

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

TARİHİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

ÜNAL ALBAYRAK

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULKADİR ÖZTÜRK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2019

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “Tarihî Kıpçak Türkçesinde Kelime Grupları” adlı çalışmamı, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmada yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yaparak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12 /07/ 2019

Ünal ALBAYRAK

16530100014

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ünal ALBAYRAK'ın hazırladığı “**Tarihî Kıpçak Türkçesinde Kelime Grupları**” başlıklı tez 12.07.2019 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	Üniversite	İmza
Başkan	: Prof. Dr. Ekrem ARIKOĞLU	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ÖZTÜRK (Tez Danışmanı)	Ordu Üniversitesi	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YILDIZ	Ordu Üniversitesi	

ONAY

01/08/2019

Dr. Öğr. Üyesi Seçkin EVCİM

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kıpçaklar, Moğol ve Çin kaynaklarında Kıpçak, Kimek ve İmek (Yemek) şeklinde ifade edilmiştir. Genellikle Bizans kaynakları ve bunun yanında bazı Rus, Şark ve Latin kaynaklarında Kıpçak adı yerine Kuman sözcüğü kullanılmıştır. Macarlar ve birkaç Arap yazar da Kıpçak adını karşılamak için Kun kelimesini benimsemiştir. XI. asırdan itibaren Rus metinlerinde Polovets; Bremenli Adam'ın XI. asra ait latince eserinde Palladi olarak geçen Kıpçaklar, Urfalı Matthaios'un XII. asırdan kalmış Ermenice kitabında Xarteşk'n ve XIII. asır Orta Almanca metinlerinde Valven olarak karşımıza çıkmıştır (Öner, 1998, s. 16).

Kıpçaklar tarih boyunca geniş bir coğrafyada varlık göstermiştir. Önce Karadeniz'in kuzeyinde Deşt-i Kıpçak adını verdikleri bölgede yaşayan Kıpçaklar daha sonra çeşitli nedenlerle göç etmişlerdir. Göçler sonucunda Kafkasya ve bugünkü Ermenistan'ın bulunduğu yerde ikâmet edenler Ermeni kültürüyle kaynaşmıştır. Kıpçakların bir kolu da güneye doğru ilerleyip bugünkü Irak, Suriye ve Mısır devletlerinin bulunduğu Memluk bölgesine yerleşmiştir.

Topluluk, 14-17. yüzyıllar arasında birçok eser meydana getirmiştir. Kuzey Kıpçak sahasının Kuman bölümünde *Codex Cumanicus* eserini ortaya koymuşlardır. Ermeni (Gregoryen) sahasında ise dua kitabı *Algış Bitiği*, kanun ve töre ile ilgili bilgiler veren *Töre Bitiği*, Kamanets-Podolsk şehrinde yaşanan savaşta yaşananları anlatan *Kamanets Vakayinamesi* ve Ermeni Harfli Kıpçakça ile tercüme eser olan kutsal kitap *Zebur*'u kaleme almışlardır. Bahsedilen bu 5 eser çalışmamızın kaynağı olacaktır.

Kıpçaklar, yerleştiği coğrafyanın etkisini eserlerine de yansıtmışlardır. Kuzey Kıpçak (Deşt-i Kıpçak) sahasında yazılan *Codex Cumanicus*'un ilk bölümü İtalyan tüccarların Kıpçaklarla ilişkilerini güçlendirmek için yazılmıştır. İkinci bölüm ise Alman rahipler tarafından Hristiyanlığın Kıpçaklar arasında yayılması için yazılmıştır. Ermeni (Gregoryen) sahada yazılan eserler Ermeni alfabesiyle Kıpçakça yazılmıştır. Yine aynı şekilde Memluk sahasında yazılan eserler de Arap harfleriyle yazılmıştır. Fakat bu sahada yazılan eserlerin Kıpçakça dil özelliklerini yansıtmadığı konusunda görüşler hâkimdir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuya değinilecektir.

Türkçede üzerinde çalışma yapılan önemli konulardan biri de kelime gruplarıdır. Kelime gruplarının yüzyıllar öncesi kullanımlarını incelemek için Kıpçak Türkçesi eserlerinden *Codex Cumanicus*, *Töre Bitiği*, *Kıpçakça Zebur*, *Algış Bitiği* ve *Kamanets Vakayinamesi* üzerinde çalışma yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışma, giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere 3 bölüme ayrılmıştır.

Giriş bölümünde, Kıpçak adı, Kıpçak tarihi, coğrafyası, dili ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca kelime grupları hakkında birçok dilbilimcinin görüşü sıralanmıştır.

İnceleme bölümünde kelime grupları ele alınmıştır. Leyla Karahan'ın tasnifi dikkate alınarak 14 kelime grubu başlığı oluşturulmuştur. Dilbilimcilerin görüşlerine yer verdikten sonra Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden derlenen kelime grubu örnekleri sıralanmıştır. Eserlerden derlenen örnekler transkripsiyonlu hâliyle italik harflerle yazılmış ve örneğin sayfa-satır sayısı belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde incelemeden elde edilen veriler sıralanmıştır.

Tarihî Kıpçak Türkçesinde kelime grupları konusunda yapılan çalışmalar lokal ölçekte kalmıştır. Bu çalışma ile dönemin kelime grupları açısından bütüncül olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Tarihî Kıpçak Türkçesinin cümle yapısı ve anlam dünyası incelenerek ifade zenginliği açısından yetkinliği kanıtlanmıştır.

Yapmış olduğum çalışmada benden yardımını esirgemeyen, değerli zamanını ve bilgisini paylaşan, her zaman destek veren ve kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan danışman hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir Öztürk'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışma sırasında bana kıymetli fikirleriyle yol gösteren Öğr. Gör. Osman Albayrak'a, tez süreci boyunca büyük desteğini gördüğüm Volkan Şeşenoğlu'na ve eğitim hayatım boyunca yanımda olan aileme şükranlarımı sunarım.

Ünal ALBAYRAK

ORDU-2019

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	x
TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. KIPÇAK TÜRKLERİ.....	2
1.2. KIPÇAK TÜRKÇESİ.....	7
1.3. TARİHÎ KIPÇAK TÜRKÇESİ ESERLERİ.....	7
1.3.1. Kuman- Kıpçak Türkçesi Eseri.....	8
1.3.1.1. Codex Cumanicus	9
1.3.2. Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Eserleri.....	11
1.3.2.1. Töre Bitiği.....	12
1.3.2.2. Kıpçakça Zebur.....	13
1.3.2.3. Algış Bitiği.....	13
1.3.2.4. Kamanets Vakayinamesi.....	14
2. KELİME GRUPLARI.....	15
2.1. TARİHÎ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI	16
2.1.1. İsim Tamlaması	17
2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	18
2.1.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlaması.....	18
2.1.1.1.1.1. Tamlayanı Hâl Eki Almış Belirtili İsim Tamlamaları	18
2.1.1.1.1.1.1. İlgi Hâli.....	18
2.1.1.1.2. Unsurları Birden Fazla Kelime Olan.....	45
2.1.1.1.2.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan	45
2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması.....	45
2.1.1.2.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlaması.....	46
2.1.1.2.2. Unsurları Birden Fazla Kelime Olan Belirtisiz İsim	
Tamlaması.....	61
2.1.1.2.2.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan	61
2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması	61

2.1.1.3.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Zincirleme İsim Tamlaması	
61	
2.1.1.3.1.1. Belirtili İsim Tamlaması	61
2.1.1.3.1.2. Sıfat Tamlaması	66
2.1.1.3.1.3. Bağlama Grubu	69
2.1.1.3.1.4. Tekrar Grubu.....	70
2.1.1.3.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan Zincirleme İsim Tamlaması	
70	
2.1.1.3.2.1. Sıfat Tamlaması	70
2.1.1.3.2.2. Sıfat-Fiil Grubu.....	73
2.1.1.3.2.3. Bağlama Grubu	74
2.1.2. Sıfat Tamlaması.....	75
2.1.2.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlaması.....	76
2.1.2.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlaması	76
2.1.2.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlaması.....	103
2.1.2.1.2.1. İşaret Sıfatı	103
2.1.2.1.2.2. Belirsizlik Sıfatı	111
2.1.2.1.2.3. Sayı Sıfatı.....	125
2.1.2.1.2.4. Soru Sıfatı	137
2.1.2.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlaması	138
2.1.3. Bağlama Grubu.....	143
2.1.3.1. albo.....	143
2.1.3.2. bilä	144
2.1.3.3. bila...bila	145
2.1.3.4. da.....	146
2.1.3.5. da...da.....	165
2.1.3.6. dağı.....	165
2.1.3.7. hem.....	167
2.1.3.8. hem...hem.....	167
2.1.3.9. ne...ne.....	168
2.1.3.10. u/ü/vü	168
2.1.3.11. ya.....	171
2.1.3.12. ya...ya.....	172
2.1.4. Edat Grubu	172

2.1.4.1. arı	173
2.1.4.2. başha	173
2.1.4.3. bilä/ bile	174
2.1.4.4. birle	202
2.1.4.5. burun	202
2.1.4.6. dayın/diyin	202
2.1.4.7. degri	203
2.1.4.8. dek.....	203
2.1.4.9. dep.....	203
2.1.4.10. dey.....	204
2.1.4.11. dira/ dirä/diñra.....	204
2.1.4.12. eġär.....	206
2.1.4.13. evet.....	211
2.1.4.14. kibi	212
2.1.4.15. kibik	212
2.1.4.16. körä	214
2.1.4.17. ley.....	217
2.1.4.18. nečik.....	218
2.1.4.19. özge	223
2.1.4.20. soñra.....	223
2.1.4.21. üçün.....	223
2.1.5. Tekrar Grupları.....	233
2.1.5.1. Aynı Kelimenin Tekrarı.....	233
2.1.5.2. Zıt Anlamlı Kelimeler.....	240
2.1.5.3. Bir Anlamsız Bir Anlamlı İki Kelime.....	242
2.1.5.4. Yakın Anlamlı Kelimeler.....	242
2.1.6. Birleşik Fiil Grubu.....	242
2.1.6.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Kurulan Birleşik Fiil Grubu....	243
2.1.6.1.1. bol-.....	244
2.1.6.1.2. et-.....	255
2.1.6.1.3. kıl-	272
2.1.6.1.4. tur-	273
2.1.6.1.5. yap-.....	273

2.1.6.2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller.....	273
2.1.6.2.1. al-.....	273
2.1.6.2.2. axtar-.....	275
2.1.6.2.3. bar-.....	275
2.1.6.2.4. bas-.....	275
2.1.6.2.5. ber-.....	275
2.1.6.2.6. bit-.....	279
2.1.6.2.7. bulyan-.....	279
2.1.6.2.8. çıx-.....	279
2.1.6.2.9. çök-.....	279
2.1.6.2.10. hoy-.....	279
2.1.6.2.11. hop-.....	280
2.1.6.2.12. iç-.....	280
2.1.6.2.13. işit-.....	281
2.1.6.2.14. kar-.....	281
2.1.6.2.15. keç-.....	281
2.1.6.2.16. kel-.....	282
2.1.6.2.17. kir-.....	283
2.1.6.2.18. kər-.....	283
2.1.6.2.19. kərguz-.....	283
2.1.6.2.20. koy-.....	283
2.1.6.2.21. kör-.....	284
2.1.6.2.22. kur-.....	284
2.1.6.2.23. sal-.....	284
2.1.6.2.24. saxla-.....	284
2.1.6.2.25. sun-.....	284
2.1.6.2.26. sür-.....	285
2.1.6.2.27. tut-.....	285
2.1.6.2.28. ur-.....	286
2.1.6.2.29. xayt-.....	286
2.1.6.2.30. xoy-.....	287
2.1.6.2.31. yar-.....	287
2.1.6.2.32. yür-.....	287

2.1.6.3. Tasviri Fiillerle Kurulan Birleşik Fiil Grubu	287
2.1.6.3.1. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ al-	287
2.1.6.3.2. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ bil-	288
2.1.6.3.3. Fiil+ Sıfat Fiil Eki+ bol-	288
2.1.6.3.4. Fiil+ Zarf Fiil+ ber	288
2.1.6.3.5. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ tur-	289
2.1.7. Unvan Grubu	290
2.1.8. Sayı Grubu	305
2.1.9. Kısaltma Grupları	306
2.1.9.1. İsnat Grubu	307
2.1.9.2. Yükleme Grubu	308
2.1.9.3. Yönelme Grubu	309
2.1.9.4. Bulunma Grubu	311
2.1.9.5. Ayrılma Grubu	312
2.1.9.6. Vasıta Grubu	317
2.1.10. Ünlem Grubu	320
2.1.10.1. e!/ey!	320
2.1.10.2. vah!	320
2.1.10.3. vay!	321
2.1.10.4. ya!	321
2.1.11. Sıfat-Fiil Grubu	321
2.1.11.1. -Ar/-Ir/-Ur/-r	321
2.1.11.2. -DAÇI/ -TAÇI	322
2.1.11.3. -GAN/-KAN	322
2.1.11.4. -GIÇI/-GUÇI/-UÇI/-VUÇI	338
2.1.11.5. -mAs/-mAz	342
2.1.11.6. -mİş	343
2.1.12. İsim-Fiil Grubu	344
2.1.12.1. -ş, -(y)İş, -(y)Uş	344
2.1.12.2. -mA	345
2.1.12.3. -mAk/-mAH	355
2.1.13. Zarf-Fiil Grubu	364
2.1.13.1. -A	364

2.1.13.2. -GAñA/ -GİñA/ -İnCA	365
2.1.13.3. -GAndA.....	366
2.1.13.4. -(I/U)p	367
2.1.13.5. -y	388
2.1.14. Birleşik İsim Grubu	388
SONUÇ	396
KAYNAKÇA	399
ÖZGEÇMİŞ	403

ÖZET

TARİHÎ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Albayrak, Ünal

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ÖZTÜRK

(Temmuz – 2019)

(Sayfa: 402)

Tarihî Kıpçak Türkçesi, 14-17. yüzyıllar arasında yazı dili olarak varlık göstermiştir. Karadeniz'in kuzeyinde Deşt-i Kıpçak sahası, Kafkasya ve Ermenistan coğrafyasının Gregoryan Kıpçak sahasında eser vermişlerdir.

Bu tez, Tarihî Kıpçak Türkçesi döneminin kelime grupları açısından bütüncül olarak inceleme eksikliğinin giderilmesi amacıyla yazılmıştır. Öncelikle Kıpçak adı, tarihi, coğrafyası, dili ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından kelime grupları hakkında dilbilimcilerin görüşleri paylaşılmıştır. Kuman- Kıpçak sahasından *Codex Cumanicus*; Ermeni (Gregoryan) Kıpçak sahasından *TöreBitiği*, *Kıpçakça Zebur*, *Algış Bitiği* ve *Kamanets Vakayinamesi* eserleri incelenmiştir. Eserlerden derlenen örnekler 14 kelime grubu başlığı altında sıralanmıştır. Bu örnek cümleler ışığında Tarihî Kıpçak Türkçesi döneminin dil özellikleri ve cümle yapısı incelenmiştir. Kelime grubunun oluşumu ve türleri hakkında bilgi verilmiş, eserlerdeki döneme özgü özellikler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihî Kıpçak Türkçesi, kelime grubu, Kuman- Kıpçak sahası, Ermeni (Gregoryan) Kıpçak sahası

ABSTRACT
THE WORD GROUPS IN THE HISTORICAL KIPCHAK TURKISH

Albayrak, Ünal

High License, Turkish Language And Literature Master Science

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Abdulkadir ÖZTÜRK

(July- 2019)

(Page: 402)

Historical Kipchak Turkish existed between 14-17 th centuries. It lived in Deşt-i Kıpçak area in the north of Black Sea, Gregorian and Kıpçak area in Caucasia and Armenia geography. It also left same works here.

This thesis was written with the purpose of fulfilling a need of research as totalitarian in terms of word groups of Historical Kipchak Turkish. First of all, it gave information about Kipchak name, history, geography, language and their works. Then, the opinions on linguists about word groups were shared. *Codex Cumanicus* from Coman- Kıpçak area, *Töre Bitiği* from Armenia (Gregorian) area, *Psalm in Kipchak language*, *Algış Bitiği* and *Kamanets Vakayinamesi* works were analyzed. The examples collected from works were sorted under the title of 14 word groups. In the light of these example sentences, Historical Kipchak Turkish Period's language properties and sentence structure were studied. It also gives information about the formation of word group and its types, the features peculiar to period in works were indicated.

Key words: Historical Kipchak Turkish, word groups, Coman-Kıpçak area, Armenia (Gregorian) Kıpçak area

KISALTMALAR VE SİMGELER

AB: Algış Bitiği

C.: Cilt

CC: Codex Cumanicus

CCI:Codex Cumanicus 1. Kitap (İtalyanca Codex)

CCII: Codex Cumanicus 2. Kitap (Almanca Codex)

DAK: Dictionnaire Armeno-Kiptchak

KV: Kamanets Vakayinamesi

KZ: Kıpçakça Zebur

S.: Sayı

s.: Sayfa

TB: Töre Bitiği

TDEK: Türk Dünyası El Kitabı

TDK: Türk Dil Kurumu

t̄v: Yıl

yy.: Yüzyıl

TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ā: uzun a

ä: e

č: ç

dž: c (kalın ünlülerde)

ę: e (kapalı e)

ǰ, ǰ: g (art damak)

ħ, ǧ: h (kalın ünlülerde, hırıltılı)

ï: i

l̥: palatal l

ŋ: geniz n'si

ø: o

š: ş

ǰ: v

ȳ: y

ž: j-z arası (yabancı kelimelerde)

I.BÖLÜM

1. GİRİŞ

Türkçe, tarihi çok eskilere dayanan köklü bir dildir. İlk yazılı belgeleri 6-7. yüzyıla aittir. Fakat günümüzde yapılan araştırmalardan elde edilen bulgularda bu tarihin çok daha eskiye gidebileceği görüşü hâkimdir. Gerek Sümerce ile olan kelime benzerlikleri gerekse de ilk yazılı kaynak olarak kabul edilen Orhun Abideleri'ndeki anlatım zenginliği bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Dilbilimcilerin üzerinde çalıştığı önemli konulardan biri de Türkçeyi dönemlendirme çalışmalarıdır. Araştırmacıların bu konuda farklı görüşleri olmakla beraber en çok Orta Türkçe olarak adlandırılan dönem hakkında tartışmalar yapılmıştır. Türklerin 10. yüzyılda İslamiyeti kabulü ile bu dönemin başladığını savunanların yanında 12-13. yüzyıldaki Türk göçlerini referans gösteren çalışmaları da dikkate alan araştırmacılar vardır.

Çalışmamıza konu olan TarihîKıpçak Türkçesi, araştırmacıların görüşüne göre 14-17. yüzyılları kapsayan bir dönemde yazı dili olarak kullanılmıştır. Kuzey Kıpçak sahası ve Ermeni Kıpçak sahası olmak üzere 2 coğrafyada kullanılmıştır.

Çalışmamızda, Tarihî Kıpçak Türkçesine ait ve farklı muhtevalarda kaleme alınan eserlerden seçim yapılmıştır. Dil ve sözlük türünde Mustafa Argunşah ve Galip Güner tarafından hazırlanan *Codex Cumanicus*, kanun-hukuk türünde Aleksander Garkavets tarafından yayımlanan ve Ersin Akbulut'un yüksek lisans tezi olarak hazırladığı *Töre Bitiği*, dini konulu eserler olarak Garkavets-Khurshudian ve İbrahim Arıkan'ın çalışmaları bulunan *Kıpçakça Zebur* ile Nadejda Chirli'nin doktora tezi olarak hazırladığı ve daha sonra kitaplaştırılan *Algış Bitiği*, tarihi belgeler niteliğindeki bir eser olarak da E. Schütz tarafından yayımlanan ve Abdulkadir Öztürk tarafından da yüksek lisans tezi olarak hazırlanan *Kamanets Vakayinamesi* çalışmamıza kaynaklık etmektedir. Bu farklı türdeki eserlerden hareketle tarihî Kıpçak Türkçesinde kelime gruplarının kullanım alanının tespiti amaçlanmıştır. Eserler belirlendikten sonra tarama işlemi gerçekleştirilmiş ve ilgili örneklem sunulmuştur. Elde edilen kelime grubu örnekleri Leyla Karahan'ın tasnifi esasında incelenmiştir.

Tarihî Kıpçak Türkçesi eserleri üzerine araştırmacılar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlar lokal çalışmalar olmakla beraber konuyu bütüncül olarak inceleyen çalışmalar yetersizdir. Bu çalışma ile dönemi bütüncül şekilde ele alarak alanın önemli bir eksiğini gidermek amaçlanmaktadır. Aynı zamanda, dönem eserlerinde bulunan kelime grupları incelenecek ve Tarihî Kıpçak Türkçesindeki cümle yapısı, anlam dünyası ve anlatım zenginliği vurgulanacaktır.

Eserlerden derlenen kelime grubu örneklerini sıralamadan önce Kıpçakların tarihi, coğrafyası, dili ve eserleri hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

1.1.KIPÇAK TÜRKLERİ

Kıpçak kavim adına ilk kez G. Ramstedt'in 1909 yılında Moğolistan seyahati sırasında, Selenga Irmağı'nın güneyindeki Mogon Şine Usu Vadisi'nde bulunduğu Şine Usu Kitabesi olarak bilinen taş levha üzerinde rastlanmıştır. Uygur Kağanlığı'nın kurucularından İl-itmiş Bilge Kagan'ın (747-759) mezarının bir parçası olduğu anlaşılan bu kitabede, “*türük kıpçak elig yıl olurmuş...*” ibaresi yer almaktadır (Öner, 1998, s.16).

Kitabedeki Türk sözcüğünün son harfi ile Kıpçak sözcüğünün ilk harfi silinmiş olsa da bu ibarenin *Türk Kıpçak* olduğu genellikle kabul edilmiştir (Ercilasun, 2004, s. 359).

Ahmet B. Ercilasun, Bayan Çor'da yer alan *Türk Kıpçak* ifadesine göre Kıpçakların ya doğrudan doğruya Doğu Köktürklerinin kendileri olduğunu ya da *Türk* kelimesinin Köktürklere bağlı diğer Türkçe konuşan boyları da ifade eden daha geniş bir kavram olarak düşünülmesi durumunda Doğu Köktürkleri ile bir arada olan bir Türk boyu olduğunu savunmuştur. Ancak “Metin, Uygurlara elli yıl hâkim olan *Türk Kıpçaklardan* bahsettiğine göre bizce birinci ihtimal daha geçerlidir” diyerek Kıpçakların Doğu Köktürklerin kendileri olduğu fikrine daha çok ihtimal vermiştir (Ercilasun, 2004, s. 359).

Şine Usu Yazıtı'ndan sonra Kıpçak adının geçtiği ilk eser 11. yüzyıl Karahanlı Türkçesi eserlerinden *Dîvânu Lugâti't-Türk* olmuştur. Kaşgarlı Mahmut'a göre Moğol istilasına kadar Kıpçakların bir kısmı Sır Derya bozkırındaki Suğnak'ta, bir kısmı ise Sibirya'da kalmış ve Hun göçüyle birlikte

batıya itilmiştir. Bu boy hareketlerinin sonucunda Kıpçakların belli başlı üç topluluğa dönüştükleri tespit edilmiştir: Güney Rusya bozkırlarına girerek İdil-Ural bölgesine yayılan Kıpçaklar, Sır Derya Kıpçakları, Sibiryaya Tatarlarının oluşmasında katkıları olan Sibiryaya Kıpçakları. Eserde Kıpçakların yurdu ile ilgili İtil (İdil, Volga) Nehri'nin Kıpçak (Kıfçak) illerinde aktığı ve Talas yakınlarındaki kânçäk säÆir adlı şehrin Kıpçak sınırı olduğu ve Kaşgar yakınındaki bir yer adının da Kıpçak olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Kıpçakların sosyal yaşamda demirin ululuğuna inandıkları ve *kömek* adındaki nakışlı bir kumaştan yağmurluk yaptıkları da dile getirilmiştir (Aktaran: A.Karahan, 2013, s. 43-45).

Golden, Kıpçak birliğinin Türk, Moğol ve İranî unsurları içeren çok katmanlı bir etnik-dilsel yapı olduğunu, Rus ve Memlûk kaynaklarının pek çok Kuman-Kıpçak boyunun ve boy birliğinin ismini koruduğunu ifade etmiş ve bunları şöyle sıralamıştır: *Ay-Opa, Badaç, Barat/Beret/Barak* (?), *Baya(w)ut, Burçoğlı, Bzângî* (?), *Çağrak/Çoğrak/Çağrat vs., Çitey, Çırtan/Çortan/Ozur Çortan, Durut/Dört/Dörüt* (?), *Ençoğlı/İlançuklu, İt-oba, Kitan-opa, Knn* (?), *Küçeba/Küçoba, Küçet, Kor/Qor* (?), *Kara Börklü, Kol-oba/Kul-oba, Qmngû/Kumanlu* (?), *Konguroğlı, Mekrüti/Bekrüti/Bekürte, Mingüzoğlı, Orungqu(t), Ölberli(g)/Ölperli(g), Ören/Uran, Peçene, Tarğıl, Terter/Teriteroba, Toksoba, Tğ Yşqût (Tağ Başkurt?), Ulaşoğlı, Urusoba, Yimek/Yemek, Yuğur* (Golden, 2002, s. 231-232).

Ercilasun'a göre Uzakdoğu'da Kıtay Devleti'nin kuruluşu bozkır halklarını harekete geçirmiştir. Kıpçaklar bu yolla güney ve batıya ulaştılar. Bu ilerleyiş Orta Ural ile Don-Dnyeper arasında geniş bir cephede meydana geldi. Kendi önlerindeki Oğuzları kovalayıp takip etmeleri yaklaşık 30 sene devam etti. XI. yüzyıl başlarında Yayık boylarında yaşayan Kıpçaklar İdil'i geçerek Ural batıya ittiler ve Rus knezlikleriyle komşu oldular. Rus kaynakları ilk defa 1055 yılında Kıpçaklardan söz etmiştir. Bu tarihten itibaren Kıpçaklar, Deşt-i Kıpçak (Kıpçak bozkırı) denilen Avrasya'nın en önemli aktörlerinden biri hâline gelmiştir (Ercilasun, 2004, s. 359-361).

İrtiş ile Yayık İrmakları arasındaki Batı Sibiryaya bozkırlarında yaşarken XI. yüzyılın ortalarında Yayık ve İtil İrmakları'nı geçerek Karadeniz'in kuzeyindeki ovalara giren Kıpçaklar, aynı yüzyılın ikinci yarısında güneye inip Aral ve Sir-

Derya'nın kuzeyine hâkim olmuşlar ve aynı zamanda batıdaki hâkimiyetlerini Karpat Dağları'na kadar genişletmişlerdir. Bu tarihten itibaren bu saha Şark kaynaklarında *Deşt-i Kıpçak* olarak anılmaya başlanmış ve bu sahada XI. yüzyılın ikinci yarısında hâkimiyetlerini kuran Kıpçaklar, 1223 Kalka Muharebesi'ne kadar da üstünlük sağlamışlardır. Hatta bünyelerinde topladıkları birçok Türk topluluğuna kendi adlarını vermişler, hâkimiyeti kaybettikten sonra bile Cuci ulusunun esasını oluşturduklarından, Cuci ulusu da aynı isimle anılmış, Cuci Devleti, “Kıpçak Hanlığı”; Batu Han soyundan gelen hükümdarlar ise “Kıpçak Hanı” olarak adlandırılmıştır. “Deşt-i Kıpçak” adı ise Ruslar tarafından bu bozkırların ele geçirilmesine kadar varlığını muhafaza etmiştir (Kafalı, 1976, s. 13-15).

13. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkileyen Moğol hareketi Orta Asya'da Kuman-Kıpçak Türklerinin yaşadığı sahalarda büyük değişiklikler yaratmıştır. Cengiz'in torunu Batu Han'ın 1236-1242 yılları arasında düzenlediği seferlerin sonucu, Kıpçakların daha da yayılıp dağılmasına sebep olmuş ve önemli bir kısmı din değiştirip Macaristan'a yerleşmiş ve Macar halkıyla kaynaşmıştır.

Geniş bir coğrafyaya yayılarak birçok toplulukla etkileşime giren Kıpçakların yazdıkları eserleri dikkate aldığımızda iki bölgede hüküm sürdükleri görülmüştür. Bunlar: Bozkır Kıpçakçasının egemen olduğu Kuzey Kıpçak Sahası (14-15. yüzyıl) ve Ermeni harfli metinlerin yazıldığı Ermeni Kıpçak sahasıdır (16-17.yüzyıl).

13.yüzyılda Moğol akınlarından dolayı yurtlarını terk etmek zorunda kalan Kıpçak Türklerinin bir kısmı Orta İdil'e Bulgar topraklarına kadar gelmiş ve buradaki İdil-Bulgar halkı ile kaynaşarak bu sahanın bütünüyle Kıpçaklaşmasında büyük rol oynamışlardır. Deşt-i Kıpçak'ta kalan Kıpçaklar, Moğolların hâkimiyeti altına girmişlerdir. Her ne kadar KıpçakTürkleri Moğolların kurduğu devletler içinde onların egemenliği altında yaşamışlarsa da Moğolları hem kültür hem de dil bakımından etkilemişlerdir. Kıpçaklar Moğolların Türkleşmesinde büyük rol oynamış ve onların kurdukları devlette hâkim güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir (Kurat, 1972, s. 96-97; Karamanlıoğlu, 1994, s. 18).

Özellikle Altınorda hanlarından Berke Han'ın İslamiyeti kabulünden sonra bu Türkleşme süreci hızlanmış ve Altınorda, bir Türk-İslam devleti hâlini almıştır. Altınorda Devleti'nin başkenti Saray'ın Türkistan ile olan ticari ve kültürel bağları neticesinde İslamiyet, Altınorda sahasında kolaylıkla yayılmış ve itibar görmüştür. Berke Han zamanında devletin Büyük Cengiz birliğinden ayrılıp bağımsız bir şekilde dünya tarihinde yerini almasından sonra Altınorda Devleti başarılı, parlak ve medeni bir gelişme süreci içine girmiş ve bünyesine zengin Kıpçak unsurunu da katarak devrinde dünyanın en güçlü devletlerinden biri olmuştur (Özyetgin, 2001, s.24).

Ermenilerin Hristiyanlığı kabul etmeden önce Part kültürünün, Ermeni toplumu üzerindeki etkisi Sasaniler ile Ermeniler arasında müşterek bir din olan Zerdüştlükten kaynaklanmaktaydı. Ermeni Kralı Tridat'ın Hristiyanlığı kabul etmesiyle Kirkor/Gregoire, eski tapınakları yıktırılmış ve Kayseri Metropolitliğine giderek dinî önder makamında bulunan Leons tarafından Ermenistan'ın baş ruhanî reisi olarak kutsanmıştır. Ermenilerde dinî liderlik, Kirkor ile başlayacak ve onun ailesinden gelenlerle devam edecekti (Öztürk, 2011, s.327).

Türklerle Ermenilerin tarihî ilişkileri sanılandan daha öncelere uzanmaktadır. M.S. 3. yüzyılın sonlarında Kafkasya'da İran'a başkaldıran Ermeniler, mücadeleyi kaybetmek üzere iken, bu topraklara yeni yerleşmekte olan Kıpçaklardan yardım istemişler ve onların desteğiyle I. Hozroy'un liderliğinde bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Ancak 297 yılında Roma İmparatoru Diojletianus, Ermenistan'ı yakıp yıkmıştır (Özkan, 2007, s. 403.). Göçebe yaşam tarzı içerisinde geniş alanlara dağılan Kıpçaklar, Ermenilerle ilk ilişkilerini bu şekilde kurmuşlardır. Ermeniler arasına yerleşen ve Ermenistan'da yaşamaya devam eden küçük Kıpçak grupları Gregoryan inancını benimsemişlerdir.

Selçukluların 1064 yılında Ani'yi fethetmeleri üzerine Ermeniler, Karadeniz'in kuzeyine özellikle Kırım'a göç ederek Kıpçaklar ile ticari ilişkiler kurmuşlardır. Batı Lehistan'a yapılan Ermeni göçünün ilk dalgası, yaklaşık 400 aile ile gerçekleşmiştir. Bu insanlar Kırım ve Basarabya'dan gelen Kıpçak asıllı Ermenilerdir. Daha sonraları, 15. yüzyılın sonunda Osmanlı Türklerinin Kefe şehrini fethi ile birlikte (1475 yılında) buraya kolonizasyon akınları da eklenmiştir. Kefe'li "Ermeniler" küteller halinde Kefe şehrini terk ederek Ukrayna'nın Podolya ve Galiçya bölgelerinde yaşayan dindaşlarının yanına göç

etmişlerdir. Günümüzde bu Ermeni kolonistleri artık Türk dilli olmaktan çıkmışlardır; onlar artık diğer yerli halk gibi Ukraynaca, Rusça ve Lehçe konuşmaya başlamışlardır (Aynakulova, 2007, s.22).

Sosyo-linguistik açıdan ilginç bir örnek olan bu Ermeniler, kendi dilleri olan Ermeniceyi bilmeyen, yazıda, ibadette, ticarete ve diğer alanlarda Kıpçakçayı kullanan kişiler olmuşlardır. Öncelikle bu dil miraslarını yazanların gerçekten Ermeni Gregoryan mezhebine intisap eden ve Ermeni harflerini benimseyen Kıpçak Türkleri mi, yoksa Kıpçak dilini kilise ve yazı dili olarak kabul eden Ermeniler mi olduğu bir problem olarak görünmektedir. Ermeni kilisesi millî bir kilise olduğu için bu kiliseye intisap etmiş olan Türkler de muhtemelen Ermeni olarak algılanmış olabilir (Kasapoğlu Çengel, 2007, s. 77-78).

Türklerin Ortadoğu'da ilk varlıkları, Abbâsî halifelerinin bölgede hâkimiyetlerini ve nüfuzlarını koruyabilmek için gerek idari görevlerde gerek saray işlerinde ya da orduda, para ile satın alınan memlûk unsurunu istihdam etmeleri ile başlamıştır. İlerleyen zamanlarda özellikle de XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Memlûklerin büyük kısmını Karadeniz'in kuzeyinden getirtilen Kıpçaklar oluşturmuştur. Zira Deşt-i Kıpçak topraklarında yaşayan Kıpçak Türklerinin bir bölümü zor hayat şartları sebebiyle çocuklarını para karşılığında daha iyi şartları olan ülkelere göndermeye başlamışlardır. Mısır ve Suriye'ye göç ederek ücretli asker olan bu gençler zamanla ön plana çıkmış ve Memlûk (Kölemen) Devleti'ni kurmuşlardır. Arapça eserlerde Memlûklerin kurduğu bu devlete *ed-devletü 't-Türkiye* denir (Kurat, 1972, s. 99; Karamanlıoğlu, 1994, s. 18; Özyetgin, 2001, s. 24).

Memlûklerin Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika'yı Moğol istilasından korumaları, güçlerini ispat etmelerinin yanında İslam dünyasında çok büyük takdir kazanmalarını da sağlamıştır. Özellikle, Kıpçak Türklerinden olan Sultan Kutuz ve Baybars'ın Ayn-ı Câlût'ta Moğolları yenilgiye uğratması, İslam medeniyetini büyük bir tehlikeye karşı korumuştur. 3 Eylül 1260 yılında Filistin yakınlarında yer alan Ayn-ı Câlût bölgesinde yapılan savaş, neticeleri bakımından tarihte gerçekleşen önemli savaşlardan biridir (Polat, 2009, s. 208).

1.2. KIPÇAK TÜRKÇESİ

Türk lehçe ve şivelerinin tasnifi konusunda ses bilgisi ve coğrafi özellikler göz önüne alınarak pek çok deneme yapılmış, Kıpçak Türkçesi genellikle yön ismiyle Kuzey grubu ya da lehçesiyle Kıpçak Türkçesi olarak adlandırılmıştır. Bu denemelerin çoğu genellikle Türk dilinin eski-yeni lehçe ve şivelerinin bir arada değerlendirilmesi şeklindedir. Samoyloviç, “tav grubu” Kıpçak /Kuzeybatı diye ifade ettiği grupta, tarihî Kıpçak Türkçesini bu kolun içinde ayrı olarak değerlendirmiştir (TDEK,s.232).

Ligeti; Oğuz, Kıpçak, Türkî diller, Çuvaş, Yakut olarak ayırdığı Türk dilinin Kıpçak grubuna bugünkü Kıpçak şivelerinin yanında eskiye ait Peçenek, Kuman; Houstma, İbn Mühennâ, Ebû Hayyân lügatlerinin malzemesinin de dâhil olduğunu belirtmiştir (TDEK, s.234).

Baskakov, Türk dilini Batı Hun ve Doğu Hun olarak ayırdıktan sonra, Batı Hun kolunu Bulgar, Oğuz, Kıpçak, Karluk bölümlerine ayırmış ve Eski Kıpçak Türkçesini bu bölümdeki Kıpçak Türkçesinin alt kolu saymıştır (TDEK, s. 235).

Aratda geniş tasnif çalışmasında Türk şivelerini fonetik özellikler bakımından altı gruba ayırmış ve Kıpçak Türkçesini “tav” grubu Kıpçak, kuzeybatı olarak ifade etmiştir. “tav” grubunun fonetik özelliklerini ise “ayak, tav, tavlı, kalgan” şeklinde izah etmiştir (TDEK, s. 243-245).

Görüldüğü gibi Kıpçak Türkçesi fonetik farklılıklardan dolayı tasniflerin çoğunda ayrı bir grup olarak kabul edilmiştir.

1.3. TARİHİ KIPÇAK TÜRKÇESİ ESERLERİ

Kıpçak Türklerinin geniş bir alana yayılmaları Kıpçak Türkçesinin kendi içinde farklılaşmasına neden olmuştur. Bu sebeple Kıpçak Türkçesiyle meydana getirilen eserler ait oldukları coğrafyaya göre adlandırılmış ve gruplandırılmıştır. Kıpçak Türkçesi, şu alt gruplar içinde değerlendirilmektedir.

- Kuman-Kıpçak Türkçesi
- Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi
- Memluk Kıpçak Türkçesi (Turan, 2006, s. 2-3).

Fakat yapılan bu gruplandırma tartışmalıdır.

Ahmet Bican Ercilasun, Memlûk sahasında meydana getirilen eserler Kıpçak ağzına değil, dönemin standart yazı diline ait eserler olup Harezm Türkçesinden çok az farklılıklar taşıdığını savunmuştur. Ancak zaman zaman Kıpçak ve Oğuz ağzı özellikleri gösterdiğini de kaydetmiştir (Ercilasun 2015, s. 382).

Omeljan Pritsak, *Memlûk-Kıpçakçası* adlandırmasında bulunarak dönem eserlerinin dilinin bir bütünlük teşkil etmediğini, Kıpçakça ve Oğuzca (Türkmençe) unsurların yan yana bulunmasının ayrı bir önem taşıdığını dile getirmiştir (Pritsak, 1998, s. 112-120).

Doğan, Eckmann'ın, Memlûk Kıpçakçası olarak değerlendirdiği *Gülistan Tercümesi*, *İrşâdü'l-Mülûk*, *Baytaratü'l-Vâzıh*, *Münyetü'l-Guzât* eserlerinin dil özellikleri, kimi şekillerin sayısal değerleri ve kullanımları, bu eserlerin, Oğuz Türkçesinin yoğun tesiri altında, Harezm-Altın Ordu Türkçesi özelliklerinin görüldüğü bir geçiş dönemi eserleri olduğunu savunmuştur (Doğan, 2014, s. 216).

Abdulkadir Öztürk, “*Memluk Türkçesi Bir Kıpçak Lehçesi Midir?*” adlı makalesinde Kıpçak Türkçesinin karakteristik özellikleriyle Memluk sahası eserlerini karşılaştırmış ve “Memlûk sahasına ait eserlerin Kıpçak Türkçesiyle yazılmadıklarını ve Kıpçak Türkçesine ait olmadıklarını ifade etmiştir. Netice itibariyle bu dönem için yapılan adlandırmalarda *Memlûk Kıpçak*, *Memlûk Kıpçakçası* -*Memlûk Kıpçak Türkçesi* tabirlerinin kullanılmasının doğru olarak kabul edilmemesini; *Memlûk Türkçesi* şeklindeki bir adlandırmanın daha uygun görülmesini teklif ederek” bu sahada yazılan eserlerin Kıpçak lehçesi olmadığını savunmuştur (Öztürk, 2018, s.199).

Bu görüşlerden ve çalışmalardan hareketle, Memluk sahası eserlerinin Kıpçak Türkçesi ile yazılmamış olduğu kanaatine varılabilmektedir. Bu nedenle Memluk sahası ve orada yazılan eserler çalışmamızda yer almayacaktır.

Çalışmada, Tarihi Kıpçak Türkçesi sahaları iki grupta incelenecektir. Bunlar: Kuzey Kıpçak Türkçesi ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesidir.

1.3.1. Kuman- Kıpçak Türkçesi Eseri

Kıpçak-Kuman Türklerinin Orta İdil'e Bulgar topraklarına kadar geldikleri ve buradaki İdil Bulgar halkı ile kaynaşarak, bu sahanın bütünüyle Kıpçaklaşmasında büyük rol oynadıkları görülmektedir. Ayrıca, bu sahada Bulgar

Türkçesine karşılık Kıpçak Türkçesinin nüfuz kazandığı ve yaygınlaştığı görülür (Özyetgin, 2006, s. 8-9).

Kıpçaklar sadece Balkanlarda değil, Kafkasya’da da sahanınTürkleşmesinde önemli roller üstlenmiştir. Bugün hâlâ Balkan, DoğuAvrupa ve Kafkasya coğrafyasında Kıpçak varlığından söz edilmekte,Kıpçak izlerini taşıyan eserler canlılığını korumaktadır (Öztürk, 2011, s. 325).

Kıpçakların bu geniş sahalara yayılmaları, tarihî Kıpçak Türkçesininbirden çok kolda, birbirinden uzak coğrafyalarda, farklı dil ve kültürçevrelerinde gelişmesine neden olmuştur. Tarihî Kıpçak Türkçesi 13.-16.yüzyıllar arasında Güney Rusya steplerinde ve Ön Asya’da, yani Mısır-Suriye bölgesinde konuşulan ve yazılan bir yazı dili olmuştur. Bu muhitlerinbaşında Deşt-i Kıpçak olarak adlandırılan coğrafyada Altın Ordu Devletietrafında şekillenen Kıpçak Türk yazı dili gelmektedir. Buradaki yazı diligeleneğine, Kıpçaklarla kavim adı olarak tarihte birlikte anılan Kumanlar veonların konuştukları Kuman Türkçesi de dâhil edilmektedir (Özyetgin, 2006, s. 10).

Öte yandan Kuman-Kıpçak Türkçesine ait bugün elimizde son derece az belge vardır.Kuman-Kıpçak Türkçesi, Ermeni Kıpçak metinleri hariç, yazı dili olarak kullanılmamıştır. *Codex Cumanicus*, Kıpçak ağzından yapılan derlemelerden ibaret olup Kıpçak yazı diline ait değildir (Ercilasun, 2015, s. 382). Ancak bu eser, Kıpçak Türkçesinin dil özelliklerini çoğunlukla yansıtması bakımından önemlidir. Yine bu eser, sonraki yüzyıllarda Ermeni Kıpçakçasıyla yazı dili hâline gelecek Kıpçak Türkçesinin karakteristik özelliklerini diğer Kıpçak lehçelerine taşıması bakımından da dikkate değerdir (Öztürk, 2018, s. 175).

Bu sahanın bilinen tek eseri *Codex Cumanicus*dur.

1.3.1.1.Codex Cumanicus

Latince olan *Codex Cumanicus* adı “Kuman Kitabı” anlamına gelmektedir. Eserin bilinen iki nüshasıvardır. İlki İtalya’da Venedik Saint Marcus Kütüphanesi’nde, *Bibliothecae Nazionale di S. Marco- Bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum, Venezia, Mss. latini, Fondo antico, Collocazione 1597, Codex DXLIX /No 549*’da bulunmaktadır. Diğer nüshayı ise Aldo Gadotta adlı

dilbilimci bulmuştur. Floransa Laurenziana Kütüphanesi'nde, Ms. Ashburnham 1584 seri numarası ile kayıtlı olan bu nüsha, eserin yalnız İtalyan bölümünü ihtiva etmektedir. Eserin, kitap toplama meraklısı Petrarca tarafından satın alınarak 1362 yılında diğer kitaplarla birlikte Venedik Cumhuriyeti'ne hediye edildiği görüşü yaygındır. Eser *Codex Petrarque* da anılmaktadır (Güner ve Argunşah, 2015, s.21)

Kitap, birisi İtalyan, diğeri Alman bölümü olmak üzere iki defterden meydana gelmektedir. İtalyan bölümü 55 yaprak, Alman bölümü ise 27 yapraktır. Eser Latin alfabesinin Gotik harfleriyle yazılmıştır (Güner ve Argunşah, 2015, s.21).

Eserin yazıldığı tarih konusunda çeşitli görüşler olmakla birlikte 1291-1293 yılları arasında yazıldığı görüşü vardır (Güner ve Argunşah, 2015, s.24).

Eserin İtalyan bölümü İtalyan kolonilerin yerleştiği Karadeniz'in kuzeyinde Kırım civarında bir yerde, Alman bölümü ise misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü Kıpçak şehirlerinin birinde yazılmış olma ihtimali yüksektir (Güner ve Argunşah, 2015, s.25).

Drüll, eserin Kırım'da Kefe şehrinde Cenevizli bir tüccar tarafından yazıldığını bildirmiştir. Ligeti ise Venedikli bir tüccarın kâtibi tarafından kaleme alındığı görüşündedir. Alman bölümünü birden çok kişi yazmıştır. Bu nedenle kesin bir yazardan bahsetmek mümkün değildir (Güner ve Argunşah, 2015, s.25)

Codex Cumanicus, birbirinden bağımsız iki bölümden oluşmaktadır. **İtalyan bölümü** denen ilk kısım 55 yapraktır ve iki sözlükten oluşmaktadır. Bu bölüm üç dilden oluşur. Latince bir girişten sonra, Latince (kelimelerin alfabetik sırası Latinceye göre tasnif edilmiştir); Farsça ve Kumanca sözlükle beraber isim, sıfat, fiil, zarf gibi Kumancaya ait gramer kaideleri ve din, ticaret, ev, zanaat, esnafılık gibi alanlara ilişkin kelimelere yer verilmiştir.

Eserde Latineden fazla İtalyan şekilleri hâkim olduğundan İtalyanlar tarafından yazıldığı hissi bıraktığından dolayı bu birinci bölümüne İtalyanca Codex adı verilmiştir (Çağatay, 1944, s. 761). Bu bölümün yazılış amacı Latince-İtalyanca konuşan İtalyan tüccarların Fars ve Kıpçak Kökenli kişilerle ilişkilerini kolaylaştırmaktır (Argunşah ve Güner, 2015, s.25).

Alman bölümü denen ikinci kısım 27 yapraktır. Bu bölümü ikiye ayırarak ele almak gerekir: kelime listeleri ve mensur metinler. İlk kısımda Kumanca-Almanca, Kumanca-Latince iki liste bulunur. Bu listelerin ardından Kumancaya çevrilmiş Hristiyanlığa ait dualar, İncil'den parçalar, ilahiler, Kıpçakça bilmeceleler (47 adet), atasözleri ve bazı dil bilgisi kuralları bulunmaktadır (Tekin, 1978, s. 590; Çağatay, 1978, s. 142).

Alman bölümü dil açısından çok değerli malzeme içerir. Burada yalnız kelime listeleriyle yetinilmemiş, kısa bir gramer bilgisiyle çok sayıda mensur metne de yer verilmiştir (Argunşah, 2015, s. 31).

Bu bölümün karakteristik tarafı; Farsçayı içine almaması, lügat ve tercümelerin eksik olmasına rağmen İtalyanca karşılığı olmayan saf Latince oluşudur (Gökbel, 2000, s.172).

Almanca bölümün imlâsı başlangıçta misyonerlerin Türkçe bilgisinin çok az olması sebebiyle bozuktur. Buna karşılık şekilce tamamlanmış ilahiler sonradan dile hâkimiyetin elde edildiğini göstermektedir. Çünkü transkripsiyon da gittikçe düzelmiştir. İmlâ çeşitliliğinin bir sebebi de *Codex Cumanicus*'un tekdüze bir lehçeyi ihtiva etmeyişidir (Gabain, 1998,s.68).

Alman bölümünün, çoğunlukla Hristiyan dinine ait ilâhilerden oluşması nedeniyle, bilginlere onun Alman Fransiskan tarikatına mensup rahiplertarafından Kumanları Hristiyanlaştırmak için yazılan bir eser olduğu hissini vermiştir (Çağatay, 1944, s. 761).

1.3.2. Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Eserleri

Kıpçak Türkçesini kullanan Ermenilerin bir bölümü 1280 yılından itibaren Ukrayna'nın batısında yer alan Kamenets ve Podolsk şehirlerine yerleşmişler ve daha sonra Polonya Ermenileri olarak tanınmışlardır. Kamenets-Podolsk veya Polonya Ermeni cemaati, 14. yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar Türkçe konuşmuş ve yazılı eserlerini Ermeni harfleriyle Türkçe olarak vermiştir (Özkan, 2007, s. 405).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi'nin dönemleri 3 başlık altında incelenir. Bunlar:

- Sözlü dil dönemi (13. yüzyılın sonu – 15. yüzyıl).

- Yazılı dil dönemi (16. yüzyıl – 17. yüzyılın ilk yarısı)
- Dilin kaybolduğu dönem (18. yüzyılın ikinci yarısı) (Daşkeviç, 1983, s.92-101).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi, başta Ukrayna olmak üzere Moldova, Romanya, Macaristan, Polonya ve Güney Rusya'nın bazı bölgelerinde yazı dili olarak 16. ve 17. yüzyıllar arasında kullanılmıştır (Öztürk, 2011, s. 323-335).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi konuları açısından çeşitlilik gösterir. Bu eserlerin tasnif edildiği 6 konu başlığı şunlardır:

- Kronikler
- Dini eserler
- Hukuk belgeleri ve mahkeme tutanakları
- Filolojik eserler
- Edebi eserler
- Doğa bilimleri ile ilgili eserler (Garkavets ve Khurshudian, 2001, s. 585-601).

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesinin doğuşu, gelişmesi ve kaybolması ayrı bir öneme sahiptir. Dilbiliminde aynı yolu izleyen başka bir dil bulunmamaktadır. Bu nedenle sadece Türkologların dikkatini değil, daha geniş bir araştırmacı kitlesinin dikkatini çekmeyi de başarmıştır (Chirli, 2005, s. 9).

Çalışmada Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi eserlerinden Töre Bitiği, Zebur, Algış Bitiği ve Kamanets Vakayinamesi incelenecektir.

1.3.2.1. Töre Bitiği

Töre bitiği, 12. yüzyılda (1184-1213 yılları) Mhitar Goş tarafından Ermenice olarak yazılan ve 1518-1519 yıllarında Polonya Kralının emriyle Ermeniceden Latinceye, Latince den Lehçeye ve 1523'te Lehçeden Kıpçakçaya çevrilen *Armiyanskiy sudebnik* adlı eserin Polonya-Kıpçak versiyonudur (Kasapoğlu Çengel, 2012, s. 29).

Eser, 3 bölümden oluşmuştur. Bunlar: Giriş, dünyevi kanunlar ve "mahkeme usulü kanunu"nu içeren ek maddelerdir.

Töre bitiği, 16. yüzyılda Kırım'daki Gregoryan mahkemelerinde kısmen örnek alınmıştır. Eser, Ermeni kanunlarını barındırsa da Kıpçakça çevirisi sayesinde Kıpçak hukuk anlayışından da izler taşır.

Eserin 3 adet nüshası vardır. Bunlar:

- Wrocław Ossolinski Milli Enstitü Kütüphanesi(Wrocław nüshası)
- Paris Milli Kütüphanesi (Lvov nüshası)
- Viyana Mekhitarist Manastırı Kütüphanesi (Kamanets nüshası)

1.3.2.2.Kıpçakça Zebur

İlk tercümesi 1575 yılında Lviv'de yapılan *Kıpçakça Zebur (Armenian-Oypchaq Psalter)*, anonim bir eserdir. Garkavets ve Khurshudian'a göre bu tercüme, Diakon Lusig'e aittir. Hülya Kasapoğlu Çengel'e göre ise ilk tercümenin Lussig'e ait olma ihtimali zayıftır.

Eserin orijinali Polonya Czartorysky Müzesinde 3546/III numarasıyla kayıtlıdır (Garkavets ve Khurshudian, 2001).

Kıpçakça Zebur'da Kıpçakça ve Ermenice sözcüklerin haricinde Slavca, Arapça ve Farsça sözcükler de tespit edilmiştir (Karakaya, 2010, s.14).

Eserin bilinen 2 nüshası vardır. Bunlar:

- Krakow, Czartorysky Müzesi (Krakow nüshası)
- Viyana Milli Kütüphanesi (Viyana nüshası)

Ayrıca; Paris, Venedik, St. Petersburg ve Erivan'da Zebur'un dört yazması mevcuttur. Bunlardan ikisinin Lussig tarafından yazıldığı düşüncesi hâkimdir (Kasapoğlu Çengel, 2007, s. 32).

1.3.2.3.Algış Bitiği

Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi'nde dua kitaplarının en önemlisidir. 1618 yılında Lviv'de basılan eser bilim dünyasında Türk dilinin ilk basılı kitabı olarak bilinmektedir (Kasapoğlu Çengel, 2012, s.32).

Kitabın tek nüshası Leiden Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Toplam 172 sayfadan oluşan eserin sayfalarındaki satır sayısı 15'tir. Eserde "Hristiyanlar için düzenlenmiştir." ibaresi bulunmaktadır.

Algış Bitiği'nin dili yalın ve sadedir. Eserde tespit edilen 1100 sözcüğün sadece 276 adedi yabancı kelimedir. Bu kelimeler Arapça (92), Farsça (56), Ermenice (123), Polonya (3), ve Slav (2) dillerinden geçmiştir. Eser dini bir eser olduğundan diğer dillerden geçen kelimeler dini kelimeler ve Peygamberlerin isimleri ile ilgilidir (Chirli, 2005, s. 21).

1.3.2.4.Kamanets Vakayinamesi

Kamanets'te Ermeni aristokratlarından Agop tarafından 1582-1621 yılları arasında Ermenice ve Kıpçakça olarak yazılmıştır. Daha sonra Agop'un kardeşi Aksent der Krikor (Gregoire) tarafından redaksiyon ve eklemeler yapılarak 1650-1652 yıllarında tamamlanmıştır. Eser, Kamanets- Podolsk'ta 1430-1652 yılları arasında yaşanan olaylar anlatılmıştır. Kitabın Paris ve Venedik olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır (Kasapoğlu Çengel, 2012, s. 26).

Paris nüshası, Paris Milli Kütüphanesi'nde 194 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha kısa olan nüshadır. Paris nüshasının Kıpçakça bölümü, Jean Deny tarafından *L'armeno- coman et les "Ephemerides" de Kamieniec (1604-1613)* adıyla giriş, Kamanets kroniğinin transkripsiyonlu metni, Fransızca çevirisi ve sözlük ile birlikte 1957'de yayımlanmıştır (Deny, 1957, s. 96).

Eserin diğer nüshası Venedik nüshasıdır. Tam olan bu nüsha Venedik'te Ermeni Mekhitarist Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir.

II. BÖLÜM

2. KELİME GRUPLARI

Herhangi bir yargıda bulunmadan, bir varlığı, kavramı ve düşünceyi karşılayan, belli kurallar altında hem anlam hem de yapı olarak bir bütünlük oluşturan unsurlar kelime gruplarıdır. Sözdizimi konusunun önemli unsurlarından biri olmasının yanında anlam dünyası ve anlatım zenginliği açısından bir dilin yetkinliğini gösterir. Türkçe, köklü sözlü ve yazılı geleneğiyle bu konuda ileri düzeyde bir dildir. Kelime grupları, Türkçenin en önemli yazılı kaynaklarından Bilge Kağan, Kül Tigin ve Tonyukuk yazıtlarında dahi etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Türkoloji ve dilbilim çalışmalarının gelişmesi ile birlikte bu konuda birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda fikir birliği sağlanamamış, aksine yeni problemler karşısında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkların çıkış noktasında üç temel unsur bulunur. Bunlar; adlandırma, tanımlama ve sınıflandırma ile ilgilidir.

Kelime grupları hakkında bazı dilbilimcilerin görüşleri şöyledir:

Hamza Zülfikar, “*Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*” adlı eserinde cümlelerin tanımını “*bir yargı bildiren kelime veya kelime grubudur*” şeklinde yapmış ve kelime gruplarını 1. İkilemeler, 2. Birleşik Kelimeler, 3. Deyimler, 4. Tamlamalar olarak sınıflandırmıştır (Zülfikar, 2009, s. 47).

Leyla Karahan, “*Türk Dili Üzerine İncelemeler*” adlı kitabında kelime gruplarını şöyle gruplandırmıştır:

1. İsim Tamlaması, 2. Sıfat Tamlaması, 3. Sıfat-Fiil Grubu, 4. Zarf-Fiil Grubu, 5. İsim-Fiil Grubu, 6. Tekrar Grubu, 7. Edat Grubu, 8. Bağlama Grubu, 9. Unvan Grubu, 10. Birleşik İsim, 11. Ünlem Grubu, 12. Sayı Grubu, 13. Birleşik-Fiil Grubu, 14. Kısaltma Grupları, (a. isnat grubu, b. Yükleme grubu, c. Yaklaşma grubu, ç. Bulunma grubu, d. Uzaklaşma grubu, e. Vasıta grubu) (Karahan, 2011, s. 39).

Zeynep Korkmaz, “*Grammer Terimleri Sözlüğü*” adlı eserinde, kelime gruplarının cümle içinde tek kelime olarak kabul edilmesi hususundan

bahsederken kelime grubunu da şu şekilde açıklamıştır: “Cümle içinde kavramlar arasında ilişki kurmak üzere birden çok kelimenin belirli kurallar ile yan yana getirilmesinden oluşan, yapı ve anlamındaki bütünlük dolayısıyla cümle içinde tek bir nesne veya hareketi karşılayan ve herhangi bir yargı bildirmeyen kelimeler topluluğudur. Türkçede ad tamlaması, sıfat tamlaması, birleşik ad, birleşik fiil, edat grubu, zarf grubu, ünlem grubu, unvan grubu gibi çeşitli kelime grupları vardır.” (Korkmaz, 2007, s. 144).

Tahsin Banguoğlu “**Türkçe’nin Grameri**” adlı eserinde kelime gruplarını “belirtme öbekleri” diye isimlendirmiştir. Kelime gruplarıyla ilgili olarak, “Sözü geliştirmek üzere öbeklenirler, kavramlar arasında derece derece ilişkiler meydana getirirler. Böylece tek kavramdan anlatmaya doğru giderler. Bunlara kelime öbekleri (groupe de mot) diyoruz. Kimi kelime öbekleri sadece kavramları daha yakından belirtmeye yararlar.” ifadesini kullanmıştır.

Tahsin Banguoğlu’nun 8 ana başlıktan oluşan kelime grubu tasnifi şöyledir:

1. *Ad Takımları*, 2. *Sıfat Takımları*, 3. *Zarf Öbekleri*, 4. *Takı Öbekleri*, 5. *Çekim Öbekleri* (a. *İsim Öbekleri*, b. *Fiil Öbekleri*), 6. *Bağlam Öbekleri*, 7. *Yanaşma Takımları* (a. *San Öbekleri*, b. *Ayırma ve Soyadı Öbekleri*, c. *Künye ve Mahlas*), 8. *Katma Öbekleri* (a. *Ünlem Öbekleri*, b. *Saplama Öbekleri*) (Banguoğlu, 2007, s. 496-498).

2.1. TARİHİ KIPÇAK TÜRKÇESİNDE KELİME GRUPLARI

Çalışmada, Leyla Karahan’ın tasnifi örnek alınmış ve kelime grupları 14 ana başlık altında incelenmiştir. Bunlar:

- İsim Tamlaması
- Sıfat Tamlaması
- Bağlama Grubu
- Edat Grubu
- Tekrar Grubu
- Birleşik Fiil Grubu
- Unvan Grubu
- Sayı Grubu

- Kısaltma Grubu
- Ünlem Grubu
- Sıfat-Fiil Grubu
- İsim-Fiil Grubu
- Zarf-Fiil Grubu
- Birleşik İsim Grubu

2.1.1. İsim Tamlaması

Aşağıda bazı araştırmacıların isim tamlaması tanımlarına yer verilmiştir.

Leyla Karahan “Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur.”(Karahan, 2016, s.42).

Süer Eker “İyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamadır.”(Eker, 2011, s.423).

Muharrem Ergin“İyelik grubunun her iki unsuru isim olan şekline isim tamlaması denir.” (Ergin, 1999, s.382).

Tahsin Banguoğlu “...kimin veya kim halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan öbek ad takımıdır.” (Banguoğlu, 2007, s.331).

Zeynep Korkmaz “Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar.” (Korkmaz, 2003, s.270).

İsim tamlamasının türlere ayrılmasında belirtili isim tamlaması ve belirtisiz isim tamlamasının yeri konusunda görüş birliği hâkimdir. Takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlaması ise tartışma konusudur. Aşağıda, bazı araştırmacıların isim tamlamasının türleri hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

Muharrem Ergin, Leyla Karahan, Mustafa Özkan isim tamlamalarını belirtili ve belirtisiz olarak ikiye ayırmıştır. Takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlamasından bahsetmemiştir.

Zeynep Korkmaz, takısız isim tamlamasını anlam bağı kurmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

Tahsin Banguoğlu da takısız isim tamlamasını kabul etmezken zincirleme isim tamlamasını dikkate almıştır.

Süer Eker ise isim tamlamalarını dört grupta incelemiştir. Takısız isim tamlaması ve zincirleme isim tamlamasını da kabul etmiştir.

Zeynep Korkmaz, Tahsin Banguoğlu ve birçok araştırmacının takısız isim tamlamasını reddetmesini dikkate alarak isim tamlamaları belirtili, belirtisiz ve zincirleme isim tamlamaları olmak üzere 3 alt başlıkta incelenecektir.

2.1.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanın ilgi durumu eki (+In/+nIn) ve tamlananın iyelik eki (+I, +sI/-lArı) almasıyla oluşur (Erbaş, 2015, s. 21).

- Belirtili isim tamlamasının unsurları yer değiştirebilir.
- Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka unsurlar girebilir.
- Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan unsur birden fazla olabilir.
- Belirtili isim tamlamalarında unsurlar tek kelimededen ibaret olabileceği gibi bir grup halinde de bulunabilir (Karahan, 2016, s. 42-44).
- Belirtili isim tamlaması kalıbında bir araya gelen isimler sahiplik, aitilik, sebep, tahsis, nitelik ve belirsizlik gibi anlamları ifade eder (Özkan ve Sevinçli, 2008, s. 17-18).

Çalışmada, belirtili isim tamlamaları alt başlıklarda incelenecektir. Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden elde edilen örnek cümleler bu başlıklar altında paylaşılacaktır.

2.1.1.1.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtili İsim Tamlaması

2.1.1.1.1.1. Tamlayanı Hâl Eki Almış Belirtili İsim Tamlamaları

2.1.1.1.1.1.1. İlgi Hâli

Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde tamlayanın +nIn, +nİn, +nUn, +nÜn ilgi hâli eklerini, tamlananın +I, +İ iyelik eklerini almasıyla oluşur. Araştırılan eserlerde birçok örneğine rastlanmıştır.

T'v. 1102-sinä xazaç keldi Kamenec tbinä; turdu 2 hafta da kettilär surp Aksentniñ şapatkünü, barin da xorengellärin xoydular veretkalar... 'Kazaklar

1102 yılında Kamanets sınırına kadar geldi. Cumartesi günü Aziz Aksentin'e gittiler ve 2 hafta kaldılar...' (TB 1v/9)

Keçti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavak'nin Sirdixajnnin çizi Gulka, oylan [.....]na yatip edi, oylanî yanina, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sin da, çizin da. 'Vartares Xčk sargavaknın Sirdixajnin kızı Gulka öldü. Gulka'nın oğlu da ölmüştü. Onu oğlunun yanında bir yere gömdüler. Anasını da kızını da oraya gömdüler.' (TB 2r/13)

12-inçi, kimlär ki yaryunuş alnina kelirlär, xorçu keçirgäylär, anin üçün ki çaçan adämiläralnina bolmaslar egrini könü etmägä... '12. Kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler...' (TB 7v/5)

Dayi da yilnin kirgününü kücünä körä işlägäysalaçi, a ulukündä işlämägäy. 'Çiftçi yılbaşında gücüne göre çalışacak, o kutlu günde çalışmayacak.' (TB 28r/2)

Salaçinin egirliki bolmasa. 'Çiftçinin kusuru olmasa.' (TB 28r/11)

Oylannin esi alaydir, neçik imşax balayuz: yaxşı es çoy üstünä, ki eski duşman esinin üstünä bolmagay biy. 'Oğulların akli imsak mumu gibidir: İyi akli üstüne koyun yine eski düşman aklının üstünde olmayacak.' (TB 31r/1)

Oylannin esi alaydir, neçik çovraç: bermägäysen ki murdar suv kelgäy da çatışilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitkäy, ya oylannin esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär. 'Oğulların akli kaynak gibidir: pis su vermeyeceksin, gelecek ona karışmayacak. Böyle anne-baba onu yetiştirecek, onlardan kötü söz işitecek ve oğulların akli bulanacak.' (TB 31r/2)

Andan soñra Herovteşgä oylan boldu, da Herovtianin çizi keldi da oynadi, da asri biyändianin oyunun, da aytti çan çizga: «Egär yarim çanliçimni izdäsän, sana beriyim». 'Ondan sonra Herovtesin erkek çocukları oldu. Herovtianın kızı geldi ve oynadı. Onun oyununu çok beğendi ve han kıza söyledi: Yarim, eğer hanlığımı istersen sana vereyim.' (TB 39v/15)

Ne türlü buyurur Teşrinin ayzi. 'Tanrının ağzı nasıl buyurur?' (TB 49r/9)

«Artarlar yarıxlansarlar, günäş kibik, köktägi uçmaçta, çaysin köz körmäs, çaysin çulax işitmäs, çaysi ki **adäminin yürükinä** tinmas, çaysi ki **Teñri hadirläniptir kendinin dostlarına**». ‘Doğrular, güneş gibi gökteki cennette ışıklansalar hangi göz görmez, hangi kulak duymaz, hangi insanoğlunun yüreği dinlemez. Öyle ki Tanrı, kendi dostları tarafından hatırlanmıştır.’ (TB 49r/10)

*A kim ki kläsä Teñriniñ yüzün körmägä, na keräktir tärbasına bargay, çaysi ki **Teñriniñ övidiryçöv***. ‘Kim ki Tanrının yüzünü görmek istese huzuruna varmaya gerek yoktur. Çünkü Tanrının evi kilisedir.’ (TB 54r/1)

*Dayi da ki 1 adam **kensiniñ hanına** ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür*. ‘Bir adam kendi hanına ve beyine küfrederse o adam ölümlüdür.’ (TB 54r/3)

*Yüzü esä **Teñriniñ sürütüdür**, ayzi esä tum sayitüdür, da tum ayzinadır, ölü esä çaç bilä, Awedaran bilä möhürläniptir, tum Teñriniñ ari teni u ari hanüdür*. ‘Yüzü ise Tanrının suratıdır, ağzı ise tüm silahıdır. Ölü ise haç ve sevinç ile mühürlenmiştir. Tümü, Tanrının kutsal bedeni ve kutsal kanıdır.’ (TB 54r/10)

*Ol türlü bu dünyä **bağçasıdır Teñriniñ**, da adämilär teräktir, da Teñri yemiş izdär här adämidän, çandan, u biydän, u k’ahanadan, u yaryučıdan*. ‘Bu dünya Tanrının o türlü bahçesidir ve insanoğlu ağaçtır, Tanrı da her insandan, handan ve beyden, papazdan, yargıçtan meyve arar.’ (TB 54r/13)

*Drüst u köni şaryat **yarliniñ dzanıdır***. ‘Doğru ve dürüst [...] fakirin canıdır.’ (TB 54r/15)

*Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yarıçlı günäştir; da kim ki öçäşir yüräki bilä da öpkä süvär saçlama, ol adam **tamuçnuñ çaramyuluçuna oçşar**; da kim aruv, açiç köñüllüdür, ol adam sadayaçıdır; da kim ki akahdır, egär barli esä dä, essizdir*. ‘Oğlum kim ki doğrudur, akli ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennemın karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık gönüllüdür, o adam hayırseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’ (TB 60r/1)

– *Oylum, **dzimriniñ üvünä** kirmä, kirsän dä, keçikmä, zera tirlikiñdän boş bolursen*. ‘Oğlum, cimrinin evine girme, girsen de geç kalma. Zira gereksiz yere hayatından olursun.’ (TB 60r/2)

– *Oylum, ol türlüdür esirik adam, ne türlü ki oğ kirgäyburnunun içinä:*
özgägä tiymäy – tek kendiniñ tebäsinä.‘Oğlum, sarhoş adam böyledir. Nasıl ki
burnuna ok girse: kendime deymeye. Sadece kendinin tepesine.’ (TB 60r/5)

*Egär kimesä neçä atadan alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktä uruyu
kökü bolmasa, anıñ igiliki keräk ki korolnuñ xaznasına berilgäy.*‘Eğer bir kimse,
baba ve ana tarafından 4. göbekte boyu, kökü olmasa, onun mirası kralın
hazinesine verilmesi gerekir.’ (TB 75v/1)

*Egär xasta kişi klämäsä kendiniñ hâkiminiñ sözün işitmä da anıñkibik
xasta ölgäy, hâkim anda egri dügül.*‘Eğer hasta kişi, hakîmin sözünü işitmese ve
benimsemese onun gibi hasta olacak. Hâkim bu konuda haksız değil.’ (TB
108v/2)

K’risdosnuñ toyganından 1519-una, xanlıxımızga bizim 13-ünçü yılina.
‘İsa’nın doğumundan 1519’a, bizim hanlığımızın 13. yılına.’ (TB 119r/1)

*[Yan] surp yixövnüñ Gniznaniñ, mitropoleaniñ arhiaxpası da ilgäri biyi
keñästä, Papaniñelçisi, Macey, axpaş.* ‘Grizna’nın kutsal kilisesinin metropol baş
piskoposu bey ileri mecliste, Papanın elçisi, Macey, baş rahip.’ (TB 119r/5)

tüşerleryeknin tuzak[ı]nailnirler anda ilap asov‘düşerler şeytanın tuzağına
yakalanırlar, orada ağlamanın faydası yok’ (CCII 59a/11)

méntëjriñin işineosal boldum‘ben Tanrı’nın işine karşı ihmalkar oldum’
(CCII 59a-b/12)

...Tëjerniñ yarıklıñı yarıttı alarnı‘...Tanrı’nın nuru onları
aydınlattı’(CCII 61b/6-7)

...kök barça açılıptur dağı xristus turur Atasınıñ sa kolında‘...gökler
açılmış ve İsa Rabb’in sağ tarafında durmaktadır’ (CCII 61b/17)

Kristusnuñ tanıkı bardır‘Mesih’in tanığı vardır’ (CCII 62a/17)

*...alay Tëjiriniñ sövmekinden başka ne kim yol bar köktegi hanlıkta
baralmas-biz Tëjerkatında*‘...onun gibi, cennet krallığında, Tanrı katına Tanrı
sevgisi olmadan hiçbir yol ile varamayız’ (CCII 62a/28-29)

*kim yazuhsuz kerti köñül bile Tëjirniñ yëtesin alsa ana bolgay kökdegi
tügenmes tirilik*‘kim günahsız olarak samimi kalp ile ekmek şarap ayinine katılıp

İsa'nın bedeni olan ekmekten yese ve kanı olan şaraptan içse ona cennetteki ebedi hayat vardır' (CCII 63a/26)

ol bilmes kim tamuhnuy otun aldı dağı tügenmes ölümün aldı'o, cehennemın ateşini ve sonsuz ölümünü aldığı bilmez' (CCII 63a/29-30)

kim Kristus bile tözmese ol Têjirniñ kütovünden köpden kemişildi 'kim ki Mesih ile birlikte acı çekmese, o Tanrı'nın sürüsünden çoktan kovulmuştur' (CCII 63a/39-40)

anıñ üçün bugün dağı bu ayda bizge sağınmağ kerek Kristusnuñ kınların dağın ölümün'bu yüzden bugün ve bu ayda bize Mesih'in çektiği acıları ve ölümünü hatırlamak gerekir' (CCII 63b/2)

dağı kensiniñ kanlı têri tüşti yerge, frişte kélip övütti've kendisinin kanlı teri yere düştü, melek gelip sildi' (CCII 63b/13)

dağı yekniñ sunamakına bizni küvermegil 'şeytanın vesvesesinden bizi koru' (CCII 63b/31-32)

ananıñ agası 'annenin kardeşi'(CCII 65b-b/16)

özge kişiniñ nemesin suhlanmagıl 'başka kimsenin malına tamah etme' (CCII 66b/9)

ave uçmakniñ kabagı, tirilikniñ agaçı'selam cennetin kapısı, hayat ağacı' (CCII 69a/1)

ave Maria, canıñnı yarıttı Ata nurı yüzüniñ yarıklıhından'selam Meryem, canını nurlandırdı baba nuru, yüzünün nurundan' (CCII 69a/7)

ave Têjriniñ sên övi, yazuklınıñ sığınçı saña kértilep kim sığınır'selam sana Tanrı'nın evi, günahkârın sığınahı, sana samimiyetle kim sığınır' (CCII 69a/9)

ave, Kristusniñ anası, agrıgımızniñ tımarıagrıgımıznı oñaltgıl'selam Mesih'in annesi, hastalığımızın çaresi hastalığımızı iyileştir' (CCII 69a/11)

*ave, bizni çıkarıp turgan ölümniñ kabakından*Sion'da biz kim turalım'selam, bizi çıkarıveren ölümün kapısından, Sion'da biz ki yaşayalım' (CCII 69a/17)

ave, Arı Tinnıñ övi'selam sana Kutsal Ruh'un evi' (CCII 69a/19)

ave, kimniñ sözlemeki érür kümişniñ avazı ‘selam, kimin konuşması gümüşün sesidir’ (CCII 69a/21)

ave, kız, kimniñ tuvganı iç közimizniñ yarığı ‘rip, azamnu kutkardı’ ‘selam bakire kimin doğurduğu, gönül gözümüzün nuru yetişip adamı kurtardı’ (CCII 69a/23)

alay bizni ilindirdi, sövmekliginiñ tuzağı ‘öylece bizi yakaladı, sevgisinin tuzağı’ (CCII 69b/5)

Ave Yessenij çibugı ‘tayak bizge senden bitti’ ‘selam Yesse’nin çubuğu âsa bize senden kaldı’ (CCII 70a/1)

Yesus Kristusniñ boyını ‘Têñri tutturıptır’ ‘İsa Mesih’in vücudunu Tanrı duygulanmıştır’ (CCII 70a/7)

bu cehanniñ tènizine ‘batmaz yıldızniñ tuvurdı’ ‘bu cihanın denizine batmaz yıldızı doğurdun’ (CCII 70a/9)

ave yarıñniñ anası ‘selam aydınlığın anası’ (CCII 70b/19)

érür kèrmen mènü hannıñ ‘ebedi kralın kalesidir’ (CCII 71a/6)

ave, algışniñ yihövi, yarılgamakniñ anası ‘selam övgünün kilisesi, merhametin anası’ (CCII 71a/10)

mèñi hannın ovlı, tın İsrahelniñ Têñrisi ‘Mesih, ebedi kralın oğlu, İsrail’in manevi Tanrı’sı’ (CCII 71b/10)

künniñ yarıñı ‘karardı’ ‘güneşin aydınlığı karardı’ (CCII 71b/12)

ave, mènü tınç konuşın érür yèri arılarınıñ ‘selam, ebedi huzurlu mekânın azizlerin yurdudur’ (CCII 71b/13)

ave sèn kız, arılarınıñ kovançı hem frıştelerniñ, kökge sèni uzattılar ‘selam sana bakire, azizlerin ve meleklerin kıvancı, cennete kadar sana eşlik ettiler’ (CCII 72a/1)

ave sèn, tavlarnıñ tavi ‘selam sana dağların dağı’ (CCII 72a/7)

ave saa kökniñ körki ‘selam sana göğün güzelliği’ (CCII 72a/20)

ave, ölümniñ bavlarnı üzdi... ‘selam, ölümün bağlarını kopardı...’ (CCII 72a/21)

ave, Tèyriniş kaznası, mannasın kimge asrattı‘selam, Tanrı’nın hazinesi, kudret helvasını kime emanet etti’ (CCII 72b/5)

ave, Yesusniş anasına, ave ananış olguna‘selam, İsa’nın anasına, selam ananın oğluna’ (CCII 72b/7)

Yesus, bizim yulugmamız, söyüşlişniş tutturukımızkökni, yèrni sèn yarattı‘İsa bizim kurtarıcımız, karşılıklı sevgi tutkalımız; göğü, yeri sen yarattın’ (CCII 72b/11)

Kristusniş algışlı kanı yazuhımızni yuldtı ‘Mesih’in kutsal kanı günahımızı temizledi’ (CCII 73a/17-18)

arışlarnış küsençi barçaga medet bolgul ‘azizlerin umudu herkese medet eyle’ (CCII 73b/1)

şannış alamları çıksın, haçniş yarıkı balkısın ‘kralın nişanları çıksın, haçın nuru parlansın’ (CCII 74a/1)

şannış kanı çiçekleriTèyritür anış yemişi ‘kralın kanı çiçekleri, Tanrıdır onun yemişi’ (CCII 74a/8)

ölülerniş komaklıkın dağı mènü tirilikni‘ölülerin dirilişi ve ebedi hayatı bekliyorum’ (CCII 74b/18-19)

şanlışınış uçu bolmagay ‘onun krallığının sonu olmayacaktır’ (CCII 74b/12-13)

mènü Tèyriniş öz sözi keydi kulunış tenini ‘Ebedi Tanrı’nın öz sözü giydi kulunun bedenini’ (CCII 76a/4)

tuvurdaçı kız köksüne kökniş çiği tüşüp kire, tuvurmagannı tuvurdtı‘bakire anne göğsüne göğün çiği düşüp girerek doğurmayanı doğurdu’ (CCII 76a/5)

sili oglanış kövüsi boldı Tèyriniş konuşı ‘bakire kızın göğsü oldu Tanrı’nın mekanı’ (CCII 76a/6)

kökniş nuri étiz keydi‘göğün nuru vücut buldu’ (CCII 76a/14)

sonra kèlip inanmaganlar örtli tamuşka tüşürgey, inanganlar algaç mènü uçmakniş tınçına yana kaytgay ‘sonra gelip inanmayanları alevli cehenneme düşürecek, inananları ebedi cennetin huzuruna alınca yine dönecek’ (CCII 80a/5-7)

ol sözniş uşaqı‘o sözün dedikodusu’ (CCII 81a-b/25)

Sandır ol kişigä, ki barmadı keñäşinü dınsızlärniñ, yoluna yazıh[lı]larnıñ turmadı, da olturğuçına töräsizlärniñ ol olturmadi. ‘Ne mutlu o insana ki kötülerin meclisine gitmez, günahkârların yolunda durmaz, alaycıların arasında oturmaz.’ (KZ 1/1)

Yohsa töräsinü Eyämizniñ dir erki anıñ, da töräsinä anıñ, da töräsinä anıñ sağış etkäy ol kündüz u keçä, da bolgay ol, neçik teräk, ki tikkändir ahınına suvnuñ. ‘Ancak gücünü Rabbimizin yerasından alır ve gece gündüz onun üzerinde derin derin düşünür. Böylesi, akarsu kıyılarına dikilmiş ağaca benzer.’ (KZ 1/2)

Dügüllär bulay dınsızlär, da ne alay, yohsa neçik yel, ki toznu arıtır yüzündän yerniñ. ‘Kötüler böyle değıller. Rüzgârın savurduğı saman çöpüne benzerler.’ (KZ 1/4)

Bunun üçün turmısarlar dınsızlär yarguga, da ne yazıhlılar sağışına artarlarnıñ. ‘Kötüler, bu yüzden yargılanınca aklanamaz. Günahkârlar, doğrular topluluğunda yer bulamaz.’ (KZ 1/5)

Zerä tanır Biy yolun artarlarnıñ, yolları dınsızlärniñ tas bolgay. ‘Çünkü Rab, doğruların yolunu gözetir, kötülerin yolu ise ölüme götürür.’ (KZ 1/6)

aytma maña buyruğun Eyämizniñ. Biy ayttı maña: “Oğlum benim sensen, da men bu kün toğurdum seni. ‘Rabbimizin fermanını ilan edeceğim. Rab, bana “Sen benim oğlumsun, sana bugün baba oldum” dedi.’ (KZ 2/7)

Kütkäysen alarnı tayah bilä temirdän, neçik sağıtın çölmäkçiniñ, uvatkaysen alarnı. ‘Onları demir asayla kıracaksın, toprak kap gibi parçalayacaksın.’ (KZ 2/9)

Sağmos Tawit’niñ, ne zaman ki haçıp edi yüzündän Apisoğom oğlunuñ kensiniñ. ‘Davut Peygamberin kendi oğlunun Avşalom’dan kaçtığı zaman yazdığı mezmur.’ (KZ 3/1)

Eyämizniñdir hutğarmağı, üsnü joğovurtuñnuñ seniñ algışın seniñ. ‘Kurtuluş Rab’dedir. Halkının üzerinde bereketin olsun.’ (KZ 3/9)

Oğlanları adamniñ, negä dinçä siz bek yüräkli, nek sövärsiz boşluñnu da izdärsiz yalğanlıñni? ‘Ey yürekli insanlar, ne zamana dek boş şeylere gönül verecek, yalan peşinde koşacaksınız.’ (KZ 4/3)

Bundan soñra algış sağmos Tawit’niñ. ‘Dua, bundan sonra Davut’un mezmurunadır.’ (KZ 6/1)

Sağmos Tawit’niñ, ki ayttı Eyämizgä sözläri üçün Kuşyaniñ Aminü oğlu. ‘Amina oğlu Kûş’un sözlerine ilişkin Davut Peygamberin Rab’be okuduğu şigayon.’ (KZ 7/1)

Oyan, Biy Teñrim, buyruñña seniñ, ki sımarladıñ, da yığnları joğovurtnuñ çövräñä bolsunlarseniñ. ‘Uyan Rab Tanrım. Uluslar topluluğu senin emrinle çevreni sarsın.’ (KZ 7/7-8)

Yohsa egär haytmasañız añar, hılıçın itiläptir. Da yayı horuluptur, anda hadırläptir, da sağıtın ölümniñ, da oğların kensiniñ köydürmäñ bilä etiptir. ‘Kötüler yola gelmezse Tanrı kılıcını bilir. Yayını gerip hedefine kurar. Ölümcül silahları ve alevli okları hazır bekler.’ (KZ 7/13-14)

Haytsın ağırlar başına aniñ, tebäsi üsnä aniñ töräsizliki kendiniñ ensin. ‘Kötülüğü kendi başına gelsin. Zorbalığı kendi tepesine insin.’ (KZ 7/17)

Yeñmäñ da yeğovlar üsnä, sağmos Tawit’niñ. ‘Müzik şefi ve ilahiler üzerine Davut’un mezmuru.’ (KZ 8/1)

Kimdir Adam, ki añgaysen sen anı, ya oğlu adamniñ, ki nemä yardım etkäysen sen añar. ‘İnsan ne ki onun adını anacaksın, insan soyu ne ki ona yardım edeceksin.’ (KZ 8/5)

Dağı da barça bolğanları yerdä, uçarlarnı köknüñ, da balıqların teñizniñ, ki yürürlärlärinä teñizniñ. ‘Dünyada tüm olanlar, gökteki kuşlar ve denizdeki balıklar denizin izlerine yürürler.’ (KZ 8/8-9)

Yeñmäñ üçün sağmos Tawit’niñ. ‘Müzik şefi için Davut’un mezmuru.’ (KZ 10/1)

Tirgiz meni, Biy, zerä eksildi surp, eksildilär könülükler oğlanlarından adamniñ. ‘Rab, aziz eksildi, dirilt beni. İnsanoğlundaki doğruluklar eksildiler.’ (KZ 11/2)

*Biy köktän bahtı **barça oğlanları üsnü adamniñ** körmägä, ki bolgay mi kimesä esli, ki holgay Teñrini.* ‘Rab, kişiyi görmek için gökten bütün insanlara baktı. Tanrıya yönelen akıllı kişi var mı diye?’ (KZ 13/2)

Anda horhkaylar horhu, hayda ki bolmagay horhu, zerä Biydir övlärini artarlarniñ. ‘Orada korkacaklar. Rab, doğrularla beraberdir zira orada korku olmayacak.’ (KZ 13/5)

Ki ustatlıh etmädi tili bilä kensiniñ, da yamanlıh sıñarına kensiniñ ol etmädi. ‘Dili ile kurnazlık yapmadı, kötü dostlarına benzemedi.’ (KZ 14/3)

*İşitkäy saña Biy **kününä tarlıhıñniñ**, boluşuçı bolgay saña **atına Teñrisiniñ Jagopnuñ.*** ‘Sıkıntılı gününde Rab sana yanıt versin. Yakup’un Tanrısı’nın adı seni korusun.’ (KZ 19/2)

*Sövünälıh biz hutharmañıña seniñ, **atına Teñrimizniñ bizim** biz ululangaybiz.* ‘Kurtarılmaya sevinelim, Tanrımızın adına övünelim.’ (KZ 19/6)

*Yaş otlu tüz yerdä tındırdı meni da **suvnuñ tinçlıhına** beslädi meni.* ‘Yeşil otlu düz yerde beni yatırdı. Suyun dinçliğiyle beni besledi.’ (KZ 22/2)

*Egär ki bardım esä da men **içinü harağuluhunuñ ölümniñ**, horhmagaysen yamandan, zerä sen, Biy, benim bilä sen.* ‘Ölümün karanlığının içinden geçsem bile kötülükten korkmayacaksın. Zira Rab benimle beraberdir.’ (KZ 22/4)

*Hadir ettiñ alnıma benimtrabez **közləri alına haynavuçlarımnıñ benim.*** ‘Düşmanlarımla gözleri önünde bana sofraya kurarsın.’ (KZ 22/5)

*Añlamadılar alar **işin Eyümüzniñ** da ne **işinü holunuñ anıñ** bahmadılar, buzgaysen alarnı da dağı yasalmagaylar.* ‘Onlar Rab’in yaptıklarına, ellerinin eserine önem vermezler. Bu yüzden Rab onları yıkacak bir daha ayağa kaldırmayacak.’ (KZ 27/5)

*Algışlıdır Biy, ki işitti **avazına algışımniñ benim**, Biy boluşuçım benim da hörmätim.* ‘Rab’e övgüler olsun. Çünkü yalvarışımı duydu. Rab, benim gücüm, kalkanımdır.’ (KZ 27/6)

*Biy **huvatu joğovurtunuñ kensiniñ**, umsa hutharılmahka **mazaneciniñ kensiniñ.*** ‘Rab halkının gücüdür. Meshettiği kralın zafer kalesidir.’ (KZ 27/8)

Sunuñuz Eyämizgä, oğlanları Teñriniñ, sunuñuz Eyämizgä oğlanların hoylarnıñ. ‘Tanrı’nın çocuklarını ve kuzuları Rabbimize sununuz.’ (KZ 28/1)

Sunuñuz Teñrigä haybat da hörmät, sunuñuz Eyämizgä haybat atına anıñ, yerni öpüñüz eyämizgä köşkünü arilikindän anıñ. ‘Tanrı’ya övgü ve saygı sununuz. Rabbimizin adına övgü sununuz. Rabbimize kutsal makamında secde ediniz.’ (KZ 28/2)

Avazı Eyämizniñ suv üsnä, da Teñri avazından kökrädi haybatı bilä, da Biy kensi su üsnä turdu. ‘Rabbin sesi sulara hükmediyor. Görkemli Tanrı gürlüyor. Rab, engin sulara hükmediyor.’ (KZ 28/3)

Avazı Eyämizniñ uvatır ormanlarını, da uvatır Biy ormanların Lipananiñ. ‘Rabbin sesi sedir ağaçlarını kırar, Lübnan sedirlerini parçalar.’ (KZ 28/5)

Uvatkay alarnı, neçik iğit litorosun Lipananiñ, haysı ki sövüklüdir, neçik oğlanların odnorojecniñ. ‘Onları parçalayacak, Lübnan’ın buzağı gibi, Siyon Dağı’nın yabanıl öküz yavrusu gibi sıçratır.’ (KZ 28/6)

Avazı Eyämizniñ kesär yalınıñ otunuñ, avazı Eyämizniñ teprätiranabadnı da zburit etär ulu ormanın Gatesniñ. ‘Rabbin sesi şimşek gibi çakar. Rabbin sesi çölü titretir. Rab, Kadeş çölünü sarsar.’ (KZ 28/7-8)

Avazı Eyämizniñ tohtatır odnorojecni, da belgli etär ulu ormanlarını. ‘Rabbin sesi geyikleri doğurtur, ormanları çıplak bırakır.’ (KZ 28/9)

Biy huvatı joğovurtunuñ kensiniñ bergäy da algışlagay joğovurtun kensiniñ eminliktä. ‘Rab halkına güç verir, halkını esenlikle kutsar.’ (KZ 28/11)

Sözlädim tilim bilä da ayttım: körgüz maña, Biy, soñğumnu da sanın künlärimniñ, ne hadardır, ki biliyim, ki ne hadar eksiliptir mendän. ‘Kendi ağzımla söyledim: Ya Rab, sonumu bana bildir. Sayılı günlerimi ve ömrümün ne kadar kısa olduğunu bileyim.’ (KZ 38/5)

Keri et mendän hıyınımnu benim, zerä huvatından holuñnuñ seniñ men eksildim. ‘Yumruklarını üzerimden uzaklaştır. Tokatının altında mahvoldum.’ (KZ 38/11)

Kiriyim alına seğanınıñ Teñriniñ, ki färahlatır oğlanlıhımnu benim. ‘O zaman, gençliğimi rahatlatmak için Tanrı’nın sunağına gideceğim.’ (KZ 42/4)

Sağmos algışı Gorh oğlanlarınıñ, sağmos Tawit'niñ. ‘Müzik şefi için Korahoğullarının mezmuru, Davut’un mezmuru.’ (KZ 46/1)

*Hzanant etti joğovurtnu bizim bilä, da Hetanosları **tibinä ayağlarımızniñ bizim.*** ‘Halkları altımıza; ulusları, ayaklarımızın dibine serer.’ (KZ 46/4)

*Tañladı bizni kensinä jaranklıhka, **körkündän Jagopnuñ, haysın ki sözdi.*** ‘Sevdiği Yakup’un gururu olan mirasımızı bizim için o seçti.’ (KZ 46/5)

*Buyruhçıları joğovurtnuñ yığıldılar **alnına Teñrisiniñ Aprahamniñ, zerä Teñriniñ huvatları yerdän asrı ağındılar.*** ‘Ulusların önderleri İbrahim’in Tanrısı’nın halkıyla bir araya gelmiş. Çünkü yeryüzü kralları Tanrı’ya aittir.’ (KZ 46/10)

*Añmah üçün, **buzmagın yazovun nişanniñ.*** ‘Onu anmak için yazının izini bozmayın.’ (KZ 57/1)

*Ki işitmägäy **ol avazın çalıçınıñ esli da almagay öt öt berüçi eslidän.*** ‘Usta büyücülerin, efsuncuların sesini duyumak istemeyen bir kobrayı.’ (KZ 57/6)

*Färah bolgay artar, haçan körsa tölövin, da **holların kensiniñ yuvgay hanından yazıhlınıñ.*** ‘Doğru adam, alınan öcü görünce sevinecek ve ayaklarını kötünün kanında yıkayacak.’ (KZ 57/11)

*Da ayt kay adam, ki köni bolgay mi **yemişi artarnıñ, da bar Teñri, ki yargular alarnı yerdä.*** ‘O zaman insanlar, ‘Doğrulara gerçekten ödül var, gerçekten dünyayı yargılayan bir Tanrı var.’ diyecek.’ (KZ 57/12)

Uçundan yerniñ sarnadım saña, emgängäninä dirä yüräkimniñ menim. ‘Yüreğime hüznün çökünce yeryüzünün öbür ucundan sana seslenirim.’ (KZ 60/3)

*Turgaymen öviña seniñ meñilik da yapıngaymen **kölegäsi tibinü hanatlarıñniñ.*** ‘Çadırında sonsuza dek oturmak ve kanatlarının gölgesine sığınmak isterim.’ (KZ 60/5)

*Bar da halır meñilik **alnına Teñriñin yarlıgamağ da könülük, kimlär holsalar andan.*** ‘Tanrı’nın huzurunda sonsuza dek tahtında otursun. Onu sevgin ve sadakatinle koru.’ (KZ 60/8)

*Yeñmah üçün, **algış sağmos Tawit'niñ.*** ‘Müzik şefi için, ilahi, Davut’un mezmuru.’ (KZ 66/1)

Teñrimiz bizim algışlagay bizni, da andan horhıkay barça uçları yerniñ.
'Tanrı bize bolluk versin. Dünyanın dört bucağındakiler ondan korksun.' (KZ 66/8)

Yeñmah için, sağmos Jasap'niñ. 'Müzik şefi için, Asaf'ın mezmuru.'
(KZ 74/1)

Dügül kün toğuştan, da dügül kün batıştan, da ne anabadniñ tağlarından,
yoğsa Teñri yarguçıdır. 'Çünkü yargı, ne doğudan ne batıdan ne de çöldeki dağlardan doğar. Yargıç ancak Tanrı'dır.' (KZ 74/7)

Buni aşag etär da buni yana biyiklätir, ayah holuna Eyämizniñçağır tolu
buzulmagan toldurgan da aşahlatır bundan bular. 'Birini alçaltır, birini yükseltir.
Rab, elinde dolu bir kâse tutuyor. Köpüklü, baharat karıştırılmış şarap döküyor.'
(KZ 74/8-9)

Evet açiliki aniñ tügänmägäy, da içkäylär anı barça yazıhluları dünyanıñ.
'Yeryüzünün bütün kötöleri tortusuna dek yalayıp onu içiyor.' (KZ 74/9)

Men sövüngäymen meñilik, sağmos aytkaymen Teñrigä Jagopnuñ. 'Ben
ise bunu sürekli duyacağım. Yakup'un Tanrısını ilahilerle öveceğim.' (KZ 74/10)

Barça müñüzlärin yazıhlularniñ uvatkaysen, da biyik bolgay müñüzi
artarniñ. 'Kötölerin bütün gücünü kıracağım. Doğruların gücü ise yükseltilecek.'
(KZ 74/11)

Yeñmah algış bilä, sağmos Jasap'niñ, Asorestan için. 'Müzik şefi için,
telli sazlarla, Asaf'ın mezmuru.' (KZ 75/1)

Anda uvattı Biy huvatın yayniñ, yaragnı hılıçını da çagat uruşun. 'Alevli
okları, kalkanı, kılıcı, savaş silahlarını orada kırdı.' (KZ 75/4)

Barça kişilär ululuğuna hollarınıñ kensiläriniñ, öçäşmähiñdan seniñ,
Asduadzı Jagopnuñ, yuğladılar, kimlär atlanıp edilär atlarga. 'Ey Yakup'un
Tanrısı, sen kükreyince atlarla atlılar son uykularına daldılar.' (KZ 75/7)

Sağışları adamlarniñ tapunurlar saña, da yapuğlar eslilik bilä algışlarlar
seni. 'İnsanların gazabı bile sana övgüler doğuruyor. Gazabından kurtulanları
çevrene topluyorsun.' (KZ 75/11)

Sunuñuz ħurban ħorħuluga, ki çöplär canıñ buyruħçılarnıñ, ħorħuludur ol barça ħanlardan dñnyäniñ. ‘Tanrınız Rabbe adaklar adayın. Rab, önderlerin soluĝunu keser, yeryüzü krallarına korku salar.’ (KZ 75/12-13)

Teñri turdu yıĝına Teñrilärniñ da ortalarına alarnıñ yargular edi alarnı. ‘Tanrısal kurulda Tanrı yerini aldı. İlahların ortasında yargısını açıklıyor.’ (KZ 81/1)

Ĥuħarıñız yarlını da çaräsizni, ħolundanyazıhlınıñ ħuħarıñız anı. ‘Zayıfı, düşkünü kurtarın, onları kötülerin elinden alın.’ (KZ 81/4)

Añlamadılar da eskä almadılar, ħarañĝuluħka bardılar barça himläri dñnyäniñ. ‘Bilmiyorlar, anlamıyorlar. Karanlıkta dolaşıyorlar. Yeryüzünün temelleri sarsılıyor.’ (KZ 81/5)

Gorħ oĝlunuñ saĝmos alĝıř. ‘Korahoĝullarının mezmuru, ilahi.’ (KZ 86/1)

Himläri anıñ ari taĝı anıñ, sövär Biy eřiklärin Sionnuñ, ne ki barça övlerin Jagopnuñ. ‘Rab, Siyon’u kutsal daĝlar üzerine kurdu. Siyon’un kapılarını Yakup’un bütün konutlarından daha çok sever.’ (KZ 86/2)

Ĥaybatlı sözlädi seniñ üçün: oşta řähärläri Teñriniñ. ‘Ey Tanrı kenti, senin için ne yüce sözler söylenir.’ (KZ 86/3)

Añdım Rahap da Papelonnu, ki tanırlar meni, oşta yat millät da Dzur joĝovurtlar Hintniñ, bular boldular anda. ‘Beni tanıyanlar arasında Rahav ve Babil’i anacaĝım. Filist’i, Sur’u, Kûş’u da...’ (KZ 86/4)

Avazındanköp suvnuñtañlanmalıboldı turganı teñizniñ. ‘Okyanusun gürleyişinden, denizin azgın dalgalarından daha güçlüdür.’ (KZ 92/4)

Çaħurıñız alınna Biyniñ, barça yer, ħuluħ etiñiz Eyämizgä färahlık bilä. ‘Ey bütün dünya, Rabbe sevinç çıĝlıkları atın, ona neşe ile kulluk edin.’ (KZ 99/1)

Ol etti bizni, da düĝül ediħ biz, biz joĝovurtu da ħoylar bölükindän anıñ. ‘Bizi yaratan odur, biz de onunuz. Onun halkı, otlaĝının koyunlarıyız.’ (KZ 99/3)

Yol zadasız ħaçan kelĝäy maña, ki bargay edim men zadasızlıħı bilä yüräkimniñiçinä övimniñ. ‘Ne zaman geleceksin bana? Evimde temiz bir yaşam süreceĝim.’ (KZ 100/2)

Hoymadım alnuna közlärimniñ benim köñsüzlük nemädän, kimlär etärlär edi tanmañlıñı, sürdüm. ‘Gözümün önünde alçaklık yapılmasına izin vermeyeceğim.’ (KZ 100/3)

Turmaz edi övim içinä benim, kim etär edi öktämlikni, da kim sözlär edi töräsizlikni, oñmaz edi alnuna közlärimniñ benim. ‘Dolap çeviren evimde oturmayacak. Yalan söyleyen gözümün önünde durmayacak.’ (KZ 100/7)

Ertä öldürgäy edim barça yazıhlıların yerdä, tas etkiy idimşähärinä Eyämizniñbarçasın, ki etärlär töräsizlikni. ‘Her sabah ülkedeki kötöleri yok ederek bütün haksızları Rabbin kentinden söküp atacağım.’ (KZ 100/8)

Algış sağmosnuñ Tawit’niñ. ‘Ezgi, Davut’un mezmuru.’ (KZ 107/1)

Tayañ hıvattan yebergäy saña Biy Siondan, da biylik etkäysensenarasına duşmanlarıñniñseniñ. ‘Rab, kudret asanı Siyon’dan uzatacak. Düşmanlarının arasında egemenlik sür!’ (KZ 109/2)

Ant içti Biy da dağın poşman bolmaz, ki sensen k’ahana meñilik yergüsindän Melkisedegniñ, da Biy oñuña seniñ. ‘Rab, ant içti, kararından dönmez: ‘Melkisedek düzeni uyarınca sonsuza dek kâhinsin sen’ dedi.’ (KZ 109/4)

Kün toğuştan kün batışına diräalgışlıdır atı Eyämizniñ. ‘Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar Rabbin adına övgüler sunulmalı.’ (KZ 112/3)

Ögövlüdür alnuna Eyämizniñölümü surpınıñ anıñ. Biy, men huluñmen seniñ, hul da oğlu haravaşınıñ seniñ. ‘Sadık kullarının ölümü Rabbin gözünde değerlidir. Ya Rab, ben gerçekten senin kulunum. Kulun, hizmetçinin oğluyum.’ (KZ 115/6-7)

Algışımı Eyämä beriyim alnuna barça joğovurtunuñanıñ eşikinä öviniñ Eyämizniñ da içiña seniñ, Erusağem. ‘Bütün halkın önünde Rabbe adadıklarımı yerine getireyim. Rabbin tapınağının avlularında, senin orta yerinde ey Yerusalım!’ (KZ 115/9-10)

Neçik yuñlamaz da ne yuñlama barır sañlovuçısı İsrailniñ. ‘İsrail’in koruyucusu ne uyur ne uyuklar.’ (KZ 120/4)

Boyumuz bizim tirildi, neçik çıpçığ sırtmañındanulavuçınıñ. ‘Canımız, bir kuş gibi avcının tuzağından kurtuldu.’ (KZ 123/7)

Emgäkin holuñun yegäysen, sandır saña, da yaħşı bolur. ‘Emeğinin ürününi yiyeceksin. Mutlu ve başarılı olacaksın.’ (KZ 127/2)

Hatunuñ – neçik borlalıh roskoşni buçhağuna öviñniñ oğlanlarıñ neçik yäñi butahtı zäytünnüñ çövräsinä stolnuñ seniñ. ‘Eşin, evinde verimli bir asma gibi olacak. Çocukların zeytin filizleri gibi sofranın çevresinde...’ (KZ 127/3)

Da körgäysen sen yaħşılıh Erusagem barçakünlärinä tirlikiñniñ seniñ. ‘Bütün yaşamın boyunca Yerusalım’in gönencini göresin.’ (KZ 127/5)

Körgäysen sen oğluñun oğlun seniñ, eminlik üsnü İsrajelniñ. ‘Çocuklarının çocuklarını göresin! İsrail’e esenlik olsun!’ (KZ 127/6)

Neçik yağ, ki enär başına da saħalına Aharonnuñ da saħalından enär köksüüsnä tonunuñaniñ. ‘Başa sürülen değerli yağ gibi, sakaldan, Harun’un sakalından kaftanının yakasına dek inen yağ gibi.’ (KZ 132/2)

Neçik rosa, ki saçar Hermondan üsnä tağınıñ Sionnuñ. ‘Hermon Dağı’na yağan çiy Siyon Dağları’na yağıyor sanki.’ (KZ 132/3)

Bunda alğışlañız, barça hulları Eyämizniñ, Biyni, ki barsız övinä Eyämizniñeşiknä Teñrimizniñ bizim. ‘Ey sizler, Rabbin bütün kulları. Rabbin tapınağında gece hizmet edenler. Ona övgüler sunun!’ (KZ 133/1)

Tapunyım saña, Biy, töğäräk yüräkim bilä benim, alına friştälärniñ sağmos aytıyım saña. ‘Ya Rab, bütün yüreğimle sana şükredeyim. Melekler önünde seni ilahilerle överim.’ (KZ 137/1)

Ki işittiñ sözün ağızıñniñ benim, yerni öpiyim ari dacarıña seniñ da tapunyım yarlıgamaħıñ da könülüküñ üçün seniñ. ‘Kutsal tapınağına doğru eğilir sevgin ve sadakatın için adına şükrederim.’ (KZ 137/1-2)

Tapungaylar saña barça hanları dünyäniñ, ki işittilər sözün ağızıñniñ seniñ, alğışlagaylar yollarıñni seniñ. ‘Ya Rab, yeryüzü krallarının tümü sana şükretsün. Çünkü ağızından çıkan sözleri işittiler.’ (KZ 137/4)

Uludur haybatı Eyämizniñ, biyiktir Biy, honarhnu körär, biyiklikin yırahtan tanır. ‘Çünkü çok yücesin. Rab yüksekte olsa da alçakgönüllüleri gözetir, küstahları uzaktan tanır.’ (KZ 137/5-6)

Biy, yarlıgamañni seniñ meñilik, işin ħoluñnuñ seniñ közdän salmagın.
'Ya Rab, sevgin sonsuzdur. Ele aldığın işi bırakma!' (KZ 137/8)

Algışlañız Biyni algış bilä yeñi, algış añar yıñövünüñ surplarıñni. 'Rabbe övgüler sunun! Rabbe yeni bir ezgi söyleyin. Sadık kullarının toplantısında ona övgüler yükseltin.' (KZ 149/1)

Färah boldı İsrail yaratıcısına kensiniñ, oğlanları Sionnuñ sövüngäylär ħanlarına kensiläriniñ. 'İsrail, yaratıcısında sevinç bulsun. Siyon halkı krallarıyla coşsun!' (KZ 149/2)

Algışlı Biy Teñrisi İsrailniñ, ki bahtı, da etti ħuñharılmañni joğovurtuna kendiniñ. 'İsrail'in Tanrısı olan Rabbe övgüler olsun! Çünkü halkının yardımına gelip onları fidye ile kurtardı.' (KZ 151/68)

Saçma yarıñni üstünä bularıñni, ħaysı ki oturup ediñ ħaramguluħta, da kölgäsinä ölümnüñ tüzätmä ayağlarımızni bizim yoluna eminlikniñ. 'Güneş, karanlıkta ve ölümün gölgesinde yaşayanlara ışık saçmak ve ayaklarımızı esenlik yoluna yöneltmek üzere yardımımıza gelecektir.' (KZ 151/79)

Hali avalgi basıldı ħaybat'ına biyt'eñriniñ yergalik 'inÿa k 'ora Ermeni sp yuñovunuñ'... Tanrı'nın onuruna ilk defa Ermeni Kutsal kilisesinin kanununa göre basıldı.' (AB 1/5-9)

Zera sen urduñ barçasın, k'imlar k'i benim bi heç yergadan, da tişların yazğılılarınıñufatk'aaysen. 'Çünkü sen benim gibi olan herkesi vurdun, günahkârların dişlerini kırdın.' (AB 9/12-10/3)

Koğuzdu biy yohun k'endinin movsesk'a, da oğlanlarına israelnin erk'in k'endiniñ. 'Tanrı, kendi yolunu Musa'ya, gücünü de İsrail oğullarına gösterdi.' (AB 17/7-10)

ÿurak'im benim muşğulandı menda, da ħoydu meni ħuvat'im benim, yarıñtı koğlarımızniñ benim da bu da bölmadı birgamay. 'Kalbim acı çekti, gücüm ve gözlerimin parlaklığı beni terk etti ve bu da bende yok.' (AB 47/15-48/5)

Da ħaysıları toladılar maña yaman ornuna yāğşinin, yaman soğlar edilar mendan, zera men barır edim artından toğrululuħnuñ. 'Bana iyiliğin yerine (iyiliğe karşılık) kötülük dolayanlar, doğruluğun peşinden gittiğim için benden kötü söz ederlerdi.' (AB 51/6-11)

İlgartin, biy, himlariñ jerniñ t'ohtattın, da işlari hollarıñnın seniñ koptur.
'Ey Tanrım, önceden yeryüzünü yarattın ve gökyüzü de senin ellerinin işidir.' (AB 58/9-12)

Vahtından ertanıñ çañ keçaga dinra, vahtından ertanıñ umsandı israyel biyga. 'Sabahtan gece vaktine kadar, (evet) sabahtan gece vaktine kadar İsrail Tanrı'ya umutlandı.' (AB 61/3-6)

Da tanıgaylar, k'i sensen biy t'eñri yalğız, haybat'lanıpsen usna barça dunyanıñ. 'Ey Tanrım, tüm dünyada sadece senin övülmüş (yüceltilmiş) olduğunu öğrenecekler.' (AB 74/5-8)

Algışlanız, friştaları eyamıznın, suvlar, k'i usduna koptıñ biyni algış[...]
'Ey Efendimizin melekleri, göğün üstündeki sular, Tanrı'yı övünüz[...]' (AB 76/6-9)

Algışlanız, huvat'ları eyamıznıñ, gunaş da ay, biyni al[...] 'Ey Efendimizin güçleri, güneş ve ay, Tanrı'yı övünüz [...]' (AB 76/10-12)

k'i olturup ediñ haramguluhta, da k'olgasına olumnun tuzatma ayağlarımıznı bizim yoluna eminlik'nin. 'Tanrımızın sevgisi sayesinde güneş yücelerden, karanlığımızı aydınlatmak, ışığını karanlıkta ölüm gölgesinde oturanların üzerine saçmak ve ayaklarımızı huzur yoluna yöneltmek için doğdu.' (AB85/8-86/6)

Ovrat mana etmaga erk'iñni seniñ, zera sensen t'eñrim benim, yalğız sendandır, biy, çovrahitirlik'nin, da yarıñı bilay yuzuñnın seniñ k'orıyirbiz yarıñnı. 'Bana istediğini yerine getirmeyi öğret, çünkü Tanrım sensin, hayatın kaynağı yalnız sendedir, yüzünün nuruyla ışığı görüyoruz.' (AB 99/6-13)

Oğlu t'eñrinin, k'i aşahlandınat'anın hoynundan, da aldın t'en ari guys mariamdan, hutıarılmañımız uçun bizim haçlandıñ, da koptıñ, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilay koptı'a dira, an meni, neçik' harağçini, haçan kelsañ hanlıñın bila, da yarıñı[...] 'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın, kurtulmamız için çarmıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]' (AB 113/11-114/9)

*Tergovuçi yapuqlarnı, meğa sana erk'li u erk'siz bilganım da bilmaganım bila, boşat'lıh ber yazıhlı huluna, haysi k'i sp awazandan toğganımdan çah bu k'unga dinra, yazıhlımen **t'eşrilik'iğnin alına** sezik'lik'larım bila benim da barça boğunlarım bila t'eşimniğ, da yar[...]* 'Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşkularımla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]' (AB 116/5-117/2)

*Yahşı etk'in, biy, erk'in bila senin sionga, da yaşalgaylar **duvarları** yerusağemniğ.* 'Siyon'a isteğınle iyilik yap, Kudüs'ün duvarlarını onar.' (AB 149/2-5)

*Ağ, biy, men yük'langan yazıh bila da çurga yarlıgamağniğ bila boyumnun yaraların, haysi k'i **yazhniğ butahı** boyumnu çürgadı, da çirik' yazıh yaptı boyumnu.* 'Ey Tanrım, beni, günahlarla dolu olanı, hatırla ve bedenimi bağlayan günah dalının yaralarını sevginle sar, çünkü o gönlümü çürüttü ve günahkâr kıldı.' (AB 153/11-154/3)

*Surp surp, spbiy, **t'eşrisi hıvatlıların**, tolıdurlar kık yer **kıpluhunda haybat'innın seniğ**, seni haybat'liyirlar **arıkşellarnın yığıni**, seni mahtırlar **sanı markarelarnın.*** 'Kutsal, Kutsal Tanrı, güçlü olanların Tanrısı, yer ve gökyüzü senin şanınin çokluğuyla doludur, havarilerin çoğu seni yüceltiyor, peygamberlerin övüyor.' (AB 157/3-11)

*Bedrosder Krikor oylu, der **Jovsepnığ çardaşı**, elçiliyin ketti Olay biyinä Tomşaga neçik cesardan, alay že bizim korol'dan 3-çi Zigmunttan.* 'Peder Krikor'un oğlu, Peder Jovsep'in kardeşiBedros, Moldova beyi Tomşa'ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3.Zigmund'tan.' (KV 92/6)

*Xotin **pırkalabiniğ oylun**, domnanığ çardaşın **Ložinskiyni öldürdü** Xanskiy.*'Hotin kalesinin komutanının oğluHanskiy, annesinin erkek kardeşi (dayısı) Lozinskiy'i öldürdü.' (KV 89/2)

*A barı çörüvü **dinsizniğ 6 miğ adam edi.***'Toplamda dinsizin ordusu altı bin adam idi.' (KV 97/3)

*A bu haftasına bolgan zapalñibolalmadılar bir türlü porada bermä,da ni boronit etmä, zera **öğütü kelip edi Teyriniğ.***'Bir haftada olan yangınlara bir türlü

anlamdaveremediler, korunamadılar da. Zira Tanrı'nın bir öğütüydü (cezalandırışydı).' (KV 98/8-9)

Xaysi ki Yiry Potockiy, oylu pan Yakub Potockiyini, kaštäl'an Kameneckiyini, bolup kendi lâtasında igit, 26 yasında, tedi klöp rıcerstvo pokazat etmä, da çixti dušmanga xarši na herc, xaysi ki ol herctä 2 tatar igitin öldürdü. 'Pan Yakub Potockiy'in oğlu, 26 yaşında, genç, Kamanetslerin şövalyesi, cesaret göstererek, düşmana karşı çıktı tek başına ve o vuruşmada iki Tatar yiğidi öldürdü.' (KV 100/9)

Anda ž, ol okopta Cocoranij olturdular bizimkiläri 8 kün potrebadan soñra, da här kün potikacc'a bolurlar edi 1-är-2-šär rota. 'Orada o Cocora (Sesor)ormanında bizimkiler potrebadan sonra 8 gün kaldılar (konakladılar) ve her günçatışmalarda 1'er, 2'ser bölük yok oluyordu.' (KV 112/3)

Nögärikün dinsiz türk xazaç üsnä šturmovat etiy edi, da özgäläri kelip, neçik yayovlu, alay atlisi, da zradem aš zamanına šturmovat etti nemiç p'eçotası üsnä, xaysiläri ki xabaçalninaoboznuj šaneclärni közätiy edilär 200 hayduk. 'Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya,kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine saldırdılar, onlar ki;200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.' (KV 128/1)

Atin berip Multan biyiniñ Radulnuñ, da xolup, napominat etip, ki elçi yebergäylär ulu vezirgä, da of'arovacc'a bolup, ki barişliçka kliyir Radul biystaracc'a bolma, tek til'ko elçilärinemiçniñ kelsin vezirgä. 'Mutlan beyi Radul'un adını verip, görüşüp, büyükvezire elçi gönderilmesini ısrar etti ve hükümdar Radul'un her iki tarafı da barışyapmaya davet ettiğine ama sadece Polonya elçilerinin vezire (görüşmeye) gitmesineinandırdı.' (KV 132/2)

Evetköprüsü nemiçniñçala tibiñabuzulup edi, da porom bilä perevozicc'a boluy edilär. 'Ama Polonya'nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.' (KV 148/2)

Dinsiz türknüñ obozunda bolgan açliç, kläsä dinsizniñ obozu vol'nüy turup edi da kendin kimesä oblehnut etmiy edi, neçik nemiçni. 'Dinsiz Türklerin otağında olan açlık, dinsizlerin tam otağında olmuştu ve kimsePolonyalılara olduğu gibi onlara destek olmadı.' (KV 155/1)

Bu tür belirtili isim tamlamalarının tamlayan ve tamlanan unsuru sıfat tamlamasından oluşur. İncelenen eserlerden yalnızca CCII’de bir adet örneğe rastlanmıştır.

mèñü Tèñriniñ öz sözi këydi kulunıñ tenini ‘Ebedi Tanrı’nın öz sözü giydi kulunun bedenini’ (CCII 76a/4)

Kişi zamirlerinin ilgi hâli eki almasıyla belirtili isim tamlaması oluşabilir.

Dayı da aytır prorok: «Biy Teñribizim yaryučumuz». ‘Peygamber söyler: Yüce Tanrı bizim hükümdarımız.’ (TB 10v/3)

mènim küsengenimni ‘benim isteğimi’ (CCII 57b-b/31)

mènim küsengenimni tamam ètkil ‘benim arzumu yerine getir’ (CCII 57b-b/32)

sèniñ yazukniñ allında ‘senin günahının huzurunda’ (CCII 58a-b/35)

bilge tètik kişilermènim sözimèşitiñler èki yolnı ayırñlar ‘bilge, uyanık kişiler, benim sözümü dinleyin, iki yolu ayırın’ (CCII 59a/8)

mènim yargum ‘benim yargım’ (CCII 59a/15)

[mènim t]üzüme ‘benim benzerime’ (CCII 59a/26)

mènim halal hatunımdır ‘benim helal (nikâhlı) hatunumdur’ (CCII 59a-b/13)

Biy, yol körgüz maña artarlıñıña seniñ, duşmanlarım üçün, toğru etalñıma menim yoluñnu seniñ. ‘Ya Rab; düşmanlarıma karşı, bana doğruluğunla yol göster. Yolunu önümde düzle.’ (KZ 5/8)

Uyalsınlar da talaşınlar asrı barça duşmanlarım menim, haytsınlar kötünkeri, da uyalsınlar asrı tezindän, da talaşınlar. ‘Bütün düşmanlarım utanacak. Hepsini dehşet saracak. Ansızın utanç içinde geri dönecekler.’ (KZ 6/11)

Biy, Biyimiz bizim, kisk’ançelidir atñ seniñ barça dünyägä. ‘Ya Rab, yeryüzünün tümünde ne yüce adın var.’ (KZ 8/2)

Sövünälñ biz hutħarmañıña seniñ, atna Teñrimizniñ bizim biz ululangaybiz. ‘Kurtarılmaya sevinelim, Tanrımızın adına övünelim.’ (KZ 19/6)

Toldurgay Biy barça holthañni seniñ, hali bildiñ, ki tirgizdi Biy pomazanecin kensiniñ. ‘Rab, bütün dileklerini yerine getirsin. Şimdi anladım ki Rab, meshettiği kralı kurtarıyor.’(KZ 19/6-7)

Dacarına aniñbarça kimsä ayıtlar hörmätin aniñ. ‘Onun tapınağında herkes ‘Yücesin!’ diye haykırır.’(KZ 28/9)

Oşta ölçöv bilä hoyduñ küñlarimni benim, da bolmadı huvatımniñmenim neçiknemädädir alnıma benim, hälbät, barı boştur barça adam tenli. ‘Bana, yalnız bir karış ömür verdin. Hayatım senin önünde hiç kalır. En güçlü çağında bile her insan sadece bir soluktur.’(KZ 38/6)

Duşmanlarım ayıtlar maña yaman: “Haçan bolgay, ki ölgäy, tas bolgayatı aniñ?” ‘Düşmanlarım ardımdan kötü konuşuyor: Ne zaman ölecek adı batası? diyorlar.’(KZ 40/6)

Tathıdır Biy, meñiliktir yarlıgamañı aniñ, pokolen’a pokolen’adandır köñülükü aniñ. ‘Rab iyidir, sevgisi sonsuzdur. Doğruluğu kuşaklar boyunca sürer.’ (KZ 99/5)

Etmä alarga yargu bitiktän, hörmät budur barça arilärinä aniñ. ‘Yazılan kararı onlara uygulansınlar! Bütün sadık kulları için bu onurdur.’(KZ 149/9)

Andım k’unlarnı ilgarigi, sağışladım barça da işlarıñni seniñ, etk’anların hólunnuñ seniñ sağışladım da köturdum saña hollarımni benim. ‘Eski günleri hatırladım, bütün işlerini, ellerin yaptıklarını düşündüm ve ellerimi sana açtım.’ (AB 23/8-14)

Sensen işançım menimtarlığında bu, k’i çovrama boldular benim. ‘Çevremi saran bu sıkıntıda ümidim sensin.’ (AB 43/3-5)

Da algışlıdır atıñ ari haybat’ınıñ seniñ, oğovlu da ayruhsu. ‘Onurun şanlı ve övgüye değer, adın kutsaldır.’ (AB 74/14-75/1)

Etmä alarga yargu yazılğandan, da haybat’ budur barçay arılarına anıñ. ‘Yazdığı gibi adalet onlara adalet sağlamak, O’nun bütün sadık kulları için onur budur.’(AB 93/6-9)

Algışlanız t’eñrini arilik’ında anıñ, algışlanız anı bunyat’lı huvat’ında anın. ‘Tanrı’yı Kutsal katında övünüz, O’nu (asıl gücü olan) göklerde övünüz.’ (AB 93/10-14)

*Haybat' biyik'lik'k'a t'eņrigrı da ęerga eminlik', adamlarga bazlığ algış sağa biyik'lik'k'a, algışlısen **biy t'eņrimız bizim.** 'Tanrı'ya, Yüceliğe övgüler olsun, yeryüzünde iyi niyetli insanlara huzur gelsin.'* (AB 95/1-7)

*Da har vağt algışlarbiz seni biy, da oğarbiz **ari atığını senin** meņi dameņi meņilik'. 'Seni her an kutsarız ve adını sonsuza dek överiz.'* (AB 97/5-9)

*Algışlı biy, oğrat mağa **toğruluğunu senin.** 'Ey Kutsal Tanrı, bana doğruluklarını öğret.'* (AB 98/4-6)

*Zadasız tarbiyat', meğa sana ağılıım bila benim, canım da t'eniım bila, anma **ilgarıği ęazıęlarınıı menimari atın uğun senin, da ęar [...]** 'Ey yaratılmamış doğa, fikrimle, ruhum ve tenimle sana karşı günah işledim, Kutsal adın için önceki günahlarımı hatırlama ve merhamet et [...]'* (AB 115/6-11)

*Āaręuęi konu, ęaęan kelsan haybat'ı bila at'aniç ęaręu etmeğa tirilarga da oğularga, kirmagin ęaręuga ęuluę bila senin, ęoęsa ęuęar meni meņilik' ot'tan da işittirgin mağa sanlı undoğunartarlarnığ **koğdagi ęanlıęına senin, ęa[...]** 'Ey geręek Hâkim, canlıları ve ölüleri yargılamak için Baba'nın onuruyla geldiğinde, kulunla yargıya girme (kulunu yargılama), beni sonsuz ateşten kurtar ve bana da gökteki hanlığında çoğalanların kutsal davetini duyur ve merhamet et [...]'* (AB125/6-126/1)

*Āarlıęa mana, t'eņri, ululuğuna k'ora ęarlıęamaęın senin koğpluğuna k'ora **şağawat'ıņnusenin** buzgin t'orasızlık'imni benim.'Ey Tanrım, merhametinin büyüklüğüne göre bana merhamet et, suçlarımı sevginin çokluğuna göre yok et.'*(AB 144/4-10)

*Āaytar ęuzuęunu senin ęazıęlarımdan benim, **baręa t'orasızlık'imni benim** arıt mendan. 'Günahlarımdan yüzünü çevir, bütün suçlarımı benden arıt.'*(AB 146/11-15)

*Āeř meni, biy, ęazıę bilay baylagannı da k'ęeri et meni meņilik' ęıyından, da boğat mana **suçumnu benim, neçik' boğattın andamaluydzga, da t'oğru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni toğumsuz ęıyınęa, da k'uvurmen arzanisizni farahlık'ına senin, k'i tiğısız mağtagaymen seni har sahat', da sağa haybat' meņi meņilik'.** 'Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara*

bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.’ (AB 151/11-152/10)

*Meñilik’tan awal j̄arlığa mana j̄azıhlığa, da et arzani **senin hanlıhına** meni toğuruçılarım bila, da k’eçmişlarım bila, da j̄uvuhtagılarım bila, da barça k’estanlık’ bilay, da sana haybat’ atan bilay da ari can bilay hali da har vaht meñi meñilik’, amen.* ‘Beni ebediyetten önce beni doğrularım ve geçmişlerimle, yakınlarım ve bütün Hristiyanlığım ile yüceliğine uygun kıl ve bana, günahkâr olana, merhamet et, Sana Baban ve Kutsal Ruh’la birlikte şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun.’ (AB 167/6-168/2)

İncelenen Tarihi Kıpçak Türkçesi eserlerinde, özellikle de Ermeni coğrafyasında yazılan Kıpçak eserlerinde Rusçanın da etkisiyle tamlayan ve tamlananın yer değiştirdiği görülmektedir.

*Ol türlü bu dünyâ **bağçasidir Teñriniñ**, da adämilär teräktir, da Teñri yemiş izdär här adämidän, çandan, u biydän, u k’ahanadan, u yaryučidan.* ‘Bu dünya Tanrının o türlü bahçesidir ve insanoğlu ağaçtır, Tanrı da her insandan, handan ve beyden, papazdan, yargıçtan meyve arar.’ (TB 54r/13)

*Sandır ol kişigä, ki barmadı **keñäşinü dinsizläрниñ**, yoluna yazıh[lı]larınıñ turmadı, da **olturğuçına töräsizläрниñ** ol olturmadı.* ‘Ne mutlu o insana ki kötülerin meclisine gitmez, günahkârların yolunda durmaz, alaycıların arasında oturmaz.’ (KZ 1/1)

*Zerä tanır Biy **yolun artarlarnıñ**, yolları dinsizläрниñ tas bolgay.* ‘Çünkü Rab, doğruların yolunu gözetir, kötülerin yolu ise ölüme götürür.’ (KZ 1/6)

***Oğlanları adamnıñ**, negä dinçä siz bek yüräkli, nek sövärsiz boşluhnu da izdärsiz yalğanlıhını?* ‘Ey yürekli insanlar, ne zamana dek boş şeylere gönül verecek, yalan peşinde koşacaksınız.’ (KZ 4/3)

*Yeñmäñ da yeğovlar üsnä, **sağmos Tawit’niñ**.* ‘Müzik şefi ve ilahiler üzerine Davut’un mezmuru.’ (KZ 8/1)

***Uçundan yerniñ** sarnadım saña, emgängäninä dirä yüräkimniñ menim.* ‘Yüreğime hüznün çökünce yeryüzünün öbür ucundan sana seslenirim.’ (KZ 60/3)

*Neçik yuñlamaz da ne yuñlama barır **sağlovuçısı İsrailniñ**.* ‘İsrail’in koruyucusu ne uyur ne uyuklar.’ (KZ 120/4)

Boyumuz bizim tirildi, neçik çipçih sirtmağından ulavuçınıñ. ‘Canımız, bir kuş gibi avcının tuzağından kurtuldu.’ (KZ 123/7)

Boluşluhtur bizgä atından Eyämizniñ, ki etti köknü da yerni. ‘Yeri göğü yaratan Rabbin adı yardımcımızdır.’ (KZ 123/8)

Sağmoşk’a turup haybat’ına biy t’eyriniñ sunma bu algışni. ‘Bu duayı Tanrı’nın onuruna sunmak için ilâhiye durdum.’ (AB 7/1-3)

Atına atanıñ oğulnuñ, da ari canñın, amen. ‘Baba, oğul ve Kutsal Ruh adına (yücelik olsun). Amin.’ (AB 7/4-6)

Zera sen urduñ barçasın, k’imler k’i benim bi heç yergadan, da tişların yazhlularnuñ ufatk’aysen. ‘Çünkü sen benim gibi olan herkesi vurdun, günahkârların dişlerini kırdın.’ (AB 9/12-10/3)

Kořuzdu biy yolun k’endinin movsesk’a, da oğlanlarına israelnin erk’in k’endiniñ. ‘Tanrı, kendi yolunu Musa’ya, gücünü de İsrail oğullarına gösterdi.’ (AB 17/7-10)

Yurak’im benim muşhulandı menda, da hoydu meni huvat’ım benim, yarıñı koşlarımnuñ benim da bu da bölmadı birgamay. ‘Kalbim acı çekti, gücüm ve gözlerimin parlaklığı beni terk etti ve bu da bende yok.’ (AB 47/15-48/5)

Da haysıları toladılar maña yaman ornuna yahşinin, yaman sözler edilar mendan, zera men barır edim artundan toğruluñnuñ. ‘Bana iyiliğin yerine (iyiliğe karşılık) kötülük dolayanlar, doğruluğun peşinden gittiğim için benden kötü söz ederlerdi.’ (AB 51/6-11)

İlgartin, biy, himların yerniñ t’ohtattın, da işları hollarıñnın seniñ koçtur. ‘Ey Tanrım, önceden yeryüzünü yarattın ve gökyüzü de senin ellerinin işidir.’ (AB 58/9-12)

Vahtından ertanıñ çah keçaga dinra, vahtından ertanıñ umsandı israyel biyga. ‘Sabahtan gece vaktine kadar, (evet) sabahtan gece vaktine kadar İsrail Tanrı’ya umutlandı.’ (AB 61/3-6)

Da tanıgaylar, k’i sensen biy t’eyri yalgız, haybat’lanıpsen usna barça dunyanıñ. ‘Ey Tanrım, tüm dünyada sadece senin övülmüş (yüceltilmiş) olduğunu öğrenecekler.’ (AB 74/5-8)

Algışlanız, friştaları eyamıznın, suvlar, k'i usduna k'oknuş biyni algş[...] 'Ey Efendimizin melekleri, göğün üstündeki sular, Tanrı'yı övünüz[...]' (AB 76/6-9)

Algışlanız, huvat'ları eyamıznuŝ, gunaş da ay, biyni al[...] 'Ey Efendimizin güçleri, güneş ve ay, Tanrı'yı övünüz [...]' (AB 76/10-12)

k'i olturup edih haramguluhta, da k'olgasına olumnun tuzatma ayaŝlarımıznı bizim y'oluna eminlik'nin. 'Tanrımızın sevgisi sayesinde güneş yücelerden, karanlıgımızı aydınlatmak, ıŝıgını karanlıkta ölüm gölgesinde oturanların üzerine saçmak ve ayaklarımızı huzur yoluna yöneltmek için doğdu.' (AB 85/8-86/6)

Ovrat mana etmaga erk'işni seniş, zera sensen t'eŝrim benim, y'alğız sendandır, biy, çovrahıtirlik'nin, da y'arıhı bilay yuzunun seniş k'orıyirbiz y'arıhı. 'Bana istediğini yerine getirmeyi öğret, çünkü Tanrım sensin, hayatın kaynağı yalnız sendedir, yüzünün nuruyla ışığı görüyoruz.' (AB 99/6-13)

Oğlu t'eşrinin, k'i aŝaŝlandın at'anın hoynundan, da aldın t'en ari guys mariamdan, hutharılmamız uçun bizim haçlandın, da komuldun, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilay k'okk'a dira, an meni, neçik' haraŝçini, haçan kelsaş hanlıhın bila, da y'arlıg[...] 'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın, kurtulmamız için çarmlıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlıgınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]' (AB 113/11-114/9)

Y'ahşı etk'in, biy, erk'in bila senin sionga, da y'asalgaylar duvarları y'erusağemnuŝ. 'Siyon'a isteğınle iyilik yap, Kudüs'ün duvarlarını onar.' (AB 149/2-5)

Seni haybat'lırlar b'olak'ı mardiroslarnuŝ, seni butun dunya da ari y'uhoŝlar tapuniirlar. 'Seni peygamber grubu, bütün dünya ve Kutsal Kiliseler yüceltiyor.' (AB 157/11-15)

H'ozusu t'eşrinin, haysi k'i k'oturiırsen yazhın duynanuŝ, y'arlıga bizga, ek'i k'ez aytk'in. 'Ey dünyanın günahlarını uzaklaştıran Tanrı'nın kuzusu, bize merhamet et, iki kez tekrarla.' (AB 162/12-15)

A barî çörüvü dinsizniñ 6 miñ adam edi. ‘Toplamda dinsizin ordusu altı bin adam idi.’ (KV 97/3)

*Nögärikün dinsiz türk çazaç üsnä şturmovat etiy edi, da özgäläri kelip, neçik yayovlu, alay atlısı, da zradem aş zamanına şturmovat etti nemiç p'eçotası üsnä, çaysıları ki çabaçi **alninaoboznuñ** şaneclärni közätüy edilär 200 hayduk.* ‘Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya, kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine saldırdılar, onlar ki; 200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.’ (KV 128/1)

*Atin berip Multan biyiniñ Radulnuñ, da çolup, napominat etip, ki elçi yebergäylär ulu vezirgä, da of'arovacc'a bolup, ki barışliçka kliyir Radul biy staracc'a bolma, tek til'ko **elçilärinemiçniñ** kelsin vezirgä.* ‘Mutlan beyi Radul’un adını verip, görüşüp, büyük vezire elçi gönderilmesini ısrar etti ve hükümdar Radul’un her iki tarafı da barış yapmaya davet ettiğine ama sadece Polonya elçilerinin vezire (görüşmeye) gitmesine inandırdı.’ (KV 132/2)

Evet köprüsü nemiçniñ çala tibinäbuzulup edi, da porom bilä perevozicc'a boluy edilär. ‘Ama Polonya’nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.’ (KV 148/2)

Tamlayanın +I, +İ yükleme hâli ekini, tamlananın ise iyelik ekini almasıyla oluşan belirtili isim tamlaması örnekleri de mevcuttur.

*Keçti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavak'niñ Sirdiçajnniñ çizi Gulka, oylan [.....]na yatıp edi, **oylanı yanına**, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sın da, çizİN da.* ‘Vartares Xčk sargavaknın Sirdiçajnin kızı Gulka öldü. Gulka’nın oğlu da ölmüştü. Onu oğlunun yanında bir yere gömdüler. Anasını da kızını da oraya gömdüler.’ (TB 2r/13)

Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerindeki belirtili isim tamlamalarının tamlayan unsurunun bulunma hali ekleri almasıyla oluşan örnekler de vardır. Bu tür belirtili isim tamlaması örneklerine sadece Kamanets Vakayinamesi’nde rastlanmıştır.

*Tatar çanı asrı köp adam bilä kirdi Nemiç veliyätinä Okrayına bilä, da kettiçaç Ilóvgayuvuç, da çaytıp keldi Kamenec tibinä, Doluşka yanına çoşunçoydu, da barça salalarni, da humnalarni, da **tüzdä biçünlärni** küvürdü.* ‘Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya’ya girdi. Ve

Ilov'un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.' (KV 94/2)

Tamlayan unsurunun +dan ayrılma hâli eki almasıyla oluşan belirtili isim tamlamaları da tespit edilmiştir. Bu türden tamlamalar sadece Kamanets Vakayinamesi adlı eserde karşımıza çıkmıştır.

Oluxna, Bohdan siyarî, keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkâ. 'Olukna, Boh'un eşi, bu fani dünyadan ebediliğe gitti.' (KV 159/6)

2.1.1.1.2. Unsurları Birden Fazla Kelime Olan

2.1.1.1.2.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan

Tarihî Kıpçak Türkçesinde, ilgi hâli eki alarak tamlayan görevi yapabilecek birden çok kelimenin yardımıyla bu tür isim tamlamaları oluşur. Bu tamlayanlar genel olarak bir bağlaç yardımıyla birbirine bağlanmıştır.

Biylärniñ u yaryučılarniñyemişioldur, ki yaryunu drüst etkäy, orunčsuz, xodzaga yüz körmiyin. 'Beylerin ve yargıçların meyvesi odur. Yargını rüşvetsiz ve dürüst edeceksin...' (TB 54r/14)

Da ari u aruv k'ahanalarniñ alyişi dünyâniñ terâkidir. 'Temiz ve günâhsız papazların duası dünyanın direğidir.' (TB 54r/16)

Atına atanıñ oğulnuñ, da ari canıñ, amen. 'Baba, oğul ve Kutsal Ruh adına (yücelik olsun). Amin.' (AB 7/4-6)

Biy, barını tutuçi, t'eñrisi aprahamnın, sahagnın, yagopnun da alarnıñ artar oğlanların, barçanı tutuçi, biy, boşat' maña menim yazhlarımını. 'Ey her şeye kadir Tanrı, İbrahim'in, İshak'ın, Yakub'un ve onların doğan çocuklarının Tanrısı, bana günahlarımı bağışla.' (AB 101/7-13)

2.1.1.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Birinci unsurunda ilgi eki bulunmayan isim tamlaması, 'belirtisiz isim tamlaması'dır. Bu tamlama, belirtisiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar. Tamlamanın iki unsuru arasında daimi bir ilişki mevcuttur. Bundan dolayı

belirtisiz isim tamlamasında iki unsur arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez. Bundan dolayı nesne olarak kullanılmaya en elverişli kelime gruplarından biri belirtisiz isim tamlamasıdır (Karahan, 2016, s. 44-45).

Çalışmada, belirtisiz isim tamlamaları alt başlıklarda incelenecektir. Tarihi Kıpçak Türkçesi eserlerinden elde edilen örnekler bu alt başlıklar altında değerlendirilecektir.

2.1.1.2.1. Unsurları Tek Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayan unsurunun ek almadığı tamlananın ise iyelik eki (+I, +İ) aldığı belirtisiz isim tamlaması türüdür.

*T'v. 1102-sinä xazaχ keldi **Kamenec tbinü**; turdu 2 hafta da kettilär surp Aksentniñşapatkünü, barin da xorengellärin xoydular veretkalar...* ‘Kazaklar 1102 yılında Kamanets sınırına kadar geldi. Cumartesi günü Aziz Aksentin’e gittiler ve 2 hafta kaldılar...’ (TB 1v/9)

*Xazaχ keldi **Kamenec tbinü** t'v. 1102-sinä da kettilär surp Aksentniñ yixkünü taŋga xarsında [=xarsında], xoyup edilär xorengellär urnuna veretalar axaç üsnä biyik okoplar içinä.* ‘Kazaklar 1102 yılında Kamanets sınırına dayandı. Pazar günü şafağa karşısına alıp ayaküstü büyük orman içine Aziz Aksente gittiler.’ (TB 2r/11)

*Bundan sonra Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barča k'irštânlarga da pacahlarga barişliχ, k'irštânlarga sayliχ, ki Teñri biznim **Lusaworič dinin** hastad saxlagay da uzaχ kendilärinä saxliχ [=sayliχ] bergäy.* ‘Rab Tanrı bundan sonra bütün hristiyanlara kutlu yıllar verecek. Yürümek için hristiyanların ayaklarına güç verecek. Tanrımız, Lusaworiç dinini hastalıklardan uzak tutacak, kendilerine sağlık verecek.’ (TB 2v/3)

*Xalmagay menim džanım adämilärdä, zera **džan yergäsindän** tengä xayttılar.* ‘Benim canım İnsanoğlunda kalmayacak zira can parçasından tene verdiler.’ (TB 7v/1)

*Xaçan ki K'risdos keldi dünyâgâ, ol Ari Džanni yänä berdi adämilärgä da **džan yaryusun**, xaysi ki surp Awedarandir da ganunk', zera bilir edi Biyimiz K'risdos, ki **dünyâ adämiläri** prezmušen'a **dünyâ yaryusun** yararlar edi.* ‘Ne zaman ki İsa dünyaya geldi, o kutsal kişi canının yarısını insanoğluna verdi. Nasıl

ki kutsal İncil ve Rabbimiz İsa, dünya insanların dünya adaletini uyguladığını bilir.’ (TB 7v/2)

11-inçi ki bilgäylär yaryučılar Törä bitikindün toyru yaryu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaçtırlar köktägi yaryučiniñ alnına yaryuga. ‘11. yargıçlar, töre kitabından doğru yargı vermeyi öğrenip kendileri de gökteki yargıcın önünde hesaba durmaktadırlar.’(TB 7v/4)

*Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz Törä bitikinä oçşaş surp arak‘ ellärdän, çaysi ki Biy Teñridän yaryučılar berildilər dünyâgâ, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabeläрни da vartabeläрни, ari yixövnüñ yaryučıların.’*İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.’ (TB 7v/6-8r/1)

Bu türlü tiyäsidir bolmagayaryu bitiklärinä, neçä ki yäñi nemä törä yoluçsa, da, tergäp, uslular baçkaylar, toyru esä, yazgaylar anı da bu bitiktä.‘Söylemeye uygun olan yargı kayıtlarını herhangi bir töreye uygunsa derleyip bilgili insanlara gösterecek doğru ise onu da bu kitaba yazacaklar.’ (TB 23v/2)

Törädän başça dzurumlamasın biy salačısın.‘Beyin çiftçisi, başka töreden suçlanmasın.’ (TB 28r/4)

Tiyışlidir k‘ahanaga, ki baçkay çudalixni, ki 2 yartın 4 kindik yıraç bolgay, da andan soñra yürügäy çudalix içinä.‘Papaz [...] baktığı için değerlidir. 2 [...] 4 göbek uzak olacak ve ondan sonra [...] içine yürüyecek.’ (TB 31r/5)

Da tatar çanları keldilər da başçışladılar K‘risdosnu.‘Tatar hanları geldiler ve İsa’yı başışladılar.’ (TB 39v/3)

Tek sordu çan bezirgânlardan, ki: – Xaydan tüştü bu ton sizgä? ‘Hanın bezirgânları bir soru sordu: Bu elbiseyi nereden aldınız?’ (TB 40v/5)

Yarattı Teñri adam oyluna džan u ten, da körkäytti anı kendinä oçşaş...‘Tanrı, İnsanoğluna can ve beden yarattı. Onu kendine benzer yarattı ve güzelleştirdi.’ (TB 49r/13-49v/1)

*Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da **suv tiyirmänlärin** satkay, na ol yuvuxları anıñ bolurlar yilına diyin, aχçasın berip, ol tiyirmänni kerı almaga.*‘Eğer birisi kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’ (TB 92r/2)

*Yoχesä **tügäl yili** çixsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuxlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastirerki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vaχtı kečkänniñ buyruχu bilä, könü da meñilik žarankliχta χalir törä bilä.*‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre ile değirmeni almalı. Kim ki yaşlı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’ (TB 92r/3)

*Xaçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa siñarları bilä işlämägä, da anıñkibik işçilärdänbiri eksik işlägäy birsindän, **törä yanına** keräk aytkaylar.* ‘Ne zaman ki ne işte de olsa dostluk ile çalışmayı söylerler, onun gibi işçilerden biri diğerinden az çalışırsa töreyi ona söylemeleri gerekecek.’ (TB 108v/6)

***Ermenilər tvsına** 969-da.* ‘Ermeni takvimine göre 969’da.’ (TB 119r/2)

*Keräk obložit etkäylär **törä alnına** 3 sbg, da yazdırgay, da kensiniñ işin χuvatta toχtatkay.*‘Töre önünde 3sbg ödemek gerekecek ve bunu yazdıracak. İşini kuvvetle kuracak.’ (TB 126r/2)

yər titremeki‘yer titremesi’ (CCI 27b/17)

tañ erte‘sabah vakti’ (CCI 36a/18)

kün erte‘sabah vakti’ (CCI 36a/19)

aş okti‘yemek vakti’ (CCI 36a/20)

birisi kün‘öbür gün’ (CCI 36a/28)

şabat kün‘Yahudilerin dinlenme günü’ (CCI 36b/6)

ay başı‘ay başı’ (CCI 36b/9)

safar ay‘yolculuk ayı’ (CCI 36b/10)

sö[v]ünç ay‘sevinç ayı’ (CCI 36b/11)

tob[a] ay‘tövbe ayı’ (CCI 36b/13)

küz ay ‘güz ayı’ (CCI 36b/15)
kış ay ‘kış ayı’ (CCI 36b/18)
kün tovuş ‘gün doğuşu’ (CCI 37a/3)
kün batış ‘gün batışı’ (CCI 37a/4)
fil tişi ‘fil dişi’ (CCI 41a/11)
gülaf su[v]t ‘gül suyu’ (CCI 41b/20)
ètikçi bıçağı ‘ayakkabıcı bıçağı’ (CCI 43b/5)
koy sürüki ‘koyun derisi’ (CCI 43b/9)
ètik başı ‘çizme başı’ (CCI 43b/12)
kılıç ostası ‘kılıç ustası’ (CCI 44a/14)
dıva[r] ostası ‘duvar ustası’ (CCI 44b/1)
bitik ostası ‘yazı ustası’ (CCI 45a/26)
kan katunı ‘han hatunu’ (CCI 45b/20)
soltan katunı ‘sultan hatunu’ (CCI 45b/21)
ügü yuñı ‘baykuş tüyü’ (CCI 46a/19)
frangi suf ‘Frenk yünü’ (CCI 46b/4)
conban ketanı ‘Champagne keteni’ (CCI 46b/12)
rusi ketan[ı] ‘Rus keteni’ (CCI 46b/13)
alamani ketanı ‘Alman keteni’ (CCI 46b/14)
orlens ketan[ı] ‘Orleans keteni’ (CCI 46b/15)
lonbardi ketanı ‘Lombardia keteni’ (CCI 46b/18)
astezan ketanı ‘Asti keteni’ (CCI 46b/19)
ostumi ketanı ‘Estonya keteni’ (CCI 46b/20)
bergoniya ketanı ‘Bergonya keteni’ (CCI 47a/6)
b[e]rgamaske ketanı ‘Bergamasco keteni’ (CCI 47a/7)
köz yaruñı ‘göz nuru’ (CCI 47b/16)

bêl bagı ‘bel bağı’ (CCI 51a/32)

eyer yabogı ‘eyer örtüsü’ (CCI 51b/24- 52a/11)

toga tili ‘doğa dili’ (CCI 52a/15)

[ta]tov ıyısı ‘tat lezzeti’ (CCII 57a/30)

[peş]e êrdem ‘zanaat ustalığı’ (CCII 57a/36)

ol kuş sütidir ‘o kuş sütüdür’ (CCII 60a/16)

koçkar müzitiyirmek ‘koç boynuzu sağlamdır’ (CCII 60a/17)

têge müzitiyirmek ‘teke boynuzu güçlüdür’ (CCII 60a/18)

eger biz yazukımızı kerti köñül bile aytsak kim Têjeri öñünde ol turur, Têjeri küçlüdürdağı yarlıgançludur bizim yazukumuz boşatma dağı barça yamandan arıtma ‘eğer biz günâhımızı Tanrı huzurunda samimi bir kalple itiraf edersek, bizim günahımızı bağışlamaya ve kötülüklerden arındırmaya Tanrı’nın gücü ve merhameti yeter’ (CCII 62b/31-33)

kerek kim biz köñül közi bile bakkay-biz ‘gerek ki kalp gözü ile bakalım’ (CCII 63b/4)

...külte bagı bağlaybiz ‘...ekin demeti gibi bağlanalım’ (CCII 63b/5)

bizge teyir oñluk nişan ‘bize mutluluk nişanı ulaştırır’ (CCII 69a/8)

kuru çıbuñ yemiş bêrdi ‘kuru çubuk yemiş verdi’ (CCII 76a/13)

Ağot’k’ Hasaragats’ K’ristoneits. Algış bitik’iy Hristiyanların ortak duası. Dualar kitabı’ (AB 1/1-4)

Uçigitniñ hólthası, haysi k’i ot içina *biy T’eyrini haybat’lıy edilar na biz da ulu inam bilay hóllyıñ da yalbarıyñ alar bilay birga, ari atın surp yerrortut’yunnıñ k’i bılğaybiz k’yeri bılma şöñvsuz ottan.* ‘Tanrı’yı ateş içinde öven öğrencilerin isteğidir ve biz de onlarla birlikte ebedi ateşten uzaklaştırması için Kutsal Üçlünün adından imanla diliyor ve yalvarıyoruz.’ (AB 64/14-65/9)

Mıgırdêl bıldı yortananda, neçik’ adam, da uvat’tı başın duşmannın, neçik’ t’eyri, haçlandı cuvutlardan, neçik’ adam, da huthardı adam milat’ın, neçik’ t’eyri. ‘Ürdün nehrinde insan gibi vaftiz oldu, Tanrı gibi düşmanın başını

parçaladı, insan gibi Yahudiler tarafından çarınha gerildi ve Tanrı gibi insan neslini kurtardı.’ (AB 131/11-132/3)

Başladılar taş eşikni surp Asduadzadin yixövü yanına bolgan murovat etmə hem yol da yasama Uzun mahalədə 2 yandan. ‘Aziz Asduaçaçin kilisesi yanında olan taş kapısı inşaedilmeye ve Uzun mahallede (Dlinna caddesinde) çift taraflı yol yapımına başlandı.’ (KV 90/6)

Da bar edi xalada 4 xazaç. Ol 4 xazaçni kesärlär edi çavuş alnina. ‘Ve kalede (şehirde) 4 Kazak var idi. Bu 4 Kazak’ı çavuşun gözleri önünde keserler idi.’ (KV 90/9-10)

Bügüngi künnü surp Nigol yixövünä yäni kümüş gantey asildi pan Lukaş voytnuñ bergän jişadagi. ‘Bugün Aziz Nigol kilisesine komutan pan Lukaş anısına yeni gümüş şamdan (mumluk, kandil) asıldı.’ (KV 91/5)

Tv 1063 [1614], sebdemper ayına. ‘Yıl 1063 (1614), Eylül ayına.’ (KV 91/6)

Tatar elçisi keldi Kameneckä, xaysi ki başxişlar bilä ketiyir edi kşonžegäpan Krakovskiye, da birgäsinä 12 atlı tatar bar edi. ‘Tatar elçisi Kamanets’e geldi, öyle ki prens Pan Krakovskiy’e hediyeler ile geliyor idi ve beraberinde 12 atlı Tatar varidi.’ (KV 91/9)

Nemiç elcişi ketti korol'dan Türkkä. Ati Tarkovskiye. ‘Polonya elçisi kral tarafından Türk’e (Türkiye’ye) gönderildi. Adı Tarkovskiy.’ (KV 91/11-12)

Xotin xalasın korol' rozkazat etti Olay biyinä Tomşaga oddat etmə, nedä ki oddat ettilär. ‘Kral Hotin kalesini Moldova beyi Tomşa’yaverilmesini emretti nitekim verdiler.’ (KV 91/16)

Będroşder Krikor oylu, der Jovsepnin xardaşi, elçiliyin ketti Olay biyinä Tomşaga neçik cesardan, alay že bizim korol'dan 3-çi Zigmunttan. ‘Peder Krikor’un oğlu, Peder Jovsep’in kardeşi Bedros, Moldova beyi Tomşa’ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3. Zigmund’tan.’ (KV 92/6)

Da soñra ol 2 keskän xazaçlarni kömdülär asri körklü Nemiç xabaçi çixari, procäsiya bilä, Božemuka yanına, xayda ki kömüptürlär özgä xazaçlarni – Muça da Kalinanı. ‘Ve sonra o iki kesilen kazakları aşırıgörmekli gömdüler. Polonya

kapısındaki haçın altına tören ile Bozemuka yanına, Muhave Kalina adındaki kazakların gömüldüğü yere.’(KV 93/17)

Tatar hanı asrı köp adam bilä kirdi Nemič veliyütinä Okrayına bilä, da kettiçağ Ilôvgayuvuğ, da çaytip keldi Kamenec tibinä, Doluška yanına çoşunçoydu, da barča salalarni, da humnalarni, da tüzdä bičänlärni küvürdü. ‘Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya’ya girdi. Ve Ilov’un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.’ (KV 94/2)

Xaysi ki keldilär šähär tibinäš zamanına, da rušicc’a boldular yarimkeçädä, da barip Turlunu keçtilär Xotin tibinä. ‘Öyle ki şehir dibine az zamanda geldiler ve gece yarısında rusiçça boldular. Ve Turlu’ya (Dnestr nehrine) varıp Hotin dibine geçtiler.’ (KV 94/4)

Tv 1064 [1615], sebdemper ayına ‘Yıl 1064 (1615), Eylül ayı.’ (KV 94/6)

Bir hayduknu çatunu bilä çazuçka urdular Xotin yoluna, çaysilarında kičasut bitikläri tapildı yanlarına Olaç biyindän Tomšadan. ‘Hotin yolunda bir haydut karısı ile birlikte kazığa vurdular, onların yanında Moldava hükümdarından Tomşa’ya yazılmış bir casus mektubu bulundu.’ (KV 95/2)

Da barip Asta çoydular biyliçkä Aleksandrni, Yeremiş oylun. A ol Tomša biy çaçti Brayilçalasına da sonra ketti Multanga Mutlan biyinä. Nedä ki sonra tez kšonz’e Korickiy barip [edi] artından çaç Multanga, Buzov šähärinä. ‘Ve varıp As’a, tahta Yeremiş’in oğlu Aleksander’i çıkardılar. Hükümdar Tomşa ise Brail kalesine kaçtı ve sonra da Multan’a, Multan beyine gitti. Nitekim hemen sonra Prenş Koreckiy peşinden Multan içlerine, Buzov (Bizov) şehrine kadar gitti (takip etti).’ (KV 95/10-11)

Da tego tiri türk, tatar köptutuldu. A paşa oylu yaralı çaçti küč bilä. ‘Ayrıca pek çok Türk ve Tatar canlı (diri) tutuldu (esir edildi). Paşa’nın oğlu ise yaralı olarak güçlkle kaçtı.’ (KV 97/4-5)

Yäni açaş keldi Kameneckä nemič tayfasına, çaysiniş atı pan Jadam Novodvorskiy, opat Prem’eckiy ündälişir. ‘Kamanets’e Polonya tayfasından tam adı Pan Adam Novodvorskiy olan yeni bir akbaş (piskopos) ve rahip Premeckiy geldi.’ (KV 97/6)

Alay ki tutup Mişno yerespoşanövündän yandı çaş Nemiç xabaşlarına deg– neçik orus yixövləri, alay nemiç yixövləri, çaşları bilä, da yixövdä bolgan ajoslar da özgä ari-beriləri barı yixövlärniş. ‘Yaşlı Mihno’nun evinden başlayarak Polonya kapılarına varana kadar Rus kiliseleri, Polonya kiliseleri, çanları ile ve kilisede olan ikonlar ve diğər süs eşyalarına varıncaya kadar yandı.’ (KV 98/10-99/1)

Evet Teşri bizim ermeni yixövlärin saxladı kendi ari şayavati bilä dadayın Aşayasın Ermenimahaläsın, ki zararsız boldu. ‘Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerinikorudu, kendi temiz şefkati ile de aşığı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’ (KV 99/3)

Nedä ki julisniş 20, şapatkün, keldi duşman As tibinada köründülär bizimkilärinä. ‘Nitekim Temmuzun 20’sicumartesi günü düşman As (Yaş) dibine kadar geldi ve bizimkilere göründüler.’ (KV 100/7)

Evet 5 kündän soşraartiş dārman bolmadı şarşı tüşmä duşmanga, zera asri köp edi duşman hemSoçov şalasından toplar keltirip da tövüy edilär bizimkilärin. ‘Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymayaartık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Soçov kalesinden toplar getiripbizimkilere ateş ediyorlardı.’ (KV 101/3)

A ol oşraşta bizim çörüvdä bar edi olaş boyarlari – neçik Byčko, alay Nikorica da özgläri, evet oşraşamanda çixip obozdan da şaçtilar da zradit ettilär. ‘O uğraşta (savaşta) bizim orduda Bičko gibi, Nikorica gibi ve başka Moldova beyleri de vardı ama savaşta taraf değıştirdiler ve meydandan kaçtilar.’ (KV 101/9)

Da 1 oşluTürk etkändä öldü, da birisi, şaysi ki hospodar edi, tedi Türk padşahi pokoyoviy etti kendin yanına. ‘Bir oğlu Türk olunca öldü ve diğeri de yanihükümdar olanını da Türk padişahı kendi yanına hizmetçisi yaptı.’ (KV 102/4)

Guryey Jovaneş Salgan oşlun nemiç raycaları tutup da potvar ettilär üsnä,aytip ki şähärni küvdürüyür, da şiyinga berdilär kendin, şaysi şiyında birnemä priznacc'a bolmadı, nedä ki soşra vol'niş boldu. ‘Polonya belediye meclis üyeleri JovanesSalgan’ın oğlu Guryeg’i yakaladılar ve şehri yakıyor diye ona

iftira ettiler ve işkence ettiler, ama işkence sırasında hiçbir şey bilmediği anlaşıldı nitekim sonra da serbest bırakıldı.’ (KV 103/4)

Ulu oruçta, Lusaworič künü dər Zakariya dər Hanus oğlu džanin Biy Teñrigä simarlap keçti bu dünyâdan. ‘Büyük oruçta, Lusaworiç aydınlanmagününde, Peder Zekeriya, Peder Hanus’un oğlu ruhunu yüce Tanrı’ya teslim etti ve budünyadan geçti.’ (KV 103/9)

Vartavar oruçuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysına ki bardı çarşı hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıx-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaşıldı, ama bir sonuç alınamadı.’ (KV 104/4)

Asri ulu suv keldi šähär čövräsini, ki övlärni yaptı, da artıx ne ki 15 džanboyuldu, šähär içinä yalyız tek bolgan. ‘Şehir çevresine aşırı büyük su geldi, evleri örttü ve yalnız şehir içinde bulunan 15’den fazla can (kişi) boğuldu.’ (KV 105/7)

Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin bizim nemič obozuna çarşı çazuçka urgaylar, ki körüngäy bizimkilärinä. ‘Orada İskender Paşa bizimkilerine görünmesi için (ibret olsun diye) bizim Polonya otağına karşı kazığa vurulmalarını emretti.’ (KV 112/1)

Kirkor Xaraçaš džanin Biy Teñrigä simarladı Kamenec çalasında, çaysi ki suçsuz napast keldi üsnä duşmanlıxtan, da ol napasttan utru çalaga aliç vol'niy venzen etip edilär kendin do rospravı. ‘Kirkor Harahaş, Kamanets kalesinde ruhunu yüce Tanrı’ya teslim etti, öyle ki düşmanlığı üzerine suçlamaya maruz kaldı ve o suçlamadan (suçlama yüzünden) kalede, mahkemeye kadar kilit altında tutuluyordu.’ (KV 116/5)

Bügüñgi künnü 2 lisovčikni kestilär ratuš tibinü. A bu anıñ için, kişähärdä broyit etiy edilär. ‘Bugün belediye binası dibinde (önünde) ikihaini kestiler (öldürdüler). Çünkü şehirde olay çıkardılar.’ (KV 116/12-13)

Keldi 2000 tatar, da keçip Turlunu keldilär Mukša üstü bilä, da kettilär çaç Dunayuvcaartına, nedä ki oboz bar edir Orina tüzünü. ‘2000 Tatar geldi. Turlu’yu (Dnestr nehrini) geçerek Mukša (Moksa) önlerine geldiler ve Dunayuvca

(Dunavets) yakınlarına kadar gittiler,nitekim Orina ovasında otağ vardı (kurulu idi).’ (KV 121/10)

A bu nemič p'eçotasin kestilär elli albo artixi bilä, zera türkaşıra köplix edi – igirmi 1000 adam bar edi.‘Polonyalı bu piyadelerdense 50 veya daha fazlasını öldürdüler, zira Türklereşırı fazlaydı- 20.000 adam vardı.’ (KV 128/6)

Zera 2 çabaç edi türk sartin.‘Zira Türk tarafında 2 kale (kapı) vardı.’(KV 128/9)

Nögärikün elçiniñ sözünä da žadan'esinä körä vıpravıt ettilär hetmanlar elçi türkkä pan Želinskiyni da türk elçisin dä odpravıt ettilär.‘Salı günü elçinin hetmana yönelik sözüne ve talebine göre Türklere elçi olarak Pan Zeliskiy’i gönderdiler ve Türk elçisini bıraktılar.’ (KV 132/3)

Xanküngi künnü Budin paşası Xarahaş paşa Türk padşahından çolundu, kikendi sitarasın kelip obozda prubovat etkäy, zera ol künnü kelip edi türktaboruna 4000 adam bilä, da aşıra yarar eli bar edi.‘Çarşamba günü Türk padişahı Budin Paşası Harahaş Paşayı 4000 adam ile Türktaburunda bulunduğu her gün için memnun etmeye karar verdi ve hepsi buna oldukça layıktılar.’ (KV 132/4)

Xaysi ki Türk padşahi,sorup kendin da bilip, ki sitarali paşa edi, kaftan kiydirip, kendinä pozvolitetti şturumga kelmä.‘Türk padişahı onu (paşayı) sorup bilip (soruşturup) memnun kaldı, ona kaftanınıgiydirip, onun hücumu gelmesini emretti.’ (KV 132/5)

Ol esätutundu çondikârga, ki nemič obozun bügüngi künnü dostat etärmen.‘O ise sultanayemin etti ki: Polonya otağını bugün ele geçireceğine.’ (KV 132/7)

Türk kendi köprüsündän keçirdi 18 top da çoydu beri yanda nemič obozuna çarşı.‘Türkler, köprüsünden 18 topu geçirdi ve Polonya otağının karşısına beri yana koydular.’ (KV 137/2)

Ol že künnü türk padşahi kendi ulu vezirin da yeniçeri açasın mänzul etti, aytıp ki: «Siz uyursuz kimsälärsiz».‘O gün Türk padişahı kendi büyük vezirini ve yeniçeri ağasını uzaklaştırdı, söyledi ki:Siz beceriksiz kimselersiniz.’ (KV 137/10)

Türk taburundan keldi nemič elčiläri, çaysi ki barip edilär elçilişkä. ‘Türk taburundan Polonya elçileri geldi, öyle ki elçiliğe varmış idiler.’ (KV 146/1)

Alayže türk çavuşu da keldi birgälärinä. ‘Böylece Türk çavuşu da beraberlerinde geldi.’ (KV 146/2)

Türk padşahi rozkazat etti boyoz tibinä, ki neçadar tatar bar esä beri yanda Turlunuñ Nemičveliyätindä, ki zaraz kečkäylär Turlunu Olaş veliyätinä. ‘Türk padişahı Turlu’nun beri yanında Polonya topraklarında ne kadar tatar varsa hemen Turlu’dan Moldova’ya ordu yanına geçmelerini emretti.’ (KV 146/4)

Türk padşahi yeberdi 500 çavuş da çapıdži Turlunuñ beriyanına, ki tatarni tövätövä sürüyedilär Nemič veliyätindän Olaş veliyätinä. ‘Türk padişahı 500 çavuş ve kapıcıyı Turlu’nun beri yanına gönderdi kitatarları Polonya’dan Moldova’ya döve döve (koyalayıp) sürmeleri için.’ (KV 146/5)

Yiçpaşkün da nögärikün nemič çörüvü keçmä başladı Turlunu beri yanga. ‘Pazartesi ve Salı günleri Polonya ordusu Turlu nehrinin beri yanına geçmeye başladılar.’ (KV 148/1)

Evetköprüsü nemičniñ çala tibinä buzulup edi, da porom bilä perevozicc'aboluy edilär. ‘Ama Polonya’nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.’ (KV 148/2)

Xanküngi künnü barı nemič çörüvü, neçik krul'ovič, alayže hetman pol'nıy, barı-yoçları bilä obozdan rušicc'a bolup, da kettilärtürk taborunuñ tibibilä,çayda ki taboru edi, da andaTürk köprüsündänkeçtibarı çörüvü nemičniñ. ‘Çarşamba günü bütün Polonya ordusu, Kruloviç ve tam hetman, varları-yokları ile otağdan çıkıp Türk taburunun dibine (yanına) gittiler, daha önce (Türk) taburu vardı (orda durmuştu) ve orada bütün Polonya ordusu Türk köprüsünden geçtiler.’ (KV 148/3)

Abu alaman,ki baredi nemič obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytariatli 2500 edi, evet raytar az nemä öldü. ‘Bu Almanlar, ki Polonya otağında olanlar, 8000 yaya ve 2500 atlıdan oluşuyordu,ama atlıların çok azı öldü.’ (KV 153/1)

Jisnagac künü taş xabayta kesäk mur axtarıldı da 3 tuvar öldürdü. ‘Jisnagac günü (kutlu doğum günü) taş kalede duvaraktarıldı (çöktü) ve 3 inek öldürdü.’ (KV 159/8)

Der Mesrob vartabed Käfäli atoragal araçnort pan vartabed dzanin BiyTejrigä simarladi Zamosc'a šähürinü da anda kömüldü. Biy dzaninayarliyağay da yazıxlarına bilgän-bilmägän boşatliş bergäy. ‘Peder Mesrob, Kafa’lı yönetici, başrahip, Tanrı’nınsözcüsü ruhunu Zamosc (Zagostye) şehrinde yüce Tanrı’ya teslim etti ve orada gömüldü(toprağa verildi). Yüce Tanrı ruhunu kutsasın ve bilip-bilmediği (kasıtlı ya da kasıtolmaksızın işlediği) günâhlarımı affetsin.’ (KV 160/8-9)

Tarihi Kıpçak Türkçesi eserlerinde bulunan isim tamlamalarında, tamlayan unsurunun ilgi hali eki düşmüş olabilir. Bu tür tamlamalar şekil olarak belirtisiz isim tamlamasına benzese de aslında ilgi hali eki düşmüş belirtili isim tamlamalarıdır. İncelenen eserlerde genellikle akrabalık ilişkisi bildiren tamlamalarda bu durum tespit edilmiştir.

Men Yakub Sefer oylu. ‘Ben Sefer oğlu Yakup...’ (TB 1r/1)

Men Angsent Čapliç oylu. ‘Ben Çaplıç oğlu Angsent.’ (TB 1r/2)

Men Yakub Sefer oylu aldım borç 4200 zolt... ‘Ben Sefer oğlu Yakup... 4200 zolt borç aldım.’ (TB 1v/1)

Men Jgp Butax oylu Xčk Yurko oylunuş kiyövü, Xčk Yk’b tornu. ‘Ben Jgp Butax oğlu Xčk Yurko oğlunun damadı, Xčk Yk’b’nin torunu.’ (TB 1v/3)

Kisdosdur Norko oylu nişanlap edi Tavit xizina, bardı da taydan yixildi da öldü. ‘Norko oğlu Kristos Davut’un kızıyla nişanlanmış, gitti ve taydan düşerek öldü.’ (TB 1v/5)

...ne türlü dä bunun kibik tamaşa iş ermenilär ortasinaedi, ki ne ki taydan tüştü. ‘...ne türlü, bunun gibi seyirlik iş Ermenilerin ortasında idi, ne yazıkki attan düştü.’ (TB 1v/7)

T’avit kiyövü K’risdostur pişak’lansar edi. ‘Davut Peygamberin damadı Kristos...’ (TB 2r/3)

Men, Agop baron Butax oylu, Biy Tejriniş yazıxlı xulu, yazdım bu yazuvnu kendi xolum bilä. ‘Ben, Rab Tanrının günahkâr kulu Butah oğlu Agop Baron, bu yazıyı kendi elimle yazdım.’ (TB 2v/5)

*Da korol anij biyliki ol kişinin dzanı üçün **Tejri yoluna** nemä bermäx keräk.* ‘Kralın, onun beyliğı o kişinin canı için Tanrı yoluna herhangi bir şey vermesi gerek.’ (TB 75v/2)

*Korol anij biyliki bu igiliktän, çaysi ki anij üstünä tüştü, **Tejri yoluna** bermä borçlu düğüdüranij dzanı üçün, anij üçün ki anij kibik törälär bilä ermeniniñ bayli düğül anij biyliki, da munuñ kibik törädän da anij kibik igiliktän, üsnä tüşkän, anij erkinädir.* ‘Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliğı, onun canı için, onun için ve onun gibi töreler ile Ermenilere bağılı değildir.’ (TB 75v/2)

***talaşman sözin** inanırlar örtlik tamukkatüşerler‘ nifakçının sözüne inanırlar, ateşli cehenneme düşerler’* (CCII 59a/10)

*...alay Tèjiriniñ sövmekinden başka nè kim yol bar köktegi hanlıkta baralmas-biz **Tèjri katında**‘...onun gibi, cennet krallığında, Tanrı katına Tanrı sevgisi olmadan hiçbir yol ile varamayız’* (CCII 62a/28-29)

*Alay oğ **mövses orenk’indan** da, da markarelardan bizga orinag haldı algış etmağk’ay, ne turlu k’i tawit’ mrke buyuriir.* ‘Böylece Davud Peygamber ne şekilde dua etmeyi buyurduysa, o şekilde peygamberlerden ve Musa’nın ayininden bize örnek kaldı.’ (AB 4/2-7)

*Pan Lukaş Hrickovicniekinçi yilgavoyt ettilär, da der **Apraham oylu** pan Isajni yäniantičkän.* ‘Pan Lukaş Hrickoviç ikinci yıldaordu komutanı olarak seçildi ve Peder Apraham’ın oğlu Pan İsay ise yeni jüri üyesi.’ (KV 90/2)

*Nigol der Krikor oylunuñ siñari Hoska, **Jovanş Kevor çizi**, keçti bu dünyâdan, çaysi ki priçinası oylan toymağ edi, ki oylannı toyurdu tiri, da kendi zaraz dżanin Tejrigä simarladı.* ‘Peder Krikor’un oğlu Nigol’üneşi, Jovanş Kevor’un kızı Hoska bu dünyadan ayrıldı, öyle ki arzusu oğlan doğurmak idi ve oğlanı diri (canlı) doğurdu ve kendi canını hemen Tanrı’ya teslim etti.’ (KV 92/2)

*Bedros der **Krikor oylu**, der Jovsepnij çardaşı, elçiliyin ketti Olaç biyinä Tomşaga neçik cesardan, alay že bizim korol’dan 3-çi Zigmunttan.* ‘Peder Krikor’un oğlu, Peder Jovsep’in kardeşi Bedros, Moldova beyi Tomşa’ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3. Zigmund’tan.’ (KV 92/6)7

*Yurko, **Mužik tornu**, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluğ etip edir 1 Türkkişisindän, çaysi ki lica bilä tutup da töräsin ettilär, ki asilgay.* ‘Nigol

Haşçinskiy'in oğlu, Mujik'in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.' (KV 93/2)

*Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Bēdros **dər Kirkor oylu**, çaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomşaga, tediani da birgälärinä kečä bilä suvda boydurdu.* 'O zaman orada Peder Krikor'un oğlu Asta Bedros rastgeldi, öyle kiveliahttan ve kraldan Tomşa'ya gönderilen elçi idi. Onu da geceleyin birilerine sudaboğdurdu.' (KV 94/9)

*Da barip Asta çoydular biylikä Aleksandrni, **Yeremiy oylun**.* *A ol Tomşa biy çaçti Brayilçalasina da sonra ketti Multanga Mutlan biyinä. Nedä ki sonra tez kşonz'e Korickiy barip [edi] artından çaç Multanga, Buzov şähärinä.* 'Ve varıp As'a, tahta Yeremi'nin oğlu Aleksander'i çıkardılar. Hükümdar Tomşa ise Brail kalesine kaçtı ve sonra da Multan'a, Multan beyine gitti. Nitekim hemen sonra Prens Koreckiy peşinden Multan içlerine, Buzov (Bizov) şehrine kadar gitti (takip etti).' (KV 95/10-11)

*Men, yazıçlı Aksent, **dər Krikor avak'erēc oylu**, simarlanıyirmen seniç kečovsüz aripadşahlıçına.* 'Ben, günahkâr Aksent, avaker Peder Krikor'un oğlu, kendimi senin sonsuz temiz hükümdarlığına teslim ediyorum.' (KV 99/7)

*Guryey **Jovaneş Salgan oylun** nemiç raycalari tutup da potvar ettilär üsnä, aytip ki şähärni küvdürüyür, da çiyiŋga berdilär kendin, çaysi çiyiŋda birnemä priznacc'a bolmadı, nedä ki sonra vol'niy boldu.* 'Polonya belediye meclis üyeleri JovanesSalgan'ın oğlu Guryeg'i yakaladılar ve şehri yakıyor diye ona iftira ettiler ve işkence ettiler, ama işkence sırasında hiçbir şey bilmediği anlaşıldı nitekim sonra da serbest bırakıldı.' (KV 103/4)

*Ulu oruçta, Lusaworič künü dər Zakariya **dər Hanus oylu** džanin Biy Teñrigä simarlap keçti bu dünyâdan.* 'Büyük oruçta, Lusaworiç aydınlanmagününde, Peder Zekeriya, Peder Hanus'un oğlu ruhunu yüce Tanrı'ya teslim etti ve budünyadan geçti.' (KV 103/9)

*Bayramdan sonra dər Xaçadur avak'erēc **dər Aksent oylu** džanin Biy Teñrigä simarlap keçti bu kečovlü dünyâdan meñilikkä.* 'Bayramdan sonra Peder Haçadur ve Peder Aksent'in oğlu canını yüce Tanrı'ya teslim edip bu fani dünyadan ebediliğegittiler.' (KV 103/11)

Bir Xaçko oylun, bir dayin Murad, Mitko kiyövün, çaysilarin keltirdilär şähärgä. 'Biri Haçko'nun oğlu, diğeri de şehre gelen Mitko'nun oğlu Murad idi.' (KV 105/5)

Hoska Sefer xızı, Jakub Šiblist xatunu, džanin Teñrigä simarladi. ‘Sefer’in kızı, Yakub Şiblist’in karısı Hoska ruhunu Tanrı’ya teslim etti.’ (KV 105/9)

Voyt taylandi Ivaško Čornuš da antičkän Kirkor Xaraxaş oylu. Teñri xutlu etkäy. ‘Komutan olarak İvaško Çornuş, jüri üyesi olarak da Harahaş’ın oğlu Kirkor seçildi. Tanrı kutlu etsin.’ (KV 105/11-12)

Pan Guryiy oylu pan Jandžanin Teñrigä simarladi. ‘Pan Guryig’in oğlu pan Jan ruhunu Tanrı’ya teslim etti.’ (KV 105/16)

Keçti bu dünyâdan meñilikkä Miğirdiç Jakub oylu Marzivanli. ‘Yakub’un oğlu Marzıvanlı Mığirdiç, bu dünyadan sonsuzluğa gitti.’ (KV 121/9)

Yiçpaškün Kostantin Batista oylu keldi Türktän elçilikä bizim obozğahetmanlarga. ‘Pazartesi günü Türklerden (Veveli) Batista’nın oğlu Kostantin elçi olarak bizimotağa hetmana geldi (gönderildi).’ (KV 132/1)

Yiçpaškün Batista oylu Kostantin, çaysi ki elçilikä yürüy edi, keldi nemiç elçisi bilä, çaysin ki hetmanlar yeberip edilär sözü üsnä Radul Multan biyiniç. ‘Pazartesi Batista’nın oğlu Kostantin, öyle ki elçi olarak Polonya elçisi ile geldi, hetman Mutlan beyi Radul’un sözü üzerine gönderdi.’ (KV 137/8)

Surp Nigol pargentaki küni Jakub Skaženik xatunu da Zadig Skaženik xatunu, 2 toymaxardaş xatunları, džanların Biy Teñrigä simarladılar. ‘Aziz Nigol’da oruçtan önceki son gün Yakub Skajenik’in eşi ve Zadig Skajenik’in eşi, iki erkek kardeşin eşleri, ruhlarını yüce Tanrı’ya teslim ettiler.’ (KV 159/10)

Guryey Diradur oylu, antičkäni Ermeni töräsiniç, keçti dünyâdan, džanin Biy Teñrigä simarladi. Biy Teñri džanına yarliyagay. ‘Diradur’un oğlu Guryeg, Ermeni mahkemesinin jüri üyesi, dünyadan gitti, ruhunu Tanrı’ya teslim etti. Yüce Tanrı ruhunu kutsasın.’ (KV 160/2-3)

Kirkor Sarkis Tamjadži oylu džanin Teñrigä simarladi. Biy Teñri džanına yarliyagay, yazıçlarına boşatlıç bergäy. ‘Sarkis Tamgaçı’nın oğlu Kirkor ruhunu Tanrı’ya teslimetti. Yüce Tanrı ruhunu kutsasın, günahlarını affetsin.’ (KV 160/5-6)

2.1.1.2.2. Unsurları Birden Fazla Kelime Olan Belirtisiz İsim Tamlaması

2.1.1.2.2.1. Birden Fazla Tamlayanı Bulunan

Tamlayanı birden fazla kelimededen oluşurken tamlananı tek kelimededen meydana gelen belirtisiz isim tamlaması türüdür.

basa inanır-mèn bir arı Katolik dagın Apostolik kliseaga ‘ayrıca tek kutsal evrensel (Katolik) ve elçisel (Apostolik) kiliseye inanıyorum’ (CCII 74b/16-17)

T’ejrim menim, haysi k’i açarsen holunnu senin, da tıldurursen barça yarar’k’anlarıñni yarlıgamañın bila seniñ, sana simarlarmen canımnı menim, sen hayğur da hadirla can u t’enk’yerak’ımnı bu kundan çah meñilik’k’a diray, da yarlı[...] ‘Ey Tanrım, elini açar bütün yarattıklarını merhametinle doldurursun, ruhumu sana emanet ederim, ruhumun ve bedenimin ihtiyacını bu günden sonsuza dek kayır ve hazırla, bana merhamet et[...]’ (AB 121/12-122/7)

2.1.1.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tahsin Banguoğlu, “Bunlardan kimin halinde olanlar yeniden <<Nesi?>> sorusunu açarlar ve bir sahip olunanı, tabi olanı kapsananı gerektirirler. Bunun cevabını katılanı bir adtakımı olan üç hadli adtakımları verir.” cümleleri ile zincirleme isim tamlamasını açıklamıştır (Banguoğlu, 2007, s. 338).

Günay Karaağaç, “Birden çok ilişkilendirmenin ve dolayısıyla birden fazla ilgi durumu çekiminin yer aldığı söz öbeğidir.” tanımını yapmıştır (Karaağaç, 2012, s.488).

Çalışmada, zincirleme isim tamlaması alt başlıklarda incelenecektir.

2.1.1.3.1. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Zincirleme İsim Tamlaması

2.1.1.3.1.1. Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayanı ilgi hâli eki (+nİñ, +nİñ, +nUñ, +nÜñ) tamlananı ise iyelik eki (+I, +sI) almış zincirleme isim tamlaması türüdür. Bu tür tamlamalarda tamlayan ve tamlanan birden fazla kelimededen oluşabilir.

Men Jgp Butağ oylu Xčk Yurko oylunuj kiyövü, Xčk Yk’b tornu. ‘Ben Jgp Butağ oğlu Xčk Yurko oğlunun damadı, Xčk Yk’b’nin torunu.’ (TB 1v/3)

T'v.1122-sinä der K'apriel keçti bu dünyâdan surp T'orosnuj kendi künü, yiçpaşkün kömdülär, 7 kün tayumun ettilär, neçik här k'ahananiç. '1112 yılında, Aziz Torosun kendi günü Aziz Gabriel öldü, pazartesi onu gömdüler, öyle ki her kâhin 7 gün yas tuttu.' (TB 2r/8)

Oylanniç esi alaydır, neçik imşax balayuz: yaçşi es çoy üstünä, ki eski duşman esiniç üstünä bolmagay biy. 'Oğulların aklı imsak mumu gibidir: İyi aklı üstüne koyun yine eski düşman aklının üstünde olmayacak.' (TB 31r/1)

Okosdos çanniç çanlıçına Rımadan munuç vaçtına endi Ari Dzan Mariamga. 'Temiz kişi Meryem, bunun zamanında Roma'dan Okosdos Hanın hanlığına indi.' (TB 39v/1)

Öldi Ark'eçajos çan, da Herovdeş da çardaşi Herovtiç çanlıç edi da soçra Herovtia aldı kensinä çatın Arç çanniç çizİN, da Herovteş sövär edi aniç çatiniç. 'Arkeyajos Han öldü. Herovdes ve kardeşi Herovtie han idi. Herovtia sonra Ares hanın kızını kendine eş olarak aldı. Herovtes onun eşini severdi.' (TB 39v/13)

Aytti hreşdagabed: – Ol çatınlardır, ki umsasız yas saçlarlarkendi kendiläriniç ölüsü üstünä. 'Hreşdagabed söyledi: O kadınlar ki kendi kendilerinin ölüsü üstüne umutsuz yas tutarlar.' (TB 49r/7)

Kuyavniç, Yan Poznandan, Fabian Elşprktän, Petr Premşlâdan da bizim çanniçpodkancleriyi, açpaşlar; dayi da ulu küçlü biylär. 'Aziz Poznandan, Fabian Elşpriktan, Petr Premşlâdan ve bizim hanın yardımcısı; güçlü, ulu beyler.' (TB 119r/6)

Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuç da çanlıçimizniç bizim kancleri, Yan Lubrançtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndormirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodçadan pospolitiy, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar... 'Kristof Şidlovdan, Krakovun voyvodası ve belediye başkanı, bizim hanlığımızın gençleri, Aziz Lubrançtan Poznanskiy, Mikolay Dobovicadan Sndorminskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Hocadan ortağı, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar...' (TB 119r/7)

Lukaş Gurkadan Poznanckiy, starostası Ulu Polskaniç, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, çanlıçimizniç bizim çaznadarı, Mikolay Yordan Zakliç indän voynickiy ronca barçasiniç Krakovnuç da Spişniç, Zadornuç da Osvencimniç starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Dreviçtän Radomskiy,

kaştalanlar...‘Lukaş Gurkadan Poznanskiy, ulu Polonya’nın belediye başkanı, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, bizim hanlığımızın hazinedarı, Mikolay Yordan Zakliç, Krakov ve Spişnin hepsinin yöneticisi, Zadorun ve Osvencimin belediye başkanı, Aziz Peremdan Sirazkiy, Adam Dreviçtan Radomskiy, komutanlar...’ (TB 119r/8-119v/1)

...kök barça açılıptur dağı hristus turur Atasınıy sa kolında ‘...gökler açılmış ve İsa Rabb’in sağ tarafında durmaktadır’ (CCII 61b/17)

Yarlıgamaññ seniñ, Biy, artundan kelgäybarça künlärinätirlikimniñmenim, turmaga maña övinä Eyämizniñ uzun künlärgä dirä.‘Beni, ömrüm boyunca yalnız iyilik ve sevgi izleyecek. Hep Rabbin evinde oturacağım.’(KZ 22/6)

Yarlığa biyim da saħla ari da ħuvat’lı kılğası tibina oñuñnun seniñ yölçunlarmızni bizim, alay alarnı, ħaysıları k’i t’eñiz usdunadırlar. ‘Ey Tanrım, denizin üzerinde, yeryüzünde bulunan yolcularımızı sağının Kutsal ve güçlü gölgesinde kuru ve merhamet et.’ (AB 36/4-12)

T’oğru t’ora k’yeltirdin ustumuzga bizim, barçaga k’ora, nenin k’i yeberdin ustumuzga bizim, da şaharina ari at’alarımızniy bizimyerusağemniy. ‘Doğru töre bize getirdin, atalarımızın kutsal Kudüs şehrine ve bizim üzerimize her şeyi gönderdin.’ (AB 67/3-9)

Alğışlisen usduna olturğuşuñnuñ padşahlıñnıñ seniñ, oğovlu [...] Hükümdarlığının koltuğunda kutsalsın [...] (AB 75/5-8)

Tas pölupmen men tutmağından, bağından t’emir bıgovlarnın, ħaysi k’i mana yöħtur tınçlıħ, barça[...] ‘Ey her şeye kadir Tanrı, bana huzur vermeyen demir zincirlerin bağından, tutuşundan mahvoldum[...].’ (AB 104/14-105/3)

At’a bila da oğul bila ħaybat’ta da birlik’ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut’idan yalğız oğulnu, erk’i bila at’anıy da biy anmaħı bila ari cannıy aşıħlandı bizim ħuħarıлмаħımız uçun, endi kóktan avedum bila hręşdagabédnıñ yurak’ına ari guysmariamnın, aldı t’en, can, es, adam tugal yazıħtan başħa toğdu tugallik’ bila t’eñri, da adam ek’i tarbiyattan birlandı ayırılmagan birlanmaħ bilay. ‘Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu’na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba’nın isteğiyile ve Kutsal Ruh’un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem’in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.’ (AB 129/12-130/15)

Xotin pirkalabini oylun, domnanij xardašin Ložinskiyni öldürdü Xanskiy. ‘Hotin kalesinin komutanının oğlu Hanskiy, annesinin erkek kardeşi (dayısı) Lozinskiy’i öldürdü.’ (KV 89/2)

Surp Nigol yixövünü içkürisini sklepen'esin znovu axarttilar hem xoran alnina gragalt yerinä vëm taştan xoydular, xaysi ki äväl Tejri bergäy edi. ‘Aziz Nigol kilisesinin kemerinin içi badana edildi ve mihrabın önüne gragalt yerine taştan taht koydular, öyle ki evvel tanrı verecekti.’ (KV 90/4)

Nigol dər Krikor oylunu sığari Hoska, Jovanēs Kevor xizi, keçti bu dünyadan, xaysi ki pričinası oylan toymax edi, ki oylanni toyurdu tiri, da kendi zaraz džanin Tejrigä simarladı. ‘Peder Krikor’un oğlu Nigol’un eşi, Jovanes Kevor’un kızı Hoska bu dünyadan ayrıldı, öyle ki arzusu oğlan doğurmak idi ve oğlanı diri (canlı) doğurdu ve kendi canını hemen Tanrı’ya teslim etti.’ (KV 92/2)

A bu boldu lentvoytluxuna pan Guryiy Diradur oylunu. ‘Ve bu Pan Guryig Diradur’un oğlunun refakatinde oldu.’ (KV 93/4)

Xaysi ki padşah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahini çavuşu alnina bu 2 xazaçni. Da 2 xazaçni boş etti çavuş boyozları bilä. Zera bari 4 edi. ‘Öyle ki padişah fermanı ile Türk padişahının çavuşu huzurunda Kaveckiy’in başkanlığında bu iki Kazak’ı kestirdi. Ve çavuş iki Kazak’ı silahları ile serbest bıraktı. Zira hepsi dört kişiydi.’ (KV93/14-16)

Da sonra ol 2 keskän xazaçlarni kömdülär asri körklü Nemiç xabaçi çixari, procäsiyabilä, Božemuka yanına, xayda ki kömüptürlär özgä xazaçlarni – Muça da Kalinani. ‘Ve sonra o iki kesilen kazakları aşırıgörkemli gömdüler. Polonya kapısındaki haçın altına tören ile Bozemuka yanına, Muhave Kalina adındaki kazakların gömüldüğü yere.’ (KV 93/17)

Boldu srogıy karan'esi Biy Tejriñ bizim Kamenec şähürini üstünä. ‘Yüce Tanrı’nın cezalandırışı, bizim Kamanets şehrinin üstüne yangın oldu.’ (KV 98/2)

Zera bu kündän äväl 1 hafta ilgäri, kiçaynakün, alayže pan Miçnonuñ övünü üstü xapiniñ edi, xaysi ki heç n'epodobniy iş edir, zera asri biyik yerdä xapiniñ edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoç edir ol yergä yuvuç. ‘Zira bugünden bir hafta evvel perşembe günü, Pan Mihno’nun evinin üstü yandı, öyle ki bunu açıklamak zor iştir, zira aşırı büyük yerde yanıyordu ve çevrede ne başka bir kulübe ne de yangına sebep olabilecek bir şey yoktu.’ (KV 98/6)

Xala zvodu tibiñä yäñi tiyirmän işlättilər, çaysin ki suvbuzup edi. ‘Kalenin kapısının dibine (altına) selde yıkılanların yerine iki yenideğirmen yaptılar.’ (KV 116/15)

Keçti bu dünyâdan meñilikkä Guryiy Diradur oylunuñ sığarı. ‘Diradur’un oğlu Guryig’in eşi bu dünyadan ebediyete (sonsuzluğa) gitti.’ (KV 121/5)

Ol že künnü dinsiz türk keçägä 23 sahatta, popravicc'a bolup, da çixti znovu moydanga 15 000 adam, da toyrı keliy edi ulu çuvat bilä da ulu pend bilä nemiç obozunuy çabaçına çarşı, çayda ki pol'niy hetman boluy edi. ‘O gün (bugün) geceye doğru saat 23.00’de dinsiz Türkler tekrar toplanarak 15.000 adamla savaş meydanına çıktılar, büyük bir güç ve hücumla tam hetmanın olduğu Polonya otağının kalesine (kapısına) doğru geliyorlardı (saldırıyorlardı).’ (KV 128/8)

Da sözü üsnä bu Batista oylunuñ da kelip elçiliçni oddat ettilär zviçayga körä hetmanga pol'niy, zera koroniy ölüp edi, da dinsiz türk çabärinä yoç edi. ‘Ve Batista’nın oğlunun sözü üzerine de geleneklere göre tam hetman elçiliğe (görüşmeye) gönderildi, zira krallık hetmanı ölmüştü, dinsiz Türkler hala bir şey yapamadılar.’ (KV 137/9)

Türk padşahi rozkazat etti boyoz tibiñä, ki ne çadar tatar bar esä beri yanda Turlunuñ Nemiç veliyätindä, ki zaraz keçkäylär Turlunu Olaş veliyätinä. ‘Türk padişahı Turlu’nun beri yanında Polonya topraklarında ne kadar tatar varsa hemen Turlu’dan Moldova’ya ordu yanına geçmelerini emretti.’ (KV 146/4)

Xanküingi künnü bari nemiç çörivü, neçik krul'oviç, alayze hetman pol'niy, bari-yoçları bilä obozdan rušicc'a bolup, da kettilər türk taburunuy tibi bilä, çayda ki taboru edi, da anda Türk köprüsündänkeçtibarä çörivü nemiçniñ. ‘Çarşamba günü bütün Polonya ordusu, Kruloviç ve tam hetman, varları-yokları ile otağdan çıkıp Türk taburunun dibine (yanına) gittiler, daha önce (Türk) taburu vardı (orda durmuştu) ve orada bütün Polonya ordusu Türk köprüsünden geçtiler.’ (KV 148/3)

Guryey Diradur oylu, antičkäni Ermeni töräsiniñ, keçti dünyâdan, džanin Biy Teñrigä simarladı. Biy Teñri džanına yarlıyagay. ‘Diradur’un oğlu Guryey, Ermeni mahkemesinin jüri üyesi, dünyadan gitti, ruhunu Tanrı’ya teslim etti. Yüce Tanrı ruhunu kutsasın.’ (KV 160/2-3)

2.1.1.3.1.2. Sıfat Tamlaması

Tamlayan unsurunun sıfatla belirtildiği ya da nitelendiği zincirleme isim tamlaması türüdür.

Buldu ulu tamaşa ulu Pargentagniş xankünü. ‘Ulu Pargentag’ın çarşamba günü büyük seyir oldu.’ (TB 2r/2)

*Xazağ keldi Kamenec tbinä t’v. 1102-sinä da kettilər surp Aksentniş yixkünü tanga xarsında [=xarsında], xoyup edilär xorengellär urnuna vere-talar axaç üsnä **biyik okoplar içinä.*** ‘Kazaklar 1102 yılında Kamanets sınırına dayandı. Pazar günü şafağa karşısına alıp ayaküstü büyük orman içine Aziz Aksent’e gittiler.’ (TB 2r/11)

*Kürüm işittim bir alamandan, ki **bir kişiniş xizä.*** ‘Bir Alman kızından kötü söz işittim.’ (TB 2r/15)

*11-inçi ki bilgäylär yaryučılar Törä bitikindän toyru yaryu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaxtırlar **köktägi yaryučiniş alnina** yaryuga.* ‘11. Yargıcılar, töre kitabından doğru yargı vermeyi öğrenip kendileri de gökteki yargıcın önünde hesaba durmaktadırlar.’ (TB 7v/4)

*Ošta bu 12 türlü baş işlər biri birinä baylap, sərbap xoyarbiz Törä bitikinä oşsaş surp arak’ ellärdän, xaysi ki Biy Teşridän yaryučılar berildilər dünyâgâ, da xaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabelärni da vartabelärni, **ari yixövnüş yaryučılarin.*** ‘İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.’ (TB 7v/6-8r/1)

*72 adam aniş üçün tüzdilär, ki barça adämilär bayıngaylar, ki **72 millätniş usuluşu** alardadır.* ‘Bütün insanoğlunu, zengin olacakları ve 72 adamı onun için düzdüler. 72 milletin bilgisi onlardadır.’ (TB 14r/4)

*Da aldılar kendiläri friştälär da çürgädilər **ax ketänniş içinä.*** ‘Melekler kendileri aldılar ve ak ketenin içine sardılar.’ (TB 40v/12)

*Xaytıp körär surp Asduadzadzin: **kügürtlü teşiz içinü** xatınlar yüriyirlär boylarından, da yarim yüzü xara, da yarim kök.* ‘Dönüp Aziz Tanrı’yı görür: kadınlar, yüzlerinin yarısı kara yarısı mavi halde kükürtlü deniz içinde yürüyorlar.’ (TB 49r/5)

*Xaysi igiliklar anihkibik bolsa, bu ermenilarni 1 türlü yaşirma bolmagaylar **bizim ayirögütümüz tibunä.*** ‘Hangi iyilikler onun gibi olsa, bu Ermenileri ahir ögütümüzün dibine bir türlü saklamayacaklar.’ (TB 75v/3)

*çaysi ki artix işlägäy aralarina, anar artix tölämäxkeräkişinä körä anih, a kim eksik işläptir, **eksik iş bahası** algay.* ‘Ne zaman ki aralarına karışacak, ona artık çalışmasına göre para vermek gerek. Ama kim ki az çalışmıştır, o kişi az para alacak.’ (TB 108v/7)

*Lukaš Gurkadan Poznanckiy, **starostası Ulu Polskanıj**, Mikolay Šidlovcadan Sindemirskiy, çanlıçimizniñ bizim çaznadari, Mikolay Yordan Zaklič indän voynickiy ronca barçasiniñKrakovnuñ da Spišniñ, Zadornuñ da Osvencimniñ starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaštalanlar...* ‘Lukaš Gurkadan Poznanskiy, ulu Polonya’nın belediye başkanı, Mikolay Šidlovcadan Sindemirskiy, bizim hanlığımızın hazinedarı, Mikolay Yordan Zakliç, Krakov ve Spişnin hepsinin yöneticisi, Zadorun ve Osvencimin belediye başkanı, Aziz Peremdan Sirazkiy, Adam Dreviçtan Radomskiy, komutanlar...’ (TB 119r/8-119v/1)

ak küymeniñ avızıyoh ‘ak çadırın ağzı yok’ (CCII 60a/8)

***uzun ağaç başında**urguvul atlı kuş oturur* ‘uzun ağaç başında urguvul adlı kuş oturur’ (CCII 60a/19)

*...mèn tərçe dagı yakşı til üvrengey-mèn, sizge **yakşı Tèjeri söz** atkay-mèn nē kim-ēse boşak üçün* ‘ben çabucak iyi bir dil öğreneyim, herkesin affi için size güzel Tanrı sözü söyleyeyim’ (CCII 61a/24-26)

*anda nē uyat bolgay saña **ol köni yargıç allında**...* ‘orada gerçek yargıç önünde utanacaksın...’ (CCII 63a/1-2)

*ave, **Arı Tinnüñ övi*** ‘selam sana Kutsal Ruh’un evi’(CCII 69a/19)

***bucehannüñ tēnizine**batmaz yıldıznı tuvurdıñ* ‘bu cihanın denizine batmaz yıldızı doğurdun’ (CCII 70a/9)

*ave, sēnde kim yaşandı **balдан tatlı Tèjri sözi*** ‘selam, sende ki gizlendi baldan tatlı Tanrı sözü’ (CCII 70a/17)

***bu kutlu kın çaklarında** boşov tēysin yaşlı közge* ‘bu kutlu zulüm çağlarında kurtuluş yetişsin yaşlı göze’ (CCII 74a/4)

*kim içip **tatlı çokrak suvunu**, toydırdı canını* ‘ki içip tatlı kaynak suyunu, kandırdı ruhunu’ (CCII 75a/2)

uçmaktağı elbek meŋgü toyga boluş kim baralı ‘cennetteki zengin sonsuz şölene yardım et ki varalım’ (CCII 75b/5-6)

sili oglannıy kövüsi boldı Teŋriniŋ konuşı ‘bakire kızın göğsü oldu Tanrı’nın mekânı’ (CCII 76a/6)

ol sözniŋ uşagı ‘o sözün dedikodusu’ (CCII 81a-b/25)

Biyiktir barça cınslar üsnäBiy, da köktädir haybatı anıñ. ‘Rab, bütün uluslara egemendir. Görkemi gökleri aşar.’ (KZ 112/4)

Surp Xaçniŋ şapatküni. ‘Aziz Haç’ın şapatküni (Aziz Hristos Günü; hristiyanlıkta dini bir gün).’ (KV 91/4)

Surp Nigol yiçövünüŋ ulu çaŋniŋ, budur igitläŋ çaŋiniŋ, valin yäŋidän yasattirdılar haybatına Biy Teŋriniŋ. ‘Aziz Nigol kilisesinin ulu çanının, yani gençler çanının, minaresini yüce Tanrı’nın şanına uygun olarak yeniden yaptırdılar.’ (KV 93/7)

Biy Teŋriniŋ boluşluŋu aşıra kn’az Višnoveckiy da kn’az Koreckiy potikacc’aboldular Tomşa biy bilä Astan 2 mil yerdä. ‘Yüce Tanrı’nın çok yardımıyla prens Višnoveckiy veprens Koreckiy, hükümdar Tomşa’ya karşı koydular As’tan (Yaş)’dan 2 mil uzakta.’ (KV 95/7)

Da tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çerüv, tek 400 adam, çaysiniŋ ki başlıxlari Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar paşaniŋ oylu hem tatar da olaç bilä bir bolup da şähäriŋ 3 yanından urdular üstläriñä taŋga maŋ. ‘Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov’da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa’nın oğlu, hem tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.’ (KV 96/6)

Boldu srogiy karan’esi Biy Teŋriniŋbizim Kamenec şähäriñ üstünä. ‘Yüce Tanrı’nın cezalandırışı, bizim Kamanets şehrinin üstüne yangın oldu.’ (KV 98/2)

Nedä ki çapınmaçniŋ priçinasin kimesä bolmadı bilmä, ani tiž bilmädilär, ki çaysi övdän äväl çapındı, zera 3 öv ortasına ot köründü: bir pan Miçnonuŋ, 2-çi – Xiymätniŋ, 3-çi – Göğçäniŋ,– bu övlär ortasından çixti. ‘Nitekim kimse yangının çıkış sebebini bilmedi, ne de hangi evden evvel çıktığını bilemediler, zira üç evin ortasında ateş göründü; biri Pan Mihno’nun, biri Kıymet’in ve biri de Gökçe’nin, bu evlerin ortasından çıktı.’ (KV 98/4)

Evet Tevri bizimermeni yixövlärin saxladı kendi ari şayavatı bilä dadayın Aşayasın Ermenimahaläsin, ki zararsız boldu.‘Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerinikorudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’ (KV 99/3)

Ulu Pargentak künü.‘Pargentak (Maslenitsa) günü (hristiyanlıkta dini bir bayram).’ (KV 116/4)

Xaysi ki anıñ arasına Biy Tevriñin buyruğu keldi üsnä, ki bu türlü keçti dünyâdan tumsuz, zera nahleölüm keldi üsnä: yürügän ekän yixilip öldü.‘Öyle ki onun arasına yüce Tanrı’nınbuyruğu üzerine geldi ve bu şekilde dünyadan günâh çıkartmadan gitti, zira aniden ölümüne geldi, yürürken yıkılıp (düşüp) öldü.’ (KV 116/6)

Yixkün, surp Xaç künü. ‘Pazar. Kutsal Haç günü (haçın doğuşu).’ (KV 137/1)

Surp Nigol pargentaki künü Jakub Skaženik xatunu da Zadiğ Skaženik xatunu, 2 toyma xardaş xatunları, dzanlarıñ Biy Tevriğä simarladılar.‘Aziz Nigol’da oruçtan önceki son gün YakubSkajenik’in eşi ve Zadiğ Skajenik’in eşi, iki erkek kardeşin eşleri, ruhlarını yüceTanrı’ya teslim ettiler.’ (KV 159/10)

2.1.1.3.1.3.Bağlama Grubu

Tamlayanı iki veya daha çok kelimedenden meydana gelen ve bu kelimelerin bağlaç ile birbirine bağlandığı zincirleme isim tamlaması türüdür.Tarihi Kıpçak Türkçesi eserlerinde örneklerine az rastlanmıştır.

Lukaş Gurkadan Poznanckiy, starostası Ulu Polskanıñ, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, xanlıximiznün bizim xaznadarı, Mikolay Yordan Zakliç indän voynickiy ronca barçasınıñKrakovnuñ da Spişniñ, Zadornuñ da Osvencimniñ starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaştalanlar... ‘Lukaş Gurkadan Poznanskiy, ulu Polonya’nın belediye başkanı, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, bizim hanlığımızın hazinedarı, Mikolay Yordan Zakliç, Krakov ve Spişnin hepsinin yöneticisi, Zadorun ve Osvencimin belediye başkanı, Aziz Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtan Radomskiy, komutanlar...’ (TB 119r/8-119v/1)

Şukurlumen sendan, yarat’uçisi yerniñ da kəknuy, k’i arzani ettin men yazıhlını da arzanisiz huluñnu k’eçirma bu ağır da haramğu k’eçanı eminlik’ta da

h alaylıhta, da yetk'irdiŋ men k p yazılı da k'erak'siz huluŋnu ertagi yarıhk'a.
'Ey yerin ve g g n yaratıcısı, bu ağır ve karanlık geceyi huzur ve rahatlık içinde geçirmek için g nahk r ve i e yarmaz kulunu uygun kıldıŋın, sabah ı ıĝına ulaştırdıŋın için senden minnettarım.'

 (AB 32/10-33/7)

Biy yerniŋ da k knun, bergin eminlik'iŋni senin butun dunyaga, k'otur hı ımnı yaratk'anlarıŋdan seniŋ. 'Ey yerin ve g g n Tanrısı, bütün dünyaya huzurunu ver, yarattıklarından  fkeni uzakla tır.'

 (AB 34/8-12)

2.1.1.3.1.4. Tekrar Grubu

Tamlayanı kelime tekrarından oluşan zincirleme isim tamlaması türüdür. Eserlerden tespit edilen tek örnek a aĝıda verilmiştir.

10 ya ından a aya bsag berm g   ar-yi  t bin dir, aniŋ  c n ki andan k p yazı  bolur, da kim ki bsag et r, artı s  açar yazı tır. '10 ya ından önce evlenmek vermek kar-su dibinedir. Onun için ki kim evlenir, çok günah olur. Artık ona günahtır.'

 (TB 31r/4)

2.1.1.3.2. Tamlananı Kelime Grubu Olan Zincirleme İsim Tamlaması

2.1.1.3.2.1. Sıfat Tamlaması

Tamlanan unsurunun sıfatla belirtildiĝi ya da nitelendiĝi zincirleme isim tamlaması türüdür.

Anasiniŋ barça yüzünü [...] edi oyar erdi... 'Annesinin bütün yüzüne [...] uyandırırđı...' (TB 2r/16)

1103-s n  okosdosnuŋ 2-sin , surp Asduadz adzinniŋ erkli oruçuna, çankün, yarim kündün yarim sahat keçip edi, k kt  yulduz k r nd , neçik taŋ yulduzu da g n   (yaniŋ edi>)  aplap edi; el bar  tama a etiy edil r bunuŋ kibik tama aga, bu yulduzga, ki heç bolmiŋ edi, neçik bu yilda boldu, bunuŋ kibik i . '2 Aĝustos 1103  ar amba günü Aziz Tanrının [...] kudretli orucundan yarım günden yarım saat geçmişti...' (TB 2v/2)

Men, Agop baronButa  oylu, Biy Teŋriniŋ yazıçlı  ulu, yazdım bu yazuvnu kendi  olum bil . 'Ben, Rab Tanrının g nahk r kulu Butah oĝlu Agop Baron, bu yazıyı kendi elimle yazdım.'

 (TB 2v/5)

Da xayda ki törä eksiktir, anda talaş köptir, da xayda törä da könülik bolsa, eminlik artıxtır ol ulusta, dünyâda u yixövlärdä, zera 1 ülüşü Tejrinişnork‘undan berilgän yixövlärgä eminliktir. ‘Nerede töre eksiktir, oarada sıkıntı çoktur. Nerede töre adildir o millette ve dünyada emniyet fazladır. Zira Tanrının rahmetinin bir payı da kiliselere verilen emniyettir.’ (TB 10v/1)

Kristusniş algışlı kanı yazuğımıznu yuldu ‘Mesih’in kutsal kanı günahımızı temizledi’ (CCII 73a/17-18)

Himläri anıñ ari tağı anıñ, sövär Biy eşiklärin Sionnuñ, ne ki barça övlerin Jagopnuñ. ‘Rab, Siyon’u kutsal dağlar üzerine kurdu. Siyon’un kapılarını Yakup’un bütün konutlarından daha çok sever.’ (KZ 86/2)

Tapungaylar saña barça hanları donyäniñ, ki işittilər sözüñ ağıñniñ seniñ, algışlagaylar yollarıñni seniñ. ‘Ya Rab, yeryüzü krallarının tümü sana şükretsün. Çünkü ağızından çıkan sözleri işittiler.’ (KZ 137/4)

Algışlı Biy Teñrisi İsrajelniñ, ki bahtı, da etti hıtharılmahını joğovurtuna kendiniñ. ‘İsrail’in Tanrısı olan Rabbe övgüler olsun! Çünkü halkının yardımına gelip onları fidye ile kurtardı.’ (KZ 151/68)

Algışlısen dacarında haybat’lı arilik’inniñ seniñ, oğovlu [...] ‘Görkemli kutsal kilisende kutsalsın [...]

Algışlanız, tağlar da orlar, barça bitişleri yerniñ, biyni al[...] ‘Ey dağlar ve çukurlar, yeryüzünde yetişen bütün her şey Tanrı’yı övünüz [...]

Algışlı biy t’ejrisi israyelnin, k’i bahtı, da etti hıtharılmahını joğovurtunak’yendiniñ. ‘İsrail’in ulu Tanrı’sı kutsaldır, çünkü halkına kuruluşunu sağladı ve baktı (yardım etti).’ (AB 82/10-15)

Yetoşsuzdur ulu zork’u haybat’lı arilik’innin senin, srogiydir yurak’lanmahın da oçaşmahın senin usna yazıhlılarnın, olçovsuz da teršovsuzdur yarlıgamahtı şovuk’unnıñ seniñ, barça [...] ‘Ey her şeye kadir Tanrı, görkemli yüceliğinin gücü büyük ve sınırsızdır, günahkârlarına öfken ve kızgınlığın acımasızdır, sevginin merhameti ise ölçüsüz ve denetimsizdir[...]

Barça arilari t'eyriniy, parêhos boluñuz kòktagi at'aga biz yazıhlılar uçun. 'Tanrı'nın bütün sadık kulları, gökteki Baba'ya biz, günahkârlar için aracımız olunuz.' (AB 109/2-5)

Vay maña, vay mana, vay men kòp yazıhlıga, k'i ne cuvap bersarmen t'eyrinin hòrholuñarğusuna. 'Vay bana vay, vay bana, günahkâr olana, Tanrı'nın korkulu yargısına nasıl bir cevap vereceğim?' (AB 133/15-134/4)

Atanı ölçövsuz ulu hıvatın da seniñ haybat'lı konu bir oğlunnu, alayòh ovunduruçi ari cannı, sen padşahu haybatnıñ k's, sen meñilik' at'anıñ oğlu, sen hutharılmahı uçun adam cınsınıñ yòpsunduñ ari guysnuñ yurak'ın, sen açtıñ inamlılarga kòktagi hanlıñı, sen oñ yanına atanın olturupsen haybat' bila. 'Baba'ya, ölçüsüz ve güçlü kuvvetine ve şanlı gerçek tek Oğluna ibadet ediyorlar, ey Mesih, sen Kutsal Ruh'u ziyaret eden göklerin Hükümdarı (Kralı), ebediyen Baba'nın Oğlusun, insanların kurtuluşu için Kutsal Bakirenin karnını kabul ettin, sen ölümün acılı bağından imanlılara gökteki hanlığını açtın ve görkemle Baba'nın sağ tarafına oturdun.' (AB 157/15-158/15)

Da ol çavus' bilä 1 alpavud Otvinovskiy atlı tlımaç birgä edir. 'Ve o çavuş ile Otvinovskiy adlı bir asker tercüman beraber idiler.' (KV 91/2)

Surp Nigol yixövünüñ ulu çanıñ, budur igitlär çanıñ, valin yäñidän yasattirdılar haybatına Biy Teyriniy. 'Aziz Nigol kilisesinin ulu çanının, yani gençler çanının, minaresini yüce Tanrı'nın şanına uygun olarak yeniden yaptırdılar.' (KV 93/7)

Da anda ž barı harmatasın aldılar Olağ biyiniy. 'Ve orada Moldova hükümdarının bütün cephanelerini aldılar (ele geçirdiler).' (KV 95/9)

Da anda rastladı, ki 2 biy – 1-i olağ Tomşa da 1-i multan Radulatlı, olturup da aş yey edilär bir yerdä Bızov manastirında. 'Ve orada rastladı, biri Moldovalı Tomşa diğeri de Multanlı Radul adlı iki bey, Buzov manastirında bir yerde oturup yemek yiyor idiler.' (KV 96/1)

Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çerüv, tek 400 adam, çaysiniñ ki başlıxlari Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar pašaniñ oylu hem tatar da olağ bilä bir bolup da šähürin 3yanından urdular üstlärinä tañga mañ. 'Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov'da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa'nın oğlu, hem

tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.’ (KV 96/6)

Yovšem kendinä xaytkanin kliyir da heçtä yüzün çövürmäs alardan, kimlär ki anij Tevrikinä dayma umsanıyirlar, da añar bar yüräktän da toyrı umsa bilä işanip, dżanları da tenläri bilä simarlanıyirlar, nedä ki p‘arık‘ u haybat anij kečovsüz Tevrilik padşahlıxına hali da här kez meşi meşilik. ‘Ona bir Tanrı gibi bakmayanlara bile nefret beslemez, bütün kalbiyle ona güvenir ve bu güvenle insanoğluna bir ruh ve beden emanet eder. Tanrı’nın sonsuz hükümdarlığına minnet ve şükran olsun, geçmiş, şimdi ve gelecek asırlar boyu!’ (KV 99/6)

Men, yazıxlı Aksent, dər Krikor avak‘erəc oylu, simarlanıyirmen seniğ kečovsüz ari padşahlıxına. ‘Ben, günahkâr Aksent, avaker Peder Krikor’un oğlu, kendimi senin sonsuz temiz hükümdarlığına teslim ediyorum.’ (KV 99/7)

A birgäsinä 1 frang kapitanı hem 1 urum xalatalı xaçtı. ‘Beraberinde bir İtalyan kaptan ve Galatalı bir Rum da kaçtı.’ (KV 102/7)

Da uşodit etkändä tedı yol xata här tevriiniğ künü potikac‘a boluy edilär, ki bir sahat dinsiz vaz kelmäs edi. ‘Geri çekilirken de yol üstünde Tanrı’nın her günü çatışma oluyordu, zira dinsizler (Tatarlar) bir saat bile geri çekilmediler.’ (KV 112/5)

2.1.1.3.2.2. Sıfat-Fiil Grubu

Tamlanan unsuru -GAN/-GEN, -mİş/-mİş sıfat-fiil eki almış zincirleme isim tamlaması türüdür. İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde bu tamlama genellikle -GAN/-GEN eki ile yapılmıştır.

Algışlanız, ulu balıhlar, da barçay haynaşk‘anlar, haysi k‘iy suvda, uçar huşları koxnun, biyni al[...] ‘Ey ulu balıklar ve su içinde çoğalan bütün canlılar, göğün uçan kuşları, Tanrı’yı övünüz [...]’ (AB 78/7-11)

At‘a koxtagı, konu t‘eşri, k‘i yeberdiğ şovuk‘lu oğlunu holtıhasına bulargan adamlarıniğ, meğa senin alniğa yerdan koxk‘a dira, yopsun meni, neçik‘ kşerak‘sız oğlunu, da kiydir mana burungi yarıhlı t‘onnu, haysi k‘i yalanaçlandıım yazıh bila, da yarıhğa ‘Ey gökteki Baba, gerçek Tanrısın, çünkü bunalan insanların arzusuna sevgili oğlunu gönderdin, yerden göğe kadar senin huzurunda

günah işledim, gereksiz oğul gibi beni kabul et ve günah sebebiyle soyduğum ilk nurlu elbiseyi bana giydir ve merhamet et.’ (AB 112/14-113/10)

Başladılar taş eşiknisurp Asduadzadzin yixövü yanına bolgan murovat etmə hem yol da yasama Uzun mahalädä 2 yandan. ‘Aziz Asduaçaçın kilisesi yanında olan taş kapısı inşa edilmeye ve Uzun mahallede (Dlinna caddesinde) çift taraflı yol yapımına başlandı.’ (KV 90/6)

2.1.1.3.2.3. Bağlama Grubu

Tamlananı iki kelimededen meydana gelen ve bu iki kelimenin bağlaç ile birbirine bağlandığı zincirleme isim tamlaması türüdür.

Dayi da Xayanlihta 3 töräci olturur, alay ox Frangistanda, Xayanlihtan övränip, surp Errortut‘ iunnuş atına da tanixlarniñ sanına. ‘Kağanlıktan 3 yasacı bulunur. Bunu Kağanlıktan öğrenen Avrupada ise Aziz Errortut’nun adına ve şahitlerinin şanına 10 yasacı bulunur.’ (TB 14r/6)

Yüzü esä Tejriniñ sürätidir, ayzi esä tum sayitidir, da tum ayzinadır, ölü esä xaç bilä, Awedaran bilä möhürläniptir, tum Tejriniñ ari teni u ari xanüdür. ‘Yüzü ise Tanrının suratıdır, ağzı ise tüm silahıdır. Ölü ise haç ve sevinç ile mühürlenmiştir. Tümü, Tanrının kutsal bedeni ve kutsal kanıdır.’ (TB 54r/10)

Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuş da xanlıximizniñ bizim kancleri, Yan Lubrançtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodçadan pospolitiy, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar... ‘Kristof Şidlovdan, Krakovun voyvodası ve belediye başkanı, bizim hanlığımızın gençleri, Aziz Lubrançtan Poznanskiy, Mikolay Dobovicadan Sndorminskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Hocadan ortağı, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindan Lubelskiy, voyvodalar...’ (TB 119r/7)

anıñ üçün bugün dağı bu ayda bizge sagınmağ kerek Kristusnuş kınların dağın ölümün‘bu yüzden bugün ve bu ayda bize Mesih’in çektiği acıları ve ölümünü hatırlamak gerekir’ (CCII 63b/2)

ave sën kızı, arılarını kovancı hem frıştelerni, kökge sëni uzatılar. ‘selam sana bakire, azizlerin ve meleklerin kıvancı, cennete kadar sana eşlik ettiler’ (CCII 72a/1)

A kšonže Koreckiyi tiri tuttular, alayže Aleksandr Olay biyin çardaşı bilü da anası bilü, da kšonže Koreckiyiñ çatunun da. ‘Prens Koreckiy’i ise canlı tutular. Moldova hükümdarı Aleksander’in annesini ve erkek kardeşini ve Prens Koreckiy’in eşini de esir ettiler.’ (KV 101/7)

Da arı yandan alayže neçik yayovlusı, alay atlisi türknüñ şturmovat etiy edilär lisovçik üsnä. ‘Diğer yandan ise yaya ve atlı Türkler, vasıfsız askerler üzerine hücum ediyorlardı.’ (KV 137/6)

2.1.2. Sıfat Tamlaması

Sıfat tamlamasının tanımı Ergin, Korkmaz, Gencan ve Karahan’a göre şu şekildedir:

Muharrem Ergin’e göre sıfat tamlaması “Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur.” (Ergin, 1999, s. 380).

Zeynep Korkmaz sıfat tamlamasını “Bir sıfatın sıfat niteliği kazanabilmesi için, mutlaka bir adın önünde bulunması ve birleştiği adla bir sıfat tamlaması oluşturması gerekir. Bu nedenle, sıfat tamlamaları, sıfatların cümle içindeki olağan kullanım biçimleridir. Tamlamasız yalın bir sıfat düşünülemez.” şeklinde ifade eder (Korkmaz, 2003, s.350).

Tahir Nejat Gencan, “Adları ya da adıları tümlemesiyle ortaya gelen söz öbeğine sıfat takımı denir.” cümlesi ile sıfat tamlamasını tanımlamış, tamlayan eki almaması nedeniyle takısız isim tamlamasıyla karıştırılabileceğini belirtmiştir. Gencan’ın ifadesine göre, cümle içerisinde tamlanan olan ismin düşmesiyle yalnız kalan sıfata “adlaşmış sıfat” denir ve bu sıfat tek başına da bir sıfat tamlaması oluşturabilir (Gencan, 2001, s.211).

Leyla Karahan’ a göre sıfat tamlaması “Bir isim unsurunun, bir sıfat unsuruyla nitelendiği veya belirtildiği kelime grubudur.” (Karahan, 2016, s. 48).

2.1.2.1. Sıfat Unsuru Tek Kelime Olan Sıfat Tamlaması

Sıfat unsuru tek kelime olan sıfat tamlamaları iki alt başlıkta incelenecektir. Bunlar:“Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlaması” ve “Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamasıdır.”

2.1.2.1.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlaması

Varlıkları renk, durum, şekil gibi özellikleriyle niteleyen sıfatlardır.İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden elde edilen örnekler aşağıda verilmiştir.

Burungi yıllarda igi edi, yağşı. ‘Önceki yıllarda iyi idi, güzel...’ (TB 1v/2)

Ulu oručka 5 kün çalip edi, uze [= uz^e] pişak‘ alsar edi, da aniñ üsnä bular boldu. ‘Ulu orucu 5 gün tutmuştu...’ (TB 1v/8)

Buldu ulu tamaşa ulu Pargentagnij çankünü. ‘Ulu Pargentag’ın çarşamba günü büyük seyir oldu.’(TB 2r/2)

Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, tañlap barçanı ari bitiklärdän. ‘Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.’ (TB 7v/3)

Ävälgi u könü yaryučı Teğridir, ne türlü buyurur markare [Tawit’], ki yaryu etär Teğri kendiniñ žoyovurtuna. ‘Herkesten evvel ve doğru yargıcı Tanrı’dır. Nasıl buyurur Davut Peygamber: Tanrı, kendi kullarına hükmeder.’ (TB 10v/2)

Dayi da aytir prorok: «Biy Teğri bizim yaryuçumuz».‘Peygamber söyler: Yüce Tanrı bizim hükümdarımız.’ (TB 10v/3)

Dayi da muñar oğşaş bardir köp işlär, zera Teğri kendidir yaryučı, ki övrätir bizgä köniyaryunu, çaysi bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne friştälärgä, ne džanavarlarga. ‘Buna benzer çok işler vardır. Zira Tanrı’nın kendisi hükmedicidir ve bize de doğru hükmetmeyi öğretir...’ (TB 10v/5)

*A egär ki bolmasa 10 altin, ya 20, ya dayin artix, alay ox tiymästir tercä ant bermägä, zera **ayir iştir**. ‘Eğer 10 altın olmasa ya da 20,onun gibi topluca yemin etmekle ok engellenmez. Zira ağır iştir.’ (TB 19v/3)*

*...yilda 3 kez žoyovk‘ bilä bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäni badiyät çixip esä, anı barça baııp, **ari atalar** artixsilixni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär. ‘...yilda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’ (TB 23v/1)*

*Bu türlü bolgay, **ulu biylärdän kiçi biylärgä** nemä yer bersälär, alay ox **kiçi biylärdän** salaçilarga berilsä nemä pustaliç, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarni kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarniñ imen'alari bolgay, da kendilärendän sonra oylanlariniñ bolgay. ‘Büyük beylerden küçük beylere herhangi bir yer verseler, onun gibi küçük beylerden köylülere herhangi boş arazi verilse, yaşayacaklar ve ormanlarını kesip tarla yapacaklar. O tarla, onların mülkü olacak. Kendilerinden sonra da çocuklarına kalacak.’ (TB 28r/10)*

*Oylanniñ esi alaydır, neçik imşax balayuz: **yaıışı es** çoy üstünä, ki eski duşman esiniñ üstünä bolmagay biy. ‘Oğulların akli imsak mumu gibidir: İyi akli üstüne koyun yine eski düşman aklının üstünde olmayacak.’ (TB 31r/1)*

*Oylanniñ esi alaydır, neçik çovraç: bermägäysen, ki **murdar suv** kelgäy da çatişilgay birgäsinä, ya **çobuz yerlärinä**, ya yaman işitkäy, ya oylanniñ esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär.‘Oğulların akli kaynak gibidir: pis su vermeyeceksin, gelecek ona karışmayacak. Böyle anne-baba onu yetiştirecek, onlardan kötü söz işitecek ve oğulların akli bulanacak.’ (TB 31r/2)*

*Da **ermenı çan** bar edi Apkar. ‘Apkar adında Ermeni bir han vardı.’ (TB 39v/12)*

*İşitipmen men, ki K‘risdos Teıridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraçtan,— da ayttı: – **Ölümsüz Teırigä** ne türlü bolur ton tikmägä? ‘Ben işitirim ki Hz. İsa Tanrıdır. Göğü ve yeri yaratmıştır. İnsanı topraktan yaratmıştır. Ve söyledi:Ölümsüz Tanrıya elbise dikmek nasıl olur?’ (TB 40v/2)*

*Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilär bezirgânlar da keltirdilär **haybatli tonipkin K‘risdoska lâyiç**, keltirdilär da çöküp çoydular bu haybatli tonnu.‘Kendi aralarında bunu düşünüyordı. Tüccarlar geldiler ve Hz. İsa’ya layık menekşe motifli, gösterişli bir elbise getirdiler. Yere oturup bu gösterişli elbiseyi önümüze koydular.’ (TB 40v/3)*

...tek tanğa mañ ot yandı kendi kensinä, da biz, munu körüp, asrî seskändiñ, sayındiñ, ki çaraççılar edi, tek 1 yerdä yiyildiñ barçamiz, andan soñra bardıñ ol yergä, kördiñ tañ adämilär **otlu çanatlılar**, ki çuluñ etiyirlär edi bu tonga, da biz çorçtuñ yuvuñlanma ol yergä. ‘...tek şaşırtdığı zaman ateş kendi kendine yandı. Biz de bunu görüp önce ürktük, sonra oduncular olduğunu hatırladık. Tek bir yerde herkes toplandı. Ondan sonra o yere gittik. Sabah insanlar ve ateş kanatlılar gördük ki bu elbiseye kulluk ediyorlardı. Biz de korktuk o yerde dost edinmedik.’ (TB 40v/10)

Da kim ki çartlıxına çaytsa yazıçlarından, 30-una 30 kez bayışlarmen **köktügi uçmañni** añar. ‘Kim ki yaşlılığında günahından dönse, onların otuzuna otuz kez gökteki cennet bağışlanır.’ (TB 49r/3)

«Artarlar yarıçlansarlar, günäş kibik, **köktügi uçmañta**, çaysin köz körmäs, çaysin çulaç işitmäs, çaysi ki adäminiñ yüräkinä tinmas, çaysi ki Teñri hadirläniptir kendiniñ dostlarına». ‘Doğrular, güneş gibi gökteki cennette ışıklansalar hangi göz görmez, hangi kulak duymaz, hangi insanoglunun yüreği dinlemez. Öyle ki Tanrı, kendi dostları tarafından hatırlanmıştır.’ (TB 49r/10)

Bar yaman adam, ki Teñrini sökär. ‘Kötü bir adam var ki Tanrı’ya küfreder.’ (TB 54r/4)

Baççalarda **türlü-türlü bitiş u teräklär** bolur yerdä **tikkän**, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baçça eyäsi yemişin alır. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’ (TB 54r/12)

Oylum, kim ki könüdir, esi bilä **yarıçlı günäştir**; da kim ki öçäşir yüräki bilä da öpkä süvär saçlama, ol adam tamuñnuñ çaramyuluñuna oçşar; da kim **aruv, açiç köñüllüdür**, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdır, egär barlı esä dä, essizdir. ‘Oğlum kim ki doğrudur, akli ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennem karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık gönüllüdür, o adam hayırseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’ (TB 60r/1)

– Oylum, siñariñni pambas etmə egär yiraçtın, egär yuvuñtun, zera **yaman söz** terçä da tezindän yetär, da alarñiñ arasına talaş bolur. ‘Oğlum, eğer dostundan uzaksan onu yüz karası yapma, zira kötü söz tez duyulur ve onların arasında sıkıntı olur.’ (TB 60r/3)

– *Oylum, Tevri buyuruptir çayirni fârahlik için, yoxesä yaman yerdä, keräksiz yerdäyaxşiraxtır nemä yaman içkäysen, ne ki içki.* ‘Oğlum, Tanrı şarabı ferahlık için emretmiştir. Yoksa kötü yerde, gereksiz yerde içeceksen ne bir şey iç ne de içki iç.’ (TB 60r/4)

– *Oylum, ol türlüdir esirik adam, ne türlü ki oç kirgäy burnunun içinä: özgägä tiymäy – tek kendiniñ tebäsinä.* ‘Oğlum, sarhoş adam böyledir. Nasıl ki burnuna ok girse: kendime deymeye. Sadece kendinin tepesine.’ (TB 60r/5)

– *Oylum, dzimri adam ol türlü sayışlar kendiniñ esinä, ki: «Men bayatirmen, da küçmen, da ne ki sözlärmen, açıl, us bilä sözlärmen»* ‘Oğlum, cimri insanın akli kendine şöyle söyler: Ben yiğidim, güçlüyüm, ne söylersem akıl-fikir ile söylerim.’ (TB 60r/6)

Ani bilmästir, ki yoluçur anıñkibik esli k‘ač adämigä, ki tutkaçoç çolundan, yergä urar da öldürür. ‘Haddini bilmezdir. Onun gibi akli olan insanlarla yakındır. Kılıcın sapı ile yere vurur ve öldürür.’ (TB 60r/7)

Ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä sâbäpin bermäsä naçisliçina ya ölümünä tuvar çaranıñ. ‘Eğer kara davarın ölümünü yemin ederek saklarsa bu zararın nerden geldiğini kimse bilmeyecek.’ (TB 87v/3)

A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldı esä küçlü tuvar çaranı, buzgay ya yegäy, anıñkibik saçlovuči [eyäsinä] körgüzmäç keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni... ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Doğru olan yeri sahibine göstermek gerek...’ (TB 87v/5)

Ermeni satuçılar da aluçılar övlärniñ ya žar anklıçniñ toygan bitkänlär kendi törälärinä, çaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da žarankliçlarni saçlamaç keräktirlär. ‘Ermeni satıcı ve alıcılar, olan biten kanunlarına göre evlerinin ve miraslarının hangisi yabancıysa evlerini ve diğer miraslarını bulundurmaları gerekir.’ (TB 92r/1)

Yoxesä tügäl yili çixsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuçlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vaçti keçkänniñ buyruçu bilä, könü da meñilik žarankliçta çalir törä bilä. ‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre ile değirmeni almalı. Kim ki yaşlı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’ (TB 92r/3)

...anini için ki oyurluq bolmagay ol at, ya eski aqsaxlixi bolmagay...‘...onun için ki o at huysuzluk yapmayacak ve eski aksaklığı olmayacak...’ (TB 92r/4)

Egär **çasta kişi klämäsä kendiniñ hakiminiñ sözün işitmä da aninikibik çasta ölgäy, hakim anda egri dügül.** ‘Eğer hasta kişi, hâkimin sözünü işitmese ve benimsemese onun gibi hasta olacak. Hakîm bu konuda haksız değil.’ (TB 108v/2)

Kuyavnin, Yan Poznandan, Fabian Elşprktän, Petr Premşlâdan da bizim çanniñ podkancleriyi, açaşlar; **dayi da ulu küçlü biylär.** ‘Aziz Poznandan, Fabian Elşpriktan, Petr Premşlâdan ve bizim hanın yardımcısı; güçlü, ulu beyler.’ (TB 119r/6)

yiti bıçak‘keskin bıçak’ (CCII 56a/24)

açı türlü‘acı yiyecek’ (CCI 30a/9)

hoş köñül‘hoş gönül’ (CCI 30a/17)

ëmdiden keri‘eski zamanda’ (CCI 30b/5)

yakşı kılı‘iyi yaratılışlı’ (CCI 30a/16)

orta kılı‘normal yaratılışlı’ (CCI 30a/20)

tatlı kılı‘tatlı yaratılışlı’ (CCI 30b/8)

uzun kılı‘uzun yaratılışlı’ (CCI 30b/10)

y[ı]mışak kılı‘yumuşak yaratılışlı’ (CCI 30b/11)

ëgri kılı‘eğri yaratılışlı’ (CCI 30b/18)

berk kılı‘sağlam yaratılışlı’ (CCI 30b/20)

kati kılı‘sert yaratılışlı’ (CCI 30b/21)

könü kılı‘dürüst yaratılışlı’ (CCI 30b/24)

agır kılı‘ağır yaratılışlı’ (CCI 31a/1)

comart köñül‘cömert gönül’ (CCI 31a/26)

yëñül köñül‘alçak gönüllü’ (CCI 31a/27)

yaman kılı‘kötü yaratılışlı’ (CCI 31b/1)

yaman köñül‘kötü gönül’ (CCI 31b/9)

tolu kılı‘dolu yaratılışlı’ (CCI 32a/10)

arı algışlı‘kutsal dualı’ (CCI 35b/10)

ulu kün‘ulu gün’ (CCI 35b/23)

yamgurlu hava‘yağmurlu hava’ (CCI 37a/9)

yariñ hava‘açık hava’ (CCI 37a/20)

açı taş ‘açı taş’ (CCI 41a/15)
kara tē[y]jin ‘kara sincap’ (CCI 43a/3)
kara küzen ‘kokarca’ (CCI 43a/11)
teri ton ‘kürk, post’ (CCI 43a/13-51a/4)
uzun ip ‘uzun ip’ (CCI 43b/19)
yogun ip ‘kalın ip’ (CCI 44b/13)
atlu kişi ‘atlı kişi’ (CCI 45b/16)
évdegi épçi ‘hizmetçi kadın’ (CCI 45b/22)
évdegi kız ‘hizmetçi kız’ (CCI 45b/23)
ketan[-ı] ham ‘işlenmemiş kumaş’ (CCI 47a/9)
kabut yapkut ‘mavi yakut’ (CCI 47a/13)
kız karındaş ‘kız kardeş’ (CCI 49a/9)
ulu ata ‘büyük baba’ (CCI 49a/10)
barlu kişi ‘zengin kimse’ (CCI 49a/26)
halal ogul ‘meşru çocuk’ (CCI 49a/29)
tanur kişi ‘tanyan kişi’ (CCI 49b/9)
sévünür kişi ‘sevinen kişi’ (CCI 49b/14)
uz kişi ‘becerikli kimse’ (CCI 49b/15)
burnu kiçi ‘küçük burunlu kimse’ (CCI 50a/9)
ulu köñ[ül]lü ‘kibirli’ (CCI 50a/18)
suh kişi ‘paragöz kimse’ (CCI 50a/20)
égri kişi ‘yalancı’ (CCI 50a/25)
kuru yüzüm ‘kuru üzüm’ (CCI 53b/11)
tişi eşek ‘dişi eşek’ (CCI 54a/20)
tişi katır ‘dişi katır’ (CCI 54a/21)
kèy[i]k toñuz ‘yaban domuzu’ (CCI 54a/23)
tişi toñuz ‘dişi domuz’ (CCI 54a/24)
tişi koy ‘dişi koyun’ (CCI 54a/28)
tişi èçki ‘dişi keçi’ (CCI 54b/4)
tişi maçı ‘dişi kedi’ (CCI 54b/7)
kara küzen ‘kokarca’ (CCI 54b/18)
közsiz köpek ‘gözsüz köpek’ (CCI 54b/21)
kara kuş ‘kara kuş’ (CCI 55a/5)
çil ta[y]lok ‘turaç’ (CCI 55a/14)

ozav kün ‘geçmiş gün’ (CCII 57b-b/8)
yirençi kfişî ‘iğrenç kişi’ (CCII 57b/30)
korkunçî kfişî ‘korkunç kişi’ (CCII 57b/31)
kula tüz ‘ıssız bozkır’ (CCII 57b/33)
korgaşından tontarma ‘kurşun toka’ (CCII 58a/5)
kuv kireç ‘solgun kireç’ (CCII 58a-c/29)
altun kur ‘altın kemer’ (CCII 58a-c/39)
süzük su ‘temiz su’ (CCII 58b/14)
talaşman sözin inanırlar örtlik tamukka tüşerler ‘nifakçının sözüne inanırlar, ateşli cehenneme düşerler’ (CCII 59a/10)
kèrekli çah ‘gerekli zaman’ (CCII 59a/23)
kök yibekin çırmadım ‘mavi ipekle sardım’ (CCII 60a/4)
kışta kara kula uvşapdır ‘kışta kara köleye benziyor’ (CCII 60a/5)
sırma tonum bügüp bolmas ‘sırma elbisemi katlamak imkansız’ (CCII 60a/7)
kuv ağaçdan yav tamar ‘kuru ağaçtan yağ damlar’ (CCII 60a/10)
kömiş birgi tarta keliyir ‘gümüş boru çalarak geliyor’ (CCII 60a/11)
altun birgi tarta keliyir ‘altın boru çalarak geliyor’ (CCII 60a/12)
al paçalı, yabovhıaltun başlı, çoşmarlı ‘al paçalı, uzun tüylü, altın başlı, topuzlu’ (CCII 60a/14)
sèşir tavda yoh ‘yüce dağda yok’ (CCII 60a/15)
ütlü taştta yoh ‘delikli taşta yok’ (CCII 60a/15)
uzun ağaç başındaulu bitiv bitidim ‘uzun ağaç başında uzun bir mektup yazdım’ (CCII 60a/21)
kemsen ovlu kèlgey dèp, kemsen turup saşladım ‘talihsiz oğlu gelecek diye o talisiz için bekleyip durdum’ (CCII 60a/22)
aşça kayda kışlamış kanlı yèrde kışlamış ‘akça nerede kışlamış kanlı yerde kışlamış’ (CCII 60a/23)
taş araba şak ète tüştü ‘taş araba şak ederek düştü’ (CCII 60a/28)
kökçe ulaşım kögende semirir ‘yeşil oğlağım uzun iptte semirir’ (CCII 60a/31)
kèçe kèlir kara ulaş ‘gece gelir kara oğlak’ (CCII 60a/32)
yazda yayı kèlin yügünedir ‘yazıda yeni gelin baş eğmektedir’ (CCII 60b/26)

yazıda yavlı tokmak yatar ‘yazıda yağlı tokmak yatar’ (CCII 60b/27)

yazıda yavlı hayış yatar ‘yazıda yağlı kayış yatar’ (CCII 60b/28)

burunsuz buz teşer ‘burunsuz buz deşer’ (CCII 60b/31)

altun ayırgan tura tüşer, al torham yayılı tüşer ‘altın ayrıldığında dik düşer, al ipekli kumaşım yayılarak düşer’ (CCII 60b/33)

yıyı kölde kışlamış ‘kokmuş gölde kışlamış’ (CCII 60b/34)

kesertkiçe kan tammış, kara ulusga yayılmış ‘çekirge gibi kan damlamış, kara ulusa yayılmış’ (CCII 60b/36)

kesertkiçe sarı altın akmış ‘çekirge gibi sarı altın akmış’ (CCII 60b/36)

al savrı yançığım, altın tovrām aşkınam ‘al deri kesem, altın sarısı dilim ise yiyeceğim’ (CCII 60b/41)

kür bugası kürlemiş ‘iri boğa böğürmüş’ (CCII 60b/44)

küçmen kara çınlamış ‘güçlü inek inlemiş’ (CCII 60b/44)

küyürtün kélgen nê kiyik? kulabars kiyik, deşirler ‘aşağıdan gelen hangi vahşi hayvan? çizgili leopar, diyorlar’ (CCII 60b/45)

saraydağı sarı aygır salavlatı kişnemiş ‘ağırdaki sarı aygır gizlice kişnemiş’ (CCII 60b/47)

kim egi köñül bile eşitse tañuş sözün, aña bolgay altmış kün boşak ‘kim halis niyetle Kutsal Kitabı dinlerse, onun altmış günlük günahları bağışlanacak’ (CCII 61a/13)

mên tanıklanır-mên sizge ulu sövünç, kim bugün togdı barça êlni kurkardaçı ‘ben size büyük bir sevinci müjdeliyorum ki bütün halkı kurtaracak kişi bugün doğdu’ (CCII 61b/3-4)

anda ulu çeri köründi ‘orada ulu bir ordu göründü’ (CCII 61b/8)

baş üstünde altun haç astrı yarık bar êdi ‘başının üstünde çok parlak bir altın haç var idi’ (CCII 61b/34-35)

...utru bir kişi yoluhtu, yêgit dağı astrı körkli kişi ‘...genç ve çok güzel bir kişiye rastladılar’ (CCII 62b/8-9)

nême yoğ dünya üstünde, nêçik yaman sasır, nêçik sasır yazuklı can Têneri allında ‘günahkar ruhun Tanrı önünde pis koktuğu gibi dünya üstünde pis kokan herhangi bir şey yoktur’ (CCII 62b/4-6)

nêçik yara yakşı bolmas içindên têmeiri çıkmayınça, alay yazuklı can sav bolmas, arınmas, yazukı çıkmayınça ‘içinden irini çıkmayınca yara nasıl

iyileşmezse günahkâr ruh da öyle günahı çıkmayınca sağlıklı olmaz, temizlenmez’ (CCII 62b/35-37)

anda bolgaysaşa ulu uyat dagı kèrti uyat dagı ölüm uyat ‘büyük utancı, gerçek utancı ve ölüm utancı orada yaşayacaksın’ (CCII 63a/4)

Bèy Tèyri seniñ bile, barça katunlar arasında algışlı-sèn dagı algışlı yemiş seniñ köksünge, Yesus Kristus ‘Rab Tanrı senin ile bütün kadınlar arasında kutsanmış bulunuyorsun ve kutsanmış yemiş senin göğsünde, İsa Mesih’ (CCII 63b/35)

kara kuş ‘kartal’ (CCII 65b/21)

yaman salkun ‘kötü hava’ (CCII 65b/27)

ulu ata ‘büyük baba, dede’ (CCII 65b-b/15)

bagıl kişi ‘kıskanç kişi’ (CCII 66a-b/3)

ulu künni avurlagıl ‘kutsal günü takdis et’ (CCII 66b/3)

yalgan tanıhlık bèrmegil ‘yalan şahitlik etme’ (CCII 66b/8)

èygi kèyitge/ könenmedim ‘güzel giysiden tatmin olmadım’ (66b-b/7-8)

ayıpsız anda kimni kıldı, mènji tavga ağındırdı ‘kusursuz orada kimi kıldı, ebedi dağa yükseltti’ (CCII 69b/3)

sèni sövüp çın hanımız barçadan üstün kötürdi ‘seni sevip gerçek kralımız herkesten üste kaldırdı’ (CCII 69b/13)

çın han büsrep seni sevdi ‘gerçek kral onaylayıp seni sevdi’ (CCII 70a/4)

batmaz yulduznu tuvurdiñkönülik yolun körgüzdiñ ‘batmaz yıldızı doğurdun doğruluk yolunu gösterdin’ (CCII 70a/10)

bahtlı canıñ andan tınditolu kılı hem sövündi ‘mutlu canın ondan dinlendi tamamen de sevindi’ (CCII 70b/4)

ave kim tın uruñlarıñ muhtaç devül bu dünyeniñ ötmekine, Tèyri asrar, tın aşını bèrür aar ‘selam ki menevi evlatların muhtaç değil bu dünyanın ekmeğine, Tanrı besler, manevi aşını verir ona’ (CCII 70b/7-8)

haziz boyıñ mènjülükge olturttı ‘aziz vücudunu ebediyete oturttu’ (CCII 70b/16)

mènjülük tavga yetkirdi ‘ebedi dağa yetiştirdi’ (CCII 71a/1)

mènjülük onga yetkirgil ‘ebedi huzura yetiştir’ (CCII 71a/3)

tiri bulah andan agar ‘coşkun pınar ondan akar’ (CCII 71a/7)

barça Tèyriilik us èrür ‘hepsi ilahi akıldır’ (CCII 71a/13)

*ave, kimniñ totakları bal şekerdentir köp tatlıanlardan bizge tögüldi **tun azıhtı**, Tèñri sözi‘selam, kimin dudakları bal şekerdendir çok tatlı, onlardan bize döküldü manevi azık, Tanrı sözü’ (CCII 71a/16-17)*

*ave, körümlü sèn Sionsènden çıhtı **kèrti Aaron**‘selam, gösterişli Sion, senden çıktı gerçek Aaron’ (CCII 71b/1)*

***ulu papaz**; ol ölgende boşov tèydi tutgunlarga‘yüksek rahip; o ölünce kurtuluş geldi tutsaklara’ (CCII 71b/2)*

*ave kim **ènç köjülüğden**Tèñrige kötürdiñ kurban ‘selam ki huzurlu gönülden Tanrı’ya yükselttin kurban’ (CCII 71b/3)*

*ave, **mèñjü tınç konuşır**erür yèri arılarınñ ‘selam, ebedi huzurlu mekânın azizlerin yurdudur’ (CCII 71b/13)*

***miskin agullı** ‘yumuşak huylu’ (CCII 71b/21)*

*ave kim **tatlı ovlıña**öz öziñ körüp turganda **ötlü sirke** içirdiler‘selam ki tatlı oğluna kendi kendine bakıp dururken ödlü sirke içirdiler’ (CCII 72a/9-10)*

*ave sèn **üstüngi Ata**, kimni **köktegi hazizler** över hem barça frışteler, **uçmaklı tınlar** ‘selam san yüce baba, kimi gökteki azizler bütün melekler ve cennetteki canlar över’ (CCII 72b/9-10)*

*söz étiz bolup turur **arı kız Mariamdan** ‘söz vücut buldu kutsal bakire Meryem’den’ (CCII 73a/6)*

*er yazuhın bilmeyin, bölendi **kuru çıbuñ** ‘erkek günahını bilmeden tomurcuklandı kuru çubuk’ (CCII 73a/12)*

*bitti **algışlı oğul arı kız Mariamdan**‘doğdu kutsal oğul kutsal bakire Meryemden’ (CCII 73a/13)*

*tèñrisi toprak, **bay èr**, kök arı bakkıl ‘toprağın Tanrısı, zengin kişi, göğe doğru bak’ (CCII 73a/20)*

***tuşman yèkni** sèn sürgül, sèn bizni yarılğagıl‘düşman şeytanı sen sür, sen bizi bağışla’ (CCII 73b/1)*

*tenniñ tenni kim yarattı **haçka tèmir mıñ** kadadı‘senin tenin teni yarattı, çarmıha demir çivilerle çaktı’ (CCII 74a/2)*

***kutlu tüpden** terek bitti, **körki inentür haybatlı** ‘kutlu kökten ağaç bitti, güzelliği çok görkemli’ (CCII 74a/7)*

***haç algışlı kollarında** kör kıymatsız **ulu baha**, **dünye yètmez barça anakim layıñ bolgay utrusına** ‘haç mübarek ellerinde gör, kıymet biçilmez büyük değer, bütün dünya yetmez ona, ona hakkı olan değeri vermeli’ (CCII 74a/9-10)*

bu kutlu kın çaklarında boşov tésinyaşlı közge ‘bu kutlu zulüm çağlarında kurtuluş yetişsin yaşlı göze’ (CCII 74a/4)

Arı Tından ulam érdeñ ana Mariamdan ten alıp kişi bolup turur ‘...Kutsal Ruh aracılığıyla bakire Meryem Ana’dan vücut bulup insan olmuştur’ (CCII 74b/6-8)

ölülerniñ komaklıkın dağı mènü tirilikni ‘ölülerin dirilişi ve ebedi hayatı bekliyorum’ (CCII 74b/18-19)

sagınsa-mèn bahasız kanınıkim Hristoz töktü, sövüp kulunu, tıyalman yaşımını ‘hatırlasam mübarek kanını ki Mesih döktü, sevip kulunu, engelleyemem gözyaşımı’ (CCII 75a/1)

Yesus tatlı, eç yamansız egeç, ñe kıynar-sèn, eç yazıksız egeç, öz nazik boyuñni? ‘tatlı İsa hiç kötülüğü yok iken, ne eziyet edersin hiç günâhı yok iken kendi nazik bedenine?’ (CCII 75a/3-4)

munça ulu baha, nek tölediñ ‘bunca büyük paha, niçin ödedin?’ (CCII 75a/6)

érkli Kristusni öveli, kız anadan dep töredi ‘güçlü Mesih’i övelim, bakire anadan doğdu diye’ (CCII 76a/1-2)

arı tından aylı boldı ‘kutsal ruhtan hamile oldu’ (CCII 76a/11-12)

bir érkli yarlıgançlı Tèñri... ‘bir yüce ve merhametli Tanrı...’ (CCII 80a/1)

öz arı tın érkinden ulam arı kız Mariamdan boy yaratup kènsine, azam boldı ‘kutsal ruh kendi iradesiyle kutsal bakire Meryem’den kendisine vücut yaratıp insan oldu’ (CCII 80a/2-3)

sonra kèlip inanmaganlar örtli tamuñka tüşürgey, inanganlar algaç mènü uçmakniñ tınçına yana kaytgay ‘sonra gelip inanmayanları alevli cehenneme düşürecek, inananları ebedi cennetin huzuruna alınca yine dönecek’ (CCII 80a/5-7)

Yesus Kristus çın Tèñri, mènü biziñ kutkardaçımız ‘İsa Mesih gerçek Tanrı bizim ebedi kurtarıcımız’ (CCII 80a/7)

ötmekniñ uşahı ‘ekmek ufağı’ (CCII 80b/11)

iy kayın ‘akraba’ (CCII 80b/29)

tirki çöbü tından tatlı ‘sofradaki ekmeğin kırıntısı candan tatlı’ (CCII 81a/7)

tul hatun ‘dul hatun’ (CCII 81a-b/10)

yèñil kılıhlı kişi ‘hafifmeşrep kimse’ (CCII 81a-b/31)

bitişli kişi ‘nazik kişi’ (CCII 81b/20)

tuman bétli ‘asık suratlı’ (CCII 81b-b/29)

tin yèr ‘sürülmemiş toprak’ (CCII 81b-b/35)

çèber kişi ‘becerikli kişi’ (CCII 82a-b/14)

Avazım bilä benim men alınna Biyniñ sarnadım, da işitti maña ari tağından kensiniñ. ‘Rabbe seslenirim. Bana, kutsal dağından yanıt verir.’ (KZ 3/5)

Oğlanları adamniñ, negä dinçä siz bek yüräkli, nek sövärsiz boşluhnu da izdärsiz yalğanlıhni? ‘Ey yürekli insanlar, ne zamana dek boş şeylere gönül verecek, yalan peşinde koşacaksınız.’ (KZ 4/3)

Biy ari dacarina kensiniñ, Biy köktä olturğuçuna kensiniñ. ‘Rab, kutsal tapınağındadır. Onun tahtı göklerde dir.’ (KZ 10/4)

Sözläri Eyämizniñdir sözlär surp, neçik kümüş tañlangan da sınałgan taprahtan, arıtkan da açkan 7 kerat topırahtan. ‘Rabbin sözleri pak sözlerdir. Toprak ocakta eritilmiş, yedi kez arıtılmış gümüşe benzer.’ (KZ 11/7)

Ayttı harsız yüräkinä kensiniñ, ki yohtur Teñri. ‘Akılsız, içinden ‘Tanrı yok!’ der.’ (KZ 13/1)

Ulu tayahıñ da kavazaniñ, alar övündürgäylär meni. ‘Büyük çomağın ve değneğın bana güven verir.’ (KZ 22/4)

Sunuñuz Teñriga haybat da hörmät, sunuñuz Eyämizgä haybat atına anıñ, yerni öpüñüz eyämizgä köşkünü arilikindän anıñ. ‘Tanrı’ya övgü ve saygı sununuz. Rabbimizin adına övgü sununuz. Rabbimize kutsal makamında secde ediniz.’ (KZ 28/2)

San añar, kim sağışlar yarlınu da çarasıznu, yaman kündä hutharır anıBiy. ‘Ne mutlu güçsüzü düşünene! Rab, onu kötü günde kurtarır.’ (KZ 40/2)

Milättän, ki dügüldür surp, adamdan yazıhlı da ustasahla meni. ‘Vefasız ulusa karşı beni savun. Hileci ve haksız insandan kurtar.’ (KZ 42/1)

Yeber, Biy, yarihiñni seniñ da könülüküñnü seniñ,ki uzatkaylar meni mindirgäylär ari tağıña seniñ da öviña seniñ. ‘Işığın ve gerçeğini gönder. Bana yol göstereyinler. Beni, kutsal dağına ve konutuna götürsünler.’ (KZ 42/3)

Hanlıh etti Asduadz üsnä gurk’çılarnıñ, Asduadz olturdu olturğuçına arilikniñ kensiniñ. ‘Tanrı, kutsal tahtına oturmuş uluslara krallık eder.’ (KZ 46/9)

Himläri anıñ ari tağı anıñ, sövär Biy eşiklärin Sionnuñ, ne ki barça övlerin Jagopnuñ. ‘Rab, Siyon’u kutsal dağlar üzerine kurdu. Siyon’un kapılarını Yakup’un bütün konutlarından daha çok sever.’ (KZ 86/2)

Biy anda hadirlädi algışın da tirlikin meñilik. ‘Çünkü Rab, orada bereketi ve sonsuz yaşamı buyurdu.’ (KZ 132/4)

Ulu ettiñ barçasına ari atıñni seniñ, ne kün sarnasam alnıña seniñ, tezindän işit maña, da köp huvat etkäysen boyuma benim. ‘Çünkü adımı ve sözünü her şeyden üstün tuttun. Seslendiğim gün bana yanıt verdin. İçime güç koydun, beni yüreklendirdin.’ (KZ 137/2-3)

Algışlañız huvatından anıñ, algışlañız köp ululuğundan anıñ. ‘Güçlü işleri için ona övgüler sunun! Eşsiz büyüklüğüne yaraşır biçimde ona övgüler sunun!’ (KZ 150/2)

Hali avalgi basıldı haybat’ına biy t’eñriniñ yergalik inya k ‘ora Ermeni sp yuħovunuñ. ‘Tanrı’nın onuruna ilk defa Ermeni Kutsal kilisesinin kanununa göre basıldı.’ (AB 1/5-9)

Biyimiz da hutħaruçımız bizim ys k’s haldırdı bizga orinag sp yuħovunda k’endinin, k’i ne turlu har zaman algış etk’aybiz da biy t’eñriga hurbanımızni sungaybiz mat’eos awëdaraniçk’a k’ora. ‘Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta’ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.’ (AB 3/3-11)

Algışliim biyni har sahat, har sahat algışı anıñ ahızında benim, da köp yerda da haybat’liatın anın maħtarlar edi. ‘Her an Tanrı’yı övelim, onun ilahisi her an ağzımda her yerde onun şanlı adını överlerdi.’ (AB 4/7-12)

Neni k’i ari hayrabëdlar k’orup ari can aşıray toħtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kun da har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımızniñ bizim, zera esk’i duşman har k’ëz bizni yaralıñ, yazılı aşıray hem oruç etmağ bila. ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’ (AB 4-6/13-1)

Da hali menda, neçik’ iniy algışçisi. ‘Ve şimdi ben de küçük bir duacı gibiyim.’ (AB 6/2-3)

Atına atanıñ oğulnuñ, da ari canıñın, amen. ‘Baba, oğul ve Kutsal Ruh adına (yücelik olsun). Amin.’ (AB 7/4-6)

Awazım bila benim men biyga sarnadım, da işitti maña tağından ari k'endiniñ. 'Tanrı'ya yüksek sesimle seslendim ve beni Kutsal dağından duydu.' (AB 8/14-9/2)

Horhmandır men t'uman çerevundan alarnıñ, k'i çop çovray dolaşip hapsap sahlı edilar meni. 'Çevremi sarıp, kuşatıp beni saklayan binlerce askerinden korkmam.' (AB 9/7-11)

Hoydular meni çoğurga tıbdagi, haramguluhta da kołgasına olumnıñ. 'Beni aşağıdaki çukura, karanlığa ve ölümün gölgesine terk ettiler.' (AB 12/1-4)

Canıñ seniñ yol korguziçi bołgay mañay yerga toğru. 'Senin ruhun bana doğru yere yol gösterecek.' (AB 25/9-11)

Haybat' at'aga, daoğulga, da aricanga, hali dahar vaht, da meñi meñilik' amen. 'Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve sonsuza dek övgüler olsun. Amin.' (AB 26/8-11)

Algışı bilay da parêhoşluhu bila barça arılarınıñ bağışlagay bizga, adam şovuçı t'eñri, halmaga sahtlıh bila da zadasız tutuş bila erk'ina k'ora anıñ bu dunyada da arzani bolup meñilik', da koqdagı çatırğa, haysi k'i at'adı şovuk'lularınay k'endiniñ k'onu t'eñri ys k'sbiyımız, barçanı tutuçı tırgız da yarlığa. 'Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih'in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.' (AB 29/13-30/13)

Şukurlumen sendan, yarat'uçisi yerniñ da koqnuñ, k'i arzani ettin men yazıhlını da arzanısız huluñnu k'eçirma bu ağır da haramgu k'eçanı eminlik'ta da hōlaylıhta, da yetk'irdiñ men koq yazıhlı da k'erak'siz huluñnu ertagi yarlık'a. 'Ey yerin ve göğün yaratıcısı, bu ağır ve karanlık geceyi huzur ve rahatlık içinde geçirmek için günahkâr ve işe yarmaz kulunu uygun kıldığın, sabah ışığma ulaştırdığın için senden minnettarım.' (AB 32/10-33/7)

Adam şovuçı biy, bergin maña k'endi şağavatıñı, da bu k'orumlu yarlıh bila yeber k'orumsuz başhışın ari canıñı seniñ, k'i şovgaymen seni bar yurak'ımdan da bar hıvatımdan alayoh hardaşımnı da dındaşımnı, neçik' k'endi boyumnu. 'Ey insan seven Tanrı, kendi sevgini bana ver, bu görkemli nurunla Kutsal Ruh'unun gösterişsiz hediyesini gönder ki, var olan kalbimle ve gücümle canımı sevdiğim gibi dındaşlarımı ve kardeşlerimi de seveceğim.' (AB 33/8-34/3)

Da ber q̄lç̄ovsuz şahavatından butun k'unnu eminlik'ta, da ȳahşı umsa da k'eçirma. 'Bütün günü güven ve iyi umutlar içinde geçirmek için ölçüsüz sevginden ver.' (AB 34/3-7)

Ȳarlığa biyim hardaşlarımızza bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla barça turlu p'ortsank'larından k'orunur k'orunmas duşmanlarını, da k'eçk'anlarga bağışlagin k̄okdagihanlıhını, da tındır eminlik'ta. 'Canlı ve ölü olan kardeşlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez düşmanların her türlü belalarından koru, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bağışla ve huzur içinde rahat ettir.' (AB 34/14- 35/9)

Ber k'endilarına k'eç̄ovsuz t̄olovnu. 'Onlara değışmez ödemeni ver.' (AB 36/2-4)

Barçasın har turlu ağırlıhlarından huthar da yetiştir har birin k'endinin turacak'larına, biyimiz da t'eñrimızbizim ys k's, hayı k'i alğışlısen meñi meñilik', amen. 'Ey sonsuza dek Kutsal kalacak Beyimiz ve Tanrımız İsa Mesih, herkesi çeşitli acılarından kurtar ve her birini bulunduğu yere ulaştır.'(AB 36/13-37/5)

San adamga, hayına k'i heseplamagay biy yazıhın anın, da ȳohtur hillalik' ağızına anın. 'Ağızında (dilinde) yapmacık olmayan, günahları sayılmayan insana ne mutlu.' (AB 41/2-5)

Ahıllı etiyim seni da esli ȳolda, hayda k'i barsarsen, da t̄ohtatiyim usduna senin oñumnu menim. 'Seni gideceğın akıllı yolda eğiteyim ve selâmetimi üzerine yönelteyim.' (AB 43/9-13)

Da haysıları t̄oladılar maña yaman oruna ȳahşinin, yaman sozlar edilar mendan, zera men barır edim artundan t̄oğruluhnuñ. 'Bana iyiliğın yerine (iyiliğe karşılık) kötülük dolayanlar, doğruluğın peşinden gittiğım için benden kötü söz ederlerdi.' (AB 51/6-11)

Haybat'ına biy t'eñrinin yergalik'ına k'ora ermeni sp ȳuhovunuñ. Bu alğışlarnı biy t'eñriga sunma ertagi alğıšta. 'Bu ilâhileri Tanrı'ya sabah duasında sunmak için Tanrı'nın onuruna Ermeni kilisesinin kanununa göre (basıldı).' (AB 62/7-12)

T'õgru t'ora k'yeltirdin ustumuzga bizim, barçaga k'ora, nenin k'i yeberdin ustumuzga bizim, da şaharina ari at'alarımıznuñ bizim yerusağemnuñ. 'Doğru töre bize getirdin, atalarımızın kutsal Kudüs şehrine ve bizim üzerimize her şeyi gönderdin.' (AB 67/3-9)

Ûøhtur bu zamanbuyruhçi markare, da ýol korguzuçi, ne but'ov hurban, ne temyan örenk'k'a ne yer hurbanlarını sunma alınina seniñ yarlıgamañ tapma sendan. 'Bu zamanda ne buyuran peygamber, ne yol gösteren vardır, ne yakmalık kurban, ne tütsü (yakmak için) yerimiz ne de bağışlamayı elde etmek için sana kurban sunacak yer.' (AB 71/5-12)

Ûøhsa boyumuz bilay aşahlanıp da canımıznın muşhuluñu bila ýopsunovlu bölıyih biz, neçik'but'ov hurban hoşlarınıñ da t'uarlarınıñ da neçik' t'uman t'uman semiz hoşular. 'Yakmalık kurban olan kurbanlar, davarlar ve binlerce semiz kuzular gibi boynumuzla aşahlanıp, canımızın acısıyla kabul ediyoruz.' (AB 71/13-72/6)

Da algışlıdır atıñ ari haybat'ınıñ seniñ, oğovlu da ayruhsu. 'Onurun şanlı ve övgüye değer, adın kutsaldır.' (AB 74/14-75/1)

Algışlanız, yılduzlar koptagi, yağmurlar da yağış biyni algış[...] 'Ey gökteki yıldızlar, yağmurlar ve yağışlar, Tanrı'yı övünüz [...]' (AB 76/13-15)

Algışlanız, ulu balıñlar, da barçay haynaşk'anlar, haysi k'iy suvda, uçar hoşları koptun, biyni al [...] 'Ey ulu balıklar ve su içinde çoğalan bütün canlılar, göğün uçan kuşları, Tanrı'yı övünüz [...]' (AB 78/7-11)

Algışlanız, arılar da aşah ýurak'lilar, biyni algış [...] 'Ey kutsal ve alçak gönüllüler, Tanrı'yı övünüz [...]' (AB 79/10-12)

Algışlanız biyni yerda, çoğurlar da barça teranlık'lar. Ot', da t'olu har, da buz, ýel da dufan, k'i etarsiz sözün anıñ. 'Tanrı'yı yeryüzünde övünüz. Ey çukurlar ve bütün derinlikler, ateş, dolu, kar ve buz, O'nun sözünü yerine getiren rüzgâr ve Tufân.' (AB 88/15-89/5)

Algışlanız t'eñrini arilik'ında anıñ, algışlanız anı bunyat'lı huvat'ında anın. 'Tanrı'yı Kutsal katında övünüz, O'nu (asıl gücü olan) göklerde övünüz.' (AB 93/10-14)

Haybat' biyik'lik'k'a t'eñriga da ýerga eminlik', adamlarga bazlıñ algış sana biyik'lik'k'a, algışlısen biy t'eñrimiz bizim. 'Tanrı'ya, Yüceliğe övgüler olsun, yeryüzünde iyi niyetli insanlara huzur gelsin.' (AB 95/1-7)

Şuk'urlubiz, biy, sendan seniñ ulu haybat' uçun Biy, padşah, ari koptagi t'eñri da at'a, barını tutuçi biy, da oğlu atanıñ ýalgız toğgan ys k's da ari can, biy t'eñri da oğlu at'anıñ, haysi k'i aldın bizni ari guystan. 'Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oğlu İsa

Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oğlu ve Tanrı senin büyük ününden dolayı senden minnettârız.’ (AB 95/12-96/9)

Ÿarlıđa bizga, zera sen Ÿalgız ari sen Ÿalgız biyimiz bizim ys k’s biy da ari can ol haybattandır t’erri at’a bilay amen. ‘Bize merhamet et, çünkü yalnız sen Kutsalsın, yalnız sen bizim Tanrımızsın, İsa Mesih, Kutsal Ruh ve Baba Tanrı ile birlikte aynı yüceliktendir. Amin.’ (AB 96/14-97/5)

Da har vaht algışlarbiz seni biy, da oğarbiz ari atıñni senin meñi dameñi meñilik’. ‘Seni her an kutsarız ve adını sonsuza dek överiz.’ (AB 97/5-9)

Algışli biy, ovrat maña tođruluđuñnu seniñ. ‘Ey Kutsal Tanrı, bana doğruluklarını öğret.’ (AB 98/4-6)

Haybat’ da hormat da yer oğmah biyik’lik’k’a, ata oğul ari canga hali da har k’ez, meñi meñilik’, amen. ‘Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’a, tek Tanrılığa Ÿimdi, her zaman ve sonsuza dek Ÿan ve Ÿeref olsun. Amin.’ (AB 100/1-5)

Ari t’erri, ari da huvat’lı, ari da olumsuz, k’i haçlandın bizim uçun, Ÿarlıđay bizga. ‘Ey Kutsal Tanrı, sen Kutsal ve Güçlü, Kutsal ve Ölümsüzsün, çünkü bizim için çarmıha gerildin, bize merhamet et.’ (AB 100/7-10)

Zera sen t’erri t’erri poŸman bołganların umsasisen, da mana korguz ŸağŸı etuçilik’inni seniñ, k’i arzanisiz men, barça[...] ‘Çünkü Tanrısın, piŸman olanların umudusun, bana, işe yaramaz olana, yaptığım iyilikleri göster [...].’ (AB 107/2-7)

Seni, biyim, algışlarlar barça koğtagi frişdalar da seniñdir haybat’ meñi meñilik’ amen. ‘Ey Tanrım, seni gökteki bütün melekler över, Ÿanın sonsuza dek senindir. Amin.’ (AB 107/14-108/3)

Barça arilari t’erriñni, parêhoş bołunuz koğtagi at’aga biz Ÿazıhlılar uçun. ‘Tanrı’nın bütün sadık kulları, gökteki Baba’ya biz, günahkârlar için aracımız olunuz.’ (AB 109/2-5)

Ÿenuçi, huvat’ı bila, ari, da tirlik’ etuçi, da oğdan haçin bilay seniñ saħla bizni. ‘Gücüyle yenen, Kutsal ve hayat veren, asil haçınla bizi korusun.’ (AB 109/15-110/3)

İnam bila hoşdovanêl bołup da Ÿerni oğarmen sana, at’a ođul ari can, etilmagan da olumsuz, tarbiat’ yarat’uçisi frişdaların da adamların da barça bołganların, Ÿarlıđa seniñ yarat’k’anlarıña, da maña kođ Ÿazıhlıga. ‘Ey Baba, Ođul ve Kutsal Ruh, imanla itiraf edip, sana eğilirim, yaratılmayan ve ölümsüz

doğanın, meleklerin, insanların ve bütün yaratılanların yaratıcısı, yarattıklarına ve bana, çok günahkâr olana (benim gibi günahkâra) merhamet et.’ (AB 111/1-11)

*İnam bila hoşdovanêl bølup da yërne oparamen sana, ayirilmagan yârîh, at’a oğul **ari can**, da bir t’ejrîlik’ yârat’uçi yârîhni da tasetuçi haranguluhnu, tas et benim canımdan **harangulu yazıhni** da bilik’sizlik’ni, da yârîhlat’ esimni benim, bu sahat’ algış etmaga sana biyançına k’ora, da yopsuniyim sendan hõlthamni benim, da yârîlğa. ‘Ey ayrılmaya Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.’ (AB 111/12-112/13)*

*Oğlu t’ejrinin, k’i aşahlandıın at’anın hoynundan, da aldın t’en **ari guys mariamdan**, hutharılmahımız uçun bizim haçlandıın, da kõmulduın, da turdun oludan, da ağındın haybat’ bilay kõkk’a dira, an meni, neçik’ harahçini, haçan kelsañ hanlıhın bila, da yârîlğ [...]. ‘Ey Tanrı’nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem’den ten aldın, kurtulmamız için çarmıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]’ (AB 113/11-114/9)*

*Canı t’ejriniñ, **kõnu t’ejri**, k’i endin yortananda, da vèrnadunda, da yârîhlat’tın meni yuvmahı bila sp awazannın, meğa yerdan kõkk’a dira senin alnıña, arıt’ meni ek’inçi t’ejrîlik’ ot’ bila, neçik’ sp arak’èllarnı **ari vèrnadunda**, da yârîlğa. ‘Ey Tanrı’nın Ruh’u, gerçek Tanrısın, çünkü Ürdün nehrine ve yüksek katına indin ve beni Kutsal havuzunun vaftiziyle aydınlattın, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, Kutsal katında Kutsal Havarileri arıttığın gibi, beni de ilâhi ateşleyle tekrar arıt ve merhamet et.’ (AB 114/10-115/5)*

***Zadasız tarbiyat’**, meğa sana ahılım bila benim, canım da t’enim bila, anma ilgarigi yazıhlarımnumenimari **atın** uçun senin, da yâr [...]. ‘Ey yaratılmamış doğa, fikrimle, ruhum ve tenimle sana karşı günah işledim, Kutsal adın için önceki günahlarımı hatırlama ve merhamet et[...]’ (AB 115/6-11)*

*Bahuçi barçasın, meğa saña sağışım bila, sözüm bilay da hilinganım bila, buzgin hõl bitik’in yazıhlarımınun benim, da yazgin atımni benim **menilik’ duftarda**, da yâr[...] ‘Ey her şeyi gören, sana karşı düşüncemle, sözümle ve*

yaptıklarımıla günah işledim, günahlarımın defterini yok et, adımlı ebediyet defterine yaz ve merhamet et[...]' (AB 115/12-116/4)

Tergovuçi yapuqlarnı, meğa sana erk'li u erk'siz bilganım da bilmaganım bila, boşat'lıh ber yazıqlı huluna, haysi k'i sp awazandan toğganımdan çağ bu k'unga dinra, yazıqlımen t'eñrilik'iñnin alınna sezik'lik'larım bila benim da barça boğunlarım bila t'eñimniñ, da yar [...] 'Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşularımle Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]' (AB 116/5-117/2)

Barçanı ayovuçi biy, hoygin qozat' qozlarım menim ari horyunnu senin k'i artıhsı bahmagaymen, da hulahım bila yazıqlı işitmagaymen, da ağızım bila yalğan sozlamagaymen, da yurak'im bila yaman sağış etmagaymen, da hollarım bila yaman hılınmagaymen, da ayaqlarım bila yaman yollarga barmagaymen, yohsa tuzat' barça tepranişların t'enimnin benim, k'i barçada buyruğuna k'ora senin boğaylar, da yar [...] 'Ey herkesi koruyan Tanrı, daha fazla bakmamak, kulaklarımle günah (kötü söz) duymamak, ağızımle yalan söylememek, kalbimle kötü düşünmemek, ellerimle kötülük (hırsızlık) yapmamak, ayaklarımle kötü yollara gitmemek için kutsal korkunu gözlerimin önüne bekçi koy, her yerde buyruğuna uygun olması için, bütün vücudumun hareketlerini düzelt ve merhamet et.' (AB 117/3-118/5)

Klavuçi yahşılhıbiy, yahşı etuçi, hoymagin meni erk'ima k'ora benim barmaga, yohsa yol qorğuz maña har vaht seniñ erk'ina k'ora, da [...] 'Ey iyilik dileyen ve güzellik veren Tanrı, beni isteğime göre yürümeye izin verme, daima senin isteğine göre bana yol göster ve merhamet et [...]' (AB 119/10-15)

Kohtagi han, ber mana uçmağınını senin, haysi k'i hurer ettiñ sovuq'lularına senin, da kuçayt yurak'imni benim, k'i k'oralmagay yazıqlı, da sovgay senin ari t'orannı, da yar [...] 'Ey gökteki Han (Kral), sevgililerine vaat ettiğın cennetini bana da ver ve senin Kutsal töreni sevmek ve günahdan nefret etmek için kalbimi güçlendir ve merhamet et [...]' (AB 120/1-8)

Yarıh konu k's, arzani et canımını benim sovuñçluk' bila qormaga yarıhın haybat'iñniñ seniñ undalğan k'unda, tınmaga yahşı umsa bila çağ senin haybat'lı ek'inçi kelganına dira, [...] 'Ey gerçek Mesih, davet edilen günde, onurunun

nurunu sevinçle görmek ve şanlı ikinci gelişine (tekrar dönüşüne) kadar iyi ümitlerle dinlemek için ruhumu uygun kıl[...]' (AB 124/13-125/5)

Yarğuçi konu, haçan kelsan haybat'ı bila at'anıñ yarğu etmaga tirilarga da olularga, kirmagin yarğuga huluñ bila senin, yohsa huthar meni meñilik' ot'tan da işittirgin maña sanlı undovunartarlardıñ kıkdağı hanlıñıña seniñ, ya[...] 'Ey gerçek Hâkim, canlıları ve ölüleri yargılamak için Baba'nın onuruyla geldiğinde, kulunla yargıya girme (kulunu yargılama), beni sonsuz ateşten kurtar ve bana da gökteki hanlığında çoğalanların kutsal davetini duyur ve merhamet et[...]' (AB125/6-126/1)

Haybat'lı biy, yöpsun hólthasın hulunnıñ senin, da tugalla yañşılıhk'a yalbarmañımnı benim, parêhısluñu bila sp adzadzinniñ, da sp yovanes garabédnıñ, da sp sdép'anos, burungi taniñınnıñ, da bizim at'amıznıñ, sp lusaworuçnıñ, da sp arak'ellardıñ, da markarelardıñ, da sp hayrabédardıñ, da sp mardiroslardıñ, da sp gusank'lardıñ, da barça frişdalardıñ, mik'ayelnin, da kaprielnin, sérovpelardıñ da k'érovpelardıñ, da barça arılarıñnıñ senin kıkdağılarıñ da yerdagılarıñ, da sana haybat' da yerni oñmañ ayırılmagan sp yerrortut'ıga hali da har k'ez da meñi meñilik', amen. 'Ey şanlı Tanrı, kulunun dileğini kabul et, Kutsal Meryem'in, Vaftizci Yahya'nın, ilk şehit olan Kutsal İstefan'ın, aydınlatan Kutsal Grigor'un, peygamberlerin, Kutsal Havarilerin, önderlerin, şehitlerin kendini adanmış kızların (rahibelerin), bütün meleklerin, Mikail'in, Cebrail'in, masum yüzlü ve en yüksek sınıftan meleklerin, gökyüzünde ve yeryüzünde bulunan bütün sadık kullarının aracılığıyla yalvarışımı iyiliklerle yerine getir, sana ve ayrılmayan Kutsal üçlüye şimdi, her zaman ve sonsuza dek hamd eder, önünde eğilirim. Amin.' (AB 127/2-128/12)

İnanırmen at'aga, k'i at'alıñı yetovsuzdur, inanırmen oğulga, k'i toğganı tergovsuzdur, inanırmen ari canga at'adan ilgari kyelganı aytovsuzdur. 'Baba'ya, babalığı sınırsız olduğu için, Oğul'a, doğuşu incelenmez olduğu için, Kutsal Ruh'a, geliş Baba'dan önce olduğu için inanırım.' (AB 129/5-11)

At'a bila da oğul bila haybat'ta da birlik'ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut'idan yalgız oğulnu, erk'i bila at'anıñ da biy anmañı bila ari cannıñ aşıñlandı bizim hutharılmamız uçun, endi kıkıtan avedum bila hrêşdagabédnıñ yurak'ına ari guys mariamnın, aldı t'en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu tugallik' bila t'eñri, da adam ek'i tarbiyattan birlendi ayırılmagan birlanmañ bilay. 'Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu'na inanır ve ibadet ederim, bizim

kurtuluşumuz için Baba'nın isteğiyle ve Kutsal Ruh'un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem'in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.' (AB 129/12-130/15)

At'a kōktagi, kōnu t'ejri, k'i yeberdiñ şovuk'lu oğlunu hōlthasına bulargan adamların, meğa senin alnıña yerdan kōkk'a dira, yōpsun meni, neçik' k'yerak'sız oğlunu, da kiydir mana burungiärthli t'ōnnu, haysi k'i yalanaçlandım yazıh bila, da yärlığa. 'Ey gökteki Baba, gerçek Tanrısın, çünkü bunalan insanların arzusuna sevgili oğlunu gönderdin, yerden göğe kadar senin huzurunda günah işledim, gereksiz oğul gibi beni kabul et ve günah sebebiyle soyduğum ilk nurlu elbiseyi bana giydir ve merhamet et.' (AB 112/14-113/10)

Yazıhlımen hulahlarım bilay, t'eñrinin buyruğun işitma yerinipmen, yōhesa hulah hōyup men tiyişsiz şozlarga, yaman oğutk'a pambas etmañni, çihara bermañni, yergasiz galacılarnı, yaman şozlarnı hulah yazıhı bar, barçanı hılınıpmen, meğa t'eñrigay. 'Tanrı'nın buyruğunu duymak için tembellik ettim, gereksiz şozlere, kötü öğütlere, dedikodu yapmaya, yersiz kelimelere, kötü şozlere kulak verdim ve ne kadar kulak günahı varsa, hepsini yaptığım için kulaklarımla günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.' (AB 136/13-137/10)

Yazıhlımen ağzım u tilim bila, boş şozlarnı şozlapmen, yalgannı aytipmen, panbas etipmen, şok'unç beripmen, hargapmen, erik'lapmen, kufur u yaman aytipmen, artıhsı kulupmen, ozgalarnı kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacılar bila ozgalarnı sağ fik'irindan yaman sağışk'a k'eltiripmen, da ne k'i ağız u til yazıhı bar barçanı hılınıpmen, meğa, ay. 'Boş şozler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş şozlerle başkalarını iyi fikirlerden kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağzım ve dilimle günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.' (AB 137/11-138/11)

Hōllarım bila yazıhlımen, artıh alıp ek'sik' beripmen, alıp yaşıripmen, kişinink'ina hıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zırgel etirmen, urupmen, hanatıpmen, yazıh da uyat'yerga hōl uzat'ipmen, ne hadar bolupmen dinsizlik' cansızlıh etma etipmen, ol hadar canıma hıyipmen, k'i bir boğunumnu sağ da yazıhsız t'eñriga sahlamiyirmen, meğa t'eñriga. 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere

kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya sağ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.' (AB 139/11-140/11)

Ayağlarım bila yazıhlımen, yığovuma tugal bõlmiyirmen, sağmoşuma ertagi algışk'a, tuş algışına t'um haybat'ına, da keçagi algışk'a, hastalarını sorma da zındandagıların barmiyirmen, harıblarını ovuma tındırmıyirmen yalanaçlarını kiydirmiyirmen, açlarını susamışlarını yedirip içirmiyirmen da barça t'eñrinin yollarından yırañlanıp men, meğa at'aga da oğulga da ari canga, bir t'eñrilik'k'a. 'Kiliseme, sabah, öğle, gece duasına ve Kutsal âyinine tam olarak uymuyorum, hastaları sormuyorum, zindanda olanları ziyaret etmiyorum, fakir olanları evimde dinlendirmiyorum, çıplak olanları giydirmiyorum, aç ve susamış olanlara yedirip içirmiyorum, (bu nedenle) Tanrı'nın bütün yollarından uzaklaştım, Tanrı'ya karşı günah işledim.' (AB 140/11-141/15)

Meğa sp adzadzınga, meğa sp da haybat'lı k'snun haçına. 'Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a, bir Tanrılığa günah işledim.' (AB 142/1-3)

Yurak' aruv tohtat menda, t'eñriy, da canni toğru yanirt ħarnımda menim. 'Ey Tanrım, bende temiz bir yürek yarat ve içimde gerçek bir can (ruh) yenile.' (AB 146/15-147/3)

Haybat' at'aga da oğulga da ari canga, hali da har k'ez meñi meñilik', amen. 'Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.' (AB 149/11-14)

Sensen boşatuçi yazıhını da arıtuçi, arıt meni yazıhlarımdan, da ħaytarmen bulargannı, da yahşı yõlga k'uvurmen keçõvlu ħulun, da kõp yazıhlı ħõlarmen sendan bõl sağawat'lı, yarlığa maña da anmagin ilgarigi yazh etk'anımnı da boşat mana. 'Günahları bağışlayan ve arıtan sensin, beni günahlarımdan arıt. Şaşırılmış olanları çeviririm ve değişken günahkâr kulunu iyi yola yolcu ederim. Senden şefkatli olmanı, bana merhamet etmeni, işlediğim eski günahları unutmanı ve beni bağışlamanı yalvarıyorum.' (AB 150/9-151/6)

Arıt meni arıtuçi ħuvatın bila da ħuñar meni hesepsiz yazıhlarımdan, k'i işk'illi bõlmağaymen da umsasız. 'Beni arıtan gücünle, umutsuz ve şüpheci olmaman için hesapsız günahlarımdan kurtar ve arıt.' (AB 151/6-11)

Çeş meni, biy, yazıh bilay baylagannı da k'yeri et meni meñilik' ħyından, da boşat mana suçumnu menim, neçik' boşattın andamaluydzga, da t'oğru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni tozumsuz ħyında, da k'uvurmen

arzanisizni farahlik'ina senin, k'i tiygısız mahtagaymen seni har sahat', da sana haybat' meñi meñilik'. 'Ey Tanrım, beni, günahlarla bağı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.' (AB 151/11-152/10)

Yetk'izma usduma menim yaman ts'asumnu, barını tutuçi biy, da kızıdan salma men taspolgannı, biyim, uzun esli da yamannı anmagan. 'Ey her şeye kadir Tanrı, kötü öfkeni üzerime gönderme, ey akıllı ve kötülüğü hatırlamayan Tanrım, beni, mahvolanı, ilgisiz bırakma.' (AB 153/5-153/11)

Boş et meni, biy, haysi k'i sesk'anırmen şöşövsüz ot'tan, saħla men yıgılagannı, biy. 'Ey Tanrım, beni, ebedi ateşten titreyeni, affet, beni, ağlayanı, koru.' (AB 154/8-11)

Yazħ bila pintilangan boyumnu surt', biyim, da ilgarigi arilar bila uluşlu et meni, t'eñrim, da toşvulgan yazħ bila boyumnu arzani et, kormaga ari yet izini senin da kıktagi hanlıhına hali da har k'ez meñi meñilik', amen. 'Ey Tanrım, günahlarla (dolu), çaresiz olan gönlümü parçala ve eski sadık kullarla beni birleştir ve günahlarla tutulmuş gönlümü, Kutsal izini görmek için uygun kıl, gökteki hanlığına şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.' (AB 154/12-155/6)

Seni, meñilik' atanı, butun dunya haybat'lır. 'Seni ve ebedini adını bütün dünyaya övüyoruz.' (AB 156/9-11)

Atanı ołçövsüz ulu hıvatın da seniñ haybat'lı kónu bir oğlunnu, alayoh ovunduruçi ari cannı, sen padşahı haybatnıy k's, sen meñilik' at'anıñ oğlu, sen hıtharılmahı uçun adam cinsınıñ yöpsunduñ ari guysnuñ yurak'ın, sen açtiñ inamlılırga kıktagi hanlıhını, sen oñ yanına atanın olturupsen haybat' bila. 'Baba'ya, ölçüsüz ve güçlü kuvvetine ve şanlı gerçek tek Oğluna ibadet ediyorlar, ey Mesih, sen Kutsal Ruh'u ziyaret eden göklerin Hükümdarı (Kralı), ebediyen Baba'nın Oğlusun, insanların kurtuluşu için Kutsal Bakirenin karnını kabul ettin, sen ölümün acılı bağından imanlılara gökteki hanlığını açtın ve görkemle Baba'nın sağ tarafına oturdun.' (AB 157/15-158/15)

Hullarına senin boluşk'in, haysıların k'i ari hanın bila satun aldın, bergin, k'i arıların bilay meñilik' haybat'ını mengargaybiz. 'Kutsal kanınla satın

aldığın kullarına yardım et, sadık kullarınla şanını ebediyen sonsuzlaştırmamıza (izin) ver.’ (AB 159/3-9)

*Vogçuyn saņa, biy k’s, hutharuçisi dunyanıñ, sozu at’anın **hurban tirikõnu t’en zadasız t’eñrilik’ da tugal adam, neçik’ ağızım bilay biliniyirmen, ol turlu canım bila tapuniyirmen da inaniyirmen.*** ‘Ey dünyanın kurtarıcısı, Baba’nın sözü, canlı kurban, gerçek vücut, yüce Tanrılık, mükemmel insan Mesih, sana hamdolsun, ağızımla nasıl söylüyorsam, ruhumla da o şekilde ibadet ediyorum ve inanıyorum.’ (AB 160/10-161/5)

*Yalbarırmen sendan oğul da ari t’eñri, biy dunyanı tutuçi, boşat yazhlarım menim da ber huluna seniñ can sahtlıhın, haysi k’i hutulgaymen senin bila **mejilik’ ottan,** zera sensen k’õnu hozusu t’eñrinin, haysi k’i ulaşiniyirsen hutharılmahına adam millatının da koturiyirsen yazıhını dunyadan, da sana haybat’ meñi mejilik’, amen.* ‘Ey Oğul ve Kutsal Tanrı, her şeye kadir Tanrı, senden günahlarımı bağışlamayı ve ebedi ateşten seninle kurtulacak kuluna can sağlığı vermeni diliyorum, çünkü sen, günahları dünyadan uzaklaştıran ve insan neslinin kurtuluşuna ulaşan Tanrı’nın gerçek kuzususun.’ (AB 161/5-162/5)

*T’eñri, şağawatlan men yazhlı hulun usnyä da yarlığa mana **kop yazhığa,** amen.* ‘Ey Tanrım, günahkâr kuluna acı ve bana, çok günahkâr olana merhamet et.’ (AB 162/8-11)

***Keçagi alğısta,** 112 sanda tapk’in.* ‘Geceki duada, 112. sayfada bul.’ (112. Sayfaya gönderme)(AB 163/6-7)

*Adam şovuçi t’eñri, bu alnımız da bolgan k’eçanı, haysi k’i ustumuzga bizim kermalıdır, yazıhtan huthar, yamandan k’ yeri et da **yahşı işk’a** yol korguz, **ertagi alğışk’a,** da haybat’lamaşk’a arzani et barça inanganlarını ari at’ına seniñ, da sahta eminlik’ta, biy, t’eñrimiz bizim.* ‘Ey insan seven Tanrı, üzerimize gelmesi gereken önümüzdeki geceyi günden kurtar, kötülükten uzaklaştır ve iyi işlere doğru yol göster, Kutsal adına bütün inananlara sabah duasına ve övgüye uygun kıl, huzur içinde koru, ey Tanrımız.’ (AB 163/13-164/11)

*Huthar bizni **mejilik’ ot’tan** da sana haybat’ meñi mejilik’, amen.* ‘Bizi ebedi ateşten kurtar, sana sonsuza dek yücelik olsun. Amin.’ (AB 166/14-167/2)

*Surp Nigol yixövünüñ içkârisiniñ sklepen'esin znovu axtartılar hem xoran alnına gragalt yerinä **vem taştan xoydular,** xaysi ki ävâl Teñri bergäy edi.* ‘Aziz Nigol kilisesinin kemerinin içi badana edildi ve mihrabın önüne gragalt yerine taştan taht koydular, öyle ki evvel tanrı verecekti.’ (KV 90/4)

Bügüŋgi künnü pan hetman Žolk'evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk çavuşu bilä vitac'a boldu çala artına. 'Bugün pan hetman Zolkevskiy, voyvoda Kiyovskiy ve muhtar Barskiy Türk çavuşu ile birlikte kaledeki toplantıya geldiler.' (KV 90/8)

Bügüŋgi künnü surp Nigol yiçövünä yäni **kümüš gantey** asıldı pan Lukaš voytnuñ bergän jišadagi. 'Bugün Aziz Nigol kilisesine komutan pan Lukaş anısına yeni gümüş şamdan (mumluk, kandil) asıldı.' (KV 91/5)

Biy Teŋri džanin tündirgay artar da toyru džanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniñ džaniteni bilä birlätip, da umsamizga körä bizim ölüdän turıuzgay da frištälär tasına tasel etkäy. Amən, jeyici. 'Yüce Tanrı onun ruhunu diğer doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).' (KV 92/3)

Xazaçlarni kestilər, çaysılarınin atı biriniñ Şulha edi da birsinin İvaşkovskiy edi, da **asrıyarar igitlär** edi. 'Kazakları kestiler bunların birinin adı Şulha idi ve diğerinin İvaşkovskiy idi ve çok faydalı yiğitler idi.' (KV 93/12)

Evetasrı ulu doyumluç çixardılar birgälärinä. 'Ama beraberlerinde pek büyük bir ganimetle buradan ayrıldılar.' (KV 94/5)

Biy Teŋri boluškay kendilärinä. 'Yüce Tanrı kendilerine yardım edecek. (Tanrı yardımcıları olsun!)' (KV 95/5)

Da çapındirdilər šähärni, da **ulu avaz** çixarıp kirdilər šähärgä. 'Ve şehri kuşattılar, büyük avaz çığlık çıkarıp şehri yağmaladılar.' (KV 97/1)

Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä **asrı ulu halç** bilä, çaysiniñ ki bar edir 1200 adam artıç-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p'eçota, da boldu Kamenectä 3 kün. 'Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets'e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets'de 3 gün kaldılar.' (KV 97/8)

Zera bu kündän äväll hafta ilgäri, kiçaynakün, alayže pan Miçnonuñ övünüñ üstü çapiniñ edi, çaysi ki heç n'epodobniy iş edir, zera **asrı biyik yerdü** çapiniñ edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoç edir ol yergä yuvuç. 'Zira bugünden bir hafta evvel perşembe günü, Pan Mihno'nun evinin üstü yandı, öyle ki bunu açıklamak zor iştir, zira aşırı büyük yerde yanıyordu ve çevrede ne başka bir kulübe ne de yangına sebep olabilecek bir şey yoktu.' (KV 98/6)

Men, yazıxlı Aksent, dər Krikor avak'ereç oylu, simarlanıyirmen seniñ kečovsüz ari padşahlıxına. 'Ben, günahkâr Aksent, avaker Peder Krikor'un oğlu, kendimi senin sonsuz temiz hükümdarlığına teslim ediyorum.' (KV 99/7)

Anda ž kšonže Koreckiy, körüp dušmanni, ki asri ulu xuvat keliyir da köplüx, na keräk Astan odstupit etkäy edi çerüvü bilä obronon renkon. 'Orada Prens Koreckiy çok aşırı büyük bir kuvvetle gelen düşmanı görünce, ordusu ile As'tan savunma halinde terk etmesi gerektiğini anladı.' (KV 101/1)

Evet kšonže Koreckiy ulu venzenlixtä edi – neçik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaçlar bilä. 'Fakat Prens Koreckiy büyük prangalarla bağlı, başında muhafızlarla hapislik sürüyor idi.' (KV 102/5)

Xaysi ki Biy Teğri kendin xutxardı tez zamanda, ki ol anıñki xuvatlı da n'epodobniy yerdän xaçti. 'Yüce Tanrı onu bir an önce kurtardı, o kadar kuvvetli ve sıkı korunan o yerden kaçtı.' (KV 102/6)

Seym boldu Ulu oruçta, xaysi ki ol seymdä berildi hetmanstvo hem kanclerstvo Žolkevskiygä, xaysi äväl pol'nıy hetman edir. 'Büyük oruçta meclis toplandı. O mecliste hem hetmanlık hem de başbakanlık Jolkevskiy'e verildi, öyle ki evvel tam hetman idi.' (KV 103/6)

Ulu oruçta, Lusaworiç küni dər Zakariya dər Hanus oylu džanin Biy Teğrigü simarlap keçti bu dünyâdan. 'Büyük oruçta, Lusaworiç aydınlanma gününde, Peder Zekeriya, Peder Hanus'un oğlu ruhunu yüce Tanrı'ya teslim etti ve bu dünyadan geçti.' (KV 103/9)

Keldi dinsiz tatar, da keçti Kamenec yanı bilä, da prav'e toyru bardı Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä uruşmadı birgälärinä, til'ko Tomas Zamoyskiy, voyvoda Podol'skiy, potıkkacc'a boldu birgälärinä da köp el buzdudinsiz tatarlarnıñ. 'Dinsiz Tatar geldi ve Kamanets yanından geçti ve Orina'ya prav'e doğru ilerlediler ve tabura saldırdılar ama tabura bir şey yapılmadı, zira taburdan kimse onlarla dövüşmedi, sadece Tomaş Zamoyskiy, voyvoda Podolskiy onlara karşılık verdi ve çok dinsiz Tatarlar kılıçtan geçirildi. Sonra gece bastı (çöktü).' (KV 104/9-105/1)

Asri ulu suv keldi šähär çövräsinä, ki övlärni yaptı, da artıx ne ki 15 džan boyuldu, šähär içinä yalyız tek bolgan. 'Şehir çevresine aşırı büyük su geldi, evleri örttü ve yalnız şehir içinde bulunan 15'den fazla can (kişi) boğuldu.' (KV 105/7)

Nedä ašıra körklükömdülär kendin, zera arzani edi hörmätkä, xaysi ki bu dünyâdan suçsuz keçti da xiyinni terpit etti, evet säbäpçi algay tölövün Biy

Tejridün. *A bunun yazıqlarına **BiyTejri** boşatkay.* ‘Onu çok görkemli (bir cenaze töreniyle) gömdüler, zira hürmete layık idi, öyle ki bu dünyadan işkenceye maruz kalarak suçsuzca gitti (ayrıldı), ama bütün her şey Tanrı’dan gelir. Yüce Tanrı bunun (Manug’un) günahlarını affetsin!’ (KV 121/2-3)

*Nögärikün **dinsiz türk** çazaç üsnä şturmovat etiy edi, da özgäläri kelip, neçik yayovlu, alay atlısı, da zdradem aš zamanına şturmovat etti nemiç p'eçotası üsnä, çaysiläri ki çabaçi alnına oboznuş šaneclärni közätüy edilär 200 hayduk.* ‘Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya, kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine saldırdılar, onlar ki; 200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.’ (KV 128/1)

*Xaysi ki Türk padšahi, sorup kendin da bilip, ki **sitaralı pašaedi**, kaftan kiydirip, kendinä pozvolit etti şturumga kelmä.* ‘Türk padişahı onu (paşayı) sorup bilip (soruşturup) memnun kaldı, ona kaftanını giydirip, onun hücumu gelmesini emretti.’ (KV 132/5)

*Ol esä tutundu çondikârga, ki nemiç obozun **bügünge künnü** dostat etärmen.* ‘O ise sultana yemin etti ki: Polonya otağını bugün ele geçireceğine.’ (KV 132/7)

*Ol že künnü türk padšahi kendi **ulu vezirin** da yeniçeri açasın mänzul etti, aytıp ki: «Sizuyursuz **kimsälärsiz**».* ‘O gün Türk padişahı kendi büyük vezirini ve yeniçeri ağasını uzaklaştırdı, söyledi ki: Siz beceriksiz kimselersiniz.’ (KV 137/10)

*Dayin bar edi obozda bir madžar, çaysiniñ atı Feketi edi da ašira yarar da rıcerskiy kimesä edi, alay ki här tejriñiñ küñü barından ilgäri ol çıçar edi herckä, da ol kün bolmas edi, ki **tiritürk**, albo tatar, albo tiž baş keltirmäy edi hetmanga.* ‘Otağda bir Macar dahi var idi, onun adı Feketi idi ve usta ve önemli (yararlı) bir kimse idi, Tanrı’nın her günü hepsinden önce o meydana çıkardı ve o gün hetmana ya canlı bir Türk ya tatar ya da en azından baş getirmediği olmaz idi.’ (KV 140/7)

***Xanküñge künnü** barı nemiç çörüvü, neçik krul'oviç, alayže hetman pol'nıy, barı-yoçları bilä obozdan rušicc'a bolup, da kettilər türk taborunuñ tibi bilä, çayda ki taboru edi, da anda Türk köprüsündän keçti barı çörüvü nemiçniñ.* ‘Çarşamba günü bütün Polonya ordusu, Kruloviç ve tam hetman, varları-yokları ile otağdan çıkıp Türk taburunun dibine (yanına) gittiler, daha önce

(Türk) taburu vardı (orda durmuştu) ve orada bütün Polonya ordusu Türk köprüsünden geçtiler.’ (KV 148/3)

Evetl biyik tay üstünä ediol yer, çaysına ki Horodišče aytarlar ol yergä.‘Ama o yer bir büyük dağın (tepenin) üzerindeydi, o yer Horodişçe diye adlandırılır.’ (KV 148/6)

Da dinsiz tatar, ansiz dügül, oboz çövräsina oylanlarni otunga da biçängä barganlarni dostavat etiy edilär, paçolıklärni, da eltip çondikârga oddat etiy edilär til üçün aytip, ki belgili kişilärdür.‘Ve dinsiz tatar, kasıt olmaksızın, otağ çevresine yaklaşanları odun ve çalıkların arkasında saklananları yakaladılar ve gönderip sultana dil için bilgili kişilerdir diye verdiler.’ (KV 148/7-149/1)

Abu anij üçün, ki ašira muğanat tayfadür da çidovsuz.‘Bunun sebebi de yapılarının zayıf ve yetersiz olmasıdır.’ (KV 153/4)

Evet men, yazıçlı yazgan bunu, zicüt etärmen kendimä, ki artix bügünki dušmanni bundakörmäymen.‘Ve ben, günâhkar, bu yıllığın yazarı, burada artık başka düşmanlar görmemeyi diliyorum.’ (KV 155/7)

Kirkor Sarkis Tamyadzï oylu džanin Tejrigä simarladï. Biy Tejri džanina yarliyagay, yazıçlarına boşatlıç bergäy.‘Sarkis Tamgaçı’nın oğlu Kirkor ruhunu Tanrı’ya teslim etti. Yüce Tanrı ruhunu kutsasın, günahlarını affetsin.’ (KV 160/5-6)

2.1.2.1.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlaması

Varlıkları işaret, belirsizlik, sayı ve soru bakımından belirten sıfatlarla kurulan tamlama çeşididir. Sıfat tamlamasında sıfat unsuru olan belirtme sıfatları çalışmamızda; dört alt başlıkta incelenecektir.

2.1.2.1.2.1. İşaret Sıfatı

Varlıkların bu, şu, o gibi sıfatlarla işaret edilmesiyle oluşturulmuştur. İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde *bu, ol* sıfatları yaygın olarak kullanılmaktadır.

*Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz, kim dä sarnasa (+ zAnabagan gojs Mariam), anlına [alnına?] sözimizgä, k i igi aňlagaysiz **bu işni**, ne türlü dä bunun kibik tamaşa iş ermenilər ortasına edi, ki ne ki taydan tüştü. ‘...ne türlü, bunun gibi seyirlik iş Ermenilerin ortasında idi, ne yazıkkı attan düştü.’ (TB 1v/7)*

*Neçik törägä kelgänlärägä 2 ya 3 tanıx keräktir, **ol türlü yaryučılarga**, anıñ üçün törä toyru bolur toxtatkan adämilär bilä tanıxlıxta. ‘Böyle, yönetmeye talip hükümdara 2 ya da 3 şahit gerektir...’ (TB 14r/2)*

***Bu övränçik** äväl-burun Rimalilarda bar edi, ki 72 adam dayma sayışta edilär barça türlü işlər üçün. ‘Bu bilgi daha evvelen Romalılarda vardı. 72 kişi, bütün işler için daima fikir yürütmedeydi.’ (TB 14r/3)*

*Bu türlü tiyäsidir bolmaga yaryu bitiklärinä, neçä ki yäñi nemä törä yoluşa, da, tergäp, uslular baıxaylar, toyru esä, yazgaylar anı da **bu bitiktä**. ‘Söylemeye uygun olan yargı kayıtlarını herhangi bir töreye uygunsu derleyip bilgili insanlara gösterecek doğru ise onu da bu kitaba yazacaklar.’ (TB 23v/2)*

*Egär ki kimesä es xoysa, tapar barça ari bitiklärdä **bu türlü**, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir. ‘Eğer bir kimse akıl koysa bütün kutsal kitaplarda böyle bulunur. Az az esinlenerek tamamlanmıştır.’ (TB 23v/3)*

***Bu türlü surp Awedaranlar** da dügül ki bir vaıxtta yazıldı ya birindän, här biri yazdı kendi vaıxtı bilä, ol türlü bitikläri Boyos arak’elniñ. ‘Böyle kutsal İnciller, bir vakitte ya da birinden yazılmadı. Havari Boğos, bu tür kitapların her birini kendi zamanında yazdı.’ (TB 23v/5)*

*Da kahana ögütün bergäy, ki oruçlarnı, da yıxkinnü, da barça derunagan künlärni aruv saılagaylar, anıñ üçün ki **bu künlärdä** bsag berilmäs. ‘Papaz ögütünü verecek ki oruçlarını, pazar gününü ve bütün kutsal günleri temiz geçirsinler. Onun için ki bu günlerde nikâh yapılmaz.’ (TB 31r/8)*

*Da xaçtı K’risdos Misirga, da **bu dinsiz xan** Zak’aria markareni öldürdü. ‘Hz. İsa Mısır’a kaçtı ve bu dinsiz han Zekeriya Peygamberi öldürdü.’ (TB 39v/5)*

Andan sonra öldü bu dinsiz han Herovtes, da anıñ ornuna Ark'eyajos han boldu. ‘Ondan sonra bu dinsiz han Herovtes öldü ve onun yerine Arkegayos han oldu.’ (TB 39v/7)

Ol vaxtın çixti Jovanes k'aroz bermägä. ‘O vakit Jovanes vaaz vermeye çıktı.’ (TB 39v/9)

Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilär bezirgânlar da keltirdilär haybatlı ton ipkin K'risdoska lâyiç, keltirdilär da çöküp çoydular bu haybatlı tonnu. ‘Kendi aralarında bunu düşünüyorlardı. Tüccarlar geldiler ve Hz. İsa'ya layık menekşe motifli, gösterişli bir elbise getirdiler. Yere oturup bu gösterişli elbiseyi önümüze koydular.’ (TB 40v/3)

Kördü han bu tonnu, ki heç tikişi yoç, seskändi da tanlandı bu işkü. ‘Han bu elbiseyi gördü ki hiç dikişi yok. Bu işe şaşırdı.’ (TB 40v/4)

...tek tañga mañ ot yandı kendi kensinä, da biz, munu körüp, asrı seskändiç, sayındiç, ki çaraççılar edi, tek 1 yerdä yiyildiç barçamiz, andan sonra bardıç ol yergä, kördüç tañ adämilär otlı çanatlılar, ki çuluç etiyirlär edi bu tonga, da biz çorçtuç yuvuçlanma ol yergä. ‘...tek şaşırttığı zaman ateş kendi kendine yandı. Biz de bunu görüp önce ürktük, sonra oduncular olduğunu hatırladık. Tek bir yerde herkes toplandı. Ondan sonra o yere gittik. Sabah insanlar ve ateş kanatlılar gördük ki bu elbiseye kulluk ediyorlardı. Biz de korktuk o yerde dost edinmedik.’ (TB 40v/10)

Da ayttılar: –San sizgä, çoyçılar, ki biz bunu köktän keltiripbiz, da siz arzani bolduñuz budünyâda kötürmägä. ‘Söylediler: çobanlar, selam size. Biz bunu gökten getirmişiz. Siz bunu dünyaya götürmeye talip oldunuz.’ (TB 40v/13)

Ol vaxtta markareanal boldu Apkar çan da aytti, ki: ‘Apkar Han, o zaman peygamber oldu ve söyledi.’ (TB 40v/14)

Aytti hreşdagabed: – Ol çatınlardır, ki umsasız yas saçlarlar kendi kendiläriniñ ölüsü üstünä. ‘Hreşdagabed söyledi: O kadınlar ki kendi kendilerinin ölüsü üstüne umutsuz yas tutarlar.’ (TB 49r/7)

Eğär ki barmasa, ol adamalaydır, ki Teñrigä hnazant tigül. ‘Eğer ki, Tanrı'nın huzuruna uysal biri olarak gitmezse o adam gibidir.’ (TB 54r/2)

Dayi da ki 1 adam kensiniñ xanına ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür. ‘Bir adam kendi hanına ve beyine küfrederse o adam ölümlüdür.’ (TB 54r/3)

Ol adam ne türlü ölümsüzdür, çaräsizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda Teñriniñ öcäsmäxi kelir üstünä, ya ol dünyâda meñi xiyenalir. ‘O insan ölümsüz değildir. Aksine, çaresiz ve fanidir. Ya bu dünyada Tanrı’nın gazabına uğrar ya da o dünyada sonsuz eziyet görür.’ (TB 54r/5)

Baxçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baxça eyäsi yemişin alir. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’ (TB 54r/12)

Xaçan bu 3 nemä dünyâdan eksilsä, ançağ dünyâniñ buzulmağidir. ‘Ne zaman bu 3 şey dünyada olmasa o zaman dünya bozular.’ (TB 54r/17)

Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yarişli günäştir; da kim ki öcäşir yüräki bilä da öpkä süvär saxlama, ol adam tamuxnuñ xaramyuluğuna oğşar; da kim aruv, açix köñüllüdür, ol adamsadağaçdirdir; da kim ki akahdir, egär barli esä dä, essizdir. ‘Oğlum kim ki doğrudur, akli ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennemın karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık gönüllüdür, o adam hayırseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’ (TB 60r/1)

– *Oylum, ol türüdür esirik adam, ne türlü ki oğ kirgäy burnunuñ içinä: özgägä tiymäy – tek kendiniñ tebäsiniä.* ‘Oğlum, sarhoş adam böyledir. Nasıl ki burnuna ok girse: kendime deymeye. Sadece kendinin tepesine.’ (TB 60r/5)

– *Oylum, dzimri adam ol türlü sayışlar kendiniñ esinä, ki: «Men bayatirmen, da küçmen, da ne ki sözlärmen, açil, us bilä sözlärmen»* ‘Oğlum, cimri insanın akli kendine şöyle söyler: Ben yiğidim, güçlüyüm, ne söylersem akıl-fikir ile söylerim.’ (TB 60r/6)

Korol anıñ biyliki bu igiliktän, xaysi ki anıñ üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu düğöldür anıñ dzanı üçün, anıñ üçün ki anıñkibik törälär bilä ermeniniñ bayli düğül anıñ biyliki, da munuñkibiktörädän da anıñkibik igiliktän, üsnä tüşkän, anıñ erkinädir. ‘Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliği, onun canı için, onun için ve onun gibi töreler ile Ermenilere bağlı değildir.’ (TB 75v/2)

Xaysi igiliklär anıñkibik bolsa, bu ermenilärni 1 türlü yaşıрма bolmagaylar bizim ayır ögütümüz tibiñä. ‘Hangi iyilikler onun gibi olsa, bu Ermenileri ahir ögütümüzün dibine bir türlü saklamayacaklar.’ (TB 75v/3)

Da bu buyruğ tutulmağ keräk, egär ki xatunu ölmäsä xodzäsindan burun. ‘Eğer kadın kocasından önce ölmezse bu emri dikkate almak gerekir.’ (TB 75v/7)

Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär... ‘Ermeniler için bu iş gibi başka işler...’ (TB 87v/1)

...ol saxlovuçi keräk ani eyäsinä tölägäy... ‘...o saklayan onu sahibine ödemesi gerek...’ (TB 87v/4)

Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuğları anıñ bolurlar yilina diyin, ağçasın berip, ol tiyirmänni keri almaga. ‘Eğer birisi kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’ (TB 92r/2)

Egär at 7-inçi küngä dirä aytilgan aybları kendinä 1-i dä tapulgan bolmasa, ol bazar tutulmağ keräk. ‘Kendine söylenen kusurları yedinci güne kadar biri bulamazsa o pazardan alışveriş yapmak gerekir.’ (TB 92r/6)

Aytilgan mahanalar ölgän kişiniñ hâkim da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. ‘Hâkim, söylenen bahaneleri haklı bulmazsa, ölen kişiye peşin olarak borçlanırlar.’ (TB 108v/1)

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktün yemiş silkmä, albo ağın suv ötläş barma ol klämägän kişigä. ‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayın yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’ (TB 108v/3)

bu kiçe tın köv[ü]s bulgak boldı ‘bu gece sessiz gönül alt üst oldu’ (CCI 31a/19)

ol boşak kim mën ayttım, sagınmağız kim bu cehanda bolğay ol boşak bolğay sizge arı tirövten ‘benim bahsettiğim o af, sanmayınız ki bu cihanda olacak, o af size ebedi hayatta olacak’ (CCII 61a/19-21)

ol sözni ayttı da canın Têjêri éline bêrdi ‘o sözü söyledi ve canını Tanrı eline verdi’ (CCII 61b/21)

ol üç han alay sordular Herodes hannı ‘o üç müneccim, Kral Hirodes’e şöyle sordular’ (CCII 61b/38-39)

...*ol yulduz* êkinçi köründi, bardı ilgeri aña dëgri, *ol övge*, kayda Kristus yatur, turdu *ol öv üstünde* ‘...o yıldız ikinci kez göründü, Mesih’in yattığı o eve doğru ilerledi, o evin üstünde durdu’ (CCII 62a/3-4)

...*taptılar ol oğlan* kênsi anası bile, arı kız Mariam ‘...o oğlanı kendi anası kutsal bakire Meryem ile birlikte buldular’ (CCII 62a/9)

bugün ağırlalık ol ulu künni, nêçik *ol yulduz* köründi kün toğuşı *ol üç hanga* ‘bugün o yıldızın doğuda üç müneccime görüldüğü mübarek günün kutsayalım’ (CCII 61b/32-33)

Ol sözni Kristus bugün aytır barça yazuklulara kim kerti kelepenler Têjri allında ‘Mesih o sözü bugün Tanrı önünde gerçek cüzzamlılar gibi olan günahkârlara söyler’ (CCII 62b/2-3)

Çıhkay can alardan, da haytkaylar anda toprağ, da *ol kün* tas bolğay barça sağışlarıalarnıñ. ‘O son soluğunu verince toprağa döner. O gün tasarıları da biter.’ (KZ 145/4)

Sağmoşk’a turup haybat’ına biy t’êjriniñ sunma *bu algışni*. ‘Bu duayı Tanrı’nın onuruna sunmak için ilâhiye durdum.’ (AB 7/1-3)

Algışı bilay da parêhoşluđu bila barça arılarınıñ bağışlagay bizga, adam şovuçi t’êjri, halmaga sahtlıh bila da zadasız tutuş bila erk’ına k’ora anıñ bu dunyada da arzani bölup meñilik’, da k’okdagi çatırğa, haysi k’i at’adı şovuk’lularınay k’endiniñ k’onu t’êjri ys k’s biyimiz, barçanı tutuçi tirgiz da yarlığa. ‘Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih’in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.’ (AB 29/13-30/13)

Sensen işançım benim tarlıtımda bu, k’i çovrama böludular benim. ‘Çevremi saran bu sıkıntıda ümidim sensin.’ (AB 43/3-5)

Haybat'ına biy t'eñrinin ýergalik'ına k'ora ermeni sp ýuñovunuy. Bu alğışlarnı biy t'eñriga sunma ertagi alğıšta. 'Bu ilâhileri Tanrı'ya sabah duasında sunmak için Tanrı'nın onuruna Ermeni kilisesinin kanununa göre (basıldı).' (AB 62/7-12)

Bu turluy ýopsunovlu bolsun ħurbanımız bizim bugün alnıña senin, k'i tugal tapulgaybiz atından seniñ da dugul uyat' umsanganlarga saña. 'Bugün önünde kurbanımız kabul olsun ki tam olarak adından ibadet edeceğiz ve sana güvenenlere utanç olmayacağız.' (AB 72/7-13)

*Ħollarım bila yazıhlımen, artıñ alıp ek'sik' beripmen, alıp yaşiripmen, kişinink'ına ħıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zurgel etirmen, urupmen, ħanatıpmen, yazıñ da uyat' ýerga ħol uzat'ipmen, ne ħadar bolupmen dinsizlik' cansızlıñ etma etipmen, **ol ħadar** canıma ħıyipmen, k'i bir boğunumnu sağ da yazıhsız t'eñriga sahlamiyirmen, meğa t'eñriga. 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya sağ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.' (AB 139/11-140/11)*

***Ol vaħtta** biyansarsen ħurbanga toğruluñnun, niat' ħurbanımıznı çıħargay seğanına senin oğuznu. 'O zaman doğruluğunun kurbanını beğeneceksin, sunağında niyet kurbanı olan öküzü çıkaracağız (sunacağız).' (AB 149/6-10)*

*Vogçuyn saña, biy k's, ħuħaruçisi dunñanıñ, sözu at'anın ħurban tiri konu t'en zadasız t'eñrilik' da tugal adam, neçik' ağızım bilay biliniyirmen, **ol turlu** canım bila tapuniyirmen da inaniyirmen. 'Ey dünyanın kurtarıcısı, Baba'nın sözü, canlı kurban, gerçek vücut, yüce Tanrılık, mükemmel insan Mesih, sana hamdolsun, ağızımla nasıl söylüyorsam, ruhumla da o şekilde ibadet ediyorum ve inanıyorum.' (AB 160/10-161/5)*

***Bu barçanı** ağızımdan da ýurak'ımdan benim ħabul kór, biyim benim ys k's da t'eñri. 'Ey Beyim İsa Mesih ve Tanrım, ağızımdan ve kalbimden (çıkan) bu her şeyi kabul et.' (AB 167/3-6)*

*Xaysi ki padşah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahiniñ çavuşu alnına **bu2 ħazañni**. Da 2 ħazañni boş etti çavuş boyozları bilä.*

Zera bari 4 edi. ‘Öyle ki padişah fermanı ile Türk padişahının çavuşu huzurunda Kaveckiy’in başkanlığında bu iki Kazak’ı kestirdi. Ve çavuş iki Kazak’ı silahları ile serbest bıraktı. Zira hepsi dört kişiydi.’ (KV93/14-16)

Da sonra ol 2 keskän xazaqlarni kömdülär asri körklüNemiç xabaçi çixari, procäsiya bilä, Božemuka yanına, xayda ki kömüptürlär özgä xazaqlarni – Muxa da Kalinanä.‘Ve sonra o iki kesilen kazakları aşırıgörkemli gömdüler. Polonya kapısındaki haçın altına tören ile Bozemuka yanına, Muhave Kalina adındaki kazakların gömüldüğü yere.’ (KV 93/17)

Zera bu künden äväll hafta ilgäri, kiçaynakün, alayže pan Miḡnonuḡ övünüḡ üstü xapiniḡ edi, xaysi ki heç n'epodobniḡ iş edir, zera asri biyik yerdä xapiniḡ edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoḡ edir ol yergä yuvuḡ.‘Zira bugünden bir hafta evvel perşembe günü, Pan Mihno’nun evinin üstü yandı, öyle ki bunu açıklamak zor iştir, zira aşırı büyük yerde yanıyordu ve çevrede ne başka bir kulübe ne de yangına sebep olabilecek bir şey yoktu.’ (KV 98/6)

Bu çerüv bilä 2 paşa keldi: 1 Skender paşa, birsi Madžar oḡlu paşa. ‘Bu ordu ile iki paşa geldi; biri İskender Paşa diğeri ise Macar oğlu Paşa.’ (KV 100/3)

Da nemä etälmäslär edi bizim çerüvgä, yoḡesä ol kün yoḡ edi,ki 1000 tatar tüšmäy ediiçlärimindän.‘Tatarların içinden 1000 tanesini öldürmediğimiz bir gün dahi yok idi, olmamasına rağmen bizim ordumuza bir şey yapamıyorlardı (zarar veremiyorlardı).’ (KV 112/7)

Nedä ašira körklükömdülär kendin, zera arzani edi hörmätkä, xaysi ki bu dünyädan suçsuz keçti da xiyyəni terpit etti, evet säbäpçi algay tölovün Biy Teḡridän. A bunun yazıḡlarına Biy Teḡri boşatkay.‘Onu çok görkemli (bir cenaze töreniyle) gömdüler, zira hürmete layık idi, öyle ki bu dünyadan işkenceye maruz kalarak suçsuzca gitti (ayrıldı), ama bütün her şey Tanrı’dan gelir. Yüce Tanrı bunun (Manug’un) günahlarını affetsin!’ (KV 121/2-3)

Evet 1 biyik tay üstünäedi ol yer, xaysiına ki Horodišče aytarlar ol yergä.‘Ama o yer bir büyük dağın (tepenin) üzerindeydi, o yer Horodişçe diye adlandırılır.’ (KV 148/6)

Abu alaman, ki bar edi nemiç obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytarı atlı 2500 edi, evet raytar az nemä öldü.‘Bu Almanlar, ki Polonya otağında olanlar, 8000 yaya ve 2500 atlıdan oluşuyordu, ama atlıların çok azı öldü.’ (KV 153/1)

Milevskiy kapitan, podstoliy, keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä. ‘Kaptan Milevskiy, taht koruyucusu, bu fani dünyadan ebediliğe gitti.’ (KV 159/2)

2.1.2.1.2.2. Belirsizlik Sıfatı

Ele alınan Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde *barça, nemä, her, her türlü, heç bir, anıñ kibik, özgä, tek* gibi kelimelerle belirsizlik sıfatı oluşturulduğu tespit edilmektedir. Ayrıca *bir* rakamı miktar belirmesinin yanında belirsizlik anlamı ile de kullanılmıştır.

T’v. 1102-inä boldu bir tamaşa nemä. ‘1102 yılında bir olağanüstü olay oldu.’ (TB 1v/4)

Bundan sonra Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barça k’irštânlarga da pacahlarga barişliç, k’irštânlarga sayliç... ‘Rab Tanrı, bütün hristiyanlara bundan sonra kutlu yıllar versin, bacaklarına yürümek için güç versin. Hristiyanlara gayret versin...’ (TB 2v/3)

12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorçu keçirgäylär, anıñ üçün ki xaçan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džâht etärlär yaryučini aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmağa, ki barça yapužlarni körär, ki anıñ alnına aldamağ bilä kimesä bolmas könü bolğay, yoçesä könülük bilä tergöv bolsar?’ 12. Kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.’ (TB 7v/5)

Bu övränçik äväl-burun Rimalilarda bar edi, ki 72 adam dayma sayišta edilär barça türlüişlär üçün. ‘Bu bilgi daha evvelden Romalılarda vardı. 72 kişi, bütün işler için daima fikir yürütmedeydi.’ (TB 14r/3)

72 adam anıñ üçün tüzdilär, ki barça adämilär bayingaylar, ki 72 millätniñ ushuluğu alardadır. ‘Bütün insanoğlunu, zengin olacakları ve 72 adamı onun için düzdüler. 72 milletin bilgisi onlardadır.’ (TB 14r/4)

*Biz də muşar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mundan artix küçtür tapulmaga **barça yerdä.** ‘3 yargıcı olacak ki biz de bunu beğeniriz. Zira bundan sonra bütün yerlerde bulunmak güçtür.’(TB 14r/7)*

***Barça** yaryuda **ermeniniñ**, kimniñ tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniñ ki tanıxi bolmasa, añar tiyär ant içmägä. ‘Bütün Ermeniler, yargıda kimin şahidi olsa ona yemin etmek gerekmez, kimin şahidi olmasa ona yemin etmek gerekir.’(TB 19v/6)*

*Ne türlü Araradz k’ bitiki Movşestän tügül ki 1-dän yazıldı, alay oğ 12 markarelär dügül ki **bir zamanda** yazıldı ya **bir adamdan**, **barça** alay oğ **markarelär.** ‘Ararat kitabı Hz. Musa tarafından değil bir kişi tarafından yazıldı. 12 havari tarafından değil bir zamanda ve bir kişi tarafından yazıldı. Onun gibi bütün havariler.’(TB 23v/4)*

*Bu türlü surp Awedaranlar da dügül ki **bir vaxtta** yazıldı ya birindän, **hür biri** yazdı kendi vaxtı bilä, ol türlü bitikläri Boyos arak’elniñ. ‘Böyle kutsal İnciller, bir vakitte ya da birinden yazılmadı. Havari Boğos, bu tür kitapların her birini kendi zamanında yazdı.’ (TB 23v/5)*

*Eğär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi dä egär ki köplärdän yazılsa **özgävaxtlarda**, nemä eksiklik [tügüldür], yoğsa tek toyru törä bolsun, ki **barça yaxşilar**biyängäylär da munuñ eksikin tügällägäylär.‘Eğer ki bizden esinlenip yazıldı ise şimdi de başka vakitte çoklardan yazılma hiç eksik değildir. Yoksa tek doğru töre olsun, bütün iyiler beğenecekler ve bunun eksigini tamamlayacaklar.’(TB 23v/8)*

*Eğär **nemä egirliki** bolsa, kücünä körä dzurumlagay. ‘Eğer herhangi bir yanlışlığı olsa gücüne göre suçlanacak.’(TB 28r/5)*

*Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oğ kiçi biylärdän salaçilarga berilsä **nemä pustaliç**, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarni kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarniñ imen'alari bolgay, da kendilärindän sonra oylanlariniñ bolgay.‘Büyük beylerden küçük beylere herhangi bir yer verseler, onun gibi küçük beylerden köylülere herhangi boş arazi verilse, yaşayacaklar ve ormanlarını kesip tarla yapacaklar. O tarla, onların mülkü olacak. Kendilerinden sonra da çocuklarına kalacak.’(TB 28r/10)*

*Yäni avadanliç yapkan yerlär **barça keliştän** boş bolgay, **barça yergäsi** bilä tügälläginçä.‘Yeni bakım yapan yerler, bütün yerleri ile tamamlanınca bütün vergiden muaf olacak.’(TB 28r/13)*

Dayi da ki 1 adam kensiniñ xanına ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür.
'Bir adam kendi hanına ve beyine küfrederse o adam ölümlüdür.'(TB 54r/3)

Tek küfürçi adam 'Bir küfürbaz insan'(TB 54r/7)

Yüzü esä Teñriniñ sürätidir, ayzı esä tum sayıtıdır, da tum ayzınadır, ölü esä xaç bilä, Awedaran bilä möhürläniptir, tum Teñriniñ ari teni u ari xanıdır.
'Yüzü ise Tanrının suratıdır, ağzı ise tüm silahıdır. Ölü ise haç ve sevinç ile mühürlenmiştir. Tümü, Tanrının kutsal bedeni ve kutsal kanıdır.'(TB 54r/10)

Ol türlü bu dünyâ baħçasıdır Teñriniñ, da adämilär teräktir, da Teñri yemiş izdär hüradämüdän, xandan, u biydän, u k'ahanadan, u yaryučıdan. 'Bu dünya Tanrının o türlü bahçesidir ve insanoğlu ağaçtır, Tanrı da her insandan, handan ve beyden, papazdan, yargıçtan meyve arar.'(TB 54r/13)

Da xaysi xatın keltiriptir igilikni birgäsinä keräk anı xaytargay barça xatunga da arttırganı bilä birgä.'Hangi kadın, varlığını kendisiyle beraber getirmişse, bütün kadınlar onu fazlasıyla geri götürecektir.'(TB 75v/5)

Ermenilər üçün bu iş, neçik özgä işlər, anlanıyır, budur egär ermeni ämanätini xoyuçı bolgay, da kendiniñ töräsinä özgä dzınstan ötläş baxılmaq keräk... 'Ermeniler için bu iş gibi başka işlerde eğer emanet veren olsa kendi kanununa başka soy arasından bakması gerek...'(TB 87v/1)

Egär kim ki kimgä tuvar saxlama bersä, at, ya xoy, ya barça türlü dzanavar, münüzlü da münüzsüz, egär anıñkibik tuvar xara naħis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü xol algay. 'Eğer kim davar, at, koyun, boynuzlu ya da boynuzsuz her çeşit hayvan beslerse, davarlar kara karşı dayanıklı olacak. Ya ölecek ya hızlı yol alacak.'(TB 87v/2)

A egär ol at oğurluħ bolgay, satkan kişi atnı barça ziyanlarnı keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy.'Eğer o at hırsızlık yaparsa, satıcı, atın yaptığı bütün zararı ödemeye istekli olacak. O ata vekâlet edecek.'(TB 92r/7-92v/1)

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tölämägä [bolmagay]. 'Bir kimse kendisinin borcu için -ki borcunu ödemeyecek-.'(TB 126r/1)

barça[a] törede' bütün törede' (CCI 31a/2)

yalbarur-mén Mariam katunga, arı Franaska, barça arılargä, mënim üçün yalbarsınlar Bëy Tëñrige, mënim yazukımdan yarlıgasın 'yalvarıyorum Meryem hatuna, aziz Franas'a, bütün azizlere, benim için Rab Tanrı'ya yalvarsınlar, benim günahlarımı bağışlasın'(CCII 61a/6-8)

şükür barçadan bəyik Teyrige dağı yərde bazlıh, əgi köñülni kişige ‘şükür her şeyden yüce Tanrı’ya ve yeryüzünde iyi kalpli kişilere esenlik olsun’(CCII 61b/8-9)

bugün ayıldı anıñ algışlı atı, barçadan üstün, barçadan küçlü, barçadan tatlı ‘herkesten üstün, herkesten tatlı olan onun mübarek adı bugün verildi’(CCII 61b/23-24)

Yesus Kristus bitik tiliñçe, Tatarça kutkardaçı, ol kərtirir barça èlni kutkardaçı ‘İncil dilince İsa Mesih, Tatarca kurtarıcı, o “bütün halkı kurtarıcı” anlamına gelir’(CCII 61b/25)

Ol sözni Kristus bugün aytır barça yazuklılarga kim kərti kelepenler Teyri allında ‘Mesih o sözü bugün Tanrı önünde gerçek cüzzamlılar gibi olan günahkârlara söyler’(CCII 62b/2-3)

andan sonra bir kelepen kişikeldi ‘ondan sonra bir cüzzamlı kişi geldi’(CCII 62b/11)

bir kəz bir algışlı kişi yolga bardı ‘bir gün bir mübarek kişi yola çıktı’(CCII 62b/6-7)

eger biz yazukımızni kərti köñül bile aytsak kim Teyri öñünde ol turur, Teyri küçlüdür dağı yarlıgançlıdur bizim yazukumuz boşatma dağı barça yamandan arıtma ‘eğer biz günahımızı Tanrı huzurunda samimi bir kalple itiraf edersek, bizim günahımızı bağışlamaya ve kötülüklerden arındırmaya Tanrı’nın gücü ve merhameti yeter’(CCII 62b/31-33)

barça kişi borçlıdur oruçta yazuhın ayıtma dağı tüm alma ‘herkes Paskalya orucunda günahlarını itiraf etmeye ve ekmek şarap ayinine katılıp İsa’nın bedeni olan ekmeği yemeye ve kanı olan şaraptan içmeye mecburdur’ (CCII 63a/23-24)

basa barça yamandan bizni kutğargıl ‘bizi bütün kötülüklerden kurtar’(CCII 63b/32)

barça tügel küsençleriñ Teyrige; anda sən sızdıñ yavleyin, aar ok siñdiñ ‘bütün bütün arzularını Tanrı’ya, orada sen eridin yağ gibi, ona sindin’(CCII 70b/9-10)

ança çaklı kim bu cehan toldı barça sarhıtıñdan ‘öyle ki bu cihan bütün hediyelerinle doldu’(CCII 72a/16)

ave sən üstüñgi Ata, kimni köktegi hazizler över hem barça frışteler, uçmaklı tınlar ‘selam san yüce baba, kimi gökteki azizler bütün melekler ve cennetteki canlar över’(CCII 72b/9-10)

inanır-mên barçağa êrkli bir Ata Têyrige, kökni yêrni, barça körünür körünmezni yarattı dèy ‘göğü, yeri, bütün görünür görünmezi yaratan her şeye kadir tek Baba Tanrı’ya inanıyorum’(CCII 74b/1)

dagı bir Bèyimiz Yesus Kristusga, Têyriniñ yalguz tuvgan ovlu dèp kim barça zamanalardan burun Atadan tuvup turur ‘bütün çağlardan önce Babadan doğmuş olan Tanrı’nın kendiliğinden doğan oğlu, bir Rabbimiz İsa Mesih’e inanıyorum’(CCII 74b/3-4)

Kol mendän, da beriyim saña gürk’çularnı jaranklıhka saña da buyruhsaña barça uçlarındünyäniñ.’Miras olarak ulusları dile benden. Yeryüzünün dört bucağını mülk olarak sana vereyim.’(KZ 2/8)

Uyalsınlar da talaşsınlar asrı barça duşmanlarım benim, haytsınlar kötünkeri, da uyalsınlar asrı tezindän, da talaşsınlar.’Bütün düşmanlarım utanacak. Hepsini dehşet saracak. Ansızın utanç içinde geri dönecekler.’(KZ 6/11)

Biy, Biyimiz bizim, kisk’ançelidir atıñseniñ barça dünyägä.’Ya Rab, yeryüzünün tümünde ne yüce adın var.’(KZ 8/2)

Tas et, Biy, barça ustat ağızını, da ulu sözlü tinli.’Rab, dalkavukların ağızını sustursun. Büyüklenen dilleri sustursun.’(KZ 11/4)

Añay Biy barça hurbaniñni seniñ da atıñni seniñ yöpsünövlü etkäy.’Bütün tahıl sunularımı anımsasın. Yakmalık sunularımı kabul etsin.’(KZ 19/4)

Bergäy saña Biy yüräkiña körä seniñ, da barça sağışniñni ol tügällägäy.’Sana, gönlünce versin. Bütün tasarılarını gerçekleştirsin!’(KZ 19/5)

Toldurgay Biy barça holthañni seniñ, hali bildih, ki tirgizdi Biy pomazanecin kensiniñ.’Rab, bütün dileklerini yerine getirsin. Şimdi anladım ki Rab, meshettiği kralı kurtarıyor.’(KZ 19/6-7)

Yarlıgamañni seniñ, Biy, artımdan kelgäy barça künläriñni tirlikimniñmenim, turmaga maña övinä Eyämizniñ uzun künlärgä dirä.’Beni, ömrüm boyunca yalnız iyilik ve sevgi izleyecek. Hep Rabbin evinde oturacağım.’(KZ 22/6)

Dacarına anıñ barçakimsä ayırlar hörmätin anıñ.’Onun tapınağında herkes ‘Yücesin!’ diye haykırır.’(KZ 28/9)

Oşta ölçöv bilä hoyduñ küñlarimni benim, da bolmadı hıvatımniñ benim neçik nemädädir alnıma benim, hälbät, barı boştur barça adam tenli.’Bana, yalnız bir karış ömür verdin. Hayatım senin önünde hiç kalır. En güçlü çağında bile her insan sadece bir soluktur.’(KZ 38/6)

*Biy boluşuçıdır añar, hastalığına aniñ krovatına, **barça töşägin** aniñ haytarır hastalığından aniñ.* ‘Yatağa düşünce Rab ona destek olur. Hastalandığında sağlığa kavuşturur.’(KZ 40/4)

*Çıharı çıhar edi da yänä anı sözlär edi, benim için şıpıldeşlar edi edilär **barça duşmanlarım.*** ‘Benden nefret edenlerin hepsi, bana karşı aralarında fısldeşıyor. Zararımı düşünüyorlar.’(KZ 40/7-8)

***Har sürünüz barça gürk’çılar,** çahrıñız Teñrigä sövüngän avaz bilä.* ‘Ey bütün uluslar, el çırpın! Tanrı’nın onuruna sevinç çığlıkları atın.’(KZ 46/2)

*Biy biyiklängän da horhulu, han ulu üsnä **barça yerniñ.*** ‘Ulu Rab, ne müthiştir. Bütün dünyanın yüce kralı...’(KZ 46/3)

*Han ulu **barça yerdä** Asduadzır, sağmos aytıñız añar eslilik bilä.* ‘Çünkü Tanrı, bütün dünyanın kralıdır. Maskil sunun!’(KZ 46/8)

***Barça tarlıhlarım**dan benim huthardıñ meni, duşmanımni benim kördü közlärim.* ‘Beni bütün sıkıntılardan kurtardın. Gözlerim, duşmanlarımın yok oluşunu gördü.’(KZ 53/9)

*Tapunsunlar alniña seniñ joğovurt, Teñri, tapunsunlar alniña seniñ **joğovurt barçası.*** ‘Ey Tanrı, halklar sana şükretsın. Bütün halklar sana şükretsın.’(KZ 66/4)

*Ayıtıym **barça sk’ançelikiñni,** haçan sahat algaymen togru yargu etkäymen.* ‘Harikaların bunu gösterir. Belirlediğim zaman gelince Tanrı, ‘Doğru yargılayacağım’ diyor.’(KZ 74/2-3)

***Barça kişilər** ululuğuna hollarınıñ kensiläriniñ, öçäşmähiñdan seniñ, Asduadzı Jagopnuñ, yuhladılar, kimlär atlanıp edilär atlarga.* ‘Ey Yakup’un Tanrısı sen kükreyince, atlarla atlılar son uykularına daldılar.’(KZ 75/7)

*Tur, Biy, da yargula yerni, zerä sen meñärsärsen **barça gürk’çılarnı.*** ‘Kalk ey Tanrı, yeryüzünü yargıla! Çünkü bütün uluslar senin mirasıdır.’(KZ 81/8)

*Men ayttım tañlaganıma benim, ki **barça adam** yalgandır.* ‘Seçilen kişilere ‘Bütün insanlar sahtekârdır’ dedim.’(KZ 115/2)

*Biy sahlagay **senibarça yamandan,** sahlagay Biy boyuñnu.* ‘Rab, seni her kötülükten korur. Canını esirger.’(KZ 120/7)

*Bu türlü alğışlangay **barça adam,** ki horhar Eyämizdän, Alğışlangay seni Biy Siondan.* ‘İşte Rab’dan korkan kişi böyle kutsanacak. Rab, seni Siyon’dan kutsasın.’(KZ 127/4)

*Da körgäysen sen yahşılıh Erusagem **barçakünlärinä** tirlikiñniñ seniñ.* ‘Bütün yaşaman boyunca Yerusalım’in gönencini göresin.’(KZ 127/5)

*Çıhkay can alardan, da haytkaylar anda toprağ, da ol kün tas bolğay **barça sağısları** alarnıñ.* ‘O son soluğunu verince toprağa döner. O gün tasarları da biter.’(KZ 145/4)

*Etmä alarga yargu bitiktän, hörmät budur **barça arilärinä** anıñ.* ‘Yazılan kararı onlara uygulasmalar! Bütün sadık kulları için bu onurdur.’(KZ 149/9)

***Har zaman** algış etiniz da ahırılanmanız hem özga yerda da.* ‘Her zaman dua ediniz ve başka yerde de şikâyet etmeyiniz.’(AB 3/12-14)

***Barça nemay** ne da hõlsanız inam bila atıma benim bérilir sizga.* ‘Adımdan imanla dilediğiniz bütün her şey size verilecektir.’(AB 3-4/14-2)

*Biyimiz da hutharuçımız bizim ys k’s haldırdı bizga orınag sp yuhovunda k’endinin, k’i ne turlu **har zaman** algış etk’aybiz da biy t’eyriga hurbanımıznu sungaybiz mat’eos awëdaraniçk ‘a k’ora.* ‘Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta’ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.’(AB 3/3-11)

*Algışliim biyni **har sahat**, har sahatalgışı anıñ ahzımda benim, da kopt yerda da haybat’lı atın anın mahtarlar edi.* ‘Her an Tanrı’yı övelim, onun ilahisi her an ağızımda her yerde onun şanlı adını överlerdi.’(AB 4/7-12)

*Neni k’i ari hayrabëdlar k’orup ari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın **har kun** da **har zaman** çah zamanlarına ança k’unlarımıznuñ bizim, zera esk’i duşman har k’ëz bizni yaralıur, yazılı aşıray hem oruç etmah bila.* ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski duşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’(AB 4-6/13-1)

*Biy yerniñ da kognun, bergin eminlik’iñni senin **butun dunyaga**, k’otur hışımnı yaratk’anlarıñdan seniñ.* ‘Ey yerin ve göğün Tanrısı, bütün dünyaya huzurunu ver, yarattıklarından öfkeni uzaklaştır.’(AB 34/8-12)

*Yarlığa biyim hardaşlarımızga bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla **barça turlup’ortsank’larından** k’orunur k’orunmas duşmanlarınıñ, da k’ëçk’anlarga bağışlagin kockdagi hanlıhınnı, da tındır eminlik’ta.* ‘Canlı ve ölü

olan kardeşlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez düşmanların her türlü belalarından korusun, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bağışla ve huzur içinde rahat ettir.’(AB 34/14- 35/9)

Barçasın har turlu ağırlihlarından huthar da yetiştir har birin k’endinin turacak’larına, biyimiz da t’eñrimiz bizim ys k’s, haysi k’i algışlisen menî meñilik’, amen. ‘Ey sonsuza dek Kutsal kalacak Beyimiz ve Tanrımız İsa Mesih, herkesi çeşitli acılarından kurtar ve her birini bulunduğu yere ulaştır.’(AB 36/13-37/5)

Uyalgaylar da muşhulangaylar asrı barçay duşmanlarım benim, haytk’aylar k’eri da uyalgaylar asrı tezindan da muşhulangaylar. ‘Bütün düşmanlarım çok utanacak ve üzülecekler, çok çabuk utanıp, üzülüp geri dönecekler.’(AB 40/3-8)

Tiyildim men da oprandılar barça şovak’larım benim, çahırganıma benim biyga kunuzun kunduz da keça. ‘Tanrı’ya gün boyunca, gece gündüz seslenmekten bütün kemiklerim mahvoldu, (ama) sesimi çıkarmadım.’(AB 41/6-10)

Ayttim, k’i aytk’aymen, mendan yazıhımnı benim, da sen boşatk’aysen barça hırsızlıñ yazıhımnıñ benim. ‘Günahımı açıklayacağımı söyledim ve sen bütün günahlarımı affedeceksin.’(AB 42/5-9)

Bunun için algışk’a turgaylar sana barça arılarıñ seniñ vahtta yöpsunovlu. ‘Bu nedenle bütün kulların kabul ettiğinde sana dua edecekler.’(AB 42/10-13)

Evet yalnız suvlardan taşhın kopnuñ, haysi k’i alarga heç nema tiymagay. ‘Yalnız suların seli (bile) onlara hiçbir şekilde değmeyecek.’(AB 42/14-43/2)

Bolmanız, neçik’ at da hatır, zera yöhtur alarda ahıl, yugan da da nohta da, hıstrırsen yañahlarından alarının, k’i sana heç nema tiymaslar. ‘At ve katır gibi (anlayışsız) olmayınız, çünkü onlarda akıl, dizgin ve yular yoktur, yanaklarından yakalarsan sana hiçbir şekilde dokunmazlar.’(AB 43/14-44/5)

Zabunlandım daaşah böldüm, asrı k’unuzun haygulu yürür edim, zera boyum benim t’olu boldu hıyin bila da yöhtur sağaymañlı t’enima benim. ‘Çok güçsüzleştirdim ve yere düştüm, içim acıyla dolu olduğu için ve vücudumda sağlığım olmadığı için bütün gün kaygılı yürüdüm.’ (AB 46/15-47/6)

*Biy, alniya seniñdir **barça suhlançim** menim, da kustunganım menim sendan yapılmadı.* ‘Ey Tanrı, bütün isteğim senin karşında, iniltirlerim senden gizlenmedi.’(AB 47/11-14)

*Men hıyına hadirmen, da ağırlarım menim alnıma menim **har sahat**’.* ‘Ben acıya hazırım, acılarım her an önümdedir (içimdedir).’(AB 50/9-11)

*Hanuz duşmanlarım menim tiridirlar da hıvat’lanıptırlar mendan artıh, k’oplar edilar, haysıları koralmas edilar meni **heç yergadan**.* ‘Düşmanlarım hâlâ hayattalar ve benden daha güçlüdürler, yok yerden benden nefret edenler çoktur.’(AB 50/15-51/5)

*Eyamızdandır **yarlıgamañ k’op**, andandır hıtharmañlıh, da ol hıthardı israyelni **barça tarlıhlarından** alarnıñ.* ‘(Çünkü) bütün sevgi Efendimizdedir, kurtuluş da ondandır, o İsrail’i bütün sıkıntılardan kurtardı.’(AB 61/7-12)

*Haybat’ at’aga, da oğulga, da ari canga, hali da **har k’ezmeñi meñilik**, amen.* ‘Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a şimdi, her zaman ve ebediyen yücelik olsun, amin.’(AB 64/9-12)

*K’önuluk’ bila k’eçirdiñ **bu barçanı** da bizim bila t’oğrusen sen, biy, da **barça işların** senin t’oğrudur.* ‘Sadakatle bütün her şeyi bizimle geçirdin, sen doğrusun ve bütün işlerin doğrudur.’(AB 66/6-10)

*Yöluñ seniñ t’oğrudur, da **barça t’oran** senin k’önudur.* ‘Senin yolun doğru ve bütün işlerin gerçektir.’(AB 66/11-67/2)

*T’oğruluñ bila da k’önuluk’ bila yeberdiñ bunu **barçaustumuzga** bizim yazıhlarımız uçun bizim.* ‘Doğruluk ve sadakatle bizim günahlarımız için bütün bunları üzerimize gönderdin.’(AB 67/10-14)

*Hıoluna hıannıñ t’ora sizniñ da yamannıñ **barça yerda** çıharay berdiñ bizni.* ‘Biz her yerde kağanların (kralların), suçluların ve kötülerin ellerine teslim ettin.’(AB 69/5-8)

*Da hali, biy, ek’sildiñ biz, ne k’i **barça cınslar**, da zabunluhtabiz **har yerda** bugün yazıhlarımız uçun bizim.* ‘Ey Tanrım, ama şimdi bütün uluslar gibi azaldık ve bütün her yerde günahlarımızdan dolayı gözden düştük.’(AB 70/15-71/4)

*Algıñlanız, **barça işların** eyamıznıñ, biyni, algıñlanız da biyik’latıñız ani meñilik’.* ‘Efendimizin bütün yaptıklarını övdünüz, Tanrı’yı övdünüz ve Onu sonsuza dek yüceltiniz.’(AB 75/15-76/3)

*Algıñlanız, **barça yellar**, ot’ da isi, biyni al[...]* ‘Ey bütün rüzgârlar, ateş ve ısı, Tanrı’yı övünüz [...].’(AB 77/1-2)

T'eyri, şagawat'lan men yazıhlı hulun usna, da yarlığa mana, kóp yazıhlığa. Ey Tanrım, günahkâr kuluna sevgi göster ve bana, çok günahkâr olana, merhamet et.'(AB 108/13-109/1)

Algıssp yerortut'iga har zaman tişlidir aytmay. 'Kutsal Üçlüye her zaman dua etmek gereklidir.'(AB 110/14-16)

Ahıllu at'anın ys, ber mana ahıl yahşini sağışlama, da sozlama, da etmaga alnıña seniñ har sahat', da yaman sağıştan da hılınmahtan huthar meni, da [...] 'Ey Babanın akli olan İsa, bana huzurunda her an iyi düşünmek, konuşmak ve (iyilik) yapmak için akıl ver, kötü düşüncelerden ve işlerden beni kurtar ve merhamet et[...]'(AB 119/3-9)

Klavuçi yahşılını biy, yahşı etuçi, hoymagin meni erk'ima k'ora benim barmaga, yohsa yol korguz maña har vaht seniñ erk'ina k'ora, da [...] 'Ey iyilik dileyen ve güzellik veren Tanrı, beni isteğime göre yürümeye izin verme, daima senin isteğine göre bana yol göster ve merhamet et[...]'(AB 119/10-15)

Ayovuçi yarat'k'anlarını, sahla canımnı da t'enişni benim seniñ ari haçin bila aldovuçi yazıhtan, sinamahtan, esk'i duşmannın da yaman kişilarnıñ aldamahtan, da barça tınsızlıhtan canımnı u t'enişni, da yar[...] 'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden korusun ve merhamet et [...]'(AB120/9-121/3)

T'eyrim benim, haysi k'i açarsen holunnu seniñ, da toldurursen barça yarat'k'anlarını yarlığamahtan bila seniñ, sana simarlarmen canımnı benim, sen hayğur da hadirla can u t'en kyerak'ımnı bu kundan çah meñilik'k'a diray, da yarlı[...] 'Ey Tanrım, elini açar bütün yarattıklarını merhametinle doldurursun, ruhumu sana emanet ederim, ruhumun ve bedenimin ihtiyacını bu günden sonsuza dek kayır ve hazırla, bana merhamet et[...]' (AB 121/12-122/7)

Barına yarlıgıovuçi biy, yarlığa barça inanganlarga sana, meningilarına da yat'larga, tanıganlarda da tanımayanlarga, tirilarga da olularga, boşat' duşmanlarıma benim da meni koralmayanlarga, da haytar alarnı yamanlıklarından, haysi k'i bardır yurak'larınay benim uçun, da yarlığa alarga da maña kóp yazıhlığa, da yarlı[...] 'Ey herkese merhamet eden Tanrı, sana, bütün insanlara, yakınlarıma ve yabancılara, tanıyanlara ve tanımayanlara, canlılara ve ölümlere merhamet et, düşmanlarımı ve beni sevmeyenleri bağışla,

kalplerinde benim için olan kötülüklerden onları kurtar, onlara ve bana, çok günahkâr olana merhamet et[...]'(AB 126/2-127/1)

Har zaman tiyişlidir. Biyimızga sunma. ‘Tanrımıza her an sunmak için gereklidir.’(AB 144/2-3)

Torasizlik'imni benim, mendan bilirmen, da yazhlarım benim alınma benimdir har sahat'. ‘(Çünkü) suçumu bilirim, günahlarım her zaman (sürekli) karşımdadır.’ (AB 145/1-4)

Haytar yuzuşnu senin yazhlarımdan benim, barça torasizlik'imni benim arıt mendan. ‘Günahlarımdan yüzünü çevir, bütün suçlarımı benden arıt.’(AB 146/11-15)

Haybat' at'aga da oğulga da ari canga, hali da har k'ez meñi meñilik', amen. ‘Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.’(AB 149/11-14)

Çeş meni, biy, yazıh bilay baylagannı da k'yeri et meni meñilik' hıyından, da boşat mana suçumnu benim, neçik' boşattın andamaluydzga, da t'oğru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni tozumsuz hıyinga, da k'uvurmen arzanisizni farahlik'ina senin, k'i tyğısız mahtagaymen seni har sahat', da saña haybat' meñi meñilik'. ‘Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.’(AB 151/11-152/10)

Seni, meñilik' atanı, butun dunya haybat'lır. ‘Seni ve ebedini adını bütün dünyaya övüyoruz.’(AB 156/9-11)

Saña barça friştalar, saña kōklar da barça huvat'lar, saña serovpelar da k'erovpelar tyğısız awaz bila çahıriyirlar. ‘Sana, bütün melekler, gökler ve bütün güçler, en yüksek sınıftan melekler sürekli yüksek sesle sesleniyorlar (ilâhi okuyorlar).’ (AB 156/11-157/3)

Ber eminlik'ini senin butun dunaga, k'otur hışımını yarat'k'anlarından, yarlığa at'alarımızga da hardaşlarımızga bizim, tirilarga da olularga. ‘Huzurunu bütün dünyaya ver, öfkeni yarattıkların uzaklaştır, canlılara ve ölümlere, kardeşlerimize ve atalarımıza merhamet et.’(AB 164/12-165/3)

Yurko, Mużik tornu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oşurluğ etip edir 1 Türk kişisindän, çaysi ki lica bilä tutup da töräsin ettilär, ki asilgay. ‘Nigol

Haşçinskiy'in oğlu, Mujik'in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.'(KV 92/2)

Da xaçan ki kat alip eltkändä asma, na çixti xarşi 1 ermeni xiz da katniñ xolundan odn'at etti kendin, da çixip şahärdän xaçtilar. 'Cellat onu asmak için götürürken bir ermeni kız celladın önüne çıktı ve celladın elinden (onu) kurtardı ve şehirden çıkıp kaçtılar.'(KV 93/3)

Tatar xani asri köp adam bilä kirdi Nemiç veliyätinä Okrayina bilä, da kettiçağ Ilövga yuvuğ, da xaytip keldi Kamenectibinä, Doluşka yanına qoşun xoydu, da barça salalarni, da humnalarni, da tüzdä biçänläрни küvürdü. 'Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya'ya girdi. Ve Ilov'un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.' (KV 94/2)

Evetbir kişi posterežit etip Koreckiyni çörüv bilä, xaysi ki 60 miñ adam bilä bariy edi, da tezindän xabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim çörüvni. 'Ama bir kişi Koretskiy'nin 60.000 adamlı ordusunun yaklaştığını fark edip hemen beylere haber etti, kendi gözleriyle bizim orduyu gördüler.'(KV 96/2)

Do tego tiri türk, tatarköp tutuldu. A paşa oylu yaralı xaçti küç bilä. 'Ayrıca pek çok Türk ve Tatar canlı (diri) tutuldu (esir edildi). Paşa'nın oğlu ise yaralı olarak güçlkle kaçtı.'(KV 97/4-5)

Alay ki tutup Mişno yerespoğan övündän yandı çağ Nemiç xabaçlarına deg— neçik orus yixövläri, alay nemiç yixövläri, çaçlarä bilä, da yixövdä bolgan ajoslar da özgä ari-beriläri barä yixövlärniñ. 'Yaşlı Mihno'nun evinden başlayarak Polonya kapılarına varana kadar Rus kiliseleri, Polonya kiliseleri, çanları ile ve kilisede olan ikonlar ve diğer süs eşyalarına varıncaya kadar yandı.'(KV 98/10-99/1)

Nedä ki oxlaganin barip obozga keltirdilär, da boldu 1 kün tiri da soñra öldü. 'Nitekim oklanınca varıp otağa getirdiler ve bir gün yaşadktan sonra öldü.'(KV 100/12)

Da 1 oylu Türk etkändä öldü, da birisi, xaysi ki hospodar edi, tedä Türk padşahi pokoyoviy etti kendin yanına. 'Bir oğlu Türk olunca öldü ve diğeri de yani hükümdar olanını da Türk padişahı kendi yanına hizmetçisi yaptı.'(KV 102/4)

A birgäsinä 1 frang kapitanä hem 1 urum xalatalä xaçti. 'Beraberinde bir İtalyan kaptan ve Galatalı bir Rum da kaçtı.'(KV 102/7)

Zera haniz **heč 1 yasir** xačkanı yoç edi Stımboldan da ol vežadana. 'Zira henüz hiçbir esir ne İstanbul'dan ne de o kaleden kaçmış değildi.' (KV 102/12)

Štefan Potockiy čixip keldi yasirlixtan, xayısı ki Stımbolda yasir edi **neču yıl**, da anda ž kendin vikupit ettilär paşalardan. 'Stefan Potockiy esirlikten çıkıp geldi, öyle ki İstanbul'da uzun yıllar esir idi ve orada paşalar tarafından satın alınmıştı.' (KV 103/2)

Keldi kancler korunıy Žolkevskiy obozu bilä Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilä, xayısı ki pol'nıy hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda Podol'skiy Tomas Zamoyskiy, da starosta Sendomirskiy, da **özgü biylär**. 'Başbakan Jolkevskiy ordusuyla Orina'ya geldi ve orada büyük bir tabur ile durdular, öyle ki tam hetman ve Konecpolskiy, orada prensler, voyvoda Podolskiy, Tomuş Zamoyskiy ve muhtar Sendomirskiy ve beraberindeki beylerle idiler.' (KV 104/6)

Anda ž, ol okopta Cocoranıy olturdular bizimkiläri 8 kün potrebadan sonra, da **hür künpotikacc'a** bolurlar edi 1-är-2-šär rota. 'Orada o Cocora (Sesor) ormanında bizimkiler potrebadan sonra 8 gün kaldılar (konakladılar) ve her gün çatışmalarda 1'er, 2'şer bölük yok oluyordu.' (KV 112/3)

Tedi xabär alıp hetman da vipravıt etti tatarga xarşı 1500 adam, xayısı 1500 adam barıp tatarı pohromıt etti alay, ki **bir nemü doyumlux** almadı dinsiztatar, evet xayısı xirildi, xayısı tiri tutuldu, xayısı xaçtı. 'Hetman (Hodkeviç) haber alır almaz 1500 adamını Tatarlara karşı gönderdi (yolladı). Ve 1500 adam varıp (gidip) Tatarları bozguna uğrattı, öyle ki dinsiz Tatarlar (bu zamana kadar) hiçbir yenilgi almamışlardı, geneli (çoğu) kırıldı (öldürüldü), kimisi canlı tutuldu, kimisi de kaçtı.' (KV 121/11)

Anda ž dinsiz türk kirdi šaneckä da xayısın xayda yerišti, anda kesti ol haydukları xačkan zamanda, da **başların barısınıy** aldı. 'Orada dinsiz Türkler siperlere girdi ve geri dönenleri gönderdiler, orada o haydutları kaçarlarken öldürdüler ve hepsinin başlarını aldılar (topladılar).' (KV128/3)

Xanküngi künnü **barı nemič čörüvü**, nečik krul'ovič, alayže hetman pol'nıy, barı-yoçları bilä obozdan rušicc'a bolup, da kettilər türk taborunuñ tibi bilä, xayda ki taboru edi, da anda Türk köprüsündän keçti barı čörüvü nemičniy. 'Çarşamba günü bütün Polonya ordusu, Kruloviç ve tam hetman, varları-yokları ile otağdan çıkıp Türk taburunun dibine (yanına) gittiler, daha önce

(Türk) taburu vardı (orda durmuştu) ve orada bütün Polonya ordusu Türk köprüsünden geçtiler.’(KV 148/3)

*Abu alaman, ki bar edi nemič obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytarı atlı 2500 edi, evet raytar **az nemü öldü.*** ‘Bu Almanlar, ki Polonya otağında olanlar, 8000 yaya ve 2500 atlıdan oluşuyordu, ama atlıların çok azı öldü.’(KV 153/1)

*Da alayže **här türlü zıvnostu dınsızniņ aşıra bahalı edi.*** ‘Böylece dınsızlerde de her türlü erzak çok pahalı idi.’(KV 155/3)

*Nedä ki 2 kelindäšni **1 kündü kömdülär birin bir yıxövdü, birsin birsi yıxövdü.*** ‘Nitekim 2 gelini de bir (aynı) günde birini bir kilisede, diğerini bir kilise de gömdüler.’(KV 159/11)

2.1.2.1.2.3. Sayı Sıfatı

Tamlayanı bir sayıyı ifade eden sıfat tamlamalarıdır. Çalışmaya kaynaklık eden Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde sayı sıfatının bütün türlerine ait örnekler tespit edilerek bu bölümde verilmektedir.

*Men Yakub Sefer oylu aldım **borč 4200 zolt...*** ‘Ben Sefer oğlu Yakup. 4200 zolt borç aldım.’(TB 1v/1)

*T’v. 1102-sinä **ħazaħ keldi Kamenec tibinä; turdu 2 hafta da kettilär surp Aksentniņšapatkünü, barin da ħorengellärin ħoydular veretkalar...*** ‘Kazaklar 1102 yılında Kamanets sınırına kadar geldi. Cumartesi günü Aziz Aksentin’e gittiler ve 2 hafta kaldılar...’(TB 1v/9)

*Kiçiaynakün taydan tüštü da uçtu **yarım kečädü da öldü.*** ‘Cuma gününden sonra attan düştü ve yarım gecede öldü.’(TB 2r/4)

*T’v.1122-sinä der K’apriel keçti bu diünyâdan surpT’orosnuņ kendi küni, yıħpaškün kömdülär, **7 kün tayumun ettilär, neçik här k’ahananiņ.*** ‘1112 yılında, Aziz Torosun kendi günü Aziz Gabriel öldü, pazartesi onu gömdüler, öyle ki her kâhin 7 gün yas tuttu.’(TB 2r/8)

*Da ħaçan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soņra] ħolu çıħıp edi çuyurdan yoyarı, ki anasına urar edi, **tek babas alay aytti, ki çubux daħuluna tüvgäy, ki çuxur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündün...*** ‘Ne zaman öldü, onu tek başına gömdüler. Gömdükten sonra kolunu mezardan yukarı çıkarıp annesine vururdu. Papaz, çubuk takılana kadar annesini döveceğini

söyledi. Mezar... tek o öyle yaptı, sadece 3 gün dövdü... mezara 3 günden...'
(TB 2r/16)

1103-sünä okosdosnuş 2-sinä, surp Asduadz adzinniş erkli oruçuna, çankün, yarım kündünyarım sahat keçip edi... '2 Ağustos 1103 Çarşamba günü Aziz Tanrının [...] kudretli orucundan yarım günden yarım saat geçmişti...'(TB 2v/2)

Ošta bu 12 türlü baş işlər biri birinä baylap, sâbâp çoyarbiz Törä bitikinä oçşaş surp arak' ellärdän, çaysi ki Biy Tenridän yaryučılar berildilər dünyâgâ, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabelärni da vartabelärni, ari yiçövnüñ yaryučıların. 'İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği'ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.'(TB 7v/6-8r/1)

Bu övränçik ävâl-burun Rimalilarda bar edi, ki 72 adam dayma sayışta edilär barça türlü işlärüçün. 'Bu bilgi daha evvelden Romalılarda vardı. 72 kişi, bütün işler için daima fikir yürütmedeydi.'(TB 14r/3)

72 adam anıñ üçün tüzdilər, ki barça adämilär bayıngaylar, ki 72 millätniş usluluşu alardadır. 'Bütün insanoğlunu, zengin olacakları ve 72 adamı onun için düzdüler. 72 milletin bilgisi onlardadır.'(TB 14r/4)

Yoşesä emdi 12 yaryučılar toxtattılar, 12 arak'elgü oçşaş, dügül ki köp yaryučılarnıñ tergämäçindän könülür törä, yoç- esä, köplärniş tanıçliçi bilä könülüp, çorçulu körünür törä. '12 havariye benzer 12 yargıcı buldular. Töre, birçok yargıcın toplanmasıyla iyi olmaz. Töre, birçoğunun şahitliği ile doğru olur, korkulu görünür.'(TB 14r/5)

Dayi da Xayanliçta 3 töräçi oturur, alay oç Frangistanda, Xayanliçtan övränip, surp Errortut'ıunnuş atına da tanıçlarnıñ sanına. 'Kağanlıkta 3 yasacı bulunur. Bunu Kağanlıktan öğrenen Avrupada ise Aziz Errortut'nun adına ve şahitlerinin şanına 10 yasacı bulunur.'(TB 14r/6)

Biz dä muşar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mundan artıç küçtür tapulmaga barçayerdä. '3 yargıcı olacak ki biz de bunu beğeniriz. Zira bundan sonra bütün yerlerde bulunmak güçtür.'(TB 14r/7)

A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayin artix, alay ox tiymästir tercä ant bermägä, zeraayir istir.‘Eğer 10 altın olmasa ya da 20,onun gibi topluca yemin etmekle ok engellenmez. Zira ağır iştir.’(TB 19v/3)

...yilda 3 kez žoyovk‘ bilä bolgay, da tergov etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäni badiyät çixip esä, anı barça baçip, ari atalarartixsiliçni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär. ‘...yilda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’(TB 23v/1)

Ne türlü Araradz k‘ bitiki Movşestän tügül ki 1-dän yazıldı, alay ox 12 markarelär dügül ki bir zamanda yazıldı ya bir adamdan, barça alay ox markarelär.‘Ararat kitabı Hz. Musa tarafından değil bir kişi tarafından yazıldı. 12 havari tarafından değil bir zamanda ve bir kişi tarafından yazıldı. Onun gibi bütün havariler.’(TB 23v/4)

Tiyışlidir, kiyövlük bolgay 16 yaşına da kelinlik 14 yaşına bolgay, ki asri çot‘ klägäylär, 12 yaşına bolgay.‘Yakışan, damadın 16 yaşında, gelinin 14 yaşında olmasıdır. Hatta 12 yaşından fazla isteyecekler.’(TB 31r/3)

Tiyışlidir k‘ahanaga, ki baçkay çudaliçni, ki 2 yartın 4 kindik yıraç bolgay, da andan soñra yürügäy çudaliç içinä. ‘Papaz [...] baktığı için değerlidir. 2 [...] 4 göbek uzak olacak ve ondan sonra [...] içine yürüyecek.’(TB 31r/5)

Da k‘ahana ögüt bergäy kiyövgä da kelingä, ki 3 kün aruv saçlagaylarbsagni, ki kelgäy k‘ahana, da soñyu alyışni sarnagay, da v‘en‘ecni kötürgäy.‘Papaz, güveye ve geline ögüt verecek. Nikâhı 3 gün temiz saklayacaklar. Papaz gelecek, son duasını edecek ve [...] götürecektir.’(TB 31r/7)

Kim ki çaytsa yazıçlarından igitliktä, añar bayışlarmen uçmaçni 100-ünä 100 kez. ‘Kim ki iyilikle günahlarından dönse onların yüzüne yüz kez cennet bağışlarım.’(TB 49r/1)

Da kim ki orta adämiliçinä çaytsa, añar 80-inä 80 kez bayışlarmen uçmaçni. ‘Kim ki normal insanlığına dönse, onların seksenine seksen kez cennet bağışlarım.’(TB 49r/2)

Da kim ki xərtlixiinə xaytsa yazixlarından, 30-una 30 kez bayışlarmen köktəgi uçmaçni anar. ‘Kim ki yaşlılığında günahından dönse, onların otuzuna otuz kez gökteki cennət bağışlanır.’ (TB 49r/3)

Xaytip körər surp Asduadzadin: kügürtlü teñiz içinä xətinlar yürüyirlər boylarından, da yarim yüzü xara, da yarimi kök. ‘Dönüp Aziz Tanrı’yı görür: kadınlar, yüzlerinin yarısı kara yarısı mavi halde kügürtlü deniz içinde yürüyorlar.’ (TB 49r/5)

Egər kimesä neçä atadan alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktü uruyukökü bolmasa, aniñ igiliki keräk ki korolnuñ xəznasına berilgäy. ‘Eğer bir kimsenin baba ve ana tarafından 4. göbekte boyu, kökü olmasa, onun mirası kralın hazinesine verilmesi gerekir.’ (TB 75v/1)

K’risdosnuñ toyğanından 1519-una, xənliximizga bizim 13-ünçü yilina. ‘İsa’nın doğumundan 1519’a, bizim hanlığımızın 13. yılına.’ (TB 119r/1)

Keräk obložit etkäylär törä alnina 3 sbg, da yazdırgay, da kensiniñ işin xuvatta toxtatkay. ‘Töre önünde 3sbg ödemək gerekecek ve bunu yazdıracak. İşini kuvvetle kuracak.’ (TB 126r/2)

yul|jar sanı ‘bin yıl’ (CCI 37a/2)

bir kat ‘bir kat’ (CCI 37a/30)

ėkki kat ‘iki kat’ (CCI 37a/31- 37b/1)

üçünçi ülüş ‘üçüncü pay’ (CCI 38a/15)

törtü[n]çi ülüş ‘dördüncü pay’ (CCI 38a/16)

bėş ağaçga bitidim ‘beş ağaca yazdım’ (CCII 60a/3)

ol, etikten bėş barmak bakar ‘o, ayakkabıdan bakan beş parmağıdır’ (CCII 60a/26)

tav üstinde talaşman, tayagi bar bėş batman ‘dağ üstünde harami, dayağı var beş batman’ (CCII 60a/27)

təñriden tüşgen tokmaçık, tört ayaklı maymaçık ‘tanrıdan düşen tokmacık, dört ayaklı paytacık’ (CCII 60b/43)

ėki sete seteler ‘iki sap sallanır’ (CCII 60b/44)

bêltirdegi bês hıvıluk, bêşi bile kulunlamış‘kavşaktaki beş kısırak, beşi birlikte kulunlamış’ (CCII 60b/46)

kim ansızın kêlse bizim yihövgê ulu künden başka, yazuk için açırğansa, nêçe kêlip Têhriğe yalbarsa, yênese sadagasından bizge bêrse, ança ana papdan yüz kün boşak‘kim günahlarından pişmanlık duyarak pazar gününden başka bir gün ansızın bizim kiliseye gelse, Tanrıya yalvarsa, yemeyip sadakasından bize verse ona papadan yüz gün af’(CCII 61a/16-19)

bugün sêkizinci kün, ağırlalık nêçik Bêyimiz Têheri arı kız Mariamdan togdı ‘bugün, Rabbimiz Tanrı’nın kutsal bakire Meryem’den doğduğu sekizinci günü kutsayalım’(CCII 61b/22-23)

...aşa kerek tørt nême‘...ona dört şey gerekir’(CCII 63a/8)

bir kêz‘bir kez’(CCII 64b/6)

yêti otda çınıgıp turganmatellerni barça açgan ‘yedi ateşte deneniveren manaların hepsini çözen’(CCII 69a/22)

togus ay kim sênde kondı ‘ki dokuz ay sende kondu’(CCII 71b/14)

basa üçünçi künde ölümünden koptı bitüvler aytgança‘sonra Kutsal Kitap’ın söylediği gibi üçüncü günde dirildi’(CCII 74b/10)

küner-mên bir baptisma dêp yazıklarınış boşatmagına ‘günahların affi için tek bir vaftiz kabul ediyorum’(CCII 74b/17-18)

bir yolı‘bir kez’(CCII 82a-b/18)

Hılıç eki yanlı berdi hollarına alarnıñ alma tölöv gurk’çılardan, azarlamahka barça joğovurtnu. ‘Ellerindeki iki ağızlı kılıçla uluslardan öç alsınlar. Halkları cezalandırsınlar.’ (KZ 149/6-7)

Köturiyih holumuznu bizim arılık’k’a, oçaşmahtan başha da ek’i k’önuluk’tan inam bila holiyih andan arınmañnu da boşat’lñnu aşınanlarımızga bizim.‘Ellerimizi yüceliğe doğru açıyoruz iki gerçek ve öfke dışında alçak gönüllüler için affedilmeyi ve arınmayı Ondan imanla diliyoruz.’(AB 29/1-7)

Yarlığadı bizga, biy, t’êhrimiz bizim, aytiyih barçamız bir ağızdan, biy yarlığay.‘Tanrı bize merhamet etti, hepimiz bir ağızdan “Tanrım merhamet et” diyoruz.’(AB 32/5-8)

Hılıç ek'i yanlı berdiñ hollarına alarnıñ alma tolov dinsizlardan, harşılıhk'a barçay joğovurtk'a. Balğama hanlarından alarnın bağ bilay, çeruv başçıların alarnıñ hól bihovları bila temirdan. 'Dinsizlerden borcunu almak, bütün insanlara karşılık vermek hanlarını ipe, ordu başlarını demirden zincirlerle bağlamak için ellerine iki taraflı (uçlu) kılıç verdik.'(AB 92/12-93/5)

Uç k'ez ayt. 'Üç kez tekrarla.'(AB 100/11)

Hollarım bila yazıhlımen, artıñ alıp ek'sik' beripmen, alıp yaşiripmen, kişinink'ına hıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zurgel etirmen, urupmen, hanatipmen, yazıñ da uyat' yerga hól uzat'ipmen, ne hadar bölupmen dinsizlik' cansızlıñ etma etipmen, ol hadar canıma hıyipmen, k'i bir boğunumnu sağ da yazıhsız t'eñriga sahlamiyirmen, meğa t'eñriga. 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya sağ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 139/11-140/11)

Ayağlarım bila yazıhlımen, yığovuma tugal bölmiyirmen, sağmoşuma ertagi algışk'a, tuş algışına t'um haybat'ına, da keçagi algışk'a, hastalarını sorma da zındandagıların barmiyirmen, harıblarını ovuma tındırmıyirmen yalanaçlarını kiydirmiyirmen, açlarını susamışlarını yedirip içirmiyirmen da barça t'eñrinin yollarından yırañlanıp men, meğa at'aga da oğulga da ari canga, bir t'eñrilik'k'a. 'Kiliseme, sabah, öğle, gece duasına ve Kutsal âyinine tam olarak uymuyorum, hastaları sormuyorum, zındanda olanları ziyaret etmiyorum, fakir olanları evimde dinlendirmiyorum, çıplak olanları giydirmiyorum, aç ve susamış olanlara yedirip içirmiyorum, (bu nedenle) Tanrı'nın bütün yollarından uzaklaştım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 140/11-141/15)

Tap 37 san da biy t'eñriga sungin. '37. sayfada bul ve Tanrı'ya sun.' (37. Sayfaya, 6. mezmura gönderme)(AB 160/6-7)

Keçagi algışta, 112 sanda tapk'in. 'Geceki duada, 112. sayfada bul.' (112. sayfaya gönderme)(AB 163/6-7)

*Pan Lukaš Hrickovicni **ekinçi yılga** voyt ettilär, da dər Apraham oylu pan Isajni yäni antičkän.* ‘Pan Lukaš Hrickoviç ikinci yılda ordu komutanı olarak seçildi ve Peder Apraham’ın oğlu Pan İsay ise yeni jüri üyesi.’(KV 90/2)

*Başladılar taş eşikni surp Asduadzadzin yiçövü yanına bolgan murovat etmä hem yol da yasama Uzun mahalädä **2 yandan.*** ‘Aziz Asduaçaçın kilisesi yanında olan taş kapısı inşaedilmeye ve Uzun mahallede (Dlinna caddesinde) çift taraflı yol yapımına başlandı.’(KV 90/6)

*Da bar edi çalada **4 çazaç.** Ol **4 çazaçni** kesärlär edi çavuş alnina.* ‘Ve kalede (şehirde) 4 Kazak var idi. Bu 4 Kazak’ı çavuşun gözleri önünde keserler idi.’(KV 90/9-10)

*Bədroş dər Krikor oylu, dər Jovsepnij çardaşi, elçiliyin ketti Olaç biyinä Tomşaga neçik cesardan, alay že bizim korol'dan **3-çi Zigmunttan.*** ‘Peder Krikor’un oğlu, Peder Jovsep’in kardeşi Bedros, Moldova beyi Tomşa’ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3. Zigmund’tan.’(KV 92/6)

*Lukaš Hrickoviç **3-çi yılga** voyt tanlandı. Teñri çutlu da sitarali etkäy.* ‘Lukaš Hrickoviç üçüncü yılda da ordu komutanı olarak seçildi. Tanrı kutlu ve yardımcısı olsun!’ (KV 93/9-10)

*Da alayže **5 konfederatni** da birgälärinä kestilär.* ‘Ve böylece 5 işbirlikçi birbirlerini kestiler.’(KV 93/13)

*Xaysi ki padşah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahiniñ çavuşu alnina bu **2 çazaçni.** Da **2 çazaçni** boş etti çavuş boyozları bilä. Zera barı **4 edi.*** ‘Öyle ki padişah fermanı ile Türk padişahının çavuşu huzurunda Kaveckiy’in başkanlığında bu iki Kazak’ı kestirdi. Ve çavuş iki Kazak’ı silahları ile serbest bıraktı. Zira hepsi dört kişiydi.’(KV93/14-16)

*Kn'az Višnoveckiy da kn'az Korickiy, **2 badža,** Yeremiy biynij kiyövləri, kirdilər Olaç ulusuna çerüv bilä, çaysi ki eltilär Olaç biyliğinä Yeremiyniñ oylun Aleksandrni.* ‘Hükümdar Yeremi’nin damatları, iki bacanak, Prens Višnoveckiy ve Prens Koreckiy orduyla Moldova’ya girdiler, öyle ki, Yeremi’nin oğlu Aleksander’i Moldova hükümdarlığına getirdiler.’(KV 95/4)

*Biy Teñriniñ boluşluğu aşıra kn'az Višnoveckiy da kn'az Koreckiy potikacc'a boldular Tomşa biy bilä Astan **2 mil yerdü.*** ‘Yüce Tanrı’nın çok

yardımla prens Vişnoveckiy ve prens Koreckiy, hükümdar Tomşa'ya karşı koydular As'tan (Yaş)'dan 2 mil uzakta.'(KV 95/7)

*A dayin artlarından xıvalamadılar ol biylärni, zera atları asri bek yoryun edi bizim çörüvniñ, anij üçün ki bir keçädä Tekučtan Bizovga tüştülär, çaysi ki **12 mildir**. Evet sonra yänä çaytip keldilär Tekučka.*'O beyleri peşlerinden kovalamadılar, zira bizim ordunun atları pek aşırı yorgun idi, onun için ki bir gecede Tekuç'tan Buzov'a düştüler (ulaştılar) tam 12 mil geldiler ama sonra yine Tekuç'a varıp geldiler.'(KV 96/4-5)

*Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çeriv, tek **400 adam**, çaysiniñ ki başlıxlari Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar paşaniñ oylu hem tatar da olaç bilä bir bolup da šähärin **3 yanından** urdular üstlärinä tañga mañ.*'Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov'da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa'nın oğlu, hem tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.'(KV 96/6)

*Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asri ulu halç bilä, çaysiniñ ki bar edir **1200 adam** artıç-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p'eçota, da bolduKameneckä **3 kün**.*'Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets'e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets'de 3 gün kaldılar.'(KV 97/8)

*A bu ot bilä, çaysi ki **yarim šühür** yanip küvdü, çaysi ki 17 sahatta çapindi da 20 sahatka ança olturuštu.*'Bu ateş ile şehrin yarısı yanıp kül oldu, yangın saat 17.00'de çıktı ve saat 20.00'de ancak söndürüldü.'(KV 98/3)

*Bu çeriv bilä **2 paşa** keldi: 1 Skender paşa, birsi Madžar oylu paşa. 'Bu ordu ile iki paşa geldi; biri İskender Paşa diğeri ise Macar oğlu Paşa.'*(KV 100/3)

*Xaysi ki Yiriy Potockiy, oylu pan Yakub Potockiyiñ, kaštäl'an Kameneckiyiñ, bolup kendi lätasında igit, 26 yaşında, tedi kläp ricerstvo pokazat etmä, da çixti duşmanga çarşi na herc, çaysi ki ol herctä **2 tatar igitin öldürdü**.*'Pan Yakub Potockiy'in oğlu, 26 yaşında, genç, Kamanetslerin şövalyesi, cesaret göstererek, düşmana karşı çıktı tek başına ve o vuruşmada iki Tatar yiğidi öldürdü.'(KV 100/9)

Evet5 kündün soğra artıx dərman bolmadı xarşi tüsmä duşmanga, zera asrı köp edi duşman hem Soçov xalasından toplar keltirip da töviy edilär bizimkilärin. ‘Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymaya artık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Soçov kalesinden toplar getirip bizimkilere ateş ediyorlardı.’(KV 101/3)

Soğra Skender paşa yeberdi Stımbolga neçik Koreckiyni, alayže hospodarni Aleksandrniçardaşi bilä da domna anası bilä, xaysi ki domnanı Stımbolda tas etmä kliyir edilär, evet türk boldu neçik kendi, alay 2 oylu. ‘Sonra İskender Paşa, Koreckiy’i, hükümdar Aleksander’i, erkek kardeşi ile annesini de İstanbul’a gönderdi, orada idam etmek istiyor idiler, ama iki oğlu ve kendisi Türk oldu.’(KV 101/9-102/1)

Navet vežadan xaçip, da Xalatada 40 kün boldu da soğra teñiz bilä Frangistanga çixti. ‘Kaleden kaçıp 40 gün Galata’da kaldı ve sonra deniz yoluyla İtalya’ya çıktı.’(KV 102/8)

Evet xaçan tuyuldu xaçkanı Koreckiyniñ, tedı zaraz 20 000 adam izdöv çixti neçik teñizgä, alay xuruda. ‘Ama Koreckiy’in kaçtığı duyulunca, karada ve denizde onu aramaya 20 bin adam çıktı.’(KV 102/9)

Xaysi ki tapalmadılar kendin, zera Xalatada40 künboldu. ‘Onu bulamadılar zira 40 gün Galata’da kaldı.’(KV 102/10)

Da köp adamni tas ettilär ol zaman, ilx storozlarni, ki közätıy edilär ol vežani. ‘Ve o zaman çok adamı idam ettiler, ilk muhafızlarını çünkü o kaleyi gözetliyor idiler.’(KV 102/11)

Türk padşahın sultan Mustafanı saldılar padşahlıxından, priçına aytıp, ki şaşxındır, da xoıydular yerinä sultan Ahmädniñ oylun sultan Osmannı, xaysi ki 14 yaşına edir. ‘Türk padişahı Sultan Mustafa’yı (zayıf) bazı sebeplerle tahttan indirip yerine Sultan Ahmet’in oğlu Sultan Osman’ı getirdiler, Sultan Osman da 14 yaşında idi.’(KV 103/13)

Vartavar oruçuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, xaysına ki bardı xarşi hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıx-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.’(KV 104/4)

Evet salalarda da tüzdü köp elni xilicitan keçirdi, nedä ki şahärgä yuvuχ 2 bizim ermenini kestilär:‘Ama köylerde ve tarlalarda dahi birçok insan kılıçtan geçirildi, şehre yakın bizim iki Ermeniye kestiler.’(KV 105/4)

Anda ž, ol okopta Cocoranij olturdular bizimkiläri 8 kün potrebadan sonra, da här kün potikacc'a bolurlar edi 1-ür-2-šür rota.‘Orada o Cocora (Sesor) ormanında bizimkiler potrebadan sonra 8 gün kaldılar (konakladılar) ve her gün çatışmalarda 1’er, 2’şer bölük yok oluyordu.’(KV 112/3)

Evet çöp-çövräsin oboznuχ xara bulut kibik alip šturmovat etärlär edi bez prästanku ulu avaz bilä çaχırmaχ bilä 4 yandan – bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä.‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (tarafdan) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) -ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’(KV 112/6)

Da nemä etälmäslär edi bizim çerüvgä, yoχesä ol kün yoχ edi,ki 1000 tatar tüšmäy edi içlärindän.‘Tatarların içinden 1000 tanesini öldürmediğimiz bir gün dahi yok idi, olmamasına rağmen bizim ordumuza bir şey yapamıyorlardı (zarar veremiyorlardı).’(KV 112/7)

Vtüm tiž dinsiz tatar, xaysi ki yuž vaz kelip edi da heç nemä işanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä xalip edi, til'ko Xantemir mirza 12 000 tatar biläyuvuχ edi.‘İşte o anda dinsiz Tatar, öyle ki iyice sakinleşmişlerdi (dinlenmişlerdi) ve hiç başarılarına güvenmeyerek tedbir aldılar. Artık çoğu geride kalmış idi, lakin Hantemir Mirza 12 bin Tatar ile yakındaydı.’(KV 112/11)

Da xayda ki işitti obozda bolgan rostriçni, tedä zaraz ol 12 000 tatar bilä urdu oboz üsnä da rozirvat etti.‘Otağda çıkan kavgayı işittiğinde (duyar duymaz), kendi o 12 bin Tatar ile otağa saldırdı.’(KV 112/12)

Bügüngi künnü 2 lisovçikni kestilär ratuš tbinä. A bu anij üçün, ki şahärdä broyit etiy edilär.‘Bugün belediye binası dibinde (önünde) iki haini kestiler (öldürdüler). Çünkü şehirde olay çıkardılar.’(KV 116/12-13)

Keldi 2000 tatar, da keçip Turlunu keldilär Mukša üstü bilä, da kettilär çaχ Dunayuvca artına, nedä ki oboz bar edir Orina tüzünä.‘2000 Tatar geldi. Turlu’yu (Dnestr nehrini) geçerek Mukša (Moksa) önlerine geldiler ve Dunayuvca (Dunavets) yakınlarına kadar gittiler, nitekim Orina ovasında otağ vardı (kurulu idi).’(KV 121/10)

Tedi xəbər alıp hetman da vıpravıt etti tatarga xarşı 1500 adam, xaysi 1500 adam barip tatarı pohromit etti alay, ki bir nemä doyumluq almadı dinsiz tatar, evet xaysi xırıldı, xaysi tiri tutuldu, xaysi xaçtı. ‘Hetman (Hodkeviç) haber alır almaz 1500 adamını Tatarlara karşı gönderdi (yolladı). Ve 1500 adam varıp (gidip) Tatarları bozguna uğrattı, öyle ki dinsiz Tatarlar (bu zamana kadar) hiçbir yenilgi almamışlardı, geneli (çoğu) kırıldı (öldürüldü), kimisi canlı tutuldu, kimisi de kaçtı.’(KV 121/11)

A xaçkan tatarı salaçi bek xıriy edi, da tirilä köp tutuy edi, alayže başlarin kesip da hetmanga eltiy edilär, xazuq üsnä xoyup, nedä ki 4 türk da tatar başı Kamenectä xazuq üsnä salaçılar xoyup edilär xalaga xarşı val üsnä. ‘Kaçan Tatarları, köylüler kırıyordu (öldürüyordu) ve çoğunu canlı tutuyorlardı (yakalıyorlardı), hepsinin başlarını kesip kazık (sırık) üzerine koyup hetmana gönderdiler (yolladılar). Nitekim Kamanets’de 4 Türk ve Tatarın başını köylüler kazık üzerinde, kalenin karşısındaki toprak tabyanın üzerine koydular.’(KV 121/12)

Nögärikün dinsiz türk xazaq üsnä şturmovat etiy edi, da özgüləri kelip, neçik yayovlu, alay atlısı, da zradem aş zamanına şturmovat etti nemiç p'exotası üsnä, xaysıları ki xabaçi alnına oboznuş şaneclärni közätıy edilär 200 hayduk. ‘Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya, kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine saldırdılar, onlar ki; 200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.’(KV 128/1)

Ol že künnü dinsiz türk keçägä 23 sahatta, popravicc'a bolup, da çixtı znovu moydanga 15000 adam, da toyru keliy edi ulu xuvat bilä da ulu pend bilä nemiç obozunuş xabaçına xarşı, xayda ki pol'niy hetman boluy edi. ‘O gün (bugün) geceye doğru saat 23.00’de dinsiz Türkler tekrar toplanarak 15.000 adamla savaş meydanına çıktılar, büyük bir güç ve hücumla tam hetmanın olduğu Polonya otağının kalesine (kapısına) doğru geliyorlardı (saldırıyorlardı).’(KV 128/8)

Zera 2 xabaç edi türk sartin. ‘Zira Türk tarafında 2 kale (kapı) vardı.’(KV 128/9)

Berdi kendinä dayin 6000 yeniçeri, da 12 000 Urumeli spahisi, da 5000 Ötäyaxa spahisi, alay ki 27 000 adam boldu.‘Ona 6000 yeniçeri, 12000 rumeli sipahisi, 5000 öte yaka (Anadolu) sipahisi verdi ve toplam da 27000 adam oldu.’(KV 132/6)

Zera yayovlu çixip obozdan da kendilärin vıstraşit etiy edilär, alay ki 3 kezni dä itlär kibik xaçtilar – neçik atlisi, alay yeniçerisi, tüfäklärin yeberminçä, xaçtilar.‘Zira yaya askerler otağdan çıkıp onları püskürttüler ve böylece 3 kez de köpekler gibi kaçtılar-atlılar ve yeniçeriler tüfeklerini (silahlarını) bırakarak kaçtılar.’(KV 140/1)

Do tego Xotin sartin tatar kelip urdu da yeniçeri, evet nemä etälmädi, yoxesä köp tatar tüştü, da 3 tatarni tiri tuttular da 1 yeniçerini, zera yeniçeri xaçalmadı: yaralı edi. Da obozda 4kündan sonra öldü.‘Ayrıca Hotin’de tatar ve yeniçeri gelip saldırdı, ama hiçbir şey yapamadılar, aksine çok tatar öldü ve 3 tatarı ve 1 yeniçeriyi canlı tuttular (esir ettiler), zira yeniçeri yaralı olduğu için kaçamadı. Otağda 4 gün sonra öldü.’(KV 140/5-6)

Türk padşahi yeberdi 500 çavuş da xapıdži Turlunuş beri yanına, ki tatarni tövätövä sürüy edilär Nemiç veliyätindän Olaş veliyätinä.‘Türk padişahı 500 çavuş ve kapıcıyı Turlu’nun beri yanına gönderdi ki tatarları Polonya’dan Moldova’ya döve döve (koyalayıp) sürmeleri için.’(KV 146/5)

Abu alaman, ki bar edi nemiç obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytarı atli 2500 edi, evet raytar az nemä öldü.‘Bu Almanlar, ki Polonya otağında olanlar, 8000 yaya ve 2500 atlıdan oluşuyordu, ama atlıların çok azı öldü.’(KV 153/1)

Naprud 1 olaş xapçuşu üvüs 6 xizil fri, 1 oxa suşar 80 aşça, 1 oxa prindž 60 aşça, 1 oxa çamiç 50 aşça, 1 tavuş 80 aşça, 1 yumurtxa 8 aşça, 1 soyan 5 aşça, 1 sarımsaş 10 aşça, 1 oxa çibal 1 xizil, 1 oxa oliva 150 aşça.‘Her şeyden önce bir Moldova lafinın çuvalı 6 kızıl (kırmızı) florin, 1 okka şeker 80 akçe, 1 okka pirinç 60 akçe, 1 okka üzüm 50 akçe, 1 tavuk 80 akçe, 1 yumurta 8 akçe, 1 soğan 5 akçe, 1 sarımsak 10 akçe, 1 okka bal 1 kızıl (florin), 1 okka sıvı yağ 150 akçe.’(KV 155/2)

Jisnagac künü taş xabaşta kesäk mur aştarıldı da 3 tuvar öldürdü.‘Jisnagac günü (kutlu doğum günü) taş kalede duvar aktarıldı (çöktü) ve 3 inek öldürdü.’(KV 159/8)

Nedä ki 2 kelindäšni 1 kündü kömdülärbirinbir yixövdä, birsinbirsı yixövdä. ‘Nitekim 2 gelini de bir (aynı) günde birini bir kilisede, diğeri bir kilise de gömdüler.’ (KV 159/11)

2.1.2.1.2.4.Soru Sıfatı

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde *ne, ne türlü, çay, çaysi* gibi soru sıfatlarına rastlanmıştır.

Ävəlgi u könü yaryučı Teñridir, ne türlü buyurur markare [Tawit’], ki yaryu etär Teñri kendiniñ žoyovurtuna. ‘Herkesten evvel ve doğru yargıcı Tanrı’dır. Nasıl buyurur Davut Peygamber: Tanrı, kendi kullarına hükmeder.’ (TB 10v/2)

Ne türlü Araradz k’ bitiki Movseštän tügöl ki 1-dän yazıldı, alay oç 12 markarelär dügül ki bir zamanda yazıldı ya bir adamdan, barça alay oç markarelär. ‘Ararat kitabı Hz. Musa tarafından değil bir kişi tarafından yazıldı. 12 havari tarafından değil bir zamanda ve bir kişi tarafından yazıldı. Onun gibi bütün havariler.’ (TB 23v/4)

Xaçan ki [çan] çaysi biygä yer bergäy... ‘Ne zaman ki hangi beye yer verecek...’ (TB 28r/7)

İšitipmen men, ki K’risdos Teñridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraçtan,– da ayttı: – Ölümsüz Teñrigä ne türlü bolur ton tikmägä?’ Ben işitirim ki Hz. İsa Tanrıdır. Göğü ve yeri yaratmıştır. İnsanı topraktan yaratmıştır. Ve söyledi: ‘Ölümsüz Tanrıya elbise dikmek nasıl olur?’ (TB 40v/2)

Ne türlü buyurur Teñriniñ ayzi. ‘Tanrının ağzı nasıl buyurur?’ (TB 49r/9)

«Artarlar yariçlansarlar, günäš kibik, köktägi uçmaçta, çaysin köz körmäs, çaysin çulaç işitmäs, çaysi ki adäminiñ yüräkinä tınmas, çaysi ki Teñri hadirläniptir kendiniñ dostlarına». ‘Doğrular, güneş gibi gökteki cennette ışıklansalar hangi göz görmez, hangi kulak duymaz, hangi insanoğlunun yüreği dinlemez. Öyle ki Tanrı, kendi dostları tarafından hatırlanmıştır.’ (TB 49r/10)

Ol adam ne türlü ölümsüzdür, çaräsizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda Teñriniñ öçäšmäxi kelir üstünä, ya ol dünyâda meñi çiyinalir. ‘O insan ölümsüz

değildir. Aksine, çaresiz ve fanidir. Ya bu dünyada Tanrı'nın gazabına uğrar ya da o dünyada sonsuz eziyet görür.'(TB 54r/5)

– *Oylum, ol türlüdir esirik adam, ne türlü ki oğ kirgäy burnunuñ içinä: özgägä tiymäy – tek kendiniñ tebasinä.* ‘Oğlum, sarhoş adam böyledir. Nasıl ki burnuna ok girse: kendime deymeye. Sadece kendinin tepesine...’ (TB 60r/5)

Xaysi igiliklär anıñkibik bolsa, bu ermenilärni 1 türlü yaşırma bolmagaylar bizim ayır ögütümüz tibiñä. ‘Hangi iyilikler onun gibi olsa, bu Ermenileri ahir ögütümüzün dibine bir türlü saklamayacaklar.’(TB 75v/3)

Xaçan ki xaysi xiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da xodzasi birgäsinä oyl-xizi bolmasa, bolur etmä hokeparclar, anıñ üçün ki oylanları yoxtur, budur tek xardaşlarin da yuvuxlarin.‘Ne zaman ki hangi kız evlense ve onun çocuğu olmasa, annesi, babası, kocası ona vasi olur. Onun için çocukları yoksa kardeşleri ve yakınları vardır.’(TB 75v/4)

Da xaysi xatın keltiriptir igilikni birgäsinä keräk anı xaytargay barça xatunga da arttırganı bilä birgä. ‘Hangi kadın, varlığını kendisiyle beraber getirmişse, bütün kadınlar onu fazlasıyla geri götürecek.’(TB 75v/5)

yogartın kəlgen ne kiyik? yolabars kiyik, deşirler. ‘yukarıdan gelen hangi vahşi hayvan? kaplan, diyorlar.’(CCII 60b/45)

Xaysi çerüv barı-yoğu türk, tatar, olaç, multan heseb bilä 40 000 adam edi.‘Bütün ordunun varı yoğu Türk, Tatar, Moldovalı ve Mutlan hesap ile 40.000 adam idi.’(KV 100/6)

2.1.2.2. Sıfat Unsuru Kelime Grubu Olan Sıfat Tamlaması

Bu tür sıfat tamlamalarında tamlayan unsur bir kelime grubudur. Tarihî Kıpçak Türkçesine ait incelenen eserlerde tamlayan olarak bağlama, sıfat-fiil, sayı ve tekrar grubu kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda bu örneklere yer verilmiştir.

...2 ya 3 kişi yaçşı da bilüçi [bilä] etkäy töräni. ‘... 2 yada 3 iyi bilgili kişiyle hüküm edecek.’(TB 14r/1)

Neçik törägä kelgänlärğä 2 ya 3 tanıç keräktir...‘Böyle, yönetmeye talip hükümdara 2 ya da 3 şahit gerektir...’(TB 14r/2)

Da kahana ögütün bergäy, ki oruçlarni, da yixkünnü, da barča derunagan künlärni aruv saxlagaylar, anij üçün ki bu künlärdä bsag berilmäs. ‘Papaz ögütünü verecek ki oruçlarını, pazar gününü ve bütün kutsal günleri temiz geçirsinler. Onun için ki bu günlerde nikâh yapılmaz.’(TB 31r/8)

soñu yaz ay‘baharın son ayı’(CCI 36b/14)

orta küz ay‘güz ayların ikincisi’(CCI 36b/16)

son küz ay‘güzün son ayı’(CCI 36b/17)

orta kış ay‘orta kış ayı’(CCI 36b/19)

bilge têtik kişiler mênim sözim eşitiñler êki yolnıayrıñlar‘bilge, uyanık kişiler, benim sözümü dinleyin, iki yolu ayırın’(CCII 59a/8)

ayrıñlar yarlı miskin kişileryakşı bitig bilmesler‘ayrın yoksul, miskin kişiler kutsal kitabı bilmezler’(CCII 59a/9)

alan kulan buv turur‘alaca bulaca geyiktir’(CCII 60a/9)

kulan alan tuv turur‘alaca bulaca dağ keçisidir’(CCII 60a/10)

Ki tergär yüräkni da büvräklärni, Teñri artar u könidir, boluş maña Teñridän, ki tirgizir alarnı, ki toğrudurlar yüräkläri bilä. ‘Ey doğru ve adil Tanrım! Sen ki akılları, gönülleri sınarsın. Tanrı, kalkan gibi yanbaşımda olur ve temiz yüreklileri o kurtarır.’(KZ 7/10-11)

Biyimiz da hutharuçımız bizim ys k’s haldırdı bizga orinag sp yuhovunda k’endinin, k’i ne turlu har zaman algış etk’aybiz da biy t’eyriga hurbanımıznu sungaybiz mat’eos awëdaraniçk ‘a k’ora. ‘Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta’ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.’(AB 3/3-11)

Neni k’i ari hayrabëdlar k’orup ari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kun da har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımıznuñ bizim, zera esk’i duşman har k’ëz bizni yaralıir, yazıñ aşıray hem oruç etmah bila. ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde

Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’(AB 4-6/13-1)

Şagavatlı da yârlıgovuçidir biy, uzun esli da k’op yârlıgovuçi.‘Tanrı çok merhametli ve bilgili, şefkatli ve acıyandır.’(AB 17/10-13)

Horhu bila da titramah bila turiyih alğışk’a alnuna anıñ, da şuk’urlu bölıyih andan keçanıñbu sağat’ından kónuluk’u uçun anın, haysi’k’i tanladı bizni yârlıgamañı bila k’endiniñ, da bağışladı bizga keltirmaga oñşaşın kóktagi frişdalarnıñ. Haybat’lavuçi eyamız t’eyrini barçamızga bizga bółmaga da biz mundan soñra arıtıp canımıznı bizim hıyastan da yaman hlinmañtan.‘Titreyerek ve korku ile O’nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı’yı bize bağışladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettariız.’(AB 27/13-28/15)

Şukurlumen sendan, yârat’uçisi yerniñ da kóknıñ, k’i arzani ettin men yazıhlını da arzanısız huluñnu k’eçirma bu ağır da haramğu k’eçanı eminlik’ta da hólaylıhta, da yetk’irdiñ men kóp yazıhlı da k’erak’siz huluñnu ertagi yârıhk’a.‘Ey yerin ve göğün yaratıcısı, bu ağır ve karanlık geceyi huzur ve rahatlık içinde geçirmek için günahkâr ve işe yarmaz kulunu uygun kıldığın, sabah ışığına ulaştırdığın için senden minnettariım.’(AB 32/10-33/7)

Yazılğay bu cınsk’a oźga joğovurtk’a, haysi k’i tapunıptur alğışlama biyni.‘Bunlar Tanrı’yı övmek için ibadet etmiş (gelecek) kuşaklara ve diğeri (doğmamış) insanlara yazılacak.’(AB 56/12-15)

Alğışlısen, biy t’enri at’alarımızdan bizim, alğışlı haybat’langan atın senin meñilik’.‘Ey Tanrım, atalarımızdan (gelen) Tanrımız, senin övülen adın sonsuza dek kutsal kalacaktır.’(AB 66/1-5)

Etti mañay ulu ulu huvat’, da aridir atı anıñ.‘Çünkü güçlü olan, benim için büyük işler yaptı, O’nun adı kutsaldır.’(AB 81/2-4)

Kazan, da barça hayvanlar surk’ulgan, da barçay uçar huş hanat’lı.‘Canavarlar ve bütün hayvanlar, sürüngen ve uçan bütün kuşlar.’(AB 89/9-12)

Haybat'lı da algışli dayma ari guys adzadzin mariamanası k'snuş sungin hólthamızı bizim ođluña seniñ da t'eñrimızga bizim. 'Ey Mesih'in Şanlı, Kutsal Bakire annesi Meryem, bizim isteğimizizi Oğlu'na, bizim Tanrımıza sun.'(AB 100/12-101/2)

Barçadan algışli sırpui dayma guys adzadzin mariam, parêhos ból biyimizga bizim uçun. Herkesten Kutsal Bakire Meryem, Tanrımıza bizim için aracımız ol.'(AB 109/2-5)

Qotlu tiri k's, ot'lu şovuk'unnu senin, haysi k'i saldın dunada, palyat' boyuma benim, k'i kuydurgay aruvsuzluğun canımın benim, da arıt'k'ay hıyasın esimnin benim, da arıt'k'ay yazıñın t'enimnin benim, da yandırgay yarıñ bilmañın bila yurak'ıma benim, da yar[...]'Ey canlı ateşli olan Mesih, dünyada bıraktığın ateşli sevgini, ruhunun kirini yakması, vicdanımı arıtması, vücudumun günahını temizlemesi ve nurlu ilminle kalbimde yanması için alevlendir ve merhamet et[...]'(AB 118/6-119/2)

Haytaruçi bularganlarını, haytar meni yaman ovrançik'larımın benim yalışı hılınmañk'a, da berk'irt canımda benim hórhulu olar kunumnu, da hórhusun tamuñnun, da şovuk'un uçmañnuñ, k'i haytk'aymen yazhtan da hılınğaymen tođruluñnu, yar[...]'Ey bunalanları çeviren, beni kötü alışkınlıklarımın iyilik yapmaya çevir (yönlendir), günahlardan uzaklaşmak ve doğruluğu yapmam için cennetin sevgisini, cehennemın korkusunu ve korkulu ölüm günümü ruhumda kuvvetlendir ve merhamet et [...]'(AB 122/8-123/4)

Yeriş bölüşluhk'a men yihılğanga, da tut yazıñ bila bat'k'an boyumnu, haysi k'i titriyirmen tamuñnuñ açısından. 'Yıkılırken yardımına yetiş ve cehennemın acısından titreyen ve günahlarla batan gönlümü tut.'(AB 154/3-8)

Vogçuyn sanay mariam tolu şnorhk' bila, algışli sensen barça hatunlardan, da algışlidir yemişi yurak'iñniñ seniñ ys k's anası t'eñriniñ parêhos ból yalğız ođluña seniñ, saħla bizni sınahtañtan da barça ek'sik'lik'imzdan bizim, amen. 'Ey iyiliklerle dolu Meryem selâm sana, bütün kadınlardan en kutsal sensin ve yüreğinin meyvesi olan İsa Mesih de Kutsaldır. Ey Tanrı'nın annesi (Meryem), yalnız oğluna aracımız ol, bizi denenmekten ve bütün eksikliklerimizden kuru, amin.'(AB 155/10-156/5)

Tatar elçisi keldi Kameneckä, çaysi ki başçışlar bilä ketiyir edi kşonžegä pan Krakovskiygä, da birgäsini 12 atlı tatar bar edi.‘Tatar elçisi Kamanets’e geldi, öyle ki prens Pan Krakovskiy’e hediyeler ile geliyor idi ve beraberinde 12 atlı Tatar var idi.’(KV 91/9)

Da anda rastladı, ki 2 biy – 1-i olaç Tomşa da 1-i multan Radul atlı, olturup da aş yey edilär bir yerdä Bizov manastirinda.‘Ve orada rastladı, biri Moldovalı Tomşa diğeri de Multanlı Radul adlı iki bey, Buzov manastırında bir yerde oturup yemek yiyor idiler.’(KV 96/1)

A bizimkiläri esä pogotoviu turup edilär saçt neçik potrebaga, nedä ki boluşluçu bilä Biy Tejriniş şähärdän kendilärin duşmanni çuvdular, alay ki här biri här yari çaçip da çar içinä çaliy edilär, da bizimkiläri yerişip artlarından çiriy edilär kendilärin, alay ki çirildi artıç-eksik ne ki 2 miş adam.‘Bizimkiler ise pusuda durup beklediler, nitekim Tanrı’nın kendilerine yardımıyla şehirden düşmanı kovdular, öyle ki her biri bir tarafa kaçıp, kar içinde kalıyor idiler, bizimkiler ise arkalarından yetişip (koyalayıp) onları kırıyor (kılıçtan geçiriyor) idiler, böylece artı-eksi (yaklaşık) iki bin adam kırıldı.’(KV 97/2)

Stanislaw Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asri ulu halç bilä, çaysiniş ki bar edir 1200 adamartıç-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p'eçota, da boldu Kamenectä 3 kün.‘Stanislaw Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets’e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets’de 3 gün kaldılar.’(KV 97/8)

A m'anovic'e Tişkovic pulkovnik çixti tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgüläri dä çutuldu – 1 miş adam artıç-eksik.‘Şans eseri Albay Tişkoviç sağ olarak kaçtı, Yakub Potockiy ve onun yanında aşağı yukarı 1000 kadar adam da sağ olarak kurtuldu.’(KV 101/6)

Asri ulu suvkeldi şähär çövräsini, ki övlärni yaptı, da artıç ne ki 15 dżan boyuldu, şähäriçini yalyz tek bolgan.‘Şehir çevresine aşırı büyük su geldi, evleri örttü ve yalnız şehir içinde bulunan 15’den fazla can (kişi) boğuldu.’(KV 105/7)

Soñra, obozdan çixip, da dinsiz türknü viştraşit ettilär şanectän, nedä ki zaraz dinsiz, art berip, çaçti, evet tüştü bir otuz türk artıç-eksik.‘Sonra (Polonyalılar) otağdan çıkıp dinsiz Türkleri siperlerde vurdular, nitekim dinsizler

hemen geri dönüp kaçtılar. Ama artı-eksi (yaklaşık) 30 Türk öldürüldü.’(KV 128/5)

Dinsiz türknüj obozunda bolgan açliş, kläsä dinsizniş obozu vol'niş turup edi da kendin kimesä oblehnut etmiş edi, neçik nemiçni. ‘Dinsiz Türklerin otağında olan açlık, dinsizlerin tam otağında olmuştu ve kimse Polonyalıları olduğu gibi onlara destek olmadı.’(KV 155/1)

2.1.3. Bağlama Grubu

Leyla Karahan bağlama grubunu “Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur.” diye tanımlamış ve bağlama grubunun oluşumunu şu şekilde izâh etmiştir:

- İsim unsuru+ bağlam edatı+ isim unsuru = bağlama grubu (babalar ile oğulları, olmak veya olmamak)
- İsim unsuru + İsim unsuru+ bağlam edatı + isim unsuru= bağlama grubu (ufak tefek, sinirli ve inatçı, dağ, deniz ve ova)
- Bağlam edatı + isim unsuru+ bağlam edatı+...= bağlama grubu (ne sevinç ne üzüntü, eli de ayağı da) (Karahan, 2016, s.65).

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, bağlama grubunu “İki ya da daha fazla isimin sıralama, bağlama, karşılaştırma ve denkleştirme bağlaçları (ve, ile, dahi, ilâ, ya, yahut, veyahut, fakat, ama, değil, ya...ya, hem...hem, ne...ne, dA...dA vb.) ile oluşturduğu kelime grubudur.” şeklinde ifade eder (Özkan ve Sevinçli, 2011, s.102).

Çalışmaya kaynaklık eden Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden tespit edilen bağlama grubu örnekleri alt başlıklarda ele alınmaktadır.

2.1.3.1. albo

A bu nemiç p'eşotasin kestilär elli albo artıxi bilü, zera türk aşıra köplüş edi – igirmi 1000 adam bar edi. ‘Polonyalı bu piyadelerdense 50 veya daha fazlasını öldürdüler, zira Türkler aşırı fazlaydı- 20.000 adam vardı.’(KV 128/6)

2.1.3.2. bilä

*Egär ki bardım esä da men içinä haranguluğunuñ ölümnüñ, horhmagaysen yamandan, zerü sen, **Biy, benim bilä sen.*** ‘Ölümün karanlığının içinden geçsem bile kötülükten korkmayacaksın. Zira Rab benimle beraberdir.’(KZ 22/4)

Olturguzur alarnı buyruhçıbiylär bilä joğovurtuna kensiniñ. ‘Soylularla, halkın soylularıyla birlikte oturtsun diye.’(KZ 112/8)

*Algışı bilay da parêhosluhu bila barça arılarınıñ bağışlagay bizga, adam şovuçi t’eyri, **halmaga sahtlıh bila da zadasız tutuş bila erk’ina k’ora anıñ bu dunyada da arzani bølup meñilik’, da kòkdagi çatırğa, haysi k’i at’adı şovuk’lularınay k’endiniñ k’onu t’eyri ys k’s biyimiz, barçanı tutuçi tirgiz da yarlığa.*** ‘Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih’in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.’(AB 29/13-30/13)

T’oğruluğ bila da k’önuluk’ bila yeberdiñ bunu barça ustumuzga bizim yazıhlarımız uçun bizim. ‘Doğruluk ve sadakatle bizim günahlarımız için bütün bunları üzerimize gönderdin.’(AB 67/10-14)

*Bugüñgi künnü pan hetman **Žolk’evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk çavuşu bilä vitac’a boldu çala artına.*** ‘Bugün pan hetman Zolkevskiy, voyvoda Kiyovskiy ve muhtar Barskiy Türk çavuşu ile birlikte kaledeki toplantıya geldiler.’(KV 90/8)

Da ol çavuş bilä 1 alpavud Otvinovskiy atli tlımaç birgä edir. ‘Ve o çavuş ile Otvinovskiy adlı bir asker tercüman beraber idiler.’(KV 91/2)

*Biy Teñri džanin tindirgay artar da toyru džanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniñ **džanı teni bilä** birlätip, da umsamizga körä bizim ölüdän turıuzgay da frištälär tasına tasel etkäy. Amen, jeyici.* ‘Yüce Tanrı onun ruhunu diğer doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).’(KV 92/3)

*Biy Teñriniñ boluşluǵu aşıra kn'az Višnoveckiy da kn'az Koreckiy potikacc'a boldular **Tomşabiy bilä Astan 2 mil yerdä.** ‘Yüce Tanrı’nın çok yardımıyla prens Višnoveckiy ve prens Koreckiy, hükümdar Tomşa’ya karşı koydular As’tan (Yaş)’dan 2 mil uzakta.’(KV 95/7)*

*Xaysi ki 7 miñ adam bilä Olağ biyiniñ çerüvün znesit ettilär, alay ki Tomşa biy kendi küç bilä çaçtı, da taborunda bolgan barı ayağ tibinä ketti, alay ki az nemä çutuldu tiri, çaysi ki 15 miñ adamı bar edi biyiniñ **olağ bilä tatar.** ‘Öyle ki 7 bin adam ile Moldova beyinin ordusunu yok ettiler, hükümdar Tomşa güç ile kaçtı ve taburunda olan herkes ayak dibine gitti (öldürüldü), çok azı canlı olarak kurtuldu, öyle ki hükümdarın 15 bin Moldovalı ve Tatar adamı var idi.’(KV 95/8)*

*Alayže **rınklar ratušları biläzevşistikim** yandı. ‘Belediye binasıyla pazaryeri de yandı.’(KV 99/2)*

***Bu çerüv bilä2 paşa keldi: 1 Skender paşa, birsi Madžar oylu paşa.** ‘Bu ordu ile iki paşa geldi; biri İskender Paşa diğeri ise Macar oğlu Paşa.’(KV 100/3)*

2.1.3.3. **bila...bila**

*Kim hıtharır buzuhluhtan tirlik’iñni senin, **taclar seni yarılgamağ bilada şahavat’ bila.** ‘Hayatını mahvolmaktan kurtarır, seni merhameti ve sevgisi ile taçlandırır.’(AB 16/9-13)*

***Hırhu bila da titramağ bila** turiyih algışk’a alınna anıñ, da şuk’urlu bölüyih andan keçanıñ bu sağat’ından qonuluk’u uçun anın, çaysi’k’i tanladı **bizni yarılgamağı bila k’endiniñ,** da bağışladı bizga keltirmaga oğşaşın koқтаgi frişdalarınıñ. Haybat’lavuçi eyamız t’eñrini barçamızga bizga bılmaga da biz mundan soñra arıtıp canımıznı bizim hıyastan da yaman hılınmahtan. ‘Titreyerek ve korku ile O’nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı’yı bize bağışladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettârız.’(AB 27/13-28/15)*

Algışlanız anı awazlı algış bila, algışlanız anı sağmos bila da algış bila. ‘O’nu yüksek sesli ilâhiyle övünüz, O’nu kutsal dua ve ilâhilerle övünüz.’(AB 94/6-9)

*Da hali umsanıp t’eyriga, da anın yetovsuz şağawat’ına aytirmen men benim yaman yazhlarımni, bu sp yuhovnun içina, t’eyrinin alnina, da sp adzadzinnin, da barça arilarnun kohtagilarnin da yerdagilarnin, da benim din at’amnın alnina, barça yazıhlarımni aytirmen, haysi k’i hılınıp men canım, t’enim bila, da barça sağşlarım bilay, da sozlarım bila, da etk’anlarım bila, **erk’li u erk’siz bilganım bila da bilmaganım bilay**, kunduz u keça, eğar yolda yuruganda, eğar yuhlaganda, eğar oyah boğanda.* ‘Ve şimdi, Tanrı’ya ve O’nun sınırsız sevgisine umutlanıp, kötü günahlarımı, bu Kutsal Kilisenin içinde Tanrı’nın, Kutsal Üçlü’nün, gökyüzündeki ve yeryüzündeki bütün sadık kulların önünde ruhumla, vücudumla ve bütün düşüncelerimle, sözlerimle, yaptıklarım, isteyerek ya da istemeyerek, bilerek ya da bilmeyerek, gündüz ve gece, evde otururken, yolda yürürken, uyurken, uyanırken işlediğim bütün günâhlarımı Babamın önünde itiraf ederim.’(AB 134/4-135/9)

A kşonže Koreckiyni tiri tuttular, alayže Aleksandr Olay biyin çardaşı bilü da anasî bilü, da kşonže Koreckiynin çatunun da. ‘Prens Koreckiy’i ise canlı tutular. Moldova hükümdarı Aleksander’in annesini ve erkek kardeşini ve Prens Koreckiy’in eşini de esir ettiler.’(KV 101/7)

Soñra Skender paşa yeberdi Stımbolga neçik Koreckiyni, alayže hospodarnî Aleksandrni çardaşı bilü da domna anasî bilü, çaysi ki domnanî Stımbolda tas etmä kliyir edilär, evet türk boldu neçik kendi, alay 2 oylu. ‘Sonra İskender Paşa, Koreckiy’i, hükümdar Aleksander’i, erkek kardeşi ile annesini de İstanbul’a gönderdi, orada idam etmek istiyor idiler, ama iki oğlu ve kendisi Türk oldu.’ (KV 101/9-102/1)

2.1.3.4. da

Keçti bu dünyâdan Varteres Xçk sargavak’nin Sirdiçajnnin çizi Gulka, oylan [.....]na yatip edi, oylanî yanına, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sin da, çizîn da. ‘Vartares Xçk sargavaknın Sirdiçajnnin kızı Gulka öldü. Gulka’nın oğlu da

ölmüştü. Onu oğlunun yanında bir yere gömdüler. Anasını da kızını da oraya gömdüler.’(TB 2r/13)

*1103-sünä okosdosnuş 2-sinä, surp Asduadz adzinniş erkli oruçuna, çankün, yarim kündan yarim sahat keçip edi, köktä yulduz köründü, neçik **taş yulduzu da günäş (yanıy edi>)** çaplap edi.* ‘2 Ağustos 1103 Çarşamba günü Aziz Tanrının [...] kudretli orucundan, yarım günden yarım saat geçmişti. Gökte yıldız göründü. Tan yıldızı ve güneş çıkıyordu.’(TB 2v/2)

*Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz Törä bitikinä oçsaş surp arak‘ ellärdän, çaysi ki Biy Teşridän yaryučılar berildilär dünyâgâ, da çaytöp Ari Džan bilä **toşurdılar hajrabelärni da vartabelärni**, ari yiçövnüñ yaryučıların.* ‘İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.’(TB 7v/6-8r/1)

*Dayi da köp bitiklär **ari atalardan da vartabelärdünyazildi** kendiläri vaçtina.* ‘Kutsal atalar ve başrahipler zamanında çok kitaplar yazıldı.’(TB 23v/6)

*Da k‘ahana bsagni aç çarına etkäy, da tum bolgay, da çosdovanel etip **kiyövnü da kelinni**, da tiyişlidir, tum algaylar, da **yegünlärni da içkänlärni çoymagaylar** yiçövgä kelmäy.* ‘Papaz, nikâhı aç karına kıyacak ve akşam yemini edecek. Damat ve gelinin günahlarını çıkarıp akşam yemini edecekler. Yiyenleri, içenleri ve kiliseye gelmeyenleri kabul etmeyecekler.’ (TB 31r/6)

*Da k‘ahana ögüt bergäy **kiyövgü da kelingü**, ki 3 kün aruv saçlagaylar bsagni, ki kelgäy k‘ahana, da soñyu alyişni sarnagay, da v‘en‘ecni kötürgäy.* ‘Papaz, güveye ve geline ögüt verecek. Nikâhı 3 gün temiz saklayacaklar. Papaz gelecek, son duasını edecek ve [...] götürecekt.’(TB 31r/7)

*Xaçti **Jovanes Bampiliagada Prik‘iaga**.* ‘Jovanes Bampiliaga ve Prik’iaga kaçtı.’(TB 39v/6)

*Dayi da **Beyados Bondali keldiJerusaşemgü daArk‘eyajos Hreasdanga**.* ‘Begados Bondali ve Arkegayos Hreasdanga Kudüs’e geldi.’(TB 39v/10)

Bularniñ vaqtına yasaldı Andioq'kermän da Urha. 'Andioq'kerman ve Urha, bunların zamanında düzenlendi.' (TB 39v/11)

İşitipmen men, ki K'risdos Teñridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraqtan,- da ayttı: – Ölümsüz Teñrigä ne türlü bolur ton tikmägä? 'Ben işitirim ki Hz. İsa Tanrıdır. Göğü ve yeri yaratmıştır. İnsanı topraktan yaratmıştır. Ve söyledi: 'Ölümsüz Tanrıya elbise dikmek nasıl olur?' (TB 40v/2)

Da aldılar kendiläri frištälär da čürgüdilär aq ketänniñ içinä. 'Melekler kendileri aldılar ve ak ketenin içine sardılar.' (TB 40v/12)

Korol anıñ biyliki bu igiliktän, çaysı ki anıñ üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu düğüldür anıñ dzanı üçün, anıñ üçün ki anıñkibik törälär bilä ermeniniñ baylı düğül anıñ biyliki, da munuñkibik törädän da anıñkibik igiliktän, üsnä tüškän, anıñ erkinädür. 'Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliği, onun canı için, onun için ve onun gibi töreler ile Ermenilere bağlı değildir.' (TB 75v/2)

Aytılğan mahanalar ölgän kişiniñ hâkim da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä 'Hâkim, söylenen bahaneleri haklı bulmazsa, ölen kişiye peşin olarak borçlanırlar.' (TB 108v/1)

Bağ avazıma alğışımnuñ menim, hanım da Teñrim menim. 'Ya Rab, sözlerime kulak ver. İniltilerimi işit.' (KZ 5/3)

Yohtur ağızlarına alarnıñ könülük, da yüräkläri alarnıñ boşanıptır... 'Çünkü onların sözlerine güvenilmez. Yürekləri yıkım dolu...' (KZ 5/9)

Ki tergär yüräkni da büvräklärni, Teñri artar u könidir, boluş maña Teñridän, ki tirgizir alarnı, ki toğrudurlar yüräkläri bilä. 'Ey doğru ve adil Tanrım! Sen ki akılları, gönülleri sınarsın. Tanrı, kalkan gibi yanbaşımda olur ve temiz yüreklileri o kurtarır.' (KZ 7/10-11)

Körgäymen köktä işin barmahlarıñnuñ seniñ, aynı da yılduzlarnı, çaysın kisen tohtattıñ... 'Ellerinin eseri olan gökleri, oraya koyduğun ayı ve yıldızları seyrederken...' (KZ 8/4)

Barça nemäni hnazant ettiñ ayağı tibiña anıñ, sığırnu da çoynu da barça nemäni. 'Davarları, sığırları, her şeyi ayaklarının altına serdin.' (KZ 8/7-8)

Dağı da barça bolganlarını yerdä, uçarlarını köknüñ, da balıqların teñizniñ, ki yürürlär izlärinä teñizniñ. ‘Dünyada tüm olanlar, gökteki kuşlar ve denizdeki balıklar denizin izlerine yürürler.’(KZ 8/8-9)

Biy tergär artarnı da yazıhlını, kim sövär yazıhını, körälmäz boyun kensiniñ. ‘Rab, doğru insanı sınar. Kötüden, zorbalığı sevenden tiksindir.’(KZ 10/5)

Yebergäy üsnä yazıhlularınıñ sırtmağ, ot da kügürt, bu yaltramağ ülüş ayağ içmä alarga. ‘Kötülerin üzerine kızgın korlar ve kükürt yağdıracak. Paylarına düşen kâse kavurucu rüzgâr olacak.’(KZ 10/6)

Algışlıdır Biy, ki işitti avazına algışımniñ menim, Biy boluşuçım menim da hörmätim. ‘Rabbe övgüler olsun! Çünkü yalvarışımı duydu. Rab; benim gücüm, kalkanımdır.’(KZ 27/6)

Huḥar joğovurtuñnu seniñ da algışla jarankklılıñni seniñ, küt dabiyikläät alarnı meñilikkä dirä. ‘Halkını kurtar, öz halkını kutsa. Onlara çobanlık et, sürekli destek ol!’(KZ 27/9)

Sunuñuz Teñrigä haybat da hörmät, sunuñuz Eyämizgä haybat atına aniñ, yerni öpüñüz eyämizgä köşkünä arilikindän aniñ. ‘Tanrı’ya övgü ve saygı sununuz. Rabbimizin adına övgü sununuz. Rabbimize kutsal makamında secde ediniz.’(KZ 28/2)

San añar, kim sağışlar yarlınu da çarasıznu, yaman kündä huḥarır anı Biy. ‘Ne mutlu güçsüzü düşünel! Rab, onu kötü günde kurtarır.’(KZ 40/2)

Men yarlı da miskinmen, Teñri, boluş maña, boluşuçım da huḥaruçımsen sen, Biy, keçikmägin. ‘Ben ise mazlum ve yoksulum. Ey Tanrı, yardımına koş! Yardımcım ve kurtarıcım sensin. Ya Rab, geç kalma!’(KZ 69/6)

Anda uvattı Biy huvatın yayniñ, yaragıñı hılıçını da çagat uruşun. ‘Alevli okları, kalkanı, kılıcı, savaş silahlarını orada kırdı.’(KZ 75/4)

Huḥariñız yarlınu da çaräsizni, holundan yazıhlınıñ huḥariñız anı. ‘Zayıfı, düşkünü kurtarın, onları kötülerin elinden alın.’(KZ 81/4)

Añdım Rahap da Papelonnu, ki tanırlar meni, oştä yat millät da Dzur joğovurtlar Hintniñ, bular boldular anda. ‘Beni tanıyanlar arasında Rahav ve Babil’i anacağım. Filist’i, Sur’u, Kûş’u da...’(KZ 86/4)

Yarluğamağ da könlük algıştıym seni, Biy, sağmos aytıyım da eskä alıyım.‘Sevgini ve adaletini ezgilerle anacağım. Ya Rab, seni ilahilerle öveceğim.’(KZ 100/1)

Ögövlüdür alınna Eyämizniñ ölümü surpınıñ anıñ. Biy, men huluñmen seniñ, hul da oğluharavaşıñniñ seniñ.‘Sadık kullarının ölümü Rabbin gözünde değerlidir. Ya Rab, ben gerçekten senin kulunum. Kulun, hizmetçinin oğluyum.’(KZ 115/6-7)

Biy sahlagay kirgäniñni da çıhkanıñni, mundan meñilikkä dirä. ‘Rab, şimdiden sonsuza dek gelişini, gidişini koruyacak.’(KZ 120/8)

Ahınlar da keçtilär boyumuz bizim, ahınlar da tıgısız.‘Sular bizleri silip süpürürdü. Üzerimizden seller geçerdi. Kabaran sular başımızdan aşardı.’(KZ 123/4-5)

Boluşluhtur bizgä atından Eyämizniñ, ki etti köknü da yerni.‘Yeri göğü yaratan Rabbin adı yardımcımızdır.’(KZ 123/8)

Algışlagay bizni Biy Siondan, ki etti kökni da yerni.‘Yeri göğü yaratan Rab, Siyon’dan sizi kutsasın.’(KZ 133/3)

Ki etti kökni da yerni, teñizni da barçanı, ki anda bar.‘Yeri, göğü, denizi ve içindeki her şeyi yaratan odur.’(KZ 145/6)

Hardaşlarım menimulu uluda körklü da biyanmadı alarga Biy.‘Rab, benim büyük ve güzel kardeşlerimi beğenmedi.’(KZ 151/5)

Çıhara berdiñ bizni holuna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläрниñ, beklärgä da baştahlarga.‘Bizi; isyankârların, dinsizlerin ve düşmanlarımızın eline düşürdün.’(KZ 151/32)

Alayoğ mqvses örenk’indanda, da markarelardan bizga örinag haldı algış etmağ’ay, ne turlu k’i tawit’ mrke buyuriir.‘Böylece Davud Peygamber ne şekilde dua etmeyi buyurduysa, o şekilde peygamberlerden ve Musa’nın ayininden bize örnek kaldı.’(AB 4/2-7)

Neni k’i ari hayrabédlar k’örupari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kun da har zaman çağ zamanlarına ança k’unlarımızniñ bizim, zera esk’i duşman har k’éz bizni yārahıir, yazıñ aşıray hem oruç etmağ bila.‘Önderler bunu görüp, çeşitli

âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı'nın adını övmek için Kutsal Ruh'un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.'(AB 4-6/13-1)

Atına atanıy oğulnuş, da ari canıñın, amen.'Baba, oğul ve Kutsal Ruh adına (yücelik olsun). Amin.'(AB 7/4-6)

Evet sen, biy, bölüşüçim benim, haybat'ım benim da biyik'latuçisi başimniş benim.'Ama sen, Ey Tanrım, benim yardımcım, onurum ve başımın yükselticisisin.'(AB 8/10-14)

Zera toldu hıyınlar bila canım benim, da tirlük'im benim tamuhk'a tiışti,da heseplandım men alar bila, k'i enarlar çoğurga.'Çünkü canım acılarla doldu, hayatım cehenneme döndü ve ölüm çukuruna inenlerle birlikte sayıldım.'(AB 11/2-7)

Yarıñ da emgak'lumen men oğlanlıñımdan benim.'Çocukluğumdan beri zavallı ve acılıyım.'(AB 14/14-15)

Yırahı ettin mendan dōstlarımıñı benim da tanışlarımıñı benim zabunluğum uçun benim.'Acizliğimden dostlarımı ve tanıdıklarımı benden uzaklaştırdın.'(AB 15/9-12)

Şağavatlıda yarıñı govuçidir biy, uzun esli da k'op yarıñı govuçi.'Tanrı çok merhametli ve bilgili, şefkatli ve acıyandır.'(AB 17/10-13)

Haybat' at'aga, da oğulga, da aricanga, halida har vaht, da meñi meñilik' amen.'Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve sonsuza dek övgüler olsun. Amin.'(AB 26/8-11)

Oyanganlar, barçamız t'inçliñından yuhunuş, hasi'k'i bağışladı bizga adam sovuçi t'enri, ovunmağ da yubanmağ kuçsuzluğumuzga bizim, da k'elip birga canlı yır bila, haybat'ınada hōrmat'ına barçadan ari at'ına eyamıznıñ bizimda hūtharuçimizniş bizim ys k'snuş.'İnsan seven Tanrı, bizim Efendimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in Kutsal adını, onurunu ve hürmetini şarkıyla birlikte canlı gelip, güçsüzlüğümüze sevinmek ve övmek için, bize uykunun rahatlığından uyananlara bağışladı.'(AB 26/14-27/12)

*Hərhu bila da titramah bila turiyih alğışk'a alnuna anı, da şuk'urlu bolyih andan keçanı bu sağat'ından kónuluk'u uçun anın, haysi'k'i tanladı bizni yarlıgamağı bila k'endini, da bağısladı bizga keltirmaga oğşaşın kóktagi frişdalarnı. Haybat'lavuçi eyamız t'eñrini barçamızga bizga bólmaga da biz mundan soñra arıtıp canımızni bizim **hıyastandañaman hlunmañtan**.* 'Titreyerek ve korku ile O'nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı'yı bize bağısladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettariız.'(AB 27/13-28/15)

*Kóturiyih hólumuznu bizim arilik'k'a, **oçaşmañtan başha da ek'i k'ónuluk'tan inam bila hólıyih andan arınmañni da boşat'lıñni** aşınganlarımızga bizim.* 'Ellerimizi yüceliğe doğru açıyoruz iki gerçek ve öfke dışında alçak gönüllüler için affedilmeyi ve arınmayı Ondan imanla diliyoruz.'(AB 29/1-7)

*Frişdasın eminlik'niñ kózat' canımızga bizim inam bila eyamızdan, **arınmañni da boşat'lıñni** aşınganımızga bizim inam bila, **ari haçniñ ulu da kuçlu hıvat'ıy bölüşlük'a** canımızga bizim inam bila, da dağın artıñ birlik' bila, **toğru da k'ónu**, da ari inamımız uçun bizim biyni yalbaryih.* 'Tanrı'ya ruhumuza bekçilik edecek güven meleğini, bizim günahlarımız için bağışlanmayı ve temizlenmeyi, ruhumuz için Kutsal Haçının ve güçlü kuvvetinin yardımını ve doğru, gerçek birlikle Kutsal inancımız için imanla yalvarıyoruz.'(AB 31/1-15)

***Canımızni bizim da biri birimizni** eyamız t'eñriga, barçanı tutuçıga, simarlıyih.* 'Ruhumuzu ve birbirimizi her şeye kadir Tanrı'ya emanet ediyoruz.'(AB 32/1-4)

*Şukurlumen sendan, yarat'uçisi ñerniñ da kóknı, k'i arzani ettin men **ñazıhlını da arzanisizhuluñnu** k'eçirmabu ağır da haramğı k'eçanı **eminlik'ta da hólaylıhta**, da yetk'irdiñ men **kóp ñazıhlı da k'erak'siz huluñnu** ertagi ñarıhk'a.* 'Ey yerin ve göğün yaratıcısı, bu ağır ve karanlık geceyi huzur ve rahatlık içinde geçirmek için günahkâr ve işe yarmaz kulunu uygun kıldığı, sabah ışığına ulaştırdığın için senden minnettariım.'(AB 32/10-33/7)

Adam sovuçi biy, bergin maña k'endi şağavatuñni, da bu k'orumlu ñarıh bila ñeber k'orumsuz başhıñın ari canıñni seniñ, k'i sỏvgaymen seni bar

ÿurak'ımdan da bar hıvatımdan alayoh hardaşımnı da dındaşımnı, neçik' k'endi boyumnu. 'Ey insan seven Tanrı, kendi sevgini bana ver, bu görkemli nurunla Kutsal Ruh'unun gösterişsiz hediyesini gönder ki, var olan kalbimle ve gücümle canımı sevdiğim gibi dındaşlarımı ve kardeşlerimi de seveceğim.'(AB 33/8-34/3)

ÿarlığa biyim hardaşlarımızga bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla barça turlu p'ortsank'larından k'orunur k'orunmas duşmanlarnı, da k'ëçk'anlarga bağışlagın k'okdagı hanlıhınnı, da tındır eminlik'ta. 'Canlı ve ölü olan kardeşlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez düşmanların her türlü belalarından koru, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bağışla ve huzur içinde rahat ettir.'(AB 34/14- 35/9)

Tiyildim men da oprandılar barça şovak'larım benim, çahırganıma benim biyga kunuzun kunduz da keça. 'Tanrı'ya gün boyunca, gece gündüz seslenmekten bütün kemiklerim mahvoldu, (ama) sesimi çıkarmadım.'(AB 41/6-10)

Bolmanız, neçik' at da hatır, zera yöhtur alarda aħıl, yugan da da noħta da, hıstrırsen yaħaħlarından alarnın, k'i sana heç nema tiymaslar. 'At ve katır gibi (anlayışsız) olmayınız, çünkü onlarda akıl, dizgin ve yular yoktur, yanaklarından yakalarsan sana hiçbir şekilde dokunmazlar.'(AB 43/14-44/5)

ÿaħşı k'lawuçılarım da yuvuħlarım benim alnıma benim yuvuħlandılar da turdular, da yuvuħlarım benim yıraħ boldular mendan. 'Yakınlarım ve iyilik dileyenlerim yakınlaştılar ve durdular, eşim dostum benden uzaklaştı.'(AB 48/6-12)

Zulum bilay yarğuliyirlar meni da izdiyir edilar canımnı benim, ħaysıları sağışliyer edilar yamannı usduma benim, sozladılar t'orasızlık'ni da hillalik'ni kunuzun sağışladılar. 'Bizim için kötülüğü düşünenler, beni izliyor ve haksızlıkla yargılıyorlardı, gün boyu kötülüğü düşündüler ve adaletsizliği konuştular.'(AB 48/13-49/6)

Baħk'in, biy, ħullarıña seniğ da işina ħoluynun seniğ, da y'ol k'orguz oğlarına alarnı, da bolgay yarıħı eyamız t'eñriniğ ustumuzga bizim. 'Ey Tanrım, kullarına ve ellerinin (yaptığı) işlerine bak, onların çocuklarına yol göster, Efendimiz Tanrı'nın nuru üzerimize olacak.'(AB 63/13-64/4)

Haybat' at'aga, dağulga, daari canga, halida hark'ez meñi meñilik', amen. 'Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve ebediyen yücelik olsun, amin.'(AB 64/9-12)

Çıhara berdiñ bizni hóluna duşmanlarımıznıñ bizim, torasızlarınıñ, bek'larga da baştahlarga. 'Bizi düşmanlarımızın ve suçluların, güçlü ve itaatsiz olanların ellerine teslim ettin.'(AB 68/15-69/4)

Da hali yóhtur bizga vaht açma ağızımıznı bizim, k'i uyat'lı da t'aba bólduñ hıllarına seniñ hıluh etk'an. 'Ve şimdi ibadet eden kullarına utanç ve hakaret olduğumuz için ağızımızı açacak zamanımız yoktur.'(AB 69/9-13)

Araham sovk'ıñ uçun seniñ, da sahag huluñ da ari israyeliñ uçun seniñ.(Sözünü tut) 'İsrail için, kulun İshak için ve İbrahim'in sevgisi için sözünü tut.'(AB 70/5-8)

Yóhsa etk'in bizga sek'inlik'ına k'ora seniñ da k'opluhuna yarılgamahınnın seniñ, hutıar bizni tamaşaların uçun seniñ, da haybat'lı bólsun atıñ seniñ meñilik'. 'Bize gönlüne ve sevginin çokluğuna göre ver, bizi (yaptığın) mucizelerin için kurtar ki adın sonsuza dek yücelsin.'(AB 73/5-12)

Algıslisen sen, biy t'eñri, at'alarımızdan bizim, oğovlu da ayruhsu biyik'langan atın seniñ meñilik'. 'Ey Tanrım, atalarımızdan (gelen) Tanrılarımız, sen Yücesin. Yücelen adın sonsuza dek kutsaldır.'(AB 74/9-13)

Da algıslidir atıñ ari haybat'ınıñ seniñ, oğovlu da ayruhsu. 'Onurun şanlı ve övgüye değer, adın kutsaldır.'(AB 74/14-75/1)

Algıslanıñız, barça işların eyamıznıñ, biyni, algıslanıñız da biyik'latıñız anı meñilik'. 'Efendimizin bütün yaptıklarını övdünüz, Tanrı'yı övdünüz ve Onu sonsuza dek yüceltiniz.'(AB 75/15-76/3)

Algıslanıñız, huvat'ları eyamıznıñ, gunaş da ay, biyni al[...] 'Ey Efendimizin güçleri, güneş ve ay, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 76/10-12)

Algıslanıñız, yılduzlar kóktagi, yağmurlar da yağış biyni algş[...] 'Ey gökteki yıldızlar, yağmurlar ve yağışlar, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 76/13-15)

Algıslanıñız, barça yellar, ot' da isi, biyni al[...] 'Ey bütün rüzgârlar, ateş ve ısı, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 77/1-2)

Algışlanız, sovuĥlar da ĥurgah, yaĝıŝ da ĥarlar tuşk'an, biyni algış[...] 'Ey soĝuklar ve kuraklar, yaĝıŝlar ve dıŝen karlar, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 77/3-6)

Algışlanız, buzlar da açıĥlıĥlar, da ĥar, algış[...] 'Ey buzlar ve karlar, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 77/7-9)

Algışlanız, k'unduz keĥalar, yarıĥ da ĥaramĝu, biyni algış[...] 'Ey gündüz ve geceler, ışık ve karanlık, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 77/10-12)

Algışlanız, taĝlar da orlar, barĥa bitiŝları yerniĥ, biyni al[...] 'Ey daĝlar ve ĥukurlar, yeryüzünde yetişen bütün her şey Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 78/1-3)

Algışlanız, ĥorvahlar, t'eniz da ozanlar, biyni algış[...] 'Ey çevreler, deniz ve nehirler, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 78/4-6)

Algışlanız, kazanlar da hayvanlar, oĝlanları adamlarınıĥ, biyni algış[...] 'Ey canavarlar ve hayvanlar, ey insanoĝulları, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 78/12-15)

Algışlanız, canlar da tınıĥları toĝrularının, algış[...] 'Ey insanlar ve alĥak gönüllülerin ruĥları, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 79/7-9)

Algışlanız, arilar da aşah yurak'lilar, biyni algış[...] 'Ey kutsal ve alĥak gönüllüler, Tanrı'yı övünüz [...]'(AB 79/10-12)

Abradı israyelni, ĥulun k'endinin, anıp yarlıĝamaĥın k'endinin. Neĥik' sozladı at'amızga bizim aprahamga da zuryat'ına anıĥ meĥilik'. 'Atalarımıza söz verdiĝi gibi İbrahim'e ve onun nesline sonsuza dek merhametini unutmayıp, kendi kulu olan İsrail'i korudu.'(AB 82/3-5)

Algışlanız anı, kunaş da ay, algışlanız anı, barĥay yolduzlar da yarıĥ. 'Ey güneş ve ay, O'nu övünüz, ey bütün yıldızlar ve ışık, O'nu övünüz.'(AB 88/1-4)

Algışlanız biyni yerda, ĥoĝurlar da barĥa teranlik'lar. Ot', da t'olu ĥar, da buz, yel da dufan, k'i etarsiz sozun anıĥ. 'Tanrı'yı yeryüzünde övünüz. Ey ĥukurlar ve bütün derinlikler, ateş, dolu, kar ve buz, O'nun sözünü yerine getiren rüzĝâr ve Tufân.'(AB 88/15-89/5)

T'ağlar da barça biyik'lar, terak' yemiş beruçi da barça ormanlar. 'Dağlar ve bütün yükseklikler, meyve veren ağaçlar ve bütün ormanlar.'(AB 89/6-8)

Hanları yernin da huvatlıları k'yendilarınıñ, buyruhçılar da barçay toraçıları yerniñ. 'Yeryüzünün kağanları (kralları) ve güçleri, buyuranlar ve bütün hâkimler.'(AB 89/13-90/2)

Ot'uzyaşlılar da guyslar, hart'lar da oğlanlar, algışlanız atın eyamıznıñ. 'Otuz yaşındakiler ve genç kızlar, yaşlılar ve çocuklar, Efendimizin adını övünüz.'(AB 90/3-6)

Biyik'landı atı anıñ yalgız, tapunmañ añar kıkta da yerdıy. 'Yeryüzünde ve gökte O'na ibadet etmek için yalnız O'nun adı yücedir.'(AB 90/7-9)

Bıyanır biy joğovurtuna k'endinin, ari da biyik' etar sek'inlarnı hutharıлмаhtay. '(Çünkü) Tanrı kendi halkını beğenir, alçak gönüllüleri kurtarışıyla kutsar ve yüceltir.' (AB 92/1-4)

Algışlanız anı awazlı algış bila, algışlanız anı sağmos bila da algış bila. 'O'nu yüksek sesli ilâhiyle övünüz, O'nu kutsal dua ve ilâhilerle övünüz.'(AB 94/6-9)

Haybat' biyik'lik'k'a t'eñriğa da yerga eminlik', adamlarga bazlıñ algış saña biyik'lik'k'a, algışlısen biy t'eñrimız bizim. 'Tanrı'ya, Yüceliğe övgüler olsun, yeryüzünde iyi niyetli insanlara huzur gelsin.'(AB 95/1-7)

Şuk'urlubiz, biy, sendan senin ulu haybat' uçun Biy, padşah, ari kıktagi t'eñri da at'a, barını tutuçi biy, da oğlu atanıñ yalgız toğgan ys k's da ari can, biy t'eñri da oğlu at'anıñ, haysi k'i aldın bizni ari guystan. 'Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oğlu İsa Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oğlu ve Tanrı senin büyük ününden dolayı senden minnettârız.'(AB 95/12-96/9)

Yarlığa bizğa, zera sen yalgız ari sen yalgız biyimiz bizim ys k's biy da ari can ol haybattandır t'eñri at'a bilay amen. 'Bize merhamet et, çünkü yalnız sen Kutsalsın, yalnız sen bizim Tanrımızsın, İsa Mesih, Kutsal Ruh ve Baba Tanrı ile birlikte aynı yüceliktendir. Amin.'(AB 96/14-97/5)

Algışlisen biy t'eyri at'alarımızın bizim oğovlu da haybat'lıdır atın seni ari, meñilik', amen. 'Ey atalarımızın Tanrısı sen Kutsalsın, adın sonsuza dek kutsal, şanlı ve onurlu kalacaktır. Amin.'(AB 97/14-98/3)

Kõrguz bizga, biy, yarlğamañını senin da hutharılmañını seniñ, ber bizga, biy, yarlğamañını seniñ meñilik', işin hõlunnun senin k'õrumsuz etmagin, biyim benim, seni işanç k'endima ettim. 'Ey Tanrım, bize merhametini ve kurtuluşunu göster. Ey Tanrım, sevgini sonsuza dek ver ve yaptığın işleri gösterişsiz kılma, (çünkü) seni kendime ümit kıldım.'(AB 98/12-99/6)

Haybat' da hormat da yer õpmañ biyik'lik'k'a, ata õğul ari canga hali da har k'ez, meñi meñilik', amen. 'Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a, tek Tanrılığa şimdi, her zaman ve sonsuza dek şan ve şeref olsun. Amin.'(AB 100/1-5)

Ari t'eyri, ari da huvat'lı, ari da õlumsuz, k'i haçlandın bizim uçun, yarlğay bizga. 'Ey Kutsal Tanrı, sen Kutsal ve Güçlü, Kutsal ve Ölümsüzsün, çünkü bizim için çarmıha gerildin, bize merhamet et.'(AB 100/7-10)

Huthargay bizni sinamañtan da barça tarlıhlarımızdan bizim. 'Bizi denemekten ve bütün dertlerimizden O kurtaracaktır.'(AB 101/3-5)

Biy, barını tutuçi, t'eyrisi aprahamnın, sahnın, yagopnun da alarnıñ artar õğlanlarının, barçanı tutuçi, biy, boşat' maña benim yazhlarımni. 'Ey her şeye kadir Tanrı, İbrahim'in, İshak'ın, Yakub'un ve onların doğan çocuklarının Tanrısı, bana günahlarımı bağışla.'(AB 101/7-13)

K'i ettin kõknu da yerni, da barça kõrk'un alarnın, barçanı tut[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, yeryüzünü, gökyüzünü ve bütün güzellikleri sen yarattın[...]'(AB 102/1-3)

K'i bayladın t'enizni sozun, buyruñun bila yaptın teranlik'larnı, mõhurlandıñ hõrñulu da haybat'lıat'ın bila, barçanı tu[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, denizi sözünle bağladın, derinlikleri buyruñunla yaptın, korkulu ve onurlu adınla mühürledin[...]'(AB 102/4-9)

Yetoqsuzdur ulu zork'u haybat'lı arilik'innin senin, srõgiydir yurak'lanmañın da õçaşmañın senin usna yazıhlularnın, olçõvsuz da tergoqsuzdur yarlğamañı sovk'unnuñ seniñ, barça[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, görkemli yüceliğinin gücü büyük ve sınırsızdır, günahkârlarına õfken ve

kızgınlığın acımasızdır, sevginin merhameti ise ölçsüz ve denetimsizdir[...]’(AB 102/14-103/7)

Da yeber, biy, frişdasın eminlik’niñ, k’i kyelip sahlagay bizni kunduz da k’yeça. ‘Ey Tanrım, huzur meleğini bizi gece gündüz korumak için gönder.’(AB 110/4-7)

İnam bila hosdovanël bølup da yerni oparmen sana, at’a oğul ari can, etilmagan da olumsuz, tarbiat’ yarat’uçisi frişdaların da adamların da barça bølğanlarını, yarlığa seniñ yarat’k’anlarıña, da maña kóp yazıhlığa. ‘Ey Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, imanla itiraf edip, sana eğilirim, yaratılmayan ve ölümsüz doğanın, meleklerin, insanların ve bütün yaratılanların yaratıcısı, yarattıklarına ve bana, çok günahkâr olana (benim gibi günahkâra) merhamet et.’(AB 111/1-11)

İnam bila hosdovanël bølup da yerni oparmen sana, ayirilmagan yariñ, at’a oğul ari can, da bir t’eyrilik’ yarat’uçi yariñni da tasetuçi haranguluhnu, tas et benim canımdan harangulu yazıhında bilik’sizlik’ni, da yariñlat’ esimni benim, bu sahat’ algış etmaga sana biyançına k’ora, da yopsuniyim sendan hølthamnu benim, da yarlığa. ‘Ey ayrılmaya Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.’ (AB 111/12-112/13)

Baħuçi barçasın, meğa saña sağışım bila, sözüm bilay da hulinganım bila, buzgin høl bitik’in yazıhlarımnın benim, da yazgin atımnı benim menilik’ duftarda, da yar[...] ‘Ey her şeyi gören, sana karşı düşüncemle, sözümle ve yaptıklarımınla günah işledim, günahlarımnın defterini yok et, adımın ebediyet defterine yaz ve merhamet et[...]’(AB 115/12-116/4)

Tergovuçi yapuñlarını, meğa sana erk’li u erk’siz bilganım da bilmaganım bila, boşat’lıñ ber yazıhlı huluna, haysi k’i sp awazandan toğganımdan çañ bu k’unga dinra, yazıhlımen t’eyrilik’iñnin alnuna sezik’lik’larım bila benim da barça boğunlarım bila t’eyimniñ, da yar[...] ‘Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşkuylarımla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik

havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]'(AB 116/5-117/2)

Ahıllı at'anın ys, ber mana ahıl yâhşini sağışlama, da sozlama, da etmaga alnıña seniñ har sahat', da yaman sağıştan da hılınmahtan huthar meni, da [...] 'Ey Babanın akli olan İsa, bana huzurunda her an iyi düşünmek, konuşmak ve (iyilik) yapmak için akıl ver, kötü düşüncelerden ve işlerden beni kurtar ve merhamet et[...]'(AB 119/3-9)

Ayovuçi yarat'k'anlarını, sahlacanımni da t'enimnimenim senin ari haçin bila aldovuçi yazıhtan, sinamahtan, esk'i duşmannın da yaman kişilarnıñ aldamahtan, da barça tınsızlıhtan canımni u t'enimni, da yar[...] 'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden korusun ve merhamet et [...]'(AB 120/9-121/3)

T'eñrim menim, haysi k'i açarsen holunnu senin, da toldurursen barça yarat'k'anlarınıñ yarlıgamahtan bila seniñ, sana simarlarmen canımni menim, sen hayğur da hadirla can u t'en kyerak'ımni bu kundan çah meñilik'k'a diray, da yarlı[...] 'Ey Tanrım, elini açar bütün yarattıklarını merhametinle doldurursun, ruhumu sana emanet ederim, ruhumun ve bedenimin ihtiyacını bu günden sonsuza dek kayır ve hazırla, bana merhamet et[...]' (AB 121/12-122/7)

Yahşi etuçi biy, yahşi friştaga simarlagaysen, tatlılıh bila simarlamaga canımni menim da uruşsuz keçirmaga esk'i duşmannın yamanıñdan, haysi k'i kók tibinadırlar, ya[...] 'Ey iyilik eden Tanrı, ruhumu tatlılıkla teslim etmek ve gök altında bulunan eski düşmanın kötülüğünden savaşız geçmek için iyi meleşe teslim et ve merhamet et[...]'(AB 124/5-12)

Barına yarlıgovuçi biy, yarlıga barça inanganlarga sana, menimgilarına da yat'larga, tanıganlarda da tanımayanlarga, tirilarga da olularga, boşat' duşmanlarıma menim da meni koralmayanlarga, da haytar alarnı yamanlıklarından, haysi k'i bardır yurak'larınay menim uçun, da yarlıga alarga da maña kóp yazıhlıga, da yarlı[...] 'Ey herkese merhamet eden Tanrı, sana, bütün insanlara, yakınlarıma ve yabancılara, tanıyanlara ve tanımayanlara, canlılara ve ölümlere merhamet et, düşmanlarımı ve beni sevmeyenleri bağışla,

kalplerinde benim için olan kötülüklerden onları kurtar, onlara ve bana, çok günahkâr olana merhamet et[...]'(AB 126/2-127/1)

*Haybat'lı biy, yöpsun hõlthasın hulunnuş senin, da tugalla yaşşılıhk'a yalbarmahımnı benim, parêhõsluđu bila sp adzadzinnı, da sp yovanes garabêdnın, da sp sdêp'anos, burungi tanıhınnı, da bizim at'amızın, sp lusaworuçnın, da sp arak'êllarnı, da markarelarnın, da sp hayrabêdlarnın, da sp mardiroslarnın, da sp gusank'larnın, da barça frişdalarnın, mik'ayelnin, da kaprielnin, sérovpelarnı da k'érovpelarnı, da barça arilarınnın senin **kõkdagilarnı da yerdagilarnın, da sana haybat' da yerni õpmağ** ayırılmagan sp yerrortut'iga hali da har k'ez da meji mejilik', amen. 'Ey şanlı Tanrı, kulunun dileğini kabul et, Kutsal Meryem'in, Vaftizci Yahya'nın, ilk şehit olan Kutsal İstefan'ın, aydınlatan Kutsal Grigor'un, peygamberlerin, Kutsal Havarilerin, önderlerin, şehitlerin kendini adanmış kızların (rahibelerin), bütün meleklerin, Mikail'in, Cebrail'in, masum yüzlü ve en yüksek sınıftan meleklerin, gökyüzünde ve yeryüzünde bulunan bütün sadık kullarının aracılığıyla yalvarışımı iyiliklerle yerine getir, Sana ve ayrılmayan Kutsal Üçlüye şimdi, her zaman ve sonsuza dek hamd eder, önünde eğilirim. Amin.(AB 127/2-128/12)*

İnam bila tapunurmen **ari yerrortut'yunnu da bir t'eğrilik'ni ayırılmagan.** 'İmanla Kutsal Üçlüye ve ayrılmayan bir Tanrılığa ibadet ediyorum.'(AB 129/1-5)

At'a bila da õğul bilahaybat'ta da birlik'ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut'idan yalgız õğulnu, erk'i bila at'anı, da biy anmağı bila ari cannı, aşahlandı bizim hutharılmamız uçun, endi kõktan avedum bila hrêşdagabêdnın yurak'ına ari guys mariamnın, aldı t'en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu tugallik' bila t'eğri, da adam ek'i tarbiyattan birlendi ayırılmagan birlanmağ bilay.'Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu'na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba'nın isteğiyle ve Kutsal Ruh'un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem'in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.'(AB 129/12-130/15)

Hõllarım bila yazıhlımen, artı, alıp ek'sik' beripmen, alıp yaşiripmen, kişinink'ına hıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zırgel etirmen, urupmen, hanatıpmen, yazı, da uyat' yerga hõl uzat'ipmen, ne hadar bolupmen dinsizlik'

cansızlığ etma etipmen, ol hıadar canıma hıyıpmen, k'i bir boğunumnu sağ da yazıhsız t'eņriga sahlamiyirmen, meğa t'eņriga. 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya sağ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 139/11-140/11)

Ayrıhsu yuvgin meni tırasızlık'imdan benim da yazıhımdan benim aruv etk'in meni. 'Beni baştanbaşa suçumdan yıka ve günahlarımdan arıt.'(AB 144/10-14)

Neçik' toğru bılğaysen sözunda senin da enguçi yarıguda seniğ. 'Öyle ki, yenen yargında ve sözünde haklı olacaksın.'(AB 145/8-10)

Sen, biy, k'onuluk'nu sovdun k'ırunmaganlarını da yapıhlarını ağılın bila senin kırguzdun mana. 'Ey Tanrım, sen hakikati sevdin, görülmeyenleri ve gizli, örtülü olanları bana aklınla gösterdin.'(AB 145/14-146/3)

İşıtovlı etk'in maņa sovuñluk'nuy da farahlık'ni, k'i sovuñğaylar sovak'larım benimhasrat' bılğan. 'Bana sevinçliğini ve ferahlığını duyur da hasret olan kemiklerim sevinsin.'(AB 146/7-11)

Toğru yarıh da k'ınu meñilik' yılnun tirlık'i k's. 'Ey Mesih, doğru Işık ve gerçek, ebedi yolun hayatı sensin.'(AB 150/2-4)

Sensen eşik'i yarıhınuğ da beruçi meñilik' yarılığamağını. 'Nurun kapısı ve sonsuza dek sevgi veren sensin.'(AB 150/4-7)

Sensen hıvatlı kutuçi da hayt'aruçi bularganı. 'Güçlü kurtaran ve kötülükleri uzaklaştıran sensin.'(AB 150/7-9)

Sensen boşatuçi yazıhını da arıtuçi, arıt meni yazıhlarımdan, da haytarmen bularganı, da yarıhşı yıolga k'ıvurmen keçıovlu hıulun, da kıp yazıhlı hıolarmen sendan bıl şağawat'lı, yarıhığa maņa da anmağın ilgarığı yazh etk'anımı da boşat mana. 'Günahları bağışlayan ve arıtın sensin, beni günahlarımdan arıt. Şaşırmış olanları çeviririm ve değişken günahkâr kulunu iyi yola yolcu ederim. Senden şefkatli olmanı, bana merhamet etmeni, işlediğim eski günahları unutmanı ve beni bağışlamanı yalvarıyorum.'(AB 150/9-151/6)

Arıt meni arıtuçi hıvatın bila da hıthar meni hesepsiz yazıhlarımndan, k'i işk'illi bõlmagaymen da umsasız. 'Beni arıtan gücünle, umutsuz ve şüpheci olmaman için hesapsız günahlarımndan kurtar ve arıt.'(AB 151/6-11)

Ûetk'izma usduma benim ýaman ts'asumnu, barını tutuçi biy, da kõzdan salma men taspõlgannı, biyim, uzun esli da ýamannı anmagan. 'Ey her şeye kadir Tanrı, kötü õfkeni üzerime gönderme, ey akıllı ve kötülüğü hatırlamayan Tanrım, beni, mahvolanı, ilgisiz bırakma.'(AB 153/5-153/11)

Saña barça frıstalar, saña kõklar da barça hıvat'lar, saña serovpelar da k'èrovpelar tıygısız awaz bila çahıriyirlar. 'Sana, bütün melekler, gökler ve bütün güçler, en yüksek sınıftan melekler sürekli yüksek sesle sesleniyorlar (ilâhi okuyorlar).'(AB 156/11-157/3)

Seni haybat'lırlar bõlak'i mardiroslarını, seni bütün dunya da ari ýuhõvlar tapunırlar. 'Seni peygamber grubu, bütün dünya ve Kutsal Kiliseler yüceltiyor.'(AB 157/11-15)

Barça k'unlarımızda bizim alğışlıyırbiz seni da haybat'lıyırbiz ari at'ıñni seniñ tıygısız har k'ez da meñi meñilik', amen. 'Hayatımızın her gününde seni öveceğiz ve Kutsal adını şimdiye kadar olduğu gibi, her zaman sonsuza dek yücelteceğiz. Amin.'(AB 159/14-160/5)

Võğçuyn saña, biy k's, hıtharuçisi dunyanıñ, sozu at'anın hıurban tiri kõnu t'en zadasız t'eñrilik' da tugal adam, neçik' ağızım bilay biliniyirmen, õl turlu canım bila tapunıyirmen da inaniyirmen. 'Ey dünyanın kurtarıcısı, Baba'nın sözü, canlı kurban, gerçek vücut, yüce Tanrılık, mükemmel insan Mesih, sana hamdolsun, ağızımla nasıl söylüyorsam, ruhumla da o şekilde ibadet ediyorum ve inanıyorum.'(AB 160/10-161/5)

Ber eminlik'iñni senin bütün dunaga, k'õtur hışımınıñı yarat'k'anlarından, yarlıga at'alarımızga da hardaşlarımızga bizim, tırilarga da õlularga. 'Huzurunu bütün dünyaya ver, õfkeni yarattıkların uzaklaştır, canlılara ve õlülere, kardeşlerimize ve atalarımıza merhamet et.'(AB 164/12-165/3)

Ýarlıgay sp ýuhõvnu ýasaganlarga, emgak' tartk'anlarga, da berganlarga, alayh hıllarına sp ýuhõvnun, da alarga da, haysıları k'i k'õlgası tibına sp ýuhõvnun tınuptırlar, biy, t'eñrimiz bizim. 'Ey Tanrımız, Kutsal Kiliseni

düzeltenlere, acıya dayananlara ve acı verenlere, Kutsal Kilisenin kullarına ve Kutsal Kilisenin gölgesinde ibadet eden olanlara merhamet et.’(AB 165/3-12)

Boluş kestan padşahlarına da t’eyrini tanıgan buyruhçılarga, çeruvlarına, da zurÿat’larına da alarnın, sahlamağ bilay eminlik’tay, biy t’eyrimız bizim. ‘Ey Tanrımız, Hristiyan padişahlara, Tanrı’yı tanıyan emredenlere, askerlerine (koruyucularına) ve onların nesillerine huzur içinde saklayarak yardım et.’(AB 165/12-166/4)

Sahla araçnortumuznu da hardaşlıhumıznu bizim, zağalsız da halabasız erk’ında yarlıgamağınñın seniñ. ‘Merhametinin isteği doğrultusunda önderliğimizi ve kardeşliğimizi koru.’(AB 166/4-9)

Bu barçanı ağızımdan da ÷urak’ımdan benim ħabul kør, biyim benim ys k’s da t’eyri. ‘Ey Beyim İsa Mesih ve Tanrım, ağızımdan ve kalbimden (çıkan) her şeyi kabul et.’(AB 167/3-6)

Meñilik’tan awal yarlığa mana yazıhlığa, da et arzani senin ħanlıña meni toğuruçılarım bila, da k’eçmişlarım bila, da ÷uvuħtagılarım bila, da barça k’estanlık’ bilay, da sana haybat’ atan bilay da ari can bilayhali da har vaħt meñi meñilik’, amen. ‘Beni ebediyetten önce beni doğrularım ve geçmişlerimle, yakınlarım ve bütün Hristiyanlığım ile yüceliğine uygun kıl ve bana, günahkâr olana, merhamet et, Sana Baban ve Kutsal Ruh’la birlikte şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun.’(AB 167/6-168/2)

Lukaš Hrickovič 3-çi yılga voyt tañlandi. Teñri ħutlu da sítaralı etküy. ‘Lukaš Hrickovič üçüncü yılda da ordu komutanı olarak seçildi. Tanrı kutlu ve yardımcısı olsun!’(KV 93/9-10)

Xazağlarni kestilär, ħaysılarınñ atı biriniñ Šulha edidabirsiniñ Ivaškovskiy edi, da asri yarar igitlär edi. ‘Kazakları kestiler bunların birinin adı Şulha idi ve diğerrinin İvaşkovskiy idi ve çok faydalı yiğitler idi.’(KV 93/12)

Da soñra ol 2 keskän ħazağlarni kömdülär asri körklüNemič ħabaħi çıħari, procäsiya bilä, Božemuka yanına, ħayda ki kömüptürlär özgä ħazağlarni – Muħa da Kalinani. ‘Ve sonra o iki kesilen kazakları aşırıgörkemli gömdüler. Polonya kapısındaki haçın altına tören ile Bozemuka yanına, Muhave Kalina adındaki kazakların gömüldüğü yere.’(KV 93/17)

Tatar xanı asrî köp adam bilä kirdi Nemič veliyätinä Okrayına bilä, da kettiçağ Ilôvga yuvuça,daçaytıp keldi Kamenectibinä, Doluşka yanına qoşun çoydu, dabarça salalarni, dahummalarni, da tüzdä bičänlärni küvürdü. ‘Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya’ya girdi. Ve Ilov’un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.’(KV 94/2)

Evet šähärdän p'eçota, alayže özgä oçvotniylar – neçik ermeni, alay nemič, orus – çixip birgälärinä, potikacc'a boluy edilär, alayže toptan çaladan da šähärdän üstlärinä uruy edilär.‘Ama şehirdeki piyadeler ve gönüllüler ki onlar şehirdeki Ermeni, Polonyalı ve Ruslardı, çıkıp birilerine karşı koyuyor idiler, böylece hep birlikte kaleden ve şehirden üstlerine vuruyor idiler (ateş ediyor idiler).’(KV 94/3)

Kn'az Višnoveckiy da kn'az Korickiy, 2 badža, Yeremiy biyniñ kiyövläri, kirdilär Olaç ulusuna çerüv bilä, çaysi ki eltilär Olaç biyliğinä Yeremiyniñ oylun Aleksandrni.‘Hükümdar Yeremi’nin damatları, iki bacanak, Prens Višnoveckiy ve Prens Koreckiy orduyla Moldova’ya girdiler, öyle ki, Yeremi’nin oğlu Aleksander’i Moldova hükümdarlığına getirdiler.’(KV 95/4)

Biy Tejriniñ boluşluçu aşıra kn'az Višnoveckiy da kn'az Koreckiy potikacc'a boldular Tomşa biy bilä Astan 2 mil yerdä. ‘Yüce Tanrı’nın çok yardımıyla prens Višnoveckiy ve prens Koreckiy, hükümdar Tomşa’ya karşı koydular As’tan (Yaş)’dan 2 mil uzakta.’(KV 95/7)

Da zaraz atlarga atlanip çaçtilar neçik Tomşa, alay Radul biy, da zevšistkim salıp stollarin da kümüş rostriçalarin, nedä ki bizimkiläri kelip dostat ettilär ol yaçşiliçni.‘Ve atlarına atlayıp hükümdar Tomşa ve hükümdar Radul bütün ganimetlerini geride bırakarak kaçtılar, böylece bu ganimetler bize geçti.’(KV96/3)

Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çerüv, tek 400 adam, çaysiniñ ki başlıçları Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar paşaniñ oylu hem tatar da olaçbilä bir bolup da šähärin 3 yanından urdular üstlärinä tanğa mañ.‘Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov’da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa’nın oğlu, hem

tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.’(KV 96/6)

Bu yılga tañlandi voyt pan Lukaš Hrickovic da yäñi antičkänlär Guryïy Brgošovič, da Zadig Patrar, da Krištof. ‘Bu yıla Pan Lukaš Hrickovic komutan (olarak), yeni jüri üyesi olarak Guryig Brgošovič, Zadig Patrar ve Krištof seçildi.’(KV 116/9)

Alayže rotmistrni da öldürdülär, da poručnikni, da xoronžyni xorengve bilä tiri aldılar. ‘Böylece süvari yüzbaşısını ve mülazımı öldürdüler, subayı da eşyalarıyla esir aldılar.’(KV 128/4)

A bu uruy edi xazağ üsnä da lisovčik üsnä. ‘Kazaklar ve vasıfsız askerler üzerine de ateş açtılar.’(KV 137/4)

Dayin bar edi obozda bir madžar, xayşiniñ ati Feketi edi da ašira yarar da rücerskiy kimesü edi, alay ki här teñriniñ künü barından ilgäri ol çixar edi herckä, da ol kün bolmas edi, ki tiri türk, albo tatar, albo tiž baş keltirmäy edi hetmanga. ‘Otağda bir Macar dahi var idi, onun adı Feketi idi ve usta ve önemli (yararlı) bir kimse idi, Tanrı’nın her günü hepsinden önce o meydana çıkardı ve o gün hetmana ya canlı bir Türk ya tatar ya da en azından baş getirmedigi olmaz idi.’(KV 140/7)

Yiypaşkün da nögärikün nemič čörüvü kečmä başladı Turlunu beri yanga. ‘Pazartesi ve Salı günleri Polonya ordusu Turlu nehrinin beri yanına geçmeye başladılar.’(KV 148/1)

2.1.3.5. da...da...

Haybat’ ataga da oğulga da aricanga. ‘Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a yücelik olsun.’(AB 61/14-15)

2.1.3.6. dağı

kaçan bogday saçar-sën aar kovra biter, alabota, tigenek dağı kükelbiter ‘ne zaman buğday saçarısın, onun yerine ot ve diken biter’(CCII 57a/23)

nêçe çağırsa eşitmeh yoħ hergiz dagıkutılmak yoħ ‘ne kadar bağırsa işitmek yok, asla kurtuluş da yok’(CCII 59a/12)

yazuklı-mên Bêy arı Mariam katunga, arı Franaska, arı Petrus, arı Paulusgadagıbarça arılargı, saa tın ata ‘Rab Tanrı’ya, aziz Meryem hatuna, aziz Franas’a, aziz Petrus’a, aziz Pavlus’a ve bütün azizlere, sana, Pederim, günâhkârım’(CCII 61a/2-3)

şükür barçadan bêyik Têhrigedagıyêrde bazlıh, êgi köñülni kişige‘şükür her şeyden yüce Tanrı’ya ve yeryüzünde iyi kalpli kişilere esenlik olsun’(CCII 61b/8-9)

kim êgi köñül, êgi êrk kunda tutsa, ol boluşsun bizge AtadağıOguldagıArı Tın‘bizden kim samimi kalp ve iyi niyetini muhafaza ederse Ata, Oğul ve Kutsal Ruh bize yardım etsin’ (CCII 61b/10-11)

bêrgey êdik canımıznu dagı tenimizni Têhrige, ol boluşsun ‘onun bize yardım etmesi için canımızı ve tenimizi Tanrı’ya verir idik’(CCII 62a/11-12)

nême yoħ yêrde, nêçik Têhri söver kökte dagı barça arılar‘sabırlı olanları Tanrı ve bütün azizler yalnız yeryüzünde değil, gökte de severler’(CCII 62a/32)

igrenmedi kişı kelependen, nêçik Têhri igrenir dagı frısteler yazuklı kişiden ‘insan, Tanrı’nın ve meleklerin günahkâr kişiden öğrendiği gibi cüzamlıdan öğrenmedi ’(CCII 62b/4)

kaçan kişı kênsi agızı bile yazuhın aytsa, andan canı arı dagı algışlı bolgay ‘insan kendi ağzı ile günahını itiraf ederse ondan sonra ruhu temiz ve mübarek olur’(CCII 62b/25-26)

anda bolgay saña ulu uyat dagı kerti uyat dagı ölüm uyat ‘büyük utancı, gerçek utancı ve ölümcül utancı orada yaşayacaksın’ (CCII 63a/4)

kim her yılda anı êtmese, ol Têhriden dagı papdan kargışlıdur‘kim ki onu her yıl yapmasa o kişı Tanrı’dan ve papadan lanetlidir’(CCII 63a/24-25)

ave, sên kız kim kollarıñ, avzıñ dagı sagıñçıñbarça birge kopsap turur ‘selam sen bakire ki ellerin, ağzın ve de düşüncen hep birlikte ilahiler söyleyip durur’(CCII 71a/8)

ölülerniñ komaklıkın dağı mənü tirilikni‘ölülerin dirilişi ve ebedi hayatı bekliyorum’(CCII 74b/18-19)

Kristus bizni algışlasın, töresine bütün etsin, köp eğilikde yaşatsın, hırmət, duvlat dağı baht bərsin‘Mesih bizi kutsasın, töresini kemale erdirdin, çok iyilikte yaşatsın, hürmet, devlet ve baht versin’(CCII 76a/19)

2.1.3.7. hem

ave sən kız, arılarnıñ kovançı hem friştelerniñ, kökge səni uzattılar‘selam sana bakire azizlerin ve meleklerin kıvancı, cennete kadar sana eşlik ettiler’(CCII 72a/1)

Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çerüv, tek 400 adam, çaysiniñ ki başlıçları Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar paşaniñ oylu hem tatar da olaybilü bir bolup da šähärin 3 yanından urdular üstlärinä taŋa maŋ.‘Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov’da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa’nın oğlu, hem tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.’(KV 96/6)

Seym boldu Ulu oruçta, çaysi ki ol seymdä berildihetmanstvo hem kanclerstvo Žolkevskiygä, çaysi äväl pol’niy hetman edir.‘Büyük oruçta meclis toplandı. O mecliste hem hetmanlık hem de başbakanlık Jolkevskiy’e verildi, öyle ki evvel tam hetman idi.’(KV 103/6)

2.1.3.8. hem...hem

Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol’skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asrī ulu halç bilä, çaysiniñ ki bar edir 1200 adam artıç-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p’eçota, da boldu Kamenectä 3 kün.‘Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets’e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets’de 3 gün kaldılar.’(KV 97/8)

2.1.3.9. ne...ne...

Dayi da muşar oşşas bardir köp işlär, zera Teşri kendidir yaryuçi, ki övrätir bizgä könü yaryunu, çaysi bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne friştälärgä, nedžanavarlarga.‘Buna benzer çok işler vardır. Zira Tanrı hüküm vericidir. Bize doğru yargıyı öğretir. Ne meleklerle ne hayvanlara... Bu kuralları sadece insanlara söyler.’ (TB 10v/5)

ança söver-biz Teşirni, neçe biz anış buyruşun tutar-biz, ne artuş ne eksik ‘biz Tanrı’yı çok severiz ve onun buyruklarını ne eksik ne de fazla tutarız’(CCII 62a/18-19)

Haytipmen men benim şaman şazırlarım uçun, şaysin aytiyim, şa şaysin biliniyim, zera ne uçubar da ne şırığı, k’risdanlık’ şergasına tugal bölmiyirmen canımnı da t’enişni şazış bila şaramğulatıpmen, olar k’unumnu şağışlamıyirmen, da t’eşrinin şorşulu şarğusun esima keltirmıyirmen.‘Kötü günahlarım için dönüyorum, hangisini bilsem, hangisini söylesem, çünkü (günahların) ne başı ne sonu var, Hristiyan dinine tam olarak uymuyorum, ruhumu ve bedenimi günahlarla karartmışım ve Tanrı’nın korkulu yargısını hatırlamıyorum.’(AB 133/2-15)

2.1.3.10. u/ü/vü

Da şayda ki törä eksiktir, anda talaş köptir, da şayda törä da könülık bolsa, eminlik artıştır ol ulusta, dünyäda u yışövlärdü, zera I ülüşü Teşrinin şnork’undan berilgän yışövlärgä eminliktir. ‘Nerede töre eksiktir, orada sıkıntı çoktur. Nerede töre adildir o millette ve dünyada emniyet fazladır. Zira Tanrının rahmetinin bir payı da kiliselere verilen emniyettir.’(TB 10v/1)

Yarattı Teşri adam oyluna džan u ten, da körkäytti anı kendinä oşşas.‘Tanrı, İnsanoğluna can ve beden yarattı. Onu kendine benzer yarattı ve güzelleştirdi.’ (TB 49r/13-49v/1)

Yüzü esä Teşrinin sürätidir, ayzi esä tum sayitidir, da tum ayzinadır, ölü esä şaç bilä, Awedaran bilä möhürläniptir, tum Teşrinin ari teni u ari şanıdır. ‘Yüzü ise Tanrının suratıdır, ağız ise tüm silahıdır. Ölü ise haç ve sevinç ile mühürlenmiştir. Tümü, Tanrının kutsal bedeni ve kutsal kanıdır.’ (TB 54r/10)

Buyurur K'risdos kendiniñ ari ayzi bilä: «Ki benim tenimni u xanımni yöpsünsä, men aņaru ol maņa tınaru. 'İsa, temiz ağızıyla buyurur: Benim vücudumu ve ruhumu kabul etse, ben ona o bana denk olur.'(TB 54r/11)

*Bağçalarda türlü-türlü **bitiş u teräklär** bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitipilgäri kelir, da ol bağça eyäsi yemişin alır.*'Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.' (TB 54r/12)

*Ol türlü bu dünyâ bağçasidir Teñriniñ, da adämilär teräktir, da Teñri yemiş izdär här adämidän, **xandan, u biydän, u k'ahanadan, u yaryučıdan.***'Bu dünya Tanrının o türlü bahçesidir ve insanoğlu ağaçtır, Tanrı da her insandan, handan ve beyden, papazdan, yargıçtan meyve arar.' (TB 54r/13)

***Biylärniñ u yaryučılarniñ** yemişi oldur, ki yaryunu drüst etkäy...*'Beylerin ve yargıçların meyvesi odur. Yargını rüşvetsiz ve dürüst edeceksin...' (TB 54r/14)

***Drüst u könü şaryat** yarliniñ dzanidir.*'Doğru ve dürüst [...] fakirin canıdır.' (TB 54r/15)

*Yohsa töräsinä Eyämizniñ dir erki anıñ, da töräsinä anıñ, da töräsinäanıñ sağış etkäy **ol kündüz u keçü,** da bolgay ol, neçik teräk, ki tikkändir ahınına suvnuñ.*'Ancak gücünü Rabbimizin yasasından alır ve gece gündüz onun üzerinde derin derin düşünür. Böylesi, akarsu kıyılarına dikilmiş ağaca benzer.'(KZ 1/2)

*Tergovuçi yapuğlarnı, meğa sana **erk'li u erk'siz bilganım da bilmaganım** bila, boşat'lıh ber yazıhlı huluna, haysi k'i sp awazandan toğganımdan çah bu k'unga dinra, yazıhlımen t'eñrilik'iñnin alınna sezik'lik'larım bila benim da barça boğunlarım bila t'eñimniñ, da yar[...]*'Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşkuvarımla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]'(AB 116/5-117/2)

*Ayovuçi yarat'k'anlarnı, sağla canımni da t'enimni benim senin ari haçin bila aldovuçi yazıhtan, sinamağından, esk'i duşmannın da yaman kişilarnıñ aldamağından, da barça tınsızlıhtan **canımni u t'enimni,** da yar[...]*'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan,

denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden koru ve merhamet et [...]’(AB 120/9-121/3)

Kozat’uçi barçadan k’s, oñun seniñ kılga bılğay usduma menim kunduz u keça, ovda olturganda, yolda yüruganda, yuhlaganda, turganda, k’i heç sesk’anmagaymen, yar[...]’Ey herkesi koruyan Mesih, gece gündüz, evde otururken, yolda yürürken, uyurken ve uyanıkken titrememek (ürkmemek) için sağıın üzerime gölge (koruyucu) olacak, merhamet et [...]’(AB 121/4-11)

Da hali umsanıp t’eñriga, da anın yetovsuz şağawat’ına aytırmen men menim yaman yazhlarımni, bu sp yuhovnun içina, t’eñrinin alnına, da sp adzadzinniñ, da barça arılarnın kohtagılarnıñ da yerdagılarnın, da menim din at’amnın alnına, barça yazıhlarımni aytırmen, haysi k’i hılınıp men canım, t’enim bila, da barça sağışlarım bilay, da sozlarım bila, da etk’anlarım bila, erk’li u erk’siz bilganım bila da bilmaganım bilay, kunduz u keça, eğar yolda yüruganda, eğar yuhlaganda, eğar oyağ bılğanda. ‘Ve şimdi, Tanrı’ya ve O’nun sınırsız sevgisine umutlanıp, kötü günahlarımı, bu Kutsal Kilisenin içinde Tanrı’nın, Kutsal Üçlü’nün, gökyüzündeki ve yeryüzündeki bütün sadık kulların önünde ruhumla, vücudumla ve bütün düşüncelerimle, sözlerimle, yaptıklarımle, isteyerek ta da istemeyerek, bilerek ya da bilmeyerek, gündüz ve gece, evde otururken, yolda yürürken, uyurken, uyanıkken işlediğim bütün günahlarımı Babamın önünde itiraf ederim.’(AB 134/4-135/9)

Yazıhlımen ağızım u tilim bila, boş sozlarını sozlapmen, yalğannı aytıpmen, panbas etıpmen, soğ’unç berıpmen, hargapmen, erik’lapmen, kufur u yaman aytıpmen, artıhsı kulupmen, ozgalarnı kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacilar bila ozgalarnı sağı fik’irından yaman sağışk’a kÿeltiripmen, da ne k’i ağız u til yazıhı bar barçanı hılınıpmen, meğa, ay. ‘Boş sözler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş sözlerle başkalarını iyi fikirlerden kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağızım ve dilimle günahkârım, Tanrı’ya karşı günah işledim.’(AB 137/11-138/11)

2.1.3.11. ya

*Xaçan ki [xan] xaysi biygä yer bergäy **deržava ya pustaliğ** ta, da ol biy ol yerdä xanniğ boyruği bilä xala yapkay, ol anıñ deržavasidir meñi.* ‘Ne zaman ki hangi beye mülkte ve boş arazide yer verecek, o yerde hanın emri ile kale yapacak. O, onun sonsuz mülküdür.’(TB 28r/7)

*Eğär kim ki kimgä tuvar saxlama bersä, **at, ya xoy, ya barča türlüdzanavar**, müñüzlü da müñüzsüz, egär anıñkibik tuvar xara nağis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü xol algay.* ‘Eğer kim davar, at, koyun, boynuzlu ya da boynuzsuz her çeşit hayvan beslerse, davarlar kara karşı dayanıklı olacak. Ya ölecek ya hızlı yol alacak.’(TB 87v/2)

*Ki kimesä bilmägäy, xaydan keldi anıñki ziyan, na ol, ki saxlar edi, ant bilä xutulur, egär nemä sähäpin bermäsä **nağisliğina ya ölümünü** tuvar xaranıñ.* ‘Eğer kara davarın ölümünü yemin ederek saklarsa bu zararın nerden geldiğini kimse bilmeyecek.’(TB 87v/3)

*A egär ki ayuv, **ya börü, ya özgü kiyik** aldı esä küçlü tuvar xaranı, buzgay ya yegäy, anıñkibik saxlovuči [eyäsinä] körgüzmäx keräk yerin da, körgüzüp köñüsün da belgili ol yerni, ziyansiz bolsar tapkanı bilä töräniñ, xaysin ki törä ulu köñülük bilä taptı.* ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Koruyucu Tanrıya belirli ve doğru o yeri göstermesi gerekir. Töre ile bulmanın zararı yoktur. Zira töre büyük bir doğruluk ile buldu.’(TB 87v/5)

*Ermeni satuçılar da aluçılar **övlärniñ ya žar anklıxniñ** toygan bitkänlär kendi törälärinä, xaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da žaranklıxlarnı saxlamağ keräktirlär.* ‘Ermeni satıcı ve alıcılar, olan biten kanunlarına göre evlerinin ve miraslarının hangisi yabancıysa evlerini ve diğer miraslarını bulundurmaları gerekir.’(TB 92r/1)

*Eğär satuçılar ki atni biri birinä, bazarı alay bolmağ keräk ol atniñ taniğliği bilä **2-niğ ya 3-nüñ**, anıñ üçün ki oyurluğ bolmagay ol at, ya eski axsağliği bolmagay.* ‘Satıcılar, o atı 2 ya da 3 kişinin şahitliği ile birbirine satması gerek. Onun için ki o at huysuzluk yapmayacak ve eski aksaklığı olmayacak.’ (TB 92r/4)

2.1.3.12. ya...ya...

Oylanniñ esi alaydır, neçik çovraç: bermägäysen, ki murdar suv kelgäy da çatışilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitkäy, ya oylanniñ esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär. ‘Oğulların akli kaynak gibidir: pis su vermeyeceksin, gelecek ona karışmayacak. Böyle anne-baba onu yetiştirecek, onlardan kötü söz işitecek ve oğulların akli bulanacak.’ (TB 31r/2)

A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldı esä küçlü tuvar çaranä, buzgay ya yegäy, anñkibik saçlovuči [eyäsinä] körgüzmäç keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansız bolsar tapkanä bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä tapti. ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Koruyucu Tanrıya belirli ve doğru o yeri göstermesi gerekir. Töre ile bulmanın zararı yoktur. Zira töre büyük bir doğruluk ile buldu.’ (TB 87v/5)

Egär satuçılar ki atni biri birinä, bazarı alay bolmaç keräk ol atniñ tanıxlıxı bilä 2-niñ ya 3-nüñ, anñ üçün ki oçurluç bolmagay ol at, ya eskiaçsaçlıxı bolmagay, ya diçavičniy ya mançoy. ‘Satıcılar, o atı 2 ya da 3 kişinin şahitliği ile birbirine satması gerek. Onun için ki o at huysuzluk yapmayacak ve eski aksaklığı olmayacak.’ (TB 92r/4)

2.1.4. Edat Grubu

Edat grubu hakkında Ergin, Eker ve Karahan’ın görüşleri şu şekildedir:

Muharrem Ergin, edat grubunu “Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. “İsim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir. İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın cinsine göre, çeşitli hallere girer ve çeşitli çekim ekleri alır. Edat ise tabii, grubun eksiz, değişmez unsuru olarak kalır. Edat unsuru daima tek kelime halindedir.” diyerek edat grupları hakkında bilgi vermiştir (Ergin, 1999, s. 396).

Süer Eker, edat grubunu “Bir ad soylu sözcüğün, yalın durumda ya da yaklaşma, uzaklaşma ilgi durumu eklerinden birini alarak, bir son çekim edatına bağlanmasıyla oluşturduğu gruptur.” diye tanımlamıştır. *Ad ögesi+ durum eki+ son çekim edatı* kalıbında oluşan edat grubunun isim unsurunun, yalın halde de bulunabileceği ifade edilmektedir (Eker, 2011, s. 430).

Leyla Karahan “Türkçede Söz Dizimi” adlı eserinde edatların özelliklerini şöyle sıralamıştır:

- “Bu grupta isim unsuru başta, çekim edatı (*ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı* vb.) sonda bulunur.
- Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur.
- “*Onun gibisi, onun gibiler, onun kadarı*” örneklerinde olduğu gibi, edat unsuru isim çekim eki alan edat grupları, cümlede isim olarak kullanılır.
- Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir.
- İsim unsuru zarf-fiil veya zarf-fiil grubu olan edat grupları da vardır.
- Bu grupta birden fazla isim unsuru bulunabilir.
- Edat grubu, söz dizimi içinde, sıfat, zarf ve isim görevi yapar. Grup, yapısındaki edatın türüne göre *zaman, yön, durum, benzetme, sebep, miktar, şart* vs. bildirir.
- Grubun vurgusu, insan unsuru üzerinedir” (Karahan, 2016, s. 63-65).

Tarihî Kıpçak Türkçesine ait incelenen eserlerde tespit ettiğimiz edat grubu örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

2.1.4.1. arı

kök arı bakıl ‘göge doğru bak’(CCII 73a/20)

2.1.4.2. başha

At’a bila da oğul bila haybat’ta da birlik’ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut’idan yalgız oğulnu, erk’i bila at’anıñ da biy anmañı bila ari canıñ aşıqlandı bizim hutharıлмаñımız uçun, endi koptan avedum bila hrêşdagabêdnın yurak’ına ari guys mariamnın, aldı t’en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu tugallik’ bila t’eñri, da adam ek’i tarbiyattan birlanı ayırılmagan birlanmañ bilay. ‘Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu’na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba’nın isteğiyle ve Kutsal Ruh’un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem’in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.’(AB 129/12-130/15)

2.1.4.3. bilä/ bile

Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz, kim dä sarnasa (+ zAnabagan gojs Mariam), anlına [alnına?] sözimizgä, k i igi aňlagaysiz bu işni, ne türlü dä bunun kibik tamaşa iş ermenilər ortasına edi, ki ne ki taydan tüştü. ‘Bir “Hayr mer” ile unutmayacaksınız. Sizi, kim bizim sözumüzle huzuruna çağırsa bu işi iyi anlayacaksınız. Ne türlü, bunun gibi seyirlik iş Ermenilerin ortasında idi, ne yazıkkı attan düştü.’(TB 1v/7)

Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz Jisus K’risdoska. ‘İsa’yı bir “Hayr mer” ile unutmayacaksınız.’(TB 2r/7)

Men, Agop baron Butax oylu, Biy Tejriniñ yazıxlı xulu, yazdım bu yazuvnu kendi xolum bilä. ‘Ben, Rab Tanrının günâhkâr kulu Butah oğlu Agop. Bu yazıyı kendi elimle yazdım.’ (TB 2v/5)

Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, taňlap barçanı ari bitiklärdän. ‘Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.’(TB 7v/3)

*12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, anıñ üçün ki xaçan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džâht etärlär yaryučini aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuxlarni körär, ki anıñ alnına aldamağ bilä kimesä bolmas könü bolgay, yoxesä könülük bilä tergöv bolsar?’*12. Kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.’(TB 7v/5)

Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbäp xoyarbiz Törä bitikinä oşsaş surp arak’ ellärdän, xaysi ki Biy Tejridän yaryučılar berildilər dünyâgâ, da xaytıp Ari Džan bilätoyurdılar hajrabelärni da vartabelärni, ari yiçövnüñ yaryučıların. ‘İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.’ (TB 7v/6-8r/1)

*Dayi da mujar oxşas bardir köp işlär, zera Teñri kendidir yaryuçi, ki övrätir bizgä könü yaryunu, **çaysi bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne friştälärgä, ne džanavarlarga.*** ‘Buna benzer çok işler vardır. Zira Tanrı hüküm vericidir. Bize doğru yargıyı öğretir. Ne meleklere ne hayvanlara... Bu kuralları sadece insanlara söyler.’ (TB 10v/5)

*Tiyişlidir töräçigä, ki töräni yalyüz etmägäy, **yoxesä köplär bilä etkäy töräni,** egäryoluçmasa, 2 ya 3 kişi yaçşı da **bilüçi [bilä] etkäy töräni.*** ‘Hâkim fanidir. Kanunu yalnız değil birçok kişiyle yapacaksın. 2 ya da 3 iyi bilgili kişiyle hüküm edecek.’ (TB 14r/1)

*Neçik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanix keräktir, ol türlü yaryuçilarga, anij üçün törä toyru bolur **toçtatkan adämilär bilä tanixliçta.*** ‘Mahkemeye gelene 2-3 şahit lazımdır. İnsanlar, mahkemede şahit olursa; yargıçlar, onun hakkında doğru karar verir.’ (TB 14r/2)

*...yilda 3 kez çoyovk‘ **bilä bolgay,** da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäni badiyät çixip esä, anı barça baçip, ari atalar artixsiliçni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär.* ‘...yilda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’ (TB 23v/1)

*Bu türlü surp Awedaranlar da dügül ki bir vaçtta yazildi ya birindän, **hür biri yazdi kendi vaçtı bilä,** ol türlü bitikläri Boyos arak‘elniç.* ‘Böyle kutsal İnciller, bir vakitte ya da birinden yazılmadı. Havari Boğos, bu tür kitapların her birini kendi zamanında yazdı.’ (TB 23v/5)

***Bu türlü orinag bilä** bu bitikläрни дә biz başladix yazmaga.* ‘Kitapları bu kanunlarla yazmaya başladık.’ (TB 23v/7)

*Attan, çatirdan, eşäktän yasaç bolmagay, **zera alar bilä hür kez çuluçtadirlar biylärinä.*** ‘At, katır ve eşek yasak değildir. Zira herkes, beylerine onlar ile hizmet ediyor.’ (TB 28r/1)

*Xaçan ki [çan] çaysi biygä yer bergäy deržava ya pustaliç ta, da ol biy ol yerdä **çanniç boyruçi bilä çala yapkay,** ol anij deržavasidir meñi.* ‘Ne zaman ki hangi beye mülkte ve boş arazide yer verecek, o yerde hanın emri ile kale yapacak. O, onun sonsuz mülküdür.’ (TB 28r/7)

*Ol biyniñ ölümündän soñra oylanlarniñ bolgay **ħanniy boyruği bilä.*** ‘O beyin ölümünden sonra hanın emri ile oğullarının olacak.’ (TB 28r/9)

*Bolmagay, ki **büxtan bilä algay biyi.*** ‘İftira ile beyi alan olmayacak.’ (TB 28r/12)

*Yäñi avadanliħ yapkan yerlär barča kelištän boş bolgay, **barča yergäsi bilä tügälläginčä.*** ‘Yeni bakım yapan yerler, bütün yerleri ile tamamlanınca bütün vergiden muaf olacak’ (TB 28r/13)

***Biz açiħ közümüz bilä** alani aldıħ muni, neçik ki keç basiyir edi bizim ħoylarimizni, tek tañga mañ ot yandı kendi kensinä, da biz, munu körüp, asri seskändiħ, sayındiħ, ki ħaraħçilar edi, tek 1 yerdä yiyildiħ barçamiz, andan soñra bardıħ ol yergä, kördiħ tañ adämilär otlu ħanatlılar, ki ħuluħ etiyirlär edi bu tonga, da biz ħorħtuħ yuvuħlanma ol yergä.* ‘Nasıl ki bizim köylerimizi geç basıyordu; biz, hayatta iken bunu aldık. Tek şaşırttığı zaman, ateş kendi kendine yandı. Biz de bunu görüp önce ürktük, sonra oduncular olduğunu hatırladık. Tek bir yerde herkes toplandı. Ondan sonra o yere gittik. Sabah insanlar ve ateş kanatlılar gördük ki bu elbiseye kulluk ediyorlardı. Biz de korktuk o yerde dost edinmedik.’ (TB 40v/10)

*Xaysi ki klämägäy ħaytmaga **ħosdovanut‘iun bilä, oruç bilä, yaş bilä, sadaya bilä,** alar dinsizdirlär da meñi ħiyñalsarlar.* ‘Dinsizler, sonsuza kadar alçalsalar dahi tevbe, oruç, yas ve sadaka ile söylemek istemeyecekler.’ (TB 49r/4)

*Yüzü esä Teñriniñ sürätidir, ayzi esä tum sayitidir, da tum ayzinadır, **ölü esä ħaç bilä, Awedaran bilä möhürläniptir,** tum Teñriniñ ari teni u ari ħanıdır.* ‘Yüzü ise Tanrının suratıdır, ağız ise tüm silahıdır. Ölü ise haç ve sevinç ile mühürlenmiştir. Tümü, Tanrının kutsal bedeni ve kutsal kanıdır.’ (TB 54r/10)

*Buyurur K‘risdos **kendiniñ ari ayzi bilä:** «Ki benim tenimni u ħanımnı yöpsünsä, men anar u ol maña tinar».* ‘İsa, temiz ağızıyla buyurur: Benim vücudumu ve ruhumu kabul etse, ben ona o bana denk olur.’ (TB 54r/11)

*Oğlum, kim ki köniür, esi bilä yariħli günäştir; da **kim ki öçüšir yüräki bilä da öpkä süvär saħlama,** ol adam tamuħnuñ ħaramyuluħuna oħsar; da kim aruv, açiħ köñüllüdür, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdir, egär barli esä dä, essizdir.* ‘Oğlum kim ki doğrudur, akli ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennemın karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık

gönüllüdür, o adam hayirseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’(TB 60r/1)

– *Oylum, dzimri adam ol türlü sayışlar kendiniñ esinä, ki: «Men bayatirmen, da küçmen, da ne ki sözlärmen, **aşil, us bilä sözlärmen**»*‘Oğlum, cimri insanın akli kendine şöyle söyler: Ben yiğidim, güçlüyüm, ne söylersem akıl-fikir ile söylerim.’(TB 60r/6)

*Da çaysi çatın keltiriptir igilikni birğäsinä keräk anı çaytargay barça çatunga da **artfırganıbilä birğä***.’Hangi kadın, varlığını kendisiyle beraber getirmişse, bütün kadınlar onu fazlasıyla geri götürecektir.’(TB 75v/5)

*Da ölgän vaçtına ki klägäy hokeparc etmägä **çatunun çardaşları bilä birğä**, törä anı añar buyurur, ki birğä anıñ dzanin çayyurgaylar.*‘Öldüğü zaman, kadının kardeşleri ile beraber vasilik yapmayı isteyecek. Onun canı için birlikte kaygılanacaklar. Kanun böyle emreder.’(TB 75v/6)

*Ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, **ant bilä çutulur**, egär nemä säbäpin bermäsä naçisliçına ya ölümünä tuvar çaranıñ.*‘Eğer kara davarın ölümünü yemin ederek saklarsa bu zararın nerden geldiğini kimse bilmeyecek.’(TB 87v/3)

*Yoçesä tügäl yili çıçsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuçlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, **vaçtı keçkänniñ buyruçu bilä, köñü da meñilik çarankliçta çalirtörä bilä**.*‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre ile değirmeni almalı. Kim ki yaşlı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’(TB 92r/3)

*Ya atkay at üsnä olturmaga övränmägän kişigä, neukiy, da anıñkibik yoluçkan işlärä ki añar ölüm kelgäy, **kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä**.*‘Atın üstünde oturmayı öğrenemeyen cahile söyleyecek. Kimi, zorla işe gönderirlerse; o kişi, buna yakın işlerde ölecek.’ (TB 108v/4)

hoş köñül bile‘dostça, samimi olarak’(CCI 30a/17- 31a/24)

korkunç bile‘ürkek, korkak, çekingen’(CCI 30b/9)

agırsıy bile‘onurlu, saygılı, hürmetli’(CCI 31a/6)

söküş bile‘kindarca, meydan okurcasına’(CCI 31a/21)

comart köñül bile‘cömert gönüllü’(CCI 31a/26)

yèñül köñül bile‘alçak gönüllü, mütevazi’(CCI 31a/27)

mèniñ bile‘beyin ile’(CCI 31b/5)

yaman köñül bile‘adaletsiz, kötü niyetli’(CCI 31b/9)

biziñ bile‘biz ile’(CCI 31b/17)

arutmak bile‘temizlik, saflık ile’(CCI 32a/15)

boy bile‘bizzat, şahsen’(CCI 32a/16)

togruluk bile‘doğruluk ile’(CCI 32b/2)

sağlık bile‘sağlık ile’(CCI 32b/6)

anıñ bile‘onun ile’(CCI 32b/17)

yetmek bile‘yeterli’(CCI 32b/19)

eminlik bile‘güvenli, emin’(CCI 32b/21)

us bile‘akıllı, akılcıca’(CCI 33a/1)

sèniñ bile‘senin ile’(CCI 33a/9)

ol kar[mak] bile balık‘o olta ve balık’(CCII 60a/22)

ol kök bile yulduzdır‘o gök ile yıldızdır’(CCII 60b/30)

ol bıçak bile bilev‘o bıçak ile bileği taşı’(CCII 60b/37)

sen, tın atam, Bèy Tèñri èrki bile mènim yazukımdan boşatkıl ‘sen, pederim, Rab Tanrı’nın iradesi ile benim günahlarımı bahışla’(CCII 61a/8-9)

kim ègi köñül bile bizim yiñövge kèlse ulu küñ agırlap, ana bolgay altı yıl boşak‘kim halis niyetle pazar gününü kutsayıp bizim kiliseye gelse, onun altı yıllık günahları bağışlanacak’ (CCII 61a/11-12)

kaçan köp kın tözdi, soñırasında taş bile taşlap öldürdiler‘çok acılara katlandı, sonrasında taş ile taşlanıp öldürdüler’(CCII 61b/14-15)

kim ol atını köñülde tutar, kèrti köñül bile söver‘kim onun adını gönülde tutar, samimi kalp ile sever’(CCII 61b/26)

...taptılar ol oğlan kènsi anası bile, arı kız Mariam‘...o oğlanı kendi anası kutsal bakire Meryem ile birlikte buldular’(CCII 62a/9)

*kim biz **ol yol bile** barsak‘biz o yol ile varmak istiyoruz’(CCII 62a/29)*

*algışlitur alar kim yazuksuz, kèrtilik için tózer, **égi köñül bile saburluhèter**‘suçsuz yere doğruluk için zulüm gören, iyi kalp ile sabır gösterenlere ne mutlu’ (CCII 62a/30-31)*

***bir frişte anıñ bile bardı azam bolup**‘bir melek insan olup onunla birlikte gitti’ (CCII 62b/7)*

*kaçan **kişi kènsi agızı bile** yazuhın aytsa, andan canı arı dagı algışlı bolgay‘insan kendi ağzı ile günahını itiraf ederse ondan sonra ruhu temiz ve mübarek olur’(CCII 62b/25-26)*

*eger biz yazukımızı **kèrti köñül bile aytsak** kim Tèñeri öñünde ol turur, Tèñeri küçlüdür dagıyarlıgançludur bizim yazukumuz boşatma dagı barça yamandan arıtma ‘eğer biz günahımızı Tanrı huzurunda samimi bir kalple itiraf edersek, bizim günahımızı bağışlamaya ve kötülüklerden arındırmaya Tanrı’nın gücü ve merhameti yeter’(CCII 62b/31-33)*

*kaygırmah **kèrek kèrti köñül bile** kènsi yazuhıñ için; ékinçi, **tilin bile** aytmaga; üçünçi, **érkiñbile** yazuhını koymaga; dörtünçi, **nè kim Ata aytır yuvukun tutmaga** ‘samimi kalp ile kendi günahları için kaygılanmak gerekir; ikinci, dil ile itiraf etmek; üçüncü, kendi iradesi ile günahları terk etmek; dördüncü, Babanın günahları bağışlanması ile ilgili söylediklerini tutmak’(CCII 63a/9-11)*

*yahşırahtur bu dünyada **érki bile** yazuhın aytmaga, **tamuhta dagın kèrti yarguda küç bile** aytkınça ‘cehennemde ve gerçek mahkemede zorla itiraf etmektense bu dünyada kendi iradesi ile günahını itiraf etmek daha iyidir’(CCII 63a/11-13)*

*uyulmanız maña yazuhıñız aytma **tolmaç bile** ‘bana günahınızı tercüman ile itiraf etmeye utanmayınız’(CCII 63a/17-18)*

*anıñ için yakşı kèñeşiniz **köñlüñiz bile**, eger dagı barısı yazuhıñız aytıñız, yaşırmanız ‘bu yüzden kalbiniz ile iyi istişare ediniz ve bütün günahlarınızı itiraf ediniz, gizlemeyiniz’(CCII 63a/31)*

*kim **Kristus bile** tözmese ol Tèñirniñ kütovünden köpden kèmişildi‘kim ki Mesih ile birlikte acı çekmese, o Tanrı’nın sürüsünden çoktan kovulmuştur’(CCII 63a/39-40)*

kim ol kını, ol ölümni yakşı sagınmak tilese, ol Kristusnuş sagıtın, nêden Kristus tözdi, kerek kim biz köşül közi bile bakkay-biz ‘eğer o acıyı, o ölümü, o Mesih’in silahını, Mesih’in o acıya neden dayandığını iyi hatırlamak istersek, gerek ki kalp gözü ile bakalım’(CCII 63b/4)

Têyriniş atı bile ant içmegil‘Tanrı’nın adı ile ant içme’(CCII 66b/2)

sarp sünğü kövsin sançıp su kan bile ağışdırdı‘sert sünğü göğsünü delip su gibi kan akıttı’ (CCII 74a/3)

yêne haybat bile kêlmek turur tirilerni, ölülerini yargulama ‘yine dirileri ve ölüleri yargılamak için heybet ile tekrar gelecek’(CCII 74b/11-12)

Ol sahat sözlügay alar bilä öçüşlänmähi bilä kensiniñ da yüräklänmähi bilä kensiniñ öçüştirgäy alarnı.‘Sonra onları öfkeyle uyarıyor. Gazabıyla dehşete düşürüyor.’(KZ 2/5)

Kütkäysen alarnı tayah bilä temirdän, neçik sagıtın çölmäkçiniñ, uvatkaysen alarnı.‘Onları demir asayla kıracaksın, toprak kap gibi parçalayacaksın.’(KZ 2/9)

Hulluh etiñiz Eyämizgä horşu bilä da sövünüñüz alını anıñ titrämäş bilä.‘Rab’be korkuyla hizmet edin. Titreyerek sevinin.’(KZ 2/11)

Avazım bilä benim men alını Biyiniñ sarnadım, da işitti maña ari tağından kensiniñ.‘Rabbe seslenirim. Bana, kutsal dağından yanıt verir.’(KZ 3/5)

Horşmagaymen tümänlar bilä çerövünden alarnıñ, ki çöp çövremni alıp da yarağlanıp sahlıyır edilär meni.‘Silahlanıp çepeçevre beni sardılar, tutsak ettiler. Çevremi saran binlerce düşmandan korkum yok.’(KZ 3/7)

Kel, Biy, da huthar meni, Teñrim, zerä sen urduñ barçasın, kimlär ki edilär benim bilä duşmanlıhta borçsuz, da tişlärin yazıhlarnıñ uvatkaysen.‘Ya Rab, kalk, ey Tanrım kurtar beni! Bütün düşmanlarımın çenesine vur. Kötülerin dişlerini kır.’(KZ 3/8)

Eminlik bilä bu da bunda yuñlalıh, zerä sen, Biy, yalğız başha umsañ bilä turguzduñ bizni.‘Ya Rab, çünkü yalnız sen beni güvenlik içinde tutarsın. Esenlik içinde yatar uyurum.’(KZ 4/9)

*Mahtangaylar sendä sövüklüläriñ atña senin, zerä alğışlagaysen sen artarnı, Biy, yarağ kibik, **biyanmañın bilä seniñ taclagaysen bizni.*** ‘Ya Rab, çünkü sen doğru kişiyi kutsarsın. Çevresini kalkan gibi lütfunla sararsın.’(KZ 5/13)

Biy, yüräklänmäñın bilä seniñ azarlama meni, da ne öçüşlämäñiñ bilä seniñ ögütlü meni.‘Ya Rab, öfkeyle azarlama beni. Gazapla yola getirme.’(KZ 6/2)

Men küstüngänimä menim, yuvdum barça keçäni töşegimni menim, yaşlarım bilä yastıñlarımnu çılattım.‘İnleye inleye bittim. Yastıgım, gözyaşım dansırılısıklam oldu. Bütün gece ağlamaktan döşegim su içinde kaldı.’(KZ 6/6)

Tur, Biy, öçüşmäñiñ bilä seniñ da biyiklän tügütmä duşmanlarımnu menim.‘Ya Rab, öfkeyle kalk! Düşmanlarımın gazabına karşı çık!’(KZ 7/7)

*Ki tergär yüräkni da büvräklärni, Teñri artar u könidir, boluş maña Teñridän, ki tirgizir alarnı, **ki toğrudurlar yüräkläri bilä.***‘Ey doğru ve adil Tanrım! Sen ki akılları, gönülleri sınarsın. Tanrı, kalkan gibi yanbaşımda olur ve temiz yüreklileri o kurtarır.’(KZ 7/10-11)

Nemä aşag ettiñ anı friştäläriñdän seniñ, haybat bilä da hörmät bilä tacladıñ anı da hoyduñ barça holuñdan yaratılğanlar üsnä anı. ‘Onu neredeyse bir Tanrı yaptın. Başına şan, şeref tacı koydun. Ellerinin eserlerine onu egemen kıldım.’(KZ 8/6)

*Zerä oşta yazıñlılar ħordular yayların kensiläriniñ, hadirlädilär oñların, sadañları da atмага ħarañguda alar üsnä, **ki toğrudurlar yüräkläri bilä.***‘Bak, kötüler yaylarını geriyor. Temiz yürekli insanları karanlıkta vurmak için oklarını kirişine koyuyor.’(KZ 10/3)

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kensiläriniñ, yoñtur kimesä, ki etkäy tatlılıñı.‘İnsanlar bozuldu, iğrençlik aldı yürüdü. İyilik eden yok.’(KZ 13/2)

Bular arabalar bilä, bular atlar bilä, yoñsa biz atın Eyämiz Teñrimizniñ bizim sarnalıñ.‘Bazıları savaş arabalarına bazıları atlarına güvenir. Biz ise Tanrımız Rab’be güveniriz.’(KZ 19/8)

Yahtuñ yağ bilä başımnı menim, ayağ buzulmagan içirdiñ meni. ‘Başıma yağ sürersin. Kâsem taşıyor.’(KZ 22/5)

Sağıslama dinsizlär bilä boyumnu menim da ne alar bilä, ki etärlär töräsizlikni, tas etmä meni. ‘Beni kötülerle, haksızlık yapanlarla aynı kefeye koyup cezalandırma.’(KZ 27/3)

Kimläri sözlär edi eminliktä sıñarları bilä kensiläriniñ da yamanlıhtır yüräklärinä alarnıñ. Onlar komşularıyla dostça konuşur ama yüreklerinde kötülük beslerler.’(KZ 27/4)

Ber alarga, Biy, işlärinä körä alarnıñ, töräsizlik bilä yürügänlärinä körä tölä alarga. ‘Eylemlerine, yaptıkları kötülüklere göre onlara yanıt ver.’(KZ 27/4)

Añar umsandı yüräkim, faydalı boldu da açıldı boyum, da men erkim bilä menim tapungay men añar. ‘Ona yürekten güveniyor ve yardım görüyorum. Yüreğim coşuyor, ezgilerimle ona şükrediyorum.’(KZ 27/7-8)

Avazı Eyämizniñ suv üsnä, da Teñri avazından kökrädi haybatı bilä, da Biy kensi su üsnä turdu. ‘Rabbin sesi sulara hükmediyor. Görkemli Tanrı gürlüyor. Rab, engin sulara hükmediyor.’(KZ 28/3)

Avazı Eyämizniñ huvatı bilä, da avazı Eyämizniñ ulu tiyışlik bilä. ‘Rab’bin sesi güçlüdür. Rab’bin sesi görkemlidir.’(KZ 28/4)

Sözlädim tilim bilä da aytım: körgüz maña, Biy, soñgumnu da sanın künlärimniñ, ne hadardır, ki biliyim, ki ne hadar eksiliptir mendän. ‘Kendi ağzımla söyledim: Ya Rab, sonumu bana bildir. Sayılı günlerimi ve ömrümün ne kadar kısa olduğunu bileyim.’(KZ 38/5)

Oşta ölçöv bilä hoyduñ künlärimni menim, da bolmadı huvatımnıñmenim neçiknemädädir alnıma menim, hälbät, barı boştur barça adam tenli. ‘Bana, yalnız bir karış ömür verdin. Hayatım senin önünde hiç kalır. En güçlü çağında bile her insan sadece bir soluktur.’(KZ 38/6)

Azarlamağ bilä yazıñ üçünöğütlädiñ adamnı, oprattıñ, neçik pavuçınanı, boyun anıñ. Hälbät, boştur här adam. ‘Sen, insanı suçundan ötürü azarlayarak yola getirirsin. Sevdiği şeyleri güve gibi tüketirsin. Her insan sadece bir soluktur.’(KZ 38/12)

Tapungaymen saña algış bilä, Teñri, Teñrim. ‘Ey Tanrı, Tanrım benim. Ve sana lirle şükredeceğim.’ (KZ 42/4)

Har sürüñüz barça gurk’çılar, çahırñız Teñrigä sövüngän avaz bilä. ‘Ey bütün uluslar, el çirpın! Tanrı’nın onuruna sevinç çığlıkları atın.’ (KZ 46/2)

Ağındı Asduadz algış bilä, daBiyimiz bizim avazı bilä bırgınıñ. ‘Rab Tanrı sevinç çığlıkları, boru sesleri arasında yükseldi.’ (KZ 46/6)

Han ulu barça yerdä Asduadzdır, sağmos aytñız añar eslilik bilä. ‘Çünkü Tanrı, bütün dünyanın kralıdır. Maskil sunun!’ (KZ 46/8)

Yenmäh algış bilä, eslilik Tawit’niñ, zamanına, ki keldilär zap’açık’lär da ayttılar Sawuğga: ošta Tawit’ yaşınıp olturuptur bizdä. ‘Telli sazlarla Davut’un maksili. Zifliler gelip Saul’a: “Davut aramızda gizlenmiyor mu?” dedikleri zaman.’ (KZ 53/1)

Men erkim bilä benim hurbanlar sungaymen saña, tapungaymen atña seniñ, Biy, zerä yaşsıdır. ‘Ya Rab, sana gönülden kurban sunacağım. Adına şükredeceğim. Çünkü adın iyidir.’ (KZ 53/8)

Yarıh berüçi sen sen, sk’ançelik kibik, tağlarına eminlikniñ, öçäşlänsinlär barçası, kimlär kiessizdirlär yüräkläri bilä, yuğladılar yuğuların kensiläriniñ da nemä tapmadılar. ‘Avı bol dağlardan daha görkemli bir şekilde ışıl ışıl parıldyorsun. Yiğitler yağmaya uğradı. Uykularına daldılar. En güçlülere bile elini kıpırdatamaz oldu.’ (KZ 75/5)

Sağışları adamlarñ tapunurlar saña, da yapuğlar eslilik bilä algışlarlar seni. ‘İnsanların gazabı bile sana övgüler doğuruyor. Gazabından kurtulanları çevrene topluyorsun.’ (KZ 75/11)

Negä dinçä yargulagaysız könüsüzlük bilä da yüz körgäysiz yazıhlılarga? ‘Ne zamana dek haksız karar verecek, kötülerini kayıracaksınız?’ (KZ 81/2)

Çahırñız alınna Biyñiñ, barça yer, huluğ etiñiz Eyämizgä färahlik bilä. ‘Ey bütün dünya, Rabbe sevinç çığlıkları atın, ona neşe ile kulluk edin.’ (KZ 99/1)

Kiriñiz alınna anıñ sövünçlük bilä, biliñiz, ki oldur Biy Teñrimiz bizim. ‘Sevinç ezgileriyle huzuruna çıkın! Bilin ki Rab Tanrı’dır.’ (KZ 99/2-3)

Kiriñiz eşikiña aniñ tapunmañ bilü da algış bilü övinä aniñ. ‘Kapılarına şükranla, avlularına övgüyle girin!’(KZ 99/4)

Yol zadasız haçan kelgäy maña,ki bargay edim men zadasızlıñ bilü yürükimniñ içinä övimniñ. ‘Ne zaman geleceksin bana? Evimde temiz bir yaşam süreceğim.’(KZ 100/2)

Maña, kim aruvsuz edi yüräki bilü, yañıldı mendän harsız, da men dbat etmädim. ‘Sapıklık benden uzak olsun. Kötülüğü tanımak istemem.’(KZ 100/4)

Tek yalgız sen, Teñri, ki saldıñ bizni da turmadıñ, Teñri, huvatımız bilü bizim. ‘Ey Tanrı, sen bizi reddetmedin mi? Ordularımıza artık öncülük etmiyor musun?’(KZ 107/12)

Teñri bilü etälñ huvatnı, da ol uyatlı etkäy duşmanlarımıznı bizim. ‘Tanrı’yla zafer kazanırız. O düşmanlarımızı çığner.’(KZ 107/14)

Biy sahlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ holu bilü kensiniñ. ‘Senin koruyucun Rab’dır.O, sağ yanında sana gölgedir.’(KZ 120/5)

Egär ki Biy bolmasa edi bizim bilü, aytkay Israjel, egär ki Biy bolmasa edi bizim bilü. ‘Rab bizden yana olmasaydı. İsrail şimdi desin: Rab bizden yana olmasaydı.’(KZ 123/1)

Öçäşkäni yüräklänmähläri bilü alarnıñ üstümüzgä bizim, na suvlar da haydesä boğdular bizni. ‘Öfkeleri bize karşı alevlenince sular bizleri silip süpürdü.’(KZ 123/3-4)

San alarga barçasına, kimlär horharlar Eyämizdän da barırlar yolu bilü aniñ. ‘Ne mutlu Rab’den korkana, onun yolundan yürüyene!’(KZ 127/1)

Algışlañız Biyni algış bilü yeñi, algış añar yihövünä surplarnıñ. ‘Rabbe övgüler sunun! Rabbe yeni bir ezgi söyleyin. Sadık kullarının toplantısında ona övgüler yükseltin.’(KZ 149/1)

Algışlagaylar atın aniñ algışlamañ bilü, sağmos bilü da algışlamañ bilü sağmos aytkaylar añar. ‘Onun adına dans ederek övgüler sunsunlar. Onu tef ve lir çalarak ilahilerle övsünler!’(KZ 149/3)

*Biyänir Biy joğovurtuna kensiniñ da biyik etär ivaşlarını **hutharmañ bilä.***‘Çünkü Rab halkından hoşlanır. Alçakgönüllüleri zafer tacıyla süsler.’(KZ 149/4)

Mahtangaylar arilər haybat bilä, da sövüngäylär tınçlıhlarına kensilärinin, da biyiklätkäylärTeñrini ağızları bilä kensiläriniñ.‘Sadık kulları bu onurla mutlu olsun. Yataklarında sevinç ezgileri okusunlar! Ağızlarında Tanrı’ya yüce övgüler olsun.’(KZ 149/5-6)

*Bağlama hanların alarnıñ **hol bağı bilä temirdän.***‘Krallarını zincire, soylularını prangaya vursunlar!’(KZ 149/8)

Algışlañız anı avazı bilä algışnuñ, algışlañız anı sağmos bilä da algış bilä.‘Ona övgü sözleriyle övgüler sununuz. Ona ilahilerle övgüler sununuz.’(KZ 150/3)

Algışlañız anı sövünçlük bilä, mahtañız anı fūrahlik bilä.‘Ona sevinçle övgüler sununuz. Ona rahatlık ile övgüler sununuz.’(KZ 150/4)

Algışlañız anı sözläri bilä tatlı, algışlañız anı söz bilä işitmäli.‘Ona güzel sözler ile övgüler sununuz. Ona duyulacak sözlerle övgüler sununuz.’(KZ 150/5)

*Bilik’ig k’opluhundan bu azginanı çhardım, da sunı irmen biylik’inzga, k’imenda bōlgaymen uluşlu bōlma **sizniñ bila birgay** haybatına anıñ, haysi k’i atalaptır inangalarına k’endinin nedan bōlgay haybat meñi meñilik.’*‘Sonsuza dek kendi inananlarına tanınmış olan onuruna sizinle birlikte sizinle paydar olmak için bilginin çokluğundan birazını çıkardım ve beyliğinize sunuyorum.’(AB 6/3-13)

Zera tōldu hyinlar bila canım benim, da tirlık’im benim tamuñk’a tiişti, da heseplandım men alar bila, k’i enarlar çōğurga.‘Çünkü canım acılarla doldu, hayatım cehenneme döndü ve ölüm çukuruna inenlerle birlikte sayıldım.’(AB 11/2-7)

Algışlañız biyni, barça friştaları anıñ **huvat’ bila, k’i etarsiz sözün anıñ, işitip awazına aytuşunuñ anıñ.**‘Ey O’nun bütün melekleri, Tanrı’yı övünüz, ey güçlü olanlar, O’nun söylediklerini duyup sözünü yerine getiriniz.’(AB 21/3-8)

Biy işit algışıma benim, hulañ hoy hōlthama benim k’önuluk’uñ bila zōrlular seniñ.‘Ey Tanrım, ilâhimi duy, sadakatınle yalvarışına kulak ver.’(AB 22/2-5)

*İşit maña **toğruluhuy bila** senin da kirmagin yārguga **hulun bila** seniñ, zera toğrulanmas alniña senin barça tirilar.* ‘Beni doğruluğunla duy ve kulunla yargıya girme, çünkü bütün canlılar senin karşında aklanamaz.’(AB 22/6-11)

*Kõturiyih holumuznu bizim arilik’k’a, oçaşmahtan başha da ek’i k’önuluk’tan **inam bilahöliyih** andan arınmañni da boşat’lñni aşinganlarımızga bizim.* ‘Ellerimizi yüceliğe doğru açıyoruz iki gerçek ve öfke dışında alçak gönüllüler için affedilmeyi ve arınmayı Ondan imanla diliyoruz.’(AB 29/1-7)

Algışı bilay da parêhşluhu bila barça arılarınıy bağışlagay bizga, adam şovuçi t’eñri, halmaga sahtlıh bila da zadasız tutuş bila erk’ina k’ora anıy bu dunyada da arzani bolup meñilik’, da kōkdagi çatırğa, haysi k’i at’adı şovuk’lularınay k’endiniñ k’önü t’eñri ys k’s biyimiz, barçanı tutuçi tırgız da yārılığa. ‘Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarılabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih’in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.’(AB 29/13-30/13)

*Halganın, keçanın **eminlik’ bila** keçirmağay **inam bila** eyamızdan hōliyih.* ‘Hayatta kalanların ve ölenlerin huzur içinde kalmaları için imanla Efendimizden diliyoruz.’(AB 30/13-31/1)

*Frişdasın **eminlik’niñ** kōzat’ canımızga bizim **inam bila** eyamızdan, arınmañni da boşat’lñni aşinganımızga bizim **inam bila**, ari haçniñ ulu da kuçlu hıvat’ıy bölüşluhk’acanımızga bizim **inam bila**, da dağın artıh **birlik’ bila**, toğru da k’önü, da ari inamız uçun bizim biyni yalbaryih.* ‘Tanrı’ya ruhumuza bekçilik edecek güven meleğini, bizim günahlarımız için bağışlanmayı ve temizlenmeyi, ruhumuz için Kutsal Haçının ve güçlü kuvvetinin yardımını ve doğru, gerçek birlikle Kutsal inancımız için imanla yalvarıyoruz.’(AB 31/1-15)

*Adam şovuçi biy, bergin maña k’endi şagavatıñni, da **bu k’orumlu yārıh bila** yeber k’orumsuz başhışın ari canıñni seniñ, k’i şovgaymen seni bar yurak’ımdan da bar hıvatımdan alayoh hardaşımni da dındaşımni, neçik’ k’endi boyumnu.* ‘Ey insan seven Tanrı, kendi sevgini bana ver, bu görkemli nurunla Kutsal Ruh’unun gösterişsiz hediyesini gönder ki, var olan kalbimle ve gücümle canımı sevdiğim gibi dındaşlarımı ve kardeşlerimi de seveceğim.’(AB 33/8-34/3)

Biy, yurak'lanmaħıñ bilay seniñ ħarşilamağın meni, da ne oçaşmaħın bila seniñ oğutlamağın meni. 'Ey Tanrım kızgınlığınla beni karşılama, öfkenle beni hatırlama.'(AB 37/7-12)

Ĥazğandım men kustunmaħımda benim, yuvdum barça k'eçanı ornumnu benim, da yaşlarimbila benim toşak'imni çılattım. 'İniltelerimden bıktım, döşeğimi gözyaşarımla ıslattım ve bütün gece yerimi (yatağımı) yıkadım.'(AB 38/14-39/4)

Farah bölunuz da sovnunuz, toğrular, biyga, oğununuz barçañız, ħaysılarıñız k'i toğrusizyurak'lariñız bila. 'Ey doğru insanlar, sevininiz ve mutlu olunuz, ey yüreğınızle doğru (temiz) olanlar, hepimiz Tanrı'ya övgü sununuz.'(AB 44/12-45/2)

Biy, yurak'langanın bila seniñ ħarşilamağın meni da ne oçaşmaħıñ bila seniñ oğutlama meni. 'Ey Tanrım, kızgınlığınla beni karşılama, öfkenle beni hatırlama.'(AB 45/4-8)

Zabunlandım daaşah bölđüm, asrı k'unuzun ħayğulu yurur edim, zera boyum benim t'olu bölđü ħıyın bila da yohur sağaymaħlıh t'enima benim. 'Çok güçsüzleştım ve yere düştüm, içim acıyla dolu olduğu için ve vücudumda sağlığım olmadığı için bütün gün kaygılı yürüdüm.'(AB 46/15-47/6)

Zulum bilay yarğuliyirlar meni da izdiyir edilar canımnu benim, ħaysıları sağışliyer edilar yamannı usduma benim, sozladılar toşasızlık'ni da hillalık'ni kunuzun sağışladılar. 'Bizim için kötölüğü düşünenler, beni izliyor ve haksızlıkla yargılıyorlardı, gün boyu kötölüğü düşündüler ve adaletsizliğı konuştular.'(AB 48/13-49/6)

Tabaladılar meni duşmanlarım benim k'unuzun, da oğutçılarım benim bila and içrlar edi. 'Düşmanlarım beni bütün gün azarladılar, ceza verenler ise benimle yemin ederlerdi.'(AB 54/4-7)

K'ulnu, neçik' otmak'ni, yedim, da içk'imni benim yaş bila ħarıştırdım. 'Yüzundan oçaşıp yurak'lanmaħıñniñ seniñ, zera sen biyik'lattıñ da aşahlattıñ meni. Kızgınlığının yüzünden öfkelenip, külü ekmek gibi yedim, içkimi gözyaşarımla karıştırdım, çünkü beni yükselttin ve yere attın.'(AB 54/8-15)

Ÿasar biy sionnu da k̄orungay **haybat'ı bila k'endiniŸ anda.**'(Çünkü) Tanrı, Siyon'u düzeltecek ve orada görkemle (büyüklüğüyle) görünecek.'(AB 56/5-7)

T'olduŸ ertarak' **ŸarlıgamaŸıŸ bila senin.** 'Eskiden sevginle dolduk.'(AB 63/1-3)

UçigitniŸ h̄olthası, h̄aysi k'i ıt içina biy T'enrini haybat'ly edilar na biz da **ulu inam bilay h̄olıyıŸ da ŸalbarıyıŸ alar bilay birga,** ari atın surp Ÿerrortut'yunnıŸ k'i b̄olgaybiz k'Ÿeri b̄olma s̄on̄ıvsuz ottan. 'Tanrı'yı ateş içinde öven öğrencilerin isteğidir ve biz de onlarla birlikte ebedi ateşten uzaklaştırması için Kutsal Üçlünün adından imanla diliyor ve yalvarıyoruz.'(AB 64/14-65/9)

K'önuluk' bila k'eçirdiŸ bu barçanı da bizim bila t'oğrusen sen, biy, da barça işların senin t'oğrudur. 'Sadakatle bütün her şeyi bizimle geçirdin, sen doğrusun ve bütün işlerin doğrudur.'(AB 66/6-10)

Hali barçanı, h̄aysin k'i ettiŸ da neŸi k'i Ÿeberdin usdumuzga bizim, **t'oğru Ÿarĸu bila ettiŸ.** 'Şimdi yaptığın ve üzerimize gönderdiğin her şeyi doğru yargıyla yaptın.'(AB 68/10-14)

Ÿ̄hsa **b̄oyumuz bilay aŸaĸlanıp da canımıznın muŸhuluŸu bila Ÿ̄opsun̄ıvlu b̄olıyıŸ biz, neçik' but'ov h̄urban h̄oylarınıŸ da t'uarlarınıŸ da neçik' t'uman t'uman semiz h̄ozular.** 'Yakmalık kurban olan kurbanlar, davarlar ve binlerce semiz kuzular gibi boynumuzla aŸaĸlanıp, canımızın acısıyla kabul ediyoruz.'(AB 71/13-72/6)

Da hali k'Ÿelirbiz ardından seniŸ **barçay Ÿurak'ımız bilay bizim, h̄orh̄arbiz sendan, h̄olarbiz Ÿuzunnu senin, biy, uyat'lı etma bizni.** 'Ey Tanrım, şimdi bütün kalbimizle arkandan geliyoruz, senden korkuyoruz ve yüzünü (görmeyi diliyoruz), bizi utandırma.'(AB 72/14-73/4)

Biyik'latk'ay b̄oyum benim biyni, da s̄ovungay canım benim **t'enrim h̄utharuçim bila benim.** 'Canım Tanrı'yı yüceltecek ve gönlüm Kurtarıcım Tanrı ile sevinecek.'(AB 80/5-9)

ŸarlıgamaŸnı etti cınstan cınsk'a h̄orh̄uçılarına k'endiniŸ, etti **h̄uvatın bilak'i bila k'endinin.** 'Kuşaklar boyunca korkanlara merhametini gösterdi, bileği ile gücünü yarattı.'(AB 81/5-9)

*Aşahni biyik'latti, hasrat'larını toğdurdu **igilik' bila** da ulularni yeberdi boş. 'Alçak gönüllüleri yükseltti, hasret olanları yiğitlikle doyurdu ve zenginleri boş günlerdi.'*(AB 81/14-82/2)

*Turguzdu bizga munuz hutharılmahnuş ovundan tawit'niş, hulunun k'şendiniş, neçik' sozladı **ağızları bila arılarınış**, k'i meşilik'tan markarelar edilar. 'Eskiden peygamberlerin ağızlarıyla söylendiğı gibi, kulu Davut'un kurtuluş evinden bize kurtarıcı canlandırdı.'*(AB 83/1-8)

*Algışlanız biyni **algış bila yañi**, algış anar yığovuna arılarınış. 'Tanrı'yı yeni bir ilâhiyle övünüz, sadık kullarının tapınmağında O'na övgüler (yükseltiniz).'*(AB 91/3-6)

*Algışlagaylar atın anıñ **algış bila, sağmos bilay** sarnagaylar anar. 'O'nun adını ilâhilerle övecekler, O'na ezgilerle seslenecekler.'*(AB 91/12-15)

*Oğungaylar arıları **haybat' bila**, da şovungaylar tınçlıhlarına k'endilarının, da biyik'latk'aylar t'eñrini **ağızları bila k'endilarınış**. 'Sadık kulları bu onurla övünecek, kendi dinç hallerine sevinecekler ve Tanrı'yı ağızlarıyla yüceltecekler.'*(AB 92/5-11)

*Algışlanız anı **awazlı algış bila**, algışlanız anı **sağmos bila da algış bila**. 'O'nu yüksek sesli ilâhiyle övünüz, O'nu kutsal dua ve ilâhilerle övünüz.'*(AB 94/6-9)

*Algışlanız anı **şovunçluk' bila**, algışlanız anı **farahlık' bila**. 'O'nu sevgiyle övünüz, gönül alçaklığıyla övünüz.'*(AB 94/10-12)

*Algışlanız anı **awaz bila şuk'urlu**, barça canlar, algışlanız biyni 'O'nu minnettar sesinizle övünüz, ey bütün canlı varlıklar Tanrı'yı övünüz.'*(AB 94/13-15)

*Yarlığa bizga, zera sen yalgız ari sen yalgız biyimiz bizim ys k's biy da ari can ol haybattandır **t'eñri at'a bilay amen**. 'Bize merhamet et, çünkü yalnız sen Kutsalsın, yalnız sen bizim Tanrımızsın, İsa Mesih, Kutsal Ruh ve Baba Tanrı ile birlikte aynı yüceliktendir. Amin.'*(AB 96/14-97/5)

*Ovrat mana etmaga erk'iñni seniñ, zera sensen t'eñrim benim, yalgız sendandır, biy, çovrañı tirlik'nin, da **yarlıñı bilay yuzuñnun seniñ k'orıyirbiz***

yarıhını. 'Bana istediğini yerine getirmeyi öğret, çünkü Tanrım sensin, hayatın kaynağı yalnız sendedir, yüzünün nuruyla ışığı görüyoruz.'(AB 99/6-13)

K'i bayladın t'enizni sözün, buyruğun bila yaptın teranlik'larnı, möhurlandıñ hõrõulu da haybat'lı at'ın bila, barçanı tu[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, denizi sözünle bağladın, derinlikleri buyruğunla yaptın, korkulu ve onurlu adınla mühürledin[...]'(AB 102/4-9)

Mejilik' oçaşma mana, eyam, da añma yamanlıhlarımnu benim alnına senin, da borçlu etmagin meni tuşk'anlar bila yer tibina yamanlıhları bila k'endilarının, barçanı tutuçi biy. 'Ey her şeye kadir Tanrı, bana sonsuza dek kızma, katında günahlarımı hatırlama ve kötülükleriyle ölümler diyarına düşenlerle borçlu kılma.'(AB 106/9-107/1)

K's, oğlu t'eñrinin, oç sahlamagan, yõpsun hõlthamıznu bizim, zera sana işanıpbiz boyumuz bilaybizim. 'Mesih, Tanrı'nın Oğlu, kin beslemeyen, bizim dileğimizi kabul et, çünkü gönlümüzle sana umutlandık.'(AB 109/10-14)

Yenuçi, huvat'ti bila, ari, da tirlik' etuçi, da ozdan haçın bilay seniñ sahlı bizni. 'Güciyle yenen, Kutsal ve hayat veren, asil haçınla bizi koru.'(AB 109/15-110/3)

Da adam şovuk'luk'un bila seniñ añ bizni, biy, añ, haçan kÿelsan hanlıhın bila seniñ, da yarlığa bizga. 'Ve bizi insanî sevginle hatırla, hanlığınla tekrar geldiğinde bizi hatırla ve bize merhamet et.'(AB 110/8-11)

At'a kõktagı, kõnu t'eñri, k'i yeberdiñ şovuk'lu oğlunu hõlthasına bulargan adamlarınıñ, meğa senin alnıña yerdan kõkk'a dira, yõpsun meni, neçik' kÿerak'sız oğlunu, da kiydir mana burungi yarlıhlı t'õnnu, haysi k'i yalanaçlandımyazılıh bila, da yarlığa. 'Ey gökteki Baba, gerçek Tanrısın, çünkü bunalan insanların arzusuna sevgili oğlunu gönderdin, yerden göğe kadar senin huzurunda günah işledim, gereksiz oğul gibi beni kabul et ve günah sebebiyle soyunduğum ilk nurlu elbiseyi bana giydir ve merhamet et.'(AB 112/14-113/10)

Oğlu t'eñrinin, k'i aşahlandıñ at'anın hõynundan, da aldıñ t'en ari guys mariamdan, hutharılmahımız uçun bizim haçlandıñ, da kõmulduñ, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilay kõkk'a dira, an meni, neçik'harahçini, haçan kelsañ hanlıhın bila, da yarlıg[...] 'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın,

kurtulmamız için çarımha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]'(AB 113/11-114/9)

Canı t'eşrinin, konu t'eşri, k'i endin yortananda, da vèrnadunda, da yârîhlat'tın meni yuvmağbıla sp awazannın, meğa yerdan kòkk'a dira senin alnuğa, arıt' meni ek'inçi t'eşrilik' ot' bila, neçik' sp arak'èllarını ari vèrnadunda, da yârîlğa. 'Ey Tanrı'nın Ruh'u, gerçek Tanrısın, çünkü Ürdün nehrine ve yüksek katına indin ve beni Kutsal havuzunun vaftiziyle aydınlattın, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, Kutsal katında Kutsal Havarileri arıttığın gibi, beni de ilâhî ateşle tekrar arıt ve merhamet et.'(AB 114/10-115/5)

Zadasız tarbiyat', meğa sana ahlum bila benim, canım da t'enim bila, anma ilgarigi yazıhlarımını benim ari atın uçun senin, da yâr[...] 'Ey yaratılmamış doğa, fikrimle, ruhum ve tenimle sana karşı günah işledim, Kutsal adın için önceki günahlarımı hatırlama ve merhamet et[...]'(AB 115/6-11)

Bağuçi barçasın, meğa sana sağışim bila, sözüm bilay da hilinganım bila, buzgin høl bitik'in yazıhlarımınun benim, da yazgin atımını benim meşilik' duftarda, da yâr[...] 'Ey her şeyi gören, sana karşı düşüncemle, sözümle ve yaptıklarımınla günah işledim, günahlarımın defterini yok et, adım ebediyet defterine yaz ve merhamet et[...]'(AB 115/12-116/4)

Barçanı ayovuçi biy, hõygin kòzat' kòzlarımına benim ari hõrhunnu senin k'i artıhsı bahmagaymen, da hulahum bila yazıh işitmagaymen, da ağızım bila yalğan sozlamagaymen, da yurak'im bila yaman sağış etmagaymen, da hollarım bila yaman hılınmagaymen, da ayağhlarım bila yaman yõllarga barmagaymen, yõhsa tuzat' barça tepranişların t'enimnin benim, k'i barçada buyruğuna k'ora senin bõlgaylar, da yâr[...] 'Ey herkesi koruyan Tanrı, daha fazla bakmamak, kulaklarımınla günah (kötü söz) duymamak, ağızımla yalan söylememek, kalbimle kötü düşünmemek, ellerimle kötülük (hırsızlık) yapmamak, ayaklarımınla kötü yollara gitmemek için kutsal korkunu gözlerimin önüne bekçi koy, her yerde buyruğuna uygun olması için, bütün vücudumun hareketlerini düzelt ve merhamet et [...]'(AB 117/3-118/5)

Ot'lu tiri k's, ot'lu sovk'unnu senin, haysi k'i saldın dunada, palyat' boyuma benim, k'i kuydurgay aruvsuzluğun canımınun benim, da arıt'k'ay hıyasın

*esimnin benim, da arıt'k'ay yazıhın t'enimnin benim, da yandırgay **yarlı bilmahın bila** yurak'ıma benim, da yar[...]* 'Ey canlı ateşli olan Mesih, dünyada bıraktığın ateşli sevgini, ruhunun kirini yakması, vicdanımı arıtması, vücudumun günahını temizlemesi ve nurlu ilminle kalbimde yanması için alevlendir ve merhamet et[...]'(AB 118/6-119/2)

*Ayovuçi yarat'k'anlarını, sahlâ canımnu da t'enimni benim **senin ari haçin bila** aldovuçi yazıhtan, sınaamahından, esk'i duşmannın da yaman kişilarnıñ aldamağından, da barça tınsızlıhtan canımnu u t'enimni, da yar[...]* 'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden kuru ve merhamet et [...]'(AB 120/9-121/3)

*T'enrim benim, haysi k'i açarsen holunnu benim, da tıldurursen barça yarat'k'anlarını **yarlıgamağın bila benim**, sana simarlarım canımnu benim, sen hayğur da hadırla can u t'en kyerak'ımnu bu kundan çah meñilik'k'a diray, da yarlı[...]* 'Ey Tanrım, elini açar bütün yarattıklarını merhametinle doldurursun, ruhumu sana emanet ederim, ruhumun ve bedenimin ihtiyacını bu günden sonsuza dek kayır ve hazırla, bana merhamet et[...]'(AB 121/12-122/7)

*Bağışlovuçi yarlıgamağın, bağışla maña **könü inam bila**, da yahşi amal bila*, uluşlu bölup ari t'enından da ari hanıñdan kelmaga benim alnıña, ya[...]'Ey merhametini bağışlayan, bana doğru imanla ve güzel işlerle Kutsal teninden ve kanından bir parça olup huzuruna gelmek için bağışla ve merhamet et[...]'(AB 123/13-124/4)

*Yarğuvuçi könu, haçan kelsan haybat'ı bila at'anıñ yarğuvuçına tirilarga da olularga, kirmagin yarğuvuça **huluv bila benim**, yohsa hutğar meni meñilik' ot'tan da işittirgin maña sanlı undovunartarlarınñ kökdagi hanlıñına benim, ya[...]* 'Ey gerçek Hâkim, canlıları ve ölüleri yargılamak için Baba'nın onuruyla geldiğinde, kulunla yargıya girme (kulunu yargılama), beni sonsuz ateşten kurtar ve bana da gökteki hanlığında çoğalanların kutsal davetini duyur ve merhamet et[...]'(AB125/6-126/1)

***İnam bila** tapunurmen ari yerrortut'yunnu da bir t'enrilik'ni ayırlımayan. 'İmanla Kutsal Üçlüye ve ayrılmayan bir Tanrılığa ibadet ediyorum.'*(AB 129/1-5)

*At'a bila da oğul bila haybat'ta da birlik'ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut'idan yalgız oğulnu, erk'i bila at'anıñ da biy anmañı bila ari canniñ aşahlandıbizim hıtharılmañımız uçun, endi kóktan **avedum bila hrêşdagabêdnın** yurak'ına ari guys mariamnın, aldı t'en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu **tugallik' bila t'eñri, da adam ek'i tarbiyattan birlandı ayırlmagan birlanmañ bilay.** 'Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu'na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba'nın isteğiyle ve Kutsal Ruh'un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem'in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.'*(AB 129/12-130/15)

*Sozu t'eñrinin adam bõldu, da adam t'eñri bõldu **buzulmañsız birlanmañ bila,** kirdi orenk'k'a, k'i alarnı k'imlar, k'i orenk' tibina edilar satun algay yazıhtan. 'Tanrı'nın sözü insan oldu ve insan yıkımsız birleşmeyle Tanrı oldu, ölümler diyarına indi.'*(AB 130/15-131/7)

*Ağındı **haybat' bilay** kókk'a da olturdu oñ yanına at'anıñ biyik'lik'ta. 'Onurla gökyüzüne yükseldi ve yücelikte Baba'nın sağ tarafına oturdu.'*(AB 132/7-10)

*Kýelmañtır ol **k'endi haybat'ı bila at'anın da ari canniñ,** yarǵu etmaga olularga da tirilarga, k'i anın olumsuz hanlıhına heç tunganmañlıh yóhtur. 'Baba'nın sonu olmayan, ölümsüz katında, ölümleri ve dirileri yargılamak için Baba'nın ve Kutsal Ruh'un onuruyla gelecektir.'*(AB 132/10-133/2)

*Da hali umsanıp t'eñriga, da anın yetovsuz şağawat'ına aytırmen men benim yaman yazhlarımni, bu sp yuhovnun içina, t'eñrinin alnına, da sp adzadzinnıñ, da barça arılarnın kóhtagılarnıñ da yerdagılarnın, da benim din at'amnın alnına, barça yazıhlarımni aytırmen, haysi k'i hılınıp men **canım, t'enim bila,** da **barça sağslarım bilay, da sözlarım bila, da etk'anlarım bila, erk'li uerk'siz bilganım bila da bilmaganım bilay,** kunduz u keça, eǵar yolda yuruganda, eǵar yuhlaganda, eǵar oyañ bõlganda. 'Ve şimdi, Tanrı'ya ve O'nun sınırsız sevgisine umutlanıp, kötü günahlarımı, bu Kutsal Kilisenin içinde Tanrı'nın, Kutsal Üçlü'nün, gökyüzündeki ve yeryüzündeki bütün sadık kulların önünde ruhumla, vücudumla ve bütün düşüncelerimle, sözlerimle, yaptıklarım, isteyerek ya da da istemeyerek, bilerek ya da bilmeyerek, gündüz ve gece, evde*

otururken, yolda yürürken, uyurken, uyanırken işlediğim bütün günahlarımı Babamın önünde itiraf ederim.’(AB 134/4-135/9)

Ûazıhlımen, 7 sezik’lik’im bila, 6 türlü tepranişim bila, 12 govdam bila, 365 boğunlarım bila, meğa t’eyriga. ‘7 düşüncemle, 6 türlü hareketimle, 12 vücudumla, 365 eklemimle günahkârım, Tanrı’ya karşı günah işledim.’(AB 135/12-136/2)

Ûazıhlımen ağızım u tilim bila, boş sözları sözlapmen, yalgannı aytipmen, panbas etipmen, şok’unç beripmen, hargapmen, erik’lapmen, kufur u yaman aytipmen, artıhsı kulupmen, ozgaları kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacilar bila ozgaları sağ fik’irindan yaman sağışk’a kıeltiripmen, da ne k’i ağız u til yazıhı bar barçanı hılınıpmen, meğa, ay. ‘Boş sözler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş sözlerle başkalarını iyi fikirlerden kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağızım ve dilimle günahkârım, Tanrı’ya karşı günah işledim.’(AB 137/11-138/11)

Hollarım bila yazıhlımen, artıh alıp ek’sik’ beripmen, alıp yaşiripmen, kişinink’ına hıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zırgel etirmen, urupmen, hanatıpmen, yazıh da uyat’ yerga hól uzat’ıpmen, ne hadar bölupmen dinsizlik’ cansızlıh etma etipmen, ol hadar canıma hıyipmen, k’i bir boğunumnu sağ da yazıhsız t’eyriga sahlamiyirmen, meğa t’eyriga. ‘Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı’ya sağ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı’ya karşı günah işledim.’(AB 139/11-140/11)

Torasizlik’ bila başlandım da yazh bila t’ogurdu meni anam benim. ‘(Çünkü) suçla (suç içinde) başladım ve annem beni günahla (günah içinde) doğurdu.’(AB 145/11-13)

Sen, biy, k’önuluk’nu şovdun k’orunmaganları da yapuıhları ahılın bila senin korguzdun mana. ‘Ey Tanrım, sen hakikati sevdin, görülmeyenleri ve gizli, örtülü olanları bana aklınla gösterdin.’(AB 145/14-146/3)

Burk usduma zoba bila, da aruv bolim, yuvgin da hardan artih ah bolim.
'Zufa otuyla üzerime serp ve temizleneyim, yıka da kardan daha beyaz olayım.'(AB 146/3-6)

Bergin manja sovunçluk'un hutharılmañnıñ can ağalıhıñ bila seniñ tohtat meni. 'Kurtuluş sevincini bana geri ver, beni istekli bir ruhla yarat.'(AB 147/7-11)

Hurban t'eñriğa can aşah, yurak'nu aruv, can bila heç aşah etmastır t'eñri. 'Kurban, Tanrı için alçakgönüllü bir ruh, Tanrı, ruhla temiz bir yüreği hiç aşığalamazsın (hor görmez).'(AB 148/13-149/1)

Yahşı etk'in, biy, erk'in bila senin sionğa, da yasalğaylar duvarları yerusağemniñ. 'Siyon'a isteğinle iyilik yap, Kudüs'ün duvarlarını onar.'(AB 149/2-5)

Arit meni arituçi huvatın bila da huthar meni hesepsiz yazıhlarımdan, k'i işk'illi bolmagaymen da umsasız. 'Beni arıtan gücünle, umutsuz ve şüpheli olmaman için hesapsız günahlarımdan kurtar ve arıt.'(AB 151/6-11)

Çeş meni, biy, yazıh bilay baylagannı da k'yeri et meni meñilik' hıyından, da boşat mana suçumnu benim, neçik' boşattın andamaluydzga, da t'ogru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni tozumsuz hıyınğa, da k'uvurmen arzanisizni farahlık'ına senin, k'i tıyğısız mahtagaymen seni har sahat', da saña haybat' meñi meñilik'. 'Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.'(AB 151/11-152/10)

Añ, biy, men yuk'langan yazıh bila da çurga yarlıgamañıñ bila boyumnun yaraların, haysi k'i yazhñıñ butağı boyumnu çurgadı, da çirik' yazıh yaptı boyumnu. 'Ey Tanrım, beni, günahlarla dolu olanı, hatırla ve bedenimi bağlayan günah dalının yaralarını sevginle sar, çünkü o gönlümü çürüttü ve günahkâr kıldı.'(AB 153/11-154/3)

Saña barça friştalar, saña kōklar da barça huvat'lar, saña serovpelar da k'erovpelar tyğısızawaz bila çahuriyirlar. 'Sana, bütün melekler, gökler ve bütün güçler, en yüksek sınıftan melekler sürekli yüksek sesle sesleniyorlar (ilâhi okuyorlar).' (AB 156/11-157/3)

*Atanı ölçövsüz ulu hıvatin da seniñ haybat'lı konu bir oğlunnu, alayqı ovunduruçı ari cannı, sen padşahı haybatnıñ k's, sen meñilik' at'anıñ oğlu, sen hıtharılmahı uçun adam cinsiniñ yöpsunduñ ari guysnuñ yurak'ın, sen açtıñ inamlılarga koptagi hanlıñı, sen oñ yanına atanın olturupsen **haybat' bila.*** 'Baba'ya, ölçüsüz ve güçlü kuvvetine ve şanlı gerçek tek Oğluna ibadet ediyorlar, ey Mesih, sen Kutsal Ruh'u ziyaret eden göklerin Hükümdarı (Kralı), ebediyen Baba'nın Oğlusun, insanların kurtuluşu için Kutsal Bakirenin karnını kabul ettin, sen ölümün acılı bağından imanlılara gökteki hanlığını açtın ve görkemle Baba'nın sağ tarafına oturdun.'(AB 157/15-158/15)

Hıllarına senin bölüşk'in, haysıların k'i ari hanın bila satun aldın, bergin, k'i arılarıñ bilay meñilik' haybat'nı mengargaybiz. 'Kutsal kanınla satın aldığın kullarına yardım et, sadık kullarınla şanını ebediyen sonsuzlaştırmamıza (izin) ver.'(AB 159/3-9)

*Vogçuyn saña, biy k's, hıtharuçisi dunyanıñ, sözu at'anın hırbın tiri konu t'en zadasız t'eñrilik' da tugal adam, **neçik' ağızım bilay biliniyirmen, ol turlu canım bila tapunıyirmen da inaniyirmen.*** 'Ey dünyanın kurtarıcısı, Baba'nın sözü, canlı kurban, gerçek vücut, yüce Tanrılık, mükemmel insan Mesih, sana hamdolsun, ağızımla nasıl söylüyorsam, ruhumla da o şekilde ibadet ediyorum ve inanıyorum.'(AB 160/10-161/5)

Nışanı bila ari haçıñniñseniñ surgin k'orunur k'orunmas duşmannı çek'larımızdan bizim, da turacak'ımızdan. 'Sınırlarımızdan ve oturduğumuz yerlerden görünür görünmez düşmanı Kutsal Haç'ının nişanıyla kov.'(AB 166/9-14)

Meñilik'tan awal yarığa mana yazıhlıga, da et arzani senin hanlıhına meni toğuruçılarimbila, da k'eçmişlarım bila, da yuvuhtagıların bila, da barça k'estanlık' bilay, da sana haybat' atan bilay da ari can bilay hali da har vaht meñi meñilik', amen. 'Beni ebediyetten önce beni doğrularım ve geçmişlerimle, yakınlarım ve bütün Hristiyanlığım ile yüceliğine uygun kıl ve bana, günahkâr olana, merhamet et, Sana Baban ve Kutsal Ruh'la birlikte şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun.'(AB 167/6-168/2)

*Yurko, Mużik tornu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluñ etip edir I Türk kişisindän, **çaysi ki licabilä** tutup da töräsin ettilär, ki asilgay.* 'Nigol

Haşçinskiy'in oğlu, Mujik'in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.'(KV 92/2)

Xaysi ki padşah dekreti bilü kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahiniñ çavuşu alnina bu 2 xazağni. Da 2 xazağni boş etti çavuş boyozları bilü. Zera barı 4 edi. 'Öyle ki padişah fermanı ile Türk padişahının çavuşu huzurunda Kaveckiy'in başkanlığında bu iki Kazak'ı kestirdi. Ve çavuş iki Kazak'ı silahları ile serbest bıraktı. Zira hepsi dört kişiydi.'(KV93/14-16)

Tatar hanı asrı köp adam bilü kirdi Nemiç veliyätinü Okrayina bilü, da kettiçax Ilôvga yuvux, dağaytip keldi Kamenectibinä, Doluşka yanına qoşun çoydu, da barça salalarni, da humnalarni, da tüzdä biçänlärni küvürdü. 'Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya'ya girdi. Ve Ilov'un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.'(KV 94/2)

Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Będrosdęr Kirkoroylu, çaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomşaga, tedı anı da birgälärinä keçü bilü suvda boydurdu. 'O zaman orada Peder Krikor'un oğlu Asta Bedros rastgeldi, öyle kiveliahttan ve kraldan Tomşa'ya gönderilen elçi idi. Onu da geceleyin birilerine sudaboğdurdu.'(KV 94/9)

Xaysi ki 7 miş adam bilü Olaç biyiniñ çerüvün znesit ettilär, alay ki Tomşa biy kendi küç bilüçaçtı, da taborunda bolgan barı ayaç tibirä ketti, alay ki az nemä çutuldu tiri, çaysi ki 15 miş adamı bar edi biyiniñ olaç bilü tatar. 'Öyle ki 7 bin adam ile Moldova beyinin ordusunu yok ettiler, hükümdar Tomşa güç ile kaçtı ve taburunda olan herkes ayak dibine gitti (öldürüldü), çok azı canlı olarak kurtuldu, öyle ki hükümdarın 15 bin Moldovalı ve Tatar adamı var idi.'(KV 95/8)

Evet bir kişi posterežit etip Koreckiyini çörüv bilü, çaysi ki 60 miş adam bilü barıy edi, da tezindän çabär etti biylärgä, nedä közläri bilü kördülär bizim çörüvnü. 'Ama bir kişi Koretskiy'nin 60.000 adamlı ordusunun yaklaştığını fark edip hemen beylere haber etti, kendi gözleriyle bizim orduyu gördüler.'(KV 96/2)

A bizimkiläri esä pogotoviu turup edilär saçt neçik potrebagä, nedä ki boluşluçu bilü *Biy Teşrinin şähärdän kendilärin duşmannı çuvdular, alay ki här biri här yarı çaçip da çar içinä çaliy edilär, da bizimkiläri yerişip artlarından*

çiriy edilär kendilärin, alay ki çirildi artix-eksik ne ki 2 miñ adam. ‘Bizimkiler ise pusuda durup bekletiler, nitekim Tanrı’nın kendilerine yardımıyla şehirden düşmanı kovdular, öyle ki her biri bir tarafa kaçıp, kar içinde kalıyor idiler, bizimkiler ise arkalarından yetişip (koyalayıp) onları kırıyor (kılıçtan geçiriyor) idiler, böylece artı-eksi (yaklaşık) iki bin adam kırıldı.’(KV 97/2)

Do tego tiri türk, tatar köp tutuldu. A paša oyluyarali çacti küç bilä. ‘Ayrıca pek çok Türk ve Tatar canlı (diri) tutuldu (esir edildi). Paşa’nın oğlu ise yaralı olarak güçlkle kaçtı.’(KV 97/4-5)

Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asri ulu halxbilä, çaysiniñ ki bar edir 1200 adam artix-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p'eçota, da boldu Kamenectä 3 kün. ‘Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets’e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets’de 3 gün kaldılar.’(KV 97/8)

A bu ot bilä, çaysi ki yarim şähäryanip küvdü, çaysi ki 17 sahatta çapindi da 20 sahatka ança olturuştu. ‘Bu ateş ile şehrin yarısı yanıp kül oldu, yangın saat 17.00’de çıktı ve saat 20.00’de ancak söndürüldü.’(KV 98/3)

Evet Tejri bizim ermeni yiçövlärin saçladı kendi ari şayavatı bilä da dayin Aşayasin Ermeni mahaläsin, ki zararsiz boldu. ‘Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerini korudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’(KV 99/3)

Zera alayze bunun alnina Tejri navidit etip edi ot bilä, çaysi ki tv 1011-ina edir, nedä kiol zamanda köp zarar bolup edi neçik nemiçlärgä, alay ermenigä, orushuxka, alayze bari şähärgä, yiçövlärimizgä, neçik bizim, alay özgäläriniñ. ‘Zira Tanrı bunun önüne, ateş ile ibret verdi, öyle ki 1011 (1562) yılında o zamanda Polonyalılara, Ermenilere ve Ruslara, bütün şehre, kiliselerimize, bizim ve diğerlerinin çok zarar olmuştu.’(KV 99/4)

A bu boluyur bizim yaman artixsi köp yazıçlarimiz için, ki Tejri bizni türütürlü ögütüyür da siniyir adam oylanlarin, evet ögütläp, znovu zmilovacc'a bolup, yarliyiyir neçik yarliyovuçi Biyda klämäs adamlariniñ yazıç bilä tas bolganin. ‘Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve

yeniden merhameti yaratır ve lütüfkâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.’(KV 99/5)

Yovšem kendinä xaytkanin kliyir da heçtä yüzün çövürmäs alardan, kimlär ki anij Tejrilikinä dayma umsanıyirlar, da añar bar yürüktän da toyru umsa bilä işanip, dżanlarä da tenläri bilä simarlanıyirlar, nedä ki p‘arık‘ u haybat anij keçövsüz Tejrilik padşahlıxına hali da här kez meñi meñilik. ‘Ona bir Tanrı gibi bakmayanlara bile nefret beslemez, bütün kalbiyle ona güvenir ve bu güvenle insanoğluna bir ruh ve beden emanet eder. Tanrı’nın sonsuz hükümdarlığına minnet ve şükran olsun, geçmiş, şimdi ve gelecek asırlar boyu!’ (KV 99/6)

Do tego Multan biyi Radul atli kendi eli bilä keldi hem olayta. ‘Böylece Multan hükümdarı Radul kendi atlı süvari birliğiyle geldi, hem de Moldovalılar da geldi.’(KV 100/5)

Xaysi çerüv barı-yoçu türk, tatar, olaç, multan heseb bilä 40 000 adam edi. ‘Bütün ordunun varı yoğu Türk, Tatar, Moldovalı ve Mutlan hesap ile 40.000 adam idi.’(KV 100/6)

Anij üsnä kelip birisi da kendin yatkanin oç bilä arçasına oçladı. ‘Bu esnada onlardan biri üstüne gelip yerde yatarken ok ile arkasından okladı.’(KV 100/11)

Anda ž kşonže Koreckiy, körüp duşmanni, ki asri ulu çuvat keliyir da köplüç, na keräk Astan odstupit etkäy edi çerüvü bilä obronon renkon. ‘Orada Prens Koreckiy çok aşırı büyük bir kuvvetle gelen düşmanı görünce, ordusu ile As’tan savunma halinde terk etmesi gerektiğini anladı.’(KV 101/1)

Evet kşonže Koreckiy ulu venzenlixtä edi – neçik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaçlar bilä. ‘Fakat Prens Koreckiy büyük prangalarla bağlı, başında muhafızlarla hapislik sürüyor idi.’(KV 102/5)

Navet vežadan çaçip, da Xalatada 40 kün boldu da soñra tejiz bilä Frangistanga çixti. ‘Kaleden kaçıp 40 gün Galata’da kaldı ve sonra deniz yoluyla İtalya’ya çıktı.’(KV 102/8)

Vartavar oručuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysına ki bardı çarşı hetmanKonecpolskiy 2000 adam bilä artüç-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000

adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.’(KV 104/4)

Keldi kancler korunıy Žolkevskiy obozu bilü Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilü, çaysi ki pol'niy hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda Podol'skiy Tomas Zamoyskiy, da starosta Sendomirskiy, da özgä biylär. ‘Başbakan Jolkevskiy ordusuyla Orina’ya geldi ve orada büyük bir tabur ile durdular, öyle ki tam hetman ve Konecpolskiy, orada prensler, voyvoda Podolskiy, Tomaş Zamoyskiy ve muhtar Sendomirskiy ve beraberindeki beylerle idiler.’(KV 104/6)

Evet čöp-čövräsın oboznuş çara bulut kibik alip šturmovat etärlär edi bez přıstanku ulu avazbilü čaxırmaçbilü 4 yandan – bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä. ‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraftan) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) -ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’(KV 112/6)

Vtım tiž dinsiz tatar, çaysi ki yuž vaz kelip edi da heč nemä išanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä çalip edi, til'ko Xantemir mırza 12 000 tatar bilü yuvuç edi. ‘İşte o anda dinsiz Tatar, öyle ki iyice sakinleşmişlerdi (dinlenmişlerdi) ve hiç başarılarına güvenmeyerek tedbir aldılar. Artık çoğu geride kalmış idi, lakin Hantemir Mirza 12 bin Tatar ile yakındaydı.’(KV 112/11)

Da çayda ki işitti obozda bolgan rostriçni, tedı zaraz ol 12 000 tatar bilü urdu oboz üsnä da rozırvat etti. ‘Otağda çıkan kavgayı işittiğinde (duyar duymaz), kendi o 12 bin Tatar ile otağa saldırdı.’(KV 112/12)

Alayže rotmistrni da öldürdülär, da poručnikni, da çoronžiyini çorengev bilü tiri aldılar. ‘Böylece süvari yüzbaşısını ve mülazımını öldürdüler, subayı da eşyalarıyla esir aldılar.’(KV 128/4)

Ol že künnü dinsiz türk keçägä 23 sahatta, popravicc'a bolup, da čixti znovu moydanga 15 000 adam, da toyru keliy edi ulu çuvat bilü da ulu pend bilü nemič obozunuş çabaçına çarşı, çayda ki pol'niy hetman boluy edi. ‘O gün (bugün) geceye doğru saat 23.00’de dinsiz Türkler tekrar toplanarak 15.000 adamla savaş meydanına çıktılar, büyük bir güç ve hücumla tam hetmanın olduğu Polonya otağının kalesine (kapısına) doğru geliyorlardı (saldırıyorlardı).’(KV 128/8)

Xanküngi künnü Budin paşası Xaraxaş paşa Türk padşahından xolundu, ki kendi sitarasin kelip obozda prubovat etkäy, zera ol künnü kelip edi türk taboruna 4000 adam bilü, da aşıra yarar eli bar edi.‘Çarşamba günü Türk padişahı Budin Paşası Harahaş Paşayı 4000 adam ile Türk taburunda bulunduğu her gün için memnun etmeye karar verdi ve hepsi buna oldukça layıktılar.’(KV 132/4)

Evet nemä skurat etmincä xara yüz bilü kettilər.‘Ama hiçbir şey elde edemeyince (başarılı olamayınca) yüz karalığı ile gittiler.’(KV 137/7)

Yiçpaşkün Batista oylu Kostantin, çaysi ki elçilikä yürüy edi, keldi nemiç elçisi bilü, çaysin ki hetmanlar yeberip edilär sözü üsnä Radul Multan biyiniç.‘Pazartesi Batista’nın oğlu Kostantin, öyle ki elçi olarak Polonya elçisi ile geldi, hetmanMutlan beyi Radul’un sözü üzerine gönderdi.’(KV 137/8)

Evet obozda toplarni nabit etip edilär temirlär bilü da ol temirlär bilü urdular.‘Ama otağda topları demirler ile o demirlerle doldurup ateş açtılar.’(KV 140/2)

Zera asri yuvuç podşancovacc'a bolup edilär obozga abu yeniçerisi, zera xarınları üstünäçuyur bilü kirip edilär, evet köpü çaldı anda.‘Zira otağa çok yakın duruyorlardı, yeniçeriler karınları üzerinde süründüler ama çoğu orada kaldı.’(KV 140/4)

Xaysi ki igi otprav'oniy bolup, da barişliçni toxtatip potişniy xabär bilü keldilər.‘Öyle ki iyi anlaşıyorlardı, barışı sağlamaştırıp mutlu haberle geldiler.’(KV 146/3)

Evet köprüsü nemiçniç çala tibinä buzulup edi, da porom bilü perevozicc'a boluy edilär.‘Ama Polonya’nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.’(KV 148/2)

Da bu sahidir, da bir punktu özgä türlü dügül, zera men, Aksent, dər Krikor avak’erəc oylu, bunu yazgan, igi v'adomiymen, alay ki kim anda türk obozunda alip da satiptir, ol kişilärdän igi dovidacc'a bolup da igi prişlu çacc'a bolup, da alay yazipmen bu çronikaga, da počensiközüm bilü dä kördüm da igi pripatric'a boldum bu bari işlärgä, ne ki bunda yazilgandır prez vşistkiy çasi, başlap spoçontku çax do konc'a, bügüngä ança bolganı.‘Ve bu gerçektir (sahidir) ve diğer türlü değil 1 punktu da. Zira ben, Aksent, Peder Avaker Krikor’un oğlu,

bunu yazan, iyi gözlemedim, öyle ki kim orada Türk otağında alır satar, o kişilerden iyi öğrendim ve iyice dinleyerek bu yıllığı yazdım, resmen (şahsen) gözlerimle gördüm ve bütün bu işlere iyice tanıklık ettim.’(KV 155/5)

2.1.4.4. birle

bütünlük birle‘tamamen, eksiksiz’(CCI 31a/19)

salamatlık birle‘sağlıklı bir şekilde’(CCI 32b/8)

2.1.4.5. burun

Da bu buyruş tutulmaş keräk, egär ki şatunu ölmäsü şodzasından burun.‘Eğer kadın kocasından önce ölmezse bu emri dikkate almak gerekir.’(TB 75v/7)

2.1.4.6. dayın/diyin

Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuşları anıñ bolurlar yilına diyin, aşçasın berip, ol tiyirmänni kerı almaga.‘Eğer birisi, kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’ (TB 92r/2)

Urur usna yel da bölmas, da dağın k’orunmas yeri anıñ.‘Rüzgâr üzerine vurur, yok olmaz, yeri dahi görünmez.’(AB 20/1-3)

A dayın artlarından şıvalamadılar ol biylärni, zera atları asrı bek yoryun edi bizim çörüvünüñ, anıñ üçün ki bir keçädä Tekučtan Bizovga tüştülär, şaysi ki 12 mildir. Evet sonra yänä şaytıp keldilər Tekučka.‘O beyleri peşlerinden kovalamadılar, zira bizim ordunun atları pek aşırı yorgun idi, onun için ki bir gecede Tekuç’tan Buzov’a düştüler (ulaştılar) tam 12 mil geldiler ama sonra yine Tekuç’a varıp geldiler.’(KV 96/4-5)

Evet Teñri bizim ermeni yışövlärin saşladı kendiari şayavati bilä da dayın Aşayasın Ermeni mahaläsın, ki zararsız boldu.‘Ama Tanrı bizim ermeni

kiliselerini korudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’(KV 99/3)

2.1.4.7. degri

...alar artunça *Yerosolimge dègri bardı* ‘...onlar yıldızın ardınca Kudüs’e doğru gittiler’ (CCII 61b/38)

...ol yulduz ékinçi köründi, bardı *ilgeri aña dègri, ol övge, kayda Kristus yatur, turdu ol öv üstünde* ‘...ol yıldız ikinci kez görüldü, Mesih’in yattığı eve doğru ilerledi, o evin üstünde durdu’(CCII 62a/3-4)

tabanından tèbesine dègri hêç bütün yolı édi tēni, barça yaraydı ‘tabanından tepesine kadar vücudunda hiç sağlam yeri yoktu’(CCII 63b/21-22)

2.1.4.8. dek

terezü dèk bir başını èndirip birin kötürdi ‘terazi gibi bir başını indirip birini kaldırdı’ (CCII 74a/11)

2.1.4.9. dep

tolsun Daud kopsaganı, ağaç bolgay dèp sebebi‘Davud’un Mezmur’u dolsun, sebebi ağaç olacak diye’(CCII 74a/6)

añar Ata, Ovul bile bir mènüdeş Tègri dèp övünçlü tabunmakımız kerek turur ‘ona, baba ve oğul ile bir ortak ebedi Tanrı diye şükranla tapınmamız gerek’(CCII 74b/14-15)

küner-mèn bir baptisma dèp yazıkların boşatmagına‘günahların affi için tek bir vaftiz kabul ediyorum’(CCII 74b/17-18)

küner-mèn bir baptisma dèp yazıkların boşatmagına‘günahların affi için tek bir vaftiz kabul ediyorum’(CCII 74b/17-18)

2.1.4.10. dey

ave kız, kimniñ kërtegi kün dey yarıhtır hem isi, Kristus küyövni kondurdiñbarçalarını sövündürdiñ ‘selam bakire, kimin gerdeği güneş gibi parlaktır ve sıcak, Mesih güveyi kondurdun herkesi sevindirdin’(CCII 69b/9)

munıñ dey tañış kim kördi ‘bunun gibi mucizeyi kim gördü’(CCII 76a/13)

2.1.4.11. dira/ dirä/diğra

Eğär tanısalar7-inçi küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytılğanlarnıñ ol atta, na ol aluçi anıñkibik atni aybli bolur çaytarmaga satkanga. ‘Eksikliği söylenen atın kusuru yedinci güne kadar anlaşılırsa alıcı atı satıcıya ayıplı diye geri getirebilir.’(TB 92r/5)

Eğär at 7-inçi küngä dirä aytılğan aybları kendinä 1-i dä tapılğan bolmasa, ol bazar tutulmaç keräk. ‘Birisi, kendine söylenen kusurları yedinci güne kadar bulamazsa, o pazardan alışveriş yapmak gerekir.’(TB 92r/6)

Uçundan yerniñ sarnadım saña, emgüñünä dirä yüräkimniñ menim. ‘Yüreğime hüznün çökünce yeryüzünün öbür ucundan sana seslenirim.’(KZ 60/3)

Kün künlär arttırdıñ hanga yıllarına anıñ; künlärin millätlärniñ hısımına dirä anıñ. ‘Kralın günlerine gün kat. Yılları yüzyıllar olsun!’(KZ 60/7)

Övüña seniñ tiyär aruvluğ, Biy, uzağ künlärgä dirä. ‘Ya Rab, tapınağına sonsuza dek kutsallık yaraşır.’(KZ 92/5)

Ulu boldu kökkä dirä yarlıgamahuñ seniñ, bulutka dirä könülüküñ seniñ. ‘Çünkü sevgin göklere erişir. Sadakatin gökyüzüne ulaşır.’(KZ 107/5)

Bolsun adı Eyämizniñ algışlı halidan meñilikkä dirä. ‘Şimdiden sonsuza dek Rabbin adına şükürler olsun.’(KZ 112/2)

Kün toğuştan kün batışına dirä algışlıdır atı Eyämizniñ. ‘Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar Rabbin adına övgüler sunulmalı.’(KZ 112/3)

Biy saħlagay kirgäniñni da çıhkaniñni, mundan meñilikkä dirä. ‘Rab, şimdiden sonsuza dek gelişini, gidişini koruyacak.’(KZ 120/8)

Evet y arlıgamaħı eyamızıñ ħalıř meñi meñilik' usduna ħorħk'anlarıñ k'endiniñ, da toğruluğu anıñ oğlanlarına diŗra. 'Ama Tanrımızın sevgisi ebediyen korkanların üzerinde kalır, doğruluğu ise çocuklarına kadar ulaşır.' (AB 20/4-9)

Vaħtından ertanıñ  ah keçaga dinra, vaħtından ertanıñ umsandı israyel biyga. 'Sabahtan gece vaktine kadar, (evet) sabahtan gece vaktine kadar İsrail Tanrı'ya umutlandı.' (AB 61/3-6)

 oħsa  ıħara berma bizni soneğuga diŗraatın uçun seniñ, tağıtma niat'ınrı seniñ da k'yeri etma y arlıgamaħıñrı seniñ bizdan. 'Bizi adın uğruna sonsuza dek teslim etme, niyetini bozma ve merhametini bizden uzaklaştırma.' (AB 69/14-70/4)

At'a koğtagı, konu t'eŗri, k'i yeberdiñ sovk'lu oğlunu ħolħasına bulargan adamlarıñ, meğa seniñ alrıña yerdan kođk'a dira, yopsun meni, neçik' k'yerak'sız oğlunu, da kiydır mana burungi y arlığlı t'onnu, haysi k'i yalana landım yazıç bila, da y arlığa. 'Ey gökteki Baba, gerçek Tanrısın,  nk  bunalan insanların arzusuna sevgili oğlunu gönderdin, yerden göge kadar seniñ huzurunda günah işledim, gereksiz oğul gibi beni kabul et ve günah sebebiyle soyunduğum ilk nurlu elbiseyi bana giydirdi ve merhamet et.' (AB 112/14-113/10)

Oğlu t'eŗrinin, k'i ařaħlandın at'anın ħoynundan, da aldıñ t'en ari guys mariamdan, ħuħarılmamađımız uçun bizim ħa landıñ, da kođmulduñ, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilaykoğk'a dira, an meni, neçik' ħarah cini, ħa an kelsañ ħanlıđın bila, da y arlığ[...] 'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın,  nk  Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın, kurtulmamız için çarmıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göge yükseldin, yerden göge kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]' (AB 113/11-114/9)

Canı t'eŗriniñ, konu t'eŗri, k'i endin yortananda, da v rnadunda, da y arlığlat'tın meni y vmaħı bila sp awazannın, meğa yerdan kođk'a dira seniñ alrıña, arıt' meni ek'inçi t'eŗrilik' ot' bila, neçik' sp arak'eğları ari v rnadunda, da y arlığa. 'Ey Tanrı'nın Ruh'u, gerçek Tanrısın,  nk  Ürdün nehrine ve yüksek katına indin ve beni Kutsal havuzunun vaftiziyle aydınlattın, yerden göge kadar

huzurunda günah işledim, Kutsal katında Kutsal Havarileri arıttığım gibi, beni de ilâhi ateşleyle tekrar arıt ve merhamet et.’(AB 114/10-115/5)

Tergovuçi yapuqlarnı, meğa sana erk’li u erk’siz bilganım da bilmaganım bila, boşat’lıh ber yazıhlı huluna, haysi k’i sp awazandan toğganımdan çah bu k’unga dinra, yazıhlımen t’eñrilik’iñnin alnına sezik’lik’larım bila benim da barça boğunlarım bila t’eñimniñ, da yar[...] ‘Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşkularımla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...].’(AB 116/5-117/2)

T’eñrim benim, haysi k’i açarsen holunnu senin, da tıldurursen barça yarat’k’anlarıñnı yarlıgamañın bila seniñ, sana simarlarmen canımnı benim, sen hayğur da hadırla can u t’en kyerak’ımnı bu kundan çah meñilik’k’a diray, da yarlı[...] ‘Ey Tanrım, elini açar bütün yarattıklarını merhametinle doldurursun, ruhumu sana emanet ederim, ruhumun ve bedenimin ihtiyacını bu günden sonsuza dek kayır ve hazırla, bana merhamet et[...].’(AB 121/12-122/7)

Yarıh konu k’s, arzani et canımnı benim şovunçluk’ bila kormaga yarıhın haybat’iñniñ seniñ undalgan k’unda, tınmaga yahşı umsa bila çah seniñ haybat’lı ek’inçi kelganına dira, [...] ‘Ey gerçek Mesih, davet edilen günde, onurunun nurunu sevinçle görmek ve şanlı ikinci gelişine (tekrar dönüşüne) kadar iyi ümitlerle dinlemek için ruhumu uygun kıl[...].’(AB 124/13-125/5)

Buyruğ et alarga da biyik’lat’ alarnı meñilik’k’a diñra. ‘Onlara buyur ve onları sonsuza dek yücelt.’(AB 159/12-14)

2.1.4.12. eğär

Tiyişlidir töräçigä, ki töräni yalyüz etmägäy, yoxesä köplär bilä etkäy töräni, egär yoluxmasa, 2 ya 3 kişi yaxşı da bilüçi [bilä] etkäy töräni. ‘Hâkim fanidir. Kanunu yalnız değil birçok kişiyle yapacaksın. 2 ya da 3 iyi bilgili kişiyle hüküm edecek.’(TB 14r/1)

Eğär kihagarag bolgaylar, ki yarlibiz da aniñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarmın tölov etkäy da ant içmägäy. ‘Onun için

yemin etmeye karşı olursalar borcunun yarısını ödemeyi emredecekler ve yemin etmeyecekler.’(TB 19v/1)

A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarmın da aytkay, ki ant içärmen da ludz tartarmen, anda yaryučiniñ nemä yazıñı yoxtur. ‘Borcunun yarısını ödemeyi kabul etmediğini söylecek olursa yemin ederim. Onda hâkimin hiçbir hatası yoktur.’ (TB 19v/2)

A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayın artıx, alay oç tiymästir terçä ant bermägä, zera ayır iştir. ‘Eğer 10 altın olmasa ya da 20,onun gibi topluca yemin etmekle ok engellenmez. Zira ağır iştir.’(TB 19v/3)

*Egär kimesä kimesüni törägätartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniñ tanıñı bolmagay, ne anıñ, kimniñ [=kimni] ki yaryuga tarttı, tiymästir añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoçesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, **egär könü kişi esä.*** ‘Bir kimse, şahidi olmadan, herhangi bir şey ya da borç için birini mahkemeye verirse, onun için yemin etmeye deymez. Kimi ki tutup getirdiler, eğer doğru kişi ise onun için yemin etmeye deyer.’ (TB 19v/7)

*...yıldı 3 kez žoyovk‘ bilä bolgay, da tergöv etkäylär, **egär kidünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça baçip, ari atalar artıxsiliñni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär.*** ‘...yıldı 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’(TB 23v/1)

Egär ki kimesä es xoysa, tapar barça ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir. ‘Eğer bir kimse akıl koysa bütün kutsal kitaplarda böyle bulunur. Az az esinlenerek tamamlanmıştır.’(TB 23v/3)

Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi dä egär ki köplärdän yazılsa özgä vaçtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoçsa tek toyru törä bolsun, ki barça yaçşilar biyängäylär da munuñ eksikin tügällägäylär. ‘Eğer ki bizden esinlenip yazıldı ise şimdi de başka vakitte çoklardan yazılsa hiç eksik değildir. Yoksa tek doğru töre olsun, bütün iyiler begenecekler ve bunun eksliğini tamamlayacaklar.’ (TB 23v/8)

Egär nemä egirliki bolsa, küçünä körä dzurumlagay. ‘Eğer herhangi bir yanlışlığı olsa gücüne göre suçlanacak.’(TB 28r/5)

Egär kimesägä egirlik etsä, törü bilä uč etküylär. ‘Eğer birine kusur edersen kanun ile hapis edecekler.’ (TB 28r/6)

Alay oç xan egär kermän yapsa ya çala, egär eksilsä xanlıxtan sbg, pospolitiy el bilä tügällängäy. ‘Onun gibi han, şehir ve kale yaptığında, hanlıktan para eksilirse bu eksiklik halk tarafından tamamlanacak.’ (TB 28r/14)

Andan soñra Herovteşgä oylan boldu, da Herovtianñ çizi keldi da oynadi, da asri biyändi anñ oyunun, da aytti xan çizga: «Egär yarim xanlıximni izdäsän, saña beriyim». ‘Ondan sonra Herovtesın erkek çocukları oldu. Herovtianın kızı geldi ve oynadı. Onun oyununu çok beğendi ve han kıza söyledi: Yârim, eğer hanlığımı istersen sana vereyim.’ (TB 39v/15)

Egär ki barmasa, ol adam alaydır, ki Teñrigä hnazant tigül. ‘Eğer ki, Tanrı’nın huzuruna uysal biri olarak gitmezse o adam gibidir.’ (TB 54r/2)

Egär ki din aytsañ, din Teñridir, k’risdânliki dzanidir. ‘Eğer din sorarsan, din Tanrıdır, hristiyanlığın canıdır.’ (TB 54r/8)

Egär ki sürät aytsañ, aytti Teñri: «Etälik adam bizim turuşumuzga da bizgä oçşaş». ‘Eğer ki yüzüne söylersen, Tanrı söyledi: [...] kişi, bizim duruşumuza ve bize benzer.’ (TB 54r/9)

Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yariçli günäştir; da kim ki öçäşir yüräki bilä da öpkä süvâr saıxlama, ol adam tamuxnuñ çaramyuluıuna oçşar; da kim aruv, açiç köñüllüdür, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdır, egär barlı esä dä, essizdir. ‘Oğlum kim ki doğrudur, aklı ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennemın karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık gönüllüdür, o adam hayırseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’ (TB 60r/1)

– *Oylum, siñariñni pambas etmä egär yıraıttın, egär yuvuıttın, zera yaman söz terçä da tezindän yetär, da alarnñ arasına talaş bolur.* ‘Oğlum, eğer dostundan uzaksan onu yüz karası yapma, zira kötü söz tez duyulur ve onların arasında sıkıntı olur.’ (TB 60r/3)

– *Oylum, körsäñ duşmaniñni, ki yatıptır, sen anı çayyur, anñ için ki dost etärsen saña; egär ki kültkü etsän, tursa, saña yaman etär.* ‘Oğlum, düşmanını

yatarken görürsen onun adına kaygılan. Onunla dost olursan, gülünç bir şey yaptığında sana kötülük eder.’(TB 60r/8)

Egär kimesü neçü atadan alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktä uruyu kökü bolmasa, anıñ igiliki keräk ki korolnuñ çaznasına berilgäy. ‘Eğer bir kimse, baba ve ana tarafından 4. göbekte boyu, kökü olmasa, onun mirası kralın hazinesine verilmesi gerekir.’ (TB 75v/1)

Da bu buyruç tutulmaç keräk, egär ki çatunu ölmäsü çodzasından burun. ‘Eğer kadın kocasından önce ölmezse bu emri dikkate almak gerekir.’(TB 75v/7)

...egär ermeni ämanätni çoyuçi bolgay, da kendiniñ töräsini özgä dzinstan ötläş baçılmaç keräk, yänäçi, özgä dzins egärçoygan bolsa ämanätni, na ermenidän ötläş izdär çoyganin kendiniñ töräsini... ‘...eğer Ermeni emanetlerini koyan olacaksa... eğer emanetini başka soya veren olursa; veren, kanununu Ermeninin arasında arar...’ (TB 87v/1)

Egär kim ki kimgä tuvar saçlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü dzanavar, münjüzlü da münjüzsüz, egär anıñkibik tuvar çara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü çol algay. ‘Eğer kim davar, at, koyun, boynuzlu ya da boynuzsuz her çeşit hayvan beslerse, davarlar kara karşı dayanıklı olacak. Ya ölecek ya hızlı yol alacak.’ (TB 87v/2)

Ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, ant bilä çutulur, egärnemä säbüpin bermäsä naçisliçina ya ölümünä tuvar çaraniñ. ‘Eğer kara davarın ölümünü yemin ederek saklarsa bu zararın nerden geldiğini kimse bilmeyecek.’(TB 87v/3)

Egär ki ol saçlovuçidan kimesä aldä esä, ol saçlovuçi keräk anı eyäsini tölägäy, kimdän ki alip edi saçlama. ‘O saklayan kişi, kimden alıp sakladı ise onu sahibine ödemesi gerek’ (TB 87v/4)

A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldä esä küçlü tuvar çarani, buçay ya yegäy, anıñkibik saçlovuçi [eyäsini] körgüzmäç keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansiz bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä tapti. ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Koruyucu Tanrıya belirli ve doğru o yeri göstermesi gerekir. Töre ile bulmanın zararı yoktur. Zira töre büyük bir doğruluk ile buldu.’(TB 87v/5)

Egär kimesä miskinliktän kensinä küč etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuxları anıñ bolurlar yilina diyin, aıççasın berip, ol tiyirmänni keri almaga. ‘Eğer birisi, kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’ (TB 92r/2)

Egär satučılar ki atni biri birinä, bazarı alay bolmaı keräk ol atniñ tanıxlıı bilä 2-niñ ya 3-nüñ, anıñ üçün ki oyurluı bolmagay ol at, ya eski aısaıxlıı bolmagay, ya diıavičniy, ya manııov. ‘Satıcılar, o atı 2 ya da 3 kişinin şahitliğı ile birbirine satması gerek. Onun için ki o at hırsızlık yapmayacak ve eski aksaklığı olmayacak.’ (TB 92r/4)

Egär tanısalar 7-inči küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu ayılğanlarıñ ol atta, na ol alučı anıñkibik atni ayblı bolur ıaytarmaga satkanga. ‘Eksikliğı söylenen atın kusuru yedinci güne kadar anlaşılırsa alıcı atı satıcıya ayıplı diye geri getirebilir.’ (TB 92r/5)

Egär at 7-inči küngä dirä ayılğan aybları kendinä 1-i dä tapulğan bolmasa, ol bazar tutulmaı keräk. ‘Birisi, kendine söylenen kusurları yedinci güne kadar bulamazsa, o pazardan alışveriş yapmak gerekir.’ (TB 92r/6)

A egär ol at oyurluı bolgay, satkan kişi atni barča ziyanlarıñ keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barčadan zastupit etkäy. ‘Eğer o at hırsızlık yaparsa, satıcı, atın yaptığı bütün zararı ödemeye istekli olacak. O ata vekâlet edecek.’ (TB 92r/7-92v/1)

Egär kimesä kimesäni küč bilä işkü yebersä kendi erkindän başıa, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo aıın suv ötläş barma ol klämägän kişigä. ‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayın yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’ (TB 108v/3)

Biy Teñrim, egär etsäm buni, egär bolsa töräsizliklər holuma menim. ‘Ya Rab Tanrım, eğer şunu yaptıysam: Birine haksızlık ettiysem...’ (KZ 7/4)

Egär töläsäm haıan alarga, ki tölädilär maña yaman, tüksäymen men dä duşmanlarımdan menim boş. ‘Dostuma ihanet ettiysem, düşmanımı nedensiz soyduysam düşman ardıma düşsün.’ (KZ 7/5)

Yohsa egär haytmasañız añar, hılıçın itiläptir. Da yayı horuluptur, anda hadırläptir, da sağıtın ölümniñ, da oğların kensiniñ köydürmäñ bilä etiptir. ‘Kötüler yola gelmezse Tanrı kılıcını biler. Yayını gerip hedefine kurar. Ölümciil silahları ve alevli okları hazır bekler.’ (KZ 7/13-14)

Egär ki ne türlü dä sürüttä yürür adam, hälbät, boş çalışır, hazğanır da bilmäz ki kimgä yığar. ‘İnsan, bir gölge gibi dolaşır. Boş yere çırpınır. Kime kalacağını bilmeden mal biriktirir.’ (KZ 38/7)

Haytıp, kimdir tözümlüküm benim, egär sen bolmasañ, Biy, ya bolmañı huvatımnıñ, egär sendän bolmasa? ‘Ya Rab, şimdi ne bekleyebilirim? Umudum sende.’ (KZ 38/8)

Egär könü, ki artarlıñı sözlägiy ediñiz, da könü yargı etkiy ediñiz oğlanları adamniñ? ‘Ey yöneticiler, gerçekten adil mi karar verdiniz? İnsanları doğru mu yargıladınız?’ (KZ 57/2)

2.1.4.13. evet

A dayın artlarından çuvalamadılar ol biylärni, zera atları asrı bek yoryun edi bizim çörüvniñ, anıñ üçün ki bir keçädä Tekuçtan Bizovga tüştülär, çaysi ki 12 mildir. Evet soñra yänä çaytıp keldilər Tekuçka. ‘O beyleri peşlerinden kovalamadılar, zira bizim ordunun atları pek aşırı yorgun idi, onun için ki bir gecede Tekuç’tan Buzov’a düştüler (ulaştılar) tam 12 mil geldiler ama sonra yine Tekuç’a varıp geldiler.’ (KV 96/4-5)

Evet Teñri bizim ermeni yixövlärin saçladı kendi ari şayavatı bilä da dayın Aşayasın Ermeni mahaläsini, ki zararsız boldu. ‘Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerini korudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’ (KV 99/3)

A bu boluyur bizim yaman artixsi köp yazıçlarımız üçün, ki Teñri bizni türlü türlü ögütlüyür da siniyir adam oylanların, evet ögütläp, znovu zmilovacc'a bolup, yarliyiyir neçik yarliyovuçi Biy da klämäs adamlarnıñ yazıç bilä tas bolganin. ‘Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve

yeniden merhameti yaratır ve lütüfkâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.’(KV 99/5)

Evet kšonže Koreckiy ulu venzenlixtä edi – neçik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaçlar bilä. ‘Fakat Prens Koreckiy büyük prangalarla bağlı, başında muhafızlarla hapislik sürüyor idi.’(KV 102/5)

Evetnemä skurat etminčä çara yüz bilä kettilər. ‘Ama hiçbir şey elde edemeyince (başarılı olamayınca) yüz karalığı ile gittiler.’(KV 137/7)

Evetobozda toplarni nabit etip edilär temirlär bilä da ol temirlär bilä urdular. ‘Ama otağda topları demirler ile o demirlerle doldurup ateş açtılar.’(KV 140/2)

Evet köprüsü nemiçniç çala tibiñä buzulup edi, da porom biläperevozicc'a boluy edilär. ‘Ama Polonya’nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.’(KV 148/2)

2.1.4.14. kibi

anıç kibi ‘onun gibi’(CCI 32b/14)

munıç kibi ‘bunun gibi’(CCI 33a/11)

toñuz kibi ‘domuz gibi’(CCII 64a/17)

sévgil séniñ karındaşuñ séniñ kibi ‘komşunu kendin gibi sev’(CCII 66b/10)

2.1.4.15. kibik

Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysız, kim dä sarnasa (+ zAnabagan gojs Mariam), anlına [alnına?] sözimizgä, k i igi anlagaysız bu işni, ne türlü dä bunıç kibik tamaşa iş ermenilär ortasına edi, ki ne ki taydan tüştü. ‘Bir “Hayr mer” ile unutmayacaksınız. Sizi, kim bizim sözümüzle huzuruna çağırsa bu işi iyi anlayacaksınız. Ne türlü, bunun gibi seyirlik iş Ermenilerin ortasında idi, ne yazıkki attan düştü.’(TB 1v/7)

...bunıç kibik tamaşaga, bu yulduzga, ki heç bolmiy edi, neçik bu yılda boldu, bunıç kibik iş. ‘...bunun gibi seyri, elleri arkada bağlayarak yapıyorlardı. Bu yıldız hiç olmuyordu. Bunun gibi iş ilk kez bu yılda oldu.’(TB 2v/2)

«Artarlar yarıxlansarlar, **günüš kibik**, köktägi uçmaçta, çaysin köz körmäs, çaysin çulaç işitmäs, çaysi ki adäminin yüräkinä tınmas, çaysi ki Teñri hadirläniptir kendinin dostlarına». ‘Doğrular, güneş gibi gökteki cennette ışıklansalar hangi göz görmez, hangi kulak duymaz, hangi insanoğlunun yüreği dinlemez. Öyle ki Tanrı, kendi dostları tarafından hatırlanmıştır.’ (TB 49r/10)

*Korol anin biyligi bu igiliktän, çaysi ki anin üstünä tüštü, Teñri yoluna bermä borçlu düğüldür anin dzanı üçün, anin üçün ki **anin kibik törälär** bilä ermeninin bayli düğül anin biyligi, da munuñ kibik törädän da anin kibik igiliktän, üsnä tüškän, anin erkinädir.* ‘Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliği, onun canı için, onun için ve onun gibi töreler ile Ermenilere bağlı değildir.’ (TB 75v/2)

*Bolmagay, ki holga salgay, neçik **aslan kibik, boyumnu benim**, da kimsä bolmagay, ki huñargay, da ne ol, ki tirgizgäy.* ‘Yoksa beni aslan gibi parçalayacaklar. Kurtaracak biri yok diye etimi lime lime edecekler.’ (KZ 7/3)

*Yarıñ berüçi sen **sen, sk’ançelik kibik**, tağlarına eminlikniñ, öçäşlänsinlär barçası, kimlär kiessizdirlär yüräkläribilä, yuñladılar yuñuların kensiläriniñ da nemä tapmadılar.* ‘Avı bol dağlardan daha görkemli bir şekilde ışıllı ışıllı parıldıyorsun. Yiğitler yağmaya uğradı. Uykularına daldılar. En güçlülere bile elini kıpırdatamaz oldu.’ (KZ 75/5)

*Evet çöp-çövräsini oboznuñ çara **bulut kibik** alip şturmovat etärlär edi bez prištanku ulu avaz bilä çayırmaç bilä 4 yandan – bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä.* ‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraftan) naralar ve çığılıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) -ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’ (KV 112/6)

*Zera yayovlu çixip obozdan da kendilärin vištrašit etiy edilär, alay ki 3 kezni dä **itlär kibikçaçtilär** – neçik atlısı, alay yeniçerisi, tüfäklärin yeberminçä, çaçtilär.* ‘Zira yaya askerler otağdan çıkıp onları püskürttüler ve böylece 3 kez de köpekler gibi kaçtılar-atlılar ve yeniçeriler tüfeklerini (silahlarını) bırakarak kaçtılar.’ (KV 140/1)

2.1.4.16. körä

Dayi da yilniň kirgäniňä küçünä körä işlägäy salaçi, a ulukündä işlämägäy. ‘Çiftçi yılbaşında gücüne göre çalışacak, o kutlu günde çalışmayacak.’(TB 28r/2)

Yoluşkay kimesägä, ki korolga apelovat etkäy törädän, da soňra izdägäy edi düftärdän minuta, anı oderžat etmägä bolmas törägä körä... ‘Yakın kişiye yani krala, kanuna göre itiraz edecek ve sonra kitaptan özeti arayacak. Kanuna göre ona direnmek olmaz...’(TB 126r/5)

Sarnaganıma benim işittiň maňa, Asduadz, artarlıhka körä tarlıhtan maňa sekinlik ettiň, yarlıga maňa da işit algışıma benim. ‘Ey adil Tanrım! Sana seslenince bana yanıt ver. Sıkıntıya düştüğümde beni ferahlat. Lütfen bana ve duama kulak ver.’(KZ 4/2)

Kişi han töküçi horhulu da ustatnı murdar etärsen, Biy, evet men köp yarlıgamañıña körä seniň, kiriyim öviña seniň, yerni öpiyim ari dacarıña seniň horhun bilä seniň. ‘Yalan söyleyenleri yok edersin. Ya Rab, sen eli kanlılardan, aldatıcılardan tiksiniyorsun. Ben ise bol sevgin sayesinde kutsal tapınağına gireceğim. Oraya doğru saygıyla eğileceğim.’(KZ 5/7)

Yargu et alarga, Teñri, tüşkäylär sağışlarından kensiläriniň, köp dinsizliklärinü körä alarnıň, sal alarnı, zerä açittılar seni. ‘Ey Tanrım, onları suçlu çıkar! Kurdukları düzen yıkımlarına yol açsın. Sayısız isyanları yüzünden onları kov. Çünkü sana karşı ayaklandılar.’(KZ 5/11)

Hayt, Biy, da huşar boyumnu, tırgiz meni, Biy, yarlıgamañıña körä. ‘Ya Rab, gel kurtar beni. Sevginde dolayı yardım et.’(KZ 6/5)

Yargu et maňa, Biy, artarlıhıña körä seniň, zadasızlıhıma körä benim, ki mendä. ‘Ya Rab, doğruluğuma ve dürüstlüğüme göre beni de yargıla.’(KZ 7/9)

Tapunyım Eyämä artarlıhına körä anıň, sağmos aytyım atına Eyämizniň biyiklängäniň. ‘Doğruluğu için Rab’be şükredeyim. Yüce Rab’bin adını ilahilerle öveyim.’(KZ 7/18)

Bergäy saña Biy yüräkiña körä seniň, da barça sağışını ol tügällägäy. ‘Sana, gönlünce versin. Bütün tasarılarını gerçekleştirsin!’ (KZ 19/5)

Ber alarga, Biy, işlärinä körä alarnıñ, töräsizlikbilä yürügänlärinä körä tölä alarga. ‘Eylemlerine, yaptıkları kötülöklere göre onlara yanıt ver.’(KZ 27/4)

İşlärinä körä hollarnıñ tölä alarga tölövün alarnıñ alarga. ‘Yaptıklarının, hak ettiklerinin karşılığını ver.’(KZ 27/4)

Hali avalgi basıldı haybat’ına biy t’eyriniñ yergalik ‘inÿa k’oraErmeni sp yuħovunuñ. ‘Tanrı’nın onuruna ilk defa Ermeni Kutsal kilisesinin kanununa göre basıldı.’ (AB 1/5-9)

Biyimiz da hutharuçımız bizimys k’s haldırdı bizga orinag sp yuħovunda k’endinin, k’i ne turlu har zaman algış etk’aybiz da biy t’eyriga hurbanımıznu sungaybiz mat’eos awëdaraniçk ‘a k’ora. ‘Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta’ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.’(AB 3/3-11)

Dugul yazıhlarımızga k’ora bizim etti bizga biy da dugul torasizlik’imizga k’ora töladı bizga. ‘Tanrı, bize günâhlarımıza ve ahlâksızlığımıza göre ödemez.’(AB 18/4-8)

Algışı bilay da parëhoşluhu bila barça arılarınıñ bağışlagay bizga, adam sovuçi t’eyri, halmaga sahtlih bila da zadasız tutuş bila erk’ına k’ora anıñ bu dunÿada da arzani bölup meñilik’, da kòkdagi çatırğa, haysi k’i at’adı sovk’lularınay k’endiniñ k’onu t’eyri ys k’s biyimiz, barçanı tutuçi tırgiz da yarlığa. ‘Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih’in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.’(AB 29/13-30/13)

Hayt, biy, da huthar boyumnu benim, tırgiz meni, biy, yarlıgamaħıya k’ora seniñ. ‘Ey Tanrım, geri dön ve canımı kurtar, beni sevgine göre hayata döndür.’(AB 38/6-9)

Haybat’ına biy t’eyrinin yergalik’ına k’ora ermeni sp yuħovunuñ. Bu algışlarnı biy t’eyriga sunma ertagi algışta. ‘Bu ilâhileri Tanrı’ya sabah duasında sunmak için Tanrı’nın onuruna Ermeni kilisesinin kanununa göre (basıldı).’(AB 62/7-12)

*T'õgru t'õra k'ÿeltirdin ustumuzga bizim, **barçaga k'õra**, nenin k'i ÿeberdin ustumuzga bizim, da şaharina ari at'alarımızniÿ bizim ÿerusagemniÿ. Doğru töre bize getirdin, atalarımızın kutsal Kudüs şehrine ve bizim üzerimize her şeyi gönderdin.'*(AB 67/3-9)

*Hali çeş huluñnu senin, biy, **sõzuna k'õra seniñ** eminlik'k'a, k'i k'õrdu kõzlarım benim hutharmañuñnu senin, haysi k'i hadirlapsen anına barçay joğovurtnuñ. 'Ey Tanrım, şimdi kulunu verdiğın söze göre huzura teslim et, çünkü gözlerin bütün halkın önünde hazırlamış olduğın kurtuluşu.'*(AB 86/8-14)

*ÿalbarıp sendan hõlarmen boşat' mana, biy, boşat' da tas etmagın meni **tõrasizlik'ima k'õramenim**, barça[...]* 'Ey her şeye kadir Tanrı, sana beni affetmeni yalvarıp diliyorum, beni affet ve suçlarıma göre mahvetme[...]'(AB 106/4-8)

*Tirgizgaysen meni **kõpluhuna k'õra ÿarlıgamañınun senin** da men alğışliyim seni barça kunlarında tirlık'imniñ benim, barça[...]* 'Ey her şeye kadir Tanrı, beni merhametinin çokluğuna göre hayata döndüreceksin ve ben de seni hayatımın her gününde öveceğim[...]'(AB 107/8-13)

*İnam bila hõsdovanël bõlup da ÿerni õparmen sana, ayırlımagın ÿarlıh, at'a õğul ari can, da bir t'eñrilik' ÿarat'uçi ÿarlıhni da tasetuçi haranguluñnu, tas et benim canımdan harangulu ÿazıhni da bilik'sizlik'ni, da ÿarlıhlat' esimni benim, bu sahat' alğış etmaga sana **biyançına k'õra**, da ÿõpsuniyim sendan hõlthamni benim, da ÿarlıga. 'Ey ayrılmaya Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliğı kov ve her an sana istediğın gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.'*(AB 111/12-112/13)

*Barçanı ayõvuçi biy, hõygin kõzat' kõzlarım benim ari hõrñunnu senin k'i artıhsı bahmagaymen, da hulañım bila ÿazıh iştımagaymen, da ağızım bila ÿalğın sozlamagaymen, da ÿurak'im bila ÿaman sağış etmagaymen, da hõllarım bila ÿaman hılınmagaymen, da ayañlarım bila ÿaman ÿõllarga barmagaymen, ÿõhsa tuzat' barça tepranişların t'enimnin benim, k'i barçada **buyruñuna k'õra seniñ** bõlgaylar, da ÿar[...]* 'Ey herkesi koruyan Tanrı, daha fazla bakmamak, kulaklarımla günah (kötü söz) duymamak, ağızımla yalan söylememek, kalbimle

kötü düşünmemek, ellerimle kötülük (hırsızlık) yapmamak, ayaklarımla kötü yollara gitmemek için kutsal korkunu gözlerimin önüne bekçi koy, her yerde buyruğuna uygun olması için, bütün vücudumun hareketlerini düzelt ve merhamet et [...]’ (AB 117/3-118/5)

*Klavuči jahšılhni biy, jahşı etuči, hoymagin meni erk’ima k’ora benim barmaga, yohsa yol korğuz maña har vaht **seniñ erk’ina k’ora**, da [...] ‘Ey iyilik dileyen ve güzellik veren Tanrı, beni isteğime göre yürümeye izin verme, daima senin isteğine göre bana yol göster ve merhamet et[...]’(AB 119/10-15)*

*Yarlıga mana, t’eyri, **ululuhuna k’ora yarlıgamañın seniñkopluhuna k’ora şağawat’ıñnıseniñ** buzgin torasızlık’imni benim.‘Ey Tanrım, merhametinin büyüklüğüne göre bana merhamet et, suçlarımı sevginin çokluğuna göre yok et.’(AB 144/4-10)*

*Biy Teñri dżanin tindirgay artar da toyru dżanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniñ dżaniteni bilä birlätip, da **umsamizga körä** bizim ölüdän turıuzgay da frištälär tasına tasel etkäy. Amen, jeyici.‘Yüce Tanrı onun ruhunu diğer doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).’(KV 92/3)*

***Nögürükün elçiniñ sözünä da žadan’esinü körä** vıpravıt ettilär hetmanlar elçi türkkä pan Želinskiyni da türk elçisin dä odpravıt ettilär.‘Salı günü elçinin hetmana yönelik söüne ve talebine göre Türklere elçi olarak Pan Zeliskiy’i gönderdiler ve Türk elçisini bıraktılar.’(KV 132/3)*

2.1.4.17. ley

***ave saa kim kügürçinley munduz egeç sën uçmuşleyyürüp barçalarını ozdıñ** ‘selam sana ki güvercin gibi masum iken sen uçmuş gibi yürüyüp herkesi geçtin’(CCII 71b/5)*

***ana kim Tèñriden tuvar sözley; alay bizge tèydi**‘ana ki Tanrı’dan doğan söz gibi; bize öyle geldi’(CCII 71b/15-16)*

***sızgan kümüşley balkadıñ** ‘eriyen gümüş gibi parladın’(CCII 72a/4)*

ave, kimgə yamgurleyin soyurgical yavdı Təhridin ‘selam, kime yağmur gibi lütuf yağdı Tanrı’dan’(CCII 72a/15)

ötmekley kökden yavdıraklisiasını toydura‘ekmek gibi gökten yağdıra, kilisesini doyura’(CCII 72b/6)

2.1.4.18. neçik

T’v̄.1122-sinā der K’apriəl keçti bu dünyâdan surp T’orosnuñ kendi künü, yixpaškün kömdülär, 7 kün tayumun ettilär, neçik hür k’ahananij.‘1112 yılında, Aziz Torosun kendi günü Aziz Gabriel öldü, pazartesi onu gömdüler, öyle ki her kâhin 7 gün yas tuttu.’ (TB 2r/8)

...inanmagıl, kaçan tapmas-sən seniñ tirilikiñ, işiñ, söziñ, sağınçıñ, neçik Təjeri buyurdu ‘...kendi yaşantını, amelinə, sözünü, düşünceni Tanrı’nın buyurduğu gibi bulmazsan inanma’ (CCII 62a/21-22)

kim Təhirmi söver barçadan artuğ dağı koñşuñni neçik kənsiñni, ol tutar Təhirmiñ barça buyruğun‘kim Tanrı’yı her şeyden fazla ve komşusunu da kendisi gibi severse o Tanrı’nın bütün buyruğunu tutar’(CCII 62a/25-26)

igrenmedi kişi kelependen, neçik Təhri igrenir dağı frışteler yazuklı kişiden ‘insan, Tanrı’nın ve meleklerin günâhkar kişiden öğrendiği gibi cüzzamlıdan öğrenmedi’(CCII 62b/4)

nəme yoğ dünyə üstinde, neçik yaman sasır, neçik sasır yazuklı can Təjeri allında ‘günâhkar ruhun Tanrı önünde pis koktuğu gibi dünya üstünde pis kokan herhangi bir şey yoktur’(CCII 62b/4-6)

...ol tolmaç andı borçlutur ol yazuñni yaşırma, neçik Ata ‘...o tercüman o günahı baba gibi gizlemek zorundadır’(CCII 63a/18-19)

...bar mu andı kın, neçik mənim kınım‘...benim acım gibi bir acı var mı?’(CCII 63a/37)

bolsun səniñ tilemekiñ neçik kim kökte, alley yərde‘gökte olduğu gibi yeryüzünde de senin isteğin olsun’(CCII 63b/28-29)

anı kim Təhri tuvurur, psalmos neçik aytp turur ‘onu ki Tanrı doğurur, mezmurda söylendiği gibi’(CCII 69a/4)

Biygä umsadım, neçik ayttıñız boyuma, teşkirilsin tayğa neçik çıpçıh. ‘Ben Rab’be sığınırım. Nasıl dersiniz bana, kuş gibi dağlara kaç.’(KZ 10/2)

Kimilər yer idilər joğovurtumnu benim, neçik aşın ötmäkniñ, da alnına Biyniñ sanamadılar. ‘Halkımı ekmek yer gibi yiyorlar. Rab’be yakarmıyorlar.’(KZ 13/4)

Oşta ölçövbilähoyduñ künlarimni benim, da bolmadı hıvatumniñ benim neçik nemädüdir alnıma benim, hälbät, barı boştur barça adam tenli. ‘Bana, yalnız bir karış ömür verdin. Hayatım senin önünde hiç kalır. En güçlü çağında bile her insan sadece bir soluktur.’(KZ 38/6)

Yatmen men alniña seniñ, harib da keçövlü, neçik barça atalarım. ‘Çünkü senin yanında ben bir garibim. Atalarım gibi bir yabancıyım.’(KZ 38/13)

Yüräklägänlärni alarniñ oşşasına alarniñ, neçik ijniñ da karpniñ, ki tıhıptır hulañın kensiniñ. ‘Zehirleri yılan zehri gibidir. Kulakları tıkalı bir kobrayı andırırlar.’(KZ 57/5)

Heç bolsunlar alar, neçik suv, ki tökülür, horulğanına yayınıñ anıñ küşsüzlänsin, neçik balağuz, ki erir, da tügänsinlär. ‘Akıp giden su gibi yok olsunlar. Yaylarını gerince oklarının ucu kırılınsın. Süründükçe eriyen sümüklü böceğe dönsünler.’(KZ 57/8)

Neçik köründüñ köktän sen, belgili boldu oçäşmäñniñ seniñ. ‘Yargını göklerden açıkladın. Yeryüzü korkup sessizliğe büründü.’(KZ 75/9)

Siz oşta, neçik adamlar, ölärsiz neçik ki Biy, biyликтän tüşärsiz. ‘Yine de insanlar gibi öleceksiniz. Sıradan bir insan gibi düşeceksiniz!’(KZ 81/7)

Turguzur toğurmagannı övda färah esli, neçik ana, oğlanlarından sövüngäy. ‘Kısrı kadın evde oturur. Çocuk sahibi mutlu bir anne kılar.’(KZ 112/9)

Boyumuz bizim tirildi, neçik çıpçıh sırtmañından ulavuçıniñ. ‘Canımız, bir kuş gibi avcının tuzağından kurtuldu.’(KZ 123/7)

Neçik yağ, ki enär başına da sahalına Aharonnuñ da sahalından enär köksü üsnä tonunuñ anıñ. ‘Başa sürülen değerli yağ gibi, sakaldan, Harun’un sakalından kaftanının yakasına dek inen yağ gibi.’(KZ 132/2)

Neçik rosa, ki saçar Hermondan üsnä tağınıñ Sionnuñ. 'Hermon Dağı'na yağan çiy Siyon Dağları'na yağıyor sanki.'(KZ 132/3)

Adam şovuçi biy, bergin maña k'endi şağavatıñni, da bu k'orumlu yarıñh bila yeber k'orumsuz başhışın ari canıñni seniñ, k'i şovgaymen seni bar yurak'ımdan da bar hıvatımdan alayoh hardaşimni da dındaşimni, neçik' k'endi bøyumnu. 'Ey insan seven Tanrı, kendi sevgini bana ver, bu görkemli nurunla Kutsal Ruh'unun gösterişsiz hediyesini gönder ki, var olan kalbimle ve gücümle canımı sevdiğim gibi dındaşlarımı ve kardeşlerimi de seveceğim.'(AB 33/8-34/3)

Yõhsa men, neçik' hulaşsız, k'i işitmas, neçik' tilsiz, haysi k'i açmas ağzın k'endiniñ. 'Yoksa ben, sağır gibi duymaz, dilsiz gibi ağzımı açmaz (biriyim).'(AB 49/7-10)

Bõldum men, neçik' adam, haysi k'i işitmas da bõlماغay söz alnına anıñ. 'Ben duymaz ve O'nun karşısında söz bulamayacak adam gibi oldum.'(AB 49/11-14)

Tugandılar, neçik' tutun, k'unlarım benim, da şovak'larım benim, neçik' hamış, hurudular. 'Günlerim duman gibi yok oldu, kemiklerim kamaş gibi kurudu.'(AB 53/1-4)

Çalındım, neçik' biçan, da hurudu yurak'ım benim, unuttum yema otmak'imni benim awazından k'ustunmañımnın benim. 'Ot gibi tutuldum, yüreğim kurudu, iniltelerimin sesinden yemek yemeyi (bile) unuttum.'(AB 53/5-10)

Bõldum men, neçik' şovapustalıhta, turdum da bõldum, neçik' çipçih yalğız ov usna. 'İssiz yerlerdeki kukumav gibi oldum, (uyuyamadım) kalktım ve ev üstünde (damda) yalnız serçe gibi oldum.'(AB 53/15-54/7)

K'ulnu, neçik' otmak'ni, yedim, da içk'imni benim yaş bila harıştırdım. Yuzundan oçaşip yurak'lanmañıñniñ seniñ, zera sen biyik'lattıñ da aşahlattıñ meni. 'Kızgınlığının yüzünden öfkelenip, külü ekmek gibi yedim, içkimi gözyaşımla karıştırdım, çünkü beni yükselttin ve yere attın.'(AB 54/8-15)

Kunlarım benim, neçik' kõlga, keçti, da men, neçik' biçan, hurudum. 'Günlerim gölge gibi geçti ve ben bir ot gibi kurudum.'(AB 55/1-3)

Barçası, neçik' t'on, opransarlar, neçik' kiyinişni, teşk'irilsarsen alarnı, da teşk'irilsarlar. 'Hepsi bir giysi gibi yıpranacak, onları elbise gibi değiştireceksin ve geçip gidecekler (yok olup gidecekler).'(AB 59/1-4)

Sahlamadıh, neçik' simarladın sen bizga, k'i yahşini tapk'aybiz biz sendan. 'İyiliği senden bulacağız, ancak bize buyurduğun gibi yapmadık.'(AB 68/6-9)

Atadın alarga da aytin, arttiriyim zurÿat'ınızni sizin, neçik' yılduzların k'oknuş, da neçik'humnu hırığına t'eşizniş. 'Onları çağırdın ve neslinizi, gökteki yıldızlar kadar, deniz kıyısındaki kum kadar arttırıyım, dedin.'(AB 70/9-14)

ÿ'ohsa boyumuz bilay aşahlanıp da canımıznın muşhuluşu bila ÿopsunovlu bölüyih biz, neçik' but'ov hurban hoşlarının da t'uvarlarının da neçik' t'uman t'uman semiz hoşular. 'Yakmalık kurban olan kurbanlar, davarlar ve binlerce semiz kuzular gibi boynumuzla aşağılanıp, canımızın acısıyla kabul ediyoruz.'(AB 71/13-72/6)

At'a k'oktagi, k'onu t'eşri, k'i ÿeberdiş sovk'lu oğlunu h'olthasına bulargan adamların, mega senin alnişa ÿerdan k'okk'a dira, ÿopsun meni, neçik' k'ÿerak'sız oğlunu, da kiydir mana burungi ÿarışlı t'onnu, haysi k'i ÿalanaçlandımyazih bila, da ÿarlığa. 'Ey gökteki Baba, gerçek Tanrısın, çünkü bunalan insanların arzusuna sevgili oğlunu gönderdin, yerden göğe kadar senin huzurunda günah işledim, gereksiz oğul gibi beni kabul et ve günah sebebiyle soyduğum ilk nurlu elbiseyi bana giydir ve merhamet et.'(AB 112/14-113/10)

Oğlu t'eşrinin, k'i aşahlandın at'anın hoşnundan, da aldıh t'en ari guys mariamdan, h'utharılmamız uçun bizim haçlandıh, da k'omulduş, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilay k'okk'a dira, an meni, neçik' harahçini, haçan kelsaş hanlığın bila, da ÿarlığ[...]'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koynundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın, kurtulmamız için çarmıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]'(AB 113/11-114/9)

Canı t'eşriniş, k'onu t'eşri, k'i endin yortananda, da v'ernadunda, da ÿarışlat'tın meni ÿuvmahı bila sp awazannın, mega ÿerdan k'okk'a dira senin

alnıya, arıt' meni ek'inçi t'eñrilik' ot' bila, neçik' sp arak'èllarnı ari vèrnadunda, da yarlığa. 'Ey Tanrı'nın Ruh'u, gerçek Tanrısın, çünkü Ürdün nehrine ve yüksek katına indin ve beni Kutsal havuzunun vaftiziyle aydınlattın, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, Kutsal katında Kutsal Havarileri arıttığın gibi, beni de ilâhi ateşle tekrar arıt ve merhamet et.'(AB 114/10-115/5)

Mıgırdèl boşdu yortananda, neçik' adam, da uvat'tı başın duşmannın, neçik' t'eñri, haçlandı cuvutlardan, neçik' adam, da huthardı adam milat'ın, neçik' t'eñri. 'Ürdün nehrinde insan gibi vaftiz oldu, Tanrı gibi düşmanın başını parçaladı, insan gibi Yahudiler tarafından çarmıha gerildi ve Tanrı gibi insan neslini kurtardı.'(AB 131/11-132/3)

Komuldu kèrèzmanda, neçik' adam, da turdu oludan, neçik' t'eñri. 'İnsan gibi mezara gömüldü, Tanrı gibi ölüden canlandı.'(AB 132/4-6)

Çeş meni, biy, yazıh bilay baylagannı da k'yeri et meni meñilik' hıyından, da boşat mana suçumnu benim, neçik' boşattın andamaluydzga, da t'oğru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni tozumsuz hıyinga, da k'uvurmen arzanisizni farahlik'ına senin, k'i tıyğısız mahtagaymen seni har sahat', da sana haybat' meñi meñilik'. 'Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.'(AB 151/11-152/10)

Bèdros dèr Krikor oylu, dèr Jovsepniñ xardaşı, elçiliyin ketti Olay biyinä Tomşaga neçikcesardan, alay že bizim korol'dan 3-çi Zigmunttan. 'Peder Krikor'un oğlu, Peder Jovsep'in kardeşi Bedros, Moldova beyi Tomşa'ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3. Zigmund'tan.'(KV 92/6)

Zera alayže bununı alnına Teñri navidit etip edi ot bilä, xaysi ki t'v 1011-inä edir, nedä kiol zamanda köp zarar bolup edi neçik nemiçlärgä, alay ermenigä, orusluşka, alayže barı şähärgä, yixövlärimizgä, neçik bizim, alay özgäläriñ. 'Zira Tanrı bunun önüne, ateş ile ibret verdi, öyle ki 1011 (1562) yılında o zamanda Polonyalıları, Ermenilere ve Ruslara, bütün şehre, kiliselerimize, bizim ve diğerlerinin çok zarar olmuştu.'(KV 99/4)

*A bu boluyur bizim yaman artixsi köp yazixlarimiz üçün, ki Teñri bizni türütürli ögütüyür da siniyir adam oylanlarin, evet ögütlap, znovu zmilovacc'a bolup, yarliyiyir **neçik yarliyovuçi** Biy da klämäs adamlarniñ yazix bilä tas bolganin.* ‘Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve yeniden merhameti yaratır ve lütfükâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.’(KV 99/5)

*Dinsiz türknüñ obozunda bolgan açliç, kläsä dinsizniñ obozu vol'niy turup edi da kendinkimesäoblehnut etmiy edi, **neçik nemiçni**.* ‘Dinsiz Türklerin otağında olan açlık, dinsizlerin tam otağında olmuştu ve kimse Polonyalılara olduğu gibi onlara destek olmadı.’(KV 155/1)

2.1.4.19. özge

*A egär ki ayuv, ya böri, ya **özgä kiyik aldi** esä küçlü tuvar çaranı, buzgay ya yegäy, aninçibik saçlovuçi [eyäsinä] körgüzmäç keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansiz bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä tapti.* ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Koruyucu Tanrıya belirli ve doğru o yeri göstermesi gerekir. Töre ile bulmanın zararı yoktur. Zira töre büyük bir doğruluk ile buldu.’(TB 87v/5)

2.1.4.20. soñra

*Navet vežadan çaçip, da Xalatada 40 kün boldu da **soñra teñiz biläFrangistanga çixti**.* ‘Kaleden kaçıp 40 gün Galata’da kaldı ve sonra deniz yoluyla İtalya’ya çıktı.’(KV 102/8)

2.1.4.21. üçün

*Kim dä ki kolvek sarnasa, **anıñ džanı üçün** « Hajr mer» Jisus K‘risdoska da zanabaganka, siz dä yazixlarına boşatliç aytip çolgaysiz, ki Biy Teñri boşatliç bergäy.* ‘Kim ki İsa’nın canı için mümkün olduğu kadar “Hayr mer” çağırrsa, siz

günahlarına bağışlama söyleyip alacaksınız. Rab Tanrı da sizi bağışlayacak.’ (TB 2r/10)

*12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, **anij üçün ki** xačan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä dżâht etärlär yaryučiniñ aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuıxlarni körär, ki anij alnına aldamağ bilä kimesä bolmas könü bolgay, yoıesä könülük bilä tergöv bolsar?’*12. kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.’(TB 7v/5)

*Evet ki törädä yazgandır: öldürüçi dżanavarni öldürmäğkeräk, tügöl **anij üçün**, kidżanavarlar ögütlängäylär, yoıesä adämilär dä.*‘Kanunda yazandır: yırtıcı hayvanı öldürmek gerek. İnsanlar için değil, yırtıcı hayvanlar ders alacaklar.’(TB 10v/6-11r/1)

*72 adam **anij üçün tüzdilär**, ki barça adämilär bayıngaylar, ki 72 millätniñ usluıu alardadır.*‘Bütün insanoğlunu, zengin olacakları ve 72 adamı onun için düzdüler. 72 milletin bilgisi onlardadır.’(TB 14r/4)

*10 yaşından aşaya bsag bermägä xar-ıış tibiñadır, **anij üçün ki** andan köp yazıx bolur, da kim ki bsag etär, artıxsi añar yazıñtır.*‘10 yaşından önce evlenmek vermek kar-su dibinedir. Onun için ki kim evlenir, çok günah olur. Artık ona günahdır.’ (TB 31r/4)

*Da kahana ögütin bergäy, ki oruçlarni, da yıxkünü, da barça derunagan künlärni aruv saılagaylar, **anij üçün ki** bu künlärdä bsag berilmäs.*‘Papaz ögütünü verecek ki oruçlarını, pazar gününü ve bütün kutsal günleri temiz geçirsinler. Onun için ki bu günlerde nikâh yapılmaz.’ (TB 31r/8)

*Munuñ vaıxtına keldi Biyimiz K‘risdos mgrdut‘ iunga, da surp Jovaneş tabalar edi **Herovteşxanni anij üçün**, ki klär edi xardaşiniñ xatiniñ alma.* ‘Aziz Jovanes, Herovtes hanın eşiyle evlenmek isterdi. Onunla alay ederdi. Rabbimiz İsa’nın vaftiz töreni de bu zamana denk geldi.’ (TB 39v/14)

*Eğär kimesä kimesäni törägätartsa ya **borç üçün**, ya özgü nemü üçün, da kendiniñ tanıxı bolmagay, ne anij, kimniñ [=kimni] ki yaryuga tarttı, tiymästir*

añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoşesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär könü kişi esä. ‘Bir kimse, şahidi olmadan, herhangi bir şey ya da borç için birini mahkemeye verirse, onun için yemin etmeye deymez. Kimi ki tutup getirdiler, eğer doğru kişi ise onun için yemin etmeye deyer.’(TB 19v/7)

– *Oylum, Teñri buyuruptür çayırni fūrâhlik üçün, yoşesä yaman yerdä, keräksiz yerdä yaşşiraxtır nemä yaman içkäysen, ne ki içki.* ‘Oğlum, Tanrı şarabı ferahlık için emretmiştir. Yoksa kötü yerde, gereksiz yerde içeceksen ne bir şey iç ne de içki iç.’(TB 60r/4)

– *Oylum, körsänj duşmanıñni, ki yatıptır, sen anı çayğur, anıñ üçün ki dost etürsen saña; egär ki kültkü etsän, tursa, saña yaman etär.* ‘Oğlum, düşmanını yatarken görürsen onun adına kaygılan. Onunla dost olursan, gülünç bir şey yaptığında sana kötülük eder.’(TB 60r/8)

Da korol anıñ biyliki ol kişiniñ dzanı üçün Teñri yoluna nemä bermäx keräk. ‘Kralın, onun beyliği o kişinin canı için Tanrı yoluna herhangi bir şey vermesi gerek.’ (TB 75v/2)

Korol anıñ biyliki bu igiliktän, çaysi ki anıñ üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu düğöldür anıñ dzanı üçün, anıñ üçün ki anıñkibik törälär bilä ermeniniñ bayli düğül anıñ biyliki, da munuñkibik törädän da anıñkibik igiliktän, üsnä tüşkän, anıñ erkinädir. ‘Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliği, onun canı için, onun için ve onun gibi töreler ile Ermenilere bağlı değildir.’(TB 75v/2)

Xaçan ki çaysi çiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da çodzasi birgäsiniä oyul-çizi bolmasa, bolur etmä hokeparclar, anıñ üçün ki oylanları yoxtur, budur tek çardaşlarıñ da yuvuñlarıñ. ‘Ne zaman ki hangi kız evlense ve onun çocuğu olmasa, annesi, babası, kocası ona vasi olur. Onun için çocukları yoksa kardeşleri ve yakınları vardır.’ (TB 75v/4)

Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär, aylanıyır, budur egär ermeni ämanätini çoyuçi bolgay, da kendiniñ töräsiniä özgä dzınstan ötläş baçılmaç keräk. ‘Ermeniler için bu iş ve bunun gibi diğer işlerde emanet verici olmak ve kendi hukukuna başka milletler açısından bakmak gerekir.’ (TB 87v/1)

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tölämägä [bolmagay], da imen'ası üsnä ya çalgan çumaşi üsnä şparunk klägäylär törädän. ‘Bir kimse,

kendinin borcu için ki -borcunu ödemeyecek- mülkü ya da kalan kumaşı üstüne kanundan haciz isteyecek.’ (TB 126r/1)

Xaysi iş için ki korolga aldı, a xaysi iş için ki korolga alınmagan... ‘Hangi iş için kralın huzuruna kabul edilmeyen kişi, hangi iş için kabul edildi...’ (TB 126r/6)

anıy için ‘onun için’(CCI 30b/14- 31a/13- 32a/22)

ém için yer-mén ‘ilaç için yerim’(CCII 58a/2)

yalbarur-mén Mariam katunga, arı Franaska, barça arılarga, ménim için yalbarsınlar Bèy Tèhrige, ménim yazukımdan yarlıgasın ‘yalvarıyorum Meryem hatuna, aziz Franas’a, bütün azizlere, benim için Rab Tanrı’ya yalvarsınlar, benim günahlarımı bağışlasın’(CCII 61a/6-8)

...mén tərçe dağı yakşı til üvrengey-mén, sizge yakşı Tèheri söz aytqay-mén nè kim-ése boşak için ‘...ben çabucak iyi bir dil öğreneyim, herkesin affı için size güzel Tanrı sözü söyleyeyim’(CCII 61a/24-26)

anıy için keldik ol hanga tēyışmege ‘onun için krala hediye vermeye geldik’(CCII 62a/1)

kaygırmah kerek kerti köñül bile kènsi yazuhuy için; ékinçi, tilin bile aytmaga; üçünçi, érkiñ bile yazuhñı koymaga; törtünçi, nè kim Ata aytır yuvukun tutmaga ‘samimi kalp ile kendi günahları için kaygılanmak gerekir; ikinci, dil ile itiraf etmek; üçüncü, kendi iradesi ile günahları terk etmek; dördüncü, Babanın günahları bağışlanması ile ilgili söylediklerini tutmak’(CCII 63a/9-11)

kim bizim için öldürüldibuzovley, anıy anası ‘ki bizim için öldürüldü buzağı gibi onun anası’(CCII 70a/14)

çoğrah öz özeninden él için aha turur ‘kaynak kendi yatağından halk için akmaktadır’ (CCII 73a/9)

Adam yazuhı için ölümlüñ bolduñ édi ‘Adem’in günahı için ölümlü olduk idi’(CCII 73a/13)

kim bir azamlar için dağın bizim oymuz için kökden énip, Arı Tından ulam érden ana Mariamdan ten alıp kişi bolup turur ‘biz insanlar için ve bizim

kurtuluşumuz için gökten inip, Kutsal Ruh aracılığıyla bakire Meryem Ana'dan vücut bulup insan olmuştur'(CCII 74b/6-7)

biz miskin azam için, öz Arı Tın érkinden ulam arı kız Mariamdan boy yaratup kénsine, azam boldı 'biz zavallı insanlar için Kutsal Ruh kendi iradesiyle kutsal bakire Meryem'den kendisine vücut yaratıp insan oldu'(CCII 80a/2)

késetmek için'ürkütme için'(CCII 82b-b/3-4)

Ne için öçüsländilar gurk'çılar da joğovurtlar sağış ettilär boş?'Uluslar arasındaki bu kargaşa nedir? Bu halklar neden boş planlar yapar?'(KZ 2/1)

Harşı boldular hanlar dünyädä, da biylär yığıldılar bir oğurdan Eyümüz için da K'risdosuüçün anıñ.'Rab'be ve meshettiği krala karşı önderler birleşiyor. Yeryüzü kralları ayaklanıyor.'(KZ 2/2)

Bundan soñra sağmos Tawit'niñ povetler için.'Müzik şefi için, ney için, Davut'un mezmuru.'(KZ 5/1)

Biy, yol körgüz maña artarlıñña seniñ, duşmanlarım için, togru et alınma benim yoluñnu seniñ.'Ya Rab; düşmanlarıma karşı, bana doğruluğunla yol göster. Yolunu önümde düzle.'(KZ 5/8)

Sağmos Tawit'niñ, ki ayttı Eyümüzü sözləri için Kuşyanıñ Aminü oğlu.'Benjaminli Kûş'un sözlerine ilişkin Davut'un Rab'be okuduğu şigayon.'(KZ 7/1)

Bunuñ için biyiklikkä hayttı Biy, da Biy yargu etär joğovurtuna kensiniñ.'Onları yüce katından yönet. Rab, halkları yargılar.'(KZ 7/8-9)

Seniñ duşmanlarıñ için, Biy, ki buzulgay duşman harşı bolgan.'Düşmanı, öç alanı yok etmek için hasımlarına set çektin.'(KZ 8/3)

Yeñmah için, ohtaba için, sağmos Tawit'niñ.'Müzik şefi için, sekiz telli sazlarla Davut'un mezmuru.'(KZ 11/1)

Çarüsizlhi için yarlınıñ da küstünmähi için miskinniñ hali turıym, ayttı Biy, hoyıym hutharmañımnı da yebereyim alarga.'Rab, 'Şimdi kalkacağım' diyor. 'Çünkü mazlumlar eziliyor, yoksullar inliyor. Özledikleri kurtuluşu onlara vereceğim.'(KZ 11/6)

Yeñmäh üçün, sağmos Tawit'niñ. 'Müzik şefi için, Davut'un mezmuru.'(KZ 12/1)

Haytardı canımnı maña da yol körgüzdi maña yoluna artarlıñniñ atı üçün kensiniñ. 'İçimi tazeler, adı uğruna bana doğru yollarda öncülük eder.'(KZ 22/3)

Azarlamağ bilä yazıñ üçün öğütlädiñ adamnu, oprattıñ, neçik pavuçınanı, boyun anıñ. Hälbat, boştur här adam. 'Sen, insanı suçundan ötürü azarlayarak yola getirirsin. Sevdiği şeyleri güve gibi tüketirsin. Her insan sadece bir soluktur.'(KZ 38/12)

Yohsa meni zadasızlıñ üçün benim yöpsündüñ, tohtattıñ meni alnuña seniñ meñilik. 'Dürüstlüğümden ötürü bana destek olur, sonsuza dek beni huzurunda tutarsın.'(KZ 40/13)

Yeñmäh üçün, alğış sağmos Tawit'niñ. 'Müzik şefi için, Davut'un mezmuru, ilahi.'(KZ 66/1)

Kötürmäñiz biyiklikkä müñüzüñüzni da sözlämäñiz Teñri üçün könüsüzlüknü. 'Kaldırmayın başınızı! Tepeden konuşmayın!'(KZ 74/6)

Haybatlı sözlädi seniñ üçün: oşta şahärläri Teñriniñ. 'Ey Tanrı kenti, senin için ne yüce sözler söylenir.'(KZ 86/3)

Kim ki sözlär yazıñ, edi sñarı üçün, anı açıñ yergä sürgäy edim. 'Dostunu gizlice çekiştireni yok ederim. Tepeden bakan, gururlu insana katlanamam.'(KZ 100/5)

Ağından yolda içirgäy, anıñ üçün da biyiklätkäy başı. 'Yol kıyısında dereden su içecek. Bu yüzden başını dik tutacak.'(KZ 109/7)

Ki işittiñ sözün ağızımnıñ benim, yerni öpiyim ari dacarıña seniñ da tapunıyım yarlıgamañıñ da könülüküñ üçün seniñ. 'Kutsal tapınağına doğru eğilir sevgin ve sadakatin için adına şükrederim.'(KZ 137/1-2)

Saldıñ holuñnu seniñ, da huñhardı meni oñuñ seniñ, da Biy tölägäy benim üçün. 'Sağ elin beni kurtarır. Rab, benim için her şeyi yapar.'(KZ 137/7-8)

Koplar aytarlar edicanım uğun benim, k'i yohur hutharılmağı bunun t'eņrisinda k'endiniņ. 'Birçoğu benim canım için, bunun kurtuluğu Tanrı'sında yoktur, derlerdi.' (AB 8/5-9)

Atıņ uğun senin, biy, tirgizgaysen meni toğruluğun bila seniņ, ęihargaysen tarlıhtan canımnu benim yarlıęamađıņ bila seniņ. 'Ey Tanrım, senin adın için doğruluğunla beni hayata döndüreceksin, merhametinle gönlümü sıkıntıdan kurtaracaksın.' (AB 25/12-26/2)

Horđu bila da titramağ bila turıyih alęışk'a alınna anıņ, da řuk'urđu bölıyih andan keęanıņ bu sağat'ından kınuluk'u uęun anın, haysi'k'i tanladı bizni yarlığamağı bila k'endiniņ, da bağışladı bizga keltirmaga oęšařın kıktagi friřdalarıņ. Haybat'lavuği eyamız t'eņrini baręamızga bizga bılmaga da biz mundan soņra arıtıp canımıznu bizim hıyastan da yaman hlinmağtan. 'Titreyerek ve korku ile O'nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek ięin, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati ięin, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak ięin yücelten Beyimiz Tanrı'yı bize bağışladığı ięin gecenin bu saatinde ondan minnettariız.' (AB 27/13-28/15)

Frişdasın eminlik'niņ kızıat' canımızga bizim inam bila eyamızdan, arınmağnu da boşat'lığnu aşınganımızga bizim inam bila, ari haęıniņ ulu da kuçlu hıvat'ıņ bölüşluğk'a canımızga bizim inam bila, da dağın artıç birlik' bila, toğru da k'onu, da ari inamız uğun bizim biyni yalbaryih. 'Tanrı'ya ruhumuza bekçilik edecek güven meleğini, bizim günahlarımız için bağışlanmayı ve temizlenmeyi, ruhumuz için Kutsal Haçının ve güçlü kuvvetinin yardımını ve doğru, gerçek birlikle Kutsal inancımız için imanla yalvarıyoruz.' (AB 31/1-15)

Bunun uğun alęışk'a turgaylar sana baręa arılarıņ seniņ vaçtta yopsunovlu. 'Bu nedenle bütün kulların kabul ettiğinde sana dua edecekler.' (AB 42/10-13)

Torasizlik'imni benim aytiyim da hayęuriyim yazığlarıım uğun benim. 'Günahlarım için kaygılanıyorum ve suçumu açıklıyorum.' (AB 50/12-14)

Atın uğun seniņ tozdum biy, tozdum biy, toz canım benim sozuņa seniņ, umsanur canım benim biyga. 'Adın için (adın uğruna) acı çektim, sözüne umut bağladım, canım Tanrı'ya umutlanır.' (AB 60/14-61/2)

T'ogruluḥ bila da k'önuluk' bila yeberdiḥ bunu barça ustumuzga bizim yazıḥlarımız uḥunbizim. Doğruluk ve sadakatle bizim günahlarımız için bütün bunları üzerimize gönderdin.'(AB 67/10-14)

Yõhsa çıhara berma bizni sönğuga diḥraatın uḥun seniḥ, taḡıtma niat'ınnu senin da k'yeri etma yarlıḡamaḥıñnı seniḥ bizdan. 'Bizi adın uğruna sonsuza dek teslim etme, niyetini bozma ve merhametini bizden uzaklaştırma.'(AB 69/14-70/4)

Apraham sönuk'uy uḥuy seniḥ, da saḡag huluḡ da ari israyeliḡ uḥun senin.(Sözünü tut) 'İsrail için, kulun İshak için ve İbrahim'in sevgisi için sözünü tut.'(AB 70/5-8)

Da hali, biy, ek'sildiḥ biz, ne k'i barça cınslar, da zabunluḡtabiz har yerda bugun yazıḥlarımız uḥun bizim. 'Ey Tanrım, ama şimdi bütün uluslar gibi azaldık ve bütün her yerde günahlarımızdan dolayı gözden düştük.'(AB 70/15-71/4)

Yõhsa etk'in bizga sek'inlik'ina k'ora seniḥ da k'öpluḡuna yarlıḡamaḥıñnın senin, huḡḡar bizni tamaşaların uḥun senin, da haybat'lı bõlsun atıḡ senin meḡilik'. 'Bize gönlüne ve sevginin çokluḡuna göre ver, bizi (yaptığın) mucizelerin için kurtar ki adın sonsuza dek yücelsin.'(AB 73/5-12)

Şaḡawat'ı uḥun yarlıḡamaḥıñıñ eyamız T'eḡrimizniḡ bizim, k'i k'orundu bizga kunaş biyik'lik'tan yarlıḡlı etmay ḡaramḡuluḡumuznu bizim. Saçma yarlıḡını usduna bularniḡ, ḡaysi k'i olturup ediḡ ḡaramḡuluḡta, da k'õlḡasına olumnun tuzatma ayaḡlarımızni bizim yõluna eminlik'nin. 'Tanrımızın sevgisi sayesinde güneş yücelerden, karanlıḡımızı aydınlatmak, ışığı karanlıkta ölüm gölgesinde oturanların üzerine saçmak ve ayaklarımızı huzur yoluna yöneltmek için doğdu.'(AB 85/8-86/6)

Şuk'urlubiz, biy, sendan senin ulu haybat' uḥun Biy, paḡşah, ari kõktaḡı t'eḡri da at'a, barını tutuḡı biy, da oḡlu atanıḡ yalḡız toḡḡan ys k's da ari can, biy t'eḡri da oḡlu at'anıḡ, ḡaysi k'i aldın bizni ari ḡuystan. 'Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oḡlu İsa Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oḡlu ve Tanrı senin büyük ününden dolayı senden minnettarız.'(AB 95/12-96/9)

Sen, t'eḡri, ḡoymadıḡ ludz artarlar uḥun aprahamga saḡagga, yaḡopk'a ḡaysilari k'i yazıḡ etmadılar sana, bar[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, sana karşı

günah işlemeyen İbrahim'e, İshak'a, Yakub'a doğru olanlar için boyunduruk takmadın[...]'(AB 103/13-104/2)

Yöhesa hoydun poşmanlıh men yazıhlı uçun, k'i yazıhlandım t'eniznin humundan artıh da koplandı torasizlik'im benim, barçaa[...] 'Ama denizin kumundan fazla günah işleyen ve suçları çoğalan benim gibi günahkâr için pişmanlık bıraktın[...]'(AB 104/3-8)

Barçadan alğışli sırpui dayma guys adzadin mariam, parêhos böl biyimizga bizim uçun. 'Herkesten Kutsal Bakire Meryem, Tanrımıza bizim için aracımız ol.'(AB 109/2-5)

Barça arilari t'ehrinih, parêhos boluñuz koptagi at'aga biz yazıhlılar uçun. 'Tanrı'nın bütün sadık kulları, gökteki Baba'ya biz, günahkârlar için aracımız olunuz.'(AB 109/2-5)

Oğlu t'ehrinin, k'i aşahlandı at'anın hoynundan, da aldıñ t'en ari guys mariamdan, hutharılmañımız uçun bizim haçlandıñ, da kopolduñ, da turdun oludan, da ağındın haybat' bilay kock'a dira, an meni, neçik' harahçini, haçan kelsañ hanlıhın bila, da yarlıg[...] 'Ey Tanrı'nın Oğlu, gerçek Tanrısın, çünkü Babanın koinundan (yanından) indin, Kutsal Bakire Meryem'den ten aldın, kurtulmamız için çarmıha gerildin, gömüldün, ölüden dirildin ve onurla göğe yükseldin, yerden göğe kadar huzurunda günah işledim, hanlığınla geldiğinde, beni hırsız gibi hatırla ve merhamet et[...]'(AB 113/11-114/9)

Zadasız tarbiyat', meğa sana ahılım bila benim, canım da t'enim bila, anma ilgariği yazıhlarımni benim ari atn uçun senin, da yar[...] 'Ey yaratılmamış doğa, fikrimle, ruhum ve tenimle sana karşı günah işledim, Kutsal adın için önceki günahlarımı hatırlama ve merhamet et[...]'(AB 115/6-11)

At'a bila da oğul bila haybat'ta da birlik'ta. İnanırmen da tapunurmen bir yerrortut'idan yalgız oğulnu, erk'i bila at'anıñ da biy anmañı bila ari cannıñ aşahlandıbizimhutharılmañımız uçun, endi koptan avedum bila hrêşdagabêdnın yurak'ına ari guys mariamnın, aldı t'en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu tugallik' bila t'ehri, da adam ek'i tarbiyattan birlandı ayırlmagan birlanmañ bilay. 'Kutsal Üçlüden yalnız Oğlu'na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba'nın isteğiyle ve Kutsal Ruh'un anısıyla aşağı indi, gökten

müjdeyle Kutsal Bakire Meryem'in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.'(AB 129/12-130/15)

*Haytipmen men **menim yaman yazıhlarım için**, haysin aytiyim, ya haysin biliniyim, zera ne uçu bar da ne hırıği, k'risdanlık' yergasına tugal bölmiyirmen canımnı da t'enimni **yazıh bila** haramğulatıpmen, olar k'unumnu sağışlamıyirmen, da t'eşrinin hırhulu yargusun esima keltirmiyirmen. 'Kötü günahlarım için dönüyorum, hangisini bilsem, hangisini söylesem, çünkü (günahların) ne başı ne sonu var, Hristiyan dinine tam olarak uymuyorum, ruhumu ve bedenimi günahlarla karartmışım ve Tanrı'nın korkulu yargısını hatırlamıyorum.'*(AB 133/2-15)

*Yurak'lanma **sansız yazıhlarım için** da kızıdan salma yaratılğanınnı. 'Sayısız günahlarım için öfkelenme ve yarattıklarımı ilgisiz bırakma.'*(AB 153/2-5)

*Atanı ölçövsuz ulu hıvatın da seniñ haybat'lı konu bir oğlunnu, alayoh ovunduruçi ari canını, sen padşahı haybatnıñ k's, sen menjilik' at'anıñ oğlu, sen **hutharılmahı için adam cinsiniñ** yöpsunduñ ari guysnuñ yurak'ın, sen açtiñ inamlılarga kıştagı hanlıñı, sen oñ yanına atanın olturupsen haybat' bila. 'Baba'ya, ölçüsüz ve güçlü kuvvetine ve şanlı gerçek tek Oğluna ibadet ediyorlar, ey Mesih, sen Kutsal Ruh'u ziyaret eden göklerin Hükümdarı (Kralı), ebediyen Baba'nın Oğlusun, insanların kurtuluşu için Kutsal Bakirenin karnını kabul ettin, sen ölümün acılı bağından imanlılara gökteki hanlığını açtın ve görkemle Baba'nın sağ tarafına oturdun.'*(AB 157/15-158/15)

*Yarğuçi, kelsarsen inamlılarga, seni **anıñ için** hıltıyırbiz. 'Ey merhamet eden, imanlılara gelmen için yalvarıyoruz.'*(AB 159/1-3)

*A dayın artlarından xıvalamadılar ol biylärni, zera atları asrı bek yoryun edi bizim çörüvniñ, **anıñ için ki** bir keçädä Tekučtan Bizovga tüştülär, çaysi ki 12 mildir. Evet sonra yänä çaytip keldilär Tekučka. 'O beyleri peşlerinden kovalamadılar, zira bizim ordunun atları pek aşırı yorgun idi, onun için ki bir gecede Tekuç'tan Buzov'a düştüler (ulaştılar) tam 12 mil geldiler ama sonra yine Tekuç'a varıp geldiler.'*(KV 96/4-5)

*A bu boluyur **bizim yaman artıxsi köp yazıhlarımız için**, ki Teşri bizni türütürlü öğütlüyür da siniyir adam oylanlarin, evet öğütläp, znovu zmilovacc'a*

bolup, yarlıyïyir neçik yarlıyovuçi Biy da klämäs adamlarnïy yazïx bilä tas bolganïn. ‘Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve yeniden merhameti yaratır ve lütfükâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.’(KV 99/5)

2.1.5. Tekrar Grupları

M. Kaya Bilgegil tekrar grubunu “ikizleme” olarak nitelendirmiş ve şöyle bir tanım yapmıştır:“Araya hiçbir ek girmeksizin aynı cinsten iki kelimenin tekrarıyla hâsıl olan gruplar, ikizlemeleri teşkil eder.” (Bilgegil, 2009, s. 161).

Kerime Üstünova ise, “Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler” adlı makalesinde tekrar grubunu “Ses, hece, sözcük öbeği, cümle tekrarına dayalı dil düzenlemeleridir.” şeklinde tanımlamıştır. (Üstünova, 1998, s. 464).

Leyla Karahan tekrar grubunu “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur.” şeklinde tanımlamış ve özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil hem de anlam ilişkisi vardır.
- Tekrarlar, anlamı kuvvetlendirir; nesne ve harekete çokluk, süreklilik ve beraberlik anlamı katar.
- Grubu meydana getiren unsurlar çekim edatı taşıyabilir.
- Grupta yer alan kelimelerden biri, zaman içinde tek başına kullanımdan düşmüş olabilir.
- Tekrar grupları, söz dizimi içinde isim, sıfat, zarf ve fiil görevi yapar.
- Bu grupta her unsur kendi vurgusunu taşır. Kelimeler arasında virgül konmaz” (Karahan, 2016, s.60-62)

Çalışmada, tekrar grubu 4alt başlıkta incelenecektir.

2.1.5.1. Aynı Kelimenin Tekrarı

Bir kelimenin ardı ardına kullanılmasıyla oluşan tekrar grubu için bu başlığı kullanmaktayız. İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden yapılan

tarama sonucunda tekrar grubu örneklerinin birçoğunun bu türde olduğu tespit edilmiştir.

Egär kimesü kimesüni törügütartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniñ tanıxı bolmagay, ne anıñ, kimniñ [=kimni] ki yarçuga tarttı, tiymästir añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoçesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär köñü kişi esä. ‘Bir kimse, şahidi olmadan, herhangi bir şey ya da borç için birini mahkemeye verirse, onun için yemin etmeye deymez. Kimi ki tutup getirdiler, eğer doğru kişi ise onun için yemin etmeye deyer.’ (TB 19v/7)

Äväl başlanmaçı munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılğay da tügäl bolğay, zera ganonk‘tan buyruçtır, yılda 3 kez žoyovk‘ bilä bolğay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça baçıp, ari atalar artıxsilixni keri salgaylar da toyru yolğa keltirgäylär. ‘Önce biz başladık, bizden sonra az az yazılacak ve tamamlanacak. Zira bu kanundan emirdir. Yılda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’ (TB 23v/1)

Egär ki kimesä es xoysa, tapar barça ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir. ‘Eğer bir kimse akıl koysa bütün kutsal kitaplarda böyle bulunur. Az az esinlenerek tamamlanmıştır.’ (TB 23v/3)

...tek tañga mañ ot yandı kendi kensinü, da biz, munu körüp, asrı seskändix, sayındix, ki çaraççılar edi, tek 1 yerdä yiyildix barçamiz, andan soñra bardix ol yergä, kördix tañ adämilär otlı çanatlılar, ki çuluç etiyirlär edi bu tonga, da biz çorçtuç yuvuçlanma ol yergä. ‘...tek şaşırttığı zaman ateş kendi kendine yandı. Biz de bunu görüp önce ürktük, sonra oduncular olduğunu hatırladık. Tek bir yerde herkes toplandı. Ondan sonra o yere gittik. Sabah insanlar ve ateş kanatlılar gördük ki bu elbiseye kulluk ediyorlardı. Biz de korktuk o yerde dost edinmedik.’ (TB 40v/10)

Tenrigä haybat meñi meñilik. ‘Tanrıya sonsuz şan olsun.’ (TB 49r/11)

Baççalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitipilgäri kelir, da ol baçça eyäsi yemişin alır. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’ (TB 54r/12)

Egär satučılar ki atnï biri birinä, bazarı alay bolmağ keräk ol atnï tanıxlıxı bilä 2-niñ ya 3-niñ, anıñ üçün ki oyurluğ bolmagay ol at, ya eski axsaxlıxı bolmagay, ya diğavičnïy, ya mançov.‘Satıcılar, o atı 2 ya da 3 kişinin şahitliğı ile birbirine satması gerek. Onun için ki o at hırsızlık yapmayacak ve eski aksaklığı olmayacak.’ (TB 92r/4)

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo ağın suv ötläş barma ol klämägän kişigä.‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayın yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’(TB 108v/3)

tèk tèk‘tek tek’(CCI 32b/23)

yöp yöp ulu bolur‘yavaş yavaş ulu olur’(CCII 56a/26)

yöp yöp küçlü bolur‘yavaş yavaş güçlü olur’(CCII 57a/32)

biti bitı bitidim, beş ağaçga bitidim‘yaz, yaz, yazdım, beş ağaca yazdım’(CCII 60a/3)

itip itip ırgalmasiçindegi çayğalmas ‘itip itip sallanmaz, içindeki çalkalanmaz’(CCII 60a/6)

bir uçu kış kışlar, bir uçu yay yaylar‘bir ucu kış kışlar, bir ucu yaz yazlar’(CCII 60b/23)

uzun uzun sırgalak, uçuna dëyri sırgalak; kısğa kısğa sırgalak, kırıvına dëyri sırgalak‘uzun uzun kayma, ucuna kadar kayma; kısa kısa kayma kenarına kadar kayma’(CCII 60b/37)

öz özümden tuvırdım‘kendi kendime doğurdum’(CCII 66b-b/20)

oguluñ saa këydirdi türlü türlü këyitlerni‘oğlun sana giydirdi türlü türlü elbiseleri’(71a/4-5)

öz öziñ körüp turgandaötli sirke içirdiler ‘kendi kendine bakıp dururken ödlü sirke içirdiler’(CCII 72a/9)

Tëyri Tëyriden, Yarığ Yarığtan, çın Tëyri çın Tëyriden, ètilmey‘Tanrı’dan Tanrı, Nur’dan Nur, gerçek Tanrı’dan gerçek Tanrı yaratılmamış’(CCII 74b/4-5)

*mêñü Têyriniñ öz sözi kèydi kulunıñ tenini, **ten ten** bile kutkaruvsap, itlenmişlerni tabuvsap* ‘ebedi Tanrı’nın öz sözü giydi kulunun bedenini, bedeni ile kurtarmak isteyip, kaybolmuşları bulmak isteyip’ (CCII 76a/4)

*Anda **horhkaylar horhu**, hayda ki bolmagay horhu, zerä Biydir övlärinä artarlarnıñ.* ‘Orada korku yaşayacaklar. Rab, doğrularla beraberdir zira orada korku olmayacak.’ (KZ 13/5)

***Çıharı çıhar edi** da yänä anı sözlär edi, benim üçün şıpıldeşlar edi edilär barça duşmanlarım.* ‘Benden nefret edenlerin hepsi, bana karşı aralarında fıslıdşıyor. Zararımı düşünüyorlar.’ (KZ 40/7-8)

*Alğışlı Biy Asduadz İsrajelniñ **meñi meñilik, bolsun, bolsun.*** ‘İsrail’in Tanrısı Rabbe övgüler olsun!’ (KZ 40/14)

*Bu türlü sağmos aytkaymen saña **meñi meñilik** da bergäymen sañaalğışımni **kün kündän.*** ‘O zaman adını hep ilahilerle öveceğim. Adaklarımı her gün yerine getireceğim.’ (KZ 60/9)

*Haytsınlar tezindän uyalıp, kimlär ayturlar edi maña: “**vah vah**”.* ‘Bana ‘oh! oh!’ çekenler utançlarından geri çekilsinler.’ (KZ 69/4)

*Tatlıdır Biy, meñiliktir yarlıgamañı anıñ, **pokolen’a pokolen’adandır** köñülüğü anıñ.* ‘Rab iyidir, sevgisi sonsuzdur. Doğruluğu kuşaklar boyunca sürer.’ (KZ 99/5)

*Hanlıh etkäy meñilik Biy Teñriñ seniñ, Sion, **pokolen’a pokolen’adan.*** ‘Ey Siyon, Rab Tanrın kuşaklar boyunca, sonsuza dek egemenlik sürecek.’ (KZ 145/10)

*Hardeşlarım benim **ulu ulu** da körklü da biyanmadı alarga Biy.* ‘Rab, benim büyük ve güzel kardeşlerimi beğenmedi.’ (KZ 151/5)

*Neni k’i ari hayrabédlar k’orupari can aşıray tohtattılar bizga **turlu turlu** yergalik bila alğış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kunda har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımızıñ bizim, zera esk’i duşman har k’éz bizni yaralıir, yazıñ aşıray hem oruç etmañbıla.* ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde

Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’(AB 4-6/13-1)

Evet yarılgamañı eyamıznıñ halır meñi meñilik’ usduna ħorħk’anların k’endiniñ, da toğruluğu anıñ oğlanlarına diñra. ‘Ama Tanrımızın sevgisi ebediyen korkanların üzerinde kalır, doğruluğu ise çocuklarına kadar ulaşış.’(AB 20/4-9)

Haybat’ at’aga, daoğulga, da aricanga, hali dahar vaħt, da meñi meñilik’ amen. ‘Baba’ya, Oğul’a ve Kutsal Ruh’a Şimdi, her zaman ve sonsuza dek ovgüler olsun. Amin.’(AB 26/8-11)

Canmıznı bizim da biri birimiznı eyamız t’eñriga, barçanı tutuğiga, simarlıyih. ‘Ruhumuzu ve birbirimizi her Şeye kadir Tanrı’ya emanet ediyoruz.’(AB 32/1-4)

Yarıłga biyim ħardaŐlarımızga bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla barça turlu p’orısank’larından k’orunur k’orunmas duŐmanlarınıñ, da k’eçk’anlarga bađıŐlagin koğdagi ħanlıħınıñı, da tındır eminlik’ta. ‘Canlı ve ölü olan kardeŐlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez duŐmanların her türlü belalarından kuru, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bađıŐla ve huzur içinde rahat ettir.’(AB 34/14- 35/9)

Barçasın ħar turlu ađırlıħlarından ħuħar da yetiştir ħar birin k’endinin turacak’larına, biyimiz da t’eñrimiz bizimys k’s, ħaysi k’i alđıŐlısen meñi meñilik’, amen. ‘Ey sonsuza dek Kutsal kalacak Beyimiz ve Tanrımız İsa Mesih, herkesi çeşitli acılarından kurtar ve her birini bulunduğu yere ulaştır.’(AB 36/13-37/5)

Ayttim, k’i bølmağaylar farah menda duŐmanların benim, sesk’anganlarıma ayaħlarımnın benim, usduma benim ulu ulu sozladılar. ‘Ayaklarımnın titreyiŐine duŐmanların sevinmeyecek dedim, hakkımda uzun uzun konuŐtuklarını söyledim.’(AB 50/3-8)

Sen, biy, meñilik’ barsen da yiŐadagħın seniñ cınstan cınsk’a. ‘Ey Tanrım, sen ebediyen var olursun ve senin ünün (hatıran) kuŐaktan kuŐađa (geçecek).’(AB 55/4-6)

Haybat' at'aga, da oğulga, da ari canga, hali da hark'ez meji mejilik', amen. 'Baba'ya, Oğul'a ve Kutsal Ruh'a şimdi, her zaman ve ebediyen yücelik olsun, amin.'(AB 64/9-12)

Yõhsa boyumuz bilay aşahlanıp da canımıznın muşhuluğu bila yõpsunovlu bölüyih biz, neçik'but'ov hurban hõylarınıñ da t'uarlarınıñ da neçik' t'uman t'uman semiz hõzular. 'Yakmalık kurban olan kurbanlar, davarlar ve binlerce semiz kuzular gibi boynumuzla aşağılanıp, canımızın acısıyla kabul ediyoruz.'(AB 71/13-72/6)

Algışlanız, anania azaria da misayel, biyni, algışlanız, da biyik'latınıñ anı, meji mejilik. 'Ey Hananya, Azarya ve Mişael, Tanrı'yı övünüz O'nu yüceltiniz ve sonsuza dek övünüz.'(AB 79/13-80/2)

Etti mañay ulu ulu huvat', da aridir atı anıñ. 'Çünkü güçlü olan, benim için büyük işler yaptı, O'nun adı kutsaldır.'(AB 81/2-4)

Yarlıgamahñı etti cinstan cinsk'a hõrhuçılarına k'endiniñ, etti huvatın bilak'i bila k'endinin. 'Kuşaklar boyunca korkanlara merhametini gösterdi, bileği ile gücünü yarattı.'(AB 81/5-9)

Turguzdu alarnı mejiy mejilik', nişan hõydu, haysi k'i k'eçmas. 'Silinmez bir nişan koydu ve onları sonsuza dek verdi.'(AB 88/12-14)

Da har vaht algışlarbiz seni biy, da oğarbiz ari atıñnı senin meji da meji mejilik'. 'Seni her an kutsarız ve adını sonsuza dek överiz.'(AB 97/5-9)

Biy, işançımız bõldun bizim, cins cinstan men hõlarmen, biy, yarlıga maña da onalt boyumnu benim, men yazıh ettim saña. 'Ey Tanrım, bizim umudumuz oldun, kuşaklar boyu yalvarıyorum, bana merhamet et ve gönlümü iyileştir, çünkü ben sana karşı günah işledim.'(AB 98/7-12)

Haybat' da hormat da yer õpmañbiyik'lik'k'a, ata oğul ari canga hali da har k'ez, mejimejilik', amen. 'Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a, tek Tanrılığa şimdi, her zaman ve sonsuza dek şan ve şeref olsun. Amin.'(AB 100/1-5)

Zera sen t'eñri t'eñri poşman bõlganlarnın umsasisen, da mana kõrguz yahşu etuçilik'inni seniñ, k'i arzanisiz men, barça[...] 'Çünkü Tanrısın, pişman olanların umudusun, bana, işe yaramaz olana, yaptığın iyilikleri göster[...]'(AB 107/2-7)

Seni, biyim, algışlarlar barça kçktagi frişdalar da seniñdir haybat' meñi meñilik' amen. 'Ey Tanrım, seni gökteki bütün melekler över, şanın sonsuza dek senindir. Amin.'(AB 107/14-108/3)

Çeş meni, biy, yazıh bilay baylagannı da k'yeri et meni meñilik' hıyından, da boşat mana suçumnu benim, neçik' boşattın andamaluydzga, da t'ogru et meni, neçik' mak'sawornu, da k'eltirma meni tozumsuz hıyinga, da k'uvurmen arzanisizni farahlik'ina senin, k'i tıygısız mahtagaymen seni har sahat', da saña haybat' meñi meñilik'. 'Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.'(AB 151/11-152/10)

Surp surp, sp biy, t'ejrisi huvathılarnın, tohudurlar kçk yer kçpluhunda haybat'innin seniñ, seni haybat'lyirlar arakçyellarnın yığını, seni mahtıirlar sanı markarelarnın. 'Kutsal, Kutsal Tanrı, güçlü olanların Tanrısı, yer ve gökyüzü senin şanın çokluğuyla doludur, havarilerin çoğu seni yüceltiyor, peygamberlerin övüyor.'(AB 157/3-11)

Nışanı bila ari haçıñniñ seniñ surgin k'orunur k'orunmas duşmannı çek'larımızdan bizim, da turacak'ımızdan. 'Sınırlarımızdan ve oturduğumuz yerlerden görünür görünmez düşmanı Kutsal Haç'ının nişanıyla kov.'(AB 166/9-14)

Yezuitalar komediya ettilär, çaysi komediya arasına bir komediya dayın boldu,ki az biri birin alpavudluç öldürmädilär, evet kesiştilär.'Yezuitalar komediya ettiler, öyle komediya arasına bir komediya tayin oldu ki; askerler birbirlerini öldürmediler, ama kesiştiler.'(KV 91/14)

A bu boluyur bizim yaman artıçsı köp yazıçlarımız üçün, ki Teñri bizni türlütürlü öğütlüyür da siniyür adam oylanlarin, evet öğütläp, znovu zmilovacc'a bolup, yarlıyiyür neçik yarlıyovuçi Biy da klämäs adamlarniñ yazıç bilä tas bolganin.'Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve yeniden merhameti yaratır ve lütfkâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.'(KV 99/5)

*Yovšem kendinä xaytkanin kliyir da hečtä yüzün čövürmäs alardan, kimlär ki anin Tejrilikinä dayma umsanıyrlar, da añar bar yüräktän da toyru umsa bilä işanip, džanları da tenläri bilä simarlanıyrlar, nedä ki p‘ařk‘ u haybat anin kečövsüz Tejrilik padšahlıxına hali da här kez **meņi meņilik**.‘Ona bir Tanrı gibi bakmayanlara bile nefret beslemez, bütün kalbiyle ona güvenir ve bu güvenle insanoğluna bir ruh ve beden emanet eder. Tanrı’nın sonsuz hükümdarlığına minnet ve şükran olsun, geçmiş, şimdi ve gelecek asırlar boyu!’ (KV 99/6)*

*Anda ž kendi içlärinä xazaçlar **biri biri** rostriç boldu.‘Orada kazakların kendi içlerinde birbirleriyle kavga çıktı.’(KV 112/9)*

*Başladılar **bir birinä** tüšmä.‘Birbirlerini öldürmeye başladılar.’(KV 112/10)*

*Anda ž köp adam tüštü, alay ki xaysi **para-para** boldu, xaysinin başi uçtu, xaysinin ayaçi, xaysinin xolu.‘Orada çok adam öldü, kimisi parça-parça oldu, kimisinin başı uçtu (koptu), kimisinin ayağı, kimisinin kolu.’(KV 140/3)*

*Türk padšahi yeberdi 500 çavuş da xapidzi Turlunuñ beri yanına, ki tatarni **tövätövä** sürüyedilär Nemič veliyätindän Olaç veliyätinä.‘Türk padişahı 500 çavuş ve kapıcıyı Turlu’nun beri yanına gönderdi ki tatarları Polonya’dan Moldova’ya döve döve (koyalayıp) sürmeleri için.’(KV 146/5)*

2.1.5.2. Zıt Anlamlı Kelimeler

Anlamca birbirinin zıddı olan kelimelerin oluşturduğu tekrar grubu türüdür. Yapılan tarama sonucu eserlerden tespit edilen örnekler aşağıda verilmektedir.

***oņlu sollu** ayırgan otuz tümen öneydir ‘sağlı sollu ayrılıp otuz tümen göğe yükselir’(CCII 60b/32)*

*...**ērkli** **ērksiz** tamukka bargaysiz‘...ister istemez cehenneme gideceksin’(CCII 63a/5)*

***kök yærni** barça tolturd‘tüm yeri ve göğü doldurdu’(CCII 72a/8)*

ave, ölümniñ bavlarnı üzdi bizge kök yér hanı, kaçan sènden, algış yèri,yemiş bolup bizge tèydi ‘selam, ölümün bağlarını kopardı bize göğün ve yerin kralı, senden, lütuf yeri yemiş olup bize gelince’(CCII 72a/21-22)

tuvra mu arkı mu‘doğru mu eğri mi?’(CCII 81a-b/5-6)

A bizimkiləri esä pogotoviu turup edilär saxt neçik potrebagı, nedä ki boluşluçu bilä Biy Teñriniñ şähärdän kendilärin duşmannı xıvdular, alay ki här biri här yarı xaçıp da xar içinä xalıy edilär, da bizimkiləri yerişip artlarından xiriy edilär kendilärin, alay ki xirildi artıx-eksik ne ki 2 miñ adam.‘Bizimkiler ise pusuda durup bekletiler, nitekim Tanrı’nın kendilerine yardımıyla şehirden düşmanı kovdular, öyle ki her biri bir tarafa kaçıp, kar içinde kalıyor idiler, bizimkiler ise arkalarından yetişip (koyalayıp) onları kırıyor (kılıçtan geçiriyor) idiler, böylece artı-eksi (yaklaşık) iki bin adam kırıldı.’(KV 97/2)

Stanislaw Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asrı ulu halı bilä, xaysiniñ ki bar edir 1200 adamartıx-eksik husar bilä, hem xazaı, hem p'exota, da boldu Kamenectä 3 kün.‘Stanislaw Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets’e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliğı, hem kazak hem piyadelerden oluşın 1200 adam var idi ve Kamanets’de 3 gün kaldılar.’(KV 97/8)

Xaysi çerüv barı-yoğu türk, tatar, olaı, multan heseb bilä 40 000 adam edi.‘Bütün ordunun varı yoğu Türk, Tatar, Moldovalı ve Mutlan hesap ile 40.000 adam idi.’(KV 100/6)

A m'anovic'e Tişkovic pulkovnik çixti tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgäləri dā xutuldu – 1 miñ adam artıx-eksik.‘Şans eseri Albay Tişkoviç sağ olarak kaçtı, Yakub Potockiy ve onun yanında aşağı yukarı 1000 kadar adam da sağ olarak kurtuldu.’(KV 101/6)

Soñra, obozdan çixip, da dinsiz türknü viştraşit ettilär şanectän, nedä ki zaraz dinsiz, art berip, xaçti, evet tüştü bir otuz türk artıx-eksik.‘Sonra (Polonyalılar) otağdan çıkıp dinsiz Türkleri siperlerde vurdular, nitekim dinsizler hemen geri dönüp kaçtılar. Ama artı-eksi (yaklaşık) 30 Türk öldürüldü.’(KV 128/5)

2.1.5.3. Bir Anlamsız Bir Anamlı İki Kelime

Biri anlamsız biri anlamlı iki kelimededen oluşan tekrar grubu türüdür. İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde bu tür tekrar gruplarının seyrek olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

çöpçövre ‘çepeçevre’ (CCI 30b/4)

alan kulan buv turur ayrı agaçdan yav tamar ‘alaca bulaca geyiktir, çatal ağaçtan yağ damlar’ (CCII 60a/9)

Horhmagaymen tümänlar bilä çerövüinden alarnıñ, ki çöp çövremini alıp da yarağlanıp sahlıyır edilär meni. ‘Silahlanıp çepeçevre beni sardılar, tutsak ettiler. Çevremi saran binlerce düşmandan korkum yok.’ (KZ 3/7)

Horhmandır men t’uman çerevundan alarnıñ, k’i çöp çövray dolaşıp hapsap sahlı edilar meni. ‘Çevremi sarıp, kuşatıp beni saklayan binlerce askerinden korkmam.’ (AB 9/7-11)

Evetçöp-çövräsin oboznuñ xara bulut kibik alıp şturmovat etärlär edi bez prištanku ulu avaz bilä çaxırmaç bilä 4 yandan – bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä. ‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraftan) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) -ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’ (KV 112/6)

2.1.5.4. Yakın Anamlı Kelimeler

İki yakın anlamlı sözcükten oluşan tekrar grubu türüne Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden sadece CCII’de bir örnekte rastlanmaktadır.

eger toz toprak kuyaşdan yü[z] miñ kurla yarık bolsa édihanuz Têyriniñ yarıhlıkına köre karañgıdır ‘eğer toz toprak güneşten yüz bin kere aydınlık olsa idi yine de Tanrı’nın aydınlığına göre karanlıktır’ (CCII 59a-b/14-16)

2.1.6. Birleşik Fiil Grubu

A.von Gabain, “Eski Türkçenin Grameri” adlı eserinde “Bazı yardımcı fiiller, esas fiillerle birleşerek onlara uyarlar.” diyerek birleşik fiillerden bahsetmiştir. Orhun Abideleri’nde fiil+yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik

fiillerin varlığını dile getiren Gabain, şu örnekleri tespit etmiştir: *kör-ü bil-* “görebilmek”, *bol-u sakın-* “olmayı düşünmek”, *ıd-u yara-* “göndermeye yaramak”, *saklan-u kör-gil* “saklanı gör”, *bol- galı u-* “olabilmek” (Gabain, 2003, s. 89).

Muharrem Ergin’e göre birleşik fiiller bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. Ergin, birleşik fiilleri isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller ve fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller diye ikiye ayırır (Ergin, 1999, s. 379).

Korkmaz, konuyla ilgili olarak bir çalışmasında birleşik fiiller için şunları söylemiştir: “Bunlar, bir isim ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da isim soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir. *yardım et-, iyi ol-, mecbur kıl-, kabul eyle-, görebil-, yazıver-, bakakal-*” (Korkmaz, 1998, s. 3-14). Korkmaz, aynı çalışmasında birleşik fiilleri yapı ve anlam özelliklerine göre dört sınıfa ayırır. Birinci gruptakiler *et-, eyle-* gibi bir yardımcı fiil ya da esas anlamını yitirmiş bir fiil ile bir ismin birleşmesiyle oluşur (*akın et-, son bul-*). İkinci gruptakiler, iki fiilin birleşmesinden oluşmuştur (*görebil- alıver-*). Üçüncü gruptakiler “karmaşık fiil” diye adlandırılan birleşik fiillerdir. Bir sıfat-fiil ile *ol-* yardımcı fiilin birleşmesinden oluşmuştur (*anlamış ol-, bitirmiş ol-*). Dördüncü gruptakiler ise bazı isim ve fiillerin anlam kaymasına uğrayıp kalıplaşması ile oluşmuştur (*göze gir-, gözden düş-, çile çek-*) (Korkmaz, 1998, s.3-14).

Çalışmamızda, birleşik fiil grubu tasnifi Zeynep Korkmaz’ın görüşlerinden hareketle yapılmıştır.

2.1.6.1. İsim+Yardımcı Fiil Şeklinde Kurulan Birleşik Fiil Grubu

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde *bol-, et-, kıl-, yap-* gibi yardımcı fiillerle kurulmuş birleşik fiiller tespit edilmiştir. Bunlarda asıl unsur başta, yardımcı fiil sonda bulunur. Yardımcı fiil, bir çekim görevi yaparak anlamı üzerinde bulunduran isim unsurunu fiilleştirir (Karahan, 2016, s. 73). Eserlerden elde edilen örnekler, isim+yardımcı fiille kurulan birleşik fiil grubu alt başlığı altında ele alınmaktadır.

2.1.6.1.1. bol-

12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, anıñ üçün ki xaçan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džâht etärlär yaryučini aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuqlarni körär, ki anıñ alnına aldamağ bilä **kimesü bolmaskönü bolgay**, yoxesä könülük bilä **tergöv bolsar?** '12. kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.'(TB 7v/5)

Da xayda ki törä eksiktir, anda talaş köptir, da xayda törä da **könülük bolsa**, eminlik artıxtır ol ulusta, dünyâda u yixövlärdä, zera 1 ülüsü Teyriniñ şnok'undan berilgän yixövlärgä eminliktir. 'Nerede töre eksiktir, oarada sıkıntı çoktur. Nerede töre adildir o millette ve dünyada emniyet fazladır. Zira Tanrının rahmetinin bir payı da kiliselere verilen emniyettir.'(TB 10v/1)

Neçik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanix keräktir, ol türlü yaryučilarga, anıñ üçüntörä **toyrubolur** toxtatkan adämilär bilä tanixlixta. 'Mahkemeye gelene 2-3 şahit lazımdır. İnsanlar, mahkemede şahit olursa; yargıçlar, onun hakkında doğru karar verir.'(TB 14r/2)

Biz dä muñar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi **bolgay**, zera mundan artix küctür tapulmaga barça yerdä. '3 yargıcı olacak ki biz de bunu beğeniriz. Zira bundan sonra bütün yerlerde bulunmak güçtür.'(TB 14r/7-14v/1)

Egär ki **hagarag bolgaylar**, ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarmın tölov etkäy da ant içmägäy. 'Onun için yemin etmeye karşı olursalar borcunun yarısını ödemeyi emredecekler ve yemin etmeyecekler.'(TB 19v/1)

Barça yaryuda ermeniniñ, kimniñ **tanixlari bolsa**, tiymästir ant, a kimniñ ki **tanixi bolmasa**, anar tiyär ant içmägä. 'Bütün Ermeniler, yargıda kimin şahidi olsa ona yemin etmek gerekmez, kimin şahidi olmasa ona yemin etmek gerekir.'(TB 19v/6)

Egär kimesä kimesäni törägätartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniñ **tanixibolmagay**, ne anıñ, kimniñ [=kimni] ki yaryuga tarttı, tiymästir

añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoşesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär könü kişi esä. ‘Bir kimse, şahidi olmadan, herhangi bir şey ya da borç için birini mahkemeye verirse, onun için yemin etmeye deymez. Kimi ki tutup getirdiler, eğer doğru kişi ise onun için yemin etmeye deyer.’ (TB 19v/7)

*Egär ki yaryučı bilsä, ki egirlik bilä [kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä] ant bermägä, keräktir yaryučı xoymagay, ki **egirlik bolmagay.*** ‘Yargıç, bilse ki suçlu ile yemin etmek ister, suç olmaması için ona izin vermeyecek’ (TB 19v/8)

*Äväl başlanmaçi munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılğay da **tügälbolğay,** zera ganonk‘tan buyruxtır, yılda 3 kez žoyovk‘ bilä bolğay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça bañip, ari atalar artixsiliñni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär.* ‘Önce biz başladık, bizden sonra az az yazılacak ve tamamlanacak. Zira bu kanundan emirdir. Yılda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’ (TB 23v/1)

*Attan, çatirdan, eşäktän **yasax bolmagay,** zera alar bilä här kez xuluxtadirlar biylärinä.* ‘At, katır ve eşek yasak değildir. Zira herkes, beylerine onlar ile hizmet ediyor.’ (TB 28r/1)

***Yox bolsun** ol iş, egirlik övränçiki.* ‘Hırsızlık öğrencisi. Yokolsun o iş.’ (TB 28r/3)

*10 yaşından aşaya bsag bermägä çar-yiş tibiñadır, anıñ üçün ki andan **köp yazıç bolur,** da kim ki bsag etär, artixsi añar yazıñtır.* ‘10 yaşından önce evlenmek vermek kar-su dibinedir. Onun için ki kim evlenir, çok günah olur. Artık ona günahdır.’ (TB 31r/4)

*Tiyişlidir k‘ahanaga, ki bañkay çudaliñni, ki 2 yartın 4 kindik **yıraç bolğay,** da andan soñra yürügäy çudaliç içinä.* ‘Papaz [...] baktığı için değerlidir. 2 [...] 4 göbek uzak olacak ve ondan sonra [...] içine yürüyecek.’ (TB 31r/5)

*Yoşesä tügäl yili çixsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuñlarından **izdöv bolmadı,** soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmäñni, ale ol, kim ki aldı tiyirmäñni, vaçti keçkänniñ buyruçu bilä, könü da meñilik çarankliçta çalir törä bilä.* ‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre

ile değirmeni almalı. Kim ki yaşı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’(TB 92r/3)

*Aniñkibik kişigä utru, ki **emin bolmagay**, munuñkibik kişigä **utru bolur** oderžat etmä šparonknu.* ‘Onun gibi ters kişiyeye güvenmeyecek. Bunun gibi kişiyeye hacizi uzatmak ters gelir.’(TB 126r/3)

pęşman boldum‘pişman oldum’(CCI 21b/8)

tım boldı‘sakinleştı’(CCI 28a/6)

alay bolmasa‘veya, veyahut’(CCI 30a/11)

*bu kiçe tın köv[ü]s **bulgak boldı*** ‘bu gece ruh, gönül alt üst oldu’(CCI 31a/19)

*yazuhtan **peşman bolmak*** ‘günahlarından dolayı pişman olmak’(CCI 35b/20)

*mèn tęriñin işine **osal boldum***‘ben Tanrı’nın işine karşı ihmalkar oldum’(CCII 59a-b/12)

*eger toz toprak kuyaşdan miñ kurla **yarık bols[a]** èdi hanuz tę[ri]niñ yarihlıkına köre karañgıdır* ‘eğer toz toprak güneşten yüz bin kere aydınlık olsa idi yine Tanrı’nın aydınlığına göre karanlıktır’(CCII 59a-b/14-16)

*nęçik yara **yakşı bolmas** içindèn tēmeri çıkmayınça, alay yazuklı can **sav bolmas**, arınmas, yazukı çıkmayınça* ‘içinden irini çıkmayınca yara nasıl iyileşmezse günahkar ruh da öyle günahı çıkmayınca sağlıklı olmaz, temizlenmez’(CCII 62b/35-37)

***algışlı bolsun** sēniñ atıñ*‘senin adın mübarek olsun’(CCII 63b/27)

***sövünçlü bolgıl** Maria soyurgamañ bile tolu-sēn*‘mutlu ol Meryem, lutuf ile dolusun’(CCII 63b/33)

yat bolur-mèn‘yabancı olurum’(CCII 65b-b/6)

ogur bolmagıl‘hırsız olma’(CCII 66b/6)

hērsek bolmagıl‘şehvet düşkünü olma’(CCII 66b/7)

küvezlü bolmagıl‘gururlu olma’(CCII 66b/11)

küniçi bolmagıl‘kıskanç olma’(CCII 66b/12)

arıhların küsençi, barçaga medet bolgul ‘azizlerin umudu herkese medet eyle’ (CCII 73b/1)

erniñ yüzün heç körmegen aylı boldı yalañ sözden ‘erkeğin yüzünü hiç görmeyen hamile kaldı yalın sözden’ (CCII 76a/7)

korkmagıl, Daud uruğı, arı tından aylı boldı profet aytgança, kötürdi kız, kız egeç Emanuelni ‘korkma Davud’un oğlu, kutsal ruhtan hamile oldu, peygamberin dediği gibi, taşıdı kız bakire iken Emanuel’i’ (CCII 76a/11-12)

ölümlih bolduk édi ‘ölümlü olduk idi’ (CCII 79a/2)

arı kız Mariamdan boy yaratıp kənsine, azam boldı ‘kutsal bakire Meryem’den kendisine vücut yaratıp insan oldu’ (CCII 80a/3)

Zerä tanır Biy yolun artarlarnıñ, yolları dinsizläрниñ tas bolgay. ‘Çünkü Rab, doğruların yolunu gözetir, kötülerin yolu ise ölüme götürür.’ (KZ 1/6)

Harşı boldular hanlar dünyädä, da biylär yığıldılar bir oğurdan Eyämiz için da K’risdosu için anıñ. ‘Rab’be ve meshettiği krala karşı önderler birleşiyor. Yeryüzü kralları ayaklanıyor.’ (KZ 2/2)

Neçik kerezmanlar, açıhtır boğurdağları alarnıñ, tilläri bilä kensiläriniñ ustas boldular. ‘Çünkü onların sözlerine güvenilmez. Yürekləri yıkım dolu, yaltaklanır dururlar. Boğazları açık birer mezar gibidir.’ (KZ 5/10)

Kim bergäy Siondan hutharılmah İsrajelgä! - haytarmağına Eyämizniñ yäsirlikin joğovurtunuñ kensiniñ sövürgäy Jagop da färah bolgay İsrajel. ‘İsrail’in kurtuluşu keşke Siyon’dan gelse! Rab, halkını eski gönencine kavuşturunca Yakup soyu sevinecek, İsrail halkı coşacak.’ (KZ 13/7)

Bular hapanel boldular, tüstülär, biz turduğ da toğru bolduğ. ‘Onlar çöküyor, düşüyorlar. Biz ise kalkıyor, dimdik duruyoruz.’ (KZ 19/9)

Añar umsandı yüräkim, faydalı boldu da açıldı boyum, da men erkim bilä menim tapungay men añar. ‘Ona yürekte güveniyor ve yardım görüyorum. Yüreğim coşuyor, ezgilerimle ona şükrediyorum.’ (KZ 27/7-8)

Hulahsız boldum da aşahlandım, tıyıldım öçäşlänmäktän, da ayrım yänirdi mendä. ‘Dilimi tutup sustum. Yararı olsa bile konuşmaktan hep kaçındım. Acım alevlendi.’ (KZ 38/3)

*Duşmanlarım ayttılar maña yaman: “**Haçan bolgay**, ki ölgäy, **tas bolgay** atı anıñ?”* ‘Duşmanlarım arımdan kötü konuşuyor: Ne zaman ölecek adı batası? diyorlar.’(KZ 40/6)

*Bundan bilgäymen, ki biyandıñ maña, ki **fürah bolmagaylar** üstümäduřmanlarım.* ‘Duşmanım zafer çığlığı atmazsa o zaman benden hoşnut kaldığını anlarım.’(KZ 40/12)

***Heç bolsunlar** alar, neçik suv, ki tökülür, horulğanına yayınıñ anıñ küçsüzlänsin, neçik balağuz, ki erir, da tügänsinlär.* ‘Akıp giden su gibi yok olsunlar. Yaylarını gerince oklarının ucu kırılısın. Süründükçe eriyen sümüklü böceğe dönsünler.’(KZ 57/8)

***Fürah bolgay** artar, haçan körsa tölövin, da holların kensiniñ yuvgay hanından yazıhlınıñ.* ‘Doğru adam, alınan öcü görünce sevinecek ve ayaklarını kötünün kanında yıkayacak.’(KZ 57/11)

*Hayadan biyıklättiñ meni, da yol körgüzdüñ maña, da maña **bolduñ umsa**,veja **huvatlı bolduñ** maña yüzündän duřmannıñ.* ‘Beni erişemeyeceğim yüksek bir kayaya çıkar. Çünkü sen benim için sığınak, duşmana karşı güçlü bir kule oldun.’(KZ 60/3-4)

***Fürah bolsunlar** da sövünsünlär millätlär, zerä sen yargularsen joğovurtnu tođruluħka, da millätlärgä yerdä sen yol körgüzürsen.* ‘Uluslar sevinisin, sevinçten çığlık atsın. Çünkü sen halkları adaletle yargıarsın. Yeryüzündeki uluslara yol gösterirsın.’(KZ 66/5)

***Boldu eminlik** yeri anıñ, da turmaħı anıñ Sionda.* ‘Konutu Şalem’dedir. Yaşadığı yer Sıyon’da.’(KZ 75/3)

*Neçik köründüñ köktän sen, **belgili boldu** öçäřmäħıñ seniñ.* ‘Yargımı göklerden açıkladın. Yeryüzü korkup sessizliğe büründü.’(KZ 75/9)

*Neçik ki **fürah bolgaylar** saña barçası, haysılarınıñ turmaħları kensiläriniñ sendändir.* ‘Okuyucular, kavalcılar, ‘Bütün kaynaklarım sendedir!’ diyecek.’(KZ 86/7)

*Avazından köp suvnuñ tañlanmalı **boldı** turganı teñizniñ.* ‘Okyanusun gürleyişinden, denizin azgın dalgalarından daha güçlüdür.’(KZ 92/4)

yarlıgamañı bila k'endiniñ, da bağışladı bizga keltirmaga oñşaşın koñtagı frişdalarınñ. Haybat'lavuçi eyamız t'eñrini barçamızga bizga bõlmaga da biz mundan soñra arıtıp canımıznı bizim hıyastan da yaman hılınmañtan. 'Titreyerek ve korku ile O'nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı'yı bize bağışladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettârız.'(AB 27/13-28/15)

Zera k'imsa bõlmas k'iõlumda angayseni, ya tamuñta tapunmañ etk'aylar sana. 'Çünkü ölünce seni kimse hatırlamayacak, cehennemde sana ibadet etmeyecekler, ey Tanrım.'(AB 38/10-13)

San, haysina k'i bõşatlıñ bõldu yazhlarına da yapuldular barça aşınganları anıñ. Bütün günahları örtülene ve suçları bağışlanana ne mutlu.'(AB 40/12-41/1)

Farah bõluñuz da soñvunuñuz, toğrular, biyga, oğununuz barçañız, haysılarıñız k'i toğrusız yurak'lariñız bila. 'Ey doğru insanlar, sevininiz ve mutlu olunuz, ey yüreğinizle doğru (temiz) olanlar, hepiniz Tanrı'ya övgü sununuz.'(AB 44/12-45/2)

Zabunlandım da aşah bõldum, asrı k'unuzun haygulu yurur edim, zera boyum benim t'õlubõldu hıyin bila da yõhtur sağaymañlı t'enima benim. 'Çok güçsüzleştirdim ve yere düştüm, içim acıyla dolu olduğu için ve vücudumda sağlığım olmadığı için bütün gün kaygılı yürüdüm.'(AB 46/15-47/6)

Hıynaldım da aşah bõldum asrı, mungrar edim k'ustunmañından yurak'imniñ benim. 'Çok acı çektim, ezildim, kalbimin sızıntılarından avaz avaz bağırdım.'(AB 47/7-10)

Yurak'im benim muşhulandı menda, da hoydu meni huvat'im benim, yarihi koñzlarımnıñ benim da bu da bõlmađı birgamay. 'Kalbim acı çekti, gücüm ve gözlerimin parlaklığı beni terk etti ve bu da bende yok.'(AB 47/15-48/5)

Yahşı k'lawuçılarım da yuvuñları benim alınma benim yuvuñlandılar da turdular, da yuvuñları benim yurah bõldularmendân. 'Yakınlarım ve iyilik dileyenlerim yakınlaştılar ve durdular, eşim dostum benden uzaklaştı.'(AB 48/6-12)

Ayttim, k'i bqlmagaylar farah menda duşmanlarım benim, sesk'anganlarımaya ayaşlarımın benim, usduma benim ulu ulu soşladılar. 'Ayaklarımın titreyişine duişmanlarım sevinmeyecek dedim, hakkımda uzun uzun konuştuklarını soyleydim.'(AB 50/3-8)

Hoymagin meni, biy t'eņrim benim, da ne k'eri bqlmagin mendan, başk'in bqluşma mana, biy, huşharılmaşumnıy benim. 'Ey Tanrım benim, beni terk etme ve benden uzaklaşma, yardımımaya koş, ey Tanrım, Kurtuluşum benim.'(AB 51/12-52/1)

Egar torasizlik'imni benim tergasan, biy, biy, evet k'im bqlur turmay alnına seniņ, zera sendandır arınmaşlış. 'Ey Tanrım, eęer suşlarını araştırırsan (hesap tutarsan), seniň karşında kim ayakta durur, çünkü arınmak sendedir.'(AB 60/8-12)

Sovunduşda farah bqlduş barça k'unlarında tirlik'imizniy bizim. 'Hayatımızın her gününde mutlu olduk.'(AB 63/3-6)

Bqlduş farah ornuna k'unlarınıy, k'i aşaş etti bizni da yıllar ĥaysılarında, k'i k'orduy ĥiyinlar. 'Acı gördüğümüz yılların ve bizi ezdiğin günlerin yerine mutlu olduk.'(AB 63/7-11)

T'orasizlandış, aşındış baştaş bqlup sendan, yazarlı bqlduş barçada, da buyruřuņnu seniň saşlamadış. 'Senin buyruğunu dinlemedik, sana itaatsizlik edip günah ve suç işledik, her yerde gnahkr olduk.'(AB 67/15-68/5)

Yşsa boyumuz bilay aşaşlanıp da canımıznın muşhuluğu bila ypsunovlu bqlıyış biz, neçik'but'ov ĥurban ĥoylarınıy da t'uarlarınıy da neçik' t'uman t'uman semiz ĥozular. 'Yakmalık kurban olan kurbanlar, davarlar ve binlerce semiz kuzular gibi boynumuzla aşağılanıp, canımızın acısıyla kabul ediyoruz.'(AB 71/13-72/6)

Bu turluy ypsunovlu bqlsun ĥurbanımız bizim bugün alnıya seniň, k'i tugal tapulgaybiz atından seniņ da dugul uyat' umşanganlarga saņa. 'Bugün önünde kurbanımız kabul olsun ki tam olarak adından ibadet edeceğiz ve sana gvenenlere utanç olmayacağız.'(AB 72/7-13)

Yřsa etk'in bizga sek'inlik'ına k'ora seniņ da k'opluđuına yrlięamařınnın seniň, huřhar bizni tamařaların uçun seniň, da ĥaybat'lı

bolsunatiş senin meñilik. ‘Bize gönlüne ve sevginin çokluğuna göre ver, bizi (yaptığın) mucizelerin için kurtar ki adın sonsuza dek yücelsin.’(AB 73/5-12)

Uyat’lı bølgeyler barçası, haysilari k’i hıynarlar hıllarişni seniş, uyat’lı bølgeyler zulımları alarnın, da barça hıvat’ları alarnıñ singaylar. ‘Kullarına acı çektiren ve onlara zulüm eden herkes utanacak, onların bütün güçleri kırılacak.’(AB 73/13-74/4)

Barçadan alğışli sırpıhi dayma guys adzadzin mariam, parêhös bøl biyimızga bizim uçun. ‘Herkesten Kutsal Bakire Meryem, Tanrımıza bizim için aracımız ol.’(AB 109/2-5)

Barça arilari t’eşrinıñ, parêhös bolıñuz koptagi at’aga biz yazıhlılar uçun. ‘Tanrı’nın bütün sadık kulları, gökteki Baba’ya biz, günahkârlar için aracımız olunuz.’(AB 109/2-5)

Kozat’uçi barçadan k’s, oşun seniş kølge bølgey usduma benim kunduz u keça, ovda olturganda, yolda yüruganda, yuhlaganda, turganda, k’i heç sesk’anmagaymen, yar[...]‘Ey herkesi koruyan Mesih, gece gündüz, evde otururken, yolda yürürken, uyurken ve uyanırken titrememek (ürkmemek) için sağın üzerime gölge (koruyucu) olacak, merhamet et [...]’(AB 121/4-11)

Şozu t’eşrinin adam bølge, da adam t’eşri bølge buzulmaşsız birlanmaş bila, kirdi orenk’k’a, k’i alarnı k’imler, k’i orenk’ tibina edilar satun algay yazıhtan. ‘Tanrı’nın sözü insan oldu ve insan yıkımsız birleşmeyle Tanrı oldu, ölümler diyarına indi.’(AB 130/15-131/7)

Mıgırdël bølge yortananda, neşik’ adam, da uvat’tı başın duşmannın, neşik’ t’eşri, haçlandı cuvutlardan, neşik’ adam, da hıthardı adam milat’ın, neşik’ t’eşri. ‘Ürdün nehrinde insan gibi vaftiz oldu, Tanrı gibi düşmanın başını parçaladı, insan gibi Yahudiler tarafından çarmıha gerildi ve Tanrı gibi insan neslini kurtardı.’(AB 131/11-132/3)

Haytipmen men benim yaman yazıhlarım uçun, haysin aytiyim, ya haysin biliniyim, zera ne uçu bar da ne hırığı, k’risdanlık’ yergasına tugal bölmiyirmen canımni da t’enişni yazıh bila haramğulatıpmen, olar k’unumnu sağışlamıyirmen, da t’eşrinin hırhulu yargusun esima keltirmiyirmen. ‘Kötü günahlarım için dönüyorum, hangisini bilsem, hangisini söylesem, çünkü (günahların) ne başı ne sonu var, Hristiyan dinine tam olarak uymuyorum,

ruhumu ve bedenimi günahlarla karartmışım ve Tanrı'nın korkulu yargısını hatırlamıyorum.'(AB 133/2-15)

*Ayağlarım bila yazıhlımen, yığovuma **tugal bölmiyirmen**, sağmoşuma ertagi algışk'a, tuş algışına t'um haybat'ına, da keçagi algışk'a, hastalarını sorma da zındandagıların barmiyirmen, harıblarını ovuma tındırmiyirmen yalanaçlarını kiydirmiyirmen, açlarını susamışlarını yedirip içirmiyirmen da barça t'eşrinin yollarından yırahlanı men, meğa at'aga da oğulga da ari canga, bir t'eşrilik'k'a.* 'Kiliseme, sabah, öğle, gece duasına ve Kutsal âyinine tam olarak uymuyorum, hastaları sormuyorum, zindanda olanları ziyaret etmiyorum, fakir olanları evimde dinlendirmiyorum, çıplak olanları giydirmiyorum, aç ve susamış olanlara yedirip içirmiyorum, (bu nedenle) Tanrı'nın bütün yollarından uzaklaştım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 140/11-141/15)

*Neşik' **toğru bōlgaysen** sözünde senin da enguçi yarguda seni.* 'Öyle ki, yenen yargında ve sözünde haklı olacaksın.'(AB 145/8-10)

*Burk usduma zōba bila, da **aruv bölüm**, yuvgin da hardan artıh **ağ bölüm**.* 'Zufa otuyla üzerime serp ve temizleneyim, yıka da kardan daha beyaz olayım.'(AB 146/3-6)

*Vogçuyın sanay mariam tolu şnorhk' bila, algışli sensen barça hatunlardan, da algışlidir yemişi yurak'işniş seniş ys k's anası t'eşrinin **parēhōs bōl** yalğız oğluğa seniş, saħla bizni sınahtahtan da barça ek'sik'lik'imzdan bizim, amen.* 'Ey iyiliklerle dolu Meryem selâm sana, bütün kadınlardan en kutsal sensin ve yüreğinin meyvesi olan İsa Mesih de Kutsaldır. Ey Tanrı'nın annesi (Meryem), yalnız oğluna aracımız ol, bizi denenmekten ve bütün eksikliklerimizden koru, amin.'(AB 155/10-156/5)

*Atına biy t'eşrinin başlandı, da haybat'ına anın tunganlandı, haysi k'i **bōlsun haybat'** ari yerortut'iga meñi meñilik', amen.* 'Tanrı'nın adıyla yol aldı ve Kutsal Üçlü'ye ebediyen yücelik olsun diye O'nun onuru için düzenlendi. Amin.'(AB 168/3-8)

*Bugüngi künnü pan hetman Žolk'evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk çavuşubilä **vitac'a boldu** xala artına.* 'Bugün pan hetman Zolkevskiy, voyvoda Kiyovskiy ve muhtar Barskiy Türk çavuşu ile birlikte kaledeki toplantıya geldiler.'(KV 90/8)

Boldu srogiy karan'esiBiy Tejriniñ bizim Kamenec şähäriniñ üstünä. 'Yüce Tanrı'nın cezalandırışı, bizim Kamanets şehrinin üstüne yangın oldu.'(KV 98/2)

Evet Tejri bizim ermeni yiğövlärin saıladı kendi ari şayavatı bilä da dayın Aşayasin Ermeni mahaläsin, ki zararsüz boldu. 'Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerini korudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.'(KV 99/3)

Evet 5 kündän soñra artıx dürman bolmadı çarşı tüşmä duşmanga, zera asri köp edi duşman hem Sočov çalasından toplar keltirip da töviy edilär bizimkilärin. 'Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymaya artık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Sočov kalesinden toplar getirip bizimkilere ateş ediyorlardı.'(KV 101/3)

Guryey Jovaneş Salgan oylun nemiç raycaları tutup da potvar ettilär üsnä, aytıp ki şähärni küvdürüyür, da çiyinga berdilär kendin, çaysi çiyında bir nemä priznacc'a bolmadı, nedä ki soñra vol'nüy boldu. 'Polonya belediye meclis üyeleri Jovanes Salgan'ın oğlu Guryeg'i yakaladılar ve şehri yakıyor diye ona iftira ettiler ve işkence ettiler, ama işkence sırasında hiçbir şey bilmediği anlaşıldı nitekim sonra da serbest bırakıldı.'(KV 103/4)

Vartavar oruçuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysına ki bardı çarşı hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıx-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. 'Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut'a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.'(KV 104/4)

Keldi dinsiz tatar, da keçti Kamenec yanı bilä, da prav'e toyru bardı Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä uruşmadı birgälärinä, til'ko Tomas Zamoyskiy, voyvoda Podol'skiy, potikacc'a boldu birgälärinä da köp el buzdu dinsiz tatarlarnıñ. 'Dinsiz Tatar geldi ve Kamanets yanından geçti ve Orina'ya prav'e doğru ilerlediler ve tabura saldırdılar ama tabura bir şey yapılmadı, zira taburdan kimse onlarla dövüşmedi, sadece Tomaş Zamoyskiy, voyvoda Podolskiy onlara karşılık verdi ve çok dinsiz Tatarlar kılıçtan geçirildi. Sonra gece bastı (çöktü).'(KV 104/9-105/1)

*Anda ž kendi içlärinä xazaqlar biri biri **rostrix boldu.***‘Orada kazakların kendi içlerinde birbirleriyle kavga çıktı.’(KV 112/9)

*Da bu sahidir, da bir punktu özgä türlü dügül, zera men, Aksent, dər Krikor avak’erəc oylu, bunu yazgan, igi v’adomiymen, alay ki kim anda türk obozunda alip da satiptir, ol kişilärdän **igi dovidacc’a bolup da igi prişlu xacc’abolup,** da alay yazipmen bu xronikaga, da počensci közüm bilä dä kördüm **igi pripatric’a boldum** bu barä işlärgä, ne ki bunda yazilgandır prez vşistkiy časä, başlap spočontku çağ do konc’a, bügüngä anča bolgani.*‘Ve bu gerçektir (sahidir) ve diğər türlü değıl 1 punktu da. Zira ben, Aksent, Peder Avaker Krikor’un oğılu, bunu yazan, iyi gözlemledim, öyle ki kim orada Türk otağında alır satar, o kişilerden iyi öğrendim ve iyice dinleyerek bu yıllığı yazdım, resmen (şahsen) gözlerimle gördüm ve bütün bu işlere iyice tanıklık ettim.’(KV 155/5)

*A dayin arisina da **erki bolsun** Biy Tejriniy!*‘Şimdi ve gelecek de Tanrı’nın dediğı olur!’(KV 155/6)

2.1.6.1.2. et-

*Zaçim Biy barča **yaşlılıxka etkäy.***‘Zacim Bey, hep iyilik yapacak.’(TB 1v/6)

*T’v.1122-sinä der K’apriel keçti bu dünyâdan surp T’orosnuğ kendi küniü, yixpaşkün kömdülär, 7 kün **tayumun ettilär,** neçik här k’ahananij.*‘1112 yılında, Aziz Torosun kendi günü Aziz Gabriel öldü, pazartesi onu gömdüler, öyle ki her kâhin 7 gün yas tuttu.’(TB 2r/8)

*Da xačan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soñra] xolu çixip edi çuyurdan yoyari, ki anasina urar edi, tek babas alay aytı, ki çubux dağuluna tüvgäy, ki çuxur... tek ol **alay etti,** 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündän...‘Ne zaman öldü, onu tek başına gömdüler. Gömdükten sonra kolunu mezardan yukarı çıkarıp annesine vururdu. Papaz, çubuk takılana kadar annesini döveceğini söyledi. Mezar... tek o öyle yaptı, sadece 3 gün dövdü... mezara 3 günden...’(TB 2r/16)*

12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, anıñ üçün ki xačan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä **džâht etärlär** yaryučini aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuñlarni körär, ki anıñ alnına aldamağ bilä kimesä bolmas könü bolgay, yoşesä könülük bilä tergöv bolsar?‘12. kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.’(TB 7v/5)

Ävälgı u könü yaryuçi Teñridir, ne türlü buyurur markare [Tawit’], ki **yaryu etär** Teñri kendiniñ žoyovurtuna.‘Herkesten evvel ve doğru yargıcı Tanrı’dır. Nasıl buyurur Davut Peygamber: Tanrı, kendi kullarına hükmeder.’ (TB 10v/2)

Tiyışlidir töräçigä, ki töräni **yalyız etmägäy**, yoşesä köplär bilä etkäy töräni, egär yoluñmasa, 2 ya 3 kişiyaxşı da bilüçi [bilä] etkäy töräni.‘Hâkim fanidir. Kanunu yalnız değil birçok kişiyle yapacaksın. 2 ya da 3 iyi bilgili kişiyle hüküm edecek.’ (TB 14r/1)

Egär ki hagarag bolgaylar, ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borcnuñ yarmın **tölöv etkäy** da ant içmägäy. ‘Onun için yemin etmeye karşı olursalar borcunun yarısını ödemeyi emredecekler ve yemin etmeyecekler.’(TB 19v/1)

Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki, pošuman bolup, biri birinä **tölöv etkäylär**.‘Gün verecek ve geç kalacaklar. Şahitler, pişman olup birbirinden intikam alacaklar.’(TB 19v/4)

Äväl başlanmañi munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılğay da tügäl bolğay, zera ganonk’tan buyruxtır, yılda 3 kez žoyovk‘ bilä bolğay, da **tergöv etkäylär**, egär ki dünyâda nemä yäni badiyät çixip esä, anı barça bañip, ari atalar artıxsiliñni keri salgaylar da toyru yolğa keltirgäylär.‘Önce biz başladık, bizden sonra az az yazılacak ve tamamlanacak. Zira bu kanundan emirdir. Yılda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’(TB 23v/1)

Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uĉ etkäylür. ‘Eğer birine kusur edersen kanun ile hapis edecekler.’(TB 28r/6)

Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oĉ kiçi biylärdän salaçilarga berilsä nemä pustaliĉ, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarni kesip, tarlovlar etkäylür, ol alarniñ imen'aları bolgay, da kendilärindän soñra oylanlariniñ bolgay.‘Büyük beylerden küçük beylere herhangi bir yer verseler, onun gibi küçük beylerden köylülere herhangi boş arazi verilse, yaşayacaklar ve ormanlarını kesip tarla yapacaklar. O tarla, onların mülkü olacak. Kendilerinden sonra da çocuklarına kalacak.’(TB 28r/10)

– *Oylum, körsäñ duşmaniniñni, ki yatıptır, sen anı ĉayyur, anıñ ücün ki dost etärsen saña; egär ki kültkü etsäñ, tursa, saña yaman etür.* ‘Oğlum, düşmanını yatariken görürsen onun adına kaygılan. Onunla dost olursan, gülünç bir şey yaptığında sana kötülük eder.’(TB 60r/8)

Keräk obložit etkäylür törä alnına 3 sbg, da yazdırgay, da kensiniñ işin ĉuvatta toĉtat kay.‘Töre önünde 3sbg ödemek gerekecek ve bunu yazdıracak. İşini kuvvetle kuracak.’(TB 126r/2)

Da anıñkibik povod, kim dä bolsa, keräk kensinä törä satun algay da işin spravovat etkäy.‘Onun gibi akıl kimde olsa kendine kanun satın alacak. Böylece işi acele şekilde yapılacak.’ (TB 126r/4)

Yoluĉkay kimesägä, ki korolga apelovat etkäy törädän, da soñra izdägäy edi düftärdän minuta, anı oderžat etmägä bolmas törägä körä... ‘Yakın kişiye yani krala, kanuna göre itiraz edecek ve sonra kitaptan özeti arayacak. Kanuna göre ona direnmek olmaz...’ (TB 126r/5)

azat ettiim‘serbest bıraktım’(CCI 4a/17)

azat et‘serbest bırak’(CCI 4a/18)

kamlık eter mèn‘fal bakarak kehanette bulunurum’(CCI 4b/20)

ramçılık ettiim‘kehanette bulundum’(CCI 4b/21)

us eter-mèn‘yıkandırım, banyo yaparım’(CCI 5a/16)

us ettiim‘yıkandım, banyo yaptım’(CCI 5a/17)

tamam ettiim‘tamamladım’(CCI 6b/10)

satov èter- mèn ‘ticaret yaparım’ (CCII 56a/25)

harç èt ‘harcamak’ (CCI 12a/8)

yarih èter-mèn ‘aydınlatırım’ (CCI 15b/15)

yara ètkil ‘yarala, öldür’ (CCI 16a/6)

èygirek èter-mèn ‘düzeltirim’ (CCI 18a/11)

zi/yjan èter-mèn ‘ziyan ederim’ (CCI 19a/14)

taffèter-mèn ‘serbest bırakırım’ (CCI 22b/11)

kulluk ètkil ‘kulluk, hizmet et’ (CCI 27a/10)

mènim küsengenimnitamam ètkil ‘benim arzumu yerine getir’ (CCII 57b-
b/32)

bütünlük èter-mèn ‘yemin ederim’ (CCII 58a/4)

ni/yjet ètkil dagı kaytargıl ‘niyet et ve vazgeç’ (CCII 59a-b/5)

nèçik ki mèn yazık èttim, alayaytur-mèn Bèy Tènrige ‘nasıl günah işlediysem, Rab Tanrı’ya öyle itiraf ediyorum’ (CCII 61a/5-6)

ol ilan boyına yamanlıh ètse, canına ète almas ‘o yılan vücuduna zarar verse de ruhuna bir şey yapamaz’ (CCII 63a/34)

kabul èter ‘kabul eder’ (CCII 66a-b/20)

tesnif ètti ‘şiiir yazdı’ (CCII 66a-b/34)

Kristus yarılğap medet ètti arı kız Mariamdan ‘Mesih acıyıp yardım etti kutsal bakire Meryem’den’ (CCII 73a/14)

Yüsüp, kızınıh bollaşmışı sezdi èse saarga tüştialmazlıkga sağış ètti ‘Yusuf, kızın şişmanladığını sezince kuşkuya düştü almamaya niyet etti ’ (CCII 76a/10-11)

Kristus bizni algışlasın, töresine bütün ètsin ‘Mesih bizi kutsasın, töresini kemale erdirsin (CCII 76a/18)

medet ètti ‘yardım etti’ (CCII 79a/3)

Ne üçün öçäşlëndilar gurk’çılar da joğovurtlar sağış ettilär boş? ‘Uluslar arasındaki bu kargaşa nedir? Bu halklar neden boş planlar yapar?’ (KZ 2/1)

Hulluĥ ettiñiz Eyämizgä ĥorĥu biläda sövünüñüz alnına anıñ titrämäĥ bilä. ‘Rab’be korkuyla ĥizmet edin. Titreyerek sevinin.’(KZ2/11)

Sarnaganıma benim işittiñ maña, **Asduadz**, artarlıĥka körä tarlıĥtanmaña **sekinlik ettiñ**, yarlıĥa maña da işit algışıma benim. ‘Ey adil Tanrım! Sana seslenince bana yanıt ver. Sıkıntıya düştüğümde beni ferahlat. Lütfen bana ve duama kulak ver.’(KZ 4/2)

Ki sk’ançelik etti Biy surpuna kensiniñ, da Biy işitkay maña, **sarnaganıma** benim alnına anıñ. ‘Bilin ki, Rab sadık kulunu kendine ayırmıştır. Ne zaman seslensem beni duyar.’(KZ 4/4)

Öçäşläniñiz da yazlı etmüñiz, ne ki dä aytsañız yüräkiñizgä siziñ, töşäkiñizgä siziñ poşumanboluñuz. ‘Korkuyla titreyin, günah işlemeyin. Yatağınızda iyi düşünün. Susun.’(KZ 4/5)

Biy, yol körgüz maña artarlıĥıña seniñ, duşmanlarım üçün, **toĥru et** alnıma benim yoluñnu seniñ. ‘Ya Rab; duşmanlarıma karşı, bana doğruluĥla yol göster. Yolunu önümde düzle.’(KZ 5/8)

Yarĥu et alarga, **Teñri**, tüşkäylär saĥışlarından kensiläriniñ, köp dinsizliklärinä körä alarnıñ, sal alarnı, zerä açıttilar seni. ‘Ey Tanrım, onları suçlu çıkar! Kurdukları düzen yıkımlarına yol açsın. Sayısız isyanları yüzünden onları kov. Çünkü sana karşı ayaklandılar.’(KZ 5/11)

Yarĥu et maña, **Biy**, artarlıĥıña körä seniñ, zadasızlıĥıma körä benim, ki mendä. ‘Ya Rab, doğruluĥuma ve dürüstlüğüme göre beni de yargıla.’(KZ 7/9)

Kimdir Adam, ki añgaysen sen anı, ya oĥlu adamnıñ, ki nemä **yardım etküysen** sen añar. ‘İnsan ne ki onun adını anacaksın, insan soyu ne ki ona yardım edeceksin.’(KZ 8/5)

Az nemä aşaĥ ettiñ anı friştäläriñdän seniñ, haybat bilä da ĥörmät bilä tacladıñ anı da ĥoyduñ barça ĥoluñdan yaratılğanlar üsnä anı. ‘Onu neredeyse bir Tanrı yaptın. Başına şan, şeref tacı koydun. Ellerinin eserlerine onu egemen kıldım.’(KZ 8/6)

Barça nemäni hnazant ettiñ ayaĥı tibiña anıñ, sığırnı da ĥoyını da barça nemäni. ‘Davarları, sığırları, her şeyi ayaklarının altına serdin.’(KZ 8/7-8)

Tas et, Biy, barça ustat ağzını, da ulu sözlü tinli. ‘Rab, dalkavukların ağzını sustursun. Büyüklelen dilleri sustursun.’ (KZ 11/4)

Çöp çövrä yamanlar yürüyirlär biyiklikiña körä, ulu etküysen oğlanlarınadamniñ. ‘Alçaklık insanlar arasında rağbet görünce kötüler her yanda dolaşır oldu.’ (KZ 11/9)

Sağışın yarlınuñ uyat ettilär, zerä Biydir umması anıñ. ‘Mazlumun hayalini boşa çıkardınız. Ama Rab onun sığınağıdır.’ (KZ 13/6)

Ki ustatlıh etmädi tili bilä kensiniñ, da yamanlıh sıñarına kensiniñ ol etmädi. ‘Böylesi dostuna zarar vermez, komşusuna kara çalmaz.’ (KZ 14/3)

Añay Biy barça hurbanıñni seniñ da atıñni seniñ yöpsünövlü etkäy. ‘Bütün tahıl sunularını anımsasın. Yakmalık sunularını kabul etsin.’ (KZ 19/4)

Hadir ettiñ alnıma benim trabez közläri alnına haynavuçılarımıñni meni. ‘Düşmanlarımın gözleri önünde bana sofraya kurarsın.’ (KZ 22/5)

Sağışlama dinsizlär bilä boyumnu benim da ne alar bilä, ki etärlärtöräsizlikni, tas etmä meni. ‘Beni kötülerle, haksızlık yapanlarla aynı kefeye koyup cezalandırma.’ (KZ 27/3)

Ayttım, ki sahlıyım yolumnu benim, ki yazılıh etmägäy men tilim bilä. ‘Karar verdim: Adımlarıma dikkat edeceğim. Dilimi günahattan sakınacağım.’ (KZ 38/2)

Barça töräsizlikimdän benim huthardıñ meni, uyat harsızlarga ettiñ meni. ‘Beni bütün isyanlarımdan kurtar. Aptalların hakaretlerine izin verme.’ (KZ 38/9)

Keri et mendän hıyınımıñni benim, zerä hıvatından holuñnuñ seniñ men eksildim. ‘Yumruklarını üzerimden uzaklaştır. Tokatının altında mahvoldum.’ (KZ 38/11)

Biy hutharır anı da tirgizir, sanlı etär anı yer üsnä, da çıhara bermäz anı holuna duşmanlarınıñ. ‘Rab, onu korur, yaşatır. Ülkede mutlu kılar. Düşmanlarının eline terk etmez.’ (KZ 40/3)

Men ayttım: Biy, yarlığa maña, sağıyt boyumnu, men yazılıh ettim saña. ‘Ya Rab, bana acı dedim. Bana şifa ver çünkü sana karşı günah işledim!’ (KZ 40/5)

*Kim yer edi ötmäkimni benim, yığı klädi **etmü** maña **aldamañni**.*
'Ekmeğimi paylaştığım, güvendiğim yakın dostum bile bana ihanet etti.'(KZ 40/10)

Yargu et maña, Asduadz da könlük et maña yarguma benim. 'Ey Tanrı, hakkımı ara. Vefasız ulusa karşı beni savun.'(KZ 42/1)

***Hzanant etti** joğovurtnu bizim bilä, da Hetanosları tibinä ayağlarımızniñ bizim.* 'Halkları altımıza; ulusları, ayaklarımızın dibine serer.'(KZ 46/4)

***Hanlıh etti** Asduadz üsnä gurk'çılarniñ, Asduadz olturdu olturguçına arilikniñ kensiniñ.* 'Tanrı, kutsal tahtına oturmuş uluslara krallık eder.'(KZ 46/9)

*Teñri, atuña seniñ turgiz meni da huvatniñdan seniñ **könlük et maña.*** 'Ey Tanrı, beni adınla kurtar. Beni gücünle akla!'(KZ 53/3)

*Haytarmaga yamanı duşmanlarım üsnä, könlüküñ bilä seniñ **tas etkäysen alarnı.*** 'Düşmanlarım, yaptıkları kötülüğün cezasını bulsun. Onları, sadakatin uyarınca yok et.'(KZ 53/7)

*Egär köñü, ki artarlıñni sözlägiy ediñiz, da **köñü yargı etkiy ediñiz oğlanları adamniñ?*** 'Ey yöneticiler, gerçekten adil mi karar verdiniz? İnsanları doğru mu yargıladınız?'(KZ 57/2)

*Teñri, boluş maña, bağ, da Biy, **sınarlıh et maña, cähtlän.*** 'Ey Tanrı, beni kurtar. Ya Rab, yardımına koş.'(KZ 69/2)

*Uyalsınlar da uyatlı bolsunlar, kimlär izdädilär boyumnu benim, da haytsınlar keri, da uyalsınlar, kimlär **sağış etürlär edi maña yaman.*** 'Canımı almaya çalışanlar utansın. Yüzleri kızarsın! Zararımı isteyenler geri dönsünler. Rezil olsunlar!'(KZ 69/3)

***Yargu etiñiz** öksüzgä da tulga, **könlük etiñiz** yarlığa da honarhga.* 'Zayıfın, öksüzün davasını savunun. Mazlumun, yoksulun hakkını arayın.'(KZ 81/3)

*Biy **hanlıh etti, roskoşnu kiydi, kiydi Biy huvatın kensiniñ.*** 'Rab, görkeme bürünmüş, egemenlik sürüyor. Kudret giyinip kuşanmış.'(KZ 92/1)

*Çahırınız alnına Biyniñ, barça yer, **huluḥ etiñiz** Eyämizgä färahlık bilä.* ‘Ey bütün dünya, Rabbe sevinç çıḡlıkları atın, ona neşe ile kulluk edin.’(KZ 99/1)

*Yuvuḡlanmadı maña, kim aruvsuz edi yüräki bilä, yañıldı mendän harsız, da men **dbat etmüdim**.* ‘Sapıklık benden uzak olsun. Kötülüğü tanımak istemem.’(KZ 100/4)

*Turmaz edi övim içinä benim, kim **etär edi öktämlikni**, da kim sözlär edi töräsizlikni, oñmaz edi alnına közlärimniñ benim.* ‘Dolap çeviren evimde oturmayacak. Yalan söyleyen gözümün önünde durmayacak.’(KZ 100/7)

*Ertä öldürgäy edim barça yazıḡlılarını yerdä, **tas etkiy idim** şähärinä Eyämizniñ barçasın, ki **etärlär töräsizlikni**.* ‘Her sabah ülkedeki kötöleri yok ederek bütün haksızları Rabbin kentinden söküp atacağım.’(KZ 100/8)

*Teñri bilä etäliḡ ḡuvatnı, da ol **uyatlı etkäy** duşmanlarımıznı bizim.* ‘Tanrı’yla zafer kazanırsınız. O düşmanlarımızı çiğner.’(KZ 107/14)

*Tayaḡ ḡuvattan yebergäy saña Biy Siondan, da **biylik etkäy**sen sen arasına duşmanlarıñniñ seniñ.* ‘Rab, kudret asanı Siyon’dan uzatacak. Düşmanlarının arasında egemenlik sür!’(KZ 109/2)

*Günäş kündüz saña **yazıḡ etmügäy**, da ne ay keçä.* ‘Gündüz güneş, gece ay sana zarar vermez.’(KZ 120/6)

*Ulu **ettiñ**barçasına ari atıñnı seniñ, ne küñ sarnasam alnıña seniñ, tezindän işit maña, da **köp ḡuvat etkäy**sen boyuma benim.* ‘Çünkü adını ve sözünü her şeyden üstün tuttu. Seslendiğim gün bana yanıt verdin. İçime güç koydun, beni yüreklendirdin.’(KZ 137/2-3)

*Biy sövär artarlarını, Biy saḡlaryatlarını, da tullarnı yöpsünür Biy, da yolların yamanlarıñ **tas etär**.* ‘Rab, doğruları sever, garipleri korur. Öksüze ve dul kadına yardım eder. Kötülerin ise yolunu saptırır.’(KZ 145/8-9)

***Ḥanlıḡ etkäy** meñilik Biy Teñriñ seniñ, Sion, pokolen’a pokolen’adan.* ‘Ey Siyon, Rab Tanrın kuşaklar boyunca, sonsuza dek egemenlik sürecek.’(KZ 145/10)

***Etmü** alarga **yarḡu** bitiktän, hörmät budur barça arilärinä aniñ.* ‘Yazılan kararı onlara uygulasinlar! Bütün sadık kulları için bu onurdur.’(KZ 149/9)

Hollarım benim ettilär saĝmosaran, da barmahlarım benim tüzdülar işin algışniñ. ‘Ellerimle saz çaldılar. Parmaklarımla Tanrı’ya övgüler sundular.’(KZ 151/2)

Har zaman algış etiniz da ahırlanmanız hem özga yerda da ‘Her zaman dua ediniz ve başka yerde de şikâyet etmeyiniz.’(AB 3/12-14)

Alayoh moyses orenk’indan da, da markarelardan bizga orinag haldı algış etmahk’ay, ne turlu k’i tawit’ mrke buyuriir. ‘Böylece Davud Peygamber ne şekilde dua etmeyi buyurduysa, o şekilde peygamberlerden ve Musa’nın ayininden bize örnek kaldı.’(AB 4/2-7)

Neni k’i ari hayrabédlar k’orupari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kunda har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımızniñ bizim, zera esk’i duşman har k’éz bizni yārahıur, yāzıh aşıray hem oruç etmah bila. ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracamız.’(AB 4-6/13-1)

Men çırım ettim da yuhladım, oyandım, da biy bölüşüçim benimdir. ‘Derin uyudum ve uyuyup uyandım, Tanrı benim yardımcımdır.’(AB 9/3-6)

Horhmandır men t’uman çerevundan alarnıñ, k’i çöp çovray dolaşip hapsap sahlı edilarmeni. ‘Çevremi sarıp, kuşatıp beni saklayan binlerce askerinden korkmam.’(AB 9/7-11)

Yırah ettiñ mendan tanışlarımni benim, da hoydular meni mashara k’endilarına. ‘Tanıdıklarımı benden uzaklaştırdın ve beni onlara rezil ettin.’(AB12/10-13)

Yırah ettin mendan dostlarımni benim da tanışlarımni benim zabunluhum uçun benim. ‘Acizliğimden dostlarımı ve tanıdıklarımı benden uzaklaştırdın.’(AB 15/9-12)

Ne hadar yirahtır k'un toğuğu k'un bat'ısından, ol hadar yiraht etti bizdan toğasizlik'imıznbiznim. 'Doğu batıdan ne kadar uzaksa, bizden adaletsizliğimizi o kadar uzaklaştırdı.'(AB 18/13-19/2)

Tas etsarsen duğumanlarımnu benim, yoh etsarsen barça incituçuların canımnu benim, zera men hulun seniñ men. 'Düşmanlarımı mahvetmelisin, beni inciten herkesi yok etmelisin, çünkü ben senin kulunum.'(AB 26/3-7)

Şukurlumen sendan, yarat'uçisi yerniñ da kohnuñ, k'i arzani ettin men yazıhlını da arzanisiz hulunuñ k'eçirma bu ağır da haramğu k'eçanı eminlik'ta da hōlaylıhta, da yetk'irdiñ men kop yazıhlı da k'erak'siz hulunuñ ertagi yarlık'a. 'Ey yerin ve göğün yaratıcısı, bu ağır ve karanlık geceyi huzur ve rahatlık içinde geçirmek için günahkâr ve işe yarmaz kulunu uygun kıldığın, sabah ışığına ulaştırdığın için senden minnettarım.'(AB 32/10-33/7)

Ahıllı etiyim seni da esli yolda, hayda k'i barsarsen, da toğtatiyim usduna seniñ oñumnu benim. 'Seni gideceğın akıllı yolda eğiteyim ve selâmetimi üzerine yönelteyim.'(AB 43/9-13)

Bahtı ol algışına aşahlanganlarınuñ da heç etmedi hōlthaların alarnuñ. 'O aşğılanmış olanların duasına baktı (kulak verdi) ve onların isteklerini hor görmedi.'(AB 56/8-11)

Bolduñ farah ornunı k'unlarnuñ, k'i aşah etti bizni da yıllar haysıllarında, k'i k'orduñ hıyınlar. 'Acı gördüğümüz yılların ve bizi ezdiğın günlerin yerine mutlu olduk.'(AB 63/7-11)

İşin hōlumuznuñ bizim toğru etk'in bizga, biy, işin hōlumuznun bizim oñar bizga. 'Ey Tanrım, ellerimizin işlerini bize doğru yaptır ve iyileştir.'(AB 64/5-8)

Yōhsa çihara berma bizni sōnguga diñra atın uçun seniñ, tagıtma niat'ınıñ seniñ da k'yerietma yarlıgamañnuñ seniñ bizdan. 'Bizi adın uğruna sonsuza dek teslim etme, niyetini bozma ve merhametini bizden uzaklaştırma.'(AB 69/14-70/4)

Da hali k'yelirbiz ardından seniñ barçay yurak'ımız bilay bizim, hōrharbiz sendan, hōlarbiz yuzunnu seniñ, biy, uyat'lı etma bizni. 'Ey Tanrım, şimdi bütün

kalbimizle arkandan geliyoruz, senden korkuyoruz ve yüzünü (görmeyi diliyoruz), bizi utandırma.’(AB 72/14-73/4)

Arzani etk'in, biy, bu kunnu k'eçirma eminlik' bila da yazıhtan başha saħla bizni. ‘Ey Tanrım, bu günü huzur içinde geçirmeye uygun kıl ve diğer günahlardan bizi koru.’(AB 97/10-13)

Biy, işançımız boğdun bizim, cıns cıstan men hólarmen, biy, ýarlıgá mańa da onalt boyumnu benim, men ýazıh ettim sańa. ‘Ey Tanrım, bizim umudumuz oldun, kuşaklar boyu yalvarıyorum, bana merhamet et ve gönlümü iyileştir, çünkü ben sana karşı günah işledim.’(AB 98/7-12)

Kořuz bizga, biy, ýarlıgamaħıńı senin da hutharılmahıńı seniń, ber bizga, biy, ýarlıgamaħıńı seniń meńilik', işin hólunnun senin k'orumsuz etmagin, biyim benim, seni işanç k'endima ettim. ‘Ey Tanrım, bize merhametini ve kurtuluşunu göster. Ey Tanrım, sevgini sonsuza dek ver ve yaptığın işleri gösterişsiz kılma, (çünkü) seni kendime ümit kıldım.’(AB 98/12-99/6)

Sen, t'eńri, hoymadıń ludz artarlar uçun aprahamga saħagga, ýagopk'a ħaysilari k'i ýazıhetmadılar sana, bar[...] ‘Ey her şeye kadir Tanrı, sana karşı günah işlemeyen İbrahim’e, İshak’a, Yakub’a doğru olanlar için boyunduruk takmadım[...].’(AB 103/13-104/2)

Ýurak'landırdım oçaşmaħnı da ýaman alnına seniń ettim, turguzdum gurk' da arttırdım oçaşmaħnı canımay benim, barça[...] ‘Ey her şeye kadir Tanrı, öfkemi coşturdum ve senin karşında kötülük yaptım, put yarattım ve gönlümde öfkemi çoğalttım[...].’(AB 105/4-9)

Ýalbarıp sendan hólarmen boşat' mana, biy, boşat' da tas etmagin meni toşasızlık'ima k'ora benim, barça[...] ‘Ey her şeye kadir Tanrı, sana beni affetmeni yalvarıp diliyorum, beni affet ve suçlarıma göre mahvetme[...].’(AB 106/4-8)

Meńilik' oçaşma mana, eyam, da ańma ýamanlıħlarımın benim alnına seniń, da borçlu etmagin meni tuşk'anlar bila yer tibina ýamanlıħları bila k'endilarının, barçanı tutući biy. ‘Ey her şeye kadir Tanrı, bana sonsuza dek kızma, katında günahlarımı hatırlama ve kötülükleriyle ölümler diyarına düşenlerle borçlu kılma.’(AB 106/9-107/1)

*İnam bila hoşdovanêl bølup da yerni oparmen sana, ayirilmagan yarih, at'a oğul ari can, da bir t'ejrilik' yarat'uçi yarihni da tasetuçi haranguluhnu, **tas et** benim canımdan harangulu yazihni da bilik'sizlik'ni, da yarihlat' esimni benim, bu sahat' algış etmaga sana biyançina k'ora, da yöpsuniyim sendan hõlthamni benim, da yarlıga. 'Ey ayrılmaya Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.'*(AB 111/12-112/13)

*Kõktagi han, ber mana uçmağınni senin, haysi k'i **hurer ettiğ** şovuk'lularına senin, da kuçayt yurak'imni benim, k'i k'oralmagay yazihni, da şovgay senin ari t'orannı, da yar[...] 'Ey gökteki Han (Kral), sevgililerine vaat ettiğin cennetini bana da ver ve senin Kutsal töreni sevmek ve günahattan nefret etmek için kalbimi güçlendir ve merhamet et[...]'*(AB 120/1-8)

*Yarih konu k's, **arzani et** canımni benim şovunçluk' bila kormaga yarihın haybat'iniñ seniñ undalğan k'unda, tınmaga yahşı umsa bila çağ senin haybat'lı ek'inçi kelganına dira, [...]'Ey gerçek Mesih, davet edilen günde, onurunun nurunu sevinçle görmek ve şanlı ikinci gelişine (tekrar dönüşüne) kadar iyi ümitlerle dinlemek için ruhumu uygun kıl[...]'*(AB 124/13-125/5)

*Yazihlımen ağzım u tilim bila, boş sözlarnı şozlapmen, yalgannı aytipmen, **panbas etipmen**, şok'unç beripmen, harğapmen, erik'lapmen, kufur u yaman aytipmen, artihı kulupmen, ozgalarnı kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacilar bila ozgalarnı sağ fik'irindan yaman sağışk'a kveltiripmen, da ne k'i ağız u til yazihı bar barçanı hılınıpmen, mega, ay. 'Boş sözler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş sözlerle başkalarını iyi fikirlerden kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağzım ve dilimle günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'*(AB 137/11-138/11)

*Ayruhsu yuvgin meni torasizlik'imdan benim da yazihımdan benim **aruv etk'in** meni. 'Beni baştanbaşa suçumdan yıka ve günahlarımdan arıt.'*(AB 144/10-14)

Sanay ýalgız ýazh ettim, biy, da ýamannı alhuna seniň ettim. ‘Ey Tanrım, yalnız sana karşı günah işledim ve senin önünde kötülüğü yaptım.’(AB 145/5-7)

İşitövlü etk’in maňa şovunçluk’nuý da farahlik’ni, k’i şovungaylar şovak’larım menimhasrat’ bölgan.‘Bana sevinçliğini ve ferahlığını duyur da hasret olan kemiklerim sevinsin.’(AB 146/7-11)

Hurban t’ejriğa can aşah, ýurak’nu aruv, can bila heç aşah etmastır t’ejri. ‘Kurban, Tanrı için alçakgönüllü bir ruh, Tanrı, ruhla temiz bir yüreği hiç aşığılamazsın (hor görmez).’(AB 148/13-149/1)

Ýahşı etk’in, biy, erk’in bila senin sionga, da ýasalgaylar duvarları ýerusağemniş. ‘Siyon’a isteğinle iyilik yap, Kudüs’ün duvarlarını onar.’(AB 149/2-5)

Çeş meni, biy, ýazıh bilay baylagannı da k’ýeri et meni meñilik’ hıyından, da boşat mana suçumnu benim, neçik’ boşattın andamaluydzga, da t’ogru et meni, neçik’ mak’sawornu, da k’eltirma meni tozumsuz hıyinga, da k’uvurmen arzanisizni farahlik’ina senin, k’i tyğsız mahtagaymen seni har sahat’, da sanja haybat’ meñi meñilik’.‘Ey Tanrım, beni, günahlarla bağlı olanı, serbest bırak ve ebedi acılardan uzaklaştır, kötürümü bağışladığın gibi bana da suçumu bağışla, vergi toplayanı doğru yola getirdiğin gibi, beni de doğru kıl, beni sabırsız acılara bırakma, sürekli seni övmek için uygunsuzluğu sevincine gönderirim, sana sonsuza dek yücelik olsun.’(AB 151/11-152/10)

Baş et meni, biy, haysi k’i sesk’anırmen şonşvsuz ot’tan, sahlı men ýığlagannı, biy. ‘Ey Tanrım, beni, ebedi ateşten titreyeni, affet, beni, ağlayanı, koru.’(AB 154/8-11)

Ýazh bila pintilangan böyumnu surt’, biyim, da ilgarigi arılar bila uluşlu et meni, t’ejrim, da to vulgan ýazh bila böyumnu arzani et, kormaga ari yet izini senin da koptagi hanlıhına hali da har k’ez meñi meñilik’, amen. ‘Ey Tanrım, günahlarla (dolu), çaresiz olan gönlümü parçala ve eski sadık kullarla beni birleştir ve günahlarla tutulmuş gönlümü, Kutsal izini görmek için uygun kıl, gökteki hanlığına şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.’(AB 154/12-155/6)

Buyruh et alarga da biyik’lat’ alarnı meñilik’k’a diňra. ‘Onlara buyur ve onları sonsuza dek yücelt.’(AB 159/12-14)

Adam sɔvuçi t'eŋri, bu alnımız da bɔlgan k'eçanı, ɣaysi k'i ustumuzga bizim kelmalıdır, ȳazıhtan ɣuthar, ȳamandank' ȳeri et da ȳaɣşı ıšk'a ȳol kɔrguz, ertagi alğışk'a, da haybat'lamaɣk'a arzani et barça inanganlarını ari at'ına seniŋ, da saɣla eminlik'ta, biy, t'eŋrimiz bizim. 'Ey insan seven Tanrı, üzerimize gelmesi gereken önümüzdeki geceyi gūnahtan kurtar, kötülükten uzaklaştır ve iyi işlere doğru yol göster, Kutsal adına bütün inananlara sabah duasına ve övgüye uygun kıl, huzur içinde koru, ey Tanrımız.'(AB 163/13-164/11)

Meŋilik'tan awal ȳarlığa mana ȳazıhlığa, da et arzani seniŋ ɣanlıhına meni toğuruçılarım bila, da k'eçmişlerim bila, da ȳuvuɣtagılarım bila, da barça k'estanlik' bilay, da sana haybat' atan bilay da ari can bilay hali da har vaɣt meŋi meŋilik', amen. 'Beni ebediyetten önce beni doğrularım ve geçmişlerimle, yakınlarım ve bütün Hristiyanlığım ile yüceliğine uygun kıl ve bana, günahkâr olana, merhamet et, Sana Baban ve Kutsal Ruh'la birlikte şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun.'(AB 167/6-168/2)

Pan Lukaš Hrickovicni ekinçi ȳilga voyt ettilür, da dər Apraham oylu pan Isajni ȳäni antičkän. 'Pan Lukaş Hrickoviç ikinci yılda ordu komutanı olarak seçildi ve Peder Apraham'ın oğlu Pan İsay ise yeni jüri üyesi.'(KV 90/2)

Türk, tatar, olaɣ, multan 1 bolup Zaporohga bardılar, ki ɣazaɣniznesit etkäyläredı, evet Biy Teŋri bolušmadı kendilärinä, ɣaysi ki ȳüz ɣaralıɣı bilä kerı ɣayttılar. 'Eylül ayına. Türk, Tatar, Moldovalı ve Multan (Valahili) bir olup Zaporoh'a vardılar, Kazak'ı yok edecekler idi, ama yüce Tanrı kendilerine yardım etmedi, öyle ki utanç içinde geri döndüler.'(KV 91/7)

Xotin ɣalasın korol' rozkazat etti Olaɣ biyinä Tomšaga oddat etmä, nedä ki oddat ettilür. 'Kral Hotin kalesini Moldova beyi Tomşa'ya verilmesini emretti nitekim verdiler.'(KV 91/16)

Biy Teŋri džanin tındırgay artar da toyru džanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniŋ džanıteni bilä birlätip, da umsamizga körä bizim ölüdän turȳuzgay da frištälär tasına tassel etkäy. Amen, jeyici. 'Yüce Tanrı onun ruhunu diğerk doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).'(KV 92/3)

Yurko, Mužik torunu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluğ etip edir 1 Türk kişisindän, çaysi ki lica bilätutup da törüsin ettilär, ki asilgay.‘Nigol Haşçinskiy’in oğlu, Mujik’in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.’(KV 93/2)

Olağ viliyätinä boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomšanij da kliyir edilär kendin öldürmägä, nedä ki Tomša posterežicc'a bolup da ol boyarlarni zevšistikim tiri tuttu, da çörüvlärin çirdi.‘Moldova da hükümdar Tomşa’ya karşı beyler isyan ettiler ve onu öldürmeye geliyor idiler, ama Tomşa tehlikeyi anladı o beyleri canlı olarak yakaladı ve onların askerlerini kırdı (öldürdü).’(KV 94/7)

Evet bir kişi posterežit etip Koreckiyni çörüv bilä, çaysi ki 60 miñ adam biläbariy edi, da tezindän çabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim çörüvnü.‘Ama bir kişi Koretskiy’nin 60.000 adamlı ordusunun yaklaştığını fark edip hemen beylere haber etti, kendi gözleriyle bizim orduyu gördüler.’(KV 96/2)

Nedä ki bir haftadan soñra 1 kečäni 5 miñ tatar urdu üstlärinä, çaysi ki Koreckiy çarşı turup da tatarnipohromit etti, alay ki köp tatar tüştü anda. Nitekim bir haftadan sonra bir gece beş bin tatar üstlerine vurdu (saldırdı), ancak Koretskiy karşı durup Tatarları yok etti, böylece çok Tatar orada düştü (öldü).’(KV 96/6)

Anda ž bizim čerüvdän viyizdžat ettilär na herc birgälärinä.‘Orada bizim ordudan birbirleriyle dövüşe başladılar.’(KV 100/8)

Preto keräk rozirvat etküylär edi obozlarin da salip çaçkaylar edi.‘Bu yüzden savunma yarıldı ve otağı bırakarak kaçmaya başladılar.’(KV 101/5)

Nedä ki duşman ol zaman çuvatlandi, da oboznu dostat etti, da kimin kesti, kimin tiri tuttu, a kimi çaçti.‘O zaman düşman kuvvetlendi ve otağı ele geçirdi, kimini kesti, kimini esir tuttu, kimi ise kaçtı.’(KV 101/6)

A ol oyrašta bizim çörüvdä bar edi olağ boyarlari – nečik Byčko, alay Nikorica da özgäläri, evet oyraşzamanda çixip obozdan da çaçtilar da zradit ettilär.‘O uğraşta (savaşta) bizim orduda Bičko gibi, Nikorica gibi ve başka Moldova beyleri de vardı ama savaşta taraf değiştirdiler ve meydandan kaçtılar.’(KV 101/9)

Da 1 oylu Türk etkändä öldü, da birisi, çaysi ki hospodar edi, tedi Türk padşahi pokoyoviy etti kendin yanına. ‘Bir oğlu Türk olunca öldü ve diğeri de yani hükümdar olanını da Türk padişahı kendi yanına hizmetçisi yaptı.’(KV 102/4)

Da köp adamni tas ettilär ol zaman, ilç storozlarni, ki közätüy edilär ol vežani. ‘Ve o zaman çok adamı idam ettiler, ilk muhafızlarını çünkü o kaleyi gözetliyor idiler.’(KV 102/11)

Štefan Potockiyçixip keldi yasirliçtan, çaysi ki Stimbolda yasir edi neçä yıl, da anda ž kendin vikupit ettilär paşalardan. ‘Stefan Potockiy esirlikten çıkıp geldi, öyle ki İstanbul’da uzun yıllar esir idi ve orada paşalar tarafından satın alınmıştı.’(KV 103/2)

Guryey Jovaneş Salgan oylun nemiç raycalari tutup da potvar ettilär üsnä, aytip ki šähärni küvdürüyür, da çiyinga berdilär kendin, çaysi çiyında bir nemä priznacc'a bolmadı, nedä ki soñra vol'niy boldu. ‘Polonya belediye meclis üyeleri Jovanes Salgan’ın oğlu Guryeg’i yakaladılar ve şehri yakıyor diye ona iftira ettiler ve işkence ettiler, ama işkence sırasında hiçbir şey bilmediği anlaşıldı nitekim sonra da serbest bırakıldı.’(KV 103/4)

Vartavar oručuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysina ki bardı çarşi hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıç-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etilmüdi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.’(KV 104/4)

Voyt tanlandi Ivaško Čornuš da antičkän Kirkor Xaraçaş oylu. Teñri çutlu etkäy. ‘Komutan olarak İvaško Çornuş, jüri üyesi olarak da Harahaş’ın oğlu Kirkor seçildi. Tanrı kutlu etsin.’(KV 105/11-12)

Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin bizim nemiç obozuna çarşi çazuxka urgaylar ki körüngäy bizimkilärinä. ‘Orada İskender Paşa bizimkilerine görünmesi için(ibret olsun diye) bizim Polonya otağına karşı kazığa vurulmalarını emretti.’(KV 112/1)

Vtım tiž dinsiz tatar, çaysi ki yuž vaz kelip edi da heç nemä işanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä çalip edi, til'ko Xantemir mirza 12 000 tatar biläyuvuç edi. ‘İşte o anda dinsiz Tatar, öyle ki iyice sakinleşmişlerdi

(dinlenmişlerdi) ve hiç başarılarına güvenmeyerek tedbir aldılar. Artık çoğu geride kalmış idi, lakin Hantemir Mirza 12 bin Tatar ile yakındaydı.’(KV 112/11)

*Da xayda ki işitti obozda bolgan rostriğini, tedî zaraz ol 12 000 tatar bilä urdu oboz üsnä da **rozîrvat etti**.*‘Otağda çıkan kavgayı işittiğinde (duyar duymaz), kendi o 12 bin Tatar ile otağa saldırdı.’(KV 112/12)

*Nedä aşıra körklü kömdülär kendin, zera arzani edi hörmätkä xayşî ki bu dünyâdan suçsuz keçti da xayşîni **terpit etti**, evet sâbâpçi algay tölövün Biy Teñridän. A bunıñ yazıqlarına Biy Teñri boşatkay.*‘Onu çok görkemli (bir cenaze töreniyle) gömdüler, zira hürmete layık idi, öyle ki bu dünyadan işkenceye maruz kalarak suçsuzca gitti (ayrıldı), ama bütün her şey Tanrı’dan gelir. Yüce Tanrı bunun (Manug’un) günahlarını affetsin!’(KV 121/2-3)

*Tedî xabâr alıp hetman da **vîpravit etti** tatarga xarşî 1500 adam, xayşî 1500 adam barıp tatarñi **pohromit etti** alay ki bir nemä doyumluğ almadî dinsiz tatar, evet xayşî xîrildî, xayşî tiri tutuldu, xayşî xaçtı.*‘Hetman (Hodkeviç) haber alır almaz 1500 adamını Tatarlara karşı gönderdi (yolladı). Ve 1500 adam varıp (gidip) Tatarları bozguna uğrattı, öyle ki dinsiz Tatarlar (bu zamana kadar) hiçbir yenilgi almamışlardı, geneli (çoğu) kırıldı (öldürüldü), kimisi canlı tutuldu, kimisi de kaçtı.’(KV 121/11)

*Nögärikün dinsiz türk xazağ üsnä şturmovat etiy edi, da özgäläri kelip, neçik yayovlu, alay atlısı, da zradem aş zamanına **şturmovat etti** nemiç p'exotasî üsnä, xayşîleri ki xabağî alnına oboznuğ şaneclärni közätiy edilär 200 hayduk.*‘Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya, kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine saldırdılar, onlar ki; 200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.’(KV 128/1)

*Soñra, obozdan çixip, da dinsiz türknü **vîstraşit ettilär** şanectän, nedä ki zaraz dinsiz, art berip, xaçtı, evet tüştü bir otuz türk artıx-eksik.*‘Sonra (Polonyalılar) otağdan çıkıp dinsiz Türkleri siperlerde vurdular, nitekim dinsizler hemen geri dönüp kaçtılar. Ama artı-eksi (yaklaşık) 30 Türk öldürüldü.’(KV 128/5)

*Nögärikün elçiniñ sözünä da žadan'esinä körä **vîpravit ettilär** hetmanlar elçi türkkä pan Želinskiyni da türk elçisin dä **odpravit ettilär.***‘Salı günü elçinin

hetmana yönelik söüne ve talebine göre Türklere elçi olarak Pan Zeliskiy'i gönderdiler ve Türk elçisini bıraktılar.'(KV 132/3)

*Xanküngi künnü Budin paşası Xaraşaş paşa Türk padşahından xolundu, ki kendi sitarasin kelip obozda **prubovat etküy**, zera ol künnü kelip edi türk taboruna 4000 adam bilä, da aşıra yarar eli bar edi.* 'Çarşamba günü Türk padişahı Budin Paşası Harahaş Paşayı 4000 adam ile Türk taburunda bulunduğu her gün için memnun etmeye karar verdi ve hepsi buna oldukça layıktılar.'(KV 132/4)

*Xaysi ki Türk padşahi, sorup kendin da bilip, ki sitarali paşa edi, kaftan kiydirip, kendin**apozvolit etti** şturumga kelmä.* 'Türk padişahı onu (paşayı) sorup bilip (soruşturup) memnun kaldı, ona kaftanını giydirip, onun hücumu gelmesini emretti.'(KV 132/5)

*Da neçik başladı ertädän tövmä, çaç keç bolgînča **zan'exat etmädi**.* 'Bu sayede sabahtan dövme (vurmaya) başladı, gece oluncaya kadar durmadılar (devam ettiler).'(KV 137/3)

*Evet ol 18 top nemä **zarar etmädi**, til'ko 4 at bilä 2 paçolikni öldürdü.* 'Ama o 18 top hiç zarar vermedi, sadece 4 at ile 2 yerli halkı öldürdü.'(KV 137/5)

*Evet men, yazıxlı yazgan bunu, **ziçit etürmen** kendimä, ki artix bügünki duşmanni bunda körmäymen.* 'Ve ben, günâhkar, bu yıllığın yazarı, burada artık başka düşmanlar görmemeyi diliyorum.'(KV 155/7)

2.1.6.1.3. kıl-

*beyimiz burulup turgan ilannı basıp yançtı,**erksiz kıldı*** 'Rabbimiz İsa, burulup duran yılanı basıp ezdi, etkisiz kıldı' (CCII 69b/16)

*ave Maria, usıñni Tęri **tamam tügel kıldı*** 'selam Meryem, aklını Tanrı tam mükemmel kıldı'(CCII 70a/19)

*bu Beyimizni övelimsiy **tabuñni kılalım*** 'bu Rabbimizi övelim, saygı hürmet kılalım'(CCII 73a/16-17)

2.1.6.1.4. tur-

tek turdum ‘sessiz oldum’(CCI 28a/10)

uyag turu[r]-mèn ‘uyanık olurum’(CCI 29b/1)

*ave, kimge kaçan köçti bu cehandan, utru turdı*Kristus ‘selam kime göçtüğünde bu cihandan, karşı durdu Mesih’(CCII 71b/9)

Keri turuñuz mendän, barçañız, ki etärsiz törälikni. ‘Ey suç işleyenler, benden uzak durun.’(KZ 6/9)

2.1.6.1.5. yap-

Xaçan ki [çan] çaysi biygä yer bergäy deržava ya pustaliç ta, da ol biy ol yerdä çanniñ boyruçi bilä çala yapkay, ol aniñ deržavasidir meñi. ‘Ne zaman ki hangi beye mülkte ve boş arazide yer verecek, o yerde hanın emri ile kale yapacak. O, onun sonsuz mülküdür.’(TB 28r/7)

Añ, biy, men yük’langan yazıñ bila da çurga yarlıgamañın bila boyumnun yaraların, çaysi k’i yazñın butağı boyumnu çurgadı, da çirik’ yazıñ yaptı boyumnu. ‘Ey Tanrım, beni, günahlarla dolu olanı, hatırla ve bedenimi bağlayan günah dalının yaralarını sevginle sar, çünkü o gönlümü çürüttü ve günahkâr kıldı.’(AB 153/11-154/3)

2.1.6.2. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Anlam kaymasına ve kalıplaşmaya uğramış birleşik fiiller, şekilce bir ad ve bir yardımcı fiille kurulan birleşik fiillere benzerler. Ancak onlardan ayrılan yanları, fiilden önceki ad ögesinin sabit kalmaması, yalın olarak kullanılabilirdiği gibi bir ad grubu hâlinde de bulunabilmesi ve işletme ekleri ile genişletilebilmesidir (Korkmaz, 2003, s. 838).

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden tespit edilen birleşik fiiller şunlardır:

2.1.6.2.1. al-

Da k’ahana bsagni aç çarına etkäy, da tum bolgay, da çosdovanel etip kiyövnü da kelinni, da tiyişlidir, tum algaylar, da yegänlärni da içkänlärni

çoymagaylar yiçövgä kelmäy. ‘Papaz, nikâhı aç karına kıyacak ve akşam yemini edecek. Damat ve gelinin günahlarını çıkarıp akşam yemini edecekler. Yiyenleri, içenleri ve kiliseye gelmeyenleri kabul etmeyecekler.’(TB 31r/6)

Tek ayttılar bezirgânlar:– Xoyçilardan satun aldıç. ‘Tüccarlar söylediler: - Çobanlardan satın aldık.’(TB 40v/6)

Egär kim ki kimgä tuvar saxlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü dzanavar, münzülü da münzüsüz, egär anıñkibik tuvar çara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü çol algay. ‘Eğer kim davar, at, koyun, boynuzlu ya da boynuzsuz her çeşit hayvan beslerse, davarlar kara karşı dayanıklı olacak. Ya ölecek ya hızlı yol alacak.’(TB 87v/2)

Da anıñkibik povod, kim dä bolsa, keräk kensinä törä satun algay da işin spravovat etkäy. ‘Onun gibi akıl kimde olsa kendine kanun satın alacak. Böylece işi acele şekilde yapılacak.’ (TB 126r/4)

kayra alur-mên ‘geri alırım’(CCI 23b/5)

Haytıp, hanlar, bunu eskü alıñız, ögütläniñiz barçañız, ki yargu etärsiz dünyädä. ‘Ey krallar, akıllı olun! Ey dünya önderleri, ders alın!’(KZ 2/10)

Aytyym barça sk’ançelikiñni, haçan sahat algaymen togru yarguetkäymen. ‘Harikaların bunu gösterir. Belirlediğim zaman gelince Tanrı, ‘Doğru yargılayacağım’ diyor.’(KZ 74/2-3)

Añlamadılar da eskü almadılar, harañguluħka bardılar barça himläri dünyäniñ. ‘Bilmiyorlar, anlamıyorlar. Karanlıkta dolaşıyorlar. Yeryüzünün temelleri sarsılıyor.’(KZ 81/5)

Ĥullarına senin bolušk’in, Ĥaysıların k’i ari Ĥanın bila satun aldın, bergin, k’i arıların bilay meñilik’ haybat’nu mengargaybiz. ‘Kutsal kanınla satın aldığın kullarına yardım et, sadık kullarınla şanını ebediyen sonsuzlaştırmamıza (izin) ver.’(AB 159/3-9)

Tedi çabär alip hetman da vipravıt etti tatarga çarşı 1500 adam, çaysi 1500 adam bariç tatarñi pohromit etti alay ki bir nemä doyumluç almadı dinsiz tatar, evet çaysi çirildi, çaysi tiri tutuldu, çaysi çaçti. ‘Hetman (Hodkeviç) haber alır almaz 1500 adamını Tatarlara karşı gönderdi (yolladı). Ve 1500 adam varıp (gidip) Tatarları bozguna uğrattı, öyle ki dinsiz Tatarlar (bu zamana kadar) hiçbir

yenilgi almamışlardı, geneli (çoğu) kırıldı (öldürüldü), kimisi canlı tutuldu, kimisi de kaçtı.’(KV 121/11)

2.1.6.2.2. axtar-

Jisnagac künü taş xabahta kesük mur axtarıldı da 3 tuvar öldürdü. ‘Jisnagac günü (kutlu doğum günü) taş kalede duvar aktarıldı (çöktü) ve 3 inek öldürdü.’(KV 159/8)

2.1.6.2.3. bar-

bir kěz bir algışlı kişi yolga bardı ‘bir gün bir mübarek kişi yola çıktı’(CCII 62b/6-7)

ol frişte sövünüp karşı bardı, öpti, kuçtı ol kelepenni, aştı ‘o melek sevinerek karşı vardı, o cüzzamlıyı öptü, kucakladı, adam geçip gitti’(CCII 62b/13)

ölümnden yana erkli çıgup kökke bardı ‘ölümnden yine güçlenerek çıkıp göğe yükseldi’(CCII 80a/4-5)

Vartavar oručuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, xaysına ki bardı xarşı hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıx-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.’(KV 104/4)

2.1.6.2.4. bas-

Sonra keč bastı kendilärin. ‘Sonra gece bastı (çöktü).’(KV 105/2)

2.1.6.2.5. ber-

Biy Tejri džanına uçmaç birgä yazıxlarına boşatlıx bergäy. ‘Rab Tanrı günâhlarını bağışlayacak ve bununla birlikte ruhunu da cennete gönderecek.’(TB 2r/9)

Kim dā ki kolvek sarnasa, aniñ džani üçün « Hajr mer» Jisus K'risdoska da zanabaganka, siz dā yazıxlarına boşatlıx aytip xolgaysız, ki Biy Teñri boşatlıx bergäy. 'Kim ki İsa'nın canı için mümkün olduğu kadar "Hayr mer" çağırrsa, siz günahlarına bağışlama söyleyip alacaksınız. Rab Tanrı da sizi bağışlayacak.' (TB 2r/10)

Biy Teñridžanına uçmağ bergäy da [yazıxlarına boşatlıx]. 'Rab Tanrı günâhlarını bağışlayacak ve bununla birlikte ruhunu da cennete gönderecek.' (TB 2r/14)

Bundan soñra Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barça k'irštânlarga da pacahlarga barişliç, k'irštânlarga sayliç, ki Teñri biznim Lusa-woriç dinin hastad saxlagay dauzaç kendiläriñsäxliç [=sayliç] bergäy. 'Rab Tanrı bundan sonra bütün hristiyanlara kutlu yıllar verecek. Yürümek için hristiyanların ayaklarına güç verecek. Tanrımız, Lusaworiç dinini hastalıklardan uzak tutacak, kendilerine sağlık verecek.' (TB 2v/3)

A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayin artıç, alay oç tiymästir terçä ant bermägü, zera ayır iştir. 'Eğer 10 altın olmasa ya da 20, onun gibi topluca yemin etmekle ok engellenmez. Zira ağır iştir.' (TB 19v/3)

Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat ki, pošuman bolup, biri birinä tölöv etkäylär. 'Gün verecek ve geç kalacaklar. Şahitler, pişman olup birbirinden intikam alacaklar.' (TB 19v/4)

Xaçan ki [xan] xaysi biygä yer bergäy deržava ya pustaliç ta, da ol biy ol yerdä xanniñ boyruçi bilä xala yapkay, ol aniñ deržavasidir meñi. 'Ne zaman ki hangi beye mülkte ve boş arazide yer verecek, o yerde hanın emri ile kale yapacak. O, onun sonsuz mülküdür.' (TB 28r/7)

10 yaşıñdan aşaya bsag bermägü xar-yiş tibiñadır, aniñ üçün ki andan köp yazıç bolur, da kim ki bsag etär, artıxsi anar yazıñtır. '10 yaşından önce evlenmek vermek kar-su dibinedir. Onun için ki kim evlenir, çok günah olur. Artık ona günahdır.' (TB 31r/4)

këñeş bërdüm 'öğüt verdim, nasihat ettim' (CCI 6b/6)

yıñrar bërgil 'itiraf et, açıkça söyle' (CCI 7b/1)

ödünçe bërdüm 'ödünç verdim' (CCI 18a/28)

aş bərdüm ‘yemek vermek’(CCI 21a/21)

tanukluk bərü[r]-mən ‘tanıklık ederim’(CCI 21b/21)

salam bərdüm ‘selam verdim’(CCI 26b/26)

tanukluk bərgil ‘tanıklık et’(CCI 28a/17)

töleç bərgil ‘bedava ver’(CCII 56a/5)

yüf/yüt bərdim ‘teselli verdim’(CCII 58a-b/34)

Da bərdiñ farahlik yüräkimizgä bizim. ‘Bana öyle bir sevinç verdin ki...’(KZ 4/8)

Yarıñ ber, Biy, közlärimä benim, ki heç yuñlamagaymen ölümgä. ‘Ya Rab, Tanrım, gör halimi, yanıt ver. Gözlerimi aç, ölüm uykusuna dalmayayım.’(KZ 12/4)

Yer bərdi yemişin kensiniñ da algışladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim. ‘Toprak ürününü verdi. Tanrı, Tanrımız, bizi bolluğa kavuştursun.’(KZ 66/7)

Berir ötmäk açlarga da çeşär bağlılarını Biy. ‘Açlara yiyecek sağlayan odur. Rab, tutsakları özgür kılar.’(KZ 145/7)

Cuvap bərdi anar yölunda hıvat’ınıñ k’endinin azlıñın k’unlarımınıñ benim, t’öz maña, da çiharmagin meni yarımından k’unlarımın benim, zera cınstan cınsk’adır yıllarıñ seniñ. ‘Günlerimin azlığı yaşam yolunda O’na cevap verdi, bana katlan, hayatımın ortasından beni çıkarma (canımı alma), çünkü senin yılların kuşaklar boyudur.’(AB 57/15-58/8)

K’i bahtı usna aşahlıñı harawaşinin k’endinin, bundan soñra san bergaylar mañay barça cınslar. ‘Çünkü sıradan (alçak gönüllü) olan cariyesine baktı ve bundan sonra bütün kuşaklar beni kutsayacaklar.’(AB 80/10-81/1)

Tergövuçi yapuñlarını, meğä sana erk’li u erk’siz bilganım da bilmaganım bila, boşat’lıñ ber yazıñlı hıluña, haysi k’i sp awazandan toğganımdan çağ bu k’unga dinra, yazıñlımen t’eñrilik’iñnin alınına sezik’lik’larım bila benim da barça boğunlarım bila t’eñimniñ, da yar[...] ‘Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşularımınla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik

havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]'(AB 116/5-117/2)

Vay maña, vay mana, vay men kôp yazıhlıga, k'i ne cuvap bersarmen t'eñrinin hõrhulu yarğusuna. 'Vay bana vay, vay bana, günahkâr olana, Tanrı'nın korkulu yargısına nasıl bir cevap vereceğim?'(AB 133/15-134/4)

*Yazıhlımen ağzım u tilim bila, boş sözlarnı sozlapmen, yalgannı aytipmen, panbas etipmen, **sok'unç beripmen**, harğapmen, erik'lapmen, kufur u yaman aytipmen, artıhsı kulupmen, ozgalarnı kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacilar bila ozgalarnı sağ fik'irindan yaman sağışk'a kyeltiripmen, da ne k'i ağız u til yazıhu bar barçanı hılınıpmen, meğa, ay.* 'Boş sözler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş sözlerle başkalarını iyi fikirlerden kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağızım ve dilimle günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 137/11-138/11)

*Guryey Jovaneş Salgan oylun nemiç raycalari tutup da potvar ettilär üsnä, aytip ki şahärni küvdürüyür, da **xyingä berdilär** kendin, çaysi çiyinda bir nemä priznacc'a bolmadı, nedä ki soñra vol'niy boldu.* 'Polonya belediye meclis üyeleri Jovanes Salgan'ın oğlu Guryeg'i yakaladılar ve şehri yakıyor diye ona iftira ettiler ve işkence ettiler, ama işkence sırasında hiçbir şey bilmediği anlaşıldı nitekim sonra da serbest bırakıldı.'(KV 103/4)

*Kirkor Sarkis Tamıyadži oylu džanin Teñrigä simarladi. Biy Teñri džanına yarlıyagay, yazıxlarına **boşatlıx bergüy.*** 'Sarkis Tamgaçı'nın oğlu Kirkor ruhunu Tanrı'ya teslim etti. Yüce Tanrı ruhunu kutsasın, günahlarını affetsin.'(KV 160/5-6)

*Der Mesrob vartabed Käfäli atoragal araçnort pan vartabed džanin Biy Teñrigä simarladi Zamosc'a şahärinä da anda kömüldü. Biy džanına yarlıyagay da yazıxlarına bilgän-bilmägän **boşatlıx bergüy.*** 'Peder Mesrob, Kafa'lı yönetici, başrahip, Tanrı'nın sözcüsü ruhunu Zamosc (Zagostye) şehrinde yüce Tanrı'ya teslim etti ve orada gömüldü (toprağa verildi). Yüce Tanrı ruhunu kutsasın ve bilip-bilmediği (kasıtlı ya da kasıt olmaksızın işlediği) günahlarını affetsin.'(KV 160/8-9)

2.1.6.2.6. bit-

kaçan bogday saçarsên aar kovra biter ‘ne zaman buğday saçırsın, onun yerine kuru ot biter’(CCII 57a/23)

2.1.6.2.7. bulyan-

Oylannîj esi alaydır, neçik çovraç: bermägäysen, ki murdar suv kelgäy da çatışilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitkäy, ya oylannîj esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär.‘Oğulların akli kaynak gibidir: pis su vermeyeceksin, gelecek ona karışmayacak. Böyle anne-baba onu yetiştirecek, onlardan kötü söz işitecek ve oğulların akli bulanacak.’(TB 31r/2)

2.1.6.2.8. çır-

Xaysinîj ki yüzü köktir, alardırlar, ki yüzünä urarlar da çan çıyarırlar.‘Hangisinin yüzü gençtir, onlardırlar. Yüzüne vururlar ve kan çıkarırlar.’(TB 49r/8)

2.1.6.2.9. çök-

tiziniz çökünüz‘diz çökünüz’(CCII 59a-b/18)

kaçan anı ayttı, andan katı ura başladılar, tizin çöküp yügüندی dağın ayttı‘ne zaman ki bunu söyledi, ondan sonra daha çok vurmaya başladılar, diz üstü çöküp ihtiramla dedi ki’(CCII 61b/18-19)

2.1.6.2.10. hoy-

Teñri, işit algışıma benim, hulah hoy sözlärimä ağzımnıñ benim.‘Ey Tanrı, duamı dinle. Ağzımdan çıkan sözlere kulak ver.’(KZ 53/4)

Turguzdu alarnı meñiy meñilik’, nişan hoydu, haysi k’i k’eçmas. ‘Silinmez bir nişan koydu ve onları sonsuza dek verdi.’(AB 88/12-14)

ÿazıhlımen hulaḥlarım bilay, t'eḡrinin buyruḡun išitma yerinipmen, yōḡesa **hulaḥ ḡoyup** men tiyišsiz šozlarga, yaman oḡutk'a pambas etmaḡnı, çihara bermāḡnı, yergasiz galacilarnı, yaman šozlarnı hulaḥ yāziḡı bar, barçanı ḡılınıpmen, meḡa t'eḡrigay. 'Tanrı'nın buyruḡunu duymak için tembellik ettim, gereksiz šozlere, kōtū oḡūtlere, dedikodu yapmaya, yersiz kelimelere, kōtū šozlere kulak verdim ve ne kadar kulak gūnahı varsa, hepsini yaptığıım için kulaklarımla gūnahkārım, Tanrı'ya karšı gūnah išledim.'(AB 136/13-137/10)

2.1.6.2.11. hop-

kom ḡoptı'dalga ıktı'(CCII 58a-b/18)

2.1.6.2.12. i-

Eḡār ki hagarag bolgaylar, ki yarlıbiz da anıḡ šūin klāḡy **ant imāḡā**, tiyāsıdır, ki buyurgaylar, borçnuḡ yarmın tōlōv etkāy da **ant imāḡāy**. 'Onun için yemin etmeye karšı olursalar borcunun yarısını šodemeyi emredecekler ve yemin etmeyecekler.'(TB 19v/1)

A eḡār ki bolmasa tōlōv etmāḡā yarmın da aytkay, ki **ant iārmen** da ludz tartarmen, anda yaryuiniḡ nemā yazıḡı yoḡtur. 'Borcunun yarısını šodemeyi kabul etmediḡini šöylecek olursa yemin ederim. Onda hākimin hiçbir hatası yoktur.'(TB 19v/2)

ḡorḡkanlarnı Eyāmizdān haybatlı etār, kim **ant iār** sıḡarın kensiniḡ dayalḡan ıḡmaz. 'Ama Rab'den korkanlara sayḡı duyar. Kendi zararına ant içse bile, andından dōnmez.'(KZ 14/4)

Ant iiḡiz da tūḡāllāḡiz Eyāmiz Teḡrimizḡā bizim barçaḡız, ki çōvrāsınāsiz aniḡ. 'Bütūn çevresindekiler, Tanrınız Rab'be adaklar adayın.'(KZ 75/12)

Ant içti Biy da daḡın pošman bolmaz, ki sensen k'ahana meḡilik yergāsindān Melkisedeḡniḡ, da Biy oḡuḡa seniḡ. 'Rab, ant içti, kararından dōnmez: 'Melkisedek dūzeni uyarınca sonsuza dek kāhinsin sen' dedi.'(KZ 109/4)

Anti, ḡaysi k'i **and içti** aprahamḡa, atamızḡay bizim, berma bizḡa bašḡa ḡorḡmaḡtan ḡuḡarılmaḡnı dūšmanlarımızdan bizim. Tapunma anı arilik'bila da

toğruluğ bila alnina anuñ barça k'unlarına tırlık'imiznuñ bizim. 'Öyle ki, korkudan, düşmanlarımızdan kurtuluşumuzu sağlamak, hayatımızın her gününde O'na doğruluk ve kutsallıkla ibadet etmek için atamız İbrahim'e söz verdi.'(AB 84/2-12)

2.1.6.2.13. işit-

Oylannıñ esi alaydır, neçik çovraç: bermägäysen, ki murdar suv kelgäy da xatışilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitküy, ya oylannıñ esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär. 'Oğulların akli kaynak gibidir: pis su vermeyeceksin, gelecek ona karışmayacak. Böyle anne-baba onu yetiştirecek, onlardan kötü söz işitecek ve oğulların akli bulanacak.'(TB 31r/2)

2.1.6.2.14. kar-

üni karıldı 'sesi kısıldı'(CCII 80b-b/40)

2.1.6.2.15. keç-

12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, çorçu keçirgäylär, anıñ üçün ki çaçan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džâht etärlär yaryučini aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuğlarni körär, ki anıñ alnına aldamağ bilä kimesä bolmas könü bolgay, yoşesä könülük bilä tergöv bolsar?'12. kimler ki yargının önüne gelirler, onlar korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, o bütün yaptıklarını görür. Doğru olacak kimse, onun huzuruna yalan ile çıkmaz.'(TB 7v/5)

tınından keçmiş 'umutsuzluğa kapılmış'(CCI 10a/20)

Evet salalarda da tüzdä köp elni çiliçtan keçirdi, nedä ki şahärgä yuvuğ 2 bizim ermenini kestilär. 'Ama köylerde ve tarlalarda dahi birçok insan kılıçtan geçirildi, şehre yakın bizim iki Ermeniye kestiler.'(KV 105/4)

*Türk padşahi rozkazat etti boyoz tibinä, ki ne xadar tatar bar esä beri yanda Turlunuñ Nemič veliyätindä, ki **zaraz kečkäylär** TurlunuOlaç veliyätinä.* ‘Türk padişahı Turlu’nun beri yanında Polonya topraklarında ne kadar tatar varsa hemen Turlu’dan Moldova’ya ordu yanına geçmelerini emretti.’(KV 146/4)

2.1.6.2.16. kel-

*Äväl başlanmaçı munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılğay da tügäl bolğay, zera ganonk‘tan buyruxtır, yılda 3 kez žoyovk‘ bilä bolğay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça bañip, ari atalar artixsiliçni keri salgaylar da **toyru yolga keltirgäylär**.* ‘Önce biz başladık, bizden sonra az az yazılacak ve tamamlanacak. Zira bu kanundan emirdir. Yılda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’(TB 23v/1)

*Bağçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip **ilgäri kelir**, da ol bağça eyäsi yemişin alir.* ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’(TB 54r/12)

*Ya aytkay at üsnä olturmaga övränmägän kişigä, neukiy, da anıñkibik yoluşkan işlärdä ki añar **ölüm kelgüy**, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä.* ‘Atın üstünde oturmayı öğrenemeyen cahile söyleyecek. Kimi, zorla işe gönderirlerse; o kişi, buna yakın işlerde ölecek.’(TB 108v/4)

*Kirkor Xarayaş džanin Biy Teñrigä simarladı Kamenec çalasında, çaysi ki **suçsuz napastkeldi** üsnä duşmanlıxtan, da ol napasttan utru çalaga alip vol'niy venzen etip edilär kendin do rospravi.* ‘Kirkor Harahaş, Kamanets kalesinde ruhunu yüce Tanrı’ya teslim etti, öyle ki düşmanlığı üzerine suçlamaya maruz kaldı ve o suçlamadan (suçlama yüzünden) kalede, mahkemeye kadar kilit altında tutuluyordu.’(KV 116/5)

2.1.6.2.17. kir-

ave saa kim açıktıñ, azıñ tiley kökge kirdiñ ‘selam sana ki acıktın, azık isteyip göğe yükseldin’(CCII 70b/1)

yükke kirer misèn‘kefil olur musun?’(CCII 80b/19)

èsime kirdi‘aklıma girdi’(CCII 81b-b/9)

2.1.6.2.18. kqr-

Bu barçanı ağızımdan da yurak’ımdan benim habul kqr, biyim benim ys k’s da t’ejri. ‘Ey Beyim İsa Mesih ve Tanrım, ağızımdan ve kalbimden (çıkan) her şeyi kabul et.’(AB 167/3-6)

2.1.6.2.19. kqrguz-

Adam sşovuçi t’ejri, bu alnımız da bşlgan k’eçanı, haysi k’i ustumuzga bizim kelmalıdır, yazıhtan huthar, şamandan k’ şeri et da şahşı işk’a şşl kqrguz, ertagi alğışk’a, da haybat’lamaşk’a arzani et barça inanganlarını ari at’ına seniñ, da saşla eminlik’ta, biy, t’ejrimiz bizim. ‘Ey insan seven Tanrı, üzerimize gelmesi gereken önümüzdeki geceyi gūnahtan kurtar, kötölükten uzaklaştır ve iyi işlere doğru yol göster, Kutsal adına bütün inananlara sabah duasına ve övgüye uygun kıl, huzur içinde koru, ey Tanrımız.’ (AB 163/13-164/11)

2.1.6.2.20. koy-

burun, kaygırmaş kerek kerti köñül bile kensi yazuhun için; ekinçi, tiliñ bile aytmaga; üçünçi, erkiñ bile yazuhını koymaga; törtünçi, nè kim Ata aytır yuvukun tutmaga ‘Tanrı isterse senin günahın temizleneceğı için, günahkâr kişi kendi günahlarını itiraf etmek isterse, ona dört şey gerekir: önce, samimi kalp ile kendi günahları için kaygılanmak gerekir; ikinci, dil ile itiraf etmek; üçüncü, kendi iradesi ile günahları terk etmek; dördüncü, Babanın günahları bağışlanması ile ilgili söylediklerini tutmak’(CCII 63a/9-11)

2.1.6.2.21. kör-

Biyälärniñ u yaryučılarniñ yemişi oldur, ki yaryunu drüst etkäy, orunčsuz, çodzaga yüzkörmiyin. ‘Beylerin ve yargıçların meyvesi odur. Yargını rüşvetsiz ve dürüst edeceksin. Hocaya yüz görmeyin.’(TB 54r/14)

2.1.6.2.22. kur-

ya kurar-mèn ‘yay kurarım’(CCII 65b-b/12)

kurulta kurar ‘kurultay toplar’(CCII 81b/36)

2.1.6.2.23. sal-

*Äväl başlanmaçı munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılğay da tügäl bolğay, zera ganonk’tan buyruxtır, yılda 3 kez žoyovk’ bilä bolğay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça bañip, ari atalar artixsiliñni **keri salğaylar** da toyrı yolğa keltirgäylär.* ‘Önce biz başladık, bizden sonra az az yazılacak ve tamamlanacak. Zira bu kanundan emirdir. Yılda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’(TB 23v/1)

2.1.6.2.24. sayla-

*Bundan soñra Biy Teñri çutlu yıllar bergäy barça k’irštânlarga da pacahlarga barişliç, k’irštânlarga sayliç, ki Teñri biznim Lusaworiç dinin **hastad saylagay** da uzaç kendilärinä sayliç [=sayliç] bergäy.* ‘Rab Tanrı bundan sonra bütün hristiyanlara kutlu yıllar verecek. Yürümek için hristiyanların ayaklarına güç verecek. Tanrımız, Lusaworiç dinini hastalıklardan uzak tutacak, kendilerine sağlık verecek.’(TB 2v/3)

2.1.6.2.25. sun-

küç sunadır-mèn ‘güç harcıyorum’(CCII 81b/16)

2.1.6.2.26. sür-

saban sürer mèn‘saban sürerim’(CCI 4a/20)

saban sürdüm‘saban sürdüm’(CCI 4a/21)

saban sür‘saban sür’(CCI 4a/22)

2.1.6.2.27. tut-

oruç tutar-mèn‘oruç tutarım’(CCI 15a/7)

kèndime tutar-mèn‘muhafaza ederim’(CCI 23b/9)

töre tuttum‘bir şeyi adet haline getirdim, bir şeye alıştım’(CCI 29a/10)

kim ègi köñül, ègi èrk kunda tutsa, ol boluşsun bizge Ata dagı Ogul dagı Arı Tın‘bizden kim samimi kalp ve iyi niyetini muhafaza ederse Ata, Oğul ve Kutsal Ruh bize yardım etsin’ (CCII 61b/10-11)

kim ol atını köñülde tutar, kèrti köñül bile söver bizim tügenmes tirilik, bizim tügenmes ègilik ol at içinde tapar-biz‘kim onun adını gönülde tutar, samimi kalp ile sever, bizim ebedi hayatımızı, bizim ebedi iyiliğimizi o ad içinde buluruz’(CCII 61b/26)

yazuñın aytmasa dagı yuvuk tutmasa, kim-èse bolmagay arı ‘günahını itiraf etmese ve günah çıkarmasa kimse arınmış olamaz’ (CCII 62b/34-35)

Olaç viliyätinä boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomşaniñ da kliyir edilär kendin öldürmägä, nedä ki Tomşa posterežicc'a bolup da ol boyarlarni zevšistkim tiri tuttu, da çörüvlärin çirdi.‘Moldova da hükümdar Tomşa’ya karşı beyler isyan ettiler ve onu öldürmeye geliyor idiler, ama Tomşa tehlikeyi anladı o beyleri canlı olarak yakaladı ve onların askerlerini kırdı (öldürdü).’(KV 94/7)

Do tego Xotin sartin tatar kelip urdu da yeniçeri, evet nemä etälmädi, yoşesä köp tatar tüştü, da 3 tatarni tiri tuttular da 1 yeniçerini, zera yeniçeri çaçalmadı: yaralı edi. Da obozda 4 künden soñra öldü.‘Ayrıca Hotin’de tatar ve yeniçeri gelip saldırdı, ama hiçbir şey yapamadılar, aksine çok tatar öldü ve 3

tatarı ve 1 yeniçeriye canlı tuttular (esir ettiler), zira yeniçeri yaralı olduğu için kaçamadı. Otağda 4 gün sonra öldü.’(KV 140/5-6)

2.1.6.2.28. ur-

Xaysiniñ ki yüzü köktir, alardırlar, ki yüzünä urarlar da çan çïyarïrlar.‘Hangisinin yüzü gençtir, onlardırlar. Yüzüne vururlar ve kan çıkarırlar.’(TB 49r/8)

Ani bilmästir, ki yoluçur anïnkibik esli k‘ač adämigä, ki tutkaçoç çolundan, yergä urar daöldürür.‘Haddini bilmezdir. Onun gibi akli olan insanlarla yakındır. Kılıcın sapı ile yere vurur ve öldürür.’ (TB 60r/7)

kim bu cehanda yazuñın kęçiktirse tamuñta höküim urmañ bile aytırgay ‘kim bu dünyada günahını itiraf etmese cehennemde yargı kararıyla itirafa zorlanacak.’ (CCII 63a/14)

...nëçik ol düşmanlarına utru bardı dağı bir söz bile barçasın yerge urdı ‘...onun düşmanlarına nasıl karşı geldiğini ve bir söz ile hepsini yere vurduğunu da hatırlamamız gerekir’(CCII 63b/14-15)

Da çaysi boyarni çazuçka urdu, çaysin suvda boğdu. ‘Ve beylerden birini kazığa vurdu veditğini suda boğdu.’(KV 94/8)

Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin bizim nemič obozuna çarşı çazuçka urgaylar,ki körüngäy bizimkilärinä.‘Orada İskender Paşa bizimkilerine görünmesi için(ibret olsun diye) bizim Polonya otağına karşı kazığa vurulmalarını emretti.’(KV 112/1)

2.1.6.2.29. çayt-

Türk, tatar, olaç, multan 1 bolup Zaporohga bardılar, ki çazaçni znesit etkäylär edi, evet Biy Teñri boluñmadı kendilärinä, çaysi ki yüz çaralıçi bilä kerı çayttılar.‘Eylül ayına. Türk, Tatar, Moldovalı ve Multan (Valahili) bir olup Zaporoh’a vardılar, Kazak’ı yok edecekler idi, ama yüce Tanrı kendilerine yardım etmedi, öyle ki utanç içinde geri döndüler.’(KV 91/7)

2.1.6.2.30. *çoy-*

Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbüp çoyarbiz Törä bitikinä oğşaş surp arak‘ ellärdän, çaysi ki Biy Teñridän yaryučılar berildilär dünyâgâ, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabelärni da vartabelärni, ari yiçövnüñ yaryučıların.‘İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.’(TB 7v/6-8r/1)

Egär ki yaryučı bilsä, ki egirlik bilä [kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä] ant bermägä, keräktir yaryučı çoymagay, ki egirlik bolmagay.‘Yargıç, bilse ki suçu ile yemin etmek ister, suç olmaması için ona izin vermeyecek’(TB 19v/8)

2.1.6.2.31. *yar-*

yargu yarar-mên‘adli karar veririm’(CCII 58a/1)

2.1.6.2.32. *yür-*

yolga yürdüüm‘yola gittim’(CCI 7b/24)

2.1.6.3. Tasviri Fiillerle Kurulan Birleşik Fiil Grubu

Zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden oluşur. Tasvir fiilleri, *bil-*, *ver-*, *dur-*, *gel-*, *git-*, *kal-*, *koy-*, *gör-*, *yaz-* asıl fiile *yeterlik*, *ihtimal*, *tezlik*, *devamlılık*, *beklenmezlik*, *yaklaşma* gibi anlamlar kazandırır (Karahana, 2016, s. 77). Ayrıca yeterlilik fiilleri arasında; sıfat-fiillerin yardımcı fiili ile kurulmasıyla da meydana gelen birleşik fiiller vardır.

2.1.6.3.1. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ al-

bara al- ‘ulaşabilmek’ (CCII 62a/29)

ète al- ‘yapabilmek’ (CCII 63a/33)

ol ilan boyına yamanlıh étse, canına éte almas‘o yılan vücuduna zarar verse de ruhuna bir şey yapamaz’(CCII 63a/34)

tyı al- ‘engelleymek’ (CCII 75a/2)

köre al- ‘görebilmek’ (CCII 82b/8b)

2.1.6.3.2. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ bil-

bara bilme- ‘gidememek’ (CCII 62a/27)

têyrinin sênde bolgan işlerini ayta bildiñ. ‘Tanrı’nın sende olan fiillerini söyleyebildin.’ (CCII 71b/20)

ayta bil- ‘söyleyebilmek’ (CCII 72a/14)

Bërma bilma hutharılmañın jogovurtunuñ kendiniñ, boşatlık’a barça yazıhlarımızga bizim. ‘Kendi halkının kurtuluşunu ve bütün günahlarımızı bağışlanacağını bildirmek için önünde gideceksin.’ (AB 85/3-7)

2.1.6.3.3. Fiil+ Sıfat Fiil Eki+ bol-

k[êşke] êşitmiş bolgay édim ‘keşke duymuş olaydım’ (CCI 2a/2)

êşitmiş bol- ‘işitmiş olmak’ (CCI 2a/4)

anlamış bol- ‘anlamış olmak’ (CCII 65a/24)

añlamış bolgay édim ‘anlamış olacak idim’ (CCII 65a-b/22)

añlar bol- ‘anlar olmak’ (CCII 65b/3)

añlar bolsalar ‘anlar olsalar’ (CCII 65b/6)

2.1.6.3.4. Fiil+ Zarf Fiil+ ber

Çıxara berildim da çıxmas edim, közlärim menim xacaklandılar miskinliktän. ‘Çıkarıverildim ve çıkmazdım, gözlerim tembellikten kapandı.’ (TB 2v/7)

egar bolgay borçlusı tusnaıxsis kimesäniı vaxt bilä inanıp bergün küngä da tölämä bolmagay... ‘eğer borçlu kişi, öde me yapması için vakit verdiğinde ödemesini yapmazsa...’ (TB 99r/3)

ite bėrirmėn ‘itiveririm’ (CCII 58a/8)

aytıp ye bėriıiz ‘lütfe n söyleyiveriniz’ (CCII 82a-b/23)

aça bėrgil ‘açıver’ (CCII 82b-b/10)

Duşmanlarım üçün benim çıhara bermä meni hollarına hıynavuçılarınıñ. ‘Beni alçakların eline düşürüverip düşmanlarımı sevindirme.’ (KZ 26/8)

Çıhara berdiñ bizni hóluna duřmanlarımıznıñ bizim, töräsizlärneñ, beklärgä da baştahlarga. ‘Bizi; isyankârların, dinsizlerin ve düşmanlarımızın eline düşürdün.’ (KZ 151/32)

çıhara berildim da çihmas. ‘Teslim oldum, çıkamadım.’ (AB 12/15-13/1)

Çıhara berdiı bizni hóluna duřmanlarımıznıñ bizim, torasızlarını, bek’larga da baştahlarga. ‘Bizi düşmanlarımızın ve suçluların, güçlü ve itaatsiz olanların ellerine teslim ettin.’ (AB 68/15-69/4)

Hóluna hıannıı t’ora sizniı da yamannıı barça yerda çıharay berdiı bizni. ‘Biz her yerde kağanların (kralların), suçluların ve kötülerin ellerine teslim ettin.’ (AB 69/5-8)

Yõhsa çıhara berma bizni sõnguga diııra atın uçun seniı, tagıtma niat’ınnı seniı da k’yeri etma yarılgamaııınnı seniı bizdan. ‘Bizi adın uğruna sonsuza dek teslim etme, niyetini bozma ve merhametini bizden uzaklaştırma.’ (AB 69/14-70/4)

2.1.6.3.5. Fiil+ Zarf Fiil Eki+ tur-

tap, tap tamızık, tama turgan tamızık. ‘bul, bul damlacık, damlayıveren damlacık.’ (CCII 60a/1)

ave, bizni çıgarıp turgan ölümniı kabakından... ‘selam, bizi çıkarıveren ölümün kapısından...’ (CCII 69a/17)

yeti otda çınıgıp turgan, matellerni barça açgan. ‘yedi ateşte deneniveren, manaların hepsini çözen.’ (CCII 69a/22)

burulup tur- ‘burulup durmak’ (CCII 69b/16)

olturup tur- ‘oturup durmak’ (CCII 70b/18)

barça birge kopsap turur, ögünç təkşi bərip turur. ‘hep birlikte ilahiler söyleyip durur, sadece övgü verip durur.’ (CCII 71a/9)

susap tur- ‘susayıp durmak’ (CCII 71b/18)

ave kim tatlı ovlıña öz öziñ körüp turganda... ‘selam ki tatlı oğluna kendi kendine bakıp dururken...’ (CCII 72a/9)

söz étiz bolup turur arı kız Mariamdan ‘söz vücut buldu kutsal bakire Meryem’den’ (CCII 73a/6)

təjriniñ yalguz tuvgan ovlı dēp kim barça zamanalardan burun atadan tuvup turur. ‘Tanrı’nın kendiliğinden doğan oğlu, bir Rabbimiz İsa Mesih’e inanıyorum.’ (CCII 74b/4)

...kın körüp kömülüp turur. ‘... zulüm görüp gömülmüştür.’ (CCII 74b/9)

kökge agınmış, atanıñ oñında oturup turur. ‘göge yükselmiş, babanın sağında oturmuştur.’ (CCII 74b/11)

Džan hıvatından, yüräklänmähindan seniñ ayırıldılar suvlar, tizilipturdular. ‘Senin yüreğinin gücünden ve bedeninin kuvvetinden sular ayrıldılar, dizilip durdular.’ (KZ 15/8)

Aytır edim: bersä edi maña kimsä hanat, neçik kügürçinniñ, ki uçup biyikläñip yırahlanıp turgıy edim anabadda. ‘Birisi bana kanat verse güvercin gibi uçup uzaklaşıp yücelmek istediğimi söyledim.’ (KZ 54/7)

Hayıp turup boluşsunlar da bolsunlar sizgä arha. ‘Konuşup durarak size destek olsunlar.’ (KZ 54/38)

Krulovic da bari obozu nemičniñ prepravicc’a bolup Turlunu, da kelip turdu Zvanec tibiñä. ‘Kruloviç ve Polonya’nın bütün ordusuyla Turlu’yu geçerek Zvanec dibime gelip durdu.’ (KV 149/12)

2.1.7. Unvan Grubu

Tahsin Banguoğlu, “Türkçenin Grameri”nde “san öbekleri” olarak adlandırdığı unvan gruplarını “Buna karşılık san anlatan adların kişi adlarına

yanaşmasıyla meydana gelen yanaşma takımları çok kullanılır. Bunlara san öbekleri deriz.” şeklinde tanımlar. San (unvan) olan adın isimden sonra geldiğini (*Oguz Kağan, Turgut Reis*) dile getiren Banguoğlu, yabancı dillerin etkisiyle tam tersi durumların da görüldüğünü (*Sultan Alparslan, Kadı Burhanettin*) belirtir (Banguoğlu, 2007, s. 513).

Günay Karaağaç, unvan grubu için şu tanımı kullanır: “Bir özel ad ile unvan veya akrabalık adlarından birinin eksiz bir biçimde oluşturdukları söz öbeğine unvan öbeği denir.” (Karaağaç, 2012, s. 482).

Vecihe Hatiboğlu, unvan grupları için “san” terimini kullanmış, san bölümünde özel addan önce veya sonra kullanılan sıfat görevli ad şeklinde tanımlama yapmış ve *Sultan Ahmet, Ayşe Sultan; Hemşire Ayşe, Ayşe Hemşire; Öğretmen Gül, Gül Öğretmen; Paşa Kâzım, Kâzım Paşa* örneklerini vermiştir (Hatipoğlu, 1978, s.104).

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde tespit edilen unvan grubu örnekleri aşağıda verilmektedir.

Zaçim Biy barča yaşilixka etkäy. ‘Zacim Bey, hep iyilik yapacak.’(TB 1v/6)

T’v.1122-sinä der K’apriël keçti bu dünyâdan surp T’orosnuj kendi küniü, yixpaškün kömdülär, 7 kün tayumun ettilär, neçik här k’ahananiñ. ‘1112 yılında, Aziz Torosun kendi günü Aziz Gabriel öldü, pazartesi onu gömdüler, öyle ki her kâhin 7 gün yas tuttu.’(TB 2r/8)

Biy Teñri džanına uçmaç birgä yazıxlarına boşatliç bergäy. ‘Rab Tanrı günâhlarını bağışlayacak ve bununla birlikte ruhunu da cennete gönderecek.’(TB 2r/9)

Kim dä ki kolvek sarnasa, aniñ džanı üçün « Hajr mer» Jisus K’risdoska da zanabaganka, siz dä yazıxlarına boşatliç aytip xolgaysız, ki Biy Teñri boşatliç bergäy. ‘Kim ki İsa’nın canı için mümkün olduğu kadar “Hayr mer” çağırrsa, siz günahlarına bağışlama söyleyip alacaksınız. Rab Tanrı da sizi bağışlayacak.’(TB 2r/10)

Biy Teñri džanına uçmaç bergäy da [yazıxlarına boşatliç]. ‘Rab Tanrı günâhlarını bağışlayacak ve bununla birlikte ruhunu da cennete gönderecek.’(TB 2r/14)

*Jisus K'risdos, **Der Asduadz**, mer mey, Der, oyormea... 'İsa, aziz Tanrı, bizim [...], aziz, ogormea...' (TB 2v/1)*

*1103-sünä okosdosnuş 2-sinä, **surp Asduadz** adzinniş erkli oruçuna, çankün, yarim kündan yarim sahat keçip edi, köktä yulduz köründü, neçik taş yulduzu da günäş (yanıy edi>) çaplap edi; el barı tamaşa etiy edilär bunuş kibik tamaşaga, bu yulduzga, ki heç bolmıy edi, neçik bu yılda boldu, bunuş kibik iş. '2 Ağustos 1103 Çarşamba günü Aziz Tanrının [...] kudretli orucundan, yarım günden yarım saat geçmişti. Gökte yıldız göründü. Tan yıldızı ve güneş çıkıyordu. Bunun gibi seyri, elleri arkada bağlayarak yapıyorlardı. Bu yıldız hiç olmuyordu. Bunun gibi iş ilk kez bu yılda oldu.' (TB 2v/2)*

*Bundan sonra **Biy Teşri** çutlu yıllar bergäy barça k'irştânlarga da pacahlarga barişliş, k'irştânlarga sayliş... 'Rab Tanrı, bütün hristiyanlara bundan sonra kutlu yıllar versin, bacaklarına yürümek için güç versin. Hristiyanlara gayret versin...' (TB 2v/3)*

*Men, **Agop baron** Butaş oşlu, **Biy Teşri**niş yazıçli çulu, yazdım bu yazuvnu kendi çolum bilä. 'Ben, Rab Tanrının günâhkâr kulu Butah oğlu Agop. Bu yazıyı kendi elimle yazdım.' (TB 2v/5)*

*Xaçan ki K'risdos keldi dünyâgâ, ol Ari Džanni yänä berdi adâmilärgä da džan yaryusun, çaysi ki **surp Awedarandir** da ganunk', zera bilir edi **Biyimiz K'risdos**, ki dünyâ adâmiläri prezmuşen'a dünyâ yaryusun yararlar edi. 'Ne zaman ki İsa dünyaya geldi, o kutsal kişi canının yarısını insanoğluna verdi. Nasıl ki kutsal İncil ve Rabbimiz İsa, dünya insanların dünyada adaletini uyguladığını bilir.' (TB 7v/2)*

*Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz Törä bitikinä oşsaş **surp arak'ellärdän**, çaysi ki **Biy Teşridän** yaryuçilar berildilär dünyâgâ, da çaytip Ari Džan bilä toyurdilar hajrabeläрни da vartabeläрни, ari yiçövnüñ yaryuçilarin. 'İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği'ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyurdular.' (TB 7v/6-8r/1)*

*Ävälgi u könü yaryuçi Teşridir, ne türlü buyurur **markare [Tawit']**, ki yaryu etär Teşri kendiniş çoyovurtuna. 'Herkesten evvel ve doğru yargıcı*

Tanrı'dır. Nasıl buyurur Davut Peygamber: Tanrı, kendi kullarına hükmeder.'(TB 10v/2)

Munuş vaqtına oylanları tas etär edi, dzuhut xan bar edi Herovtes, Petyehemdä. 'Bunun zamanında Herovtes, Pethehamda, Dzuhut Han oğullarını kaybederdi.'(TB 39v/4)

Da xaçti K'risdos Misirga, da bu dinsiz xan Zak'aria markareni öldürdü. 'Hz. İsa Mısır'a kaçtı ve bu dinsiz han Zekeriya Peygamberi öldürdü.'(TB 39v/5)

Öldi Ark'eyajos xan, da Herovdes da xardaşi Herovtië xanlıx edi da soñra Herovtia aldı kensinä xatın Ares xannıñ xızın, da Herovtes sövär edi anıñ xatının. 'Arkeyajos Han öldü. Herovdes ve kardeşi Herovtie han idi. Herovtia sonra Ares hanın kızını kendine eş olarak aldı. Herovtes onun eşini severdi.'(TB 39v/13)

Munuş vaqtına keldi Biyimiz K'risdos mgrdut' iunga, da surp Jovaneş tabalar edi Herovtesxannı anıñ üçün, ki klär edi xardaşınıñ xatının alma. 'Aziz Jovanes, Herovtes hanın eşiyle evlenmek isterdi. Onunla alay ederdi. Rabbimiz İsa'nın vaftiz töreni de bu zamana denk geldi.' (TB 39v/14)

Ol vaçtta markareanal boldu Apkar xan da ayttı, ki: 'Apkar Han, o zaman peygamber oldu ve söyledi.'(TB 40v/14)

Xaytıp körär surp Asduadzadzin: kügürtlü teñiz içinä xatınlar yürüyirlär boylarından, da yarım yüzü xara, da yarımı kök. 'Dönüp Aziz Tanrı'yı görür: kadınlar, yüzlerinin yarısı kara yarısı mavi halde kükürtlü deniz içinde yürüyorlar.'(TB 49r/5)

Sordu surp Asduadzadzin:– Kimlärdir bu? 'Aziz Tanrı sordu: - Bunlar kimlerdir?'(TB 49r/6)

Berildi törälär Zigmunt xandan. 'Zigmunt Han tarafından dinler verildi.'(TB 119r/3)

[Yan] surp yixövnüñ Gniznanıñ, mitropoleanıñ arhiaçpaşı da ilgäri biyi keñäştä, Papanıñ elçisi, Macey, açpaş. 'Grizna'nın kutsal kilisesinin metropol baş piskoposu bey ileri mecliste, Papanın elçisi, Macey, baş rahip.'(TB 119r/5)

Kuyavnıñ, Yan Poznandan, Fabian Elşprktän, Petr Premşlâdan da bizim xannıñ podkancleriyi, açpaşlar; dayı da ulu küçlü biylär. 'Aziz Poznandan, Fabian

Elşprikdan, Petr Premşladan ve bizim hanın yardımcısı; güçlü, ulu beyler.’(TB 119r/6)

Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuş da şanlışimizniş bizim kancleri, YanLubrançtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodçadan pospolitiy, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar... ‘Kristof Şidlovdan, Krakovun voyvodası ve belediye başkanı, bizim hanlığımızın gençleri, Aziz Lubrançtan Poznanskiy, Mikolay Dobovicadan Sndorminskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Hocadan ortağı, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindan Lubelskiy, voyvodalar...’(TB 119r/7)

Lukaş Gurkadan Poznanckiy, starostası Ulu Polskaniş, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, şanlışimizniş bizim şaznadarı, Mikolay Yordan Zakliç indän voynickiy ronca barçasiniş Krakovnuş da Spişniş, Zadornuş da Osvencimniş starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Dreviçtän Radomskiy, kaştalanlar... ‘Lukaş Gurkadan Poznanskiy, ulu Polonya’nın belediye başkanı, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, bizim hanlığımızın hazinedarı, Mikolay Yordan Zakliç, Krakov ve Spişnin hepsinin yöneticisi, Zadorun ve Osvencimin belediye başkanı, Aziz Peremdan Sirazkiy, Adam Dreviçtan Radomskiy, komutanlar...’(TB 119r/8-119v/1)

Maryam katun ‘Meryem hatun’(CCI 35b/7)

yüğünüşiz oşlanlarım, aytuşiz kēnsi yazıkıñızı Yazuklı-mēn Bēy Tēşrige ‘diz çökünüz evlatlarım, kendi günahınızı Rab Tanrı’ya itiraf ediniz’(CCII 61a/1)

yazuklı-mēn Bēy arıMariam katunga, arı Franaska, arı Petrus, arı Paulusga dağı barça arılarga, saa tın ata ‘Rab Tanrı’ya, aziz Meryem hatuna, aziz Franas’a, aziz Petrus’a, aziz Pavlus’a ve bütün azizlere, sana, Pederim, günâhkârım’(CCII 61a/2-3)

nēçik ki mēn yazık ēttim, alay aytır-mēn Bēy Tēşrige ‘nasıl günah işlediysem, Rab Tanrı’ya öyle itiraf ediyorum’(CCII 61a/5-6)

yalbarur-mēn Mariam katunga, arı Franaska, barça arılarga, mēnim üçün yalbarsınlar BēyTēşrige, mēnim yazukımdan yarlıgasın ‘yalvarıyorum

Meryem hatuna, aziz Franas'a, bütün azizlere, benim için Rab Tanrı'ya yalvarsınlar, benim günahlarımı bağışlasın'(CCII 61a/6-8)

sen, tın atam, Bèy Tèjri érki bile mènim yazukımdan boşatıl'sen, pederim, Rab Tanrı'nın iradesi ile benim günahlarımı bağışla' (CCII 61a/8-9)

arı Lukas aytır Evangelim içinde, nèçik bugün, kaçan Kristus togdı, kèldi frişte yışda aytı kütövçige kim koylar küter' Aziz Lukas İncil'de şöyle der: Mesih'in doğduğu gün, melek kırlarda koyun güden çobana geldi (ve şöyle seslendi)'(CCII 61b/1)

Bèyim Tèjri, sèn boşatıl alarga... 'Rabbim Tanrı, sen onları bağışla...'(CCII 61b/19)

ol üç han alay sordular Herodes hannı 'o üç müneccim, Kral Hirodes'e şöyle sordular' (CCII 61b/38-39)

bèyimiz Tèjri Yesus Kristus buyurur 'rabbimiz Tanrı İsa Mesih buyurur'(CCII 62a/13)

arı Augustin, ol alley aytır' aziz Agustin şöyle der'(CCII 62a/18)

arı Gregor alay aytır' aziz Gregor şöyle der'(CCII 62a/19)

arı Paulus alay aytır' aziz Pavlus şöyle der'(CCII 62b/25)

tètik Salomon alay aytır' bilge Süleyman şöyle der'(CCII 62b/26)

arı Ambrosius aytır' aziz Ambrosius şöyle der'(CCII 62b/36)

arı Augustin alay attır' aziz Agustin şöyle der'(CCII 63a/6)

bèy Tèjri senin bile, barça katunlar arasında algışlı-sèn 'Rab Tanrı senin ile bütün kadınlar arasında kutsanmış bulunuyorsun'(CCII 63b/34)

ave, Arı Tinnüj övi, kayda Bèyimiz Kristus kondı, yarlılarga andan bahmış, yarılgamakga yöpsinmiş 'selam, Kutsal Ruh'un evi, orada Rabbimiz Mesih kondu, yoksullara oradan bakmış, bağışlamayı emretmiş'(CCII 69a/19)

ave Maria anamızsèni sövüp çın hanımız barçadan üstün kötürdi, hanlık daçını këydirdi' selam Meryem anamız, seni sevip gerçek kralımız herkesten üste kaldırdı, krallık tacını giydirdi'(CCII 69b/13)

ave yarihnıy anası kim tuvurur Ata Tèyri; yollarını ol başladı, mènülük tavga yetkirdi‘selam aydınlığın anası ki doğurur Baba Tanrı; yollarına o kılavuzluk etti, ebedi dağa yetiştirdi’(CCII 70b/19)

ave saa kız sagıngan Bèy Tèyrini hem tilegen mènü yıllarını, kim értmez, mènülükge nè tügenmes ‘selam sana bakire, düşünen Rab Tanrı’yı ve dileyen ebedi yılları ki geçip gitmez sonsuza kadar bitmez’(CCII 72b/3-4)

Tèyri Ata, saña, aña, Arı Tınga bir yügünç tèysin siz üçövge‘Baba Tanrı, sana, ona, Kutsal Ruh’a bir saygı ulaşsın siz Üçleme’ye’(CCII 73a/3-4)

Inanır-mèn barçaga êrkli bir Ata Tèyrige, kökni yèrni, barça körünür körünmezni yarattı dèy‘göğü, yeri, bütün görünür görünmezi yaratan her şeye kadir tek Baba Tanrı’ya inanıyorum’(CCII 74b/1)

Kim biz azamlar üçün dagın bizim oymız üçün kökden ênip, Arı Tından ulam êrdeñ ana Mariamdan ten alıp kişi bolup turur ‘biz insanlar için ve bizim kurtuluşumuz için gökten inip, Kutsal Ruh aracılığıyla bakire Meryem Ana’dan vücut bulup insan olmuştur’(CCII 74b/6-8)

Gabriel frişte ıdırdıMariamga sövünçledi ‘Cebrail melek gönderdi, Meryem’e müjdeledi’(CCII 76a/2)

anasındabaklı Yohanulu sövünç alıp andan, êki karın öte kördi‘anasından aziz Yahya yüce sevinç alıp ondan iki karın arasından gördü’ (CCII 76a/7-8)

Biy Teñrim,saña umsandım, da hıthar meni, barça huvalaganlardan benim abra beni.‘Ya Rab, Tanrım! Sana sığınıyorum. Beni peşime düşenlerden kurtar. Özgür kıl.’(KZ 7/2)

Biy Teñrim, egär etsäm buni, egär bolsa töräsizliklär holuma benim.‘Ya Rab Tanrım, eğer şunu yaptıysam: Birine haksızlık ettiysem...’(KZ 7/4)

Oyan, Biy Teñrim,buyruhuña seniñ, ki sımarladıñ, da yığınları joğovurtnuñ çövräñä bolsunlar seniñ.‘Uyan Rab Tanrım. Uluslar topluluğu senin emrinle çevreni sarsın.’(KZ 7/7-8)

Negä dinçä biyiklängäy duşman üstümä benim? Bañ da işit maña, Biy Teñrim benim.‘Ne zamana dek düşmanım bana üstün çıkacak? Ya Rab, Tanrım, halimi gör, yanıt ver.’(KZ 12/3-4)

*Kiriñiz alnina aniñ sövünçlük bilä, biliñiz, ki oldur **Biy Teñrimiz** bizim.* ‘Sevinç ezgileriyle huzuruna çıkın! Bilin ki Rab Tanrı’dır.’ (KZ 99/2-3)

*San ol cinska, haysına ki **Biy Teñrisi Jagopnuñ** boluşuçıdır añar da umsaşu aniñ **Biy Teñridüdir.*** ‘Ne mutlu, yardımcısı Yakup’un Tanrısı olan insana... Umudu Tanrısı Rab’de olana!’ (KZ 145/5)

*Hanlıh etkäy meñilik **Biy Teñriñ** seniñ, Sion, pokolen’a pokolen’adan.* ‘Ey Siyon, Rab Tanrın kuşaklar boyunca, sonsuza dek egemenlik sürecek.’ (KZ 145/10)

*Biyimiz da hutharuçımız bizimys k’s haldırdı bizga orinag sp yuhovunda k’endinin, k’i ne turlu har zaman algış etk’aybiz da **biy t’eyriga** hurbanımıznu sungaybiz mat’eos awedaraniçk’a k’ora.* ‘Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta’ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.’ (AB 3/3-11)

*Alayohş moşses orenk’ından da, da markarelardan bizga orinag haldı algış etmaħk’ay, ne turlu k’i **tawit’ mrke** buyuriir.* ‘Böylece Davud Peygamber ne şekilde dua etmeyi buyurduysa, o şekilde peygamberlerden ve Musa’nın ayininden bize örnek kaldı.’ (AB 4/2-7)

*Neni k’i ari hayrabédlar k’orupari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay **biy t’enrinin** atın har kunda har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımıznuñ bizim, zera esk’i duşman har k’ez bizni yaralıir, yaziñ aşıray hem oruç etmaħbila.* ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’ (AB 4-6/13-1)

*Sagmoşk’a turup haybat’ına **biy t’eyrinin** sunma bu algışni.* ‘Bu duayı Tanrı’nın onuruna sunmak için ilâhiye durdum.’ (AB 7/1-3)

***Biy t’eyri** hutharılmahlıh benim, kunduz da k’eça sarnadım alnina seniñ.* ‘Ey Tanrım, benim kurtuluşumsun, gece gündüz sana seslendim.’ (AB 10/8-11)

*Hoymagin meni, **biy t'eyrim** benim, da ne k'eri bõlmagin mendan, bahk'in boluşma mana, biy, hutharılmağımniñ benim.* 'Ey Tanrım benim, beni terk etme ve benden uzaklaşma, yardımına koş, ey Tanrım, Kurtuluşum benim.'(AB 51/12-52/1)

*Algışıma benim, **biy t'eyri**, hulah hõy, çahırırım sañay kelgay, haytarmagin ýuzuñnu senin mendan.* 'Ey Tanrım, duama kulak ver, feryadım sana ulaşacak, yüzünü benden kaçırma.'(AB 52/3-7)

*Uçigitniñ hõlthası, haysi k'i ot içina **biy T'eyrini** haybat'ly edilar na biz da ulu inam bilay hõlyıñ da ýalbarıyñ alar bilay birga, ari atın surp ýerrortut'yunnuñ k'i bõlgaybiz k'yeri bõlma sonõvsuz ottan.* 'Tanrı'yı ateş içinde öven öğrencilerin isteğidir ve biz de onlarla birlikte ebedi ateşten uzaklaştırması için Kutsal Üçlünün adından imanla diliyor ve yalvarıyoruz.'(AB 64/14-65/9)

*Algışlısen, **biy t'enri** at'alarımızdan bizim, algışlı haybat'langan atın senin meñilik'.* 'Ey Tanrım, atalarımızdan (gelen) Tanrımız, senin övülen adın sonsuza dek Kutsal kalacaktır.'(AB 66/1-5)

*Da tanıgaylar, k'i sensen **biy t'eyri** ýalgız, haybat'lanıpsen usna barça dunyanıñ.* 'Ey Tanrım, tüm dünyada sadece senin övülmüş (yüceltilmiş) olduğunu öğrenecekler.'(AB 74/5-8)

*Algışlısen sen, **biy t'eyri**, at'alarımızdan bizim, oğovlu da ayruşsu biyik'langan atın seniñ meñilik'.* 'Ey Tanrım, atalarımızdan (gelen) Tanrılarımız, sen Yücesin. Yücelen adın sonsuza dek kutsaldır.'(AB 74/9-13)

*Tap 37 san da **biy t'eyriga** sungin.* '37. sayfada bul ve Tanrı'ya sun.' (37. sayfaya, 6. mezmura gönderme)(AB 160/6-7)

***Pan Lukaş Hrickovicni** ekinçi yılga voyt ettilär, da dër Apraham oylu **pan Isajni** yäñi antičkän.* 'Pan Lukaş Hrickoviç ikinci yılda ordu komutanı olarak seçildi ve Peder Apraham'ın oğlu Pan İsay ise yeni jüri üyesi.'(KV 90/2)

*Bugüñgi küñnü **pan hetman Žolk'evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk çavuşu bilä vitac'a boldu çala artina.*** 'Bugün pan hetman Zolkevskiy, voyvoda Kiyovskiy ve muhtar Barskiy Türk çavuşu ile birlikte kaledeki toplantıya geldiler.'(KV 90/8)

Bugüangi künnü surp Nigol yiçövünä yäni kümüş gantey asıldı pan Lukaš voytnuñ bergän jišadagi. ‘Bugün Aziz Nigol kilisesine komutan pan Lukaş anısına yeni gümüş şamdan (mumluk, kandil) asıldı.’(KV 91/5)

Tatar elçisi keldi Kameneckä, çaysi ki başçişlar bilä ketiyir edi kšonžegüpan Krakovskiyyä, da birgäsinä 12 atli tatar bar edi. ‘Tatar elçisi Kamanets’e geldi, öyle ki prens Pan Krakovskiy’e hediyeler ile geliyor idi ve beraberinde 12 atlı Tatar var idi.’(KV 91/9)

Będros dę Krikor oylu, dę Jovsepnij çardaşı, elçiliyin ketti Olaç biyinä Tomšaga neçik cesardan, alay že bizim korol'dan 3-çi Zigmunttan. ‘Peder Krikor’un oğlu, Peder Jovsep’in kardeşi Bedros, Moldova beyi Tomşa’ya elçi olarak gitti veliahttan, böylece bizim kraldan 3. Zigmund’tan.’(KV 92/6)

A bu boldu lentvoytluxuna pan Guryiy Diradur oylunuñ. ‘Ve bu Pan Guryıg Diradur’un oğlunun refakatinde oldu.’(KV 93/4)

Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Będros dę Kirkor oylu, çaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomšaga, tedi anı da birgälärinä keçä bilä suvda boydurdu. ‘O zaman orada Peder Krikor’un oğlu Asta Bedros rastgeldi, öyle kiveliahttan ve kraldan Tomşa’ya gönderilen elçi idi. Onu da geceleyin birilerine sudaboğdurdu.’(KV 94/9)

Kn'az Višnoveckiy da kn'az Korickiy, 2 badža, Yeremiy biynij kiyövläri, kirdilär Olaç ulusuna çeriiv bilä, çaysi ki eltilär Olaç biylixinä Yeremiyñ oylun Aleksandrni. ‘Hükümdar Yeremi’nin damatları, iki bacanak, Prens Višnoveckiy ve Prens Koreckiy orduyla Moldova’ya girdiler, öyle ki, Yeremi’nin oğlu Aleksander’i Moldova hükümdarlığına getirdiler.’(KV 95/4)

Biy Tejriniñ boluşluxu aşıra kn'az Višnoveckiy da kn'az Koreckiy potikacc'a boldular Tomšabiy bilä Astan 2 mil yerdä. ‘Yüce Tanrı’nın çok yardımıyla prens Višnoveckiy ve prens Koreckiy, hükümdar Tomşa’ya karşı koydular As’tan (Yaş)’dan 2 mil uzakta.’(KV 95/7)

Da barip Asta çoydular biylixkä Aleksandrni, Yeremiy oylun. A ol Tomša biy çacti Brayil çalasına da soñra ketti Multanga Mutlan biyinä. Nedä ki soñra tez kšonže Korickiy barip [edi] artından çaç Multanga, Buzov šähärinä. ‘Ve varıp As’a, tahta Yeremi’nin oğlu Aleksander’i çıkardılar. Hükümdar Tomşa ise Brail kalesine kaçtı ve sonra da Multan’a, Multan beyine gitti. Nitekim hemen sonra

Prens Koreckiy peşinden Multan içlerine, Buzov (Bizov) şəhrine kadar gitti (takip etti).’(KV 95/10-11)

Da zaraz atlarga atlanip xaçtilar neçik Tomşa, alay Radul biy, da zevşistkim salip stollarında kümüş rostrişaların, nedä ki bizimkiläri kelip dostat ettilär ol yaxşılığını.‘Ve atlarına atlayıp hükümdar Tomşa ve hükümdar Radul bütün ganimetlerini geride bırakarak kaçtılar, böylece bu ganimetler bize geçti.’(KV96/3)

Yäñi axpaş keldi Kameneckä nemiç tayfasına, çaysiniñ atı pan Jadam Novodvorskiy, opatPrem'eckiy ündäliyir.‘Kamanets’e Polonya tayfasından tam adı Pan Adam Novodvorskiy olan yeni bir akbaş (piskopos) ve rahip Premeckiy geldi.’(KV 97/6)

Tv 1064 [1615], tegdem 9, surp Nigol şapatkünü.‘Yıl 1064 (1615), Aralık 9 (19), Aziz Nigol’da Cumartesi.’(KV 97/7)

Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asri ulu halx bilä, çaysiniñ ki bar edir 1200 adam artix-eksik husar bilä, hem çazaç, hem p'eçota, da boldu Kamenectä 3 kün.‘Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets’e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliği, hem kazak hem piyadelerden oluşan 1200 adam var idi ve Kamanets’de 3 gün kaldılar.’(KV 97/8)

Nedä ki çapınmaçniñ priçinasin kimesä bolmadı bilmä, ani tiž bilmädilär, ki çaysi övdän äväl çapındi, zera 3 öv ortasına ot köründü: bir pan Miçnonuñ, 2-çi – Xiymätniñ, 3-çi – Göğçäniñ,– bu övlär ortasından çixti.‘Nitekim kimse yangının çıkış sebebini bilmedi, ne de hangi evden evvel çıktığını bilemediler, zira üç evin ortasında ateş göründü; biri Pan Mihno’nun, biri Kıymet’in ve biri de Gökçe’nin, bu evlerin ortasından çıktı.’(KV 98/4)

Zera bu künden äväl 1 hafta ilgäri, kiçaynakün, alayže pan Miçnonuñ övünüñ üstü çapınıp edi, çaysi ki heç n'epodobniy iş edir, zera asri biyik yerdä çapınıp edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoç edir ol yergä yuvuç.‘Zira bugünden bir hafta evvel perşembe günü, Pan Mihno’nun evinin üstü yandı, öyle ki bunu açıklamak zor iştir, zira aşırı büyük yerde yanıyordu ve çevrede ne başka bir kulübe ne de yangına sebep olabilecek bir şey yoktu.’(KV 98/6)

*Men, yazıxlı Aksent, **dər Krikor** avak'ərəc oylu, sımırlanıyırmen seniñ keçövsüz ari padşahlıxına.* 'Ben, günahkâr Aksent, avaker Peder Krikor'un oğlu, kendimi senin sonsuz temiz hükümdarlığına teslim ediyorum.'(KV 99/7)

Kşonže Koreckiy, çaysi ki Olaş ulusun osist etip da oçekovat etiyir edi türktän sandzaç, nedä ki türk na slovy tutup kşonženi, da yeberdi sandzaç yerinä çörüvün. 'Prens Koreckiy Moldova'yı işgal etti ve Türklerin sancağı devretmelerini bekledi, ama Türkler prene söz vererek, sancak yerine askerlerini gönderdi.'(KV 100/2)

Bu çerüv bilä 2 paşa keldi: 1 Skender paşa, birsi Madžar oylu paşa. 'Bu ordu ile iki paşa geldi; biri İskender Paşa diğeri ise Macar oğlu Paşa.'(KV 100/3)

Do tego Multan biyi Radul atlı kendi eli bilä keldi hem olaçta. 'Böylece Multan hükümdarı Radul kendi atlı süvari birliğiyle geldi, hem de Moldovalılar da geldi.'(KV 100/5)

Anda ž kşonže Koreckiy, körüp duşmanni, ki asri ulu çuvat keliyir da köplüç, na keräk Astan odstupit etkäy edi çerüvü bilä obronon renkon. 'Orada Prens Koreckiy çok aşırı büyük bir kuvvetle gelen düşmanı görünce, ordusu ile As'tan savunma halinde terk etmesi gerektiğini anladı.'(KV 101/1)

A m'anovic'e Tiškovic pulkownik çixti tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgäläri dä çutuldu – 1 miñ adam artıç-eksik. 'Şans eseri Albay Tişkoviç sağ olarak kaçtı, Yakub Potockiy ve onun yanında aşağı yukarı 1000 kadar adam da sağ olarak kurtuldu.'(KV 101/6)

A kşonže Koreckiyni tiri tuttular, alayže Aleksandr Olaş biyin çardaşı bilä da anası bilä, da kşonže Koreckiyniñ çatunun da. 'Prens Koreckiy'i ise canlı tutular. Moldova hükümdarı Aleksander'in annesini ve erkek kardeşini ve Prens Koreckiy'in eşini de esir ettiler.'(KV 101/7)

Da bu türlü zviç`enstvo etti dinsiz, da çayttı Aska, da anda çoydu biylixkä Radulnu, Mutlanbiyin. 'Bu türlü bir zaferden sonra dinsizler (Türkler) As'a geri döndüler ve orada beyliğe (tahta) Multan hükümdarı Radul'u çıkardılar.'(KV 101/8)

Soñra Skender paşa yeberdi Stımbolga neçik Koreckiyni, alayže hospodarni Aleksandrniçardaşı bilä da domna anası bilä, çaysi ki domnanı

Stimbolda tas etmə kliyir edilär, evet türk boldu neçik kendi, alay 2 oylu. ‘Sonra İskender Paşa, Koreckiy’i, hükümdar Aleksander’i, erkek kardeşi ile annesini de İstanbul’a gönderdi, orada idam etmək istiyor idiler, ama iki oğlu ve kendisi Türk oldu.’(KV 101/9-102/1)

Evetkşonže Koreckiy ulu venzenlixtä edi – neçik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaçlar bilä. ‘Fakat Prens Koreckiy büyük prangalarla bağlı, başında muhafızlarla hapislik sürüyor idi.’(KV 102/5)

Türk padşahı sultan Ahmüd öldü, da yerinä boldu toyma çardaşı sultan Mustafa. ‘Türk padişahı Sultan Ahmet öldü ve yerine öz kardeşi Sultan Mustafa geçti.’(KV 102/14)

Ulu oruçta, Lusaworiç künü dər Zakariya dər Hanus oylu džanin Biy Tejrigü simarlap keçti bu dünyâdan. ‘Büyük oruçta, Lusaworiç aydınlanma gününde, Peder Zekeriya, Peder Hanus’un oğlu ruhunu yüce Tanrı’ya teslim etti ve bu dünyadan geçti.’(KV 103/9)

Bayramdan sonra dər Xaçadur avak’erəc dər Aksent oylu džanin Biy Tejrigü simarlap keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä. ‘Bayramdan sonra Peder Haçadur ve Peder Aksent’in oğlu canını yüce Tanrı’ya teslim edip bu fani dünyadan ebediliğe gittiler.’(KV 103/11)

Türk padşahın sultan Mustafanı saldılar padşahlıxından, priçina aytıp, ki şaşxındır, da çoydular yerinä sultan Ahmüdniç oylun sultan Osmanni, çaysi ki 14 yaşına edir. ‘Türk padişahı Sultan Mustafa’yı (zayıf) bazı sebeplerle tahttan indirip yerine Sultan Ahmet’in oğlu Sultan Osman’ı getirdiler, Sultan Osman da 14 yaşında idi.’(KV 103/13)

Obranıy boldu avakerecliçkä dər Krikor dər Jovaneş avak’erəc oylu. ‘Avakerliğe Peder Jovanes avaker’in oğlu Peder Krikor seçildi.’(KV 104/2)

Vartavar oruçuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysına ki bardı çarşı hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä artıç-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi. ‘Vartavar (yenilenme) orucunda Tatarlar Pokut’a 20.000 adam ile girdi (saldırdı) hetman Konecpolskiy ise aşağı yukarı 2000 adam ile karşı vardı ve savaş oldu, ama bir sonuç alınamadı.’(KV 104/4)

*Keldi kancler **korunÿ Žolkevskiy** obozu bilä Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilä, çaysi ki pol'nÿy hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda **Podol'skiy** Tomas Zamoyskiy, da starosta **Sendomirskiy**, da özgä biylär.* ‘Başbakan Jolkevskiy ordusuyla Orina’ya geldi ve orada büyük bir tabur ile durdular, öyle ki tam hetman ve Konecpolskiy, orada prensler, voyvoda Podolskiy, Tomaş Zamoyskiy ve muhtar Sendomirskiy ve beraberindeki beylerle idiler.’(KV 104/6)

*Keldi dinsiz tatar, da keçti Kamenec yanÿ bilä, da prav'e toyru bardÿ Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä uruşmadi birgälärinä, til'ko Tomas Zamoyskiy, **voyvoda Podol'skiy**, potäkacc'a boldu birgälärinä da köp el buzdu dinsiz tatarlarnÿ.* ‘Dinsiz Tatar geldi ve Kamanets yanından geçti ve Orina’ya prav’e doğru ilerlediler ve tabura saldırdılar ama tabura bir şey yapılmadı, zira taburdan kimse onlarla dövüşmedi, sadece Tomaş Zamoyskiy, voyvoda Podolskiy onlara karşılık verdi ve çok dinsiz Tatarlar kılıçtan geçirildi. Sonra gece bastı (çöktü).’(KV 104/9-105/1)

Der Lukasbaron der nÿviragÿ Erusayemniÿ, odprav'onÿy bolup Ilôvdan, da keldi Kameneckä žoyovk' etmä. ‘Ilov’dan gönderilen Kudüs papalık elçisi Peder Lukas yolculuğuna mola vermek için Kamanets’e geldi.’(KV 105/14)

***Pan Guryÿy** oylu **pan Jan** džanÿn Teņrigä simarladı.* ‘Pan Guryig’in oğlu pan Jan ruhunu Tanrı’ya teslim etti.’(KV 105/16)

*Anda ž **Skender paša** rozkazat etti, ki kendin bizim nemiç obozuna çarřÿ çazuçka urgaylar,ki körüngäy bizimkilärinä.* ‘Orada İskender Paşa bizimkilerine görünmesi için(ibret olsun diye) bizim Polonya otağına karşı kazığa vurulmalarını emretti.’(KV 112/1)

*A **Kasper biyni** çaçkan zamanda olaçlılar öldürdü kendin.* ‘Hükümdar Kasper ise Moldovalılardan kaçışı sırasında öldürüldü.’(KV 112/2)

*Bu yılga taņlandÿ voyt **pan Lukař Hrickovic** da yäņi antičkänlär Guryÿy Brgořovič, da Zadig Patrar, da Kriřtof.* ‘Bu yıla Pan Lukaş Hrickovic komutan (olarak), yeni jüri üyesi olarak Guryig Brgořovič, Zadig Patrar ve Kriřtof seçildi.’(KV 116/9)

*Da başlıxlari **Mustafa paşa, Baydad paşasi** edi.*‘Başlarında ise Bağdat Paşası Mustafa Paşa vardı.’(KV 128/7)

*Atin berip **Multan biyiniđ Radulnuđ**, da řolup, napominat etip, ki elči yebergäylär ulu vezirgä, da ofarovacc'a bolup, ki bariřliřka kliyir **Radul biy staracc'a bolma, tek til'ko elčiläri nemičniđ kelsin vezirgä.***‘Mutlan beyi Radul’un adını verip, görüřüp, büyük vezire elçi gönderilmesini ısrar etti ve hükümdar Radul’un her iki tarafı da barıř yapmaya davet ettiđine ama sadece Polonya elçilerinin vezire (görüřmeye) gitmesine inandırdı.’(KV 132/2)

*Nögärikün elçiniđ sözünä da řadan'esinä körä vipravit ettilär hetmanlar elči türkkä **panŽelinskiyni** da türk elçisin dä odpravit ettilär.*‘Salı günü elçinin hetmana yönelik söüne ve talebine göre Türklere elçi olarak Pan Zeliskiy’i gönderdiler ve Türk elçisini bıraktılar.’(KV 132/3)

*Xanküngi künnü **Budin paşasi Xarayaş paşa** Türk padşahından çolundu, ki kendi sitarasin kelip obozda prubovat etkäy, zera ol künnü kelip edi türk taboruna 4000 adam bilä, da aşıra yarar eli bar edi.*‘Çarşamba günü Türk padişahı Budin Paşası Harahaş Paşayı 4000 adam ile Türk taburunda bulunduğu her gün için memnun etmeye karar verdi ve hepsi buna oldukça layıktılar.’(KV 132/4)

*Yiřpařkün Batista ođlu Kostantin, řaysi ki elçiliřkä yürüy edi, keldi nemič elçisi bilä, řaysin ki hetmanlar yeberip edilär sözü üsnä **Radul Multan biyiniđ.***‘Pazartesi Batista’nın ođlu Kostantin, öyle ki elçi olarak Polonya elçisi ile geldi, hetmanMutlan beyi Radul’un sözü üzerine gönderdi.’(KV 137/8)

***Milevskiy kapitan,** podstolij, kečti bu kečövlü dünyädan meñilikkä.*‘Kaptan Milevskiy, taht koruyucusu, bu fanidünyadan ebediliđe gitti.’(KV 159/2)

***Surp Nigol** pargentaki künnü **Jakub Skaženik** řatunu da **Zadig Skaženik** řatunu, 2 toyma řardař řatunları, džanların **Biy Teñrigä** simarladılar.*‘Aziz Nigol’da oruçtan önceki son gün Yakub Skajenik’in eři ve Zadig Skajenik’in eři, iki erkek kardeřin eřleri, ruhlarını yüce Tanrı’ya teslim ettiler.’(KV 159/10)

***Dęr Mesrob** vartabed **Käfäli** atoragal aračnort pan vartabed džanın **Biy Teñrigä** simarladı **Zamosc'a** řähärinä da anda kömüldü. **Biy džanına** yarlıyagay da yazıřlarına bilgän-bilmägän bořatliř bergäy.*‘Peder Mesrob, Kafa’lı yönetici,

başrahip, Tanrı'nın sözcüsü ruhunu Zamosc (Zagostye) şehrinde yüce Tanrı'ya teslim etti ve orada gömüldü (toprağa verildi). Yüce Tanrı ruhunu kutsasın ve bilip-bilmediği (kasıtlı ya da kasıt olmaksızın işlediği) günahlarını affetsin.'(KV 160/8-9)

2.1.8. Sayı Grubu

Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, "Türkiye Türkçesi Söz Dizimi" adlı eserlerinde, Türkçede sayıların tek sayılarla, sıfat tamlamasıyla ve sayı grubu ile karşılandıklarını söyleyip sayı grubunun tanımını şöyle yapmıştır: "Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğuna sayı grubu denir." (Özkan-Sevinçli, 2011, s. 96).

Leyla Karahan, "Türkçede Söz Dizimi" adlı eserinde sayı grubunu "Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur." diyerek tarif etmiştir. Ayrıca sayı grubunun özellikleri hakkında şunları söylemiştir: "Sayılar sondan başa doğru büyür. Küçük sayı sonda bulunur. Sayı isimleri eksiz birleşir (*altmış dört, seksen dokuz*). Türkçede sayılar, sayı grubu dışında, tek kelime veya sıfat tamlaması ile karşılanır (*bir, beş, on, iki yüz, beş bin*). Genellikle ara sayılar sayı grubudur." (Karahan, 2016, s. 72-73).

Özne unsurunun sıfatı olarak görev yapan sayı grupları, insanları ve diğer canlı varlıkları sayı bakımından belirten sayı grubu türüdür. İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden tespit edilen bu tür sayı grubu örnekleri şunlardır:

χaysi ki 7 miñ adam bilä Olaχ biyiniñ çerüvün znesit ettilär, alay ki Tomša biy kendi küç bilä χaçti, da taborunda bolgan barı ayaχ tibiñä ketti, alay ki az nemä χutuldu tiri, χaysi ki 15 miñadamı bar edi biyiniñ olaχ bilä tatar. 'Öyle ki 7 bin adam ile Moldova beyinin ordusunu yok ettiler, hükümdar Tomşa güç ile kaçtı ve taburunda olan herkes ayak dibine gitti (öldürüldü), çok azı canlı olarak kurtuldu, öyle ki hükümdarın 15 bin Moldovalı ve Tatar adamı var idi.'(KV 95/8)

Evet bir kişi posterežit etip Koreckiyni çöriv bilä, χaysi ki 60 miñ adam bilä barıy edi, da tezindän χabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim çörivnü. 'Ama bir kişi Koretskiy'nin 60.000 adamlı ordusunun yaklaştığını fark edip hemen beylere haber etti, kendi gözleriyle bizim orduyu gördüler.'(KV 96/2)

Nedä ki bir haftadan soñral kečäni 5 miñ tatar urdu üstlärinä, çaysi ki Koreckiy çarši turup da tatarni pohromit etti, alay ki köp tatar tüštü anda. ‘Nitekim bir haftadan sonra bir gece beş bin tatar üstlerine vurdu (saldırdı), ancak Koretskiy karşı durup Tatarları yok etti, böylece çok Tatar orada düştü (öldü).’(KV 96/6)

A barı çörüvü dinsizniñ 6 miñ adam edi. ‘Toplamda dinsizin ordusu altı bin adam idi.’(KV 97/3)

Do tego bizim çöriv asri az edi, ançağ 4 miñ adam bar edi. ‘Bizim ordunun sayısı oldukça az idi, ancak 4 bin adam vardı.’(KV 101/4)

A bu nemiç p'eçotasin kestilar elli albo artixi bilä, zera türk ašira köplüçedi – igirmi 1000adam bar edi. ‘Polonyalı bu piyadelerdense 50 veya daha fazlasını öldürdüler, zira Türkler aşırı fazlaydı- 20.000 adam vardı.’(KV 128/6)

Nesne unsurunun sıfatı olarak görev yapan sayı grupları, tüm cansız varlıkları belirten sayı grubu türüdür. İncelediğimiz eserlerden bu türe ait yalnızca bir örnek tespit edilmiştir.

yüz miñ kurlayarık bolsa edi hanuzTëñ[ri]niñ yarışlıkına köre karanğıdır ‘yüz bin kere aydınlık olsa idi yine de Tanrı’nın aydınlığına göre karanlıktır’(CCII 59a/15-16)

2.1.9. Kısaltma Grupları

Zeynep Korkmaz kısaltma gruplarını, “Adfiil, sıfat-fiil, zarf-fiil gibi kelime gruplarından kısaltmış ya da cümlelerin aşınma, kısalma veya kalıplaşması ile oluşmuş bulunan kelime grupları.” şeklinde tanımlamıştır (Korkmaz, 2007, s. 147).

Ayrıca “Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi” adlı eserinde kısaltma gruplarının yükleme, yönelme, bulunma, çıkma ve vasıta durumu ekleriyle oluşmuş kelime grubu olduğunu dile getirmiş ve şu örnekleri vermiştir: *yüzü aşkın, ailenize layık, modaaya uygun, yükte hafif parada ağır, solda sıfır, elden düşme, yandan çarklı, bayraklarla süslü* (Korkmaz, 2003, s.359).

Süer Eker’in tanımı da Zeynep Korkmaz’ın tanımıyla benzerlik gösterir. Eker; kısaltma grubunu, “Kısaltma grupları ilgi, yaklaşma, bulunma, uzaklaşma

durum eklerinden birini alan sözcük ile başka bir sözcüğün birleşerek klişeleşmesiyle ortaya çıkar. İlgi grubu, tamlanan eki düşen belirtili ad tamlamasına; yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma grupları ise eylem öbeğine benzer.” diyerek açıklamıştır (Eker, 2005, s. 477).

Korkmaz ve Eker’in bu görüşleri dikkate alınarak çalışmamızda incelenen eserlerden tespit edilen kısaltma grupları 6 alt başlıkta incelenecektir.

2.1.9.1. İsnat Grubu

Unsurlarında çekim eki bulunmayan veya birinci unsurunda iyelik eki bulunan kısaltma gruplarıdır (Karahan, 2016, s. 80).

Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yarişli günäştir; da kim ki öcäşir yüräki bilä da öpkä süvär saxlama, ol adam tamuxnuş çaramyuluşuna oşşar; da kim aruv, açix köñüllüdür, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdir, egär barli esä dä, essizdir. ‘Oğlum kim ki doğrudur, aklı ile ışık saçan güneştir. Kim ki yüreği ile tartışır, kin tutar; o adam cehennemın karanlığına benzer. Kim günahsız ve açık gönüllüdür, o adam hayırseverdir. Kim ki açgözlüdür, eğer zengin ise akılsızdır.’ (TB 60r/1)

Yoşesä tügäl yili çixsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuşlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastirerki alma törä bilä tiyirmäni, ale ol, kim ki aldı tiyirmäni, vañtı keçkänniñ buyruşu bilä, könü da meñilik žaranklişta çalir törä bilä. ‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre ile değirmeni almalı. Kim ki yaşlı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’ (TB 92r/3)

ol atası soñragandır ‘o babası yas tutandır’ (CCII 60b/44)

ol anası ilagandır ‘o anası ağlayandır’ (CCII 60b/44)

ol eki siñli ilagandır ‘o iki kız kardeşi ağlayandır’ (CCII 60b/44)

ave, kimniñ sözlemeki erür kümişniñ avazı, yėti otda çıgıñıp turgan, matellerniaçgan ‘selam, kimin konuşması gümüşün sesidir, yedi ateşte deneniveren, manaların hepsini çözen (kişi) (CCII 69a/22)

Seniñ duşmanlarıñ üçün, Biy, kibuzlgay duşman ħarşı bolgan. ‘Düşmanı, öç alanı yok etmek için hasımlarına set çektin.’ (KZ 8/3)

Toğru inangan k 'stay sarnauçıga. 'İsa'ya gerçekten inanan okuyanlara (sunulmaktadır).'(AB 3/1-2)

Etar yarılgamañ biy da k'önuluk' barça zırgel bölğanlarga. 'Tanrı bütün sıkıntılı olanlara merhamet eder ve sadakat sağlar.'(AB 17/4-6)

Zera sen t'eñri t'eñri poşman bölğanlarnın umsasisen, da mana korguz yähşü etuçilik'inni seniñ, k'i arzanisiz men, barça[...] 'Çünkü Tanrısın, pişman olanların umudusun, bana, işe yaramaz olana, yaptığın iyilikleri göster[...]'(AB 107/2-7)

Da uñodit etkändä tedı yol çata här teñriniñ künü potıkaç'a boluy edilär, ki bir sahat dınsız vaz kelmäs edi. 'Geri çekilirken de yol üstünde Tanrı'nın her günü çatışma oluyordu, zira dinsizler (Tatarlar) bir saat bile geri çekilmediler.'(KV 112/5)

Zera asrı yuvuñ podşancovacc'a bolup edilär obozga abu yeniçerisi, zera çarınları üstünä çuyur bilä kirip edilär, evet köpüçaldı anda. 'Zira otağa çok yakın duruyorlardı, yeniçeriler karınları üzerinde süründüler ama çoğu orada kaldı.'(KV 140/4)

2.1.9.2. Yükleme Grubu

Birinci unsuru yükleme hâli taşıyan kısaltma gruplarıdır (Karahan, 2016, s. 81).

Xaytıp körär surp Asduadzadzin: küğürtlü teñiz içinä çatınlar yüriyirlär boylarından, da yarım yüzü çara, da yarımı kök. 'Dönüp Aziz Tanrı'yı görür: kadınlar, yüzlerinin yarısı kara yarısı mavi halde kükürtlü deniz içinde yürüyorlar.' (TB 49r/5)

Yesus Kristus bitik tilinçe, Tatarça kutkardaçı, ol kærtirir barça èlni kutkardaçı 'İncil dilince İsa Mesih, Tatarca kurtarıcı, o "bütün halkı kurtarıcı" anlamına gelir'(CCII 61b/25)

ave kız, kimniñ ogulı bizni tiley yarlı boldı, kökni yerni yarattaçı, barçalarını érkindeçi 'selam bakire, kimin oğlu bizi dileyerek yoksul oldu, göğü yeri yaratan, her şeyin sahibi'(CCII 69a/16)

ave kız, **hannı tuvurgan, şaytannı érksiz étken**, asrovıñ bizge téyirgil, meñülik oñga yétkirgil‘selam bakire, kızı doğuran, şeytanı etkisiz bırakan korumanı bize ulaştır, ebedi huzura yetiştir’(CCII 71a/2)

Hava **sıgtın kétergen añar kimler kim inangay**, Tèñrini körüp kovangay‘Havva’nın matemini gideren ona kimler ki inanır, Tanrı’yı görüp kıvanır’(CCII 72a/5)

Dağı da **barça bolganlarını yerdä, uçarlarını köknüñ, da balıhların teñizniñ**, ki yürürlär izlärinä teñizniñ.‘Dünyada tüm olanlar, gökteki kuşlar ve denizdeki balıklar denizin izlerine yürürler.’(KZ 8/8-9)

2.1.9.3. Yönelme Grubu

Yaklaşma ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur. Grubun birinci unsuru yaklaşma eki taşır. İkinci unsur genellikle bir vasıf ismidir (Karahana,2016, s.81).

Bundan sonra **Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barça k’irštânlarga da pacahlarga barişliñ, k’irštânlarga sayliñ**...‘Rab Tanrı, bütün hristiyanlara bundan sonra kutlu yıllar versin, bacaklarına yürümek için güç versin. Hristiyanlara gayret versin...’(TB 2v/3)

Neçik **törügü kelgänlürgü 2 ya 3 tanıx keräktir**...‘Böyle, yönetmeye talip hükümdara 2 ya da 3 şahit gerektir...’(TB 14r/2)

Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilär bezirgânlar da keltirdilär haybatlı ton ipkin **K’risdoska lâyix**, keltirdilär da çöküp xoydular bu haybatlı tonnu.‘Kendi aralarında bunu düşünüyorlardı. Tüccarlar geldiler ve Hz. İsa’ya layık menekşe motifli, gösterişli bir elbise getirdiler. Yere oturup bu gösterişli elbiseyi önümüze koydular.’(TB 40v/3)

Egär tanısalar7-inçi küngü dirä ne türlü eksiklik tä bu aytilganlarnıñ ol atta, na ol aluçi anıñkibik atni aybli bolur xaytarmaga satkanga.‘Eksikliği söylenen atın kusuru yedinci güne kadar anlaşılırsa alıcı atı satıcıya ayıplı diye geri getirebilir.’(TB 92r/5)

Xaysi iş üçün ki korolga aldı, a çaysi iş üçün ki korolga alınmagan, düftärdän minuta ayuvlu... ‘Hangi iş için krala kabul edilmeyen kişi, hangi iş için kabul edildi, defterden özet ararsa...’(TB 126r/6)

ave saa, kökniş körki, dünyeniş sən tirekiöktemniş müzin sindırgan, miskinni bahtga tēyirgen.‘selam sana göğün güzelliği, dünyanın sensin direği, kibrin boynuzunu kıran, miskini bahta erdiren.’(CCII 72a/19-20)

Biy ari dacarina kensiniñ, Biy köktä olturğuçuna kensiniñ.‘Rab, kutsal tapınağındadır. Onun tahtı göklerde dir.’(KZ 10/4)

Yazılğay bu cınsk’a oza joğovurtk’a, çaysi k’i tapunıptur algışlama biyni. ‘Bunlar Tanrı’yı övmek için ibadet etmiş (gelecek) kuşaklara ve diğer (doğmamış) insanlara yazılacak.’(AB 56/12-15)

Ol vahtta biyansarsen ħurbanga toğrulıñnun, niat’ ħurbanımıznı çıħargay sēganına senin oğuznu. ‘O zaman doğruluğunun kurbanını beğeneceksin, sunağında niyet kurbanı olan öküzü çıkaracağız (sunacağız).’(AB 149/6-10)

Xotin çalasın korol’ rozkazat etti Olaç biyinä Tomşaga oddat etmä, nedä ki oddat ettilär. ‘Kral Hotin kalesini Moldova beyi Tomşa’ya verilmesini emretti nitekim verdiler.’(KV 91/16)

Keldi dinsiz tatar, da keçti Kamenec yanı bilä, da prav’e toyru bardı Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä uruşmadı birgälärinä, til’ko Tomas Zamoyskiy, voyvoda Podol’skiy, potıkacc’a boldu birgälärinä da köp el buzdu dinsiz tatarlarniñ. ‘Dinsiz Tatar geldi ve Kamanets yanından geçti ve Orina’ya prav’e doğru ilerlediler ve tabura saldırdılar ama tabura bir şey yapılmadı, zira taburdan kimse onlarla dövüşmedi, sadece Tomaş Zamoyskiy, voyvoda Podolskiy onlara karşılık verdi ve çok dinsiz Tatarlar kılıçtan geçirildi. Sonra gece bastı (çöktü).’(KV 104/9-105/1)

Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin bizim nemič obozuna çarşı çazuçka urgaylar ki körüngäy bizimkilärinä. ‘Orada İskender Paşa bizimkilerine görünmesi için(ibret olsun diye) bizim Polonya otağına karşı kazığa vurulmalarını emretti.’(KV 112/1)

Nögärikün elçiniñ sözünä da žadan'esinä körä vıpravit ettilär hetmanlar elçi türkkä pan Želinskiyni da türk elçisin dä odpravıt ettilär. ‘Salı günü elçinin hetmana yönelik söüne ve talebine göre Türklere elçi olarak Pan Zeliskiy’i gönderdiler ve Türk elçisini bıraktılar.’(KV 132/3)

2.1.9.4. Bulunma Grubu

Leyla Karahan, kısaltma grupları arasında olan bulunma grubu için şöyle tanım yapmaktadır: “Bulunma ekli bir isim unsurunun bir başka isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur” (Karahan, 2016, s. 79).

Evet ki törädü yazgandır: öldürüçi džanavarnı öldürmäχkeräk,— tügül anıñ üçün, ki džanavarlar ögütlängäylär, yoχesä adämilär dä. ‘Kanunda yazandır: yırtıcı hayvanı öldürmek gerek. İnsanlar için değil, yırtıcı hayvanlar ders alacaklar.’(TB 10v/6-11r/1)

Baχçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdü tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baχça eyäsi yemişin alır. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’(TB 54r/12)

Turğuzur toğurmagannı övda färahesli, neçik ana, oğlanlarından sövüngäy. ‘Kısrı kadın evde oturur. Çocuk sahibi mutlu bir anne kılar.’(KZ 112/9)

Tatar χanı asrı köp adam bilä kirdi Nemiç veliyätinä Okrayına bilä, da kettiçaχ Ilôvga yuvuχ, da χaytıp keldi Kamenec tibirä, Doluşka yanına qoşun χoydu, da barça salalarnı, da humnalarnı, da tüzdü biçänlärni küvürdü. ‘Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya’ya girdi. Ve Ilov’un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.’ (KV 94/2)

Evetsalalarda da tüzdü köp elni χilicitan keçirdi, nedä ki şähärgä yuvuχ 2 bizim ermenini kestilär. ‘Ama köylerde ve tarlalarda dahi birçok insan kılıçtan geçirildi, şehre yakın bizim iki Ermeniye kestiler.’(KV 105/4)

2.1.9.5. Ayrılma Grubu

Leyla Karahan bu grubu, “Uzaklaşma ekli bir isim unsurunun başka bir isim unsuru ile kurduğu kelime grubudur” şeklinde tanımlamıştır (Karahana, 2016, s. 79).

Da xačan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soñra] xolu çixip edi çuyurdan yoyari, ki anasina urar edi, tek babas alay aytii, ki çubux daşuluna tüvgäy, ki çuxur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündän... ‘Ne zaman öldü, onu tek başına gömdüler. Gömdükten sonra kolunu mezardan yukarı çıkarıp annesine vururdu. Papaz, çubuk takılana kadar annesini döveceğini söyledi. Mezar... tek o öyle yaptı, sadece 3 gün dövdü... mezara 3 günden...’ (TB 2r/16)

1103-sünä okosdosnuñ 2-sinä, surp Asduadz adzinniñ erkli oruçuna, xankün, yarim kündänyarim sahat keçip edi...‘2 Ağustos 1103 Çarşamba günü Aziz Tanrının [...] kudretli orucundan yarım günden yarım saat geçmişti...’(TB 2v/2)

Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, tañlap barçani ari bitiklärdän.‘Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.’(TB 7v/3)

Äväl başlanmaçi munuñbizdän boldu, da bizdän soñra keräk... ‘Bunun ilk başlangıcı bizim tarafımızdan oldu ve bizden sonra gerek...’ (TB 23v/1)

Egär kimesä neçä atadan alayanadan ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktä uruyu kökü bolmasa, anıñ igiliki keräk ki korolnuñ xaznasına berilgäy.‘Eğer bir kimse, baba ve ana tarafından 4. göbekte boyu, kökü olmasa, onun mirası kralın hazinesine verilmesi gerekir.’(TB 75v/1)

...egär ermeni ämanätni xoyuçibolgay, da kendiniñ töräsinä özgä dzinstan ötläş başılmaç keräk, yänäçi, özgä dzins egär xoygan bolsa ämanätni, na ermenidän ötläş izdär xoyganinkendiniñ töräsinä, xaysi ki olturuptir, anda izdälmäç keräk... ‘...Ermeni, emanetini koyacaksa eğer kendi kanununa başka soy arasından bakması gerek emanetini koyan başka soy ise kendi töresini Ermeninin arasında arar...’(TB 87v/1)

*Egär kimesä kimesäni küč bilä işkä yebersä **kendi erkindän başxa**, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo ağin suv ötläş barma ol klämägän kişiğä.* ‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayın yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’ (TB 108v/3)

***K’risdosnuñ toyğanından1519-una**, xanlıxımızga bizim 13-ünçü yilına.* ‘İsa’nın doğumundan 1519’a, bizim hanlığımızın 13. yılına.’(TB 119r/1)

*Anda edilär anıñ xatına **K’risdostan bolgan axpaşlar**.* ‘Hz. İsa’dan olan başrahipler, onun huzurundaydılar.’(TB 119r/4)

***kumadan tovgan**‘piç’(CCI 50a/7)*

*ave, sende kim yaşandı **baldan tatlı Təñri sözi**‘selam, sende ki gizlendi baldan tatlı Tanrı sözü’(CCII 70a/17)*

***korgaşından tontarma**‘kurşun toka’(CCII 58a/5)*

***təñriden tüşgen tokmaçık**, tört ayaklı maymaçık‘tanrıdan düşen tokmacık, dört ayaklı paytacı’(CCII 60b/43)*

*şükür **barçadan bəyik Təñrige** dağı yérde bazlıh, əgi köñülni kişiğe‘şükür her şeyden yüce Tanrı’ya ve yeryüzünde iyi kalpli kişilere esenlik olsun’(CCII 61b/8-9)*

*bugün ayıldı anıñ algışlı atı, **barçadan üstün, barçadan küçlü, barçadan tatlı**‘herkesten üstün, herkesten tatlı olan onun mübarek adı bugün verildi’(CCII 61b/23-24)*

*dağı bir Bəyimiz Yesus Kristusga, Təñriniñ yalguz tuvgan ovlı döp kim **barça zamanalardan burun** Atadan tuvup turur‘bütün çağlardan önce Babadan doğmuş olan Tanrı’nın kendiliğinden doğan oğlu, bir Rabbimiz İsa Mesih’e inanıyorum’(CCII 74b/3-4)*

*Kütkäysen alarnı **tayağ bilü temirdän**, neçiksağıtın çölmäkçiniñ, uvatkaysen alarnı.*‘Onları demir asayla kıracaksın, toprak kap gibi parçalayacaksın.’(KZ 2/9)

*Avazım bilä benim men alını Bıyniñ sarnadım, da **işitti maña ari tağından kensiniñ**.*‘Rabbe seslenirim. Bana, kutsal dağından yanıt verir.’(KZ 3/5)

Sözləri Eyämizniñdir sözlär surp, neçik kümüş tañlangan da sınałgan taprahtan, arıtkan daaçkan 7 kerat topırahtan. ‘Rabbin sözləri pak sözlerdir. Toprak ocakta eritilmiş, yedi kez arıtılmış gümüşe benzer.’(KZ 11/7)

Milättän, ki düğüldür surp, adamdan yazıhlı da ustat saħla meni.‘Vefasız ulusa karşı beni savun. Hileci ve haksız insandan kurtar.’(KZ 42/1)

Yat boldular yazıhlılar analarından, hoynundan sözlädilär yalğan.‘Kötüler daha ana rahmindeyken yoldan çıkar. Doğdu doğalı yalan söyleyerek sapar.’(KZ 57/4)

Dügül kün toğuştan, da düğül kün batıştan, da ne anabadniñ tağlarından, yoħsa Teñri yarguçıdır.‘Çünkü yargı, ne doğudan ne batıdan ne de çöldeki dağlardan doğar. Yargıç ancak Tanrı’dır.’(KZ 74/7)

Bilik’ig k’oplıhundan bu azginanı çhardım, da sunı irmen biylik’inzga, k’imenda bılğaymen uluşlu bılma sizniñ bila birgay haybatına anıñ, ħaysi k’i atalaptır inangalarına k’endinin nedan bılğay haybat meñi meñilik.‘Sonsuza dek kendi inananlarına tanınmış olan onuruna sizinle birlikte sizinle paydar olmak için bilginin çokluğundan birazını çıkardım ve beyliğinize sunuyorum.’(AB 6/3-12)

Yarlığadı bizga, biy, t’eñrimiz bizim, aytiyiħ barçamızbir ağızdan, biy yarlığay.‘Tanrı bize merhamet etti, hepimiz bir ağızdan “Tanrım merhamet et” diyoruz.’(AB 32/5-8)

Arzani etk’in, biy, bu kunnu k’eçirma eminlik’ bila da yazıhtan başħa saħla bizni.‘Ey Tanrım, bu günü huzur içinde geçirmeye uygun kıl ve diğer günahlardan bizi korusun.’(AB 97/10-13)

Yenuçi, ħuvat’ı bila, ari, da tirlik’ etuçi, da oızdan ħaçin bilay seniñ saħla bizni.‘Gücülle yenen, Kutsal ve hayat veren, asil ħaçınla bizi korusun.’(AB 109/15-110/3)

İnanırmen at’aga, k’i at’alıħı yetovsuzdur, inanırmen oğulga, k’i toğganı tergovsuzdur, inanırmen ari canga at’adan ilgari kyelganı aytovsuzdur.‘Baba’ya, babalığı sınırsız olduğu için, Oğul’a, doğuşu incelenmez olduğu için, Kutsal Ruh’a, gelişi Baba’dan önce olduğu için inanırım.’(AB 129/5-11)

Yazıhlımen ağızım u tilim bila, boş sozlarnı sozlapmen, yalğannı aytipmen, panbas etipmen, şok’unç beripmen, ħarğapmen, erik’lapmen, kufur u yaman

aytıpmen, artıhsı kulupmen, ozgalarnı kuldurupmen, akah yepmen akah içipmen, boş galacilar bila ozgalarnı sağıfk'irindan yaman sağısk'a kÿeltiripmen, da ne k'i ağız u til yazıhu bar barçanı hılınıpmen, meğa, ay. 'Boş sözler söyledim, yalan konuştum, dedikodu yaptım, küfür ettim, beddua ettim. Küfürlü ve kötü konuştum, çok güldüm, başkalarını güldürdüm, açgözlü gibi yedim, içtim, boş sözlerle başkalarını iyi fikirlere kötü düşüncelere getirdim, ne kadar ağız ve dil günahı varsa, hepsini işlediğim için ağızım ve dilimle günahkârim, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 137/11-138/11)

Surp Nigol yiğövünüñ içkârisiniñ sklepen'esin znovu aşırttılar hem çoran alnina gragalt yerinä vëm taştan çoydular, çaysi ki ävâl Teñri bergäy edi. 'Aziz Nigol kilisesinin kemerinin içi badana edildi ve mihrabın önüne gragalt yerine taştan taht koydular, öyle ki evvel tanrı verecekti.'(KV 90/4)

Başladılar taş eşikni surp Asduadzadzin yiğövü yanına bolgan murovat etmä hem yol da yasama Uzun mahalädä 2 yandan. 'Aziz Asduaçaçın kilisesi yanında olan taş kapısı inşaedilmeye ve Uzun mahallede (Dlinna caddesinde) çift taraflı yol yapımına başlandı.'(KV 90/6)

Evetşähärdän p'exota, alayže özgä oçvotniylar – neçik ermeni, alay nemic, orus – çixip birgälärinä, potikacc'a boluy edilär, alayže toptan çaladan da şähärdän üstlärinä uruyetilär. 'Ama şehirdeki piyadeler ve gönüllüler ki onlar şehirdeki Ermeni, Polonyalı ve Ruslardı, çıkıp birilerine karşı koyuyor idiler, böylece hep birlikte kaleden ve şehirden üstlerine vuruyor idiler (ateş ediyor idiler).'(KV 94/3)

Nedä ki bir haftadan soñra 1 keçäni 5 miñ tatar urdu üstlärinä, çaysi ki Koreckiy çarşı turup da tatarni pohromit etti, alay ki köp tatar tüştü anda. 'Nitekim bir haftadan sonra bir gece beş bin tatar üstlerine vurdu (saldırdı), ancak Koretskiy karşı durup Tatarları yok etti, böylece çok Tatar orada düştü (öldü).'(KV 96/6)

Kşonže Koreckiy, çaysi ki Olaç ulusun osist etip da oçekovat etiyir edi türktän sandzaç, nedä ki türk na slovy tutup kşonženi, da yeberdi sandzaç yerinä çörüvün. 'Prens Koreckiy Moldova'yı işgal etti ve Türklerin sancağı devretmelerini bekledi, ama Türkler prene söz vererek, sancak yerine askerlerini gönderdi.'(KV 100/2)

Evet5 kündänsoyra artix dərman bolmadı xarşi tüşmä duşmanga, zera asri köp edi duşman hem Sočov xalasından toplar keltirip da töviy edilär bizimkilärin.‘Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymaya artık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Sočov kalesinden toplar getirip bizimkilere ateş ediyorlardı.’(KV 101/3)

Anda ž, ol okopta Cocoranij olurdular bizimkiləri 8 kün potrebadan soyra, da hār kün potikacc'a bolurlar edi 1-är-2-şär rota.‘Orada o Cocora (Sesor) ormanında bizimkiler potrebadan sonra 8 gün kaldılar (konakladılar) ve her gün çatışmalarda 1’er, 2’şer bölük yok oluyordu.’(KV 112/3)

Evet čöp-čövräsin oboznuj xara bulut kibik alip šturmovat etärlär edi bez priřtanku ulu avaz bilä čaxırmaç bilä 4 yandan –bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä.‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraftan) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) –ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’(KV 112/6)

Kirkor Xaraxaş džanin Biy Teñrigä simarladı Kamenec xalasında, xaysi ki suçsuz napast keldi üsnä duşmanlıxtan, da ol napasttan utru xalaga alip vol'niy venzen etip edilär kendin do rospravı.‘Kirkor Harahaş, Kamanets kalesinde ruhunu yüce Tanrı’ya teslim etti, öyle ki düşmanlığı üzerine suçlamaya maruz kaldı ve o suçlamadan (suçlama yüzünden) kalede, mahkemeye kadar kilit altında tutuluyordu.’(KV 116/5)

Soñra yeberdi kendin Kameneckä, xaysi ki 4 kündän soyra džanin Teñrigä simarladı.‘Sonra onu Kamanets’e gönderdi, öyle ki 4 gün sonra ruhunu Tanrı’ya teslim etti.’(KV 121/1)

Da neçik başladı ertüdün tövmü, çax keç bolginča zan'eçat etmädi.‘Bu sayede sabahtan dövmeğe (vurmaya) başladı, gece oluncaya kadar durmadılar (devam ettiler).’(KV 137/3)

Do tego Xotin sartin tatar kelip urdu da yeniçeri, evet nemä etälmädi, yoxesä köp tatar tüştü, da 3 tatarni tiri tuttular da 1 yeniçerini, zera yeniçeri xaçalmadı: yaralı edi. Da obozda 4 kündän soyra öldü.‘Ayrıca Hotin’de tatar ve yeniçeri gelip saldırdı, ama hiçbir şey yapamadılar, aksine çok tatar öldü ve 3 tatarı ve 1 yeniçeriyi canlı tuttular (esir ettiler), zira yeniçeri yaralı olduğu için kaçamadı. Otağda 4 gün sonra öldü.’(KV 140/5-6)

2.1.9.6. Vasıta Grubu

Vasıta ekli bir ismin bir başka isimle birlikte oluşturduğu kelime grubudur (İpek, 2008, s.73). İncelediğimiz Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde yalnızca *bilä* edatıyla vasıta grubu oluşturulduğu görülmüştür.

Egär kimesä kimesäni küč bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo ağin suv ötläş barma ol klämägän kişigä. ‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayın yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’(TB 108v/3)

Tiyäsidir emdidän sojra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, tañlap barçanı ari bitiklärdän. ‘Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.’(TB 7v/3)

Ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naçisliçına ya ölümünä tuvar çaraniñ. ‘Eğer kara davarın ölümünü yemin ederek saklarsa bu zararın nerden geldiğini kimse bilmeyecek.’(TB 87v/3)

sen, tın atam, Bëy Tëñri êrki bile mënim yazukımdan boşatıl ‘sen, pederim, Rab Tanrı’nın iradesi ile benim günahlarımı bağışla’(CCII 61a/8-9)

kim ol atını köñülde tutar, kerti köñül bile söver ‘kim onun adını gönülde tutar, samimi kalp ile sever’(CCII 61b/26)

kim biz ol yol bile barsak ‘biz o yol ile varmak istiyoruz’(CCII 62a/29)

Tëñriniñ atı bile ant içmegil ‘Tanrı’nın adı ile ant içme’(CCII 66b/2)

Emgändim men küstüngänimä menim, yuvdum barça keçäni töşegimni menim, yaşlarım bilä yastıqlarımnu çılattım. ‘Inleye inleye bittim. Yastığım, gözyaşımından sırlıslıkla oldu. Bütün gece ağlamaktan döşegim su içinde kaldı.’(KZ 6/6)

Yahtñ yağ bilä başımnı menim, ayağ buzulmagan içirdiñ meni.‘Başıma yağ sürersin. Kâsem taşıyor.’(KZ 22/5)

Tapunıyım saña, Biy, tögüräk yüräkim bilä menim, alnına friştälärniñ sağmos aytıyım saña.‘Ya Rab, bütün yüreğimle sana şükredeyim. Melekler önünde seni ilahilerle överim.’(KZ 137/1)

Awazım bila menim men biyga sarnadım, da işitti maña tağından ari k’endiniñ.‘Tanrı’ya yüksek sesimle seslendim ve beni Kutsal dağından duydu.’(AB 8/14-9/2)

Köturiyih holumuznu bizim arilik’k’a, oçaşmahtan başha da ek’i k’önuluk’tan inam bila holiyih andan arınmañnı da boşat’lñni aşınganlarımızga bizim.‘Ellerimizi yüceliğe doğru açıyoruz iki gerçek ve öfke dışında alçak gönüllüler için affedilmeyi ve arınmayı Ondan imanla diliyoruz.’(AB 29/1-7)

Halganın, keçanın eminlik’ bila keçirmagay inam bila eyamızdan holiyih.‘Hayatta kalanların ve ölenlerin huzur içinde kalmaları için imanla Efendimizden diliyoruz.’(AB 30/13-31/1)

Yeriş bölüşlük’a men yihılğanga, da tut yazıh bila bat’k’an boyumnu, haysi k’i titriyirmen tamuhnuñ açısından.‘Yıkılırken yardımıma yetiş ve cehennemden acısından titreyen ve günahlarla batan gönlümü tut.’(AB 154/3-8)

Yurko, Mužik tornu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluğ etip edir 1 Türk kişisindän, xaysi ki licabilä tutup da töräsin ettilär ki asilgay.‘Nigol Haşçinskiy’in oğlu, Mujik’in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.’(KV 92/2)

Xaysi ki padşah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahiniñ çavuşu alnına bu 2 xazağni. Da 2 xazağni boş etti çavuş boyozları bilä. Zera barı 4 edi.‘Öyle ki padişah fermanı ile Türk padişahının çavuşu huzurunda Kaveckiy’in başkanlığında bu iki Kazak’ı kestirdi. Ve çavuş iki Kazak’ı silahları ile serbest bıraktı. Zira hepsi dört kişiydi.’(KV 93/14-16)

Tatar xanı asrı köp adam bilä kirdi Nemiç veliyätinä Okrayına bilä, da kettiçağ Ilóvga yuvuğ, dağaytip keldi Kamenectibinä, Doluşka yanına qoşun hoydu, da barça salalarnı, da humnalarnı, da tüzdä biçänlärni küvürdü.‘Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya’ya girdi. Ve Ilov’un içlerine

kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.(KV 94/2)

*Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Beđrosdeř Kirkorořlu, řaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomřaga, tedi anı da birgälärinä **kečü bilü** suvda boydurdu.*‘O zaman orada Peder Krikor’un ođlu Asta Bedros rastgeldi, öyle kiveliahttan ve kraldan Tomřa’ya gönderilen elçi idi. Onu da geceleyin birilerine sudabođdurdu.’(KV 94/9)

*Xaysi ki 7 **miņ adam bilü** Olař biyiniņ čerüvün znesit ettilär, alay ki Tomřa biy kendi küč biläçačti, da taborunda bolgan barı ayař tibunä ketti, alay ki az nemä řutuldu tiri, řaysi ki 15 miņ adamı bar edi biyiniņ olař bilü tatar.*‘Öyle ki 7 bin adam ile Moldova beyinin ordusunu yok ettiler, hükümdar Tomřa güç ile kaçtı ve taburunda olan herkes ayak dibine gitti (öldürüldü), çok azı canlı olarak kurtuldu, öyle ki hükümdarın 15 bin Moldovalı ve Tatar adamı var idi.’(KV 95/8)

Do tego tiri türk, tatar köp tutuldu. A pařa oyluyaralı şaçti küč bilü.‘Ayrıca pek çok Türk ve Tatar canlı (diri) tutuldu (esir edildi). Pařa’nın ođlu ise yaralı olarak güçlkle kaçtı.’(KV 97/4-5)

A bu ot bilü, şaysi ki yarım řähäryanip küvdü, şaysi ki 17 sahatta şapindi da 20 sahatka anča olturuştu.‘Bu ateř ile şehrin yarısı yanıp kül oldu, yangın saat 17.00’de çıktı ve saat 20.00’de ancak söndürüldü.’(KV 98/3)

Evet Teņri bizim ermeni yiřövlärin saşladı kendi ari şayavatı bilü da dayin Aşayasin Ermeni mahaläsin, ki zararsiz boldu.‘Ama Tanrı bizim ermeni kiliselerini korudu, kendi temiz şefkati ile de aşağı ermeni mahallesi de zarar görmedi.’(KV 99/3)

*Do tego Multan biyi Radul **atli kendi eli bilü** keldi hem olaçta.*‘Böylece Multan hükümdarı Radul kendi atlı süvari birliğiyle geldi, hem de Moldovalılar da geldi.’(KV 100/5)

Aniņ üsnä kelip birisi da kendin yatkanin oş bilü arçasına oçladı.‘Bu esnada onlardan biri üstüne gelip yerde yatarken ok ile arkasından okladı.’(KV 100/11)

Evet obozda toplarni nabit etip edilär temirlär bilä da ol temirlär bilä urdular.‘Ama otağda topları demirler ile o demirlerle doldurup ateş açtılar.’(KV 140/2)

Xaysi ki igi otprav'oniy bolup, da barişliğini toxtatip potişniy xabär bilä keldilär.‘Öyle ki iyi anlaşıyorlardı, barışı sağlamaştırıp mutlu haberle geldiler.’(KV 146/3)

Evet köprüsü nemiçniğ xala tibiñä buzulup edi, da porom bilä perevozicc'aboluy edilär.‘Ama Polonya’nın kalesinin yanındaki köprü yıkılmıştı ve kayıkla karşıya geçtiler.’(KV 148/2)

2.1.10. Ünlem Grubu

Muharrem Ergin, ünlem grubunu “Ünlem grubu bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır. Grubun oluşumunda seslenme edatının önce, isim unsurunun sonra geldiğini ve kelimelerin her ikisinin de ek almadığını aktarmıştır (Ergin, 1999, s. 394).

Süer Eker ise “Bir ünlem edatı ile ona bağlı bir ad ögesinden oluşan sözcük grubudur.” ifadesiyle ünlem grubunu tarif etmiştir. *Ne mutlu Türk'üm diyene!*, *Hey koca topçu!*, *Muhterem gençler!* gibi cümleleri de örnek olarak vermiştir (Eker, 2011, s. 434).

İncelediğimiz Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde *e*, *ey*, *vah*, *vay*, *yagibi* seslenme edatlarıyla kurulan ünlem grupları tespit edilmiştir.

2.1.10.1. e!/ey!

È, ol algışlı hatun!‘Ey kutsal hatun!’(CCII 73a/14)

Èy haç, èynek umunçımız,tèysin saña yügünçimiz!‘Ey haç, biricik umudumuz, saygımız sana ulaşsın!’(CCII 74a/13)

È comart hangınam!‘Ey cömert kralım!’ (CCII 75a/6)

È tatlı Bèyginem!‘Ey tatlı Rabbim!’(CCII 75b/1)

2.1.10.2. vah!

Haytsınlar tezindän uyalıp, kimlär ayturlar edi maña: “valh valh”! ‘Bana ‘oh! oh!’ çekenler utançlarından geri çekilsinler.’(KZ 69/4)

2.1.10.3. vay!

Vay maña, vay mana, vay men kōp yazıhlıga, k’i ne cuvap bersarmen t’eñrinin hoşhulu yārgusuna. ‘Vay bana vay, vay bana, günahkâr olana, Tanrı’nın korkulu yargısına nasıl bir cevap vereceğim?’(AB 133/15-134/4)

2.1.10.4. ya!

Yōhsa mi etarsen olulargay sk’ançelik’iñni senin, yā hak’im, turğuzup, tapunmah etk’aylar mi saña? ‘Ey Tanrım, mucizelerini ölümlere mi göstereceksin, yoksa (ölüler mi) kalkıp sana ibadet edecekler?’(AB 13/7-11)

2.1.11. Sıfat-Fiil Grubu

Sıfat fiil (ortaç) grubu, bir sıfat fiil ile ona bağlı öğelerle kurulan sözcük grubuna denir. Sıfat fiiller, aldıkları belirli sıfat fiil ekleri ile fiilden türemektedirler. Sıfat fiiller, bir cümlede sıfat gibi görev yapmaktadırlar. Türkçede *-An; -r, -Ar; -mAz; -mİş, -mUş; -Dİk, -DUk; -AcAk; -Dİ, -DU* gibi ekler sıfat fiil (partisip) yapan ekler olarak gösterilmektedir (Çiçek, 2015, s.10).

Leyla Karahan, sıfat-fiili “Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur.” şeklinde tanımlamıştır (Karahan, 2016, s.53).

Muharrem Ergin’in sıfat-fiil grubu tanımı ise şöyledir: “Bir partisiple ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur.” Grupta partisip sonda bulunur, ona bağlı unsurlar önce gelir (Ergin, 1999, s.402).

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden elde edilen sıfat-fiil grubu örnekleri şunlardır:

2.1.11.1. -Ar/-Ir/-Ur/-r

Yarlığa biyim hardaşlarımızga bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla barça turlu p'ortsank'larından k'orunur k'orunmas duşmanlarnıñ, da k'eçk'anlarga bağışlagın k'okdagı hanlıhınnı, da tındır eminlik'ta. 'Canlı ve ölü olan kardeşlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez düşmanların her türlü belalarından kuru, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bağışla ve huzur içinde rahat ettir.'

(AB 34/14- 35/9)

Algışlanız, ulu balıhlar, da barçay haynaşk'anlar, haysi k'iy suvda, uçar huşları k'oknun, biyni al[...] 'Ey ulu balıklar ve su içinde çoğalan bütün canlılar, göğün uçan kuşları, Tanrı'yı övünüz [...]'

(AB 78/7-11)

Kazan, da barça hayvanlar surk'ulgan, da barçay uçar huş hanat'lı. 'Canavarlar ve bütün hayvanlar, sürüngen ve uçan bütün kuşlar.'

(AB 89/9-12)

Nışanı bila ari haçiniñ seniñ surgin k'orunur k'orunmasduşmannı çek'larımızdan bizim, da turacak'ımızdan. 'Sınırlarımızdan ve oturduğumuz yerlerden görünür görünmez düşmanı Kutsal Haç'ının nişanıyla kov.'

(AB 166/9-14)

2.1.11.2. -DAÇI/ -TAÇI

Mèn tanıklanır-mèn sizge ulu sövünç, kim bugün togdı barça elni kurkardaçı kişi 'ben size büyük bir sevinci müjdeliyorum ki bütün halkı kurtaracak kişi bugün doğdu'

(CCII 61b/3-4)

ave kız, kimniñ ogulu bizni tiley yarlı boldı, kökni yerni yarattaçı, barçalarını érksindeçi 'selam bakire, kimin oğlu bizi dileyerek yoksul oldu, göğü yeri yaratan, her şeyin sahibi'

(CCII 69a/16)

tuşmannı yèndeçi (kişi) bolup Ataña tèndeş oturdıñ 'düşmanı mağlup edip babana yakın oturdun'

(CCII 72b/16)

tuvurdaçı kız köksüne kökniñ çiği tüşüp kire tuvurmağannı tuvurdı 'bakire anne göğsüne göğün çiği gibi düşüp girerek, doğurmayı doğurdu'

(CCII 76a/5)

2.1.11.3. -GAn/-KAn

Da xaçan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soñra] xolu çixip edi çuyurdan yoyari, ki anasına urar edi, tek babas alay ayttı, ki çubux daşuluna

tüvgäy, ki çuxur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündän... ‘Ne zaman öldü, onu tek başına gömdüler. Gömdükten sonra kolunu mezardan yukarı çıkarıp annesine vururdu. Papaz, çubuk takılana kadar annesini döveceğini söyledi. Mezar... tek o öyle yaptı, sadece 3 gün dövdü... mezara 3 günden...’(TB 2r/16)

...zera 1 ülüşü Teñriniñ şnork‘undan berilgän yïhövlärgäeminliktir. ‘...zira Tanrının merhametinden bir pay da kiliselere verilen huzurdur.’(TB 10v/1)

Dayi da muñar oşsaş bardir köp işlär, zera Teñri kendidir yaryuçi, ki övrätir bizgä könü yaryunu, çaysi bilä ki alanidir, adümilärgä tüzgändir bu törälärni, ne friştälärgä, ne džanavarlarga. ‘Buna benzer çok işler vardır. Zira Tanrı hüküm vericidir. Bize doğru yargıyı öğretir. Ne meleklerle ne hayvanlara... Bu kuralları sadece insanlara söyler.’(TB 10v/5)

Evet ki törädä yazgandır: öldürücü džanavarni öldürmäçkeräk... ‘Kanunda yazandır: yırtıcı hayvanı öldürmek gerek...’(TB 10v/6-11r/1)

Neçik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanix keräktir, ol türlü yaryuçilarga, anij için törä toyru bolur toxtatkan adümilär bilä tanixlihta. ‘Mahkemeye gelene 2-3 şahit lazımdır. İnsanlar, mahkemede şahit olursa; yargıçlar, onun hakkında doğru karar verir.’(TB 14r/2)

Yäni avadanliç yapkan yerlär barça keliştän boş bolgay, barça yergäsi bilä tügälläginçä. ‘Yeni bakım yapan yerler, tüm yerleri ile tamamlanınca bütün vergiden muaf olacak.’ (TB 28r/13)

Baççalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baçça eyäsi yemişin alır. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelir ve o bahçede meyve olur.’(TB 54r/12)

Korol anij biyliki bu igiliktän, çaysi ki anij üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu dügüldür anij džanı için, anij için ki anij kibik törälär bilä ermeniniñ bayli dügül anij biyliki, da munuñ kibik törädän da anij kibik igiliktän, üsnü tüşkän, anij erkinädir. ‘Kralın beyliğinin üstüne bu mirastan ne kadar düştü ise Tanrı yoluna vermeye borçlu değildir. Beyliği, onun canı için, onun için ve

onun gibi töreler ile Ermenilere bağlı değildir. Böyle töreden ve mirastan üstüne düşen onun varlığına aittir.’ (TB 75v/2)

Da ölgün vaxtına ki klägäy hokeparc etmägä xatunun xardaşları bilä birgä, törä anı añar buyurur... ‘Öldüğü zaman, kadının kardeşleri ile beraber vasilik yapmayı isteyecek. Çünkü kanun ona bu hakkı verir...’ (TB 75v/6)

...özü dzıns egär xoyganbolsa ümanätni, na ermenidän ötlüş izdür xoyganın kendiniñ töräsinä... ‘...eğer emanetini başka soya veren olursa; veren, kanununu Ermeninin arasında arar...’ (TB 87v/1)

Ermeni satıcılar da alıcılar övlärniñ ya žarankliñniñ toygan bitkänlär kendi törälärinä, xaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da žarankliñlarni saxlamağ keräktirlär. ‘Ermeni satıcı ve alıcılar, olan biten kanunlarına göre evlerinin ve miraslarının hangisi yabancıysa evlerini ve diğer miraslarını bulundurmaları gerekir.’ (TB 92r/1)

Yoxesä tügäl yili çıxsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuğlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vaxtı kečkänniñ buyruğu bilä, könü da meñilik žarankliñta xalir törä bilä. ‘Yoksa fırtına çıksa o kimi tutup yakınlarından sakınmadı. Güçle değil töre ile değirmeni almalı. Kim ki yaşlı kişinin buyruğu ve töreyle değirmeni aldı, o kişi doğru ve sonsuz varislikte kalır.’ (TB 92r/3)

Egär tanısalar 7-inçi küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu ayılğanlarniñ ol atta, na ol aluči anıñkibik atni aybli bolur xaytarmaga satkanga. ‘Eksikliği söylenen atın kusuru yedinci güne kadar anlaşılırsa alıcı, atı satıcıya ayıplı diye geri getirebilir.’ (TB 92r/5)

Egär at 7-inçi küngä dirä ayılğan ayblarıkendinü 1-i dä tapulğan bolmasa, ol bazar tutulmağ keräk. ‘Biri, kendine söylenen kusurları yedinci güne kadar bulamazsa, o pazardan alışveriş yapmak gerekir.’ (TB 92r/6)

A egär ol at oyurluğ bolğay, satkan kişi atni barça ziyanlarni keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy. ‘Eğer o at hırsızlık yaparsa, satıcı, atın yaptığı bütün zararı ödemeye istekli olacak. O ata vekâlet edecek.’ (TB 92r/7-92v/1)

Aytılan mahanalar ölgän kişiniñ hakim da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. ‘Hâkim, söylenen bahaneleri haklı bulmazsa, ölen kişiye peşin olarak borçlanırlar.’ (TB 108v/1)

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo ağin suv ötläş barma ol klämägän kişigä. ‘Eğer bir kimse, kendi gücünden başka bir güçle başkasını işe gönderirse meyveli ağacın üstüne çıkma, o ağaçtan meyve düşürme, ayin yapmak istemeyen kişiye su içinden geçerek varma.’ (TB 108v/3)

Ya aytkay at üsnä olturmaga övränmägän kişigä, neukiy, da anıñkibik yoluxkan işlärdä ki añar ölüm kelgäy, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä. ‘Atın üstünde oturmayı öğrenemeyen cahile söyleyecek. Kimi, zorla işe gönderirlerse; o kişi, buna yakın işlerde ölecek.’ (TB 108v/4)

Kim ki säbäp bolur, borçlu bolur başın, anıñkibik kimsänioşsaşsız işkä klämägängü keltirdi anı anıñkibik satamaga. ‘Kim ki peşin borçlu olmaya sebep olursa, onun gibi birini farklı iş istemeyene satmaya getirdi.’ (TB 108v/5)

Anda edilär anıñ çatına K‘risdostan bolgan axpaşlar. ‘Hz. İsa’dan olan başrahipler, onun huzurundaydılar.’ (TB 119r/4)

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tölämägä [bolmagay], da imen’ası üsnä ya xalganxumaşi üsnä şparunk klägäylär törädän. ‘Bir kimse, kendinin borcu için ki -borcunu ödemeyecek- mülkü ya da kalan kumaşı üstüne kanundan haciz isteyecek.’ (TB 126r/1)

Xaysi iş üçün ki korolga aldı, a xaysi iş üçün ki korolga alınmagan... ‘Hangi iş için kralın huzuruna kabul edilmeyen kişi, hangi iş için kabul edildi...’ (TB 126r/6)

aş bişürgen év ‘yemek pişirilen ev’ (CCI 6b/17)

koygan kişi ‘bağışlayan kimse’ (CCI 9a/16)

yüzgen kişi ‘yüzen kişi’ (CCI 18b/28)

kumadan tovgan ‘piç’ (CCI 50a/7)

eri alğanım halalım koşıldım ‘aldığım nikâhlı eşimle bir araya geldim’ (CCII 58b/15)

tap, tap tamızık tama durgan tamızık‘bul, bul, damlacık damlayıveren damlacık’(CCII 60a/1)

kölegesi bar köye turgan tamızık‘gölgesi var, yanıveren damlacık’(CCII 60a/2)

olturganım oba yêr, baskanım bagır çanak ‘oturduğum tümsek yer, bastığım bakır çanak’(CCII 60b/2)

oñlu solluayrgan (kişi) otuz tümen öneydir ‘sağlı, sollu ayrılıp otuz tümen göğe yükselir’(CCII 60b/10)

ol eşik açsa ot körüngendir ‘o kapıyı açınca görünen ateştir’(CCII 60b/40)

têñriden tüşgen tokmaçık, tört ayaklı maymaçık‘tanrıdan düşen tokmacık, dört ayaklı paytakcık’(CCII 60b/43)

ol atası sohragandır‘o babası yas tutandır’(CCII 60b/44)

ol anası ulagandır‘o anası ağlayandır’(CCII 60b/44)

ol êki siñli ulagandır ‘o iki kız kardeşi ağlayandır’(CCII 60b/44)

klegen têri‘tabaklanmış deri’(CCII 56a/13)

yogartın këlgen nè kiyik?‘yukarıdan gelen hangi vahşi hayvan?’ (CCII 60b/45)

ol yıl këlğendir ‘o gelen yıldır’(CCII 60b/46)

körgenimden, êşitgenimden, tutganımdan, artuñ yêgenimden, artuñ içgenimden *astru ulu yazuklutur-mên*‘gördüğümünden, işittiğimden, tuttuğumdan, fazla yediğimden, içtiğimden dolayı günahkârım’(CCII 61a/3-4)

...anda tapgay-siz togurgan oğlan çüprekke çulganmış dağı biçenlikte koyulmuş‘...orada kundağa sarılarak yemliğe bırakılmış yeni doğmuş bir bebek bulacaksınız’(CCII 61b/4-6)

ave, kimniñ sözlemeki êrür kümişniñ avazı, yêti otda çıgınıp turgan, matellerniaçgan (kişi)‘selam, kimin konuşması gümüşün sesidir, yedi ateşte deneniveren, manaların hepsini çözen (kişi) (CCII 69a/22)

ave, kız kimniñ tuvğanıç közimizniñ yarığı érip, azamnu kutkardı'selam, bakire, kimin doğurduğı, gönül gözümüzün nuru yetişip adamı kurtardı'(CCII 69a/23)

Beyimizburulup turgan ilannıbasıp yançtı, érksiz kıldı'Rabbimiz İsa, burulup duran yılanı basıp ezdi, etkisiz kıldı'(CCII 69b/16)

bizni yürgen yollarıña küvürüp yetkirgil Yesusga 'bizi yürüdüğün yollarına yöneltip ulaştır İsa'ya'(CCII 70a/6)

ave kız, ģannı tuvurgan, şaytanı érksiz étken, asrovıñ bizge tayırgıl, mənülük oñga yetkirgil'selam bakire, kızı doğuran, şeytanı etkisiz bırakan korumanı bize ulaştır, ebedi huzura yetiştir'(CCII 71a/2)

sövgen éminçde sən kondıñ 'sevdiğın huzurda sen kondun'(CCII 71b/6)

ave, sırnı barça bilgen kim Təyriniñ sənde bolgan işlerini ayta bildin'selam bütün sırnını bilen ki Tanrı'nın sende olan fiillerini söyleyebildin'(CCII 71b/19-20)

sızgan kümüşley balkıdıñ'eriyeñ gümüş gibi parladıñ'(CCII 72a/4)

ave, yér-sényemiş bérgeñ'selam, yemiş veren topraksın'(CCII 72a/5)

Hava sıgıtın kétergeñ (kişi) añar kimler kim inangay, Təyrini körüp kovangay'Havva'nın matemini gideren ona kimler ki inanır, Tanrı'yı görüp kıvanır'(CCII 72a/5)

ave, kime yaş yaşından us övretmiş Təyri tuvğan sözkim anıñ köp tañların ayta bilip-sən barçasın 'selam, kime genç yaşından akıl öğretmiş Tanrı'dan doğan söz, ki onun çok mucizelerinin hepsini söyleyebilmişsin'(CCII 72a/13)

öktemniñ müzin sındırgan, miskinni bahtga tayırgen 'kibrin boynuzunu kıran, miskini bahta erdiren'(CCII 72a/20)

ér yüzünü həc körmegen,kérti Sionkögisin boldı'erkek yüzü görmeyen gerçek Sion göğsün oldu'(CCII 72b/1-2)

sagingan Bəy Təyrini hem tilegen mənü yıllarıkim értmez, mənülükge nə tügenmez'düşünen Rab Tanrı'yı ve dileyen ebedi yılları ki geçip gitmez, sonsuza kadar bitmez'(CCII 72b/3-4)

övdürgen ana yalbarsın‘saygıdeğer ana yalvarsın’(CCII 72b/8)

kökge agıngan Yesusga övdü tēydi‘göge yükselen İsa’ya övgü değdi’(CCII 73a/3)

dağı bir Bēyimiz Yesus Kristusga, Tēyriniñ yalguz tuvgan ovlı dēp kim barça zamanalardanburun Atadan tuvup turur‘bütün çağlardan önce Babadan doğmuş olan Tanrı’nın kendiliğinden doğan oğlu, bir Rabbimiz İsa Mesih’e inanıyorum’(CCII 74b/3-4)

ērniñ yüzün hēç körmegen (kız) aylı boldı yalañ sözden‘erkeğin yüzünü hiç görmeyen kız, hamile kaldı yalın sözden’(CCII 76a/7)

tuvurur ataga ögünç, tuvgan ovluna bēyençarı tınga sövünç bolsun‘doğurtan babaya övgü, doğan oğla takdir, Kutsal Ruh’a sevinç olsun.’ (CCII 76a/17)

tiltagan söz‘bahane’(CCII 81b/17)

Biy Teñrim, saña umsandım, da hıthar meni, barça huvalaganlardan meni abra beni.‘Ya Rab, Tanrım sana sığınıyorum. Peşime düşenlerden kurtar beni. Özgür kıl.’(KZ 7/2)

Tapunıyım Eyämä artarlıhına körä aniñ, sağmos aytıyım atna Eyümüzniñ biyiklängäniñ.‘Doğruluğu için Rab’be şükredeyim. Yüce Rab’bin adını ilahilerle öveyim.’(KZ 7/18)

Az nemä aşağ ettiñ anı friştäläriñdän seniñ, haybat bilä da hörmät bilä tacladıñ anı da hoyduñ barça holuñdan yaratılğanlar üsnü anı.‘Onu neredeyse bir Tanrı yaptın. Başına şan, şeref tacı koydun. Ellerinin eserlerine onu egemen kıldım.’(KZ 8/6)

Dağı da barça bolğanlarını yerdü, uçarlarını köknüñ, da balıhların teñizniñ, ki yürürlär izlärinä teñizniñ.‘Dünyada tüm olanlar, gökteki kuşlar ve denizdeki balıklar denizin izlerine yürürler.’(KZ 8/8-9)

Horhkanlarını Eyämizdän haybatlı etär, kim ant içär sıñarın kensiniñ da yalgan çıhmaz.‘Ama Rab’den korkanlara saygı duyar. Kendi zararına ant içse bile, andından dönmez.’(KZ 14/4)

*Yahtıñ yağ bilä başımnı menim, **ayağ buzulmagan** içirdiñ meni.* ‘Başıma yağ sürersin. Kâsem taşıyor.’(KZ 22/5)

*İşit, Biy, avazına holthamniñ menim, **yalbarganıma alniña seniñ, kötürülgänimä hollarımnıñ menim ari dacarıña seniñ.*** ‘Seni yardıma çağırdığımda, ellerimi en kutsal katına doğru açtığımda yalvarışıma kulak ver.’(KZ 27/2)

***Tügällängäninü Titovnuñ** algışı Tawit’tän.* ‘Müzik şefi Yedutun için Davut’un mezmuru.’(KZ 38/1)

*Hoydum sahlıovuçı ağızıma menim, **harşı bolganına yazıhlınıñ alnıma menim.*** ‘Karşımda kötü biri oldukça ağızıma gem vuracağım.’(KZ 38/2)

*Sen, Asduadz, küçäytüçimsen, nek unuttuñ meni, nek hayğulu yürüyirmen **hıynaganına duşmanımnıñ.*** ‘Çünkü sen Tanrım, kalemsin. Neden beni reddettin? Niçin düşmanlarımnın baskısı altında yaşlı gezeyim?’(KZ 42/2)

***Biy biyiklängän da horhulu,** han ulu üsnä barça yerniñ.* ‘Ulu Rab, ne müthiştir. Bütün dünyanın yüce kralı.’(KZ 46/3)

***Yüräklägänläрни alarnıñ** oşşaşına alarnıñ, neçik ijniñ da karpniñ, ki tıhtıptır hulağın kensiniñ.* ‘Zehirleri yılan zehri gibidir. Kulakları tıkalı bir kobrayı andırırlar.’(KZ 57/5)

*Heç bolsunlar alar, neçik suv, ki tökülür, **horulganına yayınıñ anıñ** küçsüzlänsin, neçik balağuz, ki erir, da tügänsinlä.* ‘Akıp giden su gibi yok olsunlar. Yaylarını gerince oklarının ucu kırılınsın. Süründükçe eriyen sümüklü böceğe dönsünler.’(KZ 57/8)

*Oprandı dünyä da **barça turganlar** anda, men tohtattım teräklärin anıñ* ‘Yeryüzü altüst olunca onun direklerini ben pekiştireceğim.’(KZ 74/4)

*Bunı aşağ etär da bunı yana biyiklätir, ayağ holuna Eyämizniñ **çağır tolu buzulmagan toldurgan** da aşağlatır bundan bular.* ‘Birini alçaltır, birini yülseltir. Rab, elinde dolu bir kâse tutuyor. Köpüklü, baharat karıştırılmış şarap döküyor.’(KZ 74/8-9)

*Kimdir neçik Biy Teñrimiz bizim **biyikliktä turgan?** Honarhı körar kötä da yerdä.* ‘Var mı Tanrımız Rab gibi yücelerde oturan? Göklerde ve yeryüzünde olanlara bakmak için eğilen?’(KZ 112/5)

Turguzur toğurmaganni övda fūrah esli, neçik ana, oğlanlarından sövüngäy. ‘Kısır kadın evde oturur. Çocuk sahibi mutlu bir anne kılar.’(KZ 112/9)

Turğanına adamlarnıñ üstümüzgä bizim, tirilä klädilar yutma bizni. ‘İnsanlar bize saldırdığında, bizi diri diri yutarlardı.’(KZ 123/2-3)

Biy açar közlärin soğurlarnıñ, da turguzur yıhılğanlarnı Biy. ‘Körlerin gözünü açar. İki büklüm olanları doğrultur.’(KZ 145/8)

Toğru inangan k ‘stay sarnauçıga. ‘İsa’ya gerçekten inanan okuyanlara (sunulmaktadır).’(AB 3/1-2)

Algışla, canım benim, biyni, da unutmagin barça berganın anın. ‘Ey gönlüm, Tanrı’yı öv, O’nun verdiği hiçbir şeyi unutma.’(AB 16/3-5)

Etar yārlıgamaḥ biy da k’önuluk’ barça zırgel bolğanlarga. ‘Tanrı bütün sıkıntılı olanlara merhamet eder ve sadakat sağlar.’(AB 17/4-6)

Evet neçik ‘biyik’tir kōk yerdan, ol turlu huvat’lattı biy yārlıgamaḥın k’endinin ḥorḥk’anları usna k’endini. ‘Gök yerden ne kadar yüksekse, Tanrı da sevgisini kendinden korkanlarına o kadar güçlendirdi.’(AB 18/8-12)

Neçik şağavat’lanır at’a usduna oğlanlarınıñ k’endiniñ, ol turlu şağawatlanır biy ustunaḥorḥk’anlarınıñ k’endiniñ. ‘Baba çocuklarına nasıl şefkat gösteriyorsa, Tanrı da korkanlarına öyle sevgi gösterir.’(AB 19/3-8)

Kōturiyih ḥolumuznu bizim arilik’k’a, oçaşmaḥtan başha da ek’i k’önuluk’tan inam bila ḥoliyih andan arınmaḥnı da boşat’lḥnı aşınganlarımızga bizim. ‘Ellerimizi yüceliğe doğru açıyoruz iki gerçek ve öfke dışında alçak gönüllüler için affedilmeyi ve arınmayı Ondan imanla diliyoruz.’(AB 29/1-7)

Yārlıga biyim bu sp yığovnun kōlgası tibina tınganlarga. ‘Ey Tanrım, Kutsal kilisenin gölgesinde dinlenenlere (ibadet edenlere) merhamet et.’(AB 35/9-11)

San, ḥaysina k’i boşatlıḥ boldı yazḥlarına da yapuldularbarça aşınganları anıy. ‘Bütün günahları örtülene ve suçları bağışlanana ne mutlu.’(AB 40/12-41/1)

Da hali y ohtur bizga vaht açma a zimizni bizim, k'i uyat'lı da t'aba b ldu  h llarına seni huluh etk'an. 'Ve Şimdi ibadet eden kullarına utanç ve hakaret olduğumuz için a zimizi açacak zamanımız yoktur.'(AB 69/9-13)

Bu turluy y opsunovlu b lsun h rbanımız bizim bugun alni a senin, k'i tugal tapulgaybiz atından seni  da dugul uyat' umsanganlarga sana. 'Bugün önünde kurbanımız kabul olsun ki tam olarak adından ibadet edeceğiz ve sana g venenlere utanç olmayacağız.'(AB 72/7-13)

AlėıŐlisen sen, biy t'e ri, at'alarımızdan bizim, oğovlu da ayruhsu biyik'langan atın seni  me ilik. 'Ey Tanrım, atalarımızdan (gelen) Tanrılarımız, sen Yücesin. Yücelen adın sonsuza dek kutsaldır.'(AB 74/9-13)

AlėıŐlanı , sovu lar da h rga , yağış da h rlar tuşk'an, biyni alėıŐ[...] 'Ey soğuklar ve kuraklar, yağışlar ve düşen karlar, Tanrı'yı  v n z [...]'(AB 77/3-6)

AlėıŐlanı , ulu balı lar, da barçay haynaşk'anlar,  aysi k'iy suvda, uçar huşları ko nun, biyni al[...] 'Ey ulu balıklar ve su içinde çoğalan bütün canlılar, göğün uçan kuşları, Tanrı'yı  v n z [...]'(AB 78/7-11)

Kazan, da barça hayvanlar surk'ulgan, da bar ayu ar huş hanat'lı. 'Canavarlar ve bütün hayvanlar, sürüngen ve uçan bütün kuşlar.'(AB 89/9-12)

Etma alarga y rėuy zalgandan, da haybat' budur barçay arilarına anı . 'Yazdığı gibi adalet onlara adalet sağlamak, O'nun bütün sadık kulları için onur budur.'(AB 93/6-9)

Şuk'urlubiz, biy, sendan senin ulu haybat' uçun Biy, padşah, ari ko tagi t'e ri da at'a, barını tutuçi biy, da oğlu atanı  y lgız toğgan ys k's da ari can, biy t'e ri da oğlu at'anı ,  aysi k'i aldın bizni ari guystan. 'Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her Şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oğlu İsa Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oğlu ve Tanrı senin büyük  n nden dolayı senden minnettarız.'(AB 95/12-96/9)

Zera sen t'e ri t'e ri poşman b lganlarnın umsasısen, da mana koğguz y hŐı etuçilik'inni seni , k'i arzanisiz men, barça[...] ' nk  Tanrısın, pişman olanların umudusun, bana, işe yaramaz olana, yaptığın iyilikleri göster[...]'(AB 107/2-7)

K's, oğlu t'eyrinin, oç sahlamagan, yöpsun hólthamızı bizim, zera sana işanıpbiz boyumuz bilay bizim. 'Mesih, Tanrı'nın Oğlu, kin beslemeyen, bizim dileğimizi kabul et, çünkü gönlümüzle sana umutlandık.'(AB 109/10-14)

İnam bila hosdovanêl bølup da ýerni oparmen sana, ayırlmagan ýarîh, at'a oğul ari can, da bir t'eyrilik' yarat'uçi ýarîhni da tasetuçi haranguluhnu, tas et benim canımdan harangulu yazıhni da bilik'sizlik'ni, da ýarîhlat' esimni benim, bu sahat' alğış etmaga sana biyançına k'ora, da yöpsuniyim sendan hólthamni benim, da ýarlıga. 'Ey ayrılmayan Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.'(AB 111/12-112/13)

Ayovuçi yarat'k'anlarını, sahla canımnı da t'enimni benim senin ari haçin bila aldovuçi yazıhtan, sinamağından, esk'i duşmannın da yaman kişilarnıñ aldamağından, da barça tınsızlıhtan canımnı u t'enimni, da yar[...] 'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden koru ve merhamet et [...]'(AB 120/9-121/3)

Ýarîh konu k's, arzani et canımnı benim şovunçluk' bila kormaga ýarîhın haybat'ıñniñ seniñ undalğan k'unda, tınmaga ýahşu umsa bila çağ seniñ haybat'lı ek'inçi kelganına dira, [...]'Ey gerçek Mesih, davet edilen günde, onurunun nurunu sevinçle görmek ve şanlı ikinci gelişine (tekrar dönüşüne) kadar iyi ümitlerle dinlemek için ruhumu uygun kıl[...]'(AB 124/13-125/5)

Haybat'lı biy, yöpsun hólthasın hulunnıñ seniñ, da tugalla ýahşılıhk'a ýalbarmahımnı benim, parêhşluhu bila sp adzadzinniñ, da sp yovanes garabédnıñ, da sp sdép'anos, burungitanıhınnıñ, da bizim at'amızın, sp lusaworuçnıñ, da sp arak'èllarnıñ, da markarelarnıñ, da sphayrabédlnıñ, da sp mardiroslarnıñ, da sp gusank'larnıñ, da barça frişdalarnıñ, mik'ayelnıñ, da kaprielnıñ, sérovpelarnıñ da k'érovpelarnıñ, da barça arılarıñnıñ seniñ kôkdagılarnıñ da ýerdagılarnıñ, da sana haybat' da ýerni opmah ayırlmagan sp ýerrortut'iga hali da har k'ez da meñi meñilik', amen. 'Ey şanlı Tanrı, kulunun dileğini kabul et, Kutsal Meryem'in, Vaftizci Yahya'nın, ilk şehit olan Kutsal

İstefan'ın, aydınlatan Kutsal Grigor'un, peygamberlerin, Kutsal Havarilerin, önderlerin, şehitlerin kendini adanmış kızların (rahibelerin), bütün meleklerin, Mikail'in, Cebrail'in, masum yüzlü ve en yüksek sınıftan meleklerin, gökyüzünde ve yeryüzünde bulunan bütün sadık kullarının aracılığıyla yalvarışımı iyiliklerle yerine getir, sana ve ayrılmayan Kutsal üçlüye şimdi, her zaman ve sonsuza dek hamd eder, önünde eğilirim. Amin.(AB 127/2-128/12)

Inam bila tapunurmen ari jerrortut'yunnu da bir t'eşrilik'ni ayırlımayan. 'İmanla Kutsal Üçlüye ve ayrılmayan bir Tanrılığa ibadet ediyorum.'(AB 129/1-5)

Inanırmen at'aga, k'i at'alıhı yetovsuzdur, inanırmen oğulga, k'i toğganı terğovsuzdur, inanırmen ari canga at'adan ilgari kşyelganı aytovsuzdur. 'Baba'ya, babalığı sınırsız olduğu için, Oğul'a, doğuşu incelenmez olduğu için, Kutsal Ruh'a, geliş Baba'dan önce olduğu için inanırım.'(AB 129/5-11)

At'a bila da oğul bila haybat'ta da birlik'ta. Inanırmen da tapunurmen bir jerrortut'idan jalgız oğulnu, erk'i bila at'anıj da biy anmağı bila ari canını aşahlandı bizim hıtharılmamız uçun, endi koptan avedum bila hrşdagabédnın jırak'ına ari guys mariamnın, aldı t'en, can, es, adam tugal yazıhtan başha toğdu tugallik' bila t'eşri, da adam ek'i tarbiyattan birlendi ayırlımayan birlanmağbilay. 'Kutsal Üçlüden yalnız Oğul'na inanır ve ibadet ederim, bizim kurtuluşumuz için Baba'nın isteğiyle ve Kutsal Ruh'un anısıyla aşağı indi, gökten müjdeyle Kutsal Bakire Meryem'in yüreğine indi, vücut, ruh ve akıl aldı, yaratılmış olmayıp, Tanrı ile aynı özdedir.'(AB 129/12-130/15)

Da hali umsanıp t'eşriga, da anın yetovsuz şağawat'ına aytırmen men benim jaman yazhlarımni, bu sp juhovnun içina, t'eşrinin alnına, da sp adzadzinniş, da barça arıların koptagılarnıj da jerdagılarnın, da benim din at'amnın alnına, barça yazıhlarımni aytırmen, haysi k'i hılınıp men canım, t'enim bila, da barça sağşlarım bilay, da sözlarım bila, da etk'anlarım bila, erk'li u erk'siz bilganım bila da bilmaganım bilay, kunduz u keça, eğar jolda jıruganda, eğar juhlaganda, eğar oyağ bölganda. 'Ve şimdi, Tanrı'ya ve O'nun sınırsız sevgisine umutlanıp, kötü günahlarımı, bu Kutsal Kilisenin içinde Tanrı'nın, Kutsal Üçlü'nün, gökyüzündeki ve yeryüzündeki bütün sadık kulların önünde ruhumla, vücudumla ve bütün düşüncelerimle, sözlerimle, yaptıklarımle, isteyerek

ya da istemeyerek, bilerek ya da bilmeyerek, gündüz ve gece, evde otururken, yolda yürürken, uyurken, uyanırken işlediğim bütün günahlarımı Babamın önünde itiraf ederim.’(AB 134/4-135/9)

İşitövlü etk'in maña şovunçluk'nuy da farahlik'ni, k'i şovungaylar şovak'larım benim hasrat'bölgan. ‘Bana sevinçliğini ve ferahlığını duyur da hasret olan kemiklerim sevinsin.’(AB 146/7-11)

Sensen boşatuçi yazıhını da arituçi, arıt meni yazıhlarımdan, da haytarmen bulargannı, da yâhşı yölga k'uvurmen keçövlü hulun, da köp yazıhlı holarmen sendan böl şağawat'lı, yarlığa maña da anmagın ilgarigi yazh etk'anımını da boşat mana.‘Günahları bağışlayan ve arıtan sensin, beni günahlarımdan arıt. Şaşırmış olanları çeviririm ve değişken günahkâr kulunu iyi yola yolcu ederim. Senden şefkatli olmanı, bana merhamet etmeni, işlediğim eski günahları unutmanı ve beni bağışlamayı yalvarıyorum.’(AB 150/9-151/6)

Ûetk'izma usduma benim yaman ts'asumnu, barını tutuçi biy, da közdan salma mentaspölgannı, biyim, uzun esli da yamannı anmagan. ‘Ey her şeye kadir Tanrı, kötü öfkeni üzerime gönderme, ey akıllı ve kötülüğü hatırlamayan Tanrım, beni, mahvolanı, ilgisiz bırakma.’(AB 153/5-153/11)

Ûazh bila pintilangan böyumnu surt', biyim, da ilgarigi arılar bila uluşlu et meni, t'eñrim, da tövulgan yazh bila böyumnu arzani et, körmaga ari yet izini senin da köktagi hanlıhına hali da har k'ez meñi meñilik', amen. ‘Ey Tanrım, günahlarla (dolu), çaresiz olan gönlümü parçala ve eski sadık kullarla beni birleştir ve günahlarla tutulmuş gönlümü, Kutsal izini görmek için uygun kıl, gökteki hanlıhına şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.’(AB 154/12-155/6)

Adam şovuçi t'eñri, bu alınımız da bölgan k'eçanı, haysi k'i ustumuzga bizim kelmalıdır, yazıhtan huthar, yamandan k' yeri et da yâhşı işk'a yöl körguz, ertagi algışk'a, da haybat'lamaħk'a arzani et barça inanganlarını ari at'ına seniñ, da saħla eminlik'ta, biy, t'eñrimiz bizim. ‘Ey insan seven Tanrı, üzerimize gelmesi gereken önümüzdeki geceyi günahattan kurtar, kötülükten uzaklaştır ve iyi işlere doğru yol göster, Kutsal adına bütün inananlara sabah duasına ve övgüye uygun kıl, huzur içinde korusun, ey Tanrımız.’(AB 163/13-164/11)

Yarlıgay sp yuhoynu yasaganlarga, emgak' tartk'anlarga, da berganlarga, alayh hullarina sp yuhoynun, da alarga da, haysilari k'i k'olgası tibina sp yuhoynun tınıptırlar, biy, t'ejrimiz bizim. 'Ey Tanrımız, Kutsal Kiliseni düzeltenlere, acıya dayananlara ve acı verenlere, Kutsal Kilisenin kullarına ve Kutsal Kilisenin gölgesinde ibadet eden olanlara merhamet et.'(AB 165/3-12)

*Biy Tejri dzanin tındırgay artar da toyru dzanlar bilä, da **ekinçi kelgüninü** kendiniñ dzaniteni bilä birlätip, da umsamizga körä bizim ölüdän turıyuzgay da frištälär tasına tasel etkäy. Amen, jeyici.*'Yüce Tanrı onun ruhunu diğer doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).'(KV 92/3)

*Da sonra ol **2 keskün xazaqlarni** kömdülär asri körklü Nemiç xabaçi çixari, procäsiya bilä, Božemuka yanına, xayda ki kömüptürlär özgä xazaqlarni – Muşa da Kalinani.*'Ve sonra o iki kesilen kazakları aşırıgörkemli gömdüler. Polonya kapısındaki haçın altına tören ile Bozemuka yanına, Muhave Kalina adındaki kazakların gömüldüğü yere.'(KV 93/17)

*Alay ki tutupMişno yerespoğan övündän yandı çaş Nemiç xabaçlarına deg neçik orus yixövläri, alay nemiç yixövläri, çaşları bilä, da **yixövdü bolgan ajoslarda** özgä ari-beriläri bari yixövlärniñ.*'Yaşlı Mihno'nun evinden başlayarak Polonya kapılarına varana kadar Rus kiliseleri, Polonya kiliseleri, çanları ile ve kilisede olan ikonlar ve diğer süs eşyalarına varıncaya kadar yandı.'(KV 98/10-99/1)

*Aniñ üsnä kelip birisi da **kendin yatkanin** oş bilä arçasına oxladı.*'Bu esnada onlardan biri üstüne gelip yerde yatarken ok ile arkasından okladı.'(KV 100/11)

*Evet xaçan tuyuldu **xaçkanı Koreckiyniñ**, tedi zaraz 20 000 adam izdöv çixti neçik teñizgä, alay xuruda.*'Ama Koreckiy'in kaçtığı duyulunca, karada ve denizde onu aramaya 20 bin adam çıktı.'(KV 102/9)

*Asri ulu suv keldi šähär cövräsinä, ki övlärni yaptı, da artıx ne ki 15 dzanboyuldu, **šähär içinü yalyz tek bolgan.***'Şehir çevresine aşırı büyük su geldi, evleri örttü ve yalnız şehir içinde bulunan 15'den fazla can (kişi) boğuldu.'(KV 105/7)

*A Kasper biyni **xaçkan zamanda** olaçlılar öldürdü kendin.*‘Hükümdar Kasper ise Moldovalılardan kaçışı sırasında öldürüldü.’(KV 112/2)

*Evet çöp-çövräsın oboznuş çara bulut kibik alıp şturmovat etärlär edi bez prästanku ulu avaz bilä çaçırmaç bilä 4 yandan – bolsun ketkändä, **bolsun turgan yerlärindä.***‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraftan) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) -ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’(KV 112/6)

*Da çayda ki işitti **obozda bolgan rostriñni,** tedı zaraz ol 12 000 tatar bilä urdu oboz üsnä da rozırvat etti.*‘Otağda çıkan kavgayı işittiğinde (duyar duymaz), kendi o 12 bin Tatar ileotağa saldırdı.’(KV 112/12)

*Soñra **çalğan tatar** da kelip yerişti buñar.*‘Sonra kalan (diğer) Tatarlar da gelip yetiştiler.’(KV 112/13)

*Xaysi ki anıñ arasına Biy Teñriniñ buyruşu keldi üsnä, ki bu türlü keçti dünyädan tumsuz, zera nahle ölüm keldi üsnä: **yürügän ekän** yixilip öldü.*‘Öyle ki onun arasına yüce Tanrı’nın buyruğu üzerine geldi ve bu şekilde dünyadan günah çıkartmadan gitti, zira aniden ölüm ona geldi, yürürken yıkılıp (düşüp) öldü.’(KV 116/6)

*A **xaçkan tatarñi** salaçı bek çiriş edi, da tirilä köp tutuy edi, alayşe başlarin kesip da hetmanga eltiş edilär, çazuş üsnä çoyup, nedä ki 4 türk da tatar başı Kamenectä çazuş üsnä salaçılar çoyup edilär çalaga çarşı val üsnä.*‘Kaçan Tatarları, köylüler kırıyordu (öldürüyordu) ve çoğunu canlı tutuyorlardı (yakalıyorlardı), hepsinin başlarını kesip kazık (sırık) üzerine koyup hetmana gönderdiler (yolladılar). Nitekim Kamanets’de 4 Türk ve Tatarın başını köylüler kazık üzerinde, kalenin karşısındaki toprak tabyanın üzerine koydular.’(KV 121/12)

*Anda ž dinsiz türk kirdi şaneckä da çaysin çayda yerişti, anda kesti ol hayduklarni **xaçkan zamanda,** da başlarin barisiniñ aldı.*‘Orada dinsiz Türkler siperlere girdi ve geri dönenleri gönderdiler, orada o haydutları kaçarlarırken öldürdüler ve hepsinin başlarını aldılar (topladılar).’(KV128/3)

*Nedä ki ol zaman, **köprügä kelgän zamanda,** kördüm ol yerni, çayda içinä çondikâr turup edi, da ol turup täfärüdž etär edi **oyraş bolgan zamanda da şturum etkän zamanda.***‘Nitekim o zaman, köprüye geldiği zaman, o yeri

gördüm, Türk sultanının durmuş olduğu ve durmuş olduğu o yerden uğraş (savaş) sırasında ve hücum edildiği sırada emirler verirmiş.’(KV 148/5)

Da dinsiz tatar, ansiz düğül, oboz çövräsini oylanlarni otunga da biçüngü barganlarni dostavat etiy edilär, paçolıklärni, da eltip çondikârga oddat etiy edilär til üçün aytip, ki belgili kişilärdir. ‘Ve dinsiz tatar, kasıt olmaksızın, otağ çevresine yaklaşanları odun ve çalıların arkasında saklananları yakaladılar ve gönderip sultana dil için bilgili kişilerdir diye verdiler.’(KV 148/7-149/1)

Dinsiz türknüj obozunda bolgan açlıç, kläsä dinsizniñ obozu vol'niy turup edi da kendin kimesä oblehnut etmiy edi, neçik nemiçni. ‘Dinsiz Türklerin otağında olan açlık, dinsizlerin tam otağında olmuştu ve kimse Polonyalıları olduğu gibi onlara destek olmadı.’(KV 155/1)

Da bu sahidir, da bir punktu özgä türlü düğül, zera men, Aksent, deş Krikor avak'ereç oylu, bunu yazgan, igi v'adomiyen, alay ki kim anda türk obozunda alip da satiptir, ol kişilärdän igi dovidacc'a bolup da igi prişlu çacc'a bolup, da alay yazipmen bu çronikaga, da poçensci közüm bilä dä kördüm da igi pripatric'a boldum bu barı işlärgä, ne ki bunda yazılğandır prezvıştkiy çası, başlap spoçontku çaç do konc'a, bügüngä ança bolganı. ‘Ve bu gerçektir (sahidir) ve diğer türlü değil 1 punktu da. Zira ben, Aksent, Peder Avaker Krikor’un oğlu, bunu yazan, iyi gözlemlerdim, öyle ki kim orada Türk otağında alır satar, o kişilerden iyi öğrendim ve iyice dinleyerek bu yıllığı yazdım, resmen (şahsen) gözlerimle gördüm ve bütün bu işlere iyice tanıklık ettim.’(KV 155/5)

Evet men,yazıçlı yazgan bunu, zıçit etärmen kendimä, ki artıç bügünki duşmannı bunda körmäyem. ‘Ve ben, günâhkar, bu yıllığın yazarı, burada artık başka düşmanlar görmemeyi diliyorum.’(KV 155/7)

Deş Mesrob vartabed Käfäli atoragal araçnort pan vartabed džanin Biy Teşrigä simarladı Zamosc'a şähärinä da anda kömüldü. Biy džanına yarlıyagay da yazıçlarına bilgän-bilmägän boşatlıç bergäy. ‘Peder Mesrob, Kafa’lı yönetici, başrahip, Tanrı’nın sözcüsü ruhunu Zamosc (Zagostye) şehrinde yüce Tanrı’ya teslim etti ve orada gömüldü (toprağa verildi). Yüce Tanrı ruhunu kutsasın ve bilip-bilmediği (kasıtlı ya da kasıt olmaksızın işlediği) günahlarını affetsin.’(KV 160/8-9)

2.1.11.4. -GİÇI/-GUÇI/-UÇI/-VUÇI

tuvurguçi (kişi)‘ doğurucu kişi, anne’(CCII 66a/22)

öç alguçı kişi‘ intikamcı’(CCII 66a-b/7)

sövündirgiçi (kişi)‘ sevindirici, avutucu kişi’ (CCII 66a-b/31)

basa inanır-mèn tırgızgiçi BèyArı Tuŋga, kim Ata Ovuldan öne durur‘sonra Baba ve Oğul’dan türeyen, hayat verici, Rab, Kutsal Ruh’a inanıyorum’(CCII 74b/13)

Biy ari dacarına kensiniñ, Biy köktü olturğuçuna kensiniñ.‘Rab, kutsal tapınağındadır. Onun tahtı göklerdedir.’(KZ 10/4)

Oyanganlar, barçamız t’inçliħından yuhunuñ, ħasi’k’i bağışladı bizga adam şovuçi t’eñri, ovunmaħ da yubanmaħ kuçsuzluħumuzga bizim, da k’elip birga canlı yır bila, haybat’ına da ħorvat’ına barçadan ari at’ına eyamızıñ bizim da ħuħaruçimizniñ bizim ys k’snuñ.‘İnsan seven Tanrı, bizim Efendimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in Kutsal adını, onurunu ve hürmetini şarkıyla birlikte canlı gelip, güçsüzlüğümüze sevinmek ve övünmek için, bize uykunun rahatlığından uyananlara bağışladı.’(AB 26/14-27/12)

Ĥosdovanël bõlup sıvın yurak’ımızniñ bizim, yapuħlar biluçi t’eñriga, neçik’ k’i yõpsungay yalbarğanımızni bizim.‘Bütün sırları bilen Tanrı’ya kalbimizin sırrını itiraf edip, dualarımızı kabul edecektir.’(AB 29/8-13)

Alğışı bilay da parèħosluħu bila barça arılarınıñ bağışlagay bizga, adam şovuçi t’eñri, ħalmaga saħtliħ bila da zadasız tutuş bila erk’ına k’õra anıñ bu dunyada da arzani bõlup meñilik’, da kõkdagi çatırğa, ħaysi k’i at’adı şovuk’lularınay k’endiniñ k’õnu t’eñri ys k’s biyimiz, barçanı tutuçi tırgız da yarlığa.‘Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıyla bu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih’in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.’(AB 29/13-30/13)

Yõħtur bu zaman buyruħçi markare, da yõl kõrguzuçi, ne but’ov ħurban, ne temyan õrenk’k’ane yer ħurbanları sunma alnına seniñ yarlıgamaħ tapma sendan. ‘Bu zamanda ne buyuran peygamber, ne yol gösteren vardır, ne yakmalık

kurban, ne tütü (yakmak için) yerimiz ne de bağışlamayı elde etmek için sana kurban sunacak yer.’(AB 71/5-12)

Alğışlisen usduna olturğuçunnu padşahlınnın senin, oğovlu [...] ‘Hükümdarlığının koltuğunda Kutsalsın[...].’(AB 75/5-8)

T’ağlar da barça biyik’lar, terak’ yemiş beruçi da barça ormanlar. ‘Dağlar ve bütün yükseklikler, meyve veren ağaçlar ve bütün ormanlar.’(AB 89/6-8)

Şuk’urlubiz, biy, sendan senin ulu haybat’ uçun Biy, padşah, ari koptagi t’eyri da at’a, barımtutuçi biy, da oğlu atanıñ yalgız toğgan ysk’s da ari can, biy t’eyri da oğlu at’anıñ, haysi k’i aldın bizni ari guystan. ‘Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oğlu İsa Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oğlu ve Tanrı senin büyük ününden dolayı senden minnettârız.’(AB 95/12-96/9)

Biy, barını tutuçi, t’eyrisi aprahamnın, sahagnın, yagopnun da alarnıñ artar oğlanların, barçanı tutuçi, biy, boşat’ maña menim yazhlarımni. ‘Ey her şeye kadir Tanrı, İbrahim’in, İshak’ın, Yakub’un ve onların doğan çocuklarının Tanrısı, bana günahlarımı bağışla.’(AB 101/7-13)

Mejilik’ oçaşma mana, eyam, da aña yamanlıhlarımni menim alnına senin, da borçlu etmagin meni tuşk’anlar bila yer tibina yamanlıhları bila k’endilarının, barçanı tutuçi biy. ‘Ey her şeye kadir Tanrı, bana sonsuza dek kızma, katında günahlarımı hatırlama ve kötülükleriyle ölümler diyarına düşenlerle borçlu kılma.’(AB 106/9-107/1)

Koplarga yarığovuçi biy, yarığa maña yazılığa. ‘Herkes merhamet eden Tanrı, bana, günahkâr olana merhamet et.’(AB 108/7-9)

Şenuçi, huvat’ı bila, ari, da tirlik’ etuçi, da ozdan haçin bilay seniñ saħla bizni. ‘Gücüyle yenen, Kutsal ve hayat veren, asil haçınla bizi korusun.’(AB 109/15-110/3)

Bahuçi barçasın, meğa saña sağışım bila, sözüm bilay da hilinganıñ bila, buzgin høl bitik’in yazhlarımni menim, da yazgin atımnı menim mejilik’ duftarda, da yar[...] ‘Ey her şeyi gören, sana karşı düşüncemle, sözümle ve

yaptıklarımınla günah işledim, günahlarımın defterini yok et, adımlı ebediyet defterine yaz ve merhamet et[...]'(AB 115/12-116/4)

Tergövuçi yapuqlarnı, meğa sana erk'li u erk'siz bilganım da bilmaganım bila, boşat'lıh ber yazıhlı huluna, haysi k'i sp awazandan toğganımdan çah bu k'unga dinra, yazıhlımen t'eñrilik'iñnin alnına sezik'lik'larım bila benim da barça boğunlarım bila t'eñimniñ, da yar[...]'Ey gizli olanları araştıran, sana karşı istekli ve isteksiz, bildiklerim ve bilmediklerimle günah işledim, bütün eklemlerimle ve kuşkularımınla Tanrılığın karşısında günahlarım Kutsal vaftizlik havuzundan doğduğumdan bu güne kadar, günahkâr kulunu bağışla ve merhamet et[...]'(AB 116/5-117/2)

Barçanı ayövuçi biy, hõygin kõzat' kõzlarımın benim ari hõrhunnu senin k'i artıhsı bahmagaymen, da hulahım bila yazıh işitmagaymen, da ağızım bila yalğan sozlamagaymen, da yurak'im bila yaman sağış etmagaymen, da hollarımın bila yaman hılınmagaymen, da ayahlarımın bila yaman yollarga barmagaymen, yõhsa tuzat' barça tepranişların t'enimnin benim, k'i barçada buyruğuna k'ora senin bõlgaylar, da yar[...]'Ey herkesi koruyan Tanrı, daha fazla bakmamak, kulaklarımınla günah (kötü söz) duymamak, ağızımınla yalan söylememek, kalbimle kötü düşünmemek, ellerimle kötülük (hırsızlık) yapmamak, ayaklarımınla kötü yollara gitmemek için kutsal korkunu gözlerimin önüne bekçi koy, her yerde buyruğuna uygun olması için, bütün vücudumun hareketlerini düzelt ve merhamet et.' (AB 117/3-118/5)

Klavuçi yahşılhıbiy, yahşı etuçi, hoymagin meni erk'ima k'ora benim barmaga, yõhsa yõl kõrguz maña har vaht seniñ erk'ina k'ora, da [...] 'Ey iyilik dileyen ve güzellik veren Tanrı, beni isteğime göre yürümeye izin verme, daima senin isteğine göre bana yol göster ve merhamet et[...]'(AB 119/10-15)

Ayövuçi yarat'k'anlarnı, sahlı canımın da t'enimni benim senin ari haçın bila aldövuçi yazıhtan, sınaımağından, esk'i duşmanın da yaman kişilarnıñ aldamağından, da barça tınsızlıhtan canımın u t'enimni, da yar[...]'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski duşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden korusun ve merhamet et [...]'(AB 120/9-121/3)

Kozat'uçi barçadan k's, oñun seniñ kılga bılğay usduma benim kunduz u keça, oñda olturganda, yolda yüruganda, yuhlaganda, turganda, k'i heç sesk'anmagaymen, yar[...] 'Ey herkesi koruyan Mesih, gece gündüz, evde otururken, yolda yürürken, uyurken ve uyanırken titrememek (ürkmemek) için sağıñ üzerime gölge (koruyucu) olacak, merhamet et [...] '(AB 121/4-11)

Bağışlovuçi yarılgamahnu, bağışla maña konu inam bila, da yahşi amal bila, uluşlu bölup ari t'enindan da ari hanıñdan kelmaga seniñ alnıña, ya[...] 'Ey merhametini bağışlayan, bana doğru imanla ve güzel işlerle Kutsal teninden ve kanından bir parça olup huzuruna gelmek için bağışla ve merhamet et[...] '(AB 123/13-124/4)

Yahşi etuçi biy, yahşi friştaga simarlagaysen, tatlılıh bila simarlamaga canımnı benim da uruşsuz keçirmaga esk'i düşmanın yamanıñdan, haysi k'i kók tibinadırlar, ya[...] 'Ey iyilik eden Tanrı, ruhumu tatlılıkla teslim etmek ve gök altında bulunan eski düşmanın kötülüğünden savaşız geçmek için iyi melege teslim et ve merhamet et[...] '(AB 124/5-12)

Barına yarılgovuçi biy, yarılgıa barça inanganlarga sana, benimgilarına da yat'larga, tanıganlarda da tanımayanlarga, tirilarga da olularga, boşat' düşmanlarıma benim da meni koralmayanlarga, da haytar alarnı yamanlıhlarından, haysi k'i bardır yurak'larınay benim uçun, da yarılgıa alarga da maña kóp yazılığa, da yarlı[...] 'Ey herkese merhamet eden Tanrı, sana, bütün insanlara, yakınlarıma ve yabancılara, tanıyanlara ve tanımayanlara, canlılara ve ölülere merhamet et, düşmanlarımı ve beni sevmeyenleri bağışla, kalplerinde benim için olan kötülüklerden onları kurtar, onlara ve bana, çok günahkâr olana merhamet et[...] '(AB 126/2-127/1)

Yetk'izma usduma benim yaman ts'asumnu, **barını tutuçi biy**, da kızıdan salma men taspolgannı, biyim, uzun esli da yamannı anmagan. 'Ey her şeye kadir Tanrı, kötü öfkeni üzerime gönderme, ey akıllı ve kötülüğü hatırlamayan Tanrım, beni, mahvolanı, ilgisiz bırakma.' (AB 153/5-153/11)

Atanı ölçövsuz ulu huvatın da seniñ haybat'lı konu bir oğlunnu, alayoh ovunduruçi ari cannı, sen padşahı haybatnıñ k's, sen meñilik' at'anıñ oğlu, sen hutharılmahı uçun adam cınsınıñ yöpsundun ari guysnuñ yurak'ın, sen açtıñ inamlılırga kóktagı hanlıñı, sen oñ yanına atanın olturupsen haybat' bila.

‘Baba’ya, ölçsüz ve güçlü kuvvetine ve şanlı gerçek tek Oğluna ibadet ediyorlar, ey Mesih, sen Kutsal Ruh’u ziyaret eden göklerin Hükümdarı (Kralı), ebediyen Baba’nın Oğlusun, insanların kurtuluşu için Kutsal Bakirenin karnını kabul ettin, sen ölümün acılı bağından imanlılara gökteki hanlığını açtın ve görkemle Baba’nın sağ tarafına oturdun.’(AB 157/15-158/15)

Ÿalbarırmen sendan oğul da ari t’eyri, biy dunđanı tutuçı, boşat yazđlarımaya menim da ber huluna seniğ can sağtlığın, ĥaysi k’i ĥutulgaymen seni bilaya meğilik’ ottan, zera sensen k’onu ĥozusu t’eyrinin, ĥaysi k’i ulağiniyirsen ĥuđıarılmađına adam millatının da kotturiyirsen yazığını dunđadan, da sana haybat’ meği meğilik’, amen. ‘Ey Oğul ve Kutsal Tanrı, her şeye kadir Tanrı, senden gđnahlarımı bağışlamayı ve ebedi ateşten seniyle kurtulacak kuluna can sağlığı vermeni diliyorum, çünkü sen, gđnahları dunđadan uzaklaştıran ve insan neslinin kurtuluşuna ulaşan Tanrı’nın gerçek kuzususun.’(AB 161/5-162/5)

Adam sovuğı t’eyri, bu alnımız da bolgan k’eçanı, ĥaysi k’i ustumuzga bizim kelmalıdır, yazığtan ĥuđıar, yamandan k’ yeri et da yadışı işk’a yđl koryuz, ertagi alđıřk’a, da haybat’lamağk’a arzani et barđa inanganlarını ari at’ına seniğ, da sağla eminlik’ta, biy, t’eyrimiz bizim. ‘Ey insan seven Tanrı, üzerimize gelmesi gereken önümüzdeki geceyi gđnahtan kurtar, kötölükten uzaklaştır ve iyi işlere doğru yol göster, Kutsal adına bütün inananlara sabah duasına ve övgüye uygun kıl, huzur içinde koru, ey Tanrımız.’(AB 163/13-164/11)

*A bu boluyur bizim yaman artıçsı köp yazıçlarımız için ki Teğri bizni türlü türlü öğütlüyür da siniyür adam oylanların, evet öğütlöp, znovu zmilovacc’a bolup, yarlıyüyür neçik **yarlıyovuğıBiy** da klämäs adamlarınđ yazıç bilä tas bolganin. ‘Bütün bunlar bizim çok kötü gđnahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve yeniden merhameti yaratır ve lütüfkâr bir sahip gibi gđnaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.’(KV 99/5)*

2.1.11.5. -mAs/-mAz

*A eđer ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayin artığ, **alay ođ tiymästir** terčä ant bermäđä, zera ayür iştir. ‘Eđer 10, 20 ya da daha fazla altının varsa hemen yemin etmeye gerek yoktur. Zira bu ağır iştir.’(TB 19v/3)*

*kim yazuhsuz kerti köñül bile Têñirniñ yêtesin alsa, aña bolgay kökdegi **tügenmes tirilik***‘kim günahsız olarak samimi kalp ile ekmek şarap ayinine katılıp İsa’nın bedeni olan ekmekten yese ve kanı olan şaraptan içse ona cennetteki ebedi hayat vardır’(CCII 63a/27)

*ol bilmes kim tamuñnuñ otun aldı dağı **tügenmes ölümün** aldı ‘o, cehennemın ateşini ve sonsuz ölümünü aldığı bilmez’(CCII 63a/29-30)*

***batmaz yıldızni** tuvurduñ, köñülik yolın körgüzdiñ*‘batmaz yıldızı doğurdun, doğruluk yolunu gösterdin’(CCII 70a/10)

*barçaga êrkli bir Ata Têñrige, kökni yêrni, **barça körünür körünmezni** yarattı dèy*‘bütün görünür görünmezi yaratan, her şeye kadir tek Baba Tanrı’ya inanıyorum’(CCII 74b/1-2)

*ÿarlığa biyim ħardaşlarımızga bizim tirilarga da olularga, da tirilarnı saħla barça turlu p’ortsank’larından **k’orunur k’orunmas duşmanlarnıñ, da k’êçk’anlarga bağışlagin** kökdagi ħanlıñını, da tındır eminlik’ta. ‘Canlı ve ölü olan kardeşlerimize merhamet et, canlıları görünür görünmez düşmanların her türlü belalarından koru, ölenlere gökteki (göksel) yüceliğini bağışla ve huzur içinde rahat ettir.’(AB 34/14- 35/9)*

*Boldum men, neçik’ adam, ħaysi k’i **işitmas da bolmagay söz alınına anıñ.*** ‘Ben duymaz ve O’nun karşısında söz bulamayacak adam gibi oldum.’(AB 49/11-14)

*Nışanı bila ari ħaçiñniñ seniñ surgin **k’orunur k’orunmasduşmannı** çek’larımızdan bizim, da turacak’ımızdan.‘Sınırlarımızdan ve oturduğumuz yerlerden görünür görünmez düşmanı Kutsal Haç’ının nişanıyla kov.’(AB 166/9-14)*

2.1.11.6. -mış

ıymış/sasımış şey‘kokuşmuş şey’(CCI 38b/24)

bişmiş kerpiç‘tuğla, kiremit’(CCI 51a/21)

kêbermiş sülük‘ölmüş sülük’(CCII 58a/40)

*anda tapgay-siz **yañı ħan togurmuş, kimni siz izder-siz***‘orada sizin aradığımız yeni doğmuş kralı bulacaksınız’(CCII 61b/36-37)

Yüsüp, kıznuj bollaşmışı sezdi ése saarga tüştü‘Yusuf, kızın şişmanladığını sezince kuşkuya düştü’(CCII 76a/10)

2.1.12. İsim-Fiil Grubu

A.vonGabain, isim-fiilleri, “İş ve hareket bildiren fiilden yapılmış isimlerdir.” şeklinde tanımlamış ve bu eklerin sıfat, isim ve nadiren yüklem ismi teşkil ettiğini ifade etmiştir (Gabain, 2003, s. 82).

Tuncer Gülensoy’un isim-fiiller hakkındaki görüşleri şu şekildedir: “Hareket isimleri *-mA*, *-mE* ve *-Iş*, *-İş* eklerini kullanarak da isim fiil grubu meydana getirebilirler. Bu şekilde meydana getirilen isim fiil grubu iş isimleri yaparlar (Gülensoy, 2000, s. 376).

Günay Karaağaç ise Gabain ve Gülensoy’dan farklı bir adlandırmada bulunmaktadır. İsim-fiillere “eylem adı öbeği” adını vermiştir. Eylem adı öbeklerini “Bir eylem adı ile ona bağlı bir veya birden çok ögeyle kurulan söz öbeğidir.” şeklinde izah etmiş ve temel işlevlerinin, eylemlerin adlarını yapmak olduğunu vurgulamıştır (Karaağaç, 2012, s.454).

2.1.12.1. -ş, -(y)Iş, -(y)Uş

kün tovuşı ‘gün doğuşu’ (CCI 37a/3)

kün batışı ‘gün batışı’ (CCI 37a/4)

bugün ağırlalık ol ulu künni, nêçik ol yulduz köründi kün toğuşı ol üç hanga‘bugün o yıldızın doğuda üç müneccime görüldüğü mübarek günü kutsayalım’(CCII 61b/32-33)

kün tuvuşnuj buçgakından batışdagi kırıvga dëyin êrkli Kristusnu öveli‘güneşin doğduğu yerden battığı kıyıya değin güçlü Mesih’i övelim’(CCII 76a/1)

Dügül kün toğuştan, da dügül kün batıştan, da ne anabadniñ tağlarından, yoħsa Teñri yarguçıdır.‘Çünkü yargı, ne doğudan ne batıdan ne de çöldeki dağlardan doğar. Yargıç ancak Tanrı’dır.’(KZ 74/7)

Yırah ettiñ mendan tanışlarımni menim, da hıydular meni mashara k'endilarına. 'Tanıdıklarımı benden uzaklaştırdın ve beni onlara rezil ettin.' (AB 12/10-13)

Ne hadar yırahtırk'un toğuşu k'un bat'ışından, ol hadar yırah etti bizdan torasızlık'imızni biznim. 'Doğu batıdan ne kadar uzaksa, bizden adaletsizliğimizi o kadar uzaklaştırdı.' (AB 18/13-19/2)

Algışlanız biyni, barça frıştalari anıñ hıvat' bila, k'i etarsız sözün anıñ, işitip awazına aytuşunuñ anıñ. 'Ey O'nun bütün melekleri, Tanrı'yı övünüz, ey güçlü olanlar, O'nun söylediklerini duyup sözünü yerine getiriniz.' (AB 21/3-8)

2.1.12.2. -mA

Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägü törälärni, tañlap barçanı ari bitiklärdän. 'Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.' (TB 7v/3)

11-inçi ki bilgäylär yaryučılar Törä bitikindän toyru yaryu etmägü, bilip, ki kendiläri dä turmaxtırlar köktägi yaryučiniñ alnına yaryuga. '11. Yargıcılar, Töre Kitabından doğru yargı vermeyi öğrenip kendileri de gökteki yargıcın önünde hesaba durmaktadırlar.' (TB 7v/4)

12-inçi, kimlär ki yaryunuñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, anıñ üçün ki xaçan adämilär alnına bolmaslar egrini köñü etmägü, hälbät, köp türlü söz bilä dzäht etärlär yaryučiniñaldamaga, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučiniñ alnına turmaga, ki barça yapuıxlarni körär... 'Kimler ki mahkemenin huzuruna çıkar, korku yaşayacaklar. Onun için, nasıl ki her türlü söz ile yargıcı aldatmaya çalışmazlar, insanların önünde eğriye doğru demezler. Çünkü Tanrının huzuruna çıktıklarında, onların bütün yaptıklarını görür...' (TB 7v/5)

Biz dä muñar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mundan artıx küçtür tapulmaga barça yerdä. '3 yargıcı olacak ki biz de bunu beğeniriz. Zira bundan sonra bütün yerlerde bulunmak güçtür.' (TB 14r/7)

Egär ki hagarag bolgaylar ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägü, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarmin tölov etkäy da ant içmägäy. 'Onun için

yemin etmeye karşı olursalar borcunun yarısını ödemeyi emrecekler ve yemin etmeyecekler.’(TB 19v/1)

*A egär ki bolmasa **tölöv etmägü** yarmında aytkayki ant içärmen da ludz tartarmen, anda yaryučiniñ nemä yazıçı yoxtur.* ‘Borcunun yarısını ödemeyi kabul etmediğini söylecek olursa yemin ederim. Onda hâkimin hiçbir hatası yoktur.’(TB 19v/2)

*Dayi da aytirmen sizgä, kimgä tiyär **antni bermägü**.* ‘Kime yemin edeceğinizi size söylerim.’(TB 19v/5)

*Barça yaryuda ermeniniñ, kimniñ tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniñ ki tanıçı bolmasa, **añar tiyär ant içmägü**.* ‘Bütün Ermeniler, yargıda kimin şahidi olsa ona yemin etmek gerekmez, kimin şahidi olmasa ona yemin etmek gerekir.’(TB 19v/6)

*Egär ki yaryučü bilsä, **ki egirlik bilä [kliyir ant içmägü ya ol kliyir egirlikbilä] ant bermägü**, keräktir yaryučü xoymagay, ki egirlik bolmagay.* ‘Yargıç, bilse ki suçu ile yemin etmek ister, suç olmaması için ona izin vermeyecek.’(TB 19v/8)

***Bu türlü tiyäsidir bolmaga** yaryu bitiklärinä, neçä ki yäñi nemä törä yoluxsa, da, tergäp, uslular baıxkaylar, toyru esä, yazgaylar ani da bu bitiktä.* ‘Söylemeye uygun olan yargı kayıtlarını herhangi bir töreye uygunsa derleyip bilgili insanlara gösterecek doğru ise onu da bu kitaba yazacaklar.’(TB 23v/2)

*10 yaşından aşaya **bsag bermägü** çar-ıış tibiñadır, aniñ üçün ki andan köp yazıç bolur, da kim ki bsag etär, artıxsi anar yazıñtır.* ‘10 yaşından önce evlenmek vermek kar-su dibinedir. Onun için ki kim evlenir, çok günah olur. Artık ona günahdır.’(TB 31r/4)

*Ol vaıhtin çixti Jovanes **k‘aroz bermägü**.* ‘O vakit Jovanes vaaz vermeye çıktı.’(TB 39v/9)

*İşitipmen men, ki K‘risdos Teñridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraıtan,— da aytti: — Ölümsüz Teñrigä ne türlü bolur **ton tıkmägü**?’* ‘Ben işitirim ki Hz. İsa Tanrıdır. Göğü ve yeri yaratmıştır. İnsanı

topraktan yaratmıştır. Ve söyledi:Ölümsüz Tanrıya elbise dikmek nasıl olur?’(TB 40v/2)

***Buyurduyan ündätmägü xoçılarni.** Tek sordu xoçılardan: – Xaydan tüştü bu ton sizgä? ‘Han, koyuncuların çağırılmasını istedi. Koyunculara tek bir soru sordu: Bu elbise elinize nerden geçti?’(TB 40v/7-8)*

*A kim ki kläsä **Teñriniñ yüzün körmägü**, na keräktir tärbasına bargay, xayısı ki Teñriniñövidir yixöv.‘Kim ki Tanrının yüzünü görmek istese huzuruna varmaya gerek yoktur. Çünkü Tanrının evi kilisedir.’(TB 54r/1)*

*Da ölgän vaxtına ki klägäy **hokeparc etmägü** xatunun xardaşları bilä birgä, törä anı añar buyurur.‘Öldüğü zaman, kadının kardeşleri ile beraber vasilik yapmayı isteyecek. Çünkü kanun ona bu hakkı verir.’ (TB 75v/6)*

*Egär kim ki kimgä **tuvar saxlama bersä**, at, ya xoç, ya barça türlü dzanavar, münüzlü da münüzsüz, egär anıñkibik tuvar xara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü xol algay. ‘Eğer kim davar, at, koyun, boynuzlu ya da boynuzsuz her çeşit hayvan beslerse, davarlar kara karşı dayanıklı olacak. Ya ölecek ya hızlı yol alacak.’(TB 87v/2)*

*Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuxları anıñ bolurlar yilına diyin, aχçasın berip, **ol tiyirmänni kerä almaga.**‘Eğer birisi kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’(TB 92r/2)*

*Aytilgan mahanalar ölgän kişiniñ hâkim da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ **başın tölämä.** ‘Hâkim, söylenen bahâneleri haklı bulmazsa, ölen kişiye peşin olarak borçlanırlar.’ (TB 108v/1)*

*Xaçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa **siñarları bilä işlämägü**, da anıñkibik işçilärdän biri eksik işlägäy birsindän, törä yanına keräk aytqaylar.‘Ne zaman ki ne işte de olsa dostluk ile çalışmayı söylerler, onun gibi işçilerden biri diğerinden az çalışırsa töreyi ona söylemeleri gerekecek.’ (TB 108v/6)*

*Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki **borçunu tölämägü** [bolmagay], da imen'ası üsnä ya xalgan xumaşı üsnä şparunk klägäylär törädän.‘Bir kimse,*

kendinin borcu için ki -borcunu ödemeyecek- mülkü ya da kalan kumaşı üstüne kanundan haciz isteyecek.’ (TB 126r/1)

av[ul]sturmaga kısta‘sohbet etmeye zorlamak’(CCII 58a/7)

anıñ üçün keldik ol hanga tēyişmege ‘onun için krala hediye vermeye geldik’(CCII 62a/1)

anıñ üçün sövünüp tözme kerek‘bu yüzden sevinerek zulüm görmek gerekir’ (CCII 62a/35)

eger biz yazukımızni kerti köñül bile aytsak kim Tēñeri öñünde ol turur, Tēñeri küçlüdür dağı yarlığançlıdur bizim yazukumuz boşatma dağı barça yamandan arıtma‘eğer biz günahımızı Tanrı huzurunda samimi bir kalple itiraf edersek, bizim günahımızı bağışlamaya ve kötülüklerden arındırmaya Tanrı’nın gücü ve merhameti yeter’(CCII 62b/31-33)

yazuklı kişi, kim tiler kēnsi yazuhın aytma, neçik Tēñri tiler dağı sēniñ canıñ arıngay, aña kerek tört nēme‘Tanrı isterse senin ruhun temizleneceği için, günâhkâr kişi kendi günâhlarını itiraf etmek isterse, ona dört şey gerekir’(CCII 63a/6)

kaygırmah kerek kerti köñül bile kēnsi yazuhıñ üçün; ekinçi, tilin bile aytmaga; üçünçi, erkiñbile yazuhıñı koymaga törtünçi, ne kim Ata aytır yuvukun tutmaga ‘samimi kalp ile kendi günahları için kaygılanmak gerekir; ikinci, dil ile itiraf etmek; üçüncü, kendi iradesi ile günahları terk etmek; dördüncü, Babanın günahları bağışlanması ile ilgili söylediklerini tutmak’(CCII 63a/9-11)

yağşırahtur bu dünyada erki bile yazuhın aytmaga, tamuhta dağın kerti yarguda küç bile aytkınça‘cehennemde ve gerçek mahkemede zorla itiraf etmektense bu dünyada kendi iradesi ile günahını itiraf etmek daha iyidir’(CCII 63a/11-13)

uyulmañız maña yazuhıñız aytma tolmaç bile‘bana günahınızı tercüman ile itiraf etmeye utanmayınız’(CCII 63a/17-18)

ol tolmaç andı borçlutur ol yazuhıñı yaşırma, neçik Ata‘o tercüman o günâhı Baba gibi gizlemek zorundadır’(CCII 63a/18)

kim aytmasa, birisi aynada mēn tlemēn eşitme‘kim itiraf etmese öbür hafta, ben dinlemek istemem’(CCII 63a/22)

barça kişi borçludur oruçta yazuhın aytma dağı tüm alma ‘herkes Paskalya orucunda günahlarını itiraf etmeye ve ekmek şarap ayinine katılıp İsa’nın bedeni olan ekmeği yemeye ve kanı olan şaraptan içmeye mecburdur’(CCII 63a/23-24)

dağı kerek bizge sağışlamaga, nêçik ol düşmanlarına utru bardı dağı bir söz bile barçasın yerge urdı ‘onun düşmanlarına nasıl karşı geldiğini ve bir söz ile hepsini yere vurduğunu da hatırlamamız gerekir’(CCII 63b/14)

dağı nêçik anı tikmege bağladılar ‘onu bir ağaca bağladılar’(CCII 63b/19-20)

yêne haybat bile kèlme turur tirilerni, ölülerni yargulama ‘yine dirileri ve ölüleri yargılamak için heybet ile tekrar gelecek’(CCII 74b/11-12)

Kirir edi körmü boşluhnu, sözlär edi yüräkinä kensiniñ, yıgar edi töräsizlikni boyuna kensiniñ. ‘Biri beni görmeye geldi mi, boş laf ediyor. İçinde fesat topluyor. Sonra dışarı çıkıp fesadı yayıyor.’(KZ 40/7)

Kõrguz mañayõl, haysina barmaga, zera saña, biy, kõturdum canımnı menim. ‘Ey Tanrım, bana gideceğim yolu göster, çünkü ruhumu sana verdim.’(AB 24/13-25/1)

Erk’iñni senin õvrat’maña etmaga, zera sensen t’eñrim menim. ‘Bana isteğini yapmayı öğret, çünkü Tanrım sensin.’(AB 25/6-8)

Hõrhu bila da titramañ bila turiyih algışk’a alnına anıñ, da şuk’urlu bölüyih andan keçanıñ bu sağat’ından kónuluk’u uçun anın, haysi’k’i tanladı bizni yarlıgamañı bila k’endiniñ, da bağısladı bizga keltirmaga õhşaşın kõktagi frişdalarnıñ. Haybat’lavuçi eyamız t’eñrini *barçamızga bizga bõlmaga* da biz mundan sonra arıtıp canımıznı bizim hıyastan da yaman hlinmañtan. ‘Titreyerek ve korku ile O’nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı’yı bize bağısladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettârız.’(AB 27/13-28/15)

Algışı bilay da parêhõsluñu bila barça arılarınıñ bağıslagay bizga, adam şovuçi t’eñri, halmaga sahtlıñ bila da zadasız tutuñ bila erk’ina k’õra anıñ bu

dunýada da arzani bolup menjilik', da kòkdagi çatırğa, haysi k'i at'adı şovuk'lularınay k'endiniñ k'õnu t'eñri ys k's biyimiz, barçanı tutuçi tirgiz da ýarlığa. 'Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih'in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.'(AB 29/13-30/13)

Da ber olçovsuz şahavatıñdan butun k'unnu eminlik'ta, da ýahşı umsa da k'eçirma. 'Bütün günü güven ve iyi umutlar içinde geçirmek için ölçüsüz sevginden ver.'(AB 34/3-7)

Çalındım, neçik' biçan, da hırudu ýurak'im benim, unuttum ýema otmak'imni benim awazından k'ustunmahımnın benim. 'Ot gibi tutuldum, yüreğim kurudu, iniltilerimin sesinden yemek yemeyi (bile) unuttum.'(AB 53/5-10)

Ýazılğay bu cınsk'a ozga joğovurtk'a, haysi k'i tapunuptur algışlama biyni. 'Bunlar Tanrı'yı övmek için ibadet etmiş (gelecek) kuşaklara ve diğer (doğmamış) insanlara yazılacak.'(AB 56/12-15)

Aytma sionga atın eyamıznuñ, da algışın anıñ ýerusagemde. Ýiğıştırma joğovurtlarını birga dañanlarga huluñ etma eyamızgay. '(Böylece) Efendimizin adını Siyon'da, duasını (ilâhisini) Kudüs'te söylemek ve Efendimize ibadet etmek için halkları ve hanları (kralları) bir araya toplayacak.'(AB 57/8-10)

Bolğay hulahın senin işitma awazın algışımniñ benim. 'Duamın sesini duymak için kulağın olacak.'(AB60/5-7)

Haybat'ına biy t'eñrinin ýergalik'ına k'ora ermeni sp ýuñovunuñ. Bu algışlarını biy t'eñrigasunma ertagi algışta. 'Bu ilâhileri Tanrı'ya sabah duasında sunmak için Tanrı'nın onuruna Ermeni kilisesinin kanununa göre (basıldı).'(AB 62/7-12)

Uçigitniñ hólthası, haysi k'i ot içina biy T'eñrini haybat'lıy edilar na biz da ulu inam bilay hólıyñ da ýalbarıyñ alar bilay birga, ari atın surp ýerrortut'yunuñ k'i bolğaybiz k'ýeribolma şonovsuz ottan. 'Tanrı'yı ateş içinde öven öğrencilerin isteğidir ve biz de onlarla birlikte ebedi ateşten uzaklaştırması için Kutsal Üçlünün adından imanla diliyor ve yalvarıyoruz.'(AB 64/14-65/9)

*Anti, haysi k'i and ıctı aprahamga, atamızgay bizim, berma bizga başha hırhımahtan hıtharılmahını düşmanlarımızdan bizim. **Tapunma anı arılık'bila da toğruluğ bila** alınına anıy barça k'unlarına tirlik'imizniy bizim. 'Öyle ki, korkudan, düşmanlarımızdan kurtuluşumuzu sağlamak, hayatımızın her gününde O'na doğruluk ve kutsallıkla ibadet etmek için atamız İbrahim'e söz verdi.'*(AB 84/2-12)

*Şağawat'ı uçun yarlıgamağınıy eyamız T'eñrimizniy bizim, k'i k'orundu bizga kunaş biyik'lik'tan **yarıhlı etmay haramğuluğumuznu bizim. Saçma yarıhını usduna bularnıy, haysi k'i olturup edih haramğuluğta, da k'olgasına olumnun tuzatma ayağlarımızni bizim** yoluna eminlik'nin. Tanrımızın sevgisi sayesinde güneş yücelerden, karanlığımızı aydınlatmak, ışığını karanlıkta ölüm gölgesinde oturanların üzerine saçmak ve ayaklarımızı huzur yoluna yöneltmek için doğdu.'*(AB 85/8-86/6)

*Hılıç ek'i yanlı berdiğ hollarına alarnıy **alma tölöv** dinsizlardan, harşılıhk'a barçay joğovurtk'a. **Balgama** hanlarından alarnın **bağ bilay, çeruvbaşçılarnın alarnıy hól bıhıovları bila temirdan.** 'Dinsizlerden borcunu almak, bütün insanlara karşılık vermek hanlarını ipe, ordu başlarını demirden zincirlerle bağlamak için ellerine iki taraflı (uçlu) kılıç verdik.'*(AB 92/12-93/5)

***Etma** alarga **yarıgu** yazılğandan, da haybat' budur barçay arılarına anıy. 'Yazdığı gibi adalet onlara adalet sağlamak, O'nun bütün sadık kulları için onur budur.'*(AB 93/6-9)

*Arzani etk'in, biy, bu kunnu **k'eçirma eminlik' bila** da yazıhtan başha sağla bizni. 'Ey Tanrım, bu günü huzur içinde geçirmeye uygun kıl ve diğer günahlardan bizi koru.'*(AB 97/10-13)

*Ovrat mana **etmaga erk'iñni seniñ, zera sensen t'eñrim** benim, yalğız sendandır, biy, çovrağı tirlik'nin, da yarıhı bilay yuzuñnun seniñ k'orıyirbiz yarıhını. 'Bana istediğini yerine getirmeyi öğret, çünkü Tanrım sensin, hayatın kaynağı yalnız sendedir, yüzünün nuruyla ışığı görüyoruz.'*(AB 99/6-13)

*İnam bila hosdovanel bölup da yerni oparmen sana, ayırılmagan yarıhı, at'a oğul ari can, da bir t'eñrilik' yarat'uçı yarıhını da tasetuçı haranguluğnu, tas et benim canımdan harangulu yazıhını da bilik'sizlik'ni, da yarıhlat' esimni benim, bu sahat' **algış etmaga** sana biyançına k'ora, da yöpsuniyim sendan*

h lthamn  menim, da  arlıga. ‘Ey ayrılmaya Işıq, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.’ (AB 111/12-112/13)

Ahullu at’anın  s, ber mana ahul  ahşini sağıslama, da sozlama, da etmaga alnıya seni  har sahat’, da  aman sağıstan da hulinmahtan huthar meni, da [...] ‘Ey Babanın akli olan İsa, bana huzurunda her an iyi düşünmek, konuşmak ve (iyilik) yapmak için akıl ver, kötü düşüncelerden ve işlerden beni kurtar ve merhamet et[...].’(AB 119/3-9)

Klavuçi  ahşilhn  biy,  ahşı etu i, hoymagin meni erk’ima k’ora benim barmaga,  ohsa  ol kor uz ma a har vaht seni  erk’ina k’ora, da [...] ‘Ey iyilik dileyen ve güzellik veren Tanrı, beni isteğime göre yürümeye izin verme, daima senin isteğine göre bana yol göster ve merhamet et[...].’(AB 119/10-15)

Bağışlovuçi  arlıgamahn , bağışla ma a konu inam bila, da  ahşı amal bila, uluşlu b lup ari t’enindan da ari hanı dan kelmaga seni  alnıya,  a[...] ‘Ey merhametini bağışlayan, bana doğru imanla ve güzel işlerle Kutsal teninden ve kanından bir parça olup huzuruna gelmek için bağışla ve merhamet et[...].’(AB 123/13-124/4)

 arih konu k’s, arzani et canımn  benim so un luk’ bila kor maga  arihin haybat’ınnıy seni  undalğan k’unda, tınmaga  ahşı umsa bila  ah  seni  haybat’lı ek’inçi kelganına dira[...] ‘Ey gerçek Mesih, davet edilen günde, onurunun nurunu sevinçle görmek ve şanlı ikinci gelişine (tekrar dönüşüne) kadar iyi ümitlerle dinlemek için ruhumu uygun kıl[...].’(AB 124/13-125/5)

 ar u i konu, haçan kelsan haybat’ı bila at’anıy  ar u etmaga tirilarga da  lularga, kirmagin  ar uga hulu  bila seni ,  ohsa huthar meni me ilik’  t’tan da işittirgin ma a sanlı undovun artarlarnıy kökdagi hanlıhıya seni ,  a[...] ‘Ey gerçek H kim, canlıları ve ölüleri yargılamak için Baba’nın onuruyla geldiğinde, kulunla yargıya girme (kulunu yargılama), beni sonsuz ateşten kurtar ve bana da gökteki hanlığında çoğalanların kutsal davetini duyur ve merhamet et[...].’(AB125/6-126/1)

Kÿelmahtır ol k'endi haybat'ı bila at'anın da ari cannuj, yarıǵu etmaga olularga da tirilarga, k'i anın olumsuz hanlıhına heç tujanmahlıh yõhtur. 'Baba'nın sonu olmayan, ölümsüz katında, ölüleri ve dirileri yargılamak için Baba'nın ve Kutsal Ruh'un onuruyla gelecektir.'(AB 132/10-133/2)

Yazıhlımen hulahtarım bilay, t'eñrinin buyruhun işitma yerinipmen, yõhesa hulaht hõyup men tiyişsiz sozlarga, yaman õgutk'a pambas etmahni, çihara bermahni, yergasiz galacılarnı, yaman sozlarnı hulaht yazıhı bar, barçanı hılınipmen, meǵa t'eñrigay. 'Tanrı'nın buyruǵunu duymak için tembellik ettim, gereksiz sözlere, kötü õǵütlere, dedikodu yapmaya, yersiz kelimelere, kötü sözlere kulak verdim ve ne kadar kulak günahı varsa, hepsini yaptığım için kulaklarımla günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 136/13-137/10)

Hõllarım bila yazıhlımen, artıht alıp ek'sik' beripmen, alıp yaşıripmen, kişinink'ına hıyipmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zırgel etirmen, urupmen, hanatıpmen, yazıht da uyat' yerga hõl uzat'ipmen, ne hadar bõlupmen dınsızlık' cansızlıht etma etipmen, ol hadar canıma hıyipmen, k'i bir boǵunumnu saǵ da yazıhsız t'eñriga sahlamiyirmen, meǵa t'eñriga. 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya saǵ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 139/11-140/11)

Har zaman tiyişlidir. Biyimuzga sunma. 'Tanrımıza her an sunmak için gereklidir.'(AB 144/2-3)

Yazht bila pintilangan boyumnu surt', biyim, da ilgarigi arılar bila uluşlu et meni, t'eñrim, da tovlıgan yazht bila boyumnu arzani et, kormaga ari yet izini senin da kõktagi hanlıhına hali da har k'ez meñi meñilik', amen. 'Ey Tanrım, günahlarla (dolu), çaresiz olan gönlümü parçala ve eski sadık kullarla beni birleştir ve günahlarla tutulmuş gönlümü, Kutsal izini görmek için uygun kıl, gökteki hanlıǵına şimdi, her zaman ve sonsuza dek yücelik olsun. Amin.'(AB 154/12-155/6)

*Haybat' saña t'eñri, k'i berdin bu gungi k'unnu **eminlik'ta da yâhşı sahlıhta k'yeçirmaga.** 'Bugünkü günü sağlık ve huzur içinde geçirmeye verdiği için sana yücelik olsun.'*(AB 163/9-13)

*Başladılar taş eşikni surp Asduadzadzin yîxövüyanına bolgan **murovat etmü** hem yol da yasama Uzun mahalädä 2 yandan.*'Aziz Asduaçaçın kilisesi yanında olan taş kapısı inşa edilmeye ve Uzun mahallede (Dlinna caddesinde) çift taraflı yol yapımına başlandı.'*(KV 90/6)*

*Xotin çalasın korol' rozkazat etti Olaç biyinä Tomşaga **oddat etmü**, nedä ki odat ettilär.*'Kral Hotin kalesini Moldova beyi Tomşa'ya verilmesini emretti nitekim verdiler.'*(KV 91/16)*

*Olaç viliyätinä boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomşaniñ da kliyir edilär **kendinöldürmügä**, nedä ki Tomşa posterežicc'a bolup da ol boyarlarni zevšistkim tiri tuttu, da çörüvlärin çirdi.*'Moldova'da hükümdar Tomşa'ya karşı beyler isyan ettiler ve onu öldürmeye geliyor idiler, ama Tomşa tehlikeyi anladı o beyleri canlı olarak yakaladı ve onların askerlerini kırdı (öldürdü).'*(KV 94/7)*

*Xaysi ki Yiriy Potockiy, oylu pan Yakub Potockiyniñ, kaštäl'an Kameneckiyniñ, bolup kendi lätasında igit, 26 yasında, tedi klöp rıcerstvo **pokazat etmü**, da çixti duşmanga çarşı na herc, çaysi ki ol herctä 2 tatar igitin öldürdü.*'Pan Yakub Potockiy'in oğlu, 26 yaşında, genç, Kamanetslerin şövalyesi, cesaret göstererek, düşmana karşı çıktı tek başına ve o vuruşmada iki Tatar yiğidi öldürdü.'*(KV 100/9)*

*Evet 5 kündän soñra artix dārman bolmadı **çarşı tüşmü duşmanga**, zera asri köp edi duşman hem Soçov çalasından toplar keltirip da tövüy edilär bizimkilärin.*'Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymaya artık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Soçov kalesinden toplar getirip bizimkilere ateş ediyorlardı.'*(KV 101/3)*

*Soñra Skender paşa yeberdi Stımbolga neçik Koreckiyi, alayže hospodarni Aleksandrniçardaşi bilä da domna anası bilä, çaysi ki domnani Stımbolda **tas etmü** kliyir edilär, evet türk boldu neçik kendi, alay 2 oylu.*'Sonra İskender Paşa, Koreckiy'i, hükümdar Aleksander'i, erkek kardeşi ile annesini de

İstanbul'a gönderdi, orada idam etmek istiyor idiler, ama iki oğlu ve kendisi Türk oldu.'(KV 101/9-102/1)

Der Łukas baron der niviragi Erusayemniņ, odprav'oniy bolup Ilóvdan, da keldi Kamenecküžoyovk' etmä. 'İlov'dan gönderilen Kudüs papalık elçisi Peder Lukas yolculuğuna mola vermek için Kamanets'e geldi.'(KV 105/14)

Başladılar bir birinä tüšmä. 'Birbirlerini öldürmeye başladılar.'(KV 112/10)

Atin berip Multan biyiniņ Radulnuņ, da xolup, napominat etip, ki elçi yebergäylär ulu vezirgä, da of'arovacc'a bolup, ki barišliχka kliyir Radul biy staracc'a bolma, tek til'ko elčiläri nemičniņ kelsin vezirgä. 'Mutlan beyi Radul'un adını verip, görüşüp, büyük vezire elçi gönderilmesini ısrar etti ve hükümdar Radul'un her iki tarafı da barış yapmaya davet ettiğine ama sadece Polonya elçilerinin vezire (görüşmeye) gitmesine inandırdı.'(KV 132/2)

Xaysi ki Türk padšahi, sorup kendin da bilip, ki sitarali paša edi, kaftan kiydirip, kendinä pozvolit etti šturumga kelmä. 'Türk padişahı onu (paşayı) sorup bilip (soruşturup) memnun kaldı, ona kaftanını giydirip, onun hücumu gelmesini emretti.'(KV 132/5)

Da nečik başladı ertüdän tövmä, čax keč bolginča zan'exat etmädi. 'Bu sayede sabahtan dövme (vurmaya) başladı, gece oluncaya kadar durmadılar (devam ettiler).'(KV 137/3)

Zera türk pozvolit etip edi köprüsündän kečmä da aytmiy edibuzma. 'Zira Türkler (bu köprüyü) yıkmadılar ve köprüden geçmemize izin verdiler.'(KV 148/4)

2.1.12.3. -mAk/-mAH

Evet ki törädä yazgandır: öldürüçi džanavarni öldürmäχkerük... 'Kanunda yazandır: yırtıcı hayvanı öldürmek gerek...' (TB 10v/6-11r/1)

Yoχesä emdi 12 yaryučilar toxtattılar, 12 arak'elgä oχšaš, dügül ki köp yaryučilarniņtergämäχindän könülür törä, yoχesä, köplärniņ tanıχliχi bilä könülüp, xorχulu körünür törä. '12 havariye benzer 12 yargıcı buldular. Töre,

birçok yargıcın toplanmasıyla iyi olmaz. Töre, birçoğunun şahitliği ile doğru olur, korkulu görünür. ' (TB 14r/5)

*Ol biyniñ egär **nemü ulu yañılmañı** bolmasa çanga, bolmas anı çixarmaga ol imen'asından. 'O beyin hana bir yanlışı yoksa onu mülkünden çıkarmaz.'*(TB 28r/8)

*Ol adam ne türlü ölümsüzdür, çaräsizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda **Teñriniñ öcäsmäxi** kelir üstünä, ya ol dünyâda meñi çiyinalir. 'O insan ölümsüz değildir. Aksine, çaresiz ve fanidir. Ya bu dünyada Tanrı'nın gazabına uğrar ya da o dünyada sonsuz eziyet görür.'* (TB 54r/5)

yër titremeki'yer titremesi' (CCI 27b/17)

***koçkar müzi koyurmak**, koyurmakdan koyurmak*'koç boynuzu sağlamdır, sağlamdan da sağlamdır'(CCII 60a/17)

*yaman sagınçımдан, sözümден, yaman êrkimден, **yaman işlemekimден*** 'kötü düşüncemden, sözümден, kötü niyetimden, kötü işlerimden dolayı çok büyük günâhkârım'(CCII 61a/5)

*anıñ üçün bugün dağı bu ayda bizge **sagınmañ kerek** Kristusnuñ kınların dağın ölümün*'bu yüzden bugün ve bu ayda bize Mesih'in çektiği acıları ve ölümünü hatırlamak gerekir'(CCII 63a/1)

***kaygırmah kerek** kerti köñül bile kensi yazuñuñ üçün; êkinçi, tilin bile aytmaga; üçünçi, êrkiñ bile yazuñı koymaga törtünçi, ne kim Ata aytır yuvukun tutmaga*'samimi kalp ile kendi günahları için kaygılanmak gerekir; ikinci, dil ile itiraf etmek; üçüncü, kendi iradesi ile günahları terk etmek; dördüncü, Babanın günahları bağışlanması ile ilgili söylediklerini tutmak'(CCII 63a/9-11)

*kim ol kını, ol ölümni **yakşı sagınmak** tilese ol Kristusnuñ sagıtın, nêden Kristus tözdi, kerek kim biz köñül közi bile bakkay-biz, yıgay-biz, çöplegey-biz birge, külte bagnı baglagay-biz dağı köñlümize koygay-biz*'eğer o acıyı, o ölümü, o Mesih'in silahını, Mesih'in o acıya neden dayandığını iyi hatırlamak istersek, gerek ki kalp gözü ile bakalım, bir yere yığalım, toplayalım, ekin demeti gibi bağlayalım ve kalbimize koyalım'(CCII 63b/2-3)

ol sagıttan köñlümiz yangay Têñirniñ sövmeklikine dağı ol sagıt bolğay anıñ kalkanı barça yekler allında ‘o silahtan kalplerimiz Tanrı’nın sevgisiyle tutuşur ve o silah bütün şeytanlar önünde onun kalkanı olur’(CCII 63b/6)

dağı yekniñ sinamakına bizni küvermegil ‘şeytanın bizi ayartmasına izin verme’(CCII 63b/31)

yarlılarga andan bahmış, yarılğamakğa yöpsinmiş‘yoksullara oradan bakmış, bağışlamayı emretmiş’(CCII 69a/20)

barçamızça andan başka têtışli êdiktas bolmakğa ‘hepimiz o olmasa mecbur idik mahvolmaya’(CCII 69b/1-2)

bizni tirgizmekge öldi‘bizi diriltmek için öldü’(CCII 71b/4)

ave yarlı, yoğsıl bolğan, soyurgamak bizge tapğan, Têñri saa boldı boluş‘selam zavallı yoksul olan, bizim için lütfu bulan, Tanrı sana yardımcı oldu’(CCII 72a/11)

küyüp turuptır-mên ölüleriniñ kopmaklıkın dağı mênü tirilikni ‘ölülerin dirilişini ve ebedi hayatı bekliyorum’(CCII 74b/18)

köp sövmekden êsirdiñ‘çok sevmekten kendinden geçtin’(CCII 75a/7)

‘Uvatıyğ bağın alarnıñ da salıyğ bizdän hoşulmahın alarnıñ ‘Onların bağlarını koparalım diyorlar. Bağlarını üzerimizden atalım.’(KZ 2/3)

Zamanına, neçik palaylasaöçüşlänmähi anıñ.‘Çünkü öfkesi bir anda alevleniverir.’(KZ 2/12-3/1)

Eyämizniñdir hutğarmahı, üsnä joğovurtuñnuñ seniñ algışın seniñ.‘Kurtuluş Rab’dedir. Halkının üzerinde bereketin olsun.’(KZ 3/9)

Öçüşländi yüräklänmähtän közüm menim, oprandım men duşmanlarım üsnä menim.‘Kederden gözlerimin feri sönüyor. Düşmanlarım yüzünden gözlerim zayıflıyor.’(KZ 6/8)

İşitti Biy avazıma yğlamağımniñ menim, işitti Biy algışıma menim, da Biy holğhamnı menim yöpsündü.‘Çünkü Rab, ağlayışımı işitti. Yalvarışımı duydu. Duamı kabul etti.’(KZ 6/10)

Yebergäy üsnä yazıhlularniñ sırtmağ, ot da kügürt, bu yaltramağ ülişayağ içmä alarga. ‘Kötülerin üzerine kızgın korlar ve kükürt yağdıracak. Paylarına düşen kâse kavurucu rüzgâr olacak.’ (KZ 10/6)

Kim bergäy Siondan hutharıлмаğ İsrajelgü! - haytarmağına Eyämizniñ yäsirlikin joğovurtunuñ kensiniñ sövürgäy Jagop da färäh bolğay İsrajel. ‘İsrail’in kurtuluşu keşke Siyon’dan gelse! Rab, halkımı eski gönencine kavuşturunca Yakup soyu sevinecek, İsrail halkı çoşacak.’ (KZ 13/7)

Sövünäläh biz hutharmağına seniñ, atına Teñrimizniñ bizim biz ululangaybiz. ‘Kurtarılmama sevinelim, Tanrımızın adına övünelim.’ (KZ 19/6)

İşitti añar köktän arilikindän kensiniñ, huvat hutharmağından oñunuñ kensiniñ. ‘Sağ elinin kurtarıcı gücüyle kutsal göklerden ona yanıt veriyor.’ (KZ 19/7)

Tanıma yerdä yollarıñni seniñ, barça millätlar hutharmağınıñ seniñ. ‘Öyle ki, yeryüzünde yolun, bütün uluslar arasında kurtarıcı gücün bilinsin.’ (KZ 66/3)

Boldu eminlik yeri aniñ, da turmağı aniñ Sionda. ‘Konutu Şalem’dedir. Yaşadığı yer Siyon’da.’ (KZ 75/3)

Neçik ki färäh bolğaylar saña barçası, haysılarınıñ turmağları kensiläriniñ sendändir. ‘Okuyucular, kavalcılar, ‘Bütün kaynaklarım sendedir!’ diyecek.’ (KZ 86/7)

Tatlıdır Biy, meñiliktir yarlığamağı aniñ, pokolen’a pokolen’adandır köñülükü aniñ. ‘Rab iyidir, sevgisi sonsuzdur. Doğruluğu kuşaklar boyunca sürer.’ (KZ 99/5)

Ber bizgä boluş tarlıhta, zerä yalğandır hutharmağı adamniñ. ‘Düşmana karşı bize yardım et. Çünkü insanın yardımını boştur.’ (KZ 107/13)

Seniñ bilir maña başlamağ künlärniñ huvattan, roskoşuna ariläriniñ seniñ hoynumdan burun günäştän toğdum seni. ‘Seherin bağrından doğan çiy gibi savaşağın gün askerlerin gönüllü gidecek.’ (KZ 109/3)

Bermä seskänmähkä ayağınıñ seniñ, da yuğlamagay közatiñ seniñ. ‘O, ayaklarının kaymasına izin vermez. Seni koruyan uyuklamaz.’ (KZ 120/3)

Eger bardım esä içinä tarlıhniñ, tirgizgäysen öçaşmähdan duşmanniñ. ‘Sıkıntıya düşersen, canımı korur, düşmanlarımın öfkesine karşı el kaldırırsın.’ (KZ 137/7)

Biy, yarlıgamañniñ seniñ meñilik, işin holuñnuñ seniñ közdän salmagın. ‘Ya Rab, sevgin sonsuzdur. Ele aldığın işi bırakma!’ (KZ 137/8)

Hılıç eki yanlı berdi hollarına alarnıñ alma tölöv gurk’çılardan, azarlamahka barça joğovurtnu. ‘Ellerindeki iki ağızlı kılıçla uluslardan öç alsınlar. Halkları cezalandırırsınlar.’ (KZ 149/6-7)

Algışlañız Teñrini arilikindän aniñ, algışlañız anı tohtalmahtandan huvatından aniñ. ‘Kutsal katında Tanrı’ya övgüler sunun! Gücünü gösteren göklerde ona övgüler sunun!’ (KZ 150/1)

Çıhardım hılıçın kendindän, da kestim başın aniñ, da kötürdüm tabalanmañni oğlanlarından İsrajelniñ. ‘Kılıcımı çıkardım ve onun başını kestim. Alay etmeleri için İsrailoğullarına götürdüm.’ (KZ 151/7)

Algışlısen üsnä tohtalmañına köknüñ, ögövlü. ‘Kurduğu göğün çatısında ona övgüler sunun.’ (KZ 151/56)

Algışlı Biy Teñrisi İsrajelniñ, ki bahtı, da etti huthtarılmañni joğovurtuna kendiniñ. ‘İsrail’in Tanrısı olan Rabbe övgüler olsun! Çünkü halkının yardımına gelip onları fidye ile kurtardı.’ (KZ 151/68)

Neni k’i ari hayrabédlar k’orup ari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kunda har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımızniñ bizim, zera esk’i duşman har k’éz bizni yaralıur, yazıh aşıray hem oruç etmah bila. ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracağız.’ (AB 4-6/13-1)

Koplar aytarlar edi canım uçun menim, k’i yohstur huthtarılmañni bunun t’enrisinda k’endiniñ. ‘Birçoğu benim canım için, bunun kurtuluşu Tanrı’sında yoktur, derlerdi.’ (AB 8/5-9)

Menda t'ohladi yurak'lanmaħıy seniñ, barça t'olğunlarınıni seniñ t'oldurduñ usduma menim. 'Öfken üzerime sabitlendi, bütün kızgınlığını dalga dalga üzerime doldurdun.' (AB 12/5-9)

Yõhsa mi etarsen olulargay sk'ançelik'iñni seniñ, ya hak'im, turguzup, tapunmaħ etk'aylarmi saña? 'Ey Tanrım, mucizelerini ölümlere mi göstereceksin, yoksa (ölüler mi) kalkıp sana ibadet edecekler?' (AB 13/7-11)

Yõhsa mi aytsar k'imsa haçan kërızmanda yarlıgamaħıñni seniñ ya k'önuluk'uñnu seniñ tasbõlmaħk'ay? 'Yoksa doğruluğunu yok olduklarında mı, merhametini mezardayken mi söyleyecekler?' (AB 13/12-14/1)

Menda toħtaldıoçaşmaħın seniñ, ħorħun seniñ muşħulattı meni. 'Kızgınlığın üzerimde sabitlendi, korkun beni üzdü.' (AB 15/3-5)

Kim ħuħharır buzuhluħtan tirlik'iñni seniñ, taclar seni yarlıgamaħ bila da saħavat' bila. 'Hayatını mahvolmaktan kurtarır, seni merhameti ve sevgisi ile taçlandırır.' (AB 16/9-13)

Etar yarlıgamaħ biyda k'önuluk' barça zırgel bolganlarga. 'Tanrı bütün sıkıntılı olanlara merhamet eder ve sadakat sağlar.' (AB 17/4-6)

Evet yarlıgamaħı eyamıznuñ ħalır meñi meñilik' usduna ħorħk'anlaruñ k'endiniñ, da toğruluħu anıñ oğlanlarına diñra. 'Ama Tanrımızın sevgisi ebediyen korkanların üzerinde kalır, doğruluğu ise çocuklarına kadar ulaşır.' (AB 20/4-9)

İşittirgin maña ertarak' yarlıgamaħıñni seniñ, zera men saña, biy, umsandım. 'Ey Tanrım merhametini bana erkenden duyur, çünkü ben sana umutlandım.' (AB 24/9-12)

Atıñ uçun seniñ, biy, tirgizgaysen meni toğruluħun bila seniñ, çıħargaysen tarlıhtancanumnenim yarlıgamaħıy bila seniñ. 'Ey Tanrım, senin adın için doğruluğunla beni hayata döndüreceksin, merhametinle gönlümü sıkıntıdan kurtaracaksın.' (AB 25/12-26/2)

Oyanganlar, barçamız t'inçliħından yuhunuñ, ħasi'k'i bağısladı bizga adam sovuçi t'eñri, ovunmaħ da yubanmaħ kuçsuzluħumuzga bizim, da k'elip birga canlı yır bila, haybat'ına da ħorħat'ına barçadan ari at'ına eyamıznuñ bizim da ħuħharuçimiznuñ bizim ys k'snuñ. 'İnsan seven Tanrı, bizim Efendimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in Kutsal adını, onurunu ve hürmetini şarkıyla birlikte

canlı gelip, güçsüzlüğümüze sevinmek ve övünmek için, bize uykunun rahatlığından uyananlara bağısladı.’(AB 26/14-27/12)

Hərhu bila da titramağ bila turiyih alğışk’a alınna anıñ, da şuk’urlu bölıyih andan keçanıñ bu sağat’ından kónuluk’u uçun anın, haysi’k’i tanladıbizni yarığamağı bila k’endiniñ, da bağısladı bizga keltirmaga oğşaşın kóktagi frişdalarnıñ. Haybat’lavuçi eyamız t’eñrini barçamızga bizga bółmaga da biz mundan soñra arıtıp canımızni bizim hıyastan da yaman hılınmağtan. ‘Titreyerek ve korku ile O’nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı’yı bize bağısladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettariız.’(AB 27/13-28/15)

Biy, yurak’lanmağıñ bilay seniñ harşilamagin meni, da ne oçaşmağın bila seniñ oğutlamagin meni. ‘Ey Tanrım kızgınlığıñla beni karşılama, öfkenle beni hatırlama.’(AB 37/7-12)

Hayt, biy, da hutħar boyumnu benim, tirgiz meni, biy, yarığamağıña k’ora seniñ. ‘Ey Tanrım, geri dön ve canımı kurtar, beni sevgine göre hayata döndür.’(AB 38/6-9)

Zera k’imsa bółmas k’i olumda angay seni, ya tamuħta tapunmağ etk’aylar saña. ‘Çünkü ölünce seni kimse hatırlamayacak, cehennemde sana ibadet etmeyecekler, ey Tanrım.’(AB 38/10-13)

K’op hıyını bardır yazıhlılarnıñ, evet haysıları umsanırlar biyga, yarığamağı eyamıznın bółgay çovrasına alarnıñ. ‘Günahkârların acısı çoktur, ama Tanrı’ya ümit bağlayanlara Efendimizin sevgisi, merhameti etrafında olacak.’(AB 44/6-11)

Biy, yurak’langanın bila seniñ harşilamagin meni da ne oçaşmağıñ bila seniñ oğutlama meni. ‘Ey Tanrım, kızgınlığıñla beni karşılama, öfkenle beni hatırlama.’(AB 45/4-8)

Hıynaldım daaşah bółdum asrı, munğrar edim k’ustunmağından yurak’imniñ benim. ‘Çok acı çektim, ezildim, kalbimin sızıntılarından avaz avaz bağırdım.’(AB 47/7-10)

Sen turup şağawat'lanırsen usna sionnuş, zamanı şağawat'lanmaşınıñ anın yetişıptir sahat'ı. 'Sen Siyon'a gelip sevgi gösterirsın, (çünkü) onun sevgi görme zamanı gelmiş.'(AB 55/7-11)

İşitma na k'ustunmaşına bağıllarınıñ da çeşma olumga oğlanlarınborçlılarınıñ. Bağlı (tutuklu) olanların iniltelerini duymak ve borçlu olanların çocuklarını ölümden kurtarmak için gökten yeryüzüne baktı.'(AB 57/4-7)

Yõhtur bu zaman buyruşçi markare, da yõl kõrguzuçi, ne but'ov hõrban, ne temyan õrenk'k'ane yer hõrbanlarını sunma alnına seniñ yarılgamaş tapma sendan. 'Bu zamanda ne buyuran peygamber, ne yol gösteren vardır, ne yakmalık kurban, ne tütsü (yakmak için) yerimiz ne de bağıslamanı elde etmek için sana kurban sunacak yer.'(AB 71/5-12)

Hõtharılmaş duşmanlarımızdan bizim, da hõlundan barça k'õralmaşsızlarımızdan bizim. 'Düşmanlarımızdan ve bütün nefret edenlerimizden kurtuluşumuzu sağladı.'(AB 83/9-12)

Anti, haysi k'i and içti aprahamga, atamızgay bizim, berma bizga başha hõrõhmaştanhõtharılmaşnı duşmanlarımızdan bizim. Tapunma anı arilik'bila da toğruluş bila alnına anıñ barça k'unlarına tirlik'imizniñ bizim. 'Öyle ki, korkudan, düşmanlarımızdan kurtuluşumuzu sağlamak, hayatımızın her gününde O'na doğruluk ve kutsallıkla ibadet etmek için atamız İbrahim'e söz verdi.'(AB 84/2-12)

Da sen, oğlan markare biyik'taginiñ, undalgin, barsarsen alnına eyamızniñ hadirlamay yolunanıñ. Berma bilma hõtharılmaşnı joğovurtunuñ k'endiniñ, boşat'lhk'a barça yazıhlarımızga bizim. 'Ve sen, ey çocuk, yücelerin peygamberi (diye) çağrılacaksın, O'nun yolunu hazırlamak için, kendi halkının kurtuluşunu ve bütün günahlarımızın bağıslanacağını bildirmek için önünde gideceksin.'(AB 84/13-85/7)

Kõrguz bizga, biy, yarılgamaşınıñ seniñ da hõtharılmaşınıñ seniñ, ber bizga, biy, yarılgamaşınıñ seniñ meñilik', işin hõlunnun seniñ k'õrumsuz etmagin, biyim benim, seni işanç k'endima ettim. 'Ey Tanrım, bize merhametini ve kurtuluşunu göster. Ey Tanrım, sevgini sonsuza dek ver ve yaptığın işleri gösterişsiz kılma, (çünkü) seni kendime ümit kıldım.'(AB 98/12-99/6)

Haybat' da hormatda yer opmah biyik'lik'k'a, ata oğul ari canga hali da har k'ez, meji mejilik', amen. 'Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'a, tek Tanrı'ğa şimdi, her zaman ve sonsuza dek şan ve şeref olsun. Amin.'(AB 100/1-5)

Ayovuçi yarat'k'anlarını, saħla canımnu da t'enimni benim senin ari haçin bila aldovuçi yazıhtan, sinamaħından, esk'i duşmannın da yaman kişilarnu aldamaħından, da barça tınsızlıhtan canımnu u t'enimni, da yar[...] 'Ey yarattıklarını koruyan, Kutsal Haçınla canımı ve bedenimi yalancı günahlardan, denemelerden, eski düşmanın ve kötü insanların kandırmalarından, ruhumu ve bedenimi bütün tehlikelerden koru ve merhamet et [...]'(AB 120/9-121/3)

Haytaruçi bularganlarını, haytar meni yaman ovranchik'larımndan benim yahşı hılınmaħk'a, da berk'irt canımda benim ħorħulu ular kunumnu, da ħorħusun tamuħnun, da sovuħ'un uçmaħnu, k'i haytk'aymen yazıhtan da ħilingaymen toğruluħnu. 'Ey bunalanları çeviren, beni kötü alışkınlıklarımndan iyilik yapmaya çevir (yönlendir), günahlardan uzaklaşmak ve doğruluğu yapmam için cennetin sevgisini, cehennem korkusunu ve korkulu ölüm günümü ruhumda kuvvetlendir ve merhamet et.'(AB 122/8-123/4)

Yazıhlımen ħulaħlarım bilay, t'eħrinin buyruħun işitma yerinipmen, yöħesa ħulaħ ħoyup men tiyişsiz sozlarga, yaman oğutk'a pambas etmaħnu, çıħara bermahnu, yergasiz galacılarnı, yaman sozlarnı ħulaħ yazıħı bar, barçanı ħılınıpmen, meħa t'eħrigay. 'Tanrı'nın buyruğunu duymak için tembellik ettim, gereksiz sözlere, kötü öğütlere, dedikodu yapmaya, yersiz kelimelere, kötü sözlere kulak verdim ve ne kadar kulak günahı varsa, hepsini yaptığım için kulaklarımla günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 136/13-137/10)

Yazıhlımen yurak'im bila, yaman sağış etipmen itlik'k'a, boşniglik'k'a, damahlik'k'a zırgëletmaħk'a yurak'im bila kek saħlap men urmaga, ħanat'maga, öldurmaga, da t'eħrinin ħorħulu yarğusun esima keltirmiyirmen, benim ulu yazıħlarımnu ħoyup ozganın kiçi yazıħların sağışlap men, meħa t'eħriga. 'Kalbimle günahkârım, çünkü kalbimle zinaya, ahlâksızlığa, tamahlığa ve zulüm etmeye niyet ettim, öldürmek, vurmak ve kan dökmek için kin besledim, Tanrı'nın korkulu yargısını hatırlamadım, kendi büyük günahlarımı bırakıp, başkalarının küçük günahlarını düşündüm, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 138/12-139/10)

Boluş kestan padşahlara da t'eñrini tanıgan buyruhçılarga, çeruvlarına, da zurÿat'larına da alarnın, sahlamañ bilay eminlik'tay, biy t'eñrimiz bizim. 'Ey Tanrımız, Hristiyan padişahlara, Tanrı'yı tanıyan emredenlere, askerlerine (koruyucularına) ve onların nesillerine huzur içinde saklayarak yardım et.'(AB 165/12-166/4)

Nigol der Krikor oylunuñ sñjari Hoska, Jovaneş Kevor çizi, keçti bu dünyâdan, çaysi ki priçinasi oylan toyurmaçedi, ki oylannı toyurdu tiri, da kendi zaraz džanin Teñrigä simarladı. 'Peder Krikor'un oğlu Nigol'un eşi, Jovanes Kevor'un kızı Hoska bu dünyadan ayrıldı, öyle ki arzusu oğlan doğurmak idi ve oğlanı diri (canlı) doğurdu ve kendi canını hemen Tanrı'ya teslim etti.'(KV 92/2)

2.1.13. Zarf-Fiil Grubu

Nurettin Koç, çalışmasında zarf-fiillerin kesinlikle iyelik eki almadığını ve bir kısım zarf-fiillerin de sıfat-fiil eklerine iyelik eki getirilmesiyle oluştuğunu belirtmiştir (Koç, 2002, s. 430-437).

Leyla Karahan, zarf-fiil grubu için "Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı unsur veya unsurlardan kurulan kelime grubudur." tanımını yapmış ve zarf-fiilin, grubun ana unsuru olması sebebiyle grubun sonunda bulunduğunu vurgulamıştır (Karahan, 2016, s. 57).

A.von Gabain ise zarf-fiillerin çekimsiz fiil olduğunu, cümle içerisinde bir ögeyi karşılamadıklarını, çokluk ve iyelik eki almadıklarını ifade etmiştir (Gabain, 2003, s. 84).

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde tespit edilen zarf-fiil grubu örnekleri, zarf-fiil ekleriyle kurulan gruplar olarak alt başlıklara göre tasnif edilmiştir.

2.1.13.1. -A

kömiş birgi tarta keliyir 'gümüş boru çalarak geliyor'(CCII 60a/11)

altun birgi tarta keliyir'altın boru çalarak geliyor'(CCII 60a/12)

taş araba şak ête tüşti 'taş araba şak ederek düştü'(CCII 60a/28)

kuyruhunca su yinçi tama këlir, dëşirler ‘kuyruğu boyunca inci damlayarak geliyor, diyorlar’(CCII 60b/45)

kaçan anı ayttı, andan katı ura başladılar ‘ne zaman ki bunu söyledi, ondan sonra daha çok vurmaya başladılar’(CCII 61b/18)

2.1.13.2. -GAŇA/ -GIŇA/ -InCA

Yäñi avadanliĥ yapkan yerlär barĉa keliştän boş bolgay, barĉa yergäsi bilä tügälläginĉä. ‘Yeni bakım yapan yerler, bütün yerleri ile tamamlanınca bütün vergiden muaf olacak.’(TB 28r/13)

nëçik yara yakşı bolmas içindën tëmeri çıkmayınça, alay yazuklı can sav bolmas, arınmas, yazukı çıkmayınça‘içinden irini çıkmayınca yara nasıl iyileşmezse günâhkar ruh da öyle günahı çıkmayınca sağlıklı olmaz, temizlenmez’(CCII 62b/35-37)

yaşırahtur bu dünyada érki bile yazuhın aytmaga, tamuĥta dagın kerti yarguda küç bileaytkınça‘cehennemde ve gerçek mahkemede zorla itiraf etmektense bu dünyada kendi iradesi ile günahını itiraf etmek daha iyidir.’(CCII 63a/11-13)

yolumnu köndergil sën sövgençe tilegençe‘beni sevdiğince, dilediğince doğru yola yönelt’ (CCII 66a-b/21-22)

basa üçünçi künde ölümden koptı bitüvler aytgança‘sonra Kutsal Kitap’ın söylediği gibi üçüncü günde dirildi’(CCII 74b/10)

profet aytgança, “kötürdi kız, kız egeç, Emanuelni.”‘peygamberin dediği gibi, “taşıdı kız bakire iken Emanuel’i.’(CCII 76a/12)

Da nëçik başladı ertädän tövmä, çaĥ keč bolginĉa zan'eĥat etmädi.‘Bu sayede sabahtan dövmeğe (vurmaya) başladı, gece oluncaya kadar durmadılar (devam ettiler).’(KV 137/3)

Evetnemä skurat etminĉä ĥara yüz bilä kettilär.‘Ama hiçbir şey elde edemeyince (başarılı olamayınca) yüz karalığı ile gittiler.’(KV 137/7)

Zera yayovlu çixip obozdan da kendilärin vıstrašit etiy edilär, alay ki 3 kezni dä itlär kibik xaçtilar – neçik atlisi, alay yeniçerisi, tufäklärin yeberminçä, xaçtilar. ‘Zira yaya askerler otağdan çıkıp onları püskürttüler ve böylece 3 kez de köpekler gibi kaçtilar-atlılar ve yeniçeriler tüfeklerini (silahlarını) bırakarak kaçtilar.’(KV 140/1)

2.1.13.3. -GAndA

uyuganda uyuhısında ‘uyuduğunda uykusunda’(CCII 58a/22)

çerek bolganda sên boyuğa yo[v]utmagıl ‘çürük olduğunda bedenine yaklaştırma’(CCII 58b/5)

ave saa kim ıgladıñ haçda ölgende ogulıñsövünçe açuvıñ töndi‘selam sana ki ağladın, çarınıhta ölünce oğlun; öfken sevince döndü’ (CCII 70a/15)

ol ölgende boşov tēydi tutgunlarga ‘o ölünce kurtuluş geldi tutsaklara’(CCII 71b/2)

öz öziñ körüp turgandaötli sirke içirdiler ‘kendi kendine bakıp dururken ödlü sirke içirdiler’(CCII 72a/9)

ave, kimniñ oñ kolını tutturganda yaratkanıköktegiler barça saptı‘selam, kimin sağ elini tutunca yaratıcısı göktekilerin hepsi çekildi’ (CCII 72a/17)

Kozat’uçi barçadan k’s, oñun seniñ kılga bılğay usduma benim kunduz u keça, ovda olturganda, yolda yüruganda, yuhlaganda, turganda, k’i heç sesk’anmagaymen, yar[...]‘Ey herkesi koruyan Mesih, gece gündüz, evde otururken, yolda yürürken, uyurken ve uyanırken titrememek (ürkmemek) için sağın üzerime gölge (koruyucu) olacak, merhamet et [...]’(AB 121/4-11)

Da hali umsanıp t’eñriga, da anın yetovsuz şağawat’ına aytırmen men benim yaman yazhlarımni, bu sp yuhovnun içina, t’eñrinin alnına, da sp adzadzinniñ, da barça arılarnın koptagılarnıñ da yerdagılarnın, da benim din at’amnın alnına, barça yazıhlarımni aytırmen, haysi k’i hılınıp men canım, t’enim bila, da barça sağşlarım bilay, da sözlarım bila, da etk’anlarım bila, erk’li u erk’siz bilganım bila da bilmaganım bilay, kunduz u keça, eğar yolda yüruganda,

eğar jühlaganda, eğar oyağ bolganda.‘Ve şimdi, Tanrı’ya ve O’nun sınırsız sevgisine umutlanıp, kötü günahlarımı, bu Kutsal Kilisenin içinde Tanrı’nın, Kutsal Üçlü’nün, gökyüzündeki ve yeryüzündeki bütün sadık kulların önünde ruhumla, vücudumla ve bütün düşüncelerimle, sözlerimle, yaptıklarım, isteyerek ya da istemeyerek, bilerek ya da bilmeyerek, gündüz ve gece, evde otururken, yolda yürürken, uyurken, uyanıkken işlediğim bütün günahlarımı Babamın önünde itiraf ederim.’(AB 134/4-135/9)

Da xaçan ki kat alip eltkändü asma, na çixti xarşi 1 ermeni xiz da katniñ xolundanodn'at etti kendin, da çixip şahärdän xaçtilar.‘Cellat onu asmak için götürürken bir ermeni kız celladın önüne çıktı ve celladın elinden (onu) kurtardı ve şehirden çıkıp kaçtılar.’(KV 93/3)

Da 1 oylu Türk etkändü öldü, da birisi, xaysi ki hospodar edi, tedi Türk padşahi pokoyoviy etti kendin yanına.‘Bir oğlu Türk olunca öldü ve diğeri de yani hükümdar olanını da Türk padişahı kendi yanına hizmetçisi yaptı.’(KV 102/4)

Da uxodit etkändü tedi yol xata här teñriniñ künü potikac'a boluy edilär, ki bir sahat dinsiz vaz kelmäs edi.‘Geri çekilirken de yol üstünde Tanrı’nın her günü çatışma oluyordu, zira dinsizler (Tatarlar) bir saat bile geri çekilmediler.’(KV 112/5)

Evet çöp-çövräsin oboznuñ xara bulut kibik alip şturmovat etärlär edi bez priştanku ulu avaz bilä çaçırmaç bilä 4 yandan – bolsun ketkändü, bolsun turganyerlərindä.‘Ama kara bulutlar otağın çepeçevresini kuşatmıştı, 4 yandan (taraf) naralar ve çığlıklar atarak hücum ediyorlardı (saldırıyorlardı) –ister gittiği- ister durduğu yerlerde.’(KV 112/6)

Yoşesä yayovlusundan öldü 5000xaysi obozda öldü, xaysi Kamenectä, xaysi yolda Ilövgäketkändü öldü.‘Ama yayalılardan 5000’i öldü- birazı otağda öldü, birazı Kamanets’de, birazı da Ilov yolunda öldü.’(KV 153/2)

2.1.13.4. -(I/U)p

...siz dä yazixlarına boşatliç aytip xolgaysiz, ki Biy Teñri boşatliç bergäy.‘...siz günahlarına bağışlama söyleyip alacaksınız. Rab Tanrı da sizi bağışlayacak.’(TB 2r/10)

*Tiyäsidir emdidän soŋra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, **taŋlap barčanı** ari bitiklärdän. ‘Kutsal kitaplardan hepsini seçip, töreleri şimdiden sonra kitap ile kabul etmeye uzak duracaktır.’(TB 7v/3)*

*Ošta bu 12 türlü baş işlär **biri birinä baylap**, säbäp çoyarbiz Törä bitikinä oşsaş surp arak‘ ellärdän, çaysi ki Biy Teŋridän yaryučılar berildilər dünyâgâ, da çaytöp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabelärni da vartabelärni, ari yixövnüŋ yaryučıların. ‘İşte bu 12 türlü baş işleri birbirine bağlayıp Töre Bitiği’ne benzer yerlerden sebep sunarız. Nasıl ki Rab Tanrı tarafından dünyaya yargıçlar gönderildi, kutsal kilisenin yargıçlarını ve peygamberleri kutsal kişiyle birlikte doyardular.’ (TB 7v/6-8r/1)*

*Yoşesä emdi 12 yaryučılar toxtattılar, 12 arak‘elgä oşsaş, dügül ki köp yaryučılarniŋ tergämäxindän könülür törä, yoşesä, **köplärniŋ tanixlixi bilä könülüp**, çorçulu körünür törä. ‘12 havariye benzer 12 yargıcı buldular. Töre, birçok yargıcın toplanmasıyla iyi olmaz. Töre, birçoğunun şahitliği ile doğru olarak, korkulu görünür.’ (TB 14r/5)*

*Dayi da Xayanlihta 3 töräci oturur, alay oç Frangistanda, **Xayanlihtan övränip**, surp Errortut‘ iunnuŋ atına da tanixlarniŋ sanına. ‘Kağanlıkta 3 yasacı bulunur. Bunu Kağanlıktan öğrenip Avrupada ise Aziz Errortut’nun adına ve şahitlerinin şanına 10 yasacı bulunur.’(TB 14r/6)*

*Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki, **poşuman bolup**, biri birinä tölov etkäylär. ‘Gün verecek ve geç kalacaklar. Şahitler, pişman olup birbirinden intikam alacaklar.’(TB 19v/4)*

*Egär kimesä kimesäni törägätartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniŋ tanixi bolmagay, ne aniiŋ, kimniŋ [=kimni] ki yaryuga tarttı, tiymästir añar ant, kim ki **tutup keltirdi**, yoşesä añar tiyär ant, kimni ki **tutup keldilər**, egär könü kişi esä. ‘Bir kimse şahidi olmadan, herhangi bir şey ya da borç için birini mahkemeye verirse, onun için yemin etmeye deymez. Kimi ki tutup getirdiler, eğer doğru kişi ise onun için yemin etmeye deyer.’(TB 19v/7)*

*...yilda 3 kez žoyovk‘ bilä bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäni badiyät çixip esä, **anı barča baçip**, ari atalar artixsiliçni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär. ‘...yilda 3 kez toplanacak ve plan yapacaklar. Eğer ki*

dünyada herhangi yenilik çıkarsa, kutsal atalar hep ona bakıp, çoğunluğunu geri gönderecekler ve onları doğru yola getirecekler.’ (TB 23v/1)

*Egär ki kimesä es xoysa, tapar barça ari bitiklärdä bu türlü, ki **az-az ilgäri kelip** tügälläniptir.*‘Eğer bir kimse akıl koysa bütün kutsal kitaplarda böyle bulunur. Az az esinlenerek tamamlanmıştır.’(TB 23v/3)

*Egär ki bizdän **az-az ilgäri kelip** yazıldı esä, emdi dä egär ki köplärdän yazılssa özgä vaıtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoıssa tek toyru törä bolsun, ki barça yaışılar biyängäylär da munuı eksikin tügällägäylär.*‘Eğer ki bizden esinlenip yazıldı ise şimdi de başka vakitte çoklardan yazılssa hiç eksik değildir. Yoksa tek doğru töre olsun, bütün iyiler beğenecekler ve bunun eksikliğini tamamlayacaklar.’(TB 23v/8)

*Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oı kiçi biylärdän salaçilarga berilsä nemä pustalıı, yer ki yasagaylar ya, **ormanları kesip**, tarlovlar etkäylär, ol alarıñ imen'aları bolgay, da kendilärindän sonra oylanlarıñ bolgay.* ‘Büyük beylerden küçük beylere herhangi bir yer verseler, onun gibi küçük beylerden köylülere herhangi boş arazi verilse, yaşayacaklar ve ormanlarını kesip tarla yapacaklar. O tarla, onların mülkü olacak. Kendilerinden sonra da çocuklarına kalacak.’(TB 28r/10)

*Da k'ahana bsagni aç xarınga etkäy, da tum bolgay, da **xosdovanel etip** kiyövnü da kelinni, da tiyişlidir, tum algaylar, da yegänläрни da içkänläрни xoymagaylar yiıövğä kelmäy.*‘Papaz, nikâhı aç karına kıyacak ve akşam yemini edecek. Damat ve gelinin günahlarını çıkarıp akşam yemini edecekler. Yiyenleri, içenleri ve kiliseye gelmeyenleri kabul etmeyecekler.’(TB 31r/6)

*Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilär bezirgânlar da keltirdilär haybatlı ton ipkin K'risdoska lâyiı, keltirdilär da **çöküp xoydular** bu haybatlı tonnu.*‘Kendi aralarında bunu düşünüyorlardı. Tüccarlar geldiler ve Hz. İsa'ya layık menekşe motifli, gösterişli bir elbise getirdiler. Yere oturup bu gösterişli elbiseyi önümüze koydular.’(TB 40v/3)

*...tek taıga maı ot yandı kendi kensinä, da biz, **munu körüp**, asriseskändiı, sayındiı, ki xaraıçılar edi, tek 1 yerdä yiııldıı barçamız, andan sonra bardıı ol yergä, kördüı taı adämilär otlu xanatlılar, ki xuluı etiyirlär edi bu tonga, da biz xorıtuı yuvuılanma ol yergä.* ‘...tek şaşırttığı zaman ateş kendi

kendine yandı. Biz de bunu görüp önce ürktük, sonra oduncular olduğunu hatırladık. Tek bir yerde herkes toplandı. Ondan sonra o yere gittik. Sabah insanlar ve ateş kanatlılar gördük ki bu elbiseye kulluk ediyorlardı. Biz de korktuk o yerde dost edinmedik.’(TB 40v/10)

Xaytîp körür surp Asduadzadin: kügürtlü teñiz içinä xatînlar yüriyirlär boylarından, da yarîm yüzü xara, da yarîmî kök. ‘Dönüp Aziz Tanrı’yı görür: kadınlar, yüzlerinin yarısı kara yarısı mavi halde kükürtlü deniz içinde yürüyorlar.’(TB 49r/5)

Baxçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baxça eyäsi yemişin alır. ‘Bahçelerde çeşit çeşit, yere dikilen bitki ve ağaç olur. Bir su damlası yardımıyla meydana gelip o bahçede meyve olur.’(TB 54r/12)

A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldı esä küçlü tuvar xaranî, buzgay ya yegäy, anînkibik saxlovuçi [eyäsinä] körgüzmäx keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansız bolsar tapkanî bilä töräniñ, xaysin ki törä ulu könülük bilä tapti. ‘Eğer güçlü kara davarı ayı, kurt ya da başka yabancı hayvan aldı ise onu öldürecek ve yiyecek. Koruyucu Tanrıya belirli ve doğru o yeri göstermesi gerekir. Töre ile bulmanın zararı yoktur. Zira töre büyük bir doğruluk ile buldu.’(TB 87v/5)

Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuxları anîñ bolurlar yilina diyin, axçasın berip, ol tiyirmänni kerî almaga. ‘Eğer birisi kendisine tembellikten güç bulup su değirmenlerini satarsa, yakınları parasını verip değirmeni geri almak için önümüzdeki yıla kadar onunla olurlar.’(TB 92r/2)

alar ayagaşıp yattılar ‘onlar ayaklı başlı halde yattılar’(CCII 57a/19)

ëmgenip terlep kınalıpandan tamagıñ béslegil ‘emek çekip, terleyip, eziyet çekip, ondan sonra karnını doyur’(CCII 57a/22)

uyuhısırıp uyuhısı arasında ‘uyuyamadığında, uyku arasında’(CCII 58a/23)

anda ilap asov yoñ, neçe çağırsa eşitmeh yoñ ‘orada ağlamanın faydası yok, ne kadar bağırsa işitmek yok’(CCII 59a/11)

ol itdir, avzun artına soħup uyur ‘o ittir, ağzını kıçına doğru sokup uyur’(CCII 60b/34)

kim eği k n l bile bizim yih vge k lse ulu k n ağırlap, ana bolgay altı yıl boşak‘kim halis niyetle pazar gününü kutsayıp bizim kiliseye gelse, onun altı yıllık günahları bağışlanacak’(CCII 61a/11-12)

kim ansızın k lse bizim yih vge ulu künden başka, yazuk   n a ırgansa, ne e k lip T nriye yalbarsa, yemese sadagasından bizge b rse, aňça ana papdan yüz k n boşak‘kim günahlarından pişmanlık duyarak pazar gününden başka bir gün ansızın bizim kiliseye gelse, Tanrıya yalvarsa, yemeyip sadakasından bize verse ona papadan yüz gün af’(CCII 61a/16-19)

m n s yn paytır  dim sizge T neri sözi... ‘ben size Tanrı sözünü sevinerek söyler idim...’ (CCII 61a/22)

...kaçan k p kın t zdi, sonırasında taş bile taşlap  ld rdiler‘...çok acılara katlandı, sonrasında taş ile taşlanıp öldürdüler’(CCII 61b/14-15)

tizin  k p y g ndi dagın ayttı ‘diz üstü  k p ihtiramla dedi ki’(CCII 61b/18-19)

anıň   n sövünüp t zme kürek‘bu yüzden sevinerek zulüm görmek gerekir’(CCII 62a/35)

bir friřte anıň bile bardı azam bolup‘bir melek insan olup onunla birlikte gitti’ (CCII 62b/7)

ol frişte sövünüp karşı bardı... ‘o melek sevinerek karşı vardı...’(CCII 62b/13)

dađı k nsiniň kanlı t ri tüřti y rge, friřte k lip  v tti‘ve kendisinin kanlı teri yere düřtü, melek gelip sildi’(CCII 63b/13)

durust T nri altında yargulap‘gerçek Tanrı gözetiminde yargılayıp’ (CCII 66b-b/22-23)

soyurgatıp iřittirdiň sözin tenge biriktirdiň‘l tfedip iřittirdin, sözünü bedene birleřtirdin’(CCII 69a/6)

 rip, azamnı kutkardı ‘yetişip adamı kurtardı’(CCII 69a/24)

kökden k lip ha ka mindi‘gökten gelip çarmıha  ıktı’(CCII 69b/4)

kimniñ kurbanını yavlu körüp yarılgağı ‘kimin kurbanını yağlı görüp merhamet etti’(CCII 69b/11)

tıñ u kös-könü öpkesinkoyup bëriptir algışın ‘çok ve haklı öfkesini bırakıp dua etti’(CCII 69b/12)

sëni sövüp çın hanımız barçadan üstün kötürdi ‘seni sevip gerçek kralımız herkesten üste kaldırdı’(CCII 69b/13-14)

kurtley tuvup Bëyimiz burulup turgan ilannıbasıp yançtı ‘kurtçuk gibi doğdu Rabbimiz İsa, burulup duran yılanı basıp ezdi’(CCII 69b/15-16)

çın han büsrep sëni sevdi ‘gerçek kral onaylayıp seni sevdi’(CCII 70a/4)

bizni yürgen yollarına küvürüp yetkergil Yesusga ‘bizi yürüdüğü yollarına yöneltip ulaştır İsa’ya’(CCII 70a/6)

Tëñri tutturıptır, sövüp, kollarını aruv körüp ‘Tanrı duygulanmıştır, sevip, ellerini temiz görüp’(CCII 70a/8)

bizge bañıp yarılgağı ‘bize bakıp merhamet etti’(CCII 70a/22)

ave saa kim tözlikni yöpsinip yaratkanın biriktiriptir oğluña ‘selam sana ki senin özün, kabul edip yarattığın, biriktirmiştir oğluna’(CCII 70b/11)

ave, yazıksızlıkını arzulap Tëñri köçürdi ‘selam, günahsızlığını arzulayıp Tanrı göçürdü’(CCII 70b/15)

ave, Maria kim Tëñriñ körüvsep sën susadıñ, muradıña emdi tēydiñ, yüzün köre olturupturdıñ ‘selam Meryem ki Tanrı’nı görmek isteyip hasret çektin, muradına şimdi erdin, yüzünü görerek oturuverdin’(CCII 70b/17-18)

avzıñ dağı sağıncıñ barça birge kopsap turur, ögünç tēkşi bërip turur ‘hep birlikte ilahiler söyleyip durur, sadece övgü verip durur’(CCII 71a/9)

saa ıglap kim yügünür ‘senden ağlayarak kim aman diler’(CCII 71a/11)

ave saa kim kügürçinley munduz egeç sën uçmışleyyürüp barçalarını ozdıñ ‘selam sana ki güvercin gibi masum iken sen, uçmuş gibi yürüyüp herkesi geçtin’(CCII 71b/5-6)

alay bizge tēydi, ten këyinip, Tëñri sözi ‘bize öyle geldi, bedene girip, Tanrı sözü’(CCII 71b/16)

canıñ hem teniñ hemeşe susap turup içiptir-sen ‘ruhun ve bedenin daima susayıverip içmişsin’(CCII 71b/17-18)

ırlap Têñrini ögdiler‘ilahi söyleyip Tanrı’yı övdüler’(CCII 72a/2)

Têñri kimni otdan kêçirip sinadı‘Tanrı kimi ateşten geçirip sinadı’(CCII 72a/3)

Têñrini körüp kovangay‘Tanrı’yı görüp kıvrandır’(CCII 72a/6)

sênden kişi kêsmeysındı, taş tavga kim bitip östi‘insan senden kesmeden kırıldı ki taş dağda bitip büyüdü’(CCII 72a/7-8)

haçka kèrip öltürdiler‘çarمیڭa gerip öldürdüler’(CCII 72a/10)

öz öziñ körüp turgandaötli sirke içirdiler üzdi bizge kök yer hanı, kaçan sênden, algış yeri, yemiş bolup bizge teydi‘kopardı bize göğün ve yerin kralı, senden, lütuf yeri yemiş olup bize gelince’(CCII 72a/22)

mürvetiñe sên yêñdirip yazıñımıznu kötirdiñ, katı ölimge kirip ölimden bizni çıgardıñ‘cömertliğine sen yendirip günahımızı yok ettin, zor ölüme girip ölümden bizi kurtardın’ (CCII 72b/13-14)

tamu kabakını buzup tutgunlarını sên kutkardıñ ‘cehennem kapısını kırıp tutsakları sen kurtardın’(CCII 72b/15)

tuşmannı yêñdeçi bolup ataña têñdeş olturdıñ ‘düşmanı mağlup edip babana eşit oturdun’ (CCII 72b/16-17)

...muradımızga teyire yüziñ körgüzüp toydurgıl‘...muradımıza erdirip yüzünü gösterip doyor’(CCII 72b/18-19)

Kristus yarılğap medet etti arı kız Mariamdan ‘Mesih acıyıp yardım etti kutsal bakire Meryem’den’(CCII 73a/14)

sarp süñgü kövsin sançıp su kan bile ağışdırdı‘sert süngü göğsünü delip su gibi kan akıttı’ (CCII 74a/3)

yuluv dèp anlarını tögüp yazuklarımıznu yuldı‘fidye olarak onları döküp günahlarımızı temizledi’(CCII 74a/4)

terezü dèk bir başını èndirip birin kötürdi, Yesus alay bék tamuknu buzup olca köp çıgardı‘terazi gibi bir başını indirip birini kaldırdı, İsa öyle sağlam cehennemı yıkıp çok ganimet çıkardı’(CCII 74a/11-12)

yulunganlarını haç öze başlap yêtkir mênjülükke‘kurtulanları çarmıh üzerinden kılavuz olup sonsuzluğa ulaştır’(CCII 74a/15-16)

...kökden ênip, Arı Tından ulam êrdeñ ana Mariamdan ten alıp kişi bolupturur ‘...gökten inip, Kutsal Ruh aracılığıyla bakire Meryem Ana’dan vücut bulup insan olmuştur’(CCII 74b/6-8)

Pont Pilat yargulap haçka kêrilmış kın körüp kömülüp turur‘Pontius Pilatus tarafından yargılanıp çarmıha gerilmiş, zulüm görüp gömülmüştür’(CCII 74b/8-9)

ki hrıstoz töktü, sövüp kulunu uyalman yaşımnu ‘ki Mesih döktü, sevip kulunu, engelleyemem gözyaşımı’(CCII 75a/1)

kim içip tatlı çokrak suvunu, toydırdı canını ‘ki içip tatlı kaynak suyunu, kandırdı ruhunu’ (CCII 75a/2)

dünyeni unutup, kanıñ töktün‘dünyayı unutup kanını döktün’(CCII 75b/2)

êmgek tarttıñ kim bizler arınalı yazıklarını koyup ‘eziyet çektin ki bizler arınalım günahlarımızı bırakıp’(CCII 75b/3-4)

yürüp yüğürmayın yêtmegeuçmaktağı êlbek mênğü toyga boluş kim baralı‘yürüyerek koşarak yorulmadan ulaşmağa cennetteki zengin sonsuz şölene yardım et ki varalım’(CCII 75b/4)

kéydi kulunıñ tenini, ten ten bile kutkaruvsap, itlenmişlerini tabuvsap‘giydi kulunun bedenini, bedeni ile kurtarmak isteyip, kaybolmuşları bulmak isteyip’(CCII 76a/4)

tuvurdaçı kız köksüne kökniñ çigi tüşüp kiretuvurmağanı tuvurdı‘bakire anne göğsüne göğün çiyi düşüp girerek doğurmayanı doğurdu’(CCII 76a/5-6)

ulu sövünç alıp andanêki karın öte kördi‘yüce sevinç alıp ondan, iki karın arasından gördü’(CCII 76a/8)

utru bêynip tabunmış‘karşılıklı oynayıp hürmet etmiş’(CCII 76a/9)

Yüsüp, kızınıñ bollaşmışı sezdi êse saarga tüşti‘Yusuf, kızın şişmanladığını sezince kuşkuya düştü’(CCII 76a/10)

andan kêlip frişte ayttı:korkmagıl, Daud uruğı,‘sonra gelip melek dedi ki: korkma Davud’un oğlu’(CCII 76a/11)

toyga yürüp yügürelî‘şölene yürüyüp koşalım’(CCII 76a/16-17)

arı kız Mariamdan **boy yaratup** kənsine, azam boldı‘kutsal bakire Meryem’den kendisine vücut yaratıp insan oldu’(CCII 80a/3)

əmgek ölümge azam yolunça **tilep kirdi**‘vahşi ölüme insan yolunca isteyerek girdi’(CCII 80a/4)

ölümünden yana **ərklî çıgup** kökke bardı‘ölümünden yine güçlenerek çıkıp göğe yükseldi’ (CCII 80a/4-5)

sonra **kəlip** inanmayanlar örtli tamuħka tüşürgey, inanganlar algaç mənüüçmaknıñ tınçınayana kaytgay ‘sonra gelip inanmayanları alevli cehenneme düşürecek, inananları ebedi cennetin huzuruna alınca yine dönecek’(CCII 80a/5-7)

kıstalışıp kəliyorlar‘birbirine sokularak geliyorlar’(CCII 80b/18)

Sağmos Tawit’niñ, **ne zaman ki haçıp edi** yüzündän Apisoğom oğlunuñ kensiniñ.‘Davut Peygamberin Avşalom’dan kaçtığı zaman yazdığı mezmur.’(KZ 3/1)

Men **yuħka kirip** da yuħladım, oyandım, da Biydir boluşuçım menim.‘Yatar uyurum, uyanır kalkarım. Rab bana destektir.’(KZ 3/6)

Horħmagaymen tümänlar bilä çerövündən alarnuñ, ki **çöp çövremni alıp da yarağlanıp** saħlıyır edilär meni.‘Silahlanıp çepeçevre beni sardılar, tutsak ettiler. Çevremi saran binlerce düşmandan korkum yok.’(KZ 3/7)

Haytıp nek hayğulusen, boyum, ya nek yüräklädirirsən meni? Umsan Teñrigä, tapun añar, **ħuħaruçısı yüzümnüñ** benim Asduadzdır.‘Ey gönlüm, neden üzgünsün? Neden içim huzursuz? Tanrı’ya umut bağla. Çünkü ona yine övgüler sunacağım. O benim kurtarıcım ve Tanrımdır.’(KZ 42/5)

Yenmäħ algış bilä, eslilik Tawit’niñ, zamanına ki keldilär zap’açık’lär da ayttılar Sawuğga: ošta Tawit’ **yaşınıp** olturuptur bizdä.‘Telli sazlarla Davut’un maksili. Zifliler gelip Saul’a: “Davut aramızda gizlenmiyor mu?” dedikleri zaman.’(KZ 53/1)

Tüştü ot, da körmädilär günäş, neçä ki eslärinä algıy edilär tegänäklärin kensiläriniñ, **neçik tinik yüräklänip** tirilä küydürgäy alarnı.‘Düşük çocuk gibi

güneş yüzü görmesinler. Kazanlarınız diken ateşini daha duymadan, kötülerin yaşı da kurusu da kasırgayla savrulacak.’(KZ 57/9-10)

Haytsınlar tezindän uyalıp, kimlär aytırlar edi maña: “vah vah”. ‘Bana ‘oh! oh!’ çekenler utançlarından geri çekilsinler.’(KZ 69/4)

Neni k’i ari hayrabèdlar k’orup ari can aşıray tohtattılar bizga turlu turlu yergalik bila algış etmay, da haybat’lamay biy t’enrinin atın har kun da har zaman çah zamanlarına ança k’unlarımıznıñ bizim, zera esk’i duşman har k’öz bizni yāralıır, yāzılı aşıray hem oruç etmañ bila. ‘Önderler bunu görüp, çeşitli âyinlerle dua etmek ve her gün, her an ve yaşadığımız günlerin sonuna kadar Tanrı’nın adını övmek için Kutsal Ruh’un yardımıyla bize sabitlediler, çünkü eski düşman her sefer bizi günah vasıtasıyla bizi yaralıyor ve biz de gerektiği şekilde Beyimizin buyurduğuna göre dua ederek ve oruç tutarak (onları) kendimizden uzaklaştıracamız.’(AB 4-6/13-1)

Sağmoşk’a turup haybat’ına biy t’enrinin sunma bu algışni. ‘Bu duayı Tanrı’nın onuruna sunmak için ilâhiye durdum.’(AB 7/1-3)

Horhmandır men t’uman çerevundan alarnıñ, k’i çöp çövraydolaşip hapsap sahlı edılar meni. ‘Çevremi sarıp, kuşatıp beni saklayan binlerce askerinden korkmam.’(AB 9/7-11)

Yõhsa mi etarsen olulargay sk’ançelik’iñni senin, ya hak’im, turğuzup, tapunmañ etk’aylarmi saña? ‘Ey Tanrım, mucizelerini ölümlere mi göstereceksin, yoksa (ölüler mi) kalkıp sana ibadet edecekler?’(AB 13/7-11)

Algışlanız biyni, barça friştaları anıñ huvat’ bila, k’i etarsiz sözün anıñ, işitip awazınaaytuşunuñ anıñ. ‘Ey O’nun bütün melekleri, Tanrı’yı övünüz, ey güçlü olanlar, O’nun söylediklerini duyup sözünü yerine getiriniz.’(AB 21/3-8)

Oyanganlar, barçamız t’inçliñından yuhunuñ, hasi’k’i bağışladı bizga adam sovuçi t’enri, ovunmañ da yubanmañ kuçsuzluğumuzga bizim, da k’elip birga canlı yır bila, haybat’ına da hõrmat’ına barçadan ari at’ına eyamıznıñ bizim da huñharuçimiznıñ bizim ys k’snuñ. ‘İnsan seven Tanrı, bizim Efendimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih’in Kutsal adını, onurunu ve hürmetini şarkıyla birlikte canlı gelip, güçsüzlüğümüze sevinmek ve övünmek için, bize uykunun rahatlığından uyananlara bağışladı.’(AB 26/14-27/12)

Hərhubıla da titramah bila turiyih algışk'a alnına anı, da şuk'urлу bolyih andan keçanı bu sağat'ından kınuluk'u uğun anın, haysi'k'i tanladı bizni yarlıgamahtı bila k'endini, da bağısladı bizga keltirmaga oğşaşın kıktagi frişdalarnı. Haybat'lavuçi eyamız t'eñrini barçamızga bizga bılmaga da biz mundan soñra arıtıp canımızni bizim hıyastan da yaman hlinmahtan. 'Titreyerek ve korku ile O'nun karşısında ilâhiye duruyoruz, gökteki meleklerin benzerliğini bize getirmek için, sevgisiyle bizi hayrete düşüren sadakati için, bize hepimize var olmak ve bundan sonra ruhumuzu kötülük yapmaktan ve vicdandan arıtmak için yücelten Beyimiz Tanrı'yı bize bağısladığı için gecenin bu saatinde ondan minnettariız.'(AB 27/13-28/15)

Hosdovanel bõlup sırn yurak'ımızni bizim, yapuhtar biluçi t'eñriga, neçik' k'i yõpsungay yalbarganımızni bizim. 'Bütün sırları bilen Tanrı'ya kalbimizin sırrını itiraf edip, dualarımızı kabul edecektir.'(AB 29/8-13)

Algışı bilay da parêhosluhu bila barça arılarını bağıslagay bizga, adam sovuçi t'eñri, halmaga sahtlıh bila da zadasız tutuş bila erk'ina k'ora anı bu dunyada da arzani bõlupmenilik', da kıktagi çatırğa, haysi k'i at'adı sovk'lularınay k'endini k'õnu t'eñri ys k's biyimiz, barçanı tutuçi tirgiz da yarlıga. 'Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarılabu dünyada senin isteğine uygun sağıkla kalmak için bize bağıslayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih'in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.'(AB 29/13-30/13)

Yarlıga biyim can u t'en sartın at'alarımızga bizim, haysıları k'i ustumuzga bizim emganıphasilga k'eltiriptirlar bizni. 'Ey Tanrım, üzerimize çalışıp, bizi meyveye getiren (dönüştüren) atalarımıza can ve ruhundan merhamet et.'(AB 35/12-36/2)

K'ulnu, neçik' õtmak'ni, yedim, da içk'imni benim yaş bila harıştırdım. Yuzundan oçaşipyurak'lanmañınıñ seniñ, zera sen biyik'lattıñ da aşahlattıñ meni. 'Kızgınlığının yüzünden öfkelenip, külü ekmek gibi yedim, içkimi gözyaşım ile karıştırdım, çünkü beni yükselttin ve yere attın.'(AB 54/8-15)

Sen turup şağawat'lanırsen usna sionnuñ, zamanı şağawat'lanmañınıñanin yetişıptirsahat'ı. 'Sen Siyon'a gelip sevgi gösterirsin, (çünkü) onun sevgi görme zamanı gelmiş.'(AB 55/7-11)

*T'orasizlandih, aşındih **baştağ bölup sendan**, yazılılı bölduğ barçada, da buyruğunu senin sahlamadih. 'Senin buyruğunu dinlemedik, sana itaatsizlik edip günah ve suç işledik, her yerde günahkâr olduk.'*(AB 67/15-68/5)

*Abradı israyelni, hulun k'endinin, **anıp yarlıgamağın k'endinin**. Neçik' sozladı at'amızga bizim aprahamga da zuryat'ına anıñ meñilik'. 'Atalarımıza söz verdiği gibi İbrahim'e ve onun nesline sonsuza dek merhametini unutmayıp, kendi kulu olan İsrail'i korudu.'*(AB 82/3-5)

*K'i barçay nema **sesk'anıp titrar** ýuzundan ħorħulu ħuvat'innun senin, barça[...] 'Ey her şeye kadir Tanrı, korkulu gücünden bütün her şey ürküp, titriyor[...]'*(AB 102/10-13)

Ýalbarıp ħolarmen sendan, biy, boşat' maña benim yazılılarımı. 'Ey Tanrım, bana günahlarımı bağışlamamı yalvarıp diliyorum.'(AB 108/4-6)

*Da yeber, biy, frişdasın eminlik'niñ, k'i **kýelip sahlagay** bizni kunduz da k'yeça. 'Ey Tanrım, huzur meleğini bizi gece gündüz korumak için gönder.'*(AB 110/4-7)

İnam bila ħosdovanël bölup da ýerni oparmen sana, at'a oğul ari can, etilmagan da olumsuz, tarbiat' yarat'uçisi frişdaların da adamların da barça bölganların, yarlıga seniñ yarat'k'anlarıña, da maña koğ yazılılıga. 'Ey Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, imanla itiraf edip, sana eğilirim, yaratılmayan ve ölümsüz doğanın, meleklerin, insanların ve bütün yaratılanların yaratıcısı, yarattıklarına ve bana, çok günahkâr olana (benim gibi günahkâra) merhamet et.'(AB 111/1-11)

İnam bila ħosdovanël bölup da ýerni oparmen sana, ayırılmagan yarlıh, at'a oğul ari can, da bir t'eñrilik' yarat'uçi yarlıhni da tasetuçi ħaranguluğnu, tas et benim canımdan ħarangulu yazılıhni da bilik'sizlik'ni, da yarlıhlat' esimni benim, bu sahat' alğış etmaga sana biyançına k'ora, da ýopsuniyim sendan ħolthamni benim, da yarlıga. 'Ey ayrılmayan Işık, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, ışığı yaratan ve karanlığı yok eden tek Tanrı, imanla itiraf edip, sana eğilirim. Ruhumdan karanlık günahı ve bilgisizliği kov ve her an sana istediğin gibi dua etmek için fikrimi aydınlat ki senden dileklerimi kabul edeyim, bana merhamet et.'(AB 111/12-112/13)

*Bağışlovuçi yarlıgamağni, bağışla maña koñu inam bila, da yağşi amal bila, **uluşlu bölup** arit'enindan da ari ħanıñdan kelmaga senin alınıña, ya[...]' 'Ey*

merhametini bağışlayan, bana doğru imanla ve güzel işlerle Kutsal teninden ve kanından bir parça olup huzuruna gelmek için bağışla ve merhamet et[...]'(AB 123/13-124/4)

*Ûazıhlımen kózlarım bila, **hamaşa bahıp** ózgalarnın surat'ına, suhlanıp men hat'unga hız óđlanga ózganıñ tirlık'ına, **kózum bila kórupesim** bilasuhlanıpmen, da ne k'i kóz yazıñı bar barçanı hılınıp men, meğa t'eñriga.* 'Sürekli başkalarının yüzüne baktığım, kadınlara, kız çocuklarına, başkalarının hayatına göz diktiği, gözümle gördüğüm, fikrimle arzu ettiğim ve ne kadar göz günahı varsa, hepsini yaptığım için gözlerimle günahkârım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 136/3-12)

*Ûazıhlımen ýurak'im bila, ýaman sağış etipmen itlik'k'a, bórniđlik'k'a, damahlik'k'a zırgél etmañk'a ýurak'im bila kek sağlap men urmaga, hanat'maga, öldurmaga, da t'eñriniñ horhulu ýarđusun esima keltirmiyirmen, **menim ulu yazıñlarımnu hoyup** ózganın kiçi yazıñların sağışlap men, međa t'eñriga.* 'Kalbimle günahkârım, çünkü kalbimle zinaya, ahlâksızlığa, tamahlığa ve zulüm etmeye niyet ettim, öldürmek, vurmak ve kan dökmek için kin besledim, Tanrı'nın korkulu yargısını hatırlamadım, kendi büyük günahlarımı bırakıp, başkalarının küçük günahlarını düşündüm, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 138/12-139/10)

*Hollarım bila yazıhlımen, **artıñ alıp ek'sik'** beripmen, alıp yaşıripmen, kişinink'ına hıyıpmen, sadaga bermiyirmen, aldapmen, zırgél etirmen, urupmen, hanatıpmen, yazıñ da uyat' ýerga hól uzat'ıpmen, ne hadar bolupmen dinsizlik' cansızlığ etma etipmen, ol hadar canıma hıyıpmen, k'i bir boğunumnu sađ da yazıñsız t'eñriga sağlamiyirmen, međa t'eñriga.* 'Ellerimle günahkârım, çünkü fazla alıp eksik verdim, alıp gizledim, insanlara ihanet ettim, sadaka vermedim, aldattım, zulüm ettim, vurdum, kestim (kanattım), günah ve utanç verici yerlere kol uzattım, ne kadar günahkâr olup cansızlık ettiysem, Tanrı'ya sađ ve günahsız bir eklem bırakmayacak kadar canıma kıydım, Tanrı'ya karşı günah işledim.'(AB 139/11-140/11)

***Türk, tatar, olağ, multan 1 bolup** Zaporohga bardılar, ki çazañni znesit etkäylär edi, evet Biy Teñri boluşmadı kendilärinä, çaysi ki yüz çaralıñi bilä keri çayttılar.* 'Eylül ayına. Türk, Tatar, Moldovalı ve Multan (Valahili) bir olup

Zaporoh'a vardılar, Kazak'ı yok edecekler idi, ama yüce Tanrı kendilerine yardım etmedi, öyle ki utanç içinde geri döndüler.'(KV 91/7)

*Biy Teñri džanin tindirgay artar da toyru džanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniñ **džanı tenibilä birlätip**, da umsamizga körä bizim ölüdän turıuzgay da frištälär tasına tasel etkäy. Amen, jeyici.* 'Yüce Tanrı onun ruhunu diğer doğruluklar ile sahiplendi ve kıyamet gününde onun ruhunu bedeni ile birleştirip ve bizim inancımıza göre de ölüden dirilecek ve melekler mertebesine erişecek. Amin. İnşallah (öyle de olacak).'(KV 92/3)

*Yurko, Mužik tornu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluğ etip edir I Türk kişisindän, xaysi ki **licabilä tutup** da töräsin ettilär, ki asılgay.* 'Nigol Haşçinskiy'in oğlu, Mujik'in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.'(KV 92/2)

*Da xačan ki **kat alip** eltkändä asma, na çixti xarşi I ermeni xiz da katniñ xolundanodn'at etti kendin, da **çixip šähärdän** xaçtilar.* 'Cellat onu asmak için götürürken bir ermeni kız celladın önüne çıktı ve celladın elinden (onu) kurtardı ve şehirden çıkıp kaçtılar.'(KV 93/3)

*Tatar xanı asrı köp adam bilä kirdi Nemič veliyätinä Okrayına bilä, da kettiçağ Ilôvga yuvuğ, da **xaytip keldi** Kamenectibinä, Doluşka yanına qoşun xoydu, da barça salalarni, da humnalarñi, da tüzdä biçänlärni küvürdü.* 'Tatar hanı aşırı çok adam ile Ukrayna üzerinden Polonya'ya girdi. Ve Ilov'un içlerine kadar gitti ve geri dönüp Kamanets dibine geldi. Doluşka (Doluca nehri) yanına otağ kurdu ve bütün köyleri ve evleri ve tarladaki hasatları (yığınları) yaktı.(KV 94/2)

*Xaysi ki keldilär šähär tibinä aş zamanına, da ruşicc'a boldular yarimkeçädä,da **baripTurlunu keçtilär** Xotin tibinä.* 'Öyle ki şehir dibine az zamanda geldiler ve gece yarısında rusiçça boldular. Ve Turlu'ya(Dnestr nehrine) varıp Hotin dibine geçtiler.'(KV 94/4)

*Olağ viliyätinä boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomşanıñ da kliyir edilär kendin öldürmägä, nedä ki Tomşa **posterežicc'a bolup** da ol boyarlarni zevşistkim tiri tuttu, da çörüvlärin xirdi.* 'Moldova da hükümdar Tomşa'ya karşı beyler isyan ettiler ve onu öldürmeye geliyor idiler, ama Tomşa

tehlikeyi anladı o beyleri canlı olarak yakaladı ve onların askerlerini kırdı (öldürdü).’(KV 94/7)

Da barip Asta xoydular biylixkä Aleksandrni, Yeremiy oylun. A ol Tomša biy xaçti Brayil xalasına da sonra ketti Multanga Mutlan biyinä. Nedä ki sonra tez kšonz`e Korickiy barip[edi] artından çaç Multanga, Buzov šähärinä.‘Ve varıp As’a, tahta Yeremi’nin oğlu Aleksander’i çıkardılar. Hükümdar Tomša ise Brail kalesine kaçtı ve sonra da Multan’a, Multan beyine gitti. Nitekim hemen sonra Prens Koreckiy peşinden Multan içlerine, Buzov (Bizov) şehrine kadar gitti (takip etti).’(KV 95/10-11)

Evet bir kişi posterežit etip Koreckiyni çöriv bilä, xaysi ki 60 miñ adam bilä bariy edi, da tezindän xabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim çörivnü.‘Ama bir kişi Koretskiy’nin 60.000 adamlı ordusunun yaklaştığını fark edip hemen beylere haber etti, kendi gözleriyle bizim orduyu gördüler.’(KV 96/2)

Da zaraz atlarga atlanip xaçtilar nec`ik Tomša, alay Radul biy, da zevšistkim salipstollarin da kümüş rostrixalarin, nedä ki bizimkiläri kelip dostat ettilär ol yaxšilixni.‘Ve atlarına atlayıp hükümdar Tomša ve hükümdar Radul bütün ganimetlerini geride bırakarak kaçtılar, böylece bu ganimetler bize geçti.’(KV96/3)

A dayin artlarından xuvalamadilar ol biylärni, zera atları asri bek yoryun edi bizim çörivnüñ, anıñ üçün ki bir keçädä Tekučtan Bizovga tüstülär, xaysi ki 12 mildir. Evetsonrayänü xaytip keldilär Tekučka.‘O beyleri peşlerinden kovalamadılar, zira bizim ordunun atları pek aşırı yorgun idi, onun için ki bir gecede Tekuç’tan Buzov’a düştüler (ulaştılar) tam 12 mil geldiler ama sonra yineTekuç’a varıp geldiler.’(KV 96/4-5)

Nedä ki bir haftadan sonra 1 keçäni 5 miñ tatar urdu üstlärinä, xaysi ki Koreckiy xarši turupdatatarnipohromit etti, alay ki köp tatar tüstü anda.‘Nitekim bir haftadan sonra bir gece beş bin tatar üstlerine vurdu (saldırdı), ancak Koretskiy karşı durup Tatarları yok etti, böylece çok Tatar orada düştü (öldü).’ (KV 96/6)

Do tego ol zamanda Vaslovda yatip edi bizim çeriv, tek 400 adam, xaysiniñ ki başlıxlari Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar pašaniñ oylu hem tatar da olaç bilü bir bolup da šähärin 3 yanından urdular üstlärinä tañga mañ.‘Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov’da yatıyordu (duruyordu) sadece 400

adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa'nın oğlu, hem tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.'(KV 96/6)

*Da çapındirdilar šähärni, da **ulu avaz çïxarip** kirdilär šähärgä.* 'Ve şehri kuşattılar, büyük avaz çığlık çıkarıp şehri yağmaladılar.'(KV 97/1)

*A bizimkiläri esä pogotoviu turup edilär saxt neçik potrebaga, nedä ki boluşluxu bilä Biy Tejriniñ šähärdän kendilärin dušmanni çuvdular, alay ki här biri **här yarï çaçip** da çar içinä çaliy edilär, da bizimkiläri **yerişıp artlarından çiriy edilär** kendilärin, alay ki çirildi artıç-eksik ne ki 2 miñ adam.* 'Bizimkiler ise pusuda durup beklediler, nitekim Tanrı'nın kendilerine yardımıyla şehirden düşmanı kovdular, öyle ki her biri bir tarafa kaçıp, kar içinde kalıyor idiler, bizimkiler ise arkalarından yetişip (koyalayıp) onları kırıyor (kılıçtan geçiriyor) idiler, böylece artı-eksi (yaklaşık) iki bin adam kırıldı.'(KV 97/2)

*A bu ot bilä, çaysi ki yarim šähär **yanip küvdü**, çaysi ki 17 sahatta çapindi da 20 sahatka ança olturuştı.* 'Bu ateş ile şehrin yarısı yanıp kül oldu, yangın saat 17.00'de çıktı ve saat 20.00'de ancak söndürüldü.'(KV 98/3)

*Evettez **posterežit etip söndürdülär** ol zapalni.* 'Ama çabucak o yangını kontrol altına alıp söndürdüler.'(KV 98/7)

*A bu boluyur bizim yaman artıçsı köp yazıçlarimiz üçün, ki Tejri bizni türütürlü ögütliüyür da siniyir adam oylanlarin, evet **ögütläp, znovu zmilovacc'a bolup**, yarliyiyr neçik yarliyovuçi Biy da klämäs adamlariniñ yazıç bilä tas bolganin.* 'Bütün bunlar bizim çok kötü günahlarımız için Tanrı da ademoğullarını türlü türlü cezalandırıyor ve sınıyor ama cezalandırarak doğru yola yöneltir ve yeniden merhameti yaratır ve lütüfkâr bir sahip gibi günaha giren kullarını affeder ve tekrar ona dönmeleri arzular.'(KV 99/5)

*Kšonže Koreckiy, çaysi ki **Olaç ulusun osist etip** da oçekovat etiyir edi türktän sandžax, nedä ki **türk na slovy tutup kšonženi**, da yeberdi sandžax yerinä çörüvün.* 'Prens Koreckiy Moldova'yı işgal etti ve Türklerin sancağı devretmelerini bekledi, ama Türkler prence söz vererek, sancak yerine askerlerini gönderdi.'(KV 100/2)

*Çaysi ki Yiriy Potockiy, oylu pan Yakub Potockiyiniñ, kaštäl'an Kameneckiyiniñ, **bolup kendilätasında igit**, 26 yaşında, tedï kläp ricerstvo pokazat*

etmä, da çixti duşmanga çarşi na herc, çaysi ki ol herctä 2 tatar igitin öldürdü. ‘Pan Yakub Potockiy’in oğlu, 26 yaşında, genç, Kamanetslerin şövalyesi, cesaret göstererek, düşmana karşı çıktı tek başına ve o vuruşmada iki Tatar yiğidi öldürdü.’(KV 100/9)

Evet sonra kendiniñ atı tibiñä bolgan potknuc'a bolup yixildi. ‘Ama sonra altındaki at sendeleyip kendi atının dibine düştü (yıkıldı).’(KV 100/10)

Aniñ üsnä kelip birisi da kendin yatkanin oç bilä arçasına oçladı. ‘Bu esnada onlardan biri üstüne gelip yerde yatarken ok ile arkasından okladı.’(KV 100/11)

Nedä ki oçlaganın barip obozga keltirdilär, da boldu 1 kün tiri da sonra öldü. ‘Nitekim oklanınca varıp otağa getirdiler ve bir gün yaşadktan sonra öldü.’(KV 100/12)

Anda ž kšonže Koreckiy, körüp duşmanni, ki asri ulu çuvat keliyir da köplüç, na keräk Astan odstupit etkäy edi çerüvü bilä obronon renkon. ‘Orada Prens Koreckiy çok aşırı büyük bir kuvvetle gelen düşmanı görünce, ordusu ile As’tan savunma halinde terk etmesi gerektiğini anladı.’(KV 101/1)

Nedä ki kelip Botuşangayuvuç da turup boronic'a boluy edi. ‘Botuşan’a yakın gelip, durarak savunma yapmaya başladı.’(KV 101/2)

Evet 5 kündän sonra artıç därman bolmadı çarşi tüşmä duşmanga, zera asri köp edi duşman hem Soçov çalasından toplar keltirip da töviy edilär bizimkilärin. ‘Ancak beş günden sonra düşmana karşı koymaya artık dermanı kalmadı, zira düşman aşırı çok idi hem Soçov kalesinden toplar getirip bizimkilere ateş ediyorlardı.’(KV 101/3)

Preto keräk rozirvat etkäylär edi obozlarin da salip çaçkaylar edi. ‘Bu yüzden savunma yarıldı ve otağı bırakarak kaçmaya başladılar.’(KV 101/5)

A ol oyraşta bizim çörüvdä bar edi olaç boyarları – neçik Byčko, alay Nikorica da özgäläri, evet oyraşzamanda çixip obozdan da çaçtilar da zradit ettilär. ‘O uğraşta (savaşta) bizim orduda Bičko gibi, Nikorica gibi ve başka Moldova beyleri de vardı ama savaşta taraf değiştirdiler ve meydandan kaçtılar.’(KV 101/9)

Navet vežadən xačip, da Xalatada 40 kün boldu da soñra teñiz bilä Frangistanga čixti. ‘Kaleden kaçıp 40 gün Galata’da kaldı ve sonra deniz yoluyla İtalya’ya çıktı.’(KV 102/8)

Štefan Potockiy čixip keldi yasirlixtan, xaysi ki Stimbolda yasir edi nečä yil, da anda ž kendin vikupit ettilär pašalardan. ‘Stefan Potockiy esirlikten çıkıp geldi, öyle ki İstanbul’da uzun yıllar esir idi ve orada paşalar tarafından satın alınmıştı.’(KV 103/2)

Ulu oruçta, Lusaworič künü dər Zakariya dər Hanusoylu džanin Biy Teñrigü simarlap keçti bu dünyâdan. ‘Büyük oruçta, Lusaworiç aydınlanma gününde, Peder Zekeriya, Peder Hanus’un oğlu ruhunu yüce Tanrı’ya teslim ederek bu dünyadan geçti.’(KV 103/9)

Bayramdan soñra dər Xaçadur avak’erəc dər Aksent oylu džanin Biy Teñrigü simarlap keçti bu kečövlü dünyâdan meñilikkä. ‘Bayramdan sonra Peder Haçadur ve Peder Aksent’in oğlu canını yüce Tanrı’ya teslim edip bu fani dünyadan ebediliğe gittiler.’(KV 103/11)

Türk padšahin sultan Mustafani saldılar padšahlıxından, pričina aytip, ki šašxindir, da xoıydular yerinä sultan Ahmädniñ oylun sultan Osmanni, xaysi ki 14 yaşına edir. ‘Türk padişahı Sultan Mustafa’yı (zayıf) bazı sebepler söyleyerek tahttan indirip yerine Sultan Ahmet’in oğlu Sultan Osman’ı getirdiler, Sultan Osman da 14 yaşında idi.’ (KV 103/13)

Anda ž tatar zaraz rušicc’a bolup ketti. ‘Orada Tatarlar hemen toparlanıp gitti.’(KV 105/3)

Dər Łukas baron dər niviragi Erusaşemniñ, odprav'oniy bolup Ilôvdan, da keldi Kameneckä žoyovk’ etmä. ‘İlov’dan gönderilen Kudüs papalık elçisi Peder Lukas yolculuğuna mola vermek için Kamanets’e geldi.’(KV 105/14)

Až soñra Turluga yuvuğ ges mil kelip da turdu bizim čeriv xoñmaga. ‘Az sonra (hemen sonra) Turlu’ya (Dnestr nehrine) yarım mil yakınken gelip bizim ordu konakladı.’(KV 112/8)

Soñra xalğan tatar da kelip yerišti buñar. ‘Sonra kalan (diğer) Tatarlar da gelip yetiştiler.’(KV 112/13)

*Xaysi ki anij arasina Biy Tejriniñ buyruğu keldi üsnä, ki bu türlü keçti dünyâdan tumsuz, zera nahle ölüm keldi üsnä: yürügän ekän **yixlip öldü.*** ‘Öyle ki onun arasına yüce Tanrı’nın buyruğu üzerine geldi ve bu şekilde dünyadan günah çıkartmadan gitti, zira aniden ölüm ona geldi, yürürken yıkılıp (düşüp) öldü.’(KV 116/6)

*Tejri **džanına yarli yap** yazixlarına boşatkay!* ‘Tanrı ruhuna acıyıp günahlarımı affetsin!’(KV 116/7)

*Keldi 2000 tatar, da **keçip Turlunu keldilär** Mukşa üstü bilä, da kettilär çax Dunayuvca artına, nedä ki oboz bar edir Orina tüzünä.* ‘2000 Tatar geldi. Turlu’yu (Dnestr nehrini) geçerek Mukşa (Moksa) önlerine geldiler ve Dunayuvca (Dunavets) yakınlarına kadar gittiler, nitekim Orina ovasında otağ vardı (kurulu idi).’(KV 121/10)

*Tedi **xabär alip** hetman da vipravit etti tatarga çarşı 1500 adam, **çaysi 1500 adam barip** tatarñi pohromit etti alay, ki bir nemä doyumluç almadı dinsiz tatar, evet çaysi çirildi, çaysi tiri tutuldu, çaysi çaçtı.* ‘Hetman (Hodkeviç) haber alır almaz 1500 adamını Tatarlara karşı gönderdi (yolladı). Ve 1500 adam varıp (gidip) Tatarları bozguna uğrattı, öyle ki dinsiz Tatarlar (bu zamana kadar) hiçbir yenilgi almamışlardı, geneli (çoğu) kırıldı (öldürüldü), kimisi canlı tutuldu, kimisi de kaçtı.’(KV 121/11)

*A çaçkan tatarñi salaçi bek çiriy edi, da tirilä köp tutuy edi, alayže **başlarin kesip** da hetmanga eltiy edilär. **çazuç üsnü çoyup**, nedä ki 4 türk da tatar başi Kamenectä çazuç üsnä salaçılar çoyup edilär çalaga çarşı val üsnä.* ‘Kaçan Tatarları, köylüler kırıyordu (öldürüyordu) ve çoğunu canlı tutuyorlardı (yakalıyorlardı), hepsinin başlarını kesip kazık (sırık) üzerine koyup hetmana gönderdiler (yolladılar). Nitekim Kamanets’de 4 Türk ve Tatarın başını köylüler kazık üzerinde, kalenin karşısındaki toprak tabyanın üzerine koydular.’(KV 121/12)

*Nögärikün dinsiz türk çazaç üsnä şturmovat etiy edi, da **özgälüri kelip**, neçik yayovlu, alay atlisi, da zradem aş zamanına şturmovat etti nemiç p'eçotasi üsnä, çaysilari ki çabaçi alnına oboznuş şaneclärni közätiy edilär 200 hayduk.* ‘Salı günü dinsiz Türkler, kazakların üzerine saldırdılar, diğerleri de gelip, kimi yaya, kimi atlı öğle vaktinde az zamanda Polonyalı piyadelerin üzerine

saldırdılar, onlar ki; 200 haydut otağın girişindeki siperleri gözetiyorlardı.’(KV 128/1)

*Nedä ki p'eçota, **körüp bu şturmnü**, da şanectän xaçma başladılar artxarı obozga.*‘Nitekim piyadeler bu saldırıyı görüp siperlerden otağa doğru kaçmaya başladılar.’(KV 128/2)

*Soñra, **obozdan çixip**, da dinsiz türknü vıstraşit ettilär şanectän, nedä ki zaraz dinsiz, **artberip, xaçtı**, evet tüştü bir otuz türk artix-eksik.*‘Sonra (Polonyalılar) otağdan çıkıp dinsiz Türkleri siperlerde vurdular, nitekim dinsizler hemen geri dönüp kaçtılar. Ama artı-eksi (yaklaşık) 30 Türk öldürüldü.’(KV 128/5)

*Ol že künnü dinsiz türk keçägä 23 sahatta, **popravicc'a bolup**, da çixti znovu moydanga 15 000 adam, da toyrı keliy edi ulu xuvat bilä da ulu pend bilä nemiç obozunıñ xabaçına xarşı, xayda ki pol'niy hetman boluy edi.*‘O gün (bugün) geceye doğru saat 23.00’de dinsiz Türkler tekrar toplanarak 15.000 adamla savaş meydanına çıktılar, büyük bir güç ve hücumla tam hetmanın olduğu Polonya otağının kalesine (kapısına) doğru geliyorlardı (saldırıyorlardı).’(KV 128/8)

*Atın berip Multan biyiniñ Radulnuñ, **da xolup, napominat etip**, ki elçi yebergäylär ulu vezirgä, da **of'arovacc'a bolup**, ki barışlişka kliyir Radul biy staracc'a bolma, tek til'ko elçiläri nemiçniñ kelsin vezirgä.*‘Mutlan beyi Radul’un adını verip, görüşüp, büyük vezire elçi gönderilmesini ısrar etti ve hükümdar Radul’un her iki tarafı da barış yapmaya davet ettiğine ama sadece Polonya elçilerinin vezire (görüşmeye) gitmesine inandırdı.’(KV 132/2)

*Xaysi ki Türk padşahi, **sorup kendin da bilip**, ki sitalalı paşa edi, **kaftan kiydirip**, kendinä pozvolit etti şturumga kelmä.*‘Türk padişahı onu (paşayı) sorup bilip (soruşturup) memnun kaldı, ona kaftanını giydirip, onun hücumla gelmesini emretti.’(KV 132/5)

*Evet obozda toplarni **nabit etip edilär** temirlär bilä da ol temirlär bilä urdular.*‘Ama otağda topları demirler ile o demirlerle doldurup ateş açtılar.’(KV 140/2)

Ol že sahat türk xoronziyın öldürüp da xorengevin aldılar da keltirdilər hetmanga.‘O saat Türk sancaktarını öldürüp sancağı aldılar ve hetmana getirdiler.’(KV 140/5)

Do tego Xotin sartin tatar kelip urdu da yeniçeri, evet nemä etälmädi, yoxesä köp tatar tüstü, da 3 tatarni tiri tuttular da 1 yeniçerini, zera yeniçeri xaçalmadi: yaralı edi. Da obozda 4 kündän soñra öldü.‘Ayrıca Hotin’de tatar ve yeniçeri gelip saldırdı, ama hiçbir şey yapamadılar, aksine çok tatar öldü ve 3 tatarı ve 1 yeniçeriyi canlı tuttular (esir ettiler), zira yeniçeri yaralı olduğu için kaçamadı. Otağda 4 gün sonra öldü.’(KV 140/5-6)

Xaysi ki igi otprav'oniy bolup, dabarişliñni toxtatip potişniy xabär bilä keldilər.‘Öyle ki iyi anlaşıyorlardı, barışı sağlamlaştırıp mutlu haberle geldiler.’(KV 146/3)

Xanküngi künnü barı nemiç çörüvü, neçik krul'oviç, alayže hetman pol'niy, barı-yoxları biläobozdan ruşicc'a bolup, da kettilər türk taborunun tibi bilä, xayda ki taboru edi, da anda Türk köprüsündän keçti barı çörüvü nemiçniy.‘Çarşamba günü bütün Polonya ordusu, Kruloviç ve tam hetman, varları-yokları ile otağdan çıkıp Türk taburunun dibine (yanına) gittiler, daha önce (Türk) taburu vardı (orda durmuştu) ve orada bütün Polonya ordusu Türk köprüsünden geçtiler.’(KV 148/3)

Nedä ki ol zaman, köprügä kelgän zamanda, kördüm ol yerni, xayda içinäxondikâr turup edi, da ol turup täfürüdž etär edi oñraş bolgan zamanda da şturum etkän zamanda.‘Nitekim o zaman, köprüye gelindiği zaman, o yeri gördüm, Türk sultanının durmuş olduğu ve durmuş olduğu o yerden uğraş (savaş) sırasında ve hücum edildiği sırada emirler verirmiş.’(KV 148/5)

Da bu sahidir, da bir punktu özgä türlü dügül, zera men, Aksent, deñ Krikor avak'erec oylu, bunu yazgan, igi v'adomiyen, alay ki kim anda türk obozunda alip da satiptir, ol kişilärdänigi dovidacc'a bolup da igi prişlu xacc'a bolup, da alay yazipmen bu xronikaga, da počensci közüm bilä dä kördüm da igi pripatric'a boldum bu barı işlärgä... ‘Ve bu gerçektir (sahidir) ve diğeri türlü değil 1 punktu da. Zira ben, Aksent, Peder Avaker Krikor’un oğlu, bunu yazan, iyi gözlemledim, öyle ki kim orada Türk otağında alır satar, o kişilerden iyi öğrendim

ve iyice dinleyerek bu yıllığı yazdım, resmen (şahsen) gözlerimle gördüm ve bütün bu işlere iyice tanıklık ettim...’(KV 155/5)

2.1.13.5. -y

bizni tiley yarlı boldı‘bizi dileyerek yoksul oldu’(CCII 69a/15)

azıh tiley kökge kirdiñ‘azık isteyip göğe yükseldin’(CCII 70b/1)

tözmeñ yer tınçı titredi‘dayanamayıp yerin temeli titredi’(CCII 71b/12)

sènden kişikèsmey sındı, taş tavga kim bitip östi‘insan senden kesmeden kırıldı ki taş dağda bitip büyüdü’(CCII 72a/7-8)

2.1.14. Birleşik İsim Grubu

Günay Karaağaç, birleşik isim grubunu şu şekilde tanımlamıştır: “Bir kimseye özel ad olmak üzere iki veya daha fazla adın oluşturduğu söz öbeğine birleşik ad öbeği denir. İki veya daha fazla addan oluşan bütün şahıs adları birleşik söz öbeğini oluşturur.” (Karaağaç, 2012, s.481).

Muharrem Ergin, birleşik isim grubu hakkında şunları söylemektedir: “Birleşik isim bahsinde, birleşik kelime ile birleşik ismi birbirine karıştırmamak lazımdır. Birleşik kelime herhangi bir kelime grubunun kelimelerinin tek bir kelime halinde birleşmesiyle ortaya çıkan unsurdur. Birleşik kelime birleşmiş bir bileşik isim olabileceği gibi, birleşmiş bir isim tamlaması, sıfat tamlaması, unvan grubu vs. gibi kelime grupları da olabilir” (Ergin, 1992, s.387).

Leyla Karahan ise birleşik isim grubunu “Bir nesnenin özel adı olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur”diyerek izah etmiştir (Karahan, 1999, s. 32).

İncelenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinden tespit edilen birleşik isim grubu örnekleri şunlardır:

[*Yarlıya*] *Der Asduadz Jisus K’risdos*. ‘Aziz Tanrı ve İsa bize acısın.’(TB 2r/1)

Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz Jisus K’risdoska. ‘İsa’yı bir “Hayr mer” ile unutmayacaksınız.’(TB 2r/7)

Kim dā ki kolvek sarnasa, anij džani üçün « Hajr mer» Jisus K'risdoska da zanabaganka, siz dā yazixlarına boşatlix aytip xolgaysiz, ki Biy Teñri boşatlix bergäy. 'Kim ki İsa'nın canı için mümkün olduğu kadar "Hayr mer" çağırrsa, siz günahlarına bağışlama söyleyip alacaksınız. Rab Tanrı da sizi bağışlayacak.' (TB 2r/10)

Keçti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavak'nij Sirdixajnnij xizi Gulka, oylan [.....]na yatip edi, oylanı yanına, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sın da, xizİN da. 'Vartares Xčk sargavaknın Sirdixajnin kızı Gulka öldü. Gulka'nın oğlu da ölmüştü. Onu oğlunun yanında bir yere gömdüler. Anasını da kızını da oraya gömdüler.' (TB 2r/13)

Jisus K'risdos, Dər Asduadz, mer mey, Dər, oyormea... 'İsa, aziz Tanrı, bizim [...], aziz, ogormea...' (TB 2v/1)

Hajr mer orergins Jisus K'risdos. 'Hayr mer [...] İsa.' (TB 2v/4)

Xaçti Jovanes Bampiliaga da Prik'iaga. 'Jovanes Bampiliaga ve Prik'iaga kaçtı.' (TB 39v/6)

Dayi da Beyados Bondali keldi Jerusayemgä da Ark'eyajos Hreasdanga. 'Begados Bondali ve Arkegayos Hreasdanga Kudüs'e geldi.' (TB 39v/10)

Kuyavnij, Yan Poznandan, Fabian Elşprktün, Petr Premşlâdan da bizim xannij podkancleriyi, axpaşlar; dayi da ulu küçlü biylär. 'Aziz Poznandan, Fabian Elşprikten, Petr Premşladan ve bizim hanın yardımcısı; güçlü, ulu beyler.' (TB 119r/6)

Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuj da xanlıximiznij bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitij, Mikolay z Nisčic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar... 'Kristof Şidlovdan, Krakovun voyvodası ve belediye başkanı, bizim hanlığımızın gençleri, Aziz Lubrančtan Poznanskiy, Mikolay Dobovicadan Sndorminskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Hocadan ortağı, Mikolay z Nisçic Polockiy, Andriy Tiçindän Lubelskiy, voyvodalar...' (TB 119r/7)

Lukař Gorkadan Poznanskiy, starostası Ulu Polskanıñ, Mikolay Őidlovcadan Sindemirskiy, řanlıřimizniñ bizim şaznadarı, Mikolay Yordan Zakliř indän voynickiy ronca barçasiniñ Krakovnuñ da Spiřniñ, Zadornuñ da Osvencimniñ starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaştalanlar...‘Lukař Gorkadan Poznanskiy, ulu Polonya’nın belediye başkanı, Mikolay Őidlovcadan Sindemirskiy, bizim hanlışımızın hazinedarı, Mikolay Yordan Zakliř, Krakov ve Spiřnin hepsinin yöneticisi, Zadorun ve Osvencimin belediye başkanı, Aziz Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtan Radomskiy, komutanlar...’ (TB 119r/8-119v/1)

yüğüniñiz, burun aytıñız bir “Pater noster”, bir “Ave Maria” ‘baş eğiniz, önce bir “Pater noster”, bir “Ave Maria” söyleyiniz’(CCII 61a/27-28)

Yesus Kristus bitik tilinçe, Tatarça kutkardaçı, ol kértirir barça ėlni kutkardaçı‘İncil dilince İsa Mesih, Tatarca kurtarıcı, o “bütün halkı kurtarıcı” anlamına gelir’(CCII 61b/25)

beyimiz Tęheri Yesus Kristus buyurur, üvretir bizge Evangelim içinde, alay aytır‘rabbimiz Tanrı İsa Mesih buyurur, bize İncil içinde öğretir, şöyle der’(CCII 62a/13)

Yesus Kristus, Amen‘İsa Mesih, Amen’(CCII 63b/35)

dağı bir Beyimiz Yesus Kristusga, Tęhriniñ yalguz tuvğan ovlu dep kim barça zamanalardan burun Atadan tuvup turur‘bütün çağlardan önce Babadan doğmuş olan, Tanrı’nın kendiliğinden doğan oğlu bir Rabbimiz İsa Mesih’e (inanıyorum) (CCII 74b/2-3)

Pont Pilat yargulap şaçka kėrilmiş kın kėrüp kėmülüp turur‘Pontius Pilatus tarafından yargılanıp çarınıha gerilmiş, zulüm görüp gömülmüştür’(CCII 74b/8-9)

Yesus Kristus çın Tęhri, męñü biziñ kutkardaçımız‘İsa Mesih gerçek Tanrı, bizim ebedi kurtarıcımız(CCII 80a/7)

Hali avalgi basıldı haybat’ına biy t’ęhriniñ yergalik ‘inġa k ‘ora Ermeni sp yuřovunuñ Yovhanes aşıra K ‘armadanġents‘ İlovday. T ‘v 1067 p’ėd 27. ‘27 Őubat 1067’ de Lvov’da Yoanna Karmadanyents’in yardımıyla Tanrı’nın onuruna ilk defa Ermeni Kutsal kilisesinin kanununa göre basıldı.’(AB 1/5-13)

Biyimiz da hutharuçimiz bizim ys k's haldırdı bizga orinag sp yuhovunda k'endinin, k'i ne turlu har zaman algış etk'aybiz da biy t'eņriga hurbanımızni sungaybiz mat'eos awedaraniçk 'a k'ora. 'Beyimiz ve kurtarıcımız İsa Mesih, her zaman dua etmemiz ve Tanrıya kurbanımızı evangelist Matta'ya göre sunmamız için kendi Kutsal kilisesinde bize örnek bıraktı.'(AB 3/3-11)

Qoyanganlar, barçamız t'inçlıhından yuhunuñ, hısi'k'i bağışladı bizga adam şovuçi t'eņri, ovunmañ da yubanmañ kuçsuzluhumuzga bizim, da k'elip birga canlı yır bila, haybat'ına da hõrmat'ına barçadan ari at'ına eyamızniñ bizim da hutharuçimizniñ bizim ys k'snuñ. 'İnsan seven Tanrı, bizim Efendimiz ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in Kutsal adını, onurunu ve hürmetini şarkıyla birlikte canlı gelip, güçsüzlüğümüze sevinmek ve övünmek için, bize uykunun rahatlığından uyananlara bağışladı.'(AB 26/14-27/12)

Algışı bilay da parêhõsluñu bila barça arılarınñ bağışlagay bizga, adam şovuçi t'eņri, halmaga sahtılıñ bila da zadasız tutuñ bila erk'ına k'ora anıñ bu dunyada da arzani bõlup meñilik', da kõkdagi çatırğa, haysi k'i at'adı şovuk'lularınay k'endiniñ k'õnu t'eņri ys k's biyimiz, barçanı tutuçi tırğiz da yarlıga. 'Ey insan seven Tanrı, bütün sadık kullarının duaları ve itiraflarıylabu dünyada senin isteğine uygun sağlıklı kalmak için bize bağışlayacak ve gerçek Tanrı olan Mesih'in sevenlerine tanıdığı gökteki yüceliğine ebediyen uygun kılıp, hayata döndür ve merhamet et.'(AB 29/13-30/13)

Barçasın har turlu ağırlıhlarından huthar da yetiştir har birin k'endinin turacak'larına, biyimiz da t'eņrimiz bizim ys k's, haysi k'i algışlısen meñi meñilik', amen. 'Ey sonsuza dek Kutsal kalacak Beyimiz ve Tanrımız İsa Mesih, herkesi çeşitli acılarından kurtar ve her birini bulunduğu yere ulaştır.'(AB 36/13-37/5)

Şuk'urlubiz, biy, sendan senin ulu haybat' uçun Biy, padşah, ari kõktagi t'eņri da at'a, barını tutuçi biy, da oğlu atanıñ yalgız toğgan ys k's da ari can, biy t'eņri da oğlu at'anıñ, haysi k'i aldın bizni ari guystan. 'Ey Tanrım, Hükümdar, Kutsal göksel Tanrı ve Baba, her şeye kadir Tanrı, Babanın doğan tek oğlu İsa Mesih ve Kutsal Ruh, Kutsal Bakireden hayat alan Babanın Oğlu ve Tanrı senin büyük ününden dolayı senden minnettarız.'(AB 95/12-96/9)

Ûarlığa bizga, zera sen yalęız ari sen yalęız biyimiz bizim ys k's biy da ari can ol haybattandır t'eņri at'a bilay amen. 'Bize merhamet et, çünkü yalnız sen Kutsalsın, yalnız sen bizim Tanrımızsın, İsa Mesih, Kutsal Ruh ve Baba Tanrı ile birlikte aynı yüceliktendir. Amin.'(AB 96/14-97/5)

Haybat'lı biy, yopsun hõlthasın hulunnuņ senin, da tugalla yağşılığk'a yalbarmahımnı benim, parêhõsluęu bila sp adzadzinniņ, da sp yovanes garabêdnın, da sp sdêp'anos, burungi tanięınnıņ, da bizim at'amıznnın, sp lusaworuçnın, da sp arak'ellarnıņ, da markarelnın, da sp hayrabêdlarnın, da sp mardiroslnın, da sp gusank'larnın, da barça frişdalarnın, mik'ayelnın, da kaprielnın, sêrovpelarnıņ da k'êrovpelarnıņ, da barça arilarığnın senin kõkdagılarnıņ da yerdagılarnın, da sana haybat' da yerni õpmaę ayırılmagan sp yerrortut'ıga hali da har k'ez da meņi meņilik', amen. 'Ey şanlı Tanrı, kulunun dileğini kabul et, Kutsal Meryem'in, Vaftizci Yahya'nın, ilk şehit olan Kutsal İstefan'ın, aydınlatan Kutsal Grigor'un, peygamberlerin, Kutsal Havarilerin, õnderlerin, şehitlerin kendini adanmış kızların (rahibelerin), bütün meleklerin, Mikail'in, Cebrail'in, masum yüzlü ve en yüksek sınıftan meleklerin, gökyüzünde ve yeryüzünde bulunan bütün sadık kullarının aracılığıyla yalvarışımı iyiliklerle yerine getir, sana ve ayrılmayan Kutsal üçlüye şimdi, her zaman ve sonsuza dek hamd eder, önünde eğilirim. Amin.' (AB 127/2-128/12)

Vogçuyn sanay mariam tõlu şnorhk' bila, alęiřli sensen barça hatunlardan, da alęiřlidir yemişi yurak'ięniņ seniņ ys k's anası t'eņriņiņ parêhõs bõl yalęız oęluņa seniņ, sağla bizni sınaamağtan da barça ek'sik'lik'imzdan bizim, amen. 'Ey iyiliklerle dolu Meryem selâm sana, bütün kadınlardan en kutsalı sensin ve yüreğinin meyvesi olan İsa Mesih de Kutsaldır. Ey Tanrı'nın annesi (Meryem), yalnız oğluna aracımız ol, bizi denenmekten ve bütün eksikliklerimizden korusun, amin.'(AB 155/10-156/5)

Bu barçanı ağzımdan da yurak'ımdan benim habul kõr, biyim benim ys k's da t'eņri. 'Ey Beyim İsa Mesih ve Tanrım, ağzımdan ve kalbimden (çıkan) her şeyi kabul et.'(AB 167/3-6)

Yurko, Mużik tornu, Nigol Xaščinskiyni oylu, oyurluę etip edir 1 Türk kiřisindän, çaysi ki lica bilätutup da töräsin ettilär, ki asilgay. 'Nigol

Haşçinskiy'in oğlu, Mujik'in torunu Yurko, bir Türk kişisinden hırsızlık etmişti öyle ki suçüstü yakalandı ve idama çarptırdılar ve asılacaktı.'(KV 93/2)

*A bu boldu lentvoytluşuna **pan Guryiç Diradur** oylunuş.*'Ve bu Pan Guryiç Diradur'un oğlunun refakatinde oldu.'(KV 93/4)

***Lukaş Hrickoviç** 3-çi yılga voyt tanlandı. Teşri xutlu da sitarali etkäy.*'Lukaş Hrickoviç üçüncü yılda da ordu komutanı olarak seçildi. Tanrı kutlu ve yardımcısı olsun!' (KV 93/9-10)

*Nedä ki ol zaman anda rast keldi **Asta Beđros** deş Kirkoroşlu, xaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomşaga, tedı anı da birgälärinä kečä bilä suvda boydurdu.*'O zaman orada Peder Krikor'un oğlu Asta Bedros rastgeldi, öyle kiveliahttan ve kraldan Tomşa'ya gönderilen elçi idi. Onu da geceleyin birilerine sudaboğdurdu.'(KV 94/9)

*Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim çerüv, tek 400 adam, xaysiniş ki başlıxlari **YiriyPotockiy** edi. Anda ž türk Madžar paşaniş oylu hem tatar da olaş bilä bir bolup da şähärin 3 yanından urdular üstlärinä tanğamaş.*'Ayrıca bizim ordu o sıralarda Vaslov'da yatıyordu (duruyordu) sadece 400 adam, onların liderleri Yirig Potockiy idi. Orada Türk Macar Paşa'nın oğlu, hem tatar hem de Moldovalı ile bir olup şafaktan önce şehrin üç yanından üstlerine saldırdılar.'(KV 96/6)

*Yäni aşpaş keldi Kameneckä nemiç tayfasına, xaysiniş ati **pan Jadam Novodvorskiy**, opat Prem'eckiy ündäliyir.*'Kamanets'e Polonya tayfasından tam adı Pan Adam Novodvorskiy olan yeni bir akbaş (piskopos) ve rahip Premeckiy geldi.'(KV 97/6)

***Stanislav Lanckorinskiy**, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asrı ulu halş bilä, xaysiniş ki bar edir 1200 adam artıx-eksik husar bilä, hem xazaş, hem p'eşota, da boldu Kamenectä 3 kün.*'Stanislav Lanckoronskiy, voyvoda Podolskiy çok büyük halk ile Kamanets'e voyvoda makamına geldi, artı-eksi (yaklaşık) kuşatma birliğı, hem kazak hem piyadelerden oluşun 1200 adam var idi ve Kamanets'de 3 gün kaldılar.'(KV 97/8)

*Xaysi ki **Yiriy Potockiy**, oylu **pan Yakub Potockiyiniş**, kaştäl'an Kameneckiyniş, bolup kendi lätasında igit, 26 yaşında, tedı kläp rıcerstvo pokazat etmä, da çixti duşmanga xarşi na herc, xaysi ki ol herctä 2 tatar igitin*

öldürdü. 'Pan Yakub Potockiy'in oğlu, 26 yaşında, genç, Kamanetslerin şövalyesi, cesaret göstererek, düşmana karşı çıktı tek başına ve o vuruşmada iki Tatar yigidi öldürdü.'(KV 100/9)

A m'anovic'e Tiškovic pulkownik çixti tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgäläri dä xutuldu – 1 miñ adam artix-eksik. 'Şans eseri Albay Tiškoviç sağ olarak kaçtı, Yakub Potockiy ve onun yanında aşağı yukarı 1000 kadar adam da sağ olarak kurtuldu.'(KV 101/6)

Štefan Potockiy çixip keldi yasirlixtan, xayisi ki Stimbolda yasir edi neçä yıl, da anda ž kendin vikupit ettilär paşalardan. 'Stefan Potockiy esirlikten çıkıp geldi, öyle ki İstanbul'da uzun yıllar esir idi ve orada paşalar tarafından satın alınmıştı.'(KV 103/2)

Do tego ol že seymdä berildi pol'nij hetmanstvo Kon'ecpolskiygä da voyvudstvo Podol'skiy Tomaš Zamoyskiygü, kancler oyluna. 'Ayrıca o mecliste Konecpolskiy'e tam hetmanlık ve başbakanın oğlu Tomaş Zamoyskiy'e de voyvodalık verildi.'(KV 103/7)

Keldi kancler korunij Žolkevskiy obozu bilä Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilä, xayisi ki pol'nij hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda Podol'skiy Tomas Zamoyskiy, da starosta Sandomirskiy, da özgä biylär. 'Başbakan Jolkevskiy ordusuyla Orina'ya geldi ve orada büyük bir tabur ile durdular, öyle ki tam hetman ve Konecpolskiy, orada prensler, voyvoda Podolskiy, Tomaş Zamoyskiy ve muhtar Sandomirskiy ve beraberindeki beylerle idiler.'(KV 104/6)

Hoska Sefer xizi, Jakub Šiblist xatunu, džanin Teñrigä simarladi. 'Sefer'in kızı, Yakub Şiblist'in karısı Hoska ruhunu Tanrı'ya teslim etti.'(KV 105/9)

Voyt tanlandi İvaško Čornuš da antičkän Kirkor Xaraxaş oylu. Teñri xutlu etkäy. 'Komutan olarak İvaško Çornuş, jüri üyesi olarak da Harahaş'ın oğlu Kirkor seçildi. Tanrı kutlu etsin.'(KV 105/11-12)

Vtım tiž dinsiz tatar, xayisi ki yuž vaz kelip edi da heç nemä işanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä xalip edi, til'ko Xantemir mirza 12 000 tatar biläyuvux edi. 'İşte o anda dinsiz Tatar, öyle ki iyice sakinleşmişlerdi (dinlenmişlerdi) ve hiç başarılarına güvenmeyerek tedbir aldılar. Artık çoğu geride kalmış idi, lakin Hantemir Mirza 12 bin Tatar ile yakındaydı.'(KV 112/11)

Będros Rakovic dżanin *Teŋrigä* sımarladi. 'Bedros Rakoviç ruhunu Tanrı'ya teslim etti.'(KV 116/2)

Kirkor Xaraxaş dżanin *Biy Teŋrigä* sımarladi *Kamenec* çalasında, çaysi ki suçsuz napast keldi üsnä duşmanlıxtan, da ol napasttan utru çalaga alip vol'niy venzen etip edilär kendin do rospravi. 'Kirkor Harahaş, Kamanets kalesinde ruhunu yüce Tanrı'ya teslim etti, öyle ki düşmanlığı üzerine suçlamaya maruz kaldı ve o suçlamadan (suçlama yüzünden) kalede, mahkemeye kadar kilit altında tutuluyordu.'(KV 116/5)

Bu yılga taŋlandi voyt pan Lukaş Hrickovic da yäni antičkänlär *Guryiy Brgošoviç*, da *Zadig Patrar*, da *Krištof*. 'Bu yıla Pan Lukaş Hrickovic komutan (olarak), yeni jüri üyesi olarak Guryig Brgošoviç, Zadig Patrar ve Krištof seçildi.'(KV 116/9)

Zadig Skaženik dżanin *Biy Teŋrigä* sımarladi. *Teŋri* dżanına yarlıyagay. 'Zadig Skajenik ruhunu yüce Tanrı'ya teslim etti. Tanrı ruhunu kutsasın.'(KV 159/4-5)

SONUÇ

Çalışmamızda, Tarihî Kıpçak Türkçesinin kullanıldığı iki sahada meydana getirilen eserler incelenmiştir. Bunlardan ilki Kuman-Kıpçak sahasında yazılan ve bu özelliğiyle ilk ve tek olan *Codex Cumanicus* adlı eserdir. Diğerleri ise Ermeni (Gregoryan) Kıpçak sahasında yazılmış Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi metinleri olan *Töre Bitiği*, *Kıpçakça Zebur*, *Algış Bitiği* ve *Kamanets Vakayinamesidir*.

Metinlerden elde edilen bulgulardan hareketle 14 çeşit kelime grubu tespit edilmiştir. Elde edilen toplam kelime grubu örneği ise 3186'dır. Eserlerde en çok kullanılan kelime grubu çeşitlerinin başında 653 örnek ile sıfat tamlaması gelmektedir. Onu 558örnekle isim tamlaması takip etmiştir. Çalışmada en az bulunan gruplar 7 örnek ile ünlem ve sayı grubudur.

Metinlerde yapılan incelemeler ve neticesinde tespit edilen kelime grubu örneklerinden hareketle şunları söylemek mümkündür:

- Belirtili isim tamlaması örnek sayısı 273'tür. Bunların içinde en çok ilgi hâli eki ile oluşturulan örneklere rastlanmıştır. Kişi zamirinin ilgi hâli eki almasıyla oluşan örnekler dikkat çekicidir. Ayrıca sıfat tamlamasının ilgi hâli eki almasıyla oluşan bir örnek de CC'de tespit edilmiştir.
- Metinlerde, belirtili isim tamlamasının yükleme, bulunma ve ayrılma hal eki ile oluşan birer örneği tespit edilmiştir.
- Birden fazla tamlayanı bulunan belirtili isim tamlaması örneklerine *TöreBitiği* ve *Algış Bitiği* eserlerinde rastlanmıştır.
- Eserlerde, birden fazla tamlananı bulunan belirtili isim tamlaması örnekleri tespit edilememiştir.
- Belirtili isim tamlaması örneklerinde tamlayan ve tamlanan unsurunun yer değiştirdiği örneklere rastlanmıştır. Metinlerin kaleme alındığı coğrafyada konuşulan Rusça ve Ermenicenin eserlerin dilini etkilediği fikrine varılmıştır.
- Belirtisiz isim tamlaması örnek sayısı 182'dir. Bunların büyük bölümünün unsurları tek kelimededen oluşur. Unsurları birden fazla kelimededen oluşan sadece iki örnek vardır. Bunlar birden fazla tamlayanı bulunan örneklerdir. Birden fazla tamlananı bulunan örnekler ise eserlerde bulunamamıştır.

- Metinlerde kurulan akrabalık ifadelerinde tamlayanın aldığı ilgi hali ekinin düştüğü görülmüştür.
- Zincirleme isim tamlaması örnek sayısı 103'tür. Bunların 69'unun tamlayanı kelime gruplarından oluşurken 34'ünün ise tamlananı kelime gruplarından oluşur.
- Eserlerde 653 sıfat tamlaması örneğine rastlanmıştır. Tespit edilen örneklerin 317'si niteleme sıfatıdır. Örneklerin yarısı *Codex Cumanicus*'tan elde edilmiştir.
- Tespit edilen belirtme sıfat örneklerinde belirsizlik sıfatı kullanımının yaygın olduğu görülmüştür.
- Eserlerde tespit edilen sıfat tamlamalarının önemli bir bölümünün kelime grupları yardımıyla oluştuğu dikkat çekmiştir.
- Bağlama grubuna ait 12 başlıkta 209 örnek bulunmuştur.
- Bağlama grubu örneklerinde *da, dagı, bilä* yaygın olarak kullanılmıştır. *Albo, hem, ya* gibi bağlaçlar ise nadiren kullanılmıştır.
- Edat grubuna ait 21 başlıkta 478 örnek bulunmuştur.
- Edat grubunda *bilä-bile, egär, neçik, köra, üçün* ile oluşturulan edat gruplarını sıkça rastlanmıştır. *Arı, birle, burun, dek, özge, sonra* gibi edatlar ise seyrek kullanılmıştır.
- Eserlerde 71 tekrar grubu örneği bulunmuştur. Bunların büyük bölümü aynı kelimenin tekrarı ile oluşmuştur.
- Yakın anlamlı kelimelerden oluşan tekrar grubu örneğine sadece *CodexCumanicus* rastlanırken eserlerde eş anlamlı kelimelerden oluşan tekrar grubu örneği tespit edilememiştir.
- Birleşik fiil gruplarında 391 örnek bulunmuştur. İsim+yardımcı fiil oluşumu yaygın kullanılmıştır. *Bol-, et-* yardımcı fiillerinin kullanımı dikkat çekmiştir. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerde en çok *al-* ve *-ber* örneklerine rastlanmıştır.
- İncelenen eserlerde 115 unvan grubu örneğine rastlanmıştır. Bunlardan 47'sinin Kamanets Vakayinamesi'nde bulunması dikkat çekicidir.
- Unvan gruplarının dini, askeri terimlerden oluştuğu tespit edilmiş yöneticilik ile ilgili unvanların kullanıldığı da görülmüştür.

- İncelenen eserlerde 7 sayı grubu örneği tespit edilmiştir. Örnek sayısının bu kadar düşük kalmasının nedeni sayıların yazı ile yazılmamasından kaynaklanır.
- Kısaltma gruplarına ait 103 örnek tespit edilmiştir. Bu örnekler isnat, yükleme, yönelme, bulunma, ayrılma ve vasıta başlıkları altında sıralanmıştır.
- Kısaltma gruplarında ayrılma hâli 40 örnek ile en çok kullanılan tür olmuştur. Ayrıca vasıta eki ile oluşturulan kısaltma gruplarında sadece *bilä* kullanımı da dikkat çekicidir.
- Eserlerde 7 ünlem grubu örneği tespit edilmiştir. Örneklere, *ey, vah, vay, ya* seslenme edatları ile oluşturulmuştur. *Töre Bitiği* ve *Kamanets Vakayinamesi* eserlerinde ünlem grubu bulunamaması dikkate değerdir.
- Eserlerde 181 sıfat-fiil grubu örneği tespit edilmiştir. Tarihî Kıpçak Türkçesinde kullanılan tüm sıfat-fiil ekleri örneklerde görülmüştür.
- Sıfat-fiil eklerinden en çok *-GAN, -GIÇI/-GUÇI/-UÇI* ekleri kullanılmıştır.
- İncelenen eserlerde 158 isim-fiil grubu örneğine rastlanmıştır. Tarihî Kıpçak Türkçesinde kullanılan tüm isim-fiil ekleri örneklerde görülmüştür.
- Eserlerde, isim-fiil yapımında *-mA* ve *-mAk* ekleri yaygın olarak kullanılırken *-ş, (y)İş* ekleri yalnızca 8 örnekte tespit edilmiştir.
- Eserlerde 199 zarf-fiil grubu örneği bulunmuştur. En çok kullanılan zarf-fiil eki, 168 örnek ile *-(I,U)p* ekidir. *-A, -GANÇA, -GAndA* ve *-y* eki nadiren kullanılmıştır.
- Birleşik isim grubu örneği olarak 47 ifade tespit edilmiştir. Bu örnekler incelenen eserin içeriğine göre farklılık göstermiştir. Örneğin, *Kamanets Vakayinamesi*'nde yönetici isimleri ön plana çıkarken *Algış Bitiği* ve *Kıpçakça Zebur*'da peygamberler, azizler ve rahiplerin adları dikkat çekmiştir.

Yaptığımız çalışmada, belirlenen Tarihî Kıpçak Türkçesi eserlerinde kelime gruplarının kullanım alanlarını tespit ederek Kıpçak lehçesinin anlam zenginliği ve anlatım dünyası hakkında fikir vermeye çalıştım. Türkoloji bilimine katkı sağlamasını diliyorum. Kıpçak Türkçesi alanında eksikliği görülen karşılaştırmalı kelime grubu çalışmalarının hayata geçirilerek Kıpçak lehçesinin gelişmiş bir yazı dili olduğunun bir kez daha kanıtlanmasını temenni ediyorum.

KAYNAKÇA

- Akbulut, E.(2017). *Töre Bitiği (İnceleme-Metin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Argunşah, M.;Güner, G.(2015). *Codex Cumanicus*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Argunşah, M. (2015). ‘Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi İle *Kodeks Kumanikus*’u Biçim Bilgisi Yönünden Karşılaştırma’, 7. *Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, C. 1, Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi, s. 89-104.
- Arıkan, İ. (2006). *Ermeni Harfleriyle Yazılmış Kıpçakça Zebur (Metin-Dizin)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Aynakulova, G.(2007).Gregoryen Kıpçaklar ve Oniki Hayvanlı Türk Takvimi Üzerine, *Milli Folklor*, S.74.
- Banguoğlu, T. (2007).*Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bilgegil, M. K. (2009) .*Türkçe bilgisi*. Ankara: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Chirli, N. (2005). *Ermeni Kıpçakça Dualar Kitabı Algış Bitiği*. Haarlem: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları.
- Coşkun, S.D. (2014). *Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur Romanında Söz Dizimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çağatay, S. (1944). *Codex Cumanicus Sözlüğünün Basılışı Dolayısıyla*. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dergisi*, 2(5), s.759-772.
- Çiçek, Ş. (2015). *İhsan Oktay Anar’ın “Puslu Kıtalar Atlası” Adlı Romanında Kelime Grupları, Kelime Sayısı ve Kelimelerin Kullanım Sıklığı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Daşkeviç, Y. (1983). Armyano- kıpçakskiy yazık: Etapı istorii. *Voprosi Yazıkoznaniya*. No. 1. 91-107.
- Deny, J. (1957). *L’armeno-Coman Et Les “Ephemerides” De Kamieniec (1604-1613)*. Weisbaden: Otto Harrassowitz.
- Eker, S. (2011). *Çağdas Türk dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Erbaş, O. (2015). *Nehcü'l Ferâdis'te Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Ercilasun, A. B. (2005). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları (İkinci Baskı).
- Ergin, M. (1992). *Türk Dili*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (1999). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım.
- Gabain (1998). Die Sprache des Codex Cumanicus. PhTF:I, Wiesbaden [Codex Cumanicus'un Dili. (Çeviren: Mehmet Akalın). *Tarihî Türk Şiveleri*. Ankara: Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü. 1959: 67-109].
- Gabain, A. V. (2003). *Eski Türkçenin grameri*. Mehmet Akalın (Çev.). Ankara: TDK Yayınları.
- Garkavets, A. ; Khurshudian, E. (2001). *Armenian – Qypchaq Psalter*, Desht-i Qypchaq, Almaty.
- Golden, P. (2002). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. Ankara: Karam.
- Gökbel, A. (2000). *Kıpçak Türkleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gülensoy, T. (2000), *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1978). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 276.
- İpek, B. (2008). Türk dilinde vasıta hâli. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya, 63-97.
- Kafalı, M. (1976). *Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Karaağaç, G. (2012). Türkçenin Dil Bilgisi. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, A. (2013). Codex Cumanicus'ta Hayvan Adları. *Turkish Studies*, 8 (1), 1839-1865.
- Karahan, L. (2011). Türk Dili Üzerine İncelemeler. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Karahan, L. (2016). *Türkçede söz dizimi* (23. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karakaya, M. (2010). *Tarihi Kıpçak Türkçesinde Dini Terminoloji*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2007). Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesiyle Yazılmış Töre Bitigi ve Bu Eserdeki Töre, Yargı, Bitik Terimleri Üzerine. *Gazi Türkiyat/Türklük Bilimi Araştırmaları dergisi*, 2007/1, 77-96.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2012). ‘Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi’, *Dil Araştırmaları*, S. 10, s. 17-81.
- Koç, N. (2002). İyelik ekleri, fiilimsiler ve –sa/-se eki üzerine. *Türk Dili*, 605, 430-437.
- Korkmaz, Z. (1998). Türkçede birleşik fiiller ve anlam kaymaları. *Türk Dili*, 3-14.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- Kurat, A. N. (1972). *IV – XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Öner, M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Özkan, M.; Sevinçli V. (2008) *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özkan, N. (2007). “*Ermeni Harfleriyle Türkçe Metinler Üzerine*”, Osmanlı Toplumunda Birlikte Yaşama Sanatı: Türk-Ermeni İlişkileri Örneği, 20-22 Nisan 2006, Kayseri. Hoşgörü Toplumunda Ermeniler, C.III, Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri.
- Öztürk, A. (2009). *Ermeni Kıpçakçasıyla Yazılmış Kamanets Vakayinamesi (Çeviri Metin- Gramer- Sözlük)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Öztürk, A. (2018a). Memlûk Türkçesi Bir Kıpçak Lehçesi Midir?, *Dil Araştırmaları*, Güz 2018/23: 173-203.
- Özyetgin, M. (2001). *Ebū Ḥayyān Kitābu’l-İdrāk li Lisāni’l-Etrāk Fiil: Tarihi-Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*. Ankara: Köksav Yayınları.

Özyetgin, A. M. (2006). “Tarihten Bugüne Türk Dili Alanı”, Chinese Academy of Social Science, Sino-Foreign Relationship Department of Institute of History, Beijing, China (23 Ocak 2006), <http://www.eurasianhistory.com/data/upload/Ozyetgin.doc> (27 Haziran 2010).

Pekacar, Ç. (2007). “Kumuk Türkçesi”, *Türk Lehçeleri Grameri*, Ankara: Akçağ Yayınları, s. 939-1008.

Polat, İ. E. (2009). Kıpçak Türklerinin Arap Medeniyetine Katkıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar dergisi*, 2 (7), 207-217.

Pritsak, O. (1988). Ermeni Kıpçakçası. *Tarihî Türk Şiveleri*, Hazırlayan: Mehmet AKALIN, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, ss. 131 – 140.

Tekin, T. (1978). Avrupalılar ve Türkçenin Latin Harfleriyle Yazımı. *Türk Dili dergisi*, (326), 590- 594.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. (1998). *Türk Dünyası El Kitabı* (3.bs), Ankara: TKAE Yayınları.

Toparlı, R.; Vural, H. (2013). *Kıpçak Türkçesi*. Ankara: Sonçağ Yayınları.

Tryjarsk, E. (1972). *Dictionnaire Armeno-Kiptchak D’apres Trois Manuscrits Des Collections Viennoises*, Warszawa, 1-4.

Üstünova, K. (1998). Dede Korkut destanlarında aralıklı ikilemeler. *Türk Dili*, 464-470.

Zengin, A. (2013). *Karahanlı Türkçesinde Kelime Grupları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zülfikar, H. (2009). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Bursa: Ekin Yayınevi.

İnternet Kaynakları

<https://kutsalkitap.info/tr-psa1.html> (Erişim Tarihi: 08.04.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı- Soyadı	Ünal Albayrak
Doğum Yeri-Tarihi	Arsin 01.12.1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller (varsa)	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri (varsa)	
İş Deneyimi	
Stajlar	2014-2015 Eğitim Öğretim Yılı Pedagojik Formasyon Programı- Trabzon Fen Lisesi
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	unal.albayrak61@hotmail.com
Tarih	12.07.2019